

oratiuncula (æstat ibi pag. 412) Chrysostomus exasperatos animos mitigavit, et ad Severianum admittendum deduxit. » Hæc doctissimus editor in *Monitis ad præfatam homiliam*. In sequenti vero die, Severianus ipse ad populum habuit oratiunculam, ubi de conciliata pace gratulatur : quam ille pacem partam communi Patre curante, summis laudibus commendat. Hujusmodi autem oratiuncula Severiani, inter sermones Chrysologi irrepsit, et centesimum quadragesimum nonum in ordine confecit. Formulam autem illam : communis Pater, præsentem Chrysostomum significare nullus dubito : uti observatur in aliis homiliis, et præsertim in illa quam presbyter quidam Antiochenus habuit coram Flaviano illius civitatis antistite, inter opera spuria Chrysostomi tom. VI pag. 355 laudatæ nuper editionis. Quod autem Baronius ab Martyrologio Romano Severianum hunc expunxerit, tanquam acerrimum Chrysostomi hostem, falso asseritur : dicamque hanc si ab Rosweido immerito inustam clar. Georgius in *Notis ad Martyrologium Adonis* extersit tom. I pag. 63. In nonnullis editionibus sermoni huic præfigitur titulus : quem quidam Severiani putant, sed falso : illud tamen non temere factum, notat Latinius, nam nil, inquit, habet Chrysologi.

Sermo CLII Latine legitur inter alias Patrum homilias ab Alcuino collectas : nec desunt qui eum sermonibus D. Severiani annectendum esse opinantur. Irascitur autem Mita in notis ; et invidentiam, ut ait, illorum, qui sermonem hunc Chrysologo auferre conati sunt, comparat ipsius Herodis in vitam Innocentium invidentiæ, avaroque in eos animo : subditque nunquam aptius Chrysologi cognomen convenisse, nisi hujusmodi sermonis causa. « Siquidem in hoc vere aureum eloquentiæ flumen effudit, et summam professus est eruditionem. Stylo et doctrina ab eminentioribus ejus homiliis haud discrepat, nec aliquis prudens hanc esse divi Severiani compositionem dixerit : cum tota phrasi et doctrina ab ejus sermone, hic in ordine 149 relato, discrepet. Fuit insuper Severianus natione Græcus, Græcosque scripsit. At prædictus sermo tota origine Latinus, nulla ex parte græcismum redolet : neque ab exemplari Græco in Latinum idioma tractum, quispiam linguarum peritus usque modo judicavit. » Hæc Mita, plurimis aliis in hujusmodi sermonis laudes abundantius excurrens. Revera cum Chrysologica phrasi ita convenit ut ovum ovo similis esse non dixeris.

Denique huic editioni appendicem addidi, paucos quosdam in ea referens Chrysologi sermones, qui huc usque alieno nomine circumferebantur. Primas tenent sermones quinque de Oratione Dominicali, quos ab Dacherio Spicileg. tom. VII pag. 120 mutuatus sum. Hos olim ex fide codicis Corbeiani retulerat ad Petrum Damiani, postea admonente Stephano de Marces, comperit, esse Chrysologi. Sermones 73 et 97 in appendice divi Augustini tom. V pag. 92 et 120, de quibus jure merito Lovanienses dubitarunt, ab doctissimis nuperis editoribus Monachis S. Mauri, auctori nostro adjudicantur. Tantorum virorum testimonio succenturiatus et id ego præstiti.

Sunt qui nonnullorum codicum fide freti, sermonem quoque 120 ipsius appendicis genuinum Chrysologi factum asserunt. At hoc asserere non patitur stylus sermonis tumens propemodum, nec ita, ut nostri Auctoris mos est, brevior et incisus, quique Petavio lib. de Incarnatione XVI, nimis conturnatus videbatur. P. Labbe, Biblioth. pag. 783, alium sub suo nomine laudat de B. Virginis nativitate : sed, ut alias observatum est, sermonum intitulationes corruptæ sunt : nec temporibus Chrysologi hujusmodi festum adhuc celebratum scimus. Aerem verberant, et in nubibus fabricant, qui sermones LXVII, LXVIII, LXX, LXXI, in ordinem redigunt, et Petro Damiano ascribunt : nam cum prostant in prima collectione S. Felicis episcopi Ravennatis, quod sub initium sæculi VIII evenisse scimus, et longe posterior vixerit Damianus ; jam patet quam inanibus fulcris eorum opinio innitatur.

Dictio etiam nitidior et facilior serm. CXXIX de S. Cypriano, et CXXXV de S. Laurentio alicui fucum fecere, et suspicandi ansam præbuerunt.

S. PETRI CHRYSOLOGI

RAVENNATIS ARCHIEPISCOPI

SERMONES

SERMO PRIMUS.

De duobus filiis, prodigo et frugi, et primo de abscessu prodigi a patre.

Hodie nobis Dominus patrem cum filiis duobus vocavit et produxit in medium : ut immensum sue pietatis indicium, sævam Judaicæ gentis invidiam, redditum supplicem ^b populi Christiani, pulchram panderet per figuram. Homo quidam habuit duos filios, et dicit adolescentior ex illis patri : Pater, da mihi portionem substantiæ quæ me contingit. Et divisit, inquit, illis substantiam (Luc. xv). Quantum pius pa-

^a Hoc est argumentum pietatis infinitæ, ut infra Auctor serm. 49 MITA. — Formula Chrysologo familiaris. Nonnullæ editiones habent judicium.

^b In hac parabola, et in his duobus filiis, duos præfigurari populos, Judaicum nempe et Gentilem, docent, etiam Dionysius Areopagita epist. 8 ; Irenæus lib. IV adversus Hæreses cap. 70 ; Hieronymus epist. 46 ad Damasum ; Augustinus lib. II. Quæst. Evang. quæst. 33, alique.

^c Patrem vivere ægre fert.

A ter, tantum hæres impatiens ; qui patris fatigatur ad vitam ; qui patris, quia tempus ^d adimere non potest, nititur auferre substantiam. Hic ipsam prærogativam filii meruit non habere, qui ea quæ patris erant noluit possidere cum patre. Sed quæramus quæ res filium rapuit hos ad ausus, ad petitionem tantam fiducia quæ levarit. Quæ res ? illa scilicet quæ celestem Patrem sciebat nullo claudendum fine, concludendum tempore nullo, nulla mortis potestate solvendum. Et ideo cupit videndi libertate gaudere, qui ^e ditari noluerat facultatibus decedentis. Denique il-

^d Codices hactenus impressi corrupte audire. Latinius sic legerat : Quia tempus aut diem non potest, nititur auferre substantiam. Ambrosius tit. I lib. de Nabul., cap. 4, pag. 308, col. I, edit. Paris. : Hæres otiosus spectat : hæres fastidiosus increpat, quod sero moriamini Augustinus lib. Quæst. Evang., quæst. 29 : Avarus vellet nullum hominem esse, ut ipse solus omnia possideret.

^e Aliæ editiones, valuerat. Ita etiam ms. Vallicellanum ; edil. Colon. et Bonon. Sensus est : qui ut ditaretur noluit mortem patris.

lam fuisse hujus petitionis ^a offensam, genitoris largitas comprobavit. *Et divisit, inquit, illis substantiam.* ^b Petente uno, ambobus totam substantiam mox divisit; ut scirent filii, ^c quod ante tenebat pater, non fuisse avaritiæ, sed amoris; providentia, non invidentia, non dedisse. Tenebat pater servare substantiam filiis, non negare; et manere ea ^d pignoribus cupiens, non perire. Beati filii quorum tota est in patris charitate substantia! Beati quibus manet tota in obsequio patris, in patris cultura possessio! Cæterum ^e facultates ^f unitatem scindunt, fraternitatem separant, cognationem spargunt, parentum perdunt et violant charitatem, sicut ex sequentibus elucescit: *Pater, da mihi portionem substantiæ quæ me contingit. Et divisit, inquit, illis substantiam. Et non post multos hos dies, congregatis omnibus, adolescentior filius peregre profectus est in regionem longinquam, et ibi dissipavit substantiam suam, vivendo luxuriose. Et posteaquam consumpsisset omnia, facta est fames valida in regione illa, et ipse cepit egere, et abiit, et adhesit uni civium regionis illius, et misit illum in villam suam, ut pasceret porcos. Et cupiebat implere ventrem suum de siliquis quas porci manducabant, et nemo illi dabat. Ecce quid facit cupiditas ad censum præceps. Ecce quemadmodum sine patre census nudavit filium, non ditavit; census filium tulit e gremio patris, ejecit de domo, exemit patria, spoliavit fama, exuit castitate. Quod vitæ, quod morum, quod pietatis, quod libertatis, quod est gloriæ, nil reliquit. Civem denique in peregrinum, filium in mercenarium, in egenum locupletem, liberum mutavit in servum, junxit porcis a patre piissimo quem se junxit, ut serviret ^b canoso pecori, qui pietati sanctæ parere contempsit. *Congregatis, inquit, omnibus, adolescentior.* Adolescentior iste plane ⁱ non stultus, sed sensu; qui congregavit bona patris, ^j et*

Abiit longe plus mente quam loco; ut dato, non accepto pretio misere se venderet servituti. Sic mercator ad talem contractum pervenit, qui parentum debitum nescit solvere, qui vicem ^k nescit redhibere generanti. Est penes patrem dulcis conditio, libera servitus, absoluta custodia, timor lætus, blanda ultio, paupertas dives, secunda possessio. Namque ad patrem labor respicit, fructus redundat in filios. *Dissipavit, inquit, substantiam suam.* Quæ composita fuerant patre moderante, prodigente filio dissipantur; ut vel tarde sapiat patrem eustodem, ^l non incubatorem fuisse substantiæ. *Vivendo luxuriose.* Mortalis est ista vita; quia moritur virtutibus: qui vitis vivit, sepelitur fame, perit gloriæ: qui manet turpitudini, crescit infamiæ. *Et posteaquam consumpsisset omnia, facta est fames valida in regione illa.* Luxuriæ, ventri, gulæ, fames tortor apponitur: ut tibi ultix pœna sæviat, ubi pœnalis reatus exarserat. *Facta est fames valida.* Ad talem finem semper voracitas tendit, ad talem pervenit terminum fugienda voluptatis effusio. *Et ipse cepit egere.* Filium data facit egere substantia, quæ diu vitæ negata ^m servasset: ut penes se difficeret habendo, qui penes patrem abundaverat non habendo. *Et adhesit uni civium regionis illius, et misit illum in villam suam, ut pasceret porcos.* Sic invenit qui se negat patri, qui se committit extraneo: ut sentiat ⁿ severum judicem, qui fugit indulgentissimum provisorem. Affectionis desertor, pietatis refuga, deputatur porcis, porcis addicitur, porcorum traditur servituti, ^o porcorum pascua ^p lutulenta percurrit, inquieti gregis toritur, et maculatur excursu, ut sentiat quam miserum sit amarum quam sit, ^q quietis paternæ beatitudinem perdidisse. *Et cupiebat implere ventrem suum de siliquis quas porci manducabant, et nemo illi dabat.* Quam crudele ministerium, quia ^r neque convivit porcis, qui vivit porcis! Miser, ^r qui squallentis pecoris deficit et esurit in saginam!

^a Hoc est improbam actionem qua filius in hac petitione usus est. MIRA.

^b Opinantur nonnulli Christum hic respexisse ad morem, si non Judæorum, saltem finitimarum gentium, penes quas filii, statim ac pubertatem attingerant, partem patrimonii paterni expetere poterant, ut quæstum facerent. Alii (inter quos noster) patrem filiis hæreditatem libere utendam dedisse, nulla licet lege vel consuetudine obstrictum.

^c Dissentit Chrysologus ab mente existimantium Prodigium, non bona patris, sed maternæ hæreditatis partem postulasse. Vide Du Hamelium hic.

^d Pignora pro filiis passim apud melioris ævi scriptores. Tertullianus etiam de Idololatr. cap. 12, Cyprianus de Morte filiorum Jobi: *Post pignorum funera.*

^e Dicit omnes possessiones humanas ad necessitatem vitæ facientes, notat in hunc locum Chrysologi Gaspar Barthius Adversar. lib. xi cap. 3, colum. 517. Ibi laudat Gaudentium ad Germinium, et Venantium Fortun. lib. xi. Vide etiam Lactantium de Just. lib. v cap. 19.

^f Lege inferius Chrysologum serm. 162, ibique notam.

^g Augustinus, quæst. 47 in Exod.: *Græcus ἀποστεινὴν habet, ubi substantiam Latinus interpretatus est, quod aliquando nostri interpretantur censum.*

^h Columella lib. vii cap. 10: *Porcorum genus nulla re magis gaudet quam rivis atque canoso lacu volutari.*

ⁱ Bathymius in not. ad Caten. ad xv Lucæ cap. 57: *Non quia tempore junior, sed quia sensu indigens. Non-*

nullæ editiones vitiosæ: *Non stultus, sed sensu.*

^j Evang., *In regionem longinquam.* Quia Auctor regionem hanc longinquam mystice interpretatur, placuit addere: Regionem longinquam esse *Dei oblivionem*, ut docet August. lib. ii Quæst. Evang., quæst. 33. Vide apposite Ambrosium hic; quo teste, *Regio longinqua est umbra mortis; hoc est peccatum.* MIRA. — Vid. Chrysostomum homil. de Patre et duobus filiis, tom. ii, pag. 1166, edit. Parisiens. an. 1581.

^k Chrysologi phrasis pro: Beneficium mutuo beneficio rependere. Plautus in Menæ: *Salvum tibi, ut mihi dedisti, redhibeo marsupium.*

^l Quintilianus lib. x: *Velut thesauris clausis incubabat.*

^m Ita locum restituimus ex ms. Cæsen. Aliæ editiones: *Negata saturabat.*

ⁿ Alias apud Castillum: *In se verum judicem.*

^o Nullum vilis ministerium apud Judæos et Ægyptios, qui hujusmodi homines tanquam profanos ab templorum aditu arcebant. Neque ex inferiori plebe unus erat qui cum ipsis familiaritatem consuetudinemque vellet inire. Vide Herodotum lib. ii cap. 47.

^p Vitiosæ editiones habent: *Pascua luculenta*; ex castigationibus Meursii cap. 14, pag. 130, mendum expunximus.

^q Porcorum, quibus alendis insudabat, convivam esse nequiverat.

^r Sic restituimus ex edit. Bonon., Mitæ, et Castilli. Aliæ: *Qui porcorum deficit.*

Miser, qui^a equalentis cibi cupit, nec^b impetrat qualitatem! His edocti, instructi talibus, maneamus in domo patris,^c matris in gremio perduremus, cognatorum constringamus amplexibus, viscera nos paterna constringant, ne nos ad supradicta mala pertrahat adolescentis miseranda libertas. Sepiat nos paterna reverentia, matris componata affectio, cognatorum eustodiam affectibus. Inter propinquorum^d lumina non valent delicta versari. Propinquorum quot oculi, tot lucernæ. Dies est aspectus matris; sol, patris rutilat in vultu. Unde viventium inter tot^e virtutum luces, criminum tenebræ propinquare non possunt. Sed mensa patris nos alit virtutis cibo, salutis epulo, deliciis honestatis et gloriæ. Et quia latius nos de hac parabola dicere cogit proluxa serpens lectionis, quis sit pater in donando facilis, facilior in recipiendo; quis sit frater fratris tristissimus in salute; quis sit adolescentios abscessu inapiana, sapientissimus in regressu, sequenti sermone^f votis communibus inquiremus.

SERMO II.

De eisdem; ubi de reditu filii ad patrem,

Luxuriosum filium, filium patris piissimi deserentem, quæ perculerint mala in tantum, ut fame tabidum et porcorum se dederit servituti, superiore, quo valuimus, sermone perstringimus. Nunc ejus reditum, nunc ejus poenitentiam, meliore jam voto, verbis lætioribus prosequamur. *In se, inquit reverens dixit: Quantimercenarii patris mei abundant panibus* (Luc. 15, 17), etc. ⁱ In se reverens est, ^j in se ante redit, ut rediret ad patrem, qui a se ante recesserat, cum recessit a patre. A se migrat, et ab homine totus transit in bestiam, paternæ pietatis immemor, gratiæ genitoris oblitus. *Quantimercenarii patris mei abun-*

^a Scilicet immundi, explicet Mita. Textus: *Et cupiebat implere ventrem suum et non satiari de siliquis.* Victus hic pecudum potius quam hominum. Ex his enim arboribus sumitur que *siliquiferæ* dicuntur. Alii nomine siliquarum intelligunt arbores nonnullas quas Græci vocant *καρπούρα*, neque aliter Galli, Hispani atque Itali. Et propria siliqua vagina est vel integumentum in quo legumina crescant. *Cerasia* autem videntur esse siliquæ silvaticæ, quarum proventus plurimus in Judæa et Syria. Erat et apud Syros quoddam siliquarum genus ex quibus vinum eliciebant, teste Plinio lib. iv. de Vinis flet.

^b Causam cur Prodigio defecerint siliquæ, quibus porci saturabantur, inquit Maldonatus in Lucæ cap. xv. num. 16.

^c Pro matre, catholicam hic figurari a Chrysologo Ecclesiam, nemo est qui non videat.

^d Nonnullæ editiones, *limina*; ms. Cæs., *lumina*, Facilis amanuensium lapsus.

^e Omnes codices mss. et excusi habent *duces* Mihi, et ai audacter faci, arvisit correctio Castilli. Benim post lumina, *lucernas, diem, et solem*, cur non *lucæ*, sed *duces* subsequi debent? Ulterius, *tenebræ non duci*, sed *luci* opponuntur. Mirum autem quantum contrariis contraria connectere studeat Chrysologus.

^f Id est precibus communibus, explicat Barthius *Adversus*. lib. vi cap. 18 pag. 287. ubi hunc locum laudat. Et lib. viii cap. 21 observat spondaicum hexametrum his verbis contineri: quod et apud Chrysostomum, Hyginum, Hilarium, aliosque sæpius occurrere dicit. Sed qua utilitate advertat hæc vir doctus, nescio.

dant panibus, ego autem his fame pereo. Fames revocat^a quem saturitas exilarat; fame illi^b patrem dedit sapere, cui copia tulerat sentire genitorem. Et si tantum præstitit vel invita fames, probate quid voluntarium possit conferre jejunium. Quæritus venter ad vitia car deponit, premit mentem, ne supernam valeat sentire pietatem. *Corpus, inquit quod corrumpitur, aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem* (Sap. ix, 5). Unde et Dominus: *Attendite ne graventur corda vestra crapula et ebrietate* (Luc. xxi, 34). Vacuandus est ergo venter moderatione jejunii, ut exoneratus animus possit ad alta pertendere, conscendere ad virtutes, possit ad ipsum pietatis auctorem totus aliger pervolare. Hoc Elias probat, qui Dominici continuatione jejuni deificatus a carnali pondere, mortis victor^c evolavit ad cælum (III Reg. xix, 8; IV Reg. ii, 11). *Surgam, et ibo ad patrem meum.* Jacobat qui dixit, *surgam*; intellexit lapsum, sensit ruinam, jacere se turpis luxuriam respexit in lubrico, et ideo exclamat: *Surgam, et ibo ad patrem meum.* Qua spe? qua fiducia? qua confidentia? Qua spe? illa qua pater est. Ego perdidit quod erat filii; ille^d quod patris est non amisit. Apud patrem non intercedit extraneus, intus est in patris pectore ipse qui intervenit et exerat affectus. Urgentur patris viscera iterum filium genitura per veniam. Ibo ad patrem reus; sed pater visio filio cooperit mox reatum: dissimulat iudicem, qui magis vult implere genitorem; et sententiam cito vertit in veniam, qui redire cupit filium, non perire. *Surgam, et ibo ad patrem meum, et dicam illi: Pater, peccavi in cælum et coram te.* Confessio patrem paudit, genitorem loquitur poenitudo. *Peccavi in cælum et coram te.* ^e Cui peccatur in cælo, non terrenus pater

Votis pro precibus utitur Paulinus Nolanus:

Nunc juvat ore modis, et carmina solvere vods.

^f Sic ex ms. Vallicellana, et Latino. In quibus deest particula *se*.

^h Chrysologus, cum Ambrosio et Beda conceptiunt Græcis, qui non habent *in domo*.

ⁱ Ambrosius hic: *Etenim qui ad Dominum regreditur, se sibi reddit; et qui recedit a Christo, se sibi abdicat.*

^j Locum Evangelii legit etiam Montanus cum *redisset*. Latinis etiam dicitur ad se redire eum qui ad mellorem frugem revertitur. Græcus habet *εἰς ταύτων ἰδὼν, in seipsum veniens*. Vide Euthymium, et Theophylactum hic Luc. xv.

^k Meursius Exercit. cap. 2 pag. 130 reponit *expulerat*. Veretur autem barbaro illo tempore vocem hanc activam significationem habuisse. Quod ostendunt Glossæ Isidori.

^l Ita ms. Cæsænæ et Urbini. et editio Coloniensis, et Bononiensis I. Aliæ editiones, *Parte dedit sapere*. Græcum illud, *Πολλὰν δ' ὄγκον γίνεταί διδάσκαλος, fames docere multa mortales solet.*

^m Ambrosius lib. de Elia et Jejun. pag. 31, 312: *Jejunus curru raptus est ad cælum, hoc gradu Elias ascendit.*

ⁿ Sic ex ms. Vallicel. et editione Colon. Mita habet, *qua conscientia*. Ms. Cæsænæ, *qua constantia*.

^o Paschasius Rathbertus lib. iii et v in Matth.: *Si ego peccavi, et non sum dignus vocari filius, tu nunquam patrem fore desiisti.*

^p Pro cælo non semel in sacris litteris intelligitur

est, sed et caelestis, ideo adjecit: *Coram te*. Cui in caelo, et in terra, ^a ante oculos sunt omnia quae geruntur. *Peccavi in caelum et coram te, et jam non sum dignus vocari filius tuus*. Peragra profectus est iste, et in regionem longinquam fugit, sed accusatores suos, sed testes suos, divini patris oculos non refugit. Hoc David clarius aperit, sicut dicendo: *Quo ibo a spiritu tuo? et a facie tua quo fugiam? Si ascendero in caelum, tu illic es; si descendero infernum, ades; Si sumpsero pennas meas diluculo, et habitabero in postremo maris. Et enim illic deducet me manus tua, et tenebit me dextera tua* (Psal. cxxviii, 7-10). Videt iste per totum mundum nuda Dei oculis delicta consistere: non caelum, non terram, non maria, non abyssum, non ipsam noctem, Deo ^b velare posse peccata. Sentit quantum sit sceleris, mali quantum, in ipso Dei ^c peccare conspectu, et ideo clamat: *Tibi soli peccavi, et malum coram te feci* (Psal. l, 6). Unde et iste adolescentior similiter vociferatur, et clamat: *Peccavi in caelum et coram te, et jam non sum dignus vocari filius tuus*. Non dicit: Non sum dignus esse filius tuus; sed non sum dignus vocari filius tuus: quia vocari ad gratiam pertinet, esse ad naturam. Audi Apostolum dicentem: *Ab eo qui vos vocavit in gratiam suam* (Galat. i). Hic ergo adolescentior, quia ^d perdiderat quod erat naturam, iudicatur quod est gratiam non mereri. *Fac me sicut unum de mercenariis tuis*. Ecce potestatis suae filius quo devenit? voluptas luxuriae, adolescentiae libertas, ecce filium quo promovit? *Fac me sicut unum de mercenariis tuis*. Ut locatione annua servitus innovetur, ut labore jugi conditio conducta deteratur, ut die toto in opere suspiret miseræ verna mercedis, ut sit semper venditor sui, nec unquam negare suam valeat servitatem. Et hoc petit, quia qui penes extraneum servam senserat libertatem, penes patrem credit sibi ^e futuram liberam servitatem. Jam nunc, ^f fratres,

Deus; ac si diceret: Peccavi in Deum; eam scilicet potestatem, quae in caelo maxime elucet. ut Daniel. iv, 28; I. Macch. iii, 18; Matth. xxi, 23; Lucæ xx, 4. In apocryphis etiam vet. Test. manifeste apparent hujus significationis exempla. Vide Vorstium Philolog. Sac. cap. 3 pag. 72, 73, et Seldenum Syntag. de Diis Syriis ii cap. 18. At ex verbis quae attulimus, ut bene notat Castillo, clarissime elucet Chrysologi mentem esse ab evangelista non *Deum pro caelo* intelligi; sed vel Dei solium, et sedem, vel justorum cœtum et unionem, Luculentissime assentit Hilarius enarrat, in psal. cxvii, Longiusculus locus notæ fines excederet. D Consule etiam Chrysostomum, homil. de patre et duobus filiis. si genuinus fetus est, tom. II pag. 1167 edit. Parisiens. 1581.

^a Hilarius tom. I pag. 628 recent. edit.: Non longe abest qui per naturæ suæ virtutem et ipse ubique, et semper est; et totus semper et ubique est.

^b Prudentius hymno matutino:

Speculator astat desuper
Qui nos diebus omnibus,
Actusque nostros prospicit
A luce prima in vesperum.
Hic testis, hic est arbiter,
Hic intuetur quidquid est:
Humana quod mens concepit,
Hunc nemo fallit iudicem.

Coram te, ait evangelista. *Te teste, te iudice*, expli-

^a vellem lectionis hujus aperire mysterium, si non me revocaret istius utilitatis intentio: qui vos video non quasi nostræ audire debito eum dolore, sed quasi ex terra intellectu transvolare festino. Nostra, postea, et omnibus profutura nobis semper loquitur Christus; et ob corrigendos nos mystica frequentat exempla Dominus, qui pater suorum voluit esse servorum, qui magis amari voluit quam timeri, qui panem vitæ se dedit ipsam, qui sanguinem suum in poculum salutis effudit. Præteritis comparationibus presentes corrigi et futuros, ne bonum patrem, ne genitorem piæ deserentes, ad mundi longinqua et nimis peregrina tendamus, ibique vivendo luxuriose substantiam tantam salutis dissipemus et vitæ; omnibusque consumptis famem spei gravissimam perferamus, et sic nos primario regionis illius, hoc est, ^e desperationis auctori diabolo jam tradamur: et ille nos mittat in villam suam, hoc est, ad hujus æmuli illecebrosas convallas; mittat ad pasceudos porcos, eo videlicet qui prout semper in terram viunt venti, et æstus carnis in volutabro luti temperant, in ecena premunt, refrigerant in gurgite vitiorum. Quod autem mercenarios suos mittat ad porcos, facit hoc insatiata crudelitas, quem contenta non est homines criminosos fieri, nisi eos vitiorum duces, criminum faciat et magistros. Cum eos tales fecerit, non sinit eos ex ipso porcorum cibo patusque saturari: ut esurientes vitia plus delinquant, luxuriosos satietas capere non potest, voluptas nescit expleri. Unde nos cum bono patre simus, permaneamus apud genitorum piæ, ut et diaboli laqueos possimus evitare, et bonis patris jugiter perfruamur. Profunda post scrutabimur, quia ^h communiam et moribus plus debemus.

SERMO III.

De eisdem, ubi de occursum patris ad filium.

Filii luxuriosi ab excessum, regressum, culpam, peccat Brugensis.

^d Sed si nullum est adeo magnum vitium, Augustini sensu, quod possit delere extrema naturæ vestigia, quare hic ita? Quia perdiderat quæ sibi ex ipsamet prolis natura competebant, vel honorem, vel gloriam sobolis. Vide infra serm. 8 MITA.

^e Vide Augustinum tom. II, ep. 120, cap. 2. Et in psal. xcix, in principio: *Libera servitus est apud Dominum. Libera servitus ubi non necessitas, sed charitas servit.*

^f Sic se olim Christiani mutuo appellabant. Lactantius lib. v cap. 16: *Nec alia causa est cur nobis invicem fratrum nomen impertiamur, nisi quia pares nos esse credimus*. Hieronymus contra Elvidium cap. 8: *Omnes Christiani fratres vocantur, quia in commune omnes homines ex uno patre nati, pari inter nos germanitate conjungimur*. Vide Justinum Apolog. ad Antonium pag. 162; Asterium Amasæ episcopum apud Photium cod. 274, Athenagoram in Apolog.; Tertull. Apol. cap. 39, ibique plura Herald. et Minutium Felicem in Octavio pag. 336.

^g In divite illo cui adhæserat Prodigus diabolum agnoscent cum Chrysologo August. lib. ii Quest. Evang. quest. 33; Bonavent. ad caput xv Lucæ, et alii plures.

^h Id est reciproce nostræ unitati fidelium, et societati nostræ.

nitentiam percurremus hactenus sermone geminato: occursum modo patris, bonitatem patris, patris ineffabilem misericordiam prosequamur. *Surgens, inquit, venit ad patrem suum; cum autem esset longe, vidit illum pater suus, et misericordia motus est, et accurrit, et cecidit super collum ejus, et osculatus est illum (Luc. xv, 20.) Surgens, venit ad patrem suum.* Surrexit iste mentis et corporis de ruina: surrexit de profundo inferni, cœli alta contingens: apud cœlestem patrem filius surgit ^a plus de venia, quam corruit de reatu. *Surgens, venit ad patrem suum.* Venit non gressu pedum, sed mentis incessu: longinquus terreni itineris non indiguit, quia compendia viæ salutaris invenit. Divinum patrem nescit viarum cursu quærere, qui fide quærens, mox sibi illum invenit esse præsentem. *Surgens, venit ad patrem: cum autem esset longe.* Quomodo longe est is qui venit? quia ^b nondum pervenit. Iste qui venit, venit ad pœnitentiam, sed nondum pervenit ad gratiam; venit ad domum patris, sed nondum pervenit ad gloriam pristini, vel habitus, vel honoris. *Cum autem esset longe, vidit illum pater suus.* Vidit Pater ille qui in altis habitat, et humilia respicit, et alta a longe agnoscit (Psal. cxii, 5, 6). *Vidit illum pater suus.* Pater vidit illum, ut et ille patrem posset attendere; patris visus illustravit filii venientis aspectum, ut tota fugaretur obscuritas quæ circumfusa fuerat de reatu. Non sunt tales tenebræ noctis quales illæ sunt quæ de confusione veniunt peccatorum. Audi prophetam dicentem: *Comprehenderunt me iniquitates meæ, et non potui videre (Psal. xxxix, 13.)* Et alibi: *Iniquitates meæ gravatæ sunt super me (Psal. xxxvii, 5).* Et post: *Et lumen oculorum meorum non est mecum (Ibid., 11).* Nox sepelit hesternum lumen; peccata sensum; animum membra confundunt. Nisi ergo cœlestis pater redeuntis filii radiasset in vultu, et totam confusionis caliginem respectus sui lumine sustulisset, numquam divini vultus vidisset iste filius claritatem. *Vidit eum de longe, et misericordia motus est.* Movetur misericordia, qui loco non potest dimoveri; accurrit, non progressu corporis, sed pietatis affectu. *Cecidit super collum ejus.* Non lapsu viscerum, sed

^a Quia in reformatione per pœnitentiam solet altius gratia resurgere. Vide Bernardum serm. 16 in Cantic.; Leonem M. serm. 12 de Pass. Domini, ex Apostolo dicente ad Rom, v: *Ubi abundavit peccatum, superabundavit et gratia, inferentem: Validius donum factum esse libertatis quam debitum servitutis.* Propterea dat illis stolam primam, hoc est pretiosiore[m] ea quam ante ipsum crimen induerat, ut innuit Maldonatus hic n. 22, ex Mita. Vide Guarricum serm. 2. Quadrag. de Filio Prodigio; Leonem M. serm. 12 de Passione sub initium; Tertullianum lib. de Resurrect. cap. 37.

^b Lucas Bragensis hic: *Longe erat a patre, quia nondum conceptam animo pœnitentiam opere perfecerat.*

^c Ambrosius hic: *Quasi quodam patris amoris affectu supra collum cadit, ut jacentem erigat.*

^d Peccatum est onus grave, ut in psal. xxxviii, 5; sed amor patris cœlestis super hujusmodi onus cadens, illud e collo filii levat; et jugum suave, quod Ambrosii sensu est jugum Evangelii, vel sensu Chrysostomi amor ipsius Dei, et observatio mandatorum

A compassionis. *Cecidit super collum ejus, ut erigeret* ^e sic jacentem. *Cecidit super collum ejus, ut amoris onere, ^d onus tolleret peccatorum. Venite ad me, inquit, omnes qui laboratis et onerati estis. Tollite onus vestrum super vos, quia leve est (Matth. xi, 28, 29, 30).* Videtis quia filius juvatur istius patris onere, non gravatur. *Cecidit super collum ejus, et osculatus est eum.* Sic pater judicat, sic emendat, sic peccanti filio dat oscula, non flagella. Delicta non videt vis amoris, et ideo pater peccata filii redemit osculo, ^e clausit amplexu, ne nudaret pater filii crimina, pater filium ne scedaret. Pater sic curat filii vulnera, ne filio cicatricem, nævum filio ne relinquat. *Beati, inquit, quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata (Psal. xxxi, 1).* Si adolescentis hujus factum displicet, horret abscessus: nos a tali patre nullatenus discedamus. Aspectus patris fugat crimi-na: expellit noxam: cunctam nequitiam et ^f tentamenta propellit. ^g Certe si abscessimus: si substantiam patris totam luxuriose dispersimus nos vivendo: si quidquid usquam commisimus facinoris et delicti, si ad impietatis præruptum totum, totam venimus ad ruinam, surgamus aliquando, et ad talem patrem, tali invitati redeamus exemplo. *Cum autem videret eum, misericordia motus est, et accurrit, et cecidit super collum ejus, et osculatus est illum.* Rogo quis hic desperationis locus? Quæ hic excusationis occasio? hic simulatio quæ timoris? Nisi forte time-tur occursum: terret osculum: turbat amplexus, et capere ad vindictam, non recipere ad veniam pater creditur, cum filium ^h trahit manibus, claudit gremio, ligat lacertis. Sed hanc cogitationem debellatricem vitæ, salutis inimicam expugnant nimis, nimis auferunt quæ sequuntur: *Dixit autem pater ad servos suos cito proferte stolam primam, et induite illum, et date annulum aureum in manus ejus, et calcamenta in pedibus ejus, et adducite vitulum saginatum, et occidite, et manducemus, et epulemur, quia hic filius meus mortuus erat, et revixit: perierat, et inventus est.* His auditis, adhuc moramur; adhuc non redimus ad patrem? *Cito proferte stolam primam, et induite illum* ⁱ Sustinuit filii crimina, qui non sustinuit nuditatem: hinc illius collo imponit. Quo onere non gravatur filius, sed juvatur. MITA.

^e Scilicet abscondit. Quandoque autem, ut advertit Castillo, claudere idem est ac abigere, repellere. Nonius lib. x:

Eccē maris magno clausit nos obice pontus

^f Id est diaboli technas; Gregorius lib. iv in lib. I Regum cap. ix: *Valde laboriosum est omnia tentamenta vincere.*

^g Simila habet Ephrem Syrus tom. I lamentatione, seu precatione ⁵ ad animam negligentem. Mirum quam bene, quam pie!

^h Alias, tradit manibus.

ⁱ Locum in aliis editionibus depravatum restitui-mus ex editione Bononiensi. Nuditas confusionem parit; Deus autem non sustinet confusionem peccatoris ad se redeuntis. Vel nuditas est carientia virtutum, quam in pœnitente non tolerat Deus; vel est confusio apud homines ex peccatis commissis, quam

est quod a servis ante vestiri voluit filium, quam videri: ut soli patri nota esset nuditas: quia pater solus videre filii non poterat nuditatem. *Cito proferte stolam primam.* Pater hic qui ^a in secundis esse non passus est peccatorem, plus de venia quam de iustitia gaudium vult habere. *Cito proferte stolam primam.* Non dixit, unde venis? fuisti ubi? ubi sunt quæ tulisti? quare tantum gloriam tanta turpitudine commutasti? sed: *Cito proferte stolam primam, et induite illum.* Videtis quia delicta ^b non videt vis amoris. Tardam misericordiam pater nescit. Delicta qui discutit, prodit. *Et date annulum in manu ejus.* Paterna pietas contenta non est innocentiam reparare solam nisi pristinum ^c restituat et honorem. *Et date calceamenta in pedibus ejus.* Quam pauper rediit qui ditatus abscesserat, et de tota substantia calceamenta in pedibus non reportat. *Et date calceamenta in pedibus ejus.* Ne vel in pedo remaneret ^d deformitas nuditatis; certe ut calceatus anterioris vitæ rediret ad cursum. *Et adducite vitulum saginatum.* Communis vitulus non sufficit, nisi fuerit pinguis, nisi ^e fuerit saginatus; vitulus pinguis testatur paternæ pinguedinem charitatis. *Et adducite vitulum saginatum, et occidite, et manducemus, et epulemur: quia hic filius meus mortuus fuerat, et revixit; perierat, et inventus est.* Historiam loquimur adhuc, et jam cogitamus arcanum nudare mysterium. Mortuus filius, vituli suscitatur ex morte, et unus vitulus totius familiæ ^b funditur in peccator in extremo die minime incurret, si peccata sua sacerdoti pandat. Ex Mita.

^a Mita explicat: Vel quia peccatorem ad se conversum Deus vult in primo numero suorum amicorum; vel quia non patitur esse in secundis peccatoribus, qui per mortem æternam damnantur. Utrumvis elige. Ego ex genio Chrysologi interpretarem: Non passus est peccatorem esse in secundis, id est, in inferioribus vestibus, quas familiari sibi contrapositionum usu vocat secundas, et prima stola voluit amicitia. Potuit et ad illud Latinorum respicere: *In primis amicorum esse*, ut et Mita fortasse opinatus est.

^b Ms. Cæsensæ habet, *jus amoris*. Stola vetis erat oblonga ad talos usque demissa, cæteris nobilior, sine qua in publicum prodire ingenuo indignum. Articulus τὴν ante σκολῶν ostendit non de quavis stola loqui in Evangelio, sed de certa, uti paulo post τὸν μόνον de certo vitulo, ut advertit Cajetanus. Stola ergo videtur Chrysologo significare divinæ indulgentiæ beneficium, vel gratiam, quam Prodigus peccando exuerat. Vide Euthymium, cap. 57 in cap. xv Lucæ.

^c Prodigum per annuli traditionem in honorem restitui asserit Auctor. Apud Hebræos enim et Romanos libertatis et ingenuitatis erat insigne. Jacob. ii, 2: *Si introierit in conventum vestrum vir aureum annulum habens in veste candida*, etc. Antiquissimus apud Hebræos annulorum usus, vel in fidei, vel auctoritatis, vel grati animi signum. Genes. xxviii, 18, xl, 42; Num. xxxi, 50. Mystice hic Dei in anima per gratiam inhabitantis arrha et pignus.

^d Calceus enim, inquit hic Lucas Brugensis, habitus est et ornamentum hominis tenere et ingenue educati. Et fortasse ob hoc Christus in Evang. Matth. x, 10, calceorum usum prohibuit apostolis, non sandaliorum, vel solearum. Quæstionem agit Suicerus in Thesaurio tom. II, pag. 1387. Nonnullæ editiones habent *calciamenta*. *Calciari et calciare* in Plinio juniore et Suetonio observavit Vossius de Vitiis Serm. lib. vii.

A saginam. Sed differendum est, ut senioris dolorem vetustum, vetustiore fratri invidiam prosequamur.

SERMO IV.

De eisdem, ubi de livore senioris filii in prodigum redeuntem.

De junioris filii reditu et salute gaudentes, senioris flebiliter pandimus, et dolemus invidiam, qui summum ⁱ frugalitatis bonum extremo zeli malo perdidit et livoris. *Erat, inquit, filius ejus senior in agro, et cum veniret, et appropinquaret domui, audivit symphoniam et choros, et vocavit unum de servis, et interrogavit quæ hæc essent. Isque respondit: Frater tuus venit, et occidit pater tuus vitulum saginatum, quia salvum illum recepit. Indignatus est autem, et volebat introire.* *Erat, inquit, filius ejus senior in agro.* Erat in agro terram percolens, se deserians, duritiam solvit cespitis, cordis perdurat affectum, sentes eradicat et gramina, stimulos invidiæ non evellit. Sic in segete cupiditatis fructum zeli colligit et livoris. *Et cum veniret, inquit, et appropinquaret domui, audivit symphoniam et choros.* Invidum fugat symphonia pietatis, chorus charitatis excludit, et quem venire ad fratrem, et appropinquare domui, vocat ratio naturæ, hunc pervenire zelus non sinit, livor non patitur introire. Invidia malum vetustum, prima labes, antiquum virus, sæculorum venenum, causa funeris. Hæc in principio ipsum angelum ejecit et ^k dejecit

^e Vituli et boves in conviviorum solemniorum et sacrificiorum usum alebantur. Quos Græci inter cibos πολυτελειῶν; referebant.

^f Vocat hic Chrysologus parabolam evangelicam. Historia enim vocatur quælibet rerum explanatio et declaratio.

^g Aiebat Philo impios etiam ad extremum viventes senium mortuos esse. Ad rem Drusus laudat Hebræorum adagium: *Improbi dum vivunt, mortui sunt.*

^h His verbis nullus duoitat sanctissimum Jesu Christi corpus in Eucharistia fidelibus propinatum significari. Vide Euthymium cap. 57 in Lucam.

ⁱ Chrysostomus, tom. II, hom. 16, pag. 1074 edit. Paris.: *Luxuriæ est adversa frugalitas.*

^j Virgilius II Æneid.:

Hinc mihi prima mali labes.

Invidus (ait Basilius tom. II, hom. de Invidia pag. 92, recent. edit., ubi plura alia congerit) *morbum intus detinet absumentem viscera atque irrodentem.* Consule Chrysostomum hom. 40 in Matth., pag. 269, et hom. 37 in Joan., pag. 751, et alibi pluries. Gregor. Nazianz. orat. 28, pag. 466 edit. Paris. 1630. Gregor. Nyssen. tom. I, pag. 242 edit. Paris. 1622.

^k Diaboli lapsum alii quoque ad invidiam referunt. Vide Rufinum Palæstinum apud Simondum tom. I, pag. 169, num. 22: *Unde ille, quem divina Scriptura diabolum nominare consuevit, et ejus pariter qui dicuntur angeli cum primis hominibus inviderent. Adam dico, et Evæ, a beata vita quam primum possederant, seipsos alienarunt.* Mire consonat Cyprianus in lib. de Zelo et Livore: *Hinc diabolus inter initia statim mundi, et periit primus et perdidit. Ille dudum angelica majestate subnixus; ille Deo acceptus et charus, postquam hominem ad imaginem Dei factum conspexit, in zelum malevolum livore prorupit. Non prius alterum dejiciens instinctu zeli, quam ipse antea dejectus; captivus antequam capiens: perditus antequam perdens, dum stimulante livore gratiam datæ immortalitatis eripit; ipse quoque (sic legit Sirmondus, rejecta Pamela)*

de cælo. Hæc de paradiso hominem principem, nostræ generalionis exclusit. Ipsa hunc senioreni fratrem paterna secluit a domo. Hæc b Abrahæ progeniem, populum sanctitatis, ad auctoris suæ cædem, ad mortem sui Salvadoris armavit. Invidia intestinus hostis, non carnis quatit muros, non elidit septa membrorum, sed id ipsam cordis ardetat arcem, et antequam viscera sentiant, ipsam domitiam corporis animam prædò capiti, et adducit intellectum. Si ergo volumus cælestem mereri gloriam, si paradisi beatitudinem possidere, si æterni Patris inhabitare domum, si volumus rei cælestis parricidii non teneri, pervigili fidè, lucè spiritus è tetrâ invidiæ pellamus, et excludamus insidias, invidiam totis armorum cælestium viribus comprimamus: quia sicut nos a Deo jungit charitas, a Deo invidia sic sejungit. Pater ergo filius egressus cepit rogare ipsum. Corporis anxium variis atretatur motibus filiorum, et inter diversos pignorum casus, genitoris pietas stitipetacta discutit; quia videt fratrem fratris reditò mortem fugam, et salutem alterius sibi alterum mortem perire; ac merorem longum brevi gaudio pensatum invidiæ livore turbari. O zeli tumor, duos non capiti domus ampla germanos! Et quid mirum, fratres? Fecit invidia, fecit ut mundi tota duobus esset a angusta fratribus latitudo, namque ipsa Cain iudicis crexit in mortem (Genes. iv), ut esset soluta zeli h-vot faceret, quem primum feceret lex naturæ. A trite respondens, dicit patri suo: Pater, ecce tot annis te robor. Sic sapit qui patris audet b iudicare pietatem. Ecce tot annis servo tibi. En patri filius nascendi beneficium, qua servitute compensat. Numquam mandatum tuum præterivi. Hoc tibi non tua innocentia, sed patris venia dedit, quia multa charitate delicta filii maluit tegere quam nudare. Et numquam mihi dedit hædum, ut cum amicis meis epularer. Fratris invidus antequam gratias esse non potest patri; et patris largitatis memòr non est, qui est fraternitatis inimicior charitatis. Hædum sibi datum negat, qui substantiæ partem totam tempore divisionis accepit. Tunc enim cum frater junior dari sibi substantiæ pe-

emendatione) id quod prius fuerat amisit. Augustinus tom. IX, tract. 8 super Epist. Joan., Nazianzenus orat. 27, luculentissime Bernardus serm. 17 in Cantic.

a Lege infra Chrysologum serm. 26 et serm. 138, Chrysostomum hom. 53 in Joan. cap. 8 pag. 219 edit. Paris.: Nam diabolus cum nullam haberet, præter invidiam, causam, Adam perdidit. Nazianzenus orat. 27, Zenonem Veronensem serm. de Livore; Augustinum tom. VII, lib. iv, de Baptismo contra Donatistas, cap. 8.

b Vide Chrysologum infra serm. 172, cui assentitur Zeno Veron. serm. de Livore et invidia pag. 307 edit. Veron., et evangelista scribens: Sciebat enim (Pilatus) quod per invidiam tradidissent eum.

c Corruptas editiones habent terras invidias. Errorem expunxit Meursius cap. 2, pag. 130.

d Unde ab Cyrillo Alexandrino Charitas dicitur ἐσσεύωνος, quæ Deo conjungit, quæ voce carere Lexica ait Svicorus tom. I, pag. 1306. Verba Cyrilli

A teret portionem, pater ambobus totum fratribus mox divisit, evangelista dicente, *Et divisit illi substantiam*. Sed invidus simulat semper; mentitur invidus semper. *Et nunquam mihi dedisti hædum, ut cum amicis meis epularer.* Amicos paternos suos esse non computat: hos non amicos, sed extraneos credit a quibus vidit in patris gratiam se amari. *Sed posteaquam filius tuus hic, qui devoravit substantiam suam cum meretricibus, venit, occidisti vitulum saginatum.* Hic rediisse fratrem dolet, non dolet i periisse substantiam; nec damni causa quæritur, sed livoris: qui fratrem redeuntem de suo decorare debuit, non debuit de perditò sic cædare. In filio est substantia patris tota; et ideo nil pater perdidit, filium cum recepit. Frater credidit damnum, qui rediisse conspicit coheredem. Et quando invidus non avarus, quando quidquid habet alter i se computat perdidisse? *At ipse dixit illi, Fili: tu semper mecum es, et omnia mea tua sunt; epulari autem, et gaudere oportebat quia frater tuus hic mortuus fuerat, et revixit; perierat, et inventus est.* O quid facit vis amoris! quamvis malo filio non esse nescit, non esse non potest pater; videt filium degenerasse animo; videt paternæ pietatis, paterni generis nil habere, et tamen nuncupat filium; suadet effectum; ad gratiam vel spem revocat largitatis, dicendo: *Tu semper mecum es, et omnia mea tua sunt.* Hoc est dicere: Patere filium rediisse patri, permille patri filium suscepisse; nec ille aliud quam patrem quæsit, qui veniens non filii, sed loco mercenarii voluit collocari, dicens: *Pater, peccavi in cælum et coram te; et jam non sum dignus vocari filius tuus: fac me sicut unum de mercenariis tuis*. Sic ubi omnia, in sufficit pater; et ne quid tibi de presentibus, de veteribus existens imminutum, illi nova et futura perquiram. Certe si consilium patris sequeris et præceptum, participa presentia cum fratre; ut una ipso tibi communia sint futura. Gaude ergo, et inventum gaude, ut ille te gaudeat non periisse. Sed jam sermonem historicum concludamus, ut postea que sunt mystica, que profunde, Christo revolante, pendamus.

orat. in Mysticam Cœnam: *Desideremus demissionem in sublimem efficiens charitatem, quæ nos Deo conjungit.*

e Zeno Veronem. serm. de Patientia, pag. 238, de Caino invidio et Abele justo: *Miratur orbis vacuus se duobus angustum.*

f Basilii etiam loco superius laudato exemplum Cain profert in medium, eumque vocat primum diaboli discipulum, edoctum ab ipso, et invidiam, et cædem. Quo eodem nomine eum appellat Zeno Veron. loco superius laudato pag. 303.

g Similia habes apud Nazianzenum orat. 27, Cyprianum tom. II, lib. de Zelo, etc., Gregorium PP. parl. in Pastor. cap. 2.

h Idem ac condemnare pietatem, uti usurpant verbum hoc veteres Latini.

i Vatablus per luxuriam, celeriter absumptam, j Ambrosius, tom. I, lib. de Nabul., cap. 12: *Pau-periorem se judicat, quia sibi deesse arbitratur quidquid ab aliis possidetur.*

SERMO V.

De eisdem, Judæum et Gentilem Agitantibus.

Callidi debitoris est et inverecundi sæpe pacta non solvere, et patientissimum creditorem longa et artificii cavillatione protelare. De abscessu, de reditu luxuriosi filii, quintus est hic sermo vobis, qui historicis sensum, sicut promissimus, ad mysticam et singularem deitatis intelligentiam contabimur attolere. Vos orate ut quia in tanto credito sum minus per me idoneus debitor, per Deum vobis idoneus solutor existam. *Homo quidam habuit*, inquit, *duos filios*. Posteaquam Christus nostræ carnis suscepit onus, et Deus indult exuvias humanas, veraciter se Deus hominem vocat; Dominus patrem vere se duorum contempnat filiorum, quia humanitati permixta deitas, deitati consociata pietas, miscuit hominem et Deum; quæ Dominum univit in patrem. Hic ergo homo, pater hic, duos filios habuit a conditoris beneficio, non necessitate generantis, duos filios habuit, quos non emeruit esse, sed jussit: quia Christus sic in oculis nostris fuit homo, ut Deus semper in majestatis suæ maneret arcano. *Duos filios habuit*. Duos scilicet populos, Judæum Gentilemque; sed Judæum senioreni prudentia legis fecit; Gentilem paganitatis stultitia reddidit juniorem. Quia sicut sapientia dat canos, ita quidquid viri est, tollit insipientia. Hinc ergo juniorem mores præstitere, non ætas: senioreni illum non tempora fecerunt esse sed ætatis. *Et dixit inquit, adolescentior ex illis patri: Pater da mihi portionem substantiæ quæ me contingit*. Cognitorem pectoris non voce petit iste, sed voto; quia a Deo bona in alave reportat et propria voluntas in nobis. Denique iste cum patre possessor non totius sortis, ad partem propria voluntate pervenit, ascendendo: *Da mihi portionem sub-*

Astantiæ quæ me contingit. Et quæ est ista portio quæ est? Habitus, sermo, scientia, ratio, judicium, quæ hominem præcæteris animantibus in terrenâ habitatione contingunt: hoc est, juxta apostolum, lex naturæ. At ideo divisit illis substantiam, dando junioreni quinquè ista quæ diximus, beneficia naturæ; senioreni quinque legis libros divinitus inscribendo: per quæ substantia impar merito, numero par esset; humanum teneret ista ordinem, divino illa subsisteret instituto; ut utraque tamen lex filios utrosque ad no-
B *stitiam patris perduceret, ad reverentiam sui servaret auctoris* *Et non post multos dies*, inquit *congregatis adolescentior omnibus, peregre profectus est in regionem longinquam; et ibi dissipavit substantiam suam vivendo luxuriose*. Diximus juniorem non tempora fecisse sed mores et ideo dixit: *Non post multos dies*. Quia cum principio ipso mundi; festinavit Gentilitas ad idolorum patriam; ad longinquam diaboli regionem animo est peregrinata, non loco per elementa vanis est pervagata cogitationibus, non est corporeis motibus factata per terras: namque coram patre sine patre erat; et cum in se esset, non erat secum. Hinc est quod luxuriosus per desiderium per secularis eloquentiæ, et per scholasticum lupanaria, per trivia sectarum dissipavit Dei Patris dementi disputatione substantiam. Et cum consumpsisset conjecturis quidquid erat sermonis scientiæ, rationis, judicii, egestatem animam, famem magnam cognoscendæ veritatis miserimus sustinebat: quia philosophia quærendæ divinitatis indixit laborem; veritatis inveniendæ fructum contulit nullum. Hinc est quod adhærebat primario regionis illius, a quo mittebatur in istud sæculum, hoc est in unam multarum superstitionum villam; ut pasceret porcos, id est demones; qui dicuntur Domi-

* Callidum debitorem depingit Cassiodorus Varior, lib. v, epist. 24, pag. 24, recent. edit.; eumque Frontonem dictum vocat sui nominis testem. Frontonem enim Græce ἐμπρότερος idem est ac facile mutabilis, inquit hic Castillo.

† Paulus ad Coloss. cap. 4, v. 2: *Orantes studeat, et pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium sermonis, ad loquendum mysterium Christi.*

‡ Plures editiones corruptæ: *Stcepit oves.*

§ Improprie et latiori modo dicitur hic *mixtus*, ante dæmonem naturarum in Christo; nihilominus hoc eadem voce utitur Iræneus apud Castillo: *Filius Dei, filius hominis factus est; mixtus homo Verbo Dei*. Conciliata Chalcedonense anni 451, act. 8; *Constitum in novissimis diebus filium Dei Unigenitum in duabus naturis inconfuse, immutabiliter, indivisum, inseparabiliter agnoscendum; nunquam subiecta differentia naturarum propter unionem.*

¶ Ita reddimus ex editione Lugdunensi. Patemur autem cæteras fere omnes, ac ms. Valliscellanum retinere, *conditoris pontificio*. Hac voce *beneficio* hoc sensus, utitur Auctor infra serm. 412.

⊖ Ex ms. Caesens. Editi, *ætates*.

⊗ Ita in editione prima Bonon. et in reliquis omnibus. Mita ex fide ms. reposuit, *prima voluntas*, hoc est, inquiens, voluntas, quæ prima in nobis est ante opus. Placuit planior sensus et obvia.

⊘ Id est, facultatum ac hereditatis. Isaie xvii, 8: *In partibus torrentis pars tua hoc est, sors tua.*

⊙ Ex ms. Valliscellano. Nonnullæ editiones, *ad patrem*.

⊚ Intellige naturalis, et scripta. Mita.

⊛ D. Ambrosius lib. iii supra cap. v ad Rom.: *Lex naturalis prima pars est, ut agnoscatur honoratur Creator.*

⊜ Communior Patrum sententia, in hac evangelica parabola filium juniorem Gentiles significare, ut ait Chrysologus, et Hieronymus in epist. ad Damianum 146. Dionysius Areopagita epist. ad Demophilum monachum, Obstat tamen quod Gentiles nunquam a Patre discesserint, et consequenter nunquam a Patre discesserint. Vellem legeres Iræneum lib. iv advers. Hæreses, cap. 24, pag. 260, Tertullianum de Pudicit. cap. 8, pag. 1200 edit. Paris. 1684.

⊝ Nonnullæ editiones corruptissime: *per elementiam*. Innuit Gentiles ex elementis rudimenta confecisse Theophylactus hic: *Filius junior, sive Gentilis, vidit cælum, et cælum fecit Deum; vidit terram, et coluit eam*. Vide librum Sapientiæ cap. 13.

⊞ Ex fide ms. In editis nonnullis additur perpèram particula *rec.*

⊟ Augustinus in psalm. lxxxiv, tom. IV, pag. 873 edit. Antverpiens: *Non enim regionibus longe est quisque ab Deo, sed affectibus. Amas deum prope es; odisti eum longe es; loco stans et prope es, et longe es.*

⊠ Id est profanæ et mundanæ.

⊡ Lupanaria scholarum dicit ob immoderatam et luxuriosam appetentiam scientiæ philosophicæ; cuius investigatio curiosa nimis tangitur ab divo Augustino tom. I de vera Religione cap. 4 et 5. Mita. Hieronymus tom. IV pag. 829 edit. Paris. 1675, in Ezechiel, cap. xvi, v. 34: *In omnibus viciis principis fabricat lupanar suum, qui ad perveritatem doctrinæ testimoniis male abutitur Scripturarum.*

no : *Si ejicis nos. mittere nos in porcos* (Matth. viii, 31) A
 Ut pasceret dæmones thure, victimis, sanguine,
 falsarum responsionum mercedem pro tali labore re-
 laturus. Occidebatur pecus ut quod vivum nil scierat,
 divinaret occisum; et^b loqueretur ex fibris mortuum
 quod nunquam fuerat ore prolocutum. Verum cum
 nil divinum, nil salutare profuturum, nil Gentilis in-
 veniret in talibus, desperans de Deo, de providentia,
 de judicio, de futuris, ab schola ad ventris se depone-
 bat^c ingluviem, cupiens saturari^d de siliquis quas
 porci manducabant. Hoc norunt Epicurei, qui cum
 Platonicas et Aristotelicas percurrerent scholas, nul-
 lamque illic aut divinitatis aut scientiæ invenirent di-
 sciplinam,^e Epicuro se tradunt ultimo desperationis
 et voluptatis auctori. Et manducant siliquas, hoc est,
 voluptatibus corporis male dulcibus inhiant, et pas-
 cunt dæmones, qui semper corporum vitiis saginantur
 et sordibus: quia sicut Domino qui se jungit, unus spi-
 ritus est (I Cor. vi, 17) ita qui se jungit diabolo, est^f dæ-
 mon unus. Sed hic junior quam vis cuperet, non tamen
 saturabat de siliquis istis ventrem suum. Quare? quia
 nemo illi dabat. Diabolus quidem volebat per famem
 scientiæ, per voluptatum difficultatem, Gentilem red-
 dere avidiorem ad illicita perquirenda, ad perpetranda
 delicta: sed Deus Pater ideo permisit^g esurire Gen-
 tilem, ut erroris occasio salutis fieret argumentum: ^h
 namque Judæum sic reliquit, ne perderet; et gentilem
 sustinere passus es famem, ut rediret. Redit autem
 ad patrem et clamat: *Pater peccavi in cælum et co-
 ram te. Rediisse juniorem ad domum patris, et cla-
 mare Deum patrem vox Ecclesiæ quotidiana testatur:*
 quæ dicit: *Pater noster qui es in cælis* (Matth. vi, 9)
Peccavi in cælum et coram te. Peccavit in cælum,

^a Dolosas augurum responsiones. Vide Minucium
 in Octavio, qui eis æque ac hic noster, lepidissime
 irridet.

^b Et hic quoque aruspicinam tangit, et modum
 ariolandi Gentilium.

^c Ms. Vallicellianum, *ingluviem*.

^d Anagogice *siliquas* pro voluptatibus mundique
 illecebris, usurpat etiam Eutymius cap. 57, ad cap.
 xv Lucæ.

^e Epicurum fuisse desperationis auctorem nulla
 alia ratione crediderim dictum nisi quia dum deos
 otiosos facit, et nil nostra curantes, ad eorum patro-
 cinium confugiendi omnem admittit spem velus ille
 poeta:

Namque deos didici securum agere ævum:
 Nec si quid miri faciat natura, deos id
 Tristes ex alto cæli demittere tecto.

Sunt qui Epicurum defendere conati sunt, ac si
 ipse sub beatæ naturæ nomine, Deum primum Auc-
 torem agnovisset. Vide Nicolaum Bandellum in libro
 Gallice scripto de Vita et Moribus Epicuri, Parisiis
 1679, et auctiori editione Latine 1693. Sed obstat ve-
 terum consensus; qui deos otiosos ab Epicuro fingi,
 et religionem omnem ausque dari uno ore tes-
 tantur. Minutius Felix pag. 170 edit Lugdun. Bata-
 vor., Cicero lib. ii de divin., et de Natura deor.
 lib. i, pag. 202, Theodor. orat. contra Græcos, pag.
 57, Plutarchus de Placit. philos. pag. 877. Nec Gas-
 sendus dicam hanc ab eo avertere studuit; nam
 dum Epicurum in multis laudat, dum Deum homi-
 num curam gerere negat, acriter oppugnat. Vide Au-
 gustinum de Civ. variis in locis.

dum in cælo solem, lunam, sidera, ¹ deos esse bla-
 sphemat, et hæc eadem profanat adorando. *Et jam
 non sum dignus vocari filius tuus fac me sicut unum
 de mercenariis tuis.* Hoc est dicere quia non mereor
 jam filii gloriam, vel veniæ, consequar^j pro merce-
 nario labore mercedem. Et cui honor sobolis perit,
 saltem vitalis maneat in quotidiano pane substantia
 Sed pater occurrit, et occurrit longe. *Cum adhuc im-
 pii essemus, Christus pro nobis mortuus est* (Rom. v,
 8, 9). Occurrit pater, occurrit in filio, cum per ipsum
 de cælo descendit, et pervenit ad terras. *Pater, in-
 quit, qui me misit, mecum est* (Joan. viii, 19). *Cecidit
 super collum ejus.* Cecidit, cum per Christum divini-
 tas tota nostra^k decumbit, et incumbit in carne *Et
 osculatus est eum.* Quando? quando *miser cordia et
 veritas obviaverunt sibi: justitia et pax osculatae sunt
 se* (Psal. lxxxiv, 11). *Dedit stolam primam.* Illam
^l quam Adam perdidit, immortalitatis gloriam sempiternam.
Posuit annulum in manu ejus. Annulum ho-
 noris, ^m titulum libertatis, insigne pignus spiritus,
 signaculum fidei, arrham cælestium nuptiarum: audi
 Apostolum: *Desponsavi vos uni viro virginem castam
 exhibere Christo* (II Cor. xi, 2). *Et calceamenta in
 pedibus ejus.* Ut essent ⁿ calceati pedes in prædica-
 tione Evangelii, *ut essent beati pedes evangelizantium
 pacem* (Rom. x, 15). *Et occidit ei vitulum saginatum.*
 Illud de quod David cantabat, *Et placebit Deo super
 vitulum novellum cornua producentem et ungulas*
 (Psal. lxxviii, 32). Occiditur patre vitulus sic jubente,
 quia Christus Deus Dei Filius occidi sine Patris vo-
 luntate non poterat: audi Apostolum, *Qui proprio
 Filio non perpeccit, sed pro omnibus nostris tradidit
 illum* (Rom. viii, 31). ^o Hic est vitulus qui in opu-

¹ Perbelle Cyrillus, quem laudat hic Castillo in il-
 lud Joan. cap. vi: *Unus ex vobis diabolus est, quia
 sicut qui adhæret Domino unus spiritus cum Domino
 fit; ita qui adhæret diabolo unus cum diabolo spiritus
 efficitur, et ipse quemadmodum diabolus est.*

² Ex editione Castilli et ms. Vallicelliano. Aliæ edi-
 tiones corrupte: *venire gentilem.*

^h Aliæ editiones et Colon. et Bonon. Mita: *Nam-
 que diabolus sic reliquit ut perderet.* Restituimus ex
 recensione Castilli.

¹ Solem, lunam et sidera, quæ officiosa homini-
 bus videbantur, dedisse gentilibus idololatriæ initia,
 tradunt quamplurimi, a quibus laudandis abstinemus
 Vide Budæum tom. I pag. 136; Levitic. xviii, 23;
 Deuteron. iv, 19.

^j Verba illa Evangelii, *Fac me unum de mercena-
 riis tuis,* exstant in plurimis codicibus Græcis et La-
 tionis, licet in nonnullis desint.

^k *Decumbit,* hoc est requiescit in nostra carne;
incumbit, hoc est, hæret hypostatice. Mira.

^l Tertullianus lib. de Pudicit. cap. 9 pag. 1201, de
 Prodigio loquens: *Vestem pristinam recepit, statum
 scilicet eum quem Adam transgressus amiserat.*

^m Servi qui e servitute exhibant, annulo dona-
 bantur.

ⁿ Id est, cooperti affectus temporales, inquit Mita.
 Pœnitentibus in gratiam receptis hoc Deus etiam con-
 cedit, ut et ipsi apti sint aliis docendis.

^o Ennodius, Carm. bli. ii num. 9, inter alia nomina
 Jesu Christo a veteribus attributa, et illud *Vituli* re-
 censet:

Fons, Via, Dextra, Lapis, Vitulus, Leo, Lucifer, Agnus.

lum nostrum quotidie ac jugiter immolatur. Sed frater senior, sed ^a senior filius veniens ex agro, populus legalis, messis quidem multa, operarii autem pauci (Luc. x, 2) : audit in domo patris symphoniam, audit choros, et introire non vult (Luc. x). Hoc quotidie oculis nostris intuemur. Nam venit Judæus ad domum patris, id est, ad Ecclesiam ; stat foris per invidiam, audit Davidicam citharam personare, audit ^b ex concentu prophetico symphoniam, ^c ex populorum vario conventu choros audit, et introire non vult, per invidiam stans foris. Dum gentilem fratrem pristinis judicat et horret ex moribus, ipse paternis bonis se eximit, ipse se paternis excludit gaudiis. Quod autem dixit : *Ecces tot annis servio tibi, et numquam mandatum tuum præterivi, et numquam dedisti mihi hædum*, tacendum potius quam loquendum esse jam diximus, quia Judæus loquitur ; et non facientis verba sunt, sed tumentis. Pater egreditur, et dicit filio, *Fili, tu semper mecum es*. Quomodo ? per Abel, per Henoch, per Sem, per Noe, per Abraham, per Isaac, per Jacob, per Moysem, per omnes sanctos, per quos Judaica generatio in Evangelio lecta derivatur, cum dicit : *Abraham genuit Isaac, Isaac genuit Jacob* (Matth. 1, 2). *Et omnia mea tua sunt*. Quemadmodum ? Quia tibi lex, tibi prophetia, tibi templum, tibi sacerdotium, tibi sacrificia, tibi regnum, tibi munera, tibi (quod est super omnia) natus est Christus. Sed quia tu per invidiam perdere vis fratrem, paternas epulas, patris gaudia dignus es non habere. ^d Augusto sermone res latissimas, non ut volumus aperire potuimus ; sed scientiæ vestræ intellectui vestro lata sunt quæ in sermone nostro videntur angusta. Non sit hæc ingrata, simplex et occulta collatio, quæ nos res mysticas et excelsas non narrare, non ^e declamare, sed aperire compulit et explanare.

Notat autem Mita Christum dici *Vitulum saginatum* ^a quia ex millibus electum virtutibus impinguitus est ; vel quia opprobriis, et patientia saginatus est ; vel quia opprobriis, et patientia saginatus est. ^b Cui addi potest illud prophetæ : *Saturabitur opprobriis* ; vel, ut ait Anastasius Sinaita in Hexamer. lib. 1, *Quia crucis jugum erat tracturus*. Vide Cotelerium tom. I pag. 25 in notis.

^a Judæus scilicet.

^b Sic Montanus pro *symphonia*, ut habet Evangelium, vertit *concentum*. Syrus vocat : *Cantum multorum*. Utrique assentitur Chrysologus.

^c Laicos etiam populumque in Ecclesia veteri Psalmos Davidicos cecinisse, eruitur ex Cæsareo Arelatensi apud Mabillonium, præfat. in Sæcul. 1 Benedict. num. 110. Id etiam a S. Germano Parisiorum episcopo provisum, lætatur Fortunatus lib. II. carm. 10 :

Pontificis monita clerus, plebs, psallit, et infans

^d In nonnullis editis, *Augusto*.

^e Ita reposuimus ex editione Mites et Castilli. Reliquæ omnes minus apte, *declarare*. Cæterum non male opinatur Mita sermonem hunc a Chrysologo habitum fuisse Neophytis, ^a et parum adhuc in Christiana Doctrina firmatis. ^b

^f Sermo hic inscribitur in psalmum xcix, qui etiam a Genebrardo dicitur : *Psalmus propheticus de gentium conversione* ; super quem ita scribit Lorinus ; Chryso-

f SERMO VI.

De lætitia ob inductionem gentium ad fidem et gratiam.

In psalmum xcix.

Quoniam redeunte filio juniore familia tota choros egit, cœlestem cecinit symphoniam, convenit et nos hodie psalmum sumere, dare tympanum, ^a ponere organum, ^b citharam tangere, et ad tantum Dei Patris gaudium ^c melodiam Davidicam personare, *Jubilate Deo*, inquit, *omnis terra* (Psal. xcix, 1). Quid est, quod intelligentia hujus exsultationis inquit ? Quid est, quod post tanta deitatis, tam terribilia, tam mirifica præcepta terra nunc vocatur, et inviatur ad jubilationem ? *Jubilate*, inquit, *Deo, omnis terra*. ^d Quid aliud est, nisi quod posteaquam terribilis Deus mitissimi pastoris elegit officium, personam pastoris induit, ut vagos populos, palantes plebes, dispersas longe lateque gentes, velut errantes oves in unum pastor misericors congregaret, immo ut nationes feras, prædam mortis, carnis cibum, potum sanguinis, bestiarum furorem sitientes, ad usum lactis, ad cibum graminis, ad ovium totam duceret et redderet lenitatem ? Terræ omni pastorem mandat, et imperat disciplinam, dicendo, *Omnis terra, jubilate Deo*. Sicut militem ^e tuba terribilis producit ad bellum, sic oves ad pascua dulcedo jubilationis invitat. Bellandi ergo fremitum pastoralis lenitate mitigare convenit, ut gentes tam mitis gratia salvaret, quas diu ^f peremerat feritas naturalis. Quod autem pastoris bonus esset reditus cum ad terras veniret Christus clamavit ipse hodie : *Ego sum pastor bonus ; pastor bonus animam suam ponit pro ovibus suis* (Joan. x, 11). Hinc est quod adjutores, quod socios ad curam totius orbis ipse magister inquit, dicendo, *Jubilate Deo, omnis terra*. Hinc est quod oves suas Petro vice sua, ut pasceret, ad cœlum remeaturus, commendat. *Petre*, inquit, *amas me ? Pasce oves meas*. Et ut tenuia redditus

logus sermonem sextum insumit super præsentem psalmum, ut doceat quanta sit lætitia de conversione prodigi filii, qui typus erat omnium gentium.

^a Tympana et organa primitus in Ecclesia Gallicana inducta fuisse, asserit Mabillonius præfat. ad Sæc. Bened. III. *Marianus Scotus*, scribit, sub annum Domini 757 organum primum venisse in Franciam missum Pipino regi a Constantino imperatore ex Græcia. Balæus item Angliæ episcopus tradit : *Vitellianum Patria Signinum, vel Campanum insignem musicum in templis circa annum Domini 609 cantus et organa adhibuisse*. Horum vetustior Chrysologus in Ravennati Ecclesia ea jam obtinuisse declarat. Immo antiquiora fuisse patet ex Prudentio, qui floruit circa annum Domini 380. Is meminit organi tantæ magnitudinis, ut hominem in eo delitescere nonnulli suspicati fuerint. Hæc similia habet Balduinus Aldhelmus Anglus lib. de Virginit. Claruit anno 709.

^b De cithara antiquorum vide Isidorum in Originibus lib. III cap. 24.

^c Consentit Chrysologus iis qui hujus psalmi auctorem, non Moysem, sed Davidem dicunt.

^d Mendum in omnibus exemplaribus quæ nobis obvia sunt, ex mss. Cesenæ emendavit Castillo.

^e Non levi typographorum errore legitur in editis turba.

^f Alias, *presserat*.

primordia non cogeret potestate, sed pietate portaret, repetit: *Petre, amas me? Pasces oves meas.* Commendat oves, ovium commendat germina, quia fecunditatem gregis sui pastor precius noverat jam futuram *Petre, amas me? Pasce oves meas* (Joan. xxi, 16, 17). Istis ovibus collega pastoris Petri Paulus pio pastu plena lactis ubera porrigebat, dicendo: *Lac vobis potum dedi, non escam* (I Cor. iii). Sensit hoc Rex beatus; et ideo pro balatu clamat, *Dominus pascit me, et nihil mihi deerit: in loco viridi tibi me collocavit: super aquam refectiois educavit me* (Psalm. xxi, 1, 2). Post juges ergo bellorum gemitus, post tristem sanguinis vitam, evangelicæ pacis ad pascua jam redeanti versiculus, sequens lætitiā annuntiat servituti. Erat homo peccati servus, erat captivus mortis, erat mancipium dæmonum, erat^b idolorum vernula, erat vitiorum verbero, erat criminum compeditus. Sic malis dominis talibus tantisque exhibebat homo malam et miseram servitutem. Quando homo non sub peccato tristis? Quando non sub morte lugens? Quando non sub dæmonibus pallens? Quando non sub idolis tremens? Quando non sub vitiis suspectus? Quando non sub criminibus desperatus? Et ideo homo dabat extrema suspiria, quando tales, tam crudelis dominos^c jugiter sustinebat. Propheta ergo videns nos a talibus liberatos, et revocatos ad obsequium Creatoris, ad Patris gratiam, ad unius boni Domini liberam servitutem, merito exclamat: *Servite Domino in lætitia: intrate, inquit, in conspectu ejus in exultatione.* Intrate non loco, sed corde. *Intrate in conspectu ejus in exultatione.* Quia quos ejectione reatus, quos expulerat conscientia, gratia reducit, intromittit innocentia: *Intrate in conspectu ejus in exultatione.* Qui ingreditur in conspectu ejus in exultatione, est a reatu liber, est de præmio persecutus. Tamen quid est quod hortatur? quod suadere nititur hic propheta? *Intrate in conspectu ejus in exultatione.* Quis in conspectu Dei liber? divina in oculis quis mentitur? Quis exultans ante terrorem majestatis supernæ? Archangeli tremunt, pavent angeli, potestates metuunt, in faciem cæli prouunt seniores; elementa fugiunt, solvuntur saxa, montes defluunt, terra tremat, et homo terræ quam intrep-

idus intrabitet adhuc consistit exultans? unde est quod propheta hoc nos debere facere sic præsumit? unde est? Ex eo quod sequitur: *Scitote, inquit, quod Dominus ipse est Deus.* Quia Dominus ille Deus est, qui fuit in carne nostra pusillus; hinc est quod ille Dominus Deus est, qui fuit in cunabulis nostris capax; dulcis in gremio, mitis in habitu, in nostro contubernio blandus. Et ideo, *Intrate in conspectu ejus in exultatione.* Quia totum pavorem divinitatis, totum metum judicis in habitum nostrum^d abdidit, providenti locavit aspectu: ut ingressus non pœnas judicis metuat, sed parentis præsumat amplexum. Et quomodo non exultat qui genitorem reperit, quem timuerat cognitorem? *Intrate in conspectu ejus in exultatione: scitote quod Dominus ipse est Deus, ipse fecit, nos, et non ipsi nos.* Inanis est patris matrisque labor, nisi in germine affuerit opus et auctoritas Conditoris. *Manus tuæ, inquit, fecerunt me, et plasmaverunt me* (Psalm. cxviii, 37). Et alibi, *Tu formasti me, et posuisti super me manum tuam* (Psalm. cxxxviii, 5). Ergo quod nascimur, quod sumus, non debemus ipsi nobis, quia totum debemus Auctori. *Nos autem populi ejus, et oves pascuæ ejus.* Probatum est in proverbis sæpissime quia ocellitus venerit pastor qui errantes oves, et lethali gramine sauciatas superno jubilo vitalla revocaret ad pascua. *Intrate, inquit, portas ejus in confessione.* Sola est confessio, quæ nos fidei facit introire per januam, *Atria ejus in hymnis: confitemini illi, laudate nomen ejus.* Diximus, quod nobis esset jam positus intra domum patris assumenda cœlestium cantilicorum spiritualis symphonia, ut sit nobis^e in ingressu confessio, sint in atrii hymni, sit laus in penetralibus, ubi tota Deitatis inhabitat plenitudo. *Confitemini illi, laudate nomen ejus. Confitemini illi, quia Deus est, laudate nomen ejus.* Per quod salvati sumus: in quo cœlestis, terrestris, infernaque genuflectit, et diligit Dominum Deum creatura. *Quia suavis est Dominus.*^f Unde? quia *in æternum misericordia ejus.* Vere suavis est per misericordiam, per quam solam totius mundi amarissimam dignatus est auferre sententiam. *Eccce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Et usque in sæculum sæculi veritas ejus.* Deus enim^h salva-

^a Lortius in expositione hujus psalmi laudat Chrysologum, qui legit *in loco viridi*, ad Hebraicum fontem respiciens. Unde etiam Apollinaris locum istum sic transtulit apud Castillo: *Bene quidem in viridi collocavit loco.*

^b Familiaris vox Chrysologo, ut servum dominatam significet. Vide pignorum de Servis pag. 55 edit. Amstel. 1674. Ipsi autem servi videntur sibi hac appellatione blandiri. Inscriptio apud eundem:

FUSCUS AUGG.
NOSTRORUM
VERNA

^c Frequentissima in editis, deest *fugiter*, quam vocem ex ms. Vallicel. apposuimus.

^d Alias *dedit*.

^e Is qui baptizari cupit, prius ore proprio Christi fidem profitetur: exinde in atrii Ecclesiæ catechiza-

tus lætanter hymnum Deo dicit; postremo baptismate expiatus in penetralibus Ecclesiæ offert Deo sacrificium laudis, de quo in psalmo xlii, Et satis abundanter apud Ludovicum de Angelis de Vita et Laud. S. Augustini lib. iii, n. 16. MITA.

^f Non autem vere, ut in editis.

^g Cur Christus vocetur Agnus late prosequitur Suicerus in Theol. tom. I col. 23, verb. *ἀγνος*. Rem teligi in dissertat. *de patena argentea Forocorneliansi*.

^h Tum ex parte ipsius Christi, qui debitam nobis chirographi sententiam in se suscepit, tum ex parte nostra quibus ab Deo datur venia criminum, si ex animo ipsis doleamus propter Deum summe dilectum Augustini sententia est in psal. l, 8. *Deus ignoscit confidenti, sed se ipsum punienti. Ita servatur misericordia, quia homo liberatur; et veritas, quia peccatum punitur.* Vide, si placet, Damascenum lib. iii de Fide cap. 3. MITA.

veritate miseretur, qui sic dat peccatis vaniam, ut A justitiam in ipsa miseratione rationeque custodiat, qui est benedictus in saecula saeculorum. Amen.

SERMO VII.

De hypocrisis et elemosina,

In illud Matthaei VI : *Omni jejunatis, nolite fieri sicut hypocritas tristes.*

b Ubi Deus Dominum mutavit in patrem, voluit charitate magis quam potestate regnare, et amari maluit quam timeri : c unde paterno monuit affectu, ne quid nobis de labore justissimo d deperiret. Evangelista sic ait : *Cum jejunatis, nolite fieri sicut hypocritae tristes; exterminant enim facies suas, ut videantur ab hominibus jejunantes. Amen dico vobis, perceperunt mercedem suam (Matth. vi, 16).* Hypocrisis e subtile malum, secretum virus, venenum latens, virtutum fons, tinea sanctitatis. Adversa omnia nituntur viribus suis, armis suis pugnant. impugnant palam : nuda et caventur tam facile quam videntur. Hypocrisis aequa simulat, fallit prospera, curiosa mentitur, et crudeli arte virtutes truncat mucrone virtutum : jejunium jejunio perimit, oratione orationem evacuat, misericordiam miseratione prostermit. Hypocrisis f cognata febriliter frigido poculo propinat ardorem. Quod corporibus est hydrops, hypocrisis animabus, hoc est : hydrops bibendo silit, hypocrisis inebriata astitit. *Exterminant enim facies suas, ut videantur hominibus jejunantes.* Hypocrisis dum cupit captivare oculos, oculis fit ipsa captiva. *Exterminant enim facies suas.* Et si facies g exterminant, ornamentum corporis quod manebit ? Vere sicut Dominus dixit : *Si lumen quod in te est, tenebrae sunt, ipsae tenebrae quantaerunt (Matth. vi, 23)?* Hypocrita, h sit licet tibi facies inculta, neglecta cutis, tristis vultus, exterminatus aspectus, nec ab hominibus invenisti laudem et apud Deum fructum jejuni perdidisti. Hypocrita, elaborasti jejuniis ut labor tibi jejuni non

i Id moris antiquus in Ecclesia obtinuit : scilicet, ut post sacras antistitis preces populus concordi voce responderet Amen. Paulinus Poema 19 de S. Felice natali II :

Canque sacra pla turba fuerat pastoribus Amen.

Vide Bonam Res. liturg. lib. II cap. 5, Calvarium Rituale tit. de voce Amen. Sed et ipsi praesules post preces Deo habitas sibi metipsis respondebant Amen, ut late patent exempla.

k In nonnullis deest.

l Ex ms. Cesense. In aliis editionibus deest unda.

m Ita Mita et Castillo, et ms. Vallicellianum.

n Subtilissimum vocavit Cyprianus Serm. de Jejunio et tentatione Christi. Subsequenti voce Virus utitur etiam Gregorius Magnus super lib. I Reg. VIII ; lib. IV exposit. cap. 2. Lege Augustinum in exposit. psal. CXXXIX, v. 3.

o Ita Mita et editio Bononien. I. Castillo, et alii cognata febris.

p Alias, *Exterminatur.* Vocem Graecam ἀφαιρῶναι vertit Hieronymus *demoluntur.* Syrus, *corrumpunt, deformant*

q Christus enim non egit hic de macie et pallore quem jejunium naturaliter consequuntur ; sed de fictitia quadam tristitia et gestibus, quales illi apud Isaiam cap. LVIII, 6.

r Hoc est virtutes, quas fidei tuae commisit in

prodesset. Hypocrita, abstinentiae fluctus intrasti, continentiae conscendisti undas, enasti jejunii pelagus ; et in ipso portu jejunii naufragasti : quia non comparasti lucrum, sed mercatus es vanitatem, s qui de Dei credito humanum negotium perfecisti. Hinc est quod Deo redditurus es rationem, qui ab hominibus percepisti miseræ t laudis usuram. Fratres, fugiendum est virus, pestilentia cavenda, quae de remediis creat morbos, conficit de medicina languorem, sanctitatem vertit in crimen, placationum facit reatum, generat de propitiatione discrimen. Hypocrisim qui fugerit, vincit ; qui incurrit, cadit. Fugiamus hypocrisim, fugiamus, fratres : t sit nostrum de simplicitate jejunium, de innocentia sit sanetum, de puritate purum, de sinceritate sincerum, sit hominibus occultum, ignotum diabolo, Deo notum. Thesaurum qui non abscondit, prodit ; virtutes proditae non manebunt. Virtutes sicut proditores suos deserunt : sic suos instant custodire custodes, Ergo jejunium quod contra vitia u prima virtus est nobis, in arce pectoris collocetur : quia illo in interioribus praesidente, vitia nos quatere in exterioribus non valebunt. Hoc Christus, ut christianus habere possit, hortatur cum dicit : *Tu autem cum jejunas, unge caput tuum, et faciem tuam lava, ne videaris hominibus jejunans, sed Patri tuo qui est in abscondito, et Pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.* Cum dicit, v Unge caput tuum, et faciem tuam lava : non ut coma capitis illecebrosi redundet unguento, serius magister injungit, neque faciem nitescere solito vultu lavacro ; s sed habitu praevidentis vultu calari jejunium Christiano, quia Christianum vindicare non vult artifici mœrore jejunium. Sed ad cepta redeamus. *Unge caput tuum, et faciem tuam lava, ne videaris ab hominibus jejunans sed Patri tuo, qui est in abscondito.* Sic non voluptuosos indulget aspectus, sed vultus qui simulantur excludit : facies mœrore dejecta invitat famam, non jejunium humanum vertisti negotium : id est, voluisti ab hominibus laudari. At hoc non est acquirere lucrum, sed mercari vanitatem : idcirco de fraude ac fenore rationem Deo reddes. MITA.

t Ita restitui ex ms. Vallicell. editiones, nec inepte quidem, *miseræ fraudis usuram.* Consonat Paschasius lib. IV in Matth. : *Et ideo in praesentiarum famosas vulgi laudes, et in futuro simulationis suae mercedem receperunt.*

u Similia habes apud Hieronymum tom. I, ep. 2 ad Nepotianum ; et tom. IV, epist. 1, ad Demetriadem.

v Vel origine, utpote datum Adae recenter creato, quod se immunem a peccato servaret : vel potentia, quia rite et recte servatum vindicat a vitiis. MITA. — Fortasse prima pro principali eximiaque.

w Monet Hieronymus Christum hic loqui juxta ritum provinciae Palaestinae, ubi diebus festis mos erat ungere capita, a qua unctione Judaei tempore jejunii abstinebant, ut colligitur ex II Reg. XII, 20, collato cum 16, et alibi passim.

x Vere enim Christus non jubet ut per delicias et formae elegantiam caput ungetur, sed hilarem potius quam mœstum vultum praeserferat, ut paulo post ipse Chrysologus. Chrysostomus in psalm. XLVII : *Non hoc dicit unctionem praecipiendo, nemo enim nostrum hoc facit ; sed vult ut lætitiā et mentis hilaritatem demonstramus, adeoque gaudentes non mœstitiam pra nobis ferentes jejunemus.*

voluntarium profitetur. Si vult, quare tristis? Si non vult, jejunos quare? Merito tali poena vivit, qui sibi facit de virtute vitium, mendacium de veritate, de mercede a dispendium, de remissione peccatum. Agricola si non impresserit cultrum, si sulcum non defoderit, si non exciderit sentes, si gramina non evulserit, si in tuto semina non locarit, sibi mentitur, non terræ; nec terræ facit dnmnum, sed sibi non facit fructum: et ita se vacuat, ita decipit, impugnat ita qui terræ manu fallaci mentitur. Quid faciet? quid habebit? quid inveniet? qui Deo, esuriante carne, hypocrisi luxuriante, mentitur? Quia agricolæ fecimus mentionem, sciat ille sustinere se laborem incassum, se nihil habiturum, qui premens jejunii aratrum, et abscindens gulæ gramina atque eradicans luxuriæ sentes, misericordiæ^b semina nulla jactaverit. Hoc Dominus aperire voluit, qui de jejunio docens, mox ista subjecit: *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi cerugo et tinea demolitur, et ubi res effodiunt et furantur. Sed thesaurizate vobis thesauros in cælo, ubi neque cerugo, neque tinea demolitur, et ubi fures non effodiunt, nec furantur.* Quid tam paternum? quid sic veniens de amore? quod tam providum de charitate consilium? nihil tibi perire vult, qui tua in thesauris cælestibus vult reponi. Quam securus dormit, qui Deum suorum^c meruit habere custodem! Quam nescit curas, quam deponit angores, quam non est anxius, quam se rvorum^d caret fastu, qui sua patri servanda committit! Quomodo paterna servat affectio, e quod timor non potest sic servare servilis: pater cum dat sua filiis, non minuit commendata filiorum. Quid sit pater, nescit: nescit se filium, qui non credit patri. Tineam non excludunt claustra, sed claudunt; et generant, non repellunt: f rubiginem nutriunt servata, non vitant; quia quod de re nascitur, non vitatur. Ubi est necessitas, fures deesse non possunt. Qui ergo inter tineas, rubiginem, fures, sua ponit quæ sunt, non reponit

^a Sic Castillo et Mita. Aliæ editiones *Stipendium*.

^b Congruentiæ similitudinis vadem damus Ambrosium tom. V, serm. 40, qui est Fer. 3 domin. 2 Quadragesimæ: *Terra avatris scinditur, ut mundanis sit congrua frugibus; mea terra jejuniis exaratur, ut cælestibus sil apta seminibus.*

^c Cyprianus serm. 1 de Eleemos, : *In tuto hæreditas ponitur, quæ Deo custode servatur.*

^d Latinius putat fortasse legendum: *Servorum carere actu.*

^e In pluribus editis deest particula *quod*.

^f Id est res et metalla quæ clausa servantur, rubiginem nutriunt. Fortasse vero addidit *rubiginem*, licet in sacro textu non legatur, quod adverterit per βρωσις non tantum tinea, sed et rubigo intelligi posse, saltem illa quæ segetibus adhæret.

^g Exhibeat scilicet. Verbum sane Chrysologianum,

^h Thesauri in sacris litteris sunt bona opera, I Tim. vi, 17, 18. Inter quæ eximium obtinet locum benefacta in pauperes: quæ potissimum Christus Lucæ xviii, xxii, vocat *thesaurum*. Virtutes item thesauri nomine comprehenduntur. Vide Chrysostomum hom. 66 in Genes.

ⁱ Augustinus tom. X, serm. 50 de Temp. cap. 8: *Qui sunt pauperes quibus damus nisi latuarium nostri? Latuarium tuo das, ad cælum portat quod das.*

^j Leo, serm. 6 de jejun. 10 mensis vocat Deum

A Sicut de vestimento tinea, rubigo de metallo, de necessitate fures nascuntur: ita de divitiis avaritia, cupiditas de quæstu, de habendo habendi ardor acquiritur. Qui ergo vult avaritiam vincere, divitias s proroget, non reponat. Præmittamus, fratres,^b thesauros nostros in cælum; sintⁱ vectores pauperes, qui possunt sinu suo quæ nostra sunt ad superna portare. Nemo de fraude dubitet bajulorum: tua est ista transvectio, per quam nostra ad Deum i Deo fidejussore portantur: cuius est omnis honor et gloria, virtus et imperium, et gratiarum actio in omnia sæcula sæculorum. Amen^k.

SERMO VIII.

De jejunio et eleemosyna.

B Gubernator prudens a littore cum navim solvit, cum mare transiturus intrat fluctus, domus, patriæ, conjugis, l pignorum, curas deponit, et ita totus mente, corpore, sensu, nauticis laboribus occupatur, ut et fluctuum possit superare discrimina, et stationem^m lucrosi portus periculi victor intrare. Sic nos fratres ingressi iter abstinentiæ, jejunii pelagus, n quadragesimæ viam, navim corporis nostri solvamus a littore mundano; sæcularis patriæ renuntiemus curis; in crucis arbore tota mentis vela tendamus; virtutum funibus, sapientiæ remis, gubernaculis disciplinæ, navigii nostri muniamus incessum. Et subducti terris speculemus cælum; ut ducatu signorum cælestium inter liquidos calles latentis viæ inoffensum tramitem tenere possimus; ac si o gubernante Christo, flante Spiritu sancto, evictis voluptatum spumis, superatis vitiorum fluctibus, decursis criminum procellis, transvectis scopulis peccatorum, atque omnium delictorum naufragiis evitatis, p Paschæ portum, lucrum vitæ, gaudia resurrectionis intremus. Verum quia per campos nudos, per falsos vortices, per incertas q solitudines, acturi sumus viam, nobis tota est escæ et potus portanda substantia: imponamus abundantem misericor-

idoneum pauperum fidejussorem.

^k Vide, tom. I Biblioth. Vet. PP. edit. Lugdunen. an 1644. Commentarium S. Juliani episcopi Toletani super Nahum prophetam, ut scias quanta auctor ille ex hoc sermone in rem suam transtulerit.

^l Pignora pro filiis dicta, alibi annotavimus. Paulinus poem. 9 pag. 349, v. 48:

Et simul elidet solidæ sua pignora petre.

Pro eo quod est in Psalmo: *Elidet parvulos suos ad petram.*

^m In nonnullis *lucro si portus*. Castigavit Meursius.

ⁿ De Quadragesimali jejunio Cyrillus in Levit. lib. x fol. 731, Trapezuntio interprete: *Habemus Quadragesimæ dies jejuniis consecratos*. A ceteris abstinemus; de jejuniis etenim Christianorum pleni sunt veterum libri.

^o Augustinus in psal. ciii, conc. 4: *Gubernator est Christus, illic naves commeabunt.*

^p Ita pasim Paschæ nomen inflexisse veteres ait Paulus Galeardus in notis ad S. Gaudentium pag. 25. Ex observatione Vossii lib. 1 de Analog. cap. 20. Subdit autem τὸ Πάσχα non a Græcis, sed ab Hebræis effluxisse, et in testem advocat insignem locum Gregorii Nazianzeni, orat. 2 in sanctum Pascha. Cæterum sermo hic videtur habitus initio Quadragesimæ.

^q Alias *sollicitudines*

diam nostræ ^a sitarchiæ profuturam. Fratres, esurit jejunium, jejunium sitit, quod non pietatis cibo pascitur, quod potu misericordiæ non rigatur. Alget jejunium, jejunium deficit, quod non eleemosynæ velus tegit, quod non miserationis operit vestimentum. Fratres, quod est terris ver, hoc misericordiam scimus esse jejunio. Sicut verni flatus tota facit germina florere camporum : ita misericordia tota jejunii semina producit in florem, in cœlestam messem totam jejunii facit fructificare virtutem. ^b Quod oleum lucernæ est, hoc jejunio pietas, sicut lucernæ lumen olei pinguedo succendit, et moderato pastu facit illud ad totius noctis solatium perlucere : sic pietas facit splendere jejunium, et ad totam radiare continentiae claritatem. Quod diei sol est, hoc eleemosyna noscitur esse jejunio. Sicut jubar solis clariorem perficit diem, et totam nubium dispergit obscuritatem : sic eleemosyna jejunii sanctificat sanctitatem, totamque ^c cupiditatis noctem lumine pietatis excludit. Ac ne multis ^d immorer, quod est anima corpori, jejunio, largitas hoc habetur. Sicut enim mortificatur corpus, e corpore anima cum recedit : ita mors est jejunii, largitatis abscessus. Est quidem jejunium vitiorum mors, vita virtutum. Est jejunium pax corpori, membrorum decus, ornamentum vitæ. Est jejunium robor mentium, ^e vigor animarum. Est jejunium castitatis murus, pudicitiae propugnaculum, civitas sanctitatis. Est jejunium scholarum, magisterii magisterium, disciplinarum disciplina. Est jejunium ^f ecclesiasticæ viæ viaticum salutare. Est jejunium invictus ^g Christianæ militiæ principatus. Sed in his virtutibus jejunium tunc viget, tunc vincit, tunc triumphat, cum duce misericordia pugnat. Misericordia et pietas ^h jejunii sunt alæ, per

^a Sitarcia verbum Græcum hic annonam militarem, seu victum alimentumque significat ; cum aliis sportulam indicet, ut infra serm. 39. ΜΙΤΑ. — At Græcis annonæ Σιταρχία sunt : qua voce Σιταρχίον utitur Suidas : Σιταρχίον. Quod aliquibus alimenti causa datur. Philostorgius, Hist. Eccles. lib. vii cap. 4 pag. 90, ait Julianum τὰ σιταρχία τῶν ἑλληνικῶν. annonas Ecclesiarum ministris dæmonum tradidisse. Idem narrat Sozomenus Hist. lib. v cap. 5 pag. 63, ubi pariter annonæ vocantur σιταρχία. Sitarcia proprie sportula est, vel pera ad portandum victum, I Reg. ix, 7. Dixit Saul ad puerum suum. Panis defecit in sitarciis nostris.

^b Ugo cardinalis super Isaiam xxxiv, vel in hæc incidit, vel his similia commentatus est : Jejunium sine eleemosyna quasi lampas sine oleo.

^c Ita restituimus ex edit. Bononien. l. Alæ, mortem.

^d Phrasis Quintiliano familiaris.

^e Similia fere Basilus hom. 2 de jejunio : Jejunium custodit paroulos, sobrium facit juvenem, venerabilem senem. Venerabilior enim est canities jejunio decorata. Jejunium feminis ornatus est congruentissimus ; ætate ærobore vigentibus pro freno est. Matrimonii custodia est, virginitalis nutritius. Chrysologo etiam consonat Chrysostomus hom. 122, tom. VI antiq. edit. ; Gregorius etiam Nyssenus hom. in principium Jejuniorum, tom. II pag. 248. Cyrillus Alexandrinus orat. paschal. 4 pag. 8.

^f Ex edit. Castilli et ms. Cesena. Minus apposite alæ, ecclesiasticæ vitæ.

^g Leo papa, serm. 7 : Præsidia militiæ Christianæ

quas tollitur, et portatur ad cœlum, sine quibus jacet, et volutatur in terra. Jejunium sine misericordia simulacrum famis est, imago nulla est sanctitatis : sine pietate jejunium occasio est avaritiæ, non est propositum parcitatis : quia parcitas ista, quantum siccat in corpore, tantum tumescit in sacco. Jejunium sine misericordia non est veritas, sed figura : ubi autem misericordia, ibi et veritas : probante propheta, cum dicit : Misericordia et veritas obviaverunt sibi (Psal. lxxxiv, 11). Jejunium sine misericordia non est virtus, sed hypocrisis, dicente Domino : Vos autem cum jejunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes ; exterminant enim facies suas, ut videantur ab hominibus jejunantes (Matth. vi, 16). ⁱ Qui non jejunat pauperi, Deo fingit ; qui jejunans prandium suum non erogat, sed ^j reponit, cupiditati probatur jejunare, non Christo. Jejunantes ergo fratres prandium nostrum reponamus in manu pauperis, ut servet nobis manus pauperis, quod venter nobis fuerat perditurus. Manus pauperis Abraham sinus est ; ubi quidquid pauper acceperit, mox reponit. Thesaurus cœli est manus pauperis, quod suscipit ne in terra pereat, reponit in cœlum. Thesaurizate inquit, vobis thesauros in cœlo (Matth. vi, 20). Manus pauperis est ^k gazophylacium Christi, quia quidquid pauper accipit, Christus accipiat. Da ergo, homo, pauperi terram, ut accipias cœlum. Da nummum, ut accipias regnum. Da micam, ut accipias totum. Da pauperi, ut des tibi : quia quidquid pauperi dederis, tu habebis ; quod pauperi non dederis, habebit alter. Clamat Deus misericordiam volo (Ose. vi, 6). Qui, quod vult Deus, Deo negat, a Deo sibi quod desiderat, vult negari. Misericordiam volo. ^l Homo, petit Deus ; sed tibi, non sibi, Misericordiam volo. Humanam misericordiam petit, vocat jejunia.

^b Chrysostomus, hom. 99, tom. VI : Si jejunium adjunctam non habet sororem suam eleemosynam, non ascendit in cœlum ; ejus enim compar est : nec solum compar, sed etiam vehiculum. Chrysologo propius accedit Severianus apud Suicerum Thes. Eccles. tom. II pag. 409. n. 4 : Jejunium duos habet alas, orationem et eleemosynam, sine quibus currere non potest.

ⁱ Scilicet : qui jejunans non curat cibum quem non absumit in pauperum alimoniam erogari.

^j Sic ms. Vallisel. Alias, deponit.

^k Ambrosius, serm. 26, post medium : Manus pauperum gazophylacium Christi est. Erat olim in templis locus gazophylacium nuncupatus, in quo recondebantur eleemosynæ pauperibus distribuendæ. Frequens ejus mentio apud SS. Patres. Chrysostomus hom. 22 de eleemos. et collat. in sanctos hæc habet : Hoc itaque modo uniuscujusque domus ecclesia fiat, sacralas opes in se conservans. Hic observandum, et parergii loco sit, Chrysostomum hic non populum Constantinopolitanum alloqui, ut putat Ferrarius lib. ii cap. 10 de Antiq. Eccles. Ep. genere, et lib. i de Ritu Sacr. Conc. cap. 26, sed Antiochenum : nam Antiochiæ habitam fuisse homiliam contendit Rosweidus in notis ad D. Paulinum serm. 34. Vide etiam de gazophylacio in ecclesia Augustinum in psal. lxxiii, et Possidium in ejus vita cap. 24. Concilium Carthaginense iv, can. 93.

^l Loco huic librariorum fortasse vitio laboranti opem ferre conatur Latinius ; legendumque putat Hoc petit Deus. Nil facilius quam vocolam hanc Hoc contractam hoc pro homo existimari. At et potuit au-

ut largiatur divinam. Est in cœlis misericordia, ad quam per terrenas misericordias pervenitur. *Domine, inquit, in cœlo misericordia tua* (Psal. LIII, 6). Dilectus causam in iudicio Dei, patronam tibi misericordiam, per quam liberari possis, assume. Qui de patrocínio misericordiae certus est, de venia sit securus, de absolute non dubitet. Misericordia non solum causam prœvenit, anticipat cognitorem, sed etiam sententiam revocat, absolvit addictos. Quod Niniites probant (Jonæ III), quos jam sententiæ subjectos, pœnæ traditos, ^a ad victimam stantes, morti deditos, misericordia sic rapuit, sic tenuit, sic prœvenit, ut maluerit Deus ^b deduci sententiam, ne misericordiae quid negaret. Stabat quidem et tunc pro causa jejunium, aspergebat cineres, sternebat cilicium, dabat gemitus, fundebat lacrymas : et quod non poterat excusare verbis, luctibus temperabat, sed non valuit mutare sententiam, nisi perorans misericordia subvenisset. Misericordia et peccatores liberal, et restituit sanctos : quia nisi affuisset misericordia, etiam David cum adulterat, amiserat prophetiam (II Reg. XI) ; et ^c Petrus cum negat, apostolici ordinis perdidit principatum (Matth. XXVI) ; et Paulus cum blasphemat, remanserat persecutor. Fatetur hoc Paulus cum dicit : *Qui primus blasphemus fui, et persecutor et injuriosus : sed misericordiam consecutus sum* (I Tim. I). Fratres, per misericordias pauperum ^d misericordiam comparemus, ut possimus esse ^e a pœna liberi, de salute securi. *Beati, inquit, misericordes : quia ipsi misericordiam consequentur* (Matth. V). Gratis misericordiam sperat ibi qui hic non fecerit misericordiam. Qui facit misericordiam, currit ad prœmium ; qui non facit misericordiam, decurrit ad pœnam.

SERMO IX.

De eisdem. In illud Matthæi : Attendite, ne justitiam vestram faciatis coram hominibus.

Agit nobiscum Deus, agit in hoc sæculo, ne quid nobis ^f pereat in futuro : sicut ex ipso lucet principio lectionis. *Attendite, inquit, ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis : alioquin mercedem non habetis apud Patrem vestrum, qui in cœlis est* (Matth. VI, I). Et quomodo quod fit ab hominibus coram hominibus non fit ? patentis justitiæ latet

ctoris hunc esse sensum : *O homo, petit Deus, sed tibi, non sibi ; quam sit formula hæc loquendi Chrysoligo familiaris abunde patet. Vide serm. 9, in fine.*

^g Hoc est ad sacrificium destinati, et jam divinæ ultioni designati.

^b Hoc est revocari, vel removeri sententiam mortis latam in ipsos. MITA. — Latinius legit *induci sententiam. Deducere* autem pro *mutare* Ciceronis phrasis.

^c Intelligit Petrum peccando amisisse quodammodo meritum ad principatum, sicut David adulterio se indignum fecerat ut prophetaret. Hieronymus etiam cap. XVI Marci tom. VI pag. 198, Paris. 1589, asserit Petrum judicasse se indignum discipulatu, eo quod *ter negavit magistrum, et teste Gregorio hom. 21 Christus peccare Petrum ter negando permisit ; ut is qui futurus erat pastor Ecclesie in sua culpa disceret qualiter aliis misereri debuisset.*

^d Ex editione Castilli. Alizæ, *misericiordiam parimus.*

^e Sic ex ms. Cesenæ.

A sensus, publici operis quod secretum ? Qui potest celare radios solis justitiæ poterit occultare fulgorem. Justitia lux rerum & consiliis non velatur obscuris. Justitia cum sibi facta claret, omnes illustrat exemplo. Et quid est quod eam Dominus coram hominibus fieri non vult, per quam statim capiunt res humanæ ? Et ubi est illud : *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui in cœlis est* (Matth. V, 16) ? Quomodo justitiam vult celare, cujus opera vult sic ^b elucere ? Fratres, hic præceptio cœlestis vult jactantiam tollere, auferre pompam, vanitatem demere, submovere inanem gloriam : sic justitiam vult celare. Justitia, quæ per se sibi ^l abundat ad gloriam, spectaculum populi, vulgi laudes, favores hominum, mundi gloriam non requirit : a Deo genita, cœlum spectat ; in oculis agit divinis ; supernis virtutibus mixta semper a Deo solo, ut glorificetur, exspectat. Sed hæc est justitia, quæ ex Deo est ; illa vero justitia quæ est hypocrisis, justitia non est : mentitur oculis, fallit aspectum, videntibus illudit, decipit audientes, seducit turbas, trahit populos, famam vendit, emit clamorem, fit sæculo, Deo non fit, mercedem rapit præsentem, præmium non quærit in futuro, cæca oculos, cæca ipsa non videns vult videri : propter quam cæcitate Christus præsentem sic inchoat in præcepto. *Attendite. Hoc est, ne gestatis attendi. Ne justitiam vestram faciatis coram hominibus.* Quare ? *Ne videamini ab eis. Et si visi fueritis, quid ? Mercedem non habetis apud patrem vestrum, qui in cœlis est.* Fratres, hic Dominus non judicat, sed exponit, pandit cogitationum dolos, secreta mentium nudat, injuste justitiam tractantibus, modum justæ retributionis indicit. Justitia, quæ se humanis oculis locat, divini patris non potest exspectare mercedem ; voluit videri, et visa est ; voluit hominibus placere, et placuit ; habet mercedem quam voluit ; præmium quod habere noluit, non habebit. Qua vero de causa sint hæc præmissa, ex sequentibus audiamus. *Cum facis elemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt.* Bene tuba, quia talis elemosyna hostilis est, non civilis, non misericordiae dedita, sed clamori : seditionis vernula, non alumna pietatis ; ostentationis nundinatio,

^f Castillo et Mita corruptum locum ope mss. ita suæ integritati restituere.

^g Editi *perperam, conciliis.*

^h Questionem quæ ex sacrorum verborum oritur antinomia ita dirimunt Patres, et præ cæteris Gregorius, Pastor. P. III admonit. 36 ; Isidorus Pelusiota Epistolarum lib. IV ep. 159 ; Fulgentius episcopus Ruspensis Epist. lib. II, ad Gallam ep. 19.

^l Ambrosius de Officiis liv. I : *Duplex est justitia. Specialis, quæ dat cuilibet quod suum est, nihil vindicans alienum, et est una ex virtutibus cardinalibus. Generalis et universalis, quæ est utilis virtus et perfectio, nil habens iniquitatis vel peccati.* Unde S. Hieronymus ad Demetriad : *Omnes virtutum species uno justitiæ nomine continentur.* Hic accipitur justitia pro omni opere bono, quod potest ordinari ad gratiam vel præmium. MITA.

^j Dubitant enarratores in illud Evangelii quod noster exponit : *Noli tuba canere, an vere Pharisæi ante se per tibicines canerent, ut populi ad eorum erga-*

non commercium charitatis, Eleemosynam quæ quis ostendat, insultat. Tu, inquit, cum facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in Synagogis, et in vicis, ut glorificentur ab hominibus. Amen dico vobis receperunt mercedem suam. Audistis quem admodum notat eleemosynam in conventu, in plateis, in triviis, non impensam ad levamen pauperum, sed hominum propositam ad favorem, ut probentur misericordiam vendere, non donare. Fugienda est hypocrisis, fugienda, fratres, quæ captiva gloriæ, verescundiam pauperum ^a non relevat, ^b sed fatigat; quæ de gemitu inopis pompam sum gloriationis inquirat, quæ suam laudem dilatat pauperis ex dolore; quæ de miseria potentis famam suæ ostentationis expandit. Sed dicit aliquis: Ergo in conventu, in plateis, in triviis neganda est misericordia? non præbendus est victus? Plane, et in omni loco, et in omni tempore facienda est misericordia præbendus est victus, nuditas est tegenda; sed sic quomodo docuit misericordiae auctor, ut misericordia non terræ sit nota, sed cælo; non hominibus insinuata, sed Deo. In plateis, in triviis suum pietas habet secretum: ^c contra platea est, trivium est, cum in secreto facit hypocrita nil secretum. Fratres, Deus monendo sic vota culpæ, non loca; sensum, non opera; studium, non datorem: arguit largientem ad suam famam, non ad pauperis famam; iudicat non ubi facias, quando facias, sed qualiter facias: quia Deus de cordibus, non de manibus facta metitur; ^d et de sensu, non de locis operum colligit qualitatem. Misericordiam coram se solum vult fieri, qui solus est misericordiae et remunerator et testis; et qui dicit: *Esurivi, et dedistis mihi manducare* (Matth. xxv, 35). Vult in paupere sibi dari: et qui vult sibi dari, vult quod datum est se debere; et qui vult se debere quod datum est, vult largientibus nil perire. Deus parva poscit, maxima redditurus. Unde homo ^e si in paupere Deo feneras, testes homines non requiras: fides arbitros non requirit. De accipientis fide disputat, qui sine mediatoribus nil dat; qui credita diffamat, urit verecundia

tiones in synagogis convenirent. Rupertus, Liranus, Cajetanus, Jansenius, et fortasse Chrysologus affirmativam tuentur. Ex adverso stant Chrysostomus, Theophylactus, Abulensis, etc.

^a Editiones omnes, *revelat*, quo nihil inficitius.

^b Cyrillus Alexandrinus de Adorat. pag. 245 et 246. *Quænam vel quæ sit hypocritarum vita? Nonne ut coram hominibus quidem videantur benigni, et ut videantur esse, revera autem non sunt benigni.* Ibidem multa de hypocrisi, et præclara quidem. Theophylactus in cap. vi Matthæi: *Hypocritæ sunt qui aliud quidem sunt, aliud vero esse videntur.* Unde Hesychius simulatio, fallacia, dolus. Sic Chrysologus paulo infra.

^c Scilicet de sensu mentis et cordis intentione.

^d Ex Proverb. xix: *Qui miseretur pauperis fenerat Domino.* Cyprianus in tract. de Oper. et Eleemos. huiusmodi testimonium legit: *Qui miseretur pauperis Deo fenerat; et plane fenerat,* addit Gaudentius serm. 13 pag. 163, postquam verba hæc laudaverat, *recipiet enim magna pro modicis, et cælestia pro terrenis.*

^e Proverb. v, 27: *Vias enim, quæ a dextris sunt, novit Dominus.* Multa ad hanc rem habent scriptores profani.

^f In Apophtheg. apud Plutarchum: *ad dexteram*

^A debitorem. Ergo, homo daturus Deo, da secreto; ut quod dederis, non sit oneris, sed honoris. Ob hoc ad te venit tuus ditator in paupere, ut eum non dubites accepta reddere, qui tibi gratis dedit habere quod daret. Quam vero in paupere sit verecunda paupertas, qui largitatis tuæ quærat secretum, aperit ipse, cum dicit: *Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua.* Putas quam vult nescire alterum, qui te ipsum qui facis vult aliqua tui parte nescire? *Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua.* Sicut ^a sunt nobis in dextera parte virtutes, ita nobis ^f pars vitiorum in sinistra. Ergo ut opus est dextere quod facit tacitus dator; quod facit dator garrulus, hypocrisis est sinistra. Hypocrisis, dolus, simulatio, fraus, mendacium, elatio, tumor, jactantia, insistunt nobis, et imminet a sinistris. Quoties ergo nobis cum bonitate, pietate, cum misericordia causa est, nesciat hoc sinistra. Sinistra est quæ nobis animarum prælia semper indicit, et ne virtutes in effectum veniant elaborat. Ne sit pietas, impietas agit; ne eleemosyna ^g vincat, cupiditas pugnat: furit avaritia, ne misericordia convalescat; ne innocentia, puritas, simplicitas, sanctitas regnet, hypocrisis sola confligit, quam Christus a nobis tali prædicatione secludit: *Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua.* Fratres, in hoc sæculo fugiamus quæ a sinistris sunt, si in futurum a dextris desideramus astare, et audire: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi* (Matth. xxv). Homo, da in terra pauperi, quæ tibi manere vis in cælo. Homo, ^h commilita hic pauperi, si vis ibi regnare cum ipso Domino nostro Jesu Christo, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO X.

De infidelibus ad baptismum ducendis. In psalmum xxviii.

Omnes qui arduas operum sublevant, et solantur angustias, probant ad solatium laboris datam nobis naturaliter cantilenam. Hinc nautæ cantu superant

boni, ad sinistram mali. Vide Chrysostomum in Opere Imperfect. hom. 34 in Matthæum. Ita fere Gaudentius Brixiensis episcopus serm. 18 pag. 212: *Nam conatur (diabolus) fidem nostram, et opera nostra a centenario numero perfecto, et in dextram constituto, ad sinistram partis dolosa compendia depravare.* A Macario homilia 22 dæmones vocantur *angeli sinistri.* Apud Latinos *sinistrum* sæpe pro malo sumitur. Hinc *omen sinistrum* apud Ovid.; *sinistri sermones* apud Plin. juniorem.

^g Alias, *vindictæ.*

^h Hoc est sis et tu Christi miles, cum paupere ipso in Ecclesia militanti pauper, et egenus armis patientiæ, uti debes, adversus internos externosque hostes, dives charitate in pauperes; et sic erunt commilitones. MITA. — Vide S. Leonem serm. 8 de jejuniis, in fine, et serm. 4 de jejuniis septimi mensis.

ⁱ Plena sunt venusti leporis carmina, quæ ad rem cecinit Ovidius lib. iv Tristium. Magna etenim est animæ nostræ cum numeris cognatio; unde facile movetur, et subleatur ex congrua et harmonica modulatione. Dissonantia laborem generat et fastidium. Vide Gassendum in Manuduct.

^j Paulinus de relictis Nicetæ:

Nautæ læti solitum caleusma.

marina discrimina; hinc immensa pondera adducunt levamine canticorum; hinc viantes colles arduos facit transcendere vox sonora, hinc^a præliatores ipsos præcedens cantus subire concitat amara bellorum. Ac ne multis, omne quod duri est operis, quod laboris, dulcis vincit et efficit cantilena. Sic nos, fratres, Quadragesimæ jejuniis cantica divina jungamus, ut abstinentiæ pondus cœlestis temperet, et sublevel symphonia provocante nos ad hæc^b Davide beato, qui^c dum fistula pecus charum mulcet, et oblectat in pascuis, cantu dura didicit superare bellorum, cantu valuit vocare gentes, reducere Judæos^d fugare dæmonem, Dei filios ad superni patris obsequium convocare, sicut bene invitans^e ejus cecinit melodia. *Afferte Domino, inquit, filii Dei (Ps. xxviii, 1)*. Putasne cœlestes taliter appellat iste^f virtutes? aut homines Dei aptat in filios? et terrenam carnem cœlestem sublevat ad naturam? *Afferte Domino, filii Dei*. Homines, fratres, homines nuncupat hic propheta, quos Dei filios alibi sic decantat: *Ego dixi dii estis, et filii excelsi omnes (Psal. lxxxii, 6)*, Audivimus fratres quo nos tulit divina dignatio, quo paternitas extulit nos superna: credamus nos Dei filios, respondeamus generi; vivamus cœlo; patrem similitudine referamus, ne perdamus vitiis quod sumus per gratiam consecuti. *Afferte Domino, filii Dei*. Videtis, quia cœlestis Pater sentit amorem domus, datis^g affectum, probat muneribus charitatem. Et revera, fratres, filium senescit, visceribus caret,

Concinunt, versis modulis in hymnos;
Et piis ducent comites in æquor
Vocibus auras.

Asterius Amasæ episcopus in Phocam martyrem: *Nautæ et remiges ubique gentium consueta celeusmata, quibus navigantibus lædium consolantur, ad communem martyris laudem transferunt.*

^a Timotheus fidicen Alexandrum Magnum impulit cantu ut ad arma procurreret etiamsi mensæ accumberet. Sunt qui tamquam aniles fabulas ea accipiunt quæ de viribus musicis a scriptoribus tradita sunt. Haudquaquam vero suspecta esse possunt quæ habentur de Saule, I Reg. xvi, 23; de Eliseo propheta cupiente, IV Reg. iii, 15; de Moabitaram victoria II Paralip. xx, 21.

^b Hæc eadem de Davide canente habet Athanasius hom. de semente Psalmos autem Davidicos tantum licebat publice recitare vel canere: juxta canon. 59 concilii Laodiceni, ubi Zonaras advertit præter hos alios quoque reperiri, qui dicuntur Salomonis, et aliorum: quod et ibidem Balsamon advertit. Cæterum moris fuisse veterum Christianorum psalmos et hymnos in Dei honorem pangere, tradit Eusebius lib. II Histor. Eccles. pag. 16, Paris. anno 1554, et lib. v cap. 38.

^c De pastorali fistula loqui Chrysologum dubium nullum. Hujus forma non eadem, sed varia: licet ut plurimum sumatur pro utriculis, Gallis *la musette*. Inter Hebræorum instrumenta fistula vocabatur: *Masacrokita a sibilando*.

^d Saulem respicit, qui a malo spiritu vexatus Davidicæ citharæ pulsatione solabatur.

^e Psalmos metricos fuisse, et ad musicam accommodatos, in confesso est apud omnes. Incertum vero quo metri genere scripti. Gomarius edidit *Lyram Davidicam*; in qua sibi blanditus est ad metra Horatiana vel his similia psalmos ita exegisse, ut veram hujus poeseos rationem invenerit. At Ludovicus Capella

A naturam negat, ingratus est patri, qui auctorem vitæ suæ non obsequiis placat, non devincit cultu, muneribus non honorat. *Afferte Domino, filii Dei*. Vdeamus quid sit illud, quod nos tanto patri hic Propheta commonet, et hortatur afferre. *Afferte Domino, filii Dei, afferte Domino filios arietum*. Hoc est totum quod expetit, quod requirit. ovium fetus, vile terreni pecoris germen, stratos per viam partus, semina effusa per campos. divino Patri, ut divina soboles offerat, admonetur. Aut forte Judaicas victimas, sacrificia cruenta, balantes sub cultris hostias, Creator omnium nunc requirit Deus? Et ubi est illud quod dicit? *Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos, quoniam meæ sunt omnes ferae silvarum, jumenta in montibus, et boves. Cognovi omnia volatilia cœli, et species agri mecum est. Si esuriero, non dicam tibi: meus est enim orbis terræ, et plenitudo ejus (Psal. lx, 9-12)*. Et si ista repulit, quos arietum filios sibi deposcit afferri? Ad Abraham loquitur: *Accipe filium tuum dilectum, et offeres mihi in holocaustum (Gen. xxi)*.ⁱ Aries Abraham maturus ad innocentiam, grandævus ad fidem perfectus ad hostiam, paratus ad holocaustum, afferebat filium suum, filium arietis: immo se immolabat in filio. sanctificabat mentem suam, lætificabat fidem suam, ut esset idem victima et pontifex, sacerdos et sacrificium. Patris erat passio ibi tota, ubi filius immolabatur;^g ignarus filius sistebatur, nescius filius^l aptabatur vinculis, ut tolleretur de passione martyrum,

C Animad. libello totum illud Gomari opus obelo transfigere conatus est, ut inde lector discat, subdit Mivetus, vix inter doctos de eo posse convenire. At consulendus Blasius Cariophylus in sua de poesi Hebræorum dissertatione, italice scripta, ubi et metrum et similem vocum desinentiam in Hebræorum canticis eruditissime scrutatus est. Psalmi autem bifariam dividendi: quidam dicti *ode psalmi*, ut xxx et lxxv, quia voces præibant, organa sequebantur; alii *psalmi ode*, ut xlvi, lxxvi, quia voces præirent, organa sequerentur. De qua varietate consule Athenæum lib. xiv; et si plura desideras, adi Lamy, de Templo lib. vii sect. 5, 6.

^f Et revera in Scripturis quandoque pro *Filiis Dei* intelliguntur angeli Job i, 6, et ii, 1; Psal. lxxxviii, 7.

^g Alias et ins. Vallicellanus, *Effectum*.

^h Ovium fetus, ut apud Ovidium lib. iii. Pastor. v. 10:

Ut huic orbi semina magna dares.

Dⁱ Ob virtutis robur.

^j De fide Abraham, ex qua ejus effluxit obedientia, et patientia, vide Clementem Alex. Pædagog. lib. iii, pag. 221; Theodoretum, orat. de Charit. tom. IV pag. 691; Basilium in Asceticis, cap. 22, tom. II pag. 716, et tom. I, pag. 672; Chrysostom. epist. 2 ad Olympiad. et epist. ccxxxvii, tom. IV edit. Paris. pag. 946 et 947, homil. 10 tom. V pag. 45; Gregorium Nyssenum, orat. de Deo. Fil. et Spir. S. tom. III pag. 473-476. Hæc indicasse sufficiat.

^k Editi nonnulli librorum errore: *Ignavus Filius*.

^l Editi, *Aptabatur vinculis*. Emendavit Meursius, advertitque Chrysologum posuisse *aptare* propria notione frequentativa ab inusitato *Apio, ligo*, ut docet Festus in *Apex*. Et revera non semel gaudet hic noster uti vocibus antiquis et desitis.

præmium de poena patris, de conflictu patris^a raperet coronam. Denique patris suspensa est dextera, patris gladius est remotus, quia non quærebatur mors filii, sed patris charitas probabatur: nec expetebatur sanguis filii, ubi tota victima in patris dilectione constabat, scriptura dicente: *Nunc scio quia diligis Deum, quia non pepercasti unigenito filio tuo propter me* (Gen. xxi, 12). Abraham diximus arietem, ut Isaac arietis filium probarem: ac si luceret quos arietum filios, propheta vult domino nos offerre. *Afferte Domino filios arietum*^b Filios patrum, patriarcharum, prophetarum, apostolorum, martyrum, confessorum, Christianus modo ut afferat admonetur: quando grex dominicus fidei laxatur in pastum, quando agnos suos cælestis pastor ad ovile dominicum vult deferri, ne dispersi per inculta gentium, luporum devorentur incursibus. Sed qui admonet vox divina, planius jam loquamur. *Afferte Domino filios arietum*.^c Afferte Domino baptizandos, afferte quos fides concipiat, non caro; afferte quos Dei gratia generet, non mundana natura; afferte quos agnos præstet innocentia, non habeat pecoris hebetudo: afferte, afferte, quos sponte venire aut necessitas vetat,^d aut ætas impedit, aut ignorantia retardat, aut tenent vitia, aut delicta remocantur, aut expectatio decipit, aut fallit confusione paupertas, adducite volentes,^e attrahite nolentes, facite vobis de aliena necessitate mercedem: servum catechumenum si habet dominus, adducat, ut habeat jam fidelem; filium

^a Sic legendum putat Latinus. Mita et Castillo, *repperet*. Prima lectio magis arrisit.

^b Rupertus super Ecclesiast. xxiv: *Ipsam ovile Dominicum hic accipimus per nomen Elim, id est Arietum. Arietes nempe duces gregis, et ovilis principes sunt: de quibus Psalmista: Afferte, inquit, filios arietum. Et de prophetis ac patriarchis, apostolis, etc., scriptum credunt enarratores illud Isaie lx, 7: Arietes Nabaiatoh ministrabunt sibi.*

^c Contra procrastinantes Baptisma multæ sunt sanctorum Patrum querelæ. Vide Gregorium Nazianz. Orat. Ad sancta lumina, et majora congerit orat. 40, quæ est in sanctum baptisma; Chrysostomum item homil. in Acta pag. 615 edit. 1612; Justellum in notis ad canon concil. Neo-Cæsari, et Vossium disput. de Baptis. Dilationis causam obtendebant: quod simul volebant baptizari et mori, ne post susceptum baptismum iterum peccarent, decepti a male intellecto loco Apostoli Heb. vi, 4, unde colligebant Novatiani nullam post baptismum delinquentibus spem reliquam esse. Ex hoc autem Chrysologi sermone eruitur, sanctum virum tot viribus niti, ut homines ad baptismum adducerentur: quia instabat Pascha, quæ altera erat post Pentecosten solemnitas ad tingendum sacro fonte fideles, juxta illius temporis disciplinam destinata. Hoc licet nonnulli reluctanti animo audiant, testimonia tamen SS. PP. utramque paginam implentium hoc idem nolint velint evincunt: Tertullianus lib. de Baptis. cap. 19; Hieronymus ad Pammachium; Fortun. lib. iii carm. 7. lib. v carm. 4; Socrates Histor. Eccles. lib. iv cap. 22, et ex Socrate Nicephorus lib. xii cap. 34; Basilius exhort. ad Baptis., Siricius in Epist. ad Decent. num. 2. pag. 190; Biblioth. Juris Canon. Parisiis an. 1661; decretum Leonis PP. apud Gratianum dist. 4, *Duo Tempora*: Gelasius de Cons. dist. 4, *Baptizandi*; Capitul. Regum Francor. edita a Baluzio tom. II Concil., Gerundense, an. 517 canon. 4. Triburiense an. 895, can-

A pater offerat, non retardet, ut ovi præsentem vitam præstitit, conferat et futuram. Vir conjugem deducat ad fidem, ne quod unum est in carne spiritu sit divisum. Amicus amicum attrahat ad salutem, ut de gratia divina humanam comprobet charitatem. Peregrinum civis, possessor hospitem Dei ducat ad mensam, ut sine suo sumptu de divinis copiis sit humanus. Attrahite nolentes: nemo dicat, Non vult, quia et Abraham, ut offeret filium, colligavit (Gen. xxi, 9); et Loth angeli, ut subtraherent flammis, extractum manibus sustulerunt (Gen. xix, 16), et Petrum Dominus ut iret ad martyrium quo nolebat, auxilii sui virtute præcinxit, dicens *Præcinget te alius, et deducet, quo non vis* (Joan. xxi, 18.) Et pater cælestis non solum volentes suscipit, sed attrahit et nolentes, dicente filio: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, attraxerit illum* (Joan. vi, 44). Quomodo se Christianum credit, qui non Christo annosa et vetera ducit? Aut quomodo domum suam judicat ovile Dei, ubi non pascuale germen Dei pecus dat balatum? Obsecro et obtestor, fratres charissimi, per Dominum nostrum, ut in hoc vigiletis omnes, quatenus hic diebus nullus a Dei gratia, nullus & a regeneratione divina relinquatur extorris, quatenus quod aliis Deus est per suam gratiam collaturus, vestrum crescat, et redundet in gaudium. Homines sumus sub incerto viventibus: et nescimus quid pariat superventura dies (Prov. xxvii). Agamus ergo, dilectissimi, ne servi, ne filii, ne con-

12; Moguntinum an. 813 can. 4, et innumera alia. Paschæ et Pentecostes diebus Gaeci Epiphaniam addidere: quod tamen damnatur a decret. Leonis PP. VII Bibliothec. Juris pag. 224, et a Petro Blesensi in serm. 13; Galli Natalem Domini diem et S. Joannis Baptistæ. Vide Avitum Viennensem in epist. ad Clodoveum; Gregorium Turon. de Gloria Confessorum cap. 69. Obtinuit autem mos hic tingendi, scilicet in Paschate et Pentecoste, usque ad finem sæculi xi, teste Theophylacto Commen. in Lucam x. Hactenus autem dicta ita accipienda sunt, ut casus necessitatis fuerit excipiendus.

^d Vel senes, vel potius infantes, quia jam tunc temporis baptisma etiam infantibus ministrabatur. Noverunt omnes ea quæ synodus Africana 66 Episcoporum sub Cypriano statuit adversus Fidum episcopum; hic etenim, eodem referente Cypriano in epist. ad eundem, quæ est 63, asserebat infantes infra secundum vel tertium annum baptizari non oportere. Vide Augustinum epist. ad Hieronymum 28.

^e Quomodo id fiat, docet Augustinus tract. 26, in Joan. vi, et serm. 2 de Verbis Apostoli, et Maldonatus in Joan. vi, 44, cujus verba doctissime explicat contra Calvinum, Lutherum et Pelagium. Itemque docet quomodo accipienda sint verba Augustini serm. 2 supra laudato dicentis violentiam qua trahi dicimur, fieri cordi non carni. Tria autem dat auctor exempla de Jacobo, Loth et Petro, qui libere quod jusserat Deus facere cupientes obstaculis quibusdam nihilominus retenti, alieno indiguerunt auxilio, ut quod in prima eorum voluntate erat libere exsequi valerent. De hac re fere ad casum nostrum sanctus August. epist. ultima tom. II. Vide S. Gregorium Nyssenum, tract. in eos qui differunt baptismum. ΜΙΤΑ.

^f In Evang. habetur *traxerit*. Ambrosius cum nostro ex Græco *ἐλκύσαι* attrahere legunt.

^g Sic ex ms. Vallicel. et Latinio. Editi, ex Mita, *Generatione*.

juges, ne parentes preventi morte, et presenti vita A
careant, et non perveniant ad futuram.

SERMO XI.

De jejuniis et tentationibus Christi.

Quod curiositas humana, quod veterum labor, quod sapientia mundana querens, et diu querens, non potuit invenire, hoc scire et nescire facile præstitit, lex divina. Unde malum, culpa unde, vitiorum vis unde, unde criminum furor, unde corporum bella, unde conflictus animæ, unde vitæ tempestas tanta, unde mortis naufragium tam crudele nesciret homo, nisi Dei lex ^a diabolum prodidisset? Diabolum mali auctor, nequitiæ origo, ^b rerum hostis, secundi hominis semper inimicus, ille laqueos tendit, lapsus B
parat, foveas fodit, aptat ruinas, stimulat corpora, pungit animas, cogitationes suggerit, immittit iras, dat virtutes odio, vitia ^c dat amori, errores serit, discordias nutrit, pacem turbat, affectus dissipat, consociat unitatem, rapit malum satis, bonum nil, violat divina, humana tentat. Hinc usque ad Christum tetendisse tentator temerarius sic refertur: *Et cum jejunasset quadraginta diebus, et quadraginta noctibus, postea esurivit; et accedens tentator dixit ei: Si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant* (Matth. vi, 4). Audientes ista in Deum non vadant, ^d non oriminentur naturam, non contumelientur auctori, non accusent carnem de anima non querantur, non impetant tempora, ^e astris non imputent, infamare

^a Ad Rom. vii, 7: *Peccatum non cognovi, nisi per legem; nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces.*

^b Suspiciatur Latinus, an sic legendum. Fortasse in sensu Chrysostomi in psalms iv: *Communis orbis terrarum hostis*; et Justin Martyris in Exhort. ad Græcos: *Humani generis hostis*. Alia similia congruunt apud Ignatium epist. ad Philipp. pag. 43.

^c Editi, amoris. Emendavit Meursius.

^d Vide Augustinum tom. I Retract. cap. 44 lib. 1 de Moribus Manichæorum, lib. II de Fide ad Petrum Diaconum, cap. 20, et lib. vii Confess. cap. 43; Leonem M. serm. 4 de Quadrag. pag. 38 col. 1 editionis Lugdun.; qui et ipsos Manichæos damnat his verbis Chrysologi mentem satis aperientibus: *Sed vix illorum dogmati* (Manichæorum scilicet quos paulo ante dixerat *stimulos diaboli*) *apud quos etiam jejunando peccatur; damnant enim creaturarum naturam in Creatoris injuriam, et contaminari edentes asserunt eis quorum non Deum sed diabolum conditorem esse definiunt; cum prorsus nulla sit substantia mala, nec ipsius mali sit ulla natura. Omnia enim bona, bonus Auctor instituit, etc.* Observanda etiam sunt hæc contra Saturnianos, qui cum Manichæis docebant peccatum a natura, et non a culpa inesse hominibus.

^e Stellarum influxus, et aspectus, plurimum ad ea quæ nos agimus conducere, non unus ex veteribus sibi stultissime suaserant. Gregorius M. homil. 40 in Evangelio ait, Priscillianistis hanc ad hæsisse mentem, quemcumque, scilicet, hominem sub potestate stellarum nasci; unde eruerant ab eorum motibus multa quæ nobis debent evenire portendi. Vide Rufinum Aquileiensem, apud Sirmondum tom. I p. 167, contra Origenem circa astra eximie delirantem. Fuit hæc et gentilium opinio, sed non omnium; stultorum tantum, et amentium, ut notat Theodoretus quest. 15.

desinant innocentiam creaturæ, ^f malum sentiant accidens, non creatum, et creatorem boni Deum, diabolum inventorem mali: ac sic ascribant diabolo mala, bona Deo; declinent mala, faciant bona, habituri in bonis adiutorem Deum, qui dat posse quod jubet, et quæ præcipit, facit ipse: quia sicut diabolus ^g impellit ad mala, sic Deus deducit ad bona. Nemo ergo quasi conereatis sibi vitis obsequatur, et quod est criminis esse putet naturæ, setumat cum Christo arma jejunii, criminum propallat impetus, prosternat castra vitiorum, et ^h de ipso auctore mali sumat Christo dimicante victoriam, diabolo victo vitia nil valent: quia extincto tyranno solutes acies sunt tyranni. Audi Apostolum dicentem. *Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem: sed adversus spiritualia ⁱ nequitia in caelestibus* (Ephes. vi, 12. Tunc, inquit, *Jesus ductus est in desertum a spiritu.*) Non a diabolo, ut esset divinus cursus, non humanus incursum, ut esset spiritus præscientiæ, inscitia non esset humana; et esset potestas Dei, potestas non esset inimici. Diabolum semper primordia boni pulsat, tentat rudimenta virtutum, sancta in ipso ortu ^k festinat extinguere sciens quod ea subvertere fundata non possit. Hoc non ignorans Christus ^l diabolo sequenti, patienter indulget, ut inimicus laqueo suo ipse teneretur, et caperetur inde, ^m unde capere se putabat; sicque a Christo victus, cederet Christianis. *Et cum jejunasset, inquit, quadraginta diebus et quadraginta noctibus.* Videtis, fratres, quia quod Quadragesimam jejunamus, non est ⁿ humana inventio, auctoritas est divina, et

C ^f Augustinus de Fide ad Petrum Diaconum cap. 20: *Nullam esse malam naturam, quia omnis natura, in quantum natura est, bona: sed quia in ea bonum et augeri et minui potest, in tantum mala dicitur, in quantum bonum ejus minuitur.* Malum enim, nihil aliud est quam boni privatio, etc. MITA. — Hieronymus homil. 5 in Eccles. pag. 417, *Vitium in se non consistit, sed consistit in privatione boni.* Vide Basilium homil. 2 in Hexam. pag. 22.

^g Latinus et Mita. Alii, impellit mala.

^h Scilicet inventore mali, ut superius, qui nos ad malum provocat et adducit. Hoc sensu Cyrillus homil. Paschali 6 pag. 68: *Dæmon mali auctor, peccati pater.*

ⁱ Locum hunc Apostoli Patres nonnulli, cum Chrysologo, in hunc eundem sensum adducunt: Leo I, serm. 4 de Quadrag. cap. 4; Paschasius lib. III in Math., Guilielmus Ebroicensis, serm. I in dom. 4 Quadrag.; alique

D ^j Ut innuat, Christum spiritu non humano, sed divino ductum, sponte recessisse. Suicerus ex Græca voce *ἀνθρῶς* veritè subductus; quasi a turba segregatus.

^k Ut ac exemplo Christi statim post Baptismum tentati, discamus et nobis, vel post sinceræ vitæ professionem, tentationes imminere. Hilarius in Math. pag. 677: *Tentatur, igitur statim post baptismum Dominus, tentatione sua indicans, in sanctificatis nobis maxime tentamina grassari.*

^l Ne quis forte existimet Christum necessitate, et non sponte fuisse tentatum; *occasionem enim tentandi, non nisi datam tentator habuisset*, inquit, Hilarius hic.

^m Christum enim esurientem diabolus fraude et dolis aggressus est, ut eum falleret.

ⁿ Ab abstinentia Salvatoris in deserto effluxisse in Ecclesiam quadragesimale jejuniū, quidquid oblate-

est mysticum, non presumptum; nec est de terreno usu, sed de caelestibus est secretis. Quadragesima quatuordecades ^a quadratam fidei continet disciplinam, quia semper est quadrata perfectio. Quaternarius numerus et denarius quæ in celo, et in terra ^b teneant sacramenta, quia aperire modo non vacat, explioemus Domini cœpta jejunia. *Et cum jejunasset quadraginta diebus et quadraginta noctibus.* Homo, ^c Deus in te jejunit, in te esurit; immo jejunit tibi, tibi esurit, qui sibi sicut nescit manducare, sic non potest esurire. Ergo cum propter te jejunit Christus, te esurit. *Et cum jejunasset quadraginta diebus et quadraginta noctibus, postea esuriit.* Hoc non est infirmitatis signum, sed est insigne virtutis; quia cum dicit, *postea esuriit*, quadraginta diebus et ^d quadraginta noctibus probat in illo esuriam non fuisse. Esuriam sentire, et vincere, est laboris humani: ^e divina virtutis est esuriam non habere. Ergo Christus non jejunitio lassescit, non esurit fame, sed ^f esurivit Christus, ut tentandi materiam diabolus inveniret, quia ^g ad jejunum non audebat accedere, quia sic jejunantem, ^h Deum non hominem sentiebat. Tunc sensit hominem, tunc mortalem credidit, tunc eum putavit posse tentari, quando eum esurire callidus explorator inapexit. *Et accedens tentator dixit.* Accessit tentantis dolo, non obsequentis affectu. Accessit pejus impudens quam recessit, sed esurienti quid obtulerit, audiamus. *Dic ut lapides isti panes fiant.* Lapidem esurienti offert: humanitas talis est semper inimici; sic pascit mortis auctor; sic ⁱ invidus vitæ. *Dic ut lapides*

rent heterodoxi, testis est Ignatius epist. ad Philipp. pag. 45 edit. Genev. 1623, collector Constit. Apost. cap. 12, quæ loca frustra ab eis tentantur; Ambrosius item serm. 34, Hieronym. in Isai. LVIII, Augustinus epist. 119 cap. 15, Theodoretus, Histor. cap. 26, Basilina, orat. de jejunio.

^a Id est perfectam, explicat Mita.

^b Quaternari numeri mystica mysteria exponunt Ambrosius serm. 4, qui est serm. 3 post domin. 2 Quadrag., Theophilus patriarcha Antiochenus lib. IV Alegor. in Evang., Gregorius Magnus homil. 16 in Evangel., Hilarius, Maximus, Basilus, præ aliis Paschasius lib. III in Matth.

^c In tua humanitate, et tibi, id est ad tuam utilitatem, explicat Mita.

^d Addit noctes ex Evangelio: quod vel dies et noctes ponit pro integris diebus; vel innuere voluit Christum non jejunasse more Judæorum, qui interdum jejunabant, nocte vescebantur.

^e Hic damnari possunt Cerinthiani, Ebionitæ, eorumque sectatores Paulus Samosatensis, atque Photianus, qui in Christo nil præter hominem esse asserbant. Theodoriani quoque; Theodorus enim lapsus in persecutione, ne Deum negasse videretur, purum hominem Christum dixit. Certe virtutis vocabulo, ubi de Christo sermo est, ad divinam ipsius naturam referri tantum non semper apud sanctos Patres, præcipue apud Hilarium, animadverti.

^f Hilarius tom. I, pagg. 677. Non enim erat a Deo diabolus, sed a carne vincendus: quem utique tentare ausus non esset, nisi in eo per esuritionis infirmitatem, quæ sunt hominis non recognovisset. Augustinus, vel quisquis est sub ejus nomine auctor de Mirab. S. Script. tom. III lib. III cap. 6: *Panem verbo, et laborem Redemptor noster consummato tanto dierum numero sustinet: quatenus et tentari occasionem afferret, et nosceretur quam veram humanæ carnis substantiam gestaret.*

A isti panes fiunt. Diabole, fallit te provisio tua. Potest famemvertere in saturitatem, qui potest in panem lapides immutare. Quid illi consilium tuum, cui sua sufficit virtus? *Dic ut lapides isti panes fiant.* Diabole, ^j et prodidisti te, et tuum Dominum non pavisti. *Dic ut lapides isti panes fiant.* Miser! malus vis esse, sed non potes; cupis tentare, sed nescis; esurienti tenera offerre, non dura debuisti; famem non asperis palpare, sed blandis; in ediam non horridis urgere debueras, sed gulosis. Istis non modo Dei Filium, sed hominis filium tu laqueare non posses. Ad præsentiam Christi deperire tibi artes tuas, tentator, intellige. *Dic ut lapides isti panes fiant.* Potest de lapidibus panes facere, qui aquas convertit in vinum. Sed signa fidei sunt præstanda, non dolis; credenti danda sunt, non sunt danda tentanti; et facienda sunt ad petentis salutem, non ad facientis injuriam. Diabole, tibi ut quid signa, cui ^k nil subvenit ad salutem, cui totum restat ad penam, cui et signa proficiunt ad ruinam? Sed accipe responsum, ut te intelligas, et subjiciaris auctori. *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei.* Audi Patris Verbum verba salutis nostræ esurire, non panem, et agere ut homo semper vivat ^l caelesti verbo, terreno pane non semper: ac sic Deo vivat, ut sui nescius sit laboris; quia verè illa est, quæ sudorem nescit, dolores non habet, non habet finem.

SERMO XII.

De eisdem.

Quoniam ^m jejunii verum, et tempus bellorum

ⁿ Tantum enim post exactos quadraginta dies accessit ad Jesum. Quamvis Origines, aut quis alius auctor homil. 29, sentiat eum per totos quadraginta dies fuisse tentatum.

^h Similia habet Leo Magnus serm. 4 de Quadrag., qui ideo diabolus Christum tentasse dicit, ut videret an Christus hujus esset conditionis, cujus erat corporis.

ⁱ Ex codice Vatic. Alias, *invisus*.

^j Locum Im plurimus editionibus corruptum restitui ex edit. Bonon. et ms. Vallicell.

^k Damascenus Orthodox. Fid. lib. II cap. 4 pag. 78: *Scire oportet quod hominibus mors est, hoc angelis esse lapsum; post lapsum enim non illis penitentia locus, ut neque post mortem hominibus.* Observandus locus contra Origenem et asseclas ejus, qui docuerunt daemones tandem aliquando ad pristinam felicitatem redituros. Leontinus de Sectis, act. 10 pag. 550, de Origene dicit, credidisse eum *daemones et angelos restitutum iri.* Testatur Photius epist. 1 pag. 2: *Malis daemonebus antiquum locum et dignitatem largiebantur; nam regressus illis ad caelestem gloriam patefactum iri docebant, unde exciderant.*

^l Ita explicatur ab interpretibus illud Evangelii *de omni verbo.* Cum enim homo constet anima et corpore; anima verbo Dei, corpus pane alitur. Est autem hic Hebraismus, ait Calmetus, ut verbum accipiatur pro qualibet re: *Nil non aptum cibo fit jubente Deo.*

^m Secutus est auctor Chrysostomus serm. de Jejun., et Genes: *Jucundi sunt jejuniorum dies spiritale animarum ver. Venum pro ver.* Vide Barthium Adversar. lib. X cap. 12, qui Chrysologum laudat. Kunodius, carm. 4:

Orbe captiva Venus alma fuis
Dotibus, florum per ancena ludens,
Dum facit vernum pretium et micantis
Sidero formæ.

Idem in præfatione eam. Epiph.: *Et pueritia adhuc in illo, et secularis licentiæ verna ridebant.*

spiritualium cernimus advenisse, sicut Christi milites, deposito corporis animæque torpore, virtutum procedamus ad campum, ut membra quæ sunt nobis hiemali otio mollita, exercitio cœlestium roborentur armorum. Dedimus corpori annum, demus animæ dies; impendimus nobis tempora, tempus deputemus auctori; vivamus Deo paululum, qui sæculo viximus totum; seponamus domesticas curas, Ecclesiæ maneamus in castris; vigilemus in acie Christi; somnum cubilium non quæramus, jungamur fortibus; ab amplexibus separemur mollibus; amor nos teneat triumphorum, parvulorum non avocent blandimenta; auribus nostris insonet vox divina; familiaris strepitus nostrum non confundat auditum; ^a cibus parcus de cœlesti sumatur annona; terreni luxus copię non quærantur; in poculis sobrietatis mansura servetur; vires ebrietas ^b non enervet. ^c De stipendiis quidquid exuberat, ^d commilito pauper assumat; ^e pestilens effusio nil perdat; in conflictu habebis in auxilium, ^f esurientem socium quem cibabis. Sic muniti, fratres, ^g instructi sic, indicemus bella peccatis; statuamus criminibus pugnam, conflictum vitiis nuntiemus, securi de victoria: qui nec arma cœlestia hostes poterunt superare terreni, nec divino regi adversa poterunt contraire mundana: nec ^h in procinctu fidei constitutos, prævenire poterit inimica subversio; neque cautos, vigilantes, sobrios, diabolus perturbare suis superventionibus prævalebit; certe neque nos taliter armatos publico conflictu provocare audebit: dolis appetere non præsumet. Animus in cœlesti speculo perseveret; diaboli fraudulentas et occultas de-

^a Hoc est, parce vivamus de fructibus quos natura ipsa producit, non coquorum manus præparat. August. tom. X serm. 56 de temp. *Nihil prodest tota die longum duxisse, jejunium, si postea ciborum suavitate vel nimietate anima obnuatur. Illico mens repleta torpescit, et irrigata corporis nostri terra, spinas libidinum germinabit.* MITA. — De cœlesti annona: scilicet de divina Providentia, quæ nobis ad victum necessaria suppeditat. Judith. v. 14: *Annonam de cœlo consecuti sunt.*

^b S. Leo, serm. 8, de jejun. *Quotidiano enim experimento probatur, potus satietate aciem mentis obtundi, ciborum nimietate vigorem cordis hebetari, ito ut delectatio edendi, etiam corporum contraria sit saluti, nisi ratio temperantię obsistat illecebrię, et quod futurum est oneri, subtrahatur voluptati.* Vide serm. 8 septim. mens. prope finem. Miles propter ebrietatem removetur a militia. L. *Omne § Per vinum ff. de Re Milit.* MITA.

^c Specialim ad milites Cæsaris (scilicet Valentiniani III) loquitur, ut superflua pauperi commilitoni tradant. MITA. — merces diurna militum incerta, si Polybio fides. Hæcerat fortasse olim peditibus Romanis duorum obolorum, ductoribus quatuor, equitibus unius drachmæ. Sequioribus temporibus aurum et argentum minoris pretii est habitum, et stipendia largiori manu tribuebantur. Hæc apud SS. PP. quandoque dicuntur ὀψώνια. Ita sumitur illud Lucæ III, 6, ubi Gregorius Nazianzenus orat. 9 pag. 155, Paris, 1630, Theophilactus in cap. VI ad Romanos pag. 60, Londini 1636, et in cap. III Lucæ pag. 325. Jejunii autem cum militibus ad arma primo vere surgentibus aptissimam comparationem habes etiam apud Chrystum hom. 3 ad populum Antiochenum, Bernardum serm. 4 exhort. ad milites Templi, cap. I, Antonium

A primat et declinet insidias. Est quidem diabolus per se nequam, fit tamen nequior provocatus. Audi Apostolum dicentem: *Diabolus sicut leo rugiens circuit, quærens quem devoret* (1 Petr. v, 8). Jejunantibus nobis, diabolus esurit, qui nostris semper saturatur ex culpis, ille cibum nostrum deducit in crapulam: potum nostrum in ebrietatem diffundit, ut mentem faciat amentem, carnem luteam reddat, corpus animi domicilium, animæ vas, murum spiritus, virtutum scholam, Dei templum, in scenam criminum, in vitiatorum pompam, voluptatem redigat in theatrum. Capit ille satietatem, voluptatem percipit, expletur epulis, quando nos luxus solvit, libido stimulat, pompa rapit, impellit ambitio, urget ira, furor implet, succendit invidia, cupiditas inflammat, curæ sollicitant, lites vexant, lucra capiunt, usuræ vinciunt, chirographa ligant, premunt sacculi, elidit aurum. Quando moriuntur virtutes, vivunt vitia, voluptas effluit, honestas perit, misericordia deficit, abundat avaritia, regnat confusio, succumbit ordo, prosteruitur disciplina. Ista militat adversum militem Christi; istæ sunt satanæ cohortes, istæ diaboli legiones, ista sunt quæ mundum ⁱ sepulcris obsederunt, debellarunt populos, vastarunt gentes, orbem totum duxere captivum. Ista sunt quibus nullus per se potuit ^j obviare mortalis: et ideo ad vincenda ista Deus venit ipse, cœli rex ipse descendit, ipse victor singularis advenit, jejunium quadragesimæ statuens in procinctu, ut quaterna decade jejunii ^k quadraturam mundi totam muro inexpugnabili communiret. Jeju-

C Patavinum serm. 2 domin. 1 Quadrag.

^d Socium commilitonem, et socium contubernalem passim apud scriptores. Paulinus Nolanus ep. 23 pag. 162, *Socius contubernii mei.*

^e Dicitur pestilens effusio, quoniam in animæ perniciem diffunditur, quidquid in peccatis distrahitur.

^f Aliæ editiones, et nonnulla mss., *esurientem satium, vel esurie saucium.* Socium esurientem, hoc est pauper, quem si famescentem cibaveris, tibi sociabitur in bello, si non manibus, saltem oratione apud Deum.

^g Quod editi habent *sic instituti*, emendare placuit ex Latinio et ms. Vallicellano.

^h Ecclesia catholica dicitur *procinctus fidei*, hoc est murus inexpugnabilis. Similiter jejunium est procinctus contra hostes, ut intra. Catholici dicuntur in procinctu fidei esse, qui jugiter parati sunt pro fide ipsa usque ad sanguinem pugnare, ut martyres faciunt.

D MITA. — Procinctus idem est ac expeditio militaris. Ammian. Marcell. lib. XXIIX, pag. 579: *Obsessa a Marcomannis Aquileia. Opitergium excisum, et cruenta complura perceleri acta proctinctu.* Paulinus Nolanus epist. 7 pag. 37: *De bucellato* (species panis militaris recocti) *Christianæ expeditionis, in cujus procinctu quotidie ad frugalitatis annonam militamus.*

ⁱ Hoc est mundum replere sepulcris, propter innumera bella hinc secuta. MITA.

^j Catholicum sensum, quo docemur nullum hominum absque gratia Dei habituali posse viribus naturæ omnia vitare peccata, contra Pelagianos leviter tangit.

^k Orientem scilicet, Occidentem, Aquilonem, et Austrum: vel Asiam, Africam, Europam, et Americam, quæ forte tunc erant nota. MITA.

nium, fratres, scimus esse Dei arcem, ^a Christi castra, murum spiritus, vexillum fidei, castitatis signum, sanctitatis tropæum. Hoc ^b Adam servasset in paradiso, quem inde ^c detraxit gula (*Gen. iii*). Hoc in arca ^d custodivit Noe (*Gen. vii*), mundum ebrietas cum demersit. Per hoc Loth Sodomiticum restinxit incendium, qui per ebrietatem incesti est adustus incendio (*Gen. xix*). Hoc Moysen divini fervoris fecit lumine ^e perlucere, quando commessatio et ebrietas Israeliticum populum simulacrorum tenebravit erroribus (*Exod. xxxii*). Hoc ^f Eliam pervexit ad cælum quando Achab impium ebrietas ad inferna deiecit (*IV, Reg. ii*). ^g Hoc Joannem in natis mulierum fecit esse majorem, quando tumultu Herodem principem imperio mulierum reddidit homicidam (*Marc. iv*) Quadragesimæ jejunium, fratres, ^h vetustas diaboli prodidit et patefecit insidias. Diabolus namque qui manducantem contempserat Christum, bibentem velut hominem computarat, ubi jejunantem vidit, suspicatur Deum, Dei Filium confitetur. *Si Filius Dei es, inquit, dic ut lapides isti panes fiant* (*Matth. iv*). Sic dicendo, diabolus hominem vult monstrare, non Deum: non cibum parare vult, sed vult amputare jejunium. *Si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant* Post jejunium, panem non divina virtus, sed infirmitas humana disquirat, nec si ⁱ lassessit fame Deus, ut ad providendum sibi cibum, quod est suæ potestatis, ^j abdicat. Ex sequentibus itaque diabolus aperit qui conetur. *Si filius Dei es, ^k mitte te deorsum*. Satis hominem probare vult, cui non ^l ascensum providit sed ruinam: humana conditio ad ascensum difficilis, facilis invenitur ad lapsum. *Si filius Dei es, mitte te deorsum*. Erras diabole: nec tentare nosti: cadere non potest Deus. *Tunc ostendit ei omnia regna*

^a Ambrosius tom. V. serm. 36, circa initium: *Castra enim nobis sunt nostra jejunia*

^b Ex Mita. Aliæ editiones, *servavit*.

^c Consonat Chrysostomus hom. 22 tom. VI: *Adam ex incredulitate et propter cibum lapsus est*. Isidorus Peleusiota lib. 1, quæst. 69: *Annon gula primos parentes deliciis exputit?* Vide Ambrosium lib. de Elia et jejunio cap. 4, post medium, Basilium hom. de jejun., etc.

^d Hæc eadem Isidorus loco cit. Apposite S. Eligius episc. Noviom. hom. in dom. 1 Quadrag; *Noe vir sobrius mundo pereunte, inter undas diluvii servatur*

^e Ex ms. Vallicell. Male editi quidam. *Perducere*.

^f Alii *perduxit*. Non una est SS. PP. de ascensione Eliæ sententia. Alii putant eum non in cælum, sed quasi in cælum ascendisse. Theodoretus in psal. xxiv, pag. 486: *Magnus Elias assumptus est quidem at non in cælum, sed tanquam in cælum*. Apud Athanasium orat. de assumpt. Christi tom. II, pag. 4. *Assumptus est Elia tanquam in cælum* Vide etiam (nos enim chartæ parcimus) Theophylactum in cap. xxiv. Lucæ pag. 546; Chrysostomus homil. 87, quæ est de Ascensione tom. V, pag. 600; Oecumenium in cap. 1 Actorum. Causam vero cur ii alii que decepti sint, in lectionem Septuaginta Interpretum in II Reg. ii, 11, Suicerus refundit. Alii cum scriptura, quibus et noster assentitur, docent Eliam in ipsum cælum assumptum fuisse. Idem Chrysostomus hom. 121 tom. VI, pag. 792. et homil. 2 ad populum Antiochenum tom. I pag. 37 edit. Paris.; Gregorius Nazianz. orat. 34, pag. 549; Tertull. lib. v adversus Marcionem cap. 13 pag. 795.

A mundi, et gloriam eorum, et dixit ei: Hæc omnia tibi dabo, si procidens adoraveris me. O ausus diaboli! Deo dicit, adora me: sed sensit mox virtutibus Deum, pœnis judicem, supplicem præmiis quem quærebat nam Christin nomine, nomine jejunantis cœpit ab obsessis corporibus effugari, et dare tremens illi gloriam cui superbus callide irrogarat injurias: jejunis vicit, ut nobis vincendi vires, vincendi formam taliter largiretur. « Hoc, ait, genus non ejicitur, nisi in jejunio et oratione. Jejunemus ergo, fratres, si volumus imitari Christum, si volumus fraudulentas diaboli superare versutias.

SERMO XIII.

De eisdem

Ecce tempus quo miles procedit ad campum, recurrit ad Dei jejunia Christianus. Ecce tempus quo carnis otia, quo mentis ignavia, quo ventris cura, et tota est familiaris obsequii deponenda torpedo. Ecce tempus quo in armorum cœlestium meditatione, animæ et corporis exercendæ sunt vires. Ecce tempus quo residente Christo ^m astantibus angelis nostra luctaminis exercenda est fortitudo. Nunc est tempus quo gula cum jejunio, abstinentia cum crapula, cum luxuria castitas, cum perfidia fides, pietas cum impietate, patientia cum furore, cupiditas cum liberalitate, misericordia cum avaritia, humilitas cum superbia, sanctitas cum reatu, Christo remunerante confligit. Si quis ergo, spectante Deo, cœlesti resonante jam tuba, angelico insistente occurso, cubiculi irretitus illecebris, enervatus mollitie palmarum, resolutus in totum jugalibus blandimentis ad ⁿ exercitium virtutis venire neglexerit perdit luctaminis præmium, virtutis gloriam, certaminis palmam, justitiæ coronam, ^o desertoris etiam crimine mulctabitur in futurum:

^g A Chrysostomo tom. VI homil. 84 Joannes dicitur, *ἀστρος inedia laborans* A Gregorio Nazianz., orat. 29 pag. 633, *ἀρροπος, impastus*.

^h Nam et initio mundi suasit Evæ ut amputaret jejunium. Ex Mita. Satis a longe petatum. Crederem hic *vetustas* apponi, pro *fraudentas*, ut infra *fraudentas diaboli versutias*. Sic Claudianus de Rufino, hominem vaferimum *vetulam vulpem* nuncupavit.

ⁱ In editis, *perperam, laccessit*.

^j Sic emendat Latinus quod habent omnes lexici *addicat*.

^k Sequitur Chrysologus ordinem tentationum, secundum Matthæum; quem genuinum esse inde constat quod in nonnullis veteribus exemplaribus, quæ vidisse testatur Faber apud Jansenium Concord. cap. 15 idem sit et apud Lucam ut nota. Stapulensis. Et illud *ὑπάρει*, ubi melius conecitur quam cum impudentissima illa adorationis tentatione quæ tertia est apud Marcum, apud Lucam secunda. At nimirum an hoc potius vel illud antea factum, nihil tamen ad rem *dum omnia esse facta manifestum sit*, inquit Augustinus lib. 11 de Consens. Evangel. cap. 16.

^l Ex ms. Vallicell. editiones nonnullæ *assensum*.

^m Nescio quid simile S. Asterius episcopus Amasæe hom. 8 in ingres. jejunior.: *Noveris, o homo, ejus qui jejunat domus custodes esse angelos et nostri veluti continui stiptatores*.

ⁿ Alias, *exercitium virtutis*.

^o Transfugarum et deficientium pœna varia apud varios fuit. Lib. in de Re Milit. 1. *Desertor.*, cap. 6, de Re Milit.; Cod. de Desert, lib. xii. Vide Alexand. ab Alex. lib. xii cap. 43.

Hodie, fratres, Christus rex noster commilitones suos de evangelico allocutus est tribunali, indixit hostibus bella, promisit præmia pugnaturis, retulit bellorum causas, inimicorum dolos prodidit et conatus; ubi et quando et quomodo conflegendum sit nobis triumphali constitutione signavit. Et quamvis solus possit obtinere victoriam, propter nos tamen et nostram formidinem, adesse tota jussit^a præsidia de supernis. Qui ergo ista noluit audire, qui statuta regis nostri talia, et tanta, seipsa contempsit, judicate si non ipse se exult nostræ militiæ sacramentis, et cælesti contubernio reddidit, et fecit extorrem. At vos, fratres, qui sequi vultis in hoc Quadragesimæ jejuniio jejunii Dominici formam, pugnatorios vos, sicut prædiximus, contra vitiorum turmas, contra acies criminum, contra informes concupiscentiarum formas, contra dæmonum^b totas aerias, totas diffusas, et innumeras legiones, triumphaturos vos ex ipsis quæ Dominicum jejunium subsequuntur tentationibus approbate. Ubi enim Dominus Quadragesimæ jejunium indefesso illo virtutis suæ aggressus est documento, mox diabolus occurrit pugnaturus dolis, quia jejunanti viribus obsistere non valebat. Quantum enim crapulationi deditis^c dominatur et ebriis, orante timet tantum, tantum refugit ille jejunos, dicente Domino *Non conficitur nisi in jejuniio et oratione* (Matth. xvii). Sed qua fraude diabolus tentare ausus sit, audia-

^a Hilarius Comment. in Matth. iii pag. 679 § 5: *Post hanc ergo diaboli fugam angeli Christo ministrant ostendentes a nobis victo calcatoque diaboli capite, et angelorum ministeria, et virtutum in nos cælestium officia non defutura.*

^b Hieronym. tom. VI super cap. vi Epist. ad Ephesios pag. 432, E: *Hæc autem omnium doctorum opinio est, quod aer iste qui cælum et terram medius dividens inane appellatur plenus sit contrariis fortitudinibus, id est dæmonibus.* Apposite ad rem nostram Gregorius Moral. lib. xiii cap. 17; Bernardus tom. II serm. 63 de statu purgatorii art. 1 cap. 3. Nescio autem, et nec affirmare auserim vel negare, fueritne Chrysologus ex opinione eorum qui dæmones ex materia aerea subtiliorique, ita ut morti non sit obnoxia, creatos fuisse crediderunt. A qua non multum visus est abhorre Augustinus lib. iii de Genes. ad Litteram cap. 10 tom. III pag. 113, E, edit. Antwerp. 1700. *Et si dæmones aëria sint animalia, quoniam corporum aëriorum natura vigent, et propterea morte non dissolvuntur, quia prævalet in eis elementum quod ad faciendum quam ad patiendum est aptius.* Ad Paulinum tamen epist. 95 hac de re scribens, rursus simili quodam modo disputat, sed ab eo tandem petit, ut si quid aliquid excogitaverit, vel ab aliis acceperit se faciat certiore. Tatianus Assyrius orat. ad Græcos pag. 154: *Dæmones omnes non carnea, sed spiritali concretione constant, qualis est ignis et aeris.*

^c Vide Clementem Alexandrinum Strom. lib. ii cap. 1 et Pædagog. lib. ii cap. 1 pag. 148, D, ubi ebriis et hellionibus dicit præesse dæmonem, quem non veretur appellare *κοιλιοδαίμονα*, dæmonem ventriloquum, dæmonum omnium pessimum et perniciosissimum.

^d Sane diabolus non solum ex prophetis, et ex eis quæ nato Christo acciderant, et ex Joannis testimonio, sed etiam ex vita immaculata agnoverat Christum Filium Dei esse. Suspiciabatur autem ne adoptivus, Videatur Augustinus tom. VII, lib. ix, pag. de Civit. Dei cap. et omnes enarratores in illud D. Jacobi ii, 19: *Dæmones credunt et contremiscunt.*

A mus: *Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant.* Audistis quid de jejuniis ipse sentiat, et judicet inimicus, *Si Filius Dei es.* Videtis quia jam non hominem, sed^d Dei Filium credit, quem liberum a ventris conspexerat servitute. Sensit, sensit diabolus jejunium cunctis virtutibus anteferri. Joannem viderat urbium delicias, ^e squalentis eremi habitatione mutasse, molliem carnis vestis asperitate calcasse, agresti cibo mundi totam frenasse luxuriam, et, quod solum deitatis insigne est, hominibus^f dimisisse peccata. Et tamen non ei dixit *Si Filius Dei es.* At ubi Dominum vidit jugiter jejunantem, proclamat: *Si Filius Dei es* (Matth. xx). Errat diabolus, qui contra Dominum astutiæ suæ nequitiis et argumenta jaculatur. *Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant.* Quid est quod jejunante Christo Deitatis signa tota in sola panis promissione perquirat? Et quem Dei Filium continua^g jejunii significatione præsentit, esse Dei Filium de provisione panis de cura ventris desiderat approbare? *Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant.* Quare non dixit: *Si Filius Dei es, dic ut homines, aut angeli, aut aliquid aliud fiant, sed dic ut lapides isti panes fiant?* Signum panis petit, qui signum jejunii pertimescit. Signum panis petit, ut jejunii tremendum sibi refugiat signum. Panem malus ingerit^h consultor, ut virtutem mutet, ut propositum

^e Virgilius I Georgic.: *Squalent abductis arva colonis.*

C Quia dabit baptismum penitentiae in remissionem peccatorum: non quod baptismus Joannis per se daret remissionem peccatorum: sed quia ad illam comparandam homines excitabat per penitentiam. Vide infra serm. 157. MITA. — Hæc quæ sequuntur ex Latino: Contrarium asserit infra serm. 50. Locus notandus, sed repudianda sententia omnino videtur. Dei enim solius est peccata dimittere, nec unquam legimus potestatem dimittendi peccata prius collatam fuisse apostolis suis a Christo, nisi post resurrectionem; tunc enim tributa sacramentis novæ legi gratia, et inspirato Spiritu sancto in apostolos, virtus remittendi peccata collata est apostolis. Joannes autem ingenue fassus est, et, demonstrato Jesu vero Dei Agno, ab eo peccatorum remissionem mundo esse dandam confirmavit. Idem asserit Basilus serm. 2 de Baptis. Hæc Latinus. Non defuere tamen ex Patribus qui a baptismo Joannis peccata rebantur dimitti, dispositive tamen, et præparando homines ad penitentiam per quam consequimur gratiam. Unde Justinus martyr vocavit baptismum Joannis *Præludivium evangelicæ gratiæ.* Basilus ipse a Latino laudatus, tom. II lib. i de Baptis. cap. 2 pag. 632, licet ubique prædicet baptisma Evangelicum excellentius esse baptismo Joannis: *Simul atque ad gratiam Dei et Christi ejus aliquis accesserit, quantacumque et qualiacumque peccata fuisset confessus, et baptizabatur in Jordane fluvio, et statim gratiam consequabatur peccatorum.*

^g Hoc est: quamquam assidui jejunii demonstratione dæmon argumentatur Jesum esse Filium Dei, quid est quod firmius has cupit argumentationes stabilire, si Jesus sibi met esurienti provideat panem. MITA.

^h Ex ms. Vatican. Alias, nec male, *Consolator Inferius* vero, *virtutem mutet*, ait, scilicet, *tollat, evertat*; verbum hoc sensu passim usitatum apud Plautum.

violet jejunantis. Sed videamus quid responderit de pane Panis qui de cælo descendit: *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei.* Quam vere vivit in verbo Dei, Dei Verbum. Quam vere panis non indiget pane. Quam divine lapides convertit in homines, qui de lapidibus^a Abrahamæ filios ad iudicium suæ majestatis exsuscitat. Et quia impudens inimicus nescit semel vinci, ad multiplicem vincentis triumphum, *Statuit Dominum^b super pinnaculum templi, et ait: Si Filius Dei es, mitte te deorsum (Matth. ix, 13).* O signum! Mitte te deorsum: convenientius dixerit, Si Filius Dei es,^c ascende ad cælum, cum sit hominis utique ad ima cadere, Dei sit ad supernam conscendere. *Si Filius Dei es, mitte te deorsum.* Sic suis suadet, sic suis providet semper; sic suos elevat, ut de alto præcipitet validius in ruinam. *Si Filius Dei es, mitte te deorsum.*^d Consillis suis diabolus se prodit, *Mitte te deorsum.* Lapsus querit, præcipitia imperat, et tali consilio,^e per Africam martyres facit, sine clamore, dicendo: Si vis martyr esse, mitte te deorsum, ut eos impellat de alto ad mortem, non de humili tollat, et elevet ad coronam. Et sicut se diabolus consillis suis prodit, ita responsione sua Dominus se revelat, dum ait:

^a Augustinus tom. III in Psal. XLVI: *Qui erant lapides, nisi gentes, quæ lapides adorabant?* Intelligit ergo Chrysologus Deum ex lapidibus, id est gentilibus, Abraham filios, id est fideles excitasse. Hæc eadem Ignatius in epist. ad Magnesios pag. 59, Clemens Alexandrinus in Protrept. ad gentes pag. 3. Aliam allusionem eruit Chrysostomus hom. 11 in Matth., tom II pag. 981, quasi incredibile videri non posset, si Deus ex lapidibus faciat liberos Abrahamo, cum ipse Isaac ex Abrahamo jam effeto natus sit. Nam effectum Abrahami corpus lapidi comparatur Isa. LII. Hanc sententiam tuetur Theophylactus in III Matth. pag. 19. Photius autem epist. 77 pag. 23, 126, post has sententias enarratas, laudat mentem eorum referentium hæc ad conversionem Judæorum, qui tempore Dominicæ passionis, cum saxa omni sensu destituta scindi viderent, Christum vera fide amplexi sunt. Nec dissentit Theophylactus ipse l. e.: *Excitavit autem Deus filios Abraham ex lapidibus. Quando? Cum multi, eo cruci affixo, vidissent ruptas petras, et credidissent.* Auctor autem noster hæc satis apposite ingerit, cum loqueretur Ravennæ, quod plures ex gentilibus Roma illuc convenissent, ut in Cæsaris aula frequentes essent.

^d Quæstio olim fuit an Christus revera et corpore super pinnas Templi fuerit constitutus. Negat id inter alios vetustus auctor de oper. Cardin. apud Cyprianum de Jejunio et Tentatione pag. 425. Cui^D sententiæ non adhærendum. Quis enim sola mentis cogitatione in sublime actus in præceptis sedare potest? Christus ergo vere a terra attolli debuit, ut locus esset tentationi. Quid autem fuerit pinnaculum ubi Jesus fuerat constitutus, ego frustra tentarem, nisi facem præberet doctissimus Lamy de Templo pag. 798. Ambiguitatem quæ est in voce latina *Templi* fons Græcus aufert. Erat inquit, τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ, nomen autem τὸ ἱερόν, distinguendum est a τῷ ἱεροῦ quod proprium est ædis sacræ. Itaque erratum hucusque ab iis, qui opinabantur Jesum adductum a diabolo in summitatem ædis sacræ. Non enim legitur τὸ ἱερόν, sed τὸ ἱερόν. Nomen autem πτερύγιον, quod legitur in Matthæo et Luca, non esse Græcum putat Grotius, sed hellenismum, quod Hellenes, sive Judæi adumbrarunt ex Hebræo *canaph*, quod est margam, oram, summitatem. Omnia autem ea edi-

^A *Non tentabis Dominum Deum tuum (Deut. vi).* Se utique Dominum, se utique Deum intelligi voluit, hæc dicendo, qui non de pinna templi tantum se dedit ad terram, sed e cælis se ad inferos usque jactavit, ut non cadentium forma, sed esset resurrectio mortuorum. Advertite, fratres, si possit sævius inimicus, quamvis sæpe victus, homini cedere, qui audit et sentit Dominum Deum, et tamen adhuc tentare non desinit. *Posuit eum super montem excelsum et ostendit ei omnia regna mundi, et gloriam eorum, et ait illi, Hæc omnia tibi dabo^f si procidens adoraveris me.* Hæc dicit, non qui possit dare, sed fallere; nec promissa conferre, sed ipsa auferre promissionibus, quæ habentur. *Hæc omnia tibi dabo.* Offert quæ Dei sunt Deo, auctori quæ auctoris sunt repromittit: suadet ut adoret ab omnibus adorandus et, cæcatus ausibus suis, ante iudicium iudici quemadmodum simplices deciperet confitetur. Cui Dominus non tam testimonio legis, quam divinitatis suæ respondet imperio: *Dominum Deum tuum adorabis (Deut. vi), tu Dominum Deum illum, cui genua flectunt omnia non solum cælestia et terrestria, sed etiam inferna (Philipp. II).* Adorabis ergo tu in inferno stridens et ejulans eum quem ad te adorandum modo

ficia, quibus atria Templi circumdabantur, habebant τὰ πτερύγια, summitates, quibus coronabantur muri, ne quis ex illis caderet et simul ut tutius possent propelli hostes, qui muros scandere tentarent. Vide Josephum de Bello lib. v cap. 9, et Antiquit. lib. XIII, cap. item 9. Credimus igitur in hoc Evangelii loco, in quo versamur, sermonem fieri de pinnaculo porticum, quæ atrium gentium circumdabant, quarum pars meridionalis imas despiciebat valles, quæ despectari non poterant, inquit, Josephus, *absque vertigine, visu deficiente ob nimiam profunditatem.* Nullus aptior præcipitio locus. Summum autem ædis sacræ fastigium horrebat verubus, quibus abigebantur aves, nec locus erat idoneus in quo diabolus sisteret Jesum.

^e Similia velut ovo ovum habet Maximus Taurinensis homil. 1 de jejun.

^f Editi, *conclitis suis se*, etc. Sanavimus ex castigatione Meursii pag. 131.

^g Hæc de re Augustinus hæres. 69, et lib. I de Civit. Dei, a cap. 17 usque ad 28, et lib. II contra epistolam Gaudentii. MIRA. Loquitur Auctor de falsis martyribus Donatarum, quos Augustinus in lib. I de Hæresibus, hæres. 69, tom. VIII pag. 16 recentioris editionis: *Vocantur Circumcelliones genus hominum agreste et famosissimæ audaciæ, quique in utriusque Numidicæ partibus tanquam monachi censebantur. Hi per mortes varias maximeque præcipitiorum (unde apte hic eorum mentio apud Chrysologum) et aquarum et ignium sibi vitam adimere consueverant. Aliquando quos obvios invenerant rogabant, ut in eos violentas manus injicerent, mortem illis comminantes, ni fecerint. Sed quam Augustino Auctor noster cohæreat, advertat lector ex verbis ejusdem ad epistolam Gaudentii lib. I tom. IX p. 442: *Ipse ut se de pinna Templi præcipitaret, etiam ipsi Domino audacissima tentatione suggestit. Ad diabolum sine dubio pertinetis, cum tria genera mortis, aquam, ignem, præcipitium in vestris mortibus frequentatis.**

^h In antiquo Mathæi textu non *cadens*, sed *procidens* legunt cum Nostro Ambrosius serm. in domin. 1 Quadrages., Chrysostomus hom. 14 in Matthæum; Maximus hom. 1 et 3 de Jejun. et tentat, etc.

temerarius desertor invitas. Itaque diabolus toties, et taliter repercussus a Domino, circa nos servos ejus modo toto furore discurret; et sicut Christus milites suos, ita ille suos alloquitur, et armat ministros. Dicit ergo diabolus: Tempus nos modo graviter jejunii observatione debellat: per gulam, ^a per crapulam, per ebrietates, per luxuriam homines attentare non possumus; armate lites, seminate discordias, excitate odia, concitate iras, inspire mendacia, extorque perjuriam, suggerite blasphemias, vaniloquia diffundite, infundite dolos, conflante avaritiam, lucra turpia providete, ut quod venter modo ad luxuriam non dependit, vel sacculus claudat, et reponat ad pœnam. Cavete ante omnia ne misericordia, ne eleemosyna, ne humanitas præteritos labores nostros deleat, præsentis auferat, tollat futuros. Sed nos, fratres, et nostri regis agnoscentes monita, et quæ diabolus suis mandaverit audientes, jejunia nostra sine lite, sine clamore, sine ira, sine dolo, sine simulatione, cum tota misericordia, charitate, pietate peragamus: ut Dominus Christus, qui, spretis pecorum cruentis victimis, spiritus contriti et contribulati cordis sacrificium requisivit, cum silentio pacis jejunii nostri hostias placatus et propitiatus assumat.

SERMO XIV.

De fructibus eleemosynæ, in psalmum xl.

Præliorum peritis militaris tuba personat disciplinam, imperitis tantum terrificum dat clamorem; ut magistra bellorum dat suis vires, hostibus dat pavorem. Qui sine tuba dimicat, miles non est: fertur furore, non prælio; virtute non agit, sed periculo; quærit perire, non vincere. Hoc diximus, ut Christi miles intelligat cælestis quare provisus sit cantilena. Constituti in campo sæculi pugnam cum diabolo, cum vitiis sustinemus. Quoties ergo nobis intonat propheticus clangor, toties nos in pace cautos, et in acie fortes, et in prælio reddidit invictos. Namque hodie ^b beatus Psalmista ad intelligentiam nos supernam convocat ^c per clamorem: *Beatus qui intelligit super egentem et pauperem (Psal. xl. 2)*. Et quæ est intelligentia, ubi est, ^d professa paupertas? Vis est intelligentiæ, si rimetur viscera, si deprehendat occulta, si tecta nudet. Verum subjecta oculis,

^a Laudat locum hunc Valesius in notis ad Amnium Marcellinum pag. 578 col. 4. Aitque hujus temporis Latinos auctores crapulam ab ebrietate distinguere. Chrysologus sermone superiori: *Cibum nostrum in crapulam, potum in ebrietatem diffundit.*

^b Cum David a Patribus communiter audiat Psalmista, patet Chrysologum hujus psalmi xi reputasse eum auctorem contra eos qui non satis recte Ezechie ascripserunt.

^c Moris erat in veteri Ecclesia, ut sacræ Scripturæ a lectoribus, quorum manus erat, alta voce populo pronuntiarentur. Qua lectione absoluta antistes concionabatur. Justinus martyr. apolog. 2 pag. 98, C, edit. Coloniens. 1686: *Commentaria apostolorum, vel scripta prophetarum leguntur quousque tempus fert. Deinde lectore quiescente præsidens orationem habet, qua populum instruit, et ad imitationem tam pulchrarum rerum cohortatur.*

^d Hoc est aperta et manifesta. MITA. Intelligit

exposita in publico, ingesta rebus, non est intelligere, sed videre. Nuditate albus, tabidus fame, siti aridus, lassitudine tremens, defectu luridus, quod egenus sit intelligere ^e qui labor? Et si labor intelligentiæ nullus est, unde est intelligentiæ fructus? Oremus, fratres, ut ipse nobis intelligere intelligenda concedat, qui se intelligi in paupere ^f sic demonstrat. Quod ipse qui cælum tegit sit nudus in paupere, quod in esuriente esuriat saturitas rerum, quod sitiatis in sitiatis fons fontium, intelligere, quomodo non magnum est? Quomodo non beatum intelligere, quod ei sit ampla paupertas, cui angustum est cælum; qui ditat mundum, quod eget in egente; quod frustum panis, aquæ calicem dator omnium quærit; quod se Deus amore pauperis sic deponat, ut non adsit pauperi, sed ipse sit pauper? Hoc cui videre dederit Deus, ipse videt. Sed quomodo aut in se transfuderit pauperem, aut se in pauperem fuderit, dicat ipse jam nobis: *Esurivi, inquit et dedisti mihi manducare.* Non dixit, esurivit pauper, et dedistis illi manducare; sed esurivi ego, et dedistis manducare mihi (*Matth. xv. 35*). Sibi ^g datum clamat quod pauper acceperit, se manducare dicit quod comederit pauper; quod bibit pauper; sibi testatur infusum. O quid agit amor pauperis! gloriatur in cælo Deus unde pauper erubescit in terra, et hoc reputat in honorem sibi, quod pauperi computatur injuria. Dixisse suffecerat; ^h dedistis mihi manducare, dedistis mihi potum; sed præmittit, *Esurivi, sitivi, quia parvus fuisset amor pauperis quod pauperem suscepisset, nisi et passiones pauperis suscepisset: et certe verus amor non nisi passionibus probatur.* Verus amor et fecisse suas ⁱ angustiati angustias: nimis est quod sapit Deo pauperis cibus, qui totius creature bona non esurit, saginatum se in esca pauperis prophetizat in regno cæli, coram omnibus angelis, in conventu resurgentium. Quod Abel passus sit (*Gen. iv*), quod servavit mundum Noe (*Gen. vi*), quod Abraham fide suscepit (*Gen. xv*), quod Moyses legem tulit (*Ex. xv*), quod Petrus crucem resupinus ascendit, Deus tacet, et hoc clamat solum quod comedit pauper. In cælo prima est ^j osurientis annona, prima stipendia pauperis tractantur in cælo, erogatio pauperis prima divinis ^k scribitur in diurnis.

Auctor nos debere aliorum indigentiam rimari, occultæque miseræ subvenire, non tantam aperte omnibus. Chrysologo Petrum Damianum supparem vide opusc. 9 de eleemosyna cap. 3 pag. 474 edit. Lugdunen. 1623.

^e Castillo Coloniens. 1 et ms. Cesenæ habent *quia laborat?*

^f Ex PP. ampla testimoniorum strues afferri possent, qui psalmi locum hunc de Christo paupere intelligunt. Jacobus Billius in sua Anthologia sancta vocat pauperem *larvam Dei*.

^g Castillo habet *datum æstimat*.

^h Verba hæc in editis multis perperam sublata sunt.

ⁱ Alias, *angustantes*.

^j Hoc est, prima causa quæ discutitur in cælo est cibus pauperi donatus, et stipendia eidem erogata; hoc enim in capite divinarum codicum notatur, ut primo se ligenti pateat. MITA.

^k In diurnis enim quidquid dictum fiebat describe-

Beatus cujus nomen toties Deo legitur, quoties ratio pauperis recitatur in cœlo. Sed istius beatitudinis audiamus et fructum, *In die mala liberabit eum Dominus*. Qui se novit per mala sæculi vitam ducere, eleemosynæ semper secum auxilium ducat, ad præsidium sibi turmas pauperum vocet, in pastu pauperum largus prorogator exuberet, pauperum frequenter donum, non trepidet erogando; deficere nescit cui porrigit manum parcus acceptor; exhausti thesaurus is non potest, de quo sufficit nummus: *In die mala liberabit eum Dominus*. In die mala illi Deus liberator assistet, qui a malis pauperem liberavit. In angustiis illum Deus clamantem audiet qui pauperem cum clamaret audivit. Non videbit diem malum, qui dies bonos habere pauperem fecit. Videbit diem malum, qui diem iudicii sine advocacy paupertatis intraverit: Sine causa accusant peccata, quem pauper excusat. Excusari non potest, quem fames pauperis accusavit. *Dominus*, ait, *conservet eum et vivificet eum*. Non dixit, conservat et vivificat; sed dixit, *conservet et vivificet*. Dixit, non ut denuntiantis vox sit ista, sed rogantis. Qui audivit rogantem egenum, ecce audivit orbe toto pro se Ecclesiam sic rogantem: *Dominus conservet eum et vivificet eum*. Conservet, ne rapiatur ad pœnam; vivificet, ut resurgat a mortuis et recipiat vitam. *Et non tradat eum in manu inimici ejus*. Cujus inimici? nempe diaboli: ipse est inimicitarum princeps; despicit inimicos, qui ipsum inimicitarum calcavit auctorem. *Dominus autem adjuvet eum super lectum doloris ejus*. Exsequitur propheta omnes ærumnas fragilitatis humanæ. *Dominus autem adjuvet eum super lectum doloris ejus*. Quis est lectus doloris nostri, nisi corpus nostrum? in quo anima jacet, et jacet dolens, et dolet, quæ cœlum repetere cupiens premitur corporis terra. *Univrsam stratum ejus versasti in infirmitate ejus*. Justum non versat in stratum, nec injustum; sed stratum Dominus versat infirmo. Caro ergo est, quæ versatur et versat. Ipsa

batur. *Diurna pietacia* in leg. 2 Codicis Theodos. de erogat. Milit. Græcis *ἡμερησίαις*, diurnum. Videas l'ignorum de Servis pag. 315. Vetus marmor apud eundem:

PROC. AB EPHEMERIDE PROC. A MANDATIS
PROC. AD PRÆDIA, etc.

Idem vero ab *ephemeride* ac a *diurno*. Diurnarii autem, quorum meminere Valentinianus et Valens AA. lib. viii Cod. Theodos. de Cohort. Princip. non hujus loci sunt, sed ejusdem ordinis cum *scribendaris*, *tabulariis*, et id genus aliis.

* Sic ex ms. Vallicell. et Vatic. Alii, nec improprie, *Domum*.

† Apud Ovidium Fast. lib. v, *Intrare mentes*.

‡ Ita legit Arnobius, Cassiodorus.

§ Ambrosius tom. III lib. v in Lucam pag. 463, L, edit. Parisien. 1551: *Lectus doloris, in quo anima nostra gravi conscientia ægra cruciatu jacebat*.

¶ Mirum quanta caligine in nonnullis editionibus obruatur locus hic, qui Latino etiam negotium facesserat.

⌘ Vide Augustinum, enarrat. in hunc psalmum.

⌘ Gregorius Nazianzenus in Tetrastichis:

Ac debitorem præfer omnibus Deum

Frusto rependit sceptrum qui cœlestia.

Alis tegitque, pauperes pascens, Deum.

PATROL. LII.

A est ergo quæ in adversis volvitur, in prosperis versat. Dominus ergo versat stratum nostrum, quando nobis adversa vertit in prospera: et quia in lecto doloris, hoc est in lecto corporis animusolvebatur ægrotus, ipse quiolvebatur, proclamat: *Ego dixi, Domine, miserere mei, sana animam meam, quia peccavi tibi*. Quia per consensum carnis sentit animi se contraxisse languorem, ut anima sanetur, implorat: et misericordiam petit fidens, quia in pauperem misericordiam fecit. Beatus qui fœderando pauperi, ipsum sibi judicem præstitit debitorem.

SERMO XV.

De centurione.

Audituri estis hodie, fratres, quemadmodum cohortis Romanæ centurio dux factus est militiæ Christianæ; et merito, quia ante cepit docere quam credere. *Venit, inquit, Jesus Capharnaum, et accessit ad eum centurio rogans et dicens: Domine, puer meus jacet in domo paralyticus, et male torquetur. Et ait illi Jesus: Ego veniam et curabo eum. Et respondens centurio, ait: Domine non sum dignus ut intres sub lectum meum, sed tantum dic verbo, et sanabitur puer meus: nam et ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, et dico huic, Vade, et vadit; et alii, Veni, et venit; et servo meo, Fac hoc, et facit (Matth. viii, 5)*. Videtis centurionem, antequam discipulatus subiret officium, locum magisterii fuisse sortitum. Præbet enim petendi formam, dat normam credendi; fidei pandit causas; virtutum commendat exempla, qui nondum christianæ scholæ ingressus est disciplinam *Accessit ad eum centurio rogans eum*. Hoc est sapere, non rogare. *Puer meus jacet in domo*. Causas pueri quasi magister agit: vere centurio, qui stipendia terrena centenarium cœli mutavit in fructum, et servitutem militiæ sæcularis in divinam sustulit dignitatem. *Domine, puer meus jacet in domo*. Qui vocat Dominum, fatetur suam fideliter servitu-

† Tunc temporis Judæi subiacebant Romanis: et Romani non tantum in Judæa, sed et in aliis imperii sui partibus, in primoribus civitatibus, militum præsidia servabant ad continendos in officio populos. Horum autem minor numerus Cæsares, Capharnaum, etc., quam Hierosolymis. Vocem Romanam centurio veluti notissimam Syrus retinuit. Vide Grotium hic; et de centurionis munere consule Vegetium lib. ii cap. 14. Addam tantum centuriones apud Romanos quondam vocatos vites, iis enim ab imperatoribus dabatur vitis ad plectendos milites. Sceva apud Lucanum vi, 145.

..... Ibi sanguine multo
Promotus latiam longo gerit ordine vitem.

Vide Salmasium in notis ad Spartianum; Eusebium Historia Ecclesiast. lib. vii cap. 15, pag. 341 recent. edit., ubi locus implexus enodatur a Valesio in notis.

‡ Latinius legit *rapere*, et fortasse melius. Attamen lectionem codicum retinui, utpote iis quæ præcedunt magis congruam.

§ His similia Uge cardinalis super lib. I Reg. vii: *Tribunus et centurio sunt nomina dignitatum: numerantur autem inter angarias, exactiones et servitutes*.

tem. Et quomodo hic centurio, qui sic agnoscit Dominum, a puerum suum ausus est profiteri; quasi nesciens b servi peculium ad Dominum pertinere? Aut ignorat communia qui docet tam secreta, tam profunda? *puer meus*. Meum dico quia jacet: si tuus esset, Domine, non jaceret. Probat hoc propheta, cum dicit: *Ecce nunc benedicite Dominum, omnes servi Domini, qui statis in domo Domini* (Ps. cxxxiii, 1). Qui statis, non jacetis, ait; stant servi tui, hominum servi jacet. Puer meus qui jacet, ut tuus sit, surgat: meus, quia c paralyticus: ut tuus sit, jam sanetur. Meus, quia male torquetur; ut tuus sit, jam non sit in pœna. Domine, tuos servos non decet malis subjacere, injuria est tua tuorum pœna servorum; tuos servos possidere non debet vis malorum; servi tui etsi patiuntur mala, non patiuntur ad pœnam, sed subeunt ad coronas. Adversa illis non sunt necessitatum causæ, sed sunt causa victoriæ. Servi hominum sunt, qui mala patiuntur in viti, quia illis in desperatione sui domini nequeunt subvenire. Tu autem, Domine, cui virtutes serviunt, curationes parent, obtemperant sanitates, quomodo computabis servum tuum, quem servum tantorum conspicias esse morborum? Nota est circa malos bonitas tua, pietatem tuam etiam Impii confitentur, clamant exteri misericordiam tuam. Hunc tuum dicere, quem jacentem tua benignitas non requirit? *Jacet in domo, et male torquetur*. Hinc est quod offerre eum, et offerre tibi, d pœnæ non sinit magnitudo, ne e familiaris infirmitas publice f ostensa et dolori sit, et pudori. Movit centurio judicem talia et tanta dum perorat; et sic movit, ut ad servum suum cœli Dominum ipsum ire velle perficeret. *Ego, inquit Christus, veniam et curabo illum*. Fratres, non centurio

a Hoc est, quem suum esse profitetur. Puer autem servum significat, ut ex collatione Lucæ vii, 3. Hebræi enim ita loquuntur I Reg. cap. xx, 14; Esther ii, 2; sed et gentiles. Aristophani πῦς, Terentio, Horatio, et Ciceroni *puer* servum notat. Mos enim veteribus, inquit Grotius, dura molliter efferendi. Vide Servium in illud Virgilii: *Claudite jam rivos, pueri*; Et Plinium in Epistolis, unde hodie quæque ad tollendam servorum contumeliam familiares vocantur. Verum morem veluti vetustum notat Macrobius lib. i cap. 2 pag. 210 edit. Pat.: *Nam et majores nostri omnem dominis invidiam, servis contumeliam detrahentes, dominum patremfamilias, servos familiares appellaverunt*.

b Duplex apud Hebræos servorum genus. *Externum*, quorum personæ, bona, corpus, vita demum de jure dominorum erant. *Hebræorum*, qui adigebantur in servitutem vel a parentibus, cognatisve necessitate coactis; vel ipsi semet in captivitatem dabant, fame scilicet, extremaque inopia oppressi. Horum melior conditio, nec eorum servitus ultra annum jubilei protraheretur, nisi ipsi sponte privilegio legis renuntiassent. De prioribus sermo est Chrysologo.

c Lucas addit in extremis vitæ suæ laborasse. Quare verosimile est hanc servi paralytim non unius partis, sed totius corporis resolutionem significare, *apoplexiam* scilicet. Nam et hanc etiam dictam fuisse paralytim ex Celso advertit Grotius.

d Questionem vel solvit, vel exagitat Auctor, cur centurio puerum non adduxit ad Jesum. Vide Chrysostomum hom. 25, alias 27, in Matthæum tom. VII pag. 393, C, recent. edit. G. L.

A ad pietatem pietatis traxit auctorem; neque ad hoc ille ire compulit Christum, ad quod venerat Christus: sed centurio magis sic sentire, & sapere sicut docetur, quare ad servum in serpo venerit Christus; quare ad hominem b in homine venerit Deus; utique ut levaret jacentes, elisos erigeret, solveret compeditos, et eos quos jam nemo nec afferre, nec offerre poterat, ipse operis sui vector clementissimus bajularet. Sed jam quid responderit centurio audiamus: *Domine, inquit, non sum dignus ut intres sub tectum meum*. i Dedit debitum de humilitate responsum; et ipse esse Dominum singulari pavore signavit, deducere dum veretur i ad animæ suæ domum, ad secretum cordis sui, ad tectum suæ conscientiæ, ad penetrabile mentis, in quo familia cogitationum incondita et confusa versatur; nec patitur aulam pectoris humani sine vitiorum strepitu in sinceritatis silentio permanere. Magistro ergo timore respondit: *Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meum*. Hinc est quod Petrus, ubi Christum rerum cognovit auctorem, exclamavit dicens: *Exia me, Domine, quia peccator sum* (Luc. v). Sic eum Petrus exire a se rogat, quomodo centurio cum ad se supplicat non venire; k agit enim uterque ne indignitas hospitii in hospitii l manet injuriam. *Non sum dignus ut intres sub tectum meum*. Hoc benedictum esset antequam Deus hospitium nostræ carnis intraret: at nunc quid sic centurio tectum suum Christum vetat intrare, quem totum videt intra tectum sui corporis jam manere? Fratres, centurio jam videbat in Christo corporis sui formam, sed passiones in illo sui corporis non videbat. Natus est in carne Christus, sed natus est de Spiritu sancto: accepit hospitium carnis, sed in aula virginis, ut m et veritas esset corporis humani, et de pollutione humani corporis nil

e Id est intra domesticos Lares hucusque coercita, nec omnibus nota. Vel familiaris infirmitas, hoc est infirmitas unius ex mea familia. Seneca epist. 47: *Majores nostri servos appellaverunt familiares*.

f In omnibus fere editionibus, magno hujus loci detrimento, deest vox hæc ostensa.

g Centurio enim Christum Redemptorem Judæis fuisse promissum ex commercio Hebræorum edoctus fuerat. Ita cum Chrysologo nostro Lucas Brugenais. Licet enim ex PP. nonnulli opinati sint hujusmodi centurionem fuisse Judæum, communior tamen opinio gentilem facit. Nec desunt qui Romanum, uti Chrysologus, cui assentitur Eusebius hom. de servo centurionis, et Theophylactus super Luc. vii. Recentiores interpretes Hispanum fuisse asserunt.

h Id est, in Christo homine. Usitata Patrum locutio; et si non rigore theologia, ut advertit D. Thomas III part. quæst. 4.

i Ambrosius hic: *Pergit Dominus, excusat centurios, militarique deposito timore reverentiam sinit*.

j Sibi enim conscius erat, se magnam vitæ suæ partem in falsorum numinum cultu et in aliis mundi hujus inquinamentis exegisse.

k In editis deest enim.

l Advertit hic Castillo ab aliquibus, veluti a Laurentio a Ponte tom. II in Matth. cap. 8 num. 23. Sylveira tom. III in Evangel. lib. v cap. 11 quæst. 12 num. 79, legi: *maneat injuriam*. At in ms. Cæsennæ habetur, *manet injuriam*; utique a verbo *maneo*, non *maneo*.

m Non pauci fuerunt ex hæreticorum grege qui Christi carnem veram esse, eumque verum esse hominem,

haberet. Bene ergo centurio tectum suum indignum A
judicat Christo, quia sub singulari tecto manebat no-
stri corporis Christus: *juxta illud prophetæ, Vigilaui,
et factus sum sicut passer solitarius in tecto (Ps. ci. 8).
Sed dic tantum verbo, et sanabitur puer meus. Centurio
iste cum sine lege esset, nihil sine lege egit, dicit:
Dic tantum verbo. Quia dictum erat, Dixit, et facta sunt
(Ps. XLVIII, 5). Et sit omnia perfecta sunt dictu, quo-
modo dictu solo unius infirmitas non curetur? Dic tan-
tum verbo, et sine verbo quod dicitur? Sed iste postu-
lat verbum non de loquendi usu, sed de virtute facien-
di; verbum de quo dictum est: *Misit verbum suum, et
sanavit eos (Ps. cvi, 20). Dic verbo tantum. Quia iste
credidit in verbo omnes manere virtutes. Verbum
tuum, Domine, sanitas est; verbum tuum vita est;
verbum tuum ubi accesserit, inde confestim fugit do-
lor, infirmitas mox recedit; verbum in quo Petrus cum
laxaret retia, piscium multitudinem cepit, sine quo et
ignorantiæ noctem pertulit, et nullum fructum pervigil
piscator invenit. Domine, inquit, laborantes per totam
noctem nihil cepimus, sed in verbo tuo laxabo retia (Luc.
v). Et quasi non sufficeret quod de verbo egerat, verbo
præstari posse quod postulat, rebus astruit, commen-
dat exemplo. Nam et ego homo sum sub potestate posi-
tus, habens sub me milites, et dico huic, Vade, et vadit;**

impie negarunt. Cerdo, Marcion, et Manes, Christum
tanquam hominem apparuisse dixerunt, cum huma-
num nihil haberet. Theodoretus lib. v cap. de Mar-
cione, pag. 375, tom. II edit. Colon. 1573; Ephi-
phanus Hæres. 23 vel 42 tom. I part 1, pag. 302, edit.
Colon. 1682; Socrates Histor. Eccles. lib. I cap. 22
pag. 185; Photius epist. ultima, pag. 381. Huc etiam
referridebent Gnostici, qui, referente eodem Epipha-
nio hæres. 26 pag. 94, C. Christum non ex Maria na-
tum, sed per Mariam ostensum fuisse essutiebant. Hi
omnes, alique hujus surfuris homines, a Theophyla-
cto vocantur *ἁερασιδοξῆται* Sunt qui affirmarunt
Christi carnem *sideream* esse *et aeream*. Hos Apelli-
tianos vocat Tertullianus lib. de Carne Christi, cap.
8, et Augustinus de Hæres. ad Quod vult deum, cap.
23, *Apellitas*. Epiphano, hæres. 44 pag. 381 dicuntur
Ἀπελλίταινοι *Apelletans*. Hæc enim fuit et impii Apellis
doctrina. Cujus assectæ catholicos injuria afficientes,
vocarunt eos *Anthropolatras*, quod Christum verum
hominem dicerent. Cujus acris convicii memoriam
facit Gregorius Nazianzenus tom. I orat. 11 pag. 742
edit. Paris. demonstrando Apollinaristas, multo eos
magis nomen *Sarcolatrarum* mereri: nam si Chris-
tas animam humanam non habebat, eos solam car-
nem adorare existimandos esse.

* *Revera Christo locum hunc psalmi convenire
opinantur multi. Glossa interlin. Christus passer so-
litaris, et unicus.*

† Centurio exlex typum gentilium gessit: qui pro-
pius accesserunt ad Christum absentem, quam Judæi
ad presentem. At alius poterit esse horum verborum
sensus. Centurionem libros et legem Judæorum non
cilleret, juxta id tamen quod in lege scriptum est:
dixit et facta sunt, ipse quoque locutus est. *Dic tantum
verbo.* Observandum autem, apud SS. Patres *ἄνομοι*
vocari ethnicos, quibus lex Mosaica de ritibus data
non fuerat. Theodoretus in I Corinth. ix, 21 *Sine
lege esse vocat, Paulus, qui sine lege vitam agebant;* et
Theophylactus, *Legem carentes esse dicit qui legem mo-
saicam non habebant, qui ex gentilibus erant, ut erat
Cornelius.* Ad eandem significationem respexisse
videtur Hieronymus quando *ἄνομοι* interpretatur, *legi non
subiectos.*

c *Usura centesima, quæ vocabatur etiam, usura*

et alii, Veni, et venit; et servo meo, Fac hoc, et facit.
Nam et ego homo sum. Hoc est dicere, tu Deus. *Sub
potestate positus.* Hoc est, tu ipsa potestatum potestas.
Habens sub me milites. Hoc est, tu virtutes. *Et dico huic,
Vade, et vadit.* Hoc est: Dic infirmitati, vade, et vadit,
Alti, Veni, et venit. Hoc est, Dic sanitati, veni, et venit.
Et servo meo, Fac hoc, et facit. Ille puer meus erit et
tuus servus, cum receperit sanitatem. Audiat; quid
audiat? Sannus factus es, jam noli peccare (Joan. v);
faciat justitiam, ut liberetur a paralyti omnium pec-
catorum, et possit psallere cum propheta: *Convertere,
anima mea, in requiem tuam, quia Dominus benefecit
tibi; quia eripuit animam meam de morte, oculos meos
a lacrymis, pedes meos a lapsu. Placebo Domino in re-
gione vivorum (Psalm. cxiv, 7-9).* Fratres, imitetur cen-
turiionem, qui ad centesimum fructum desiderat per-
venire. Ne ergo leviter centurionis hujus prudentiam
transeamus, hodie de ipso dicta sufficiant: quia myste-
rium permagnum est, quo d *Gentilis geritur in figuram.*

• SERMO XVI.

De duobus demoniacis.

Christus^f quod transferat maria, quod loca circuit,
non est res humani desiderii sed causa est salutis hu-
manæ. Ambulat Christus, non ut videret loca, sed ut

assis, legitimarum omnium maxima erat, singulisque
mensibus e centum denariis reddebat unum. Vide
Sidonium Appollinarem Epistolar. lib. iv. epist. 24, ibi-
que notas apud Sirmondum tom. I pag. 553; B. Chry-
sostomum tom. VII homil. in Matth. 56, alias 58 pag.
573 recent. edit. G. L. in notis; Marmor apud Gru-
terum clixv, 4, ubi legitur: *Donum datum*

G
UT EX CENTESIMIS EJUS QUANTITATIS
QUÆ EFFECIT ANNOS X DE
DIE VIII. KALEND. OCTOB. NATALI DIVI
AUGUSTI EROGAENTUR EX ARCA, etc.

Usuræ centesimis majores probantur l. l. de reb.
cred., l. ultima de usur. Vide Paulum Recept. Sent.
xi, 15, 2; Schoochium Exercit. Sacr. xix, pro Salma-
sio contra Gronovium; Gronovium ipsum de centes.
usur; et apud Chrysostomum tom. IV, in præfat. § 5.

d Editiones Paris., Colon., Mogunt., Lugdan., Ve-
net., ac tantum non omnes habent *Judeus*. Ex us.
Cæsennæ et Vallicell. et editione Castilli reposui
gentilis.

e Ex hoc sermone multa mutuatus est Paschasius
Radbertus, quiqua dringentis circiter annis vixit post
Chrysologum.

f Mardicit cum Evangelio lacum unum Matthæus
ait venisse Jesum in regionem *Gerasenorum*; Lucas
Gadarenorum. At Gadaram, et Gerasam, non unam
fuisse civitatem, quæ opinio apud nonnullos tempore
Hieronymi invaluerat, sed diversas, luculentissime
demonstrat Josephus de Bello, lib. II capit. 19, et
Hieronymus de locis Hebr. Epiphanius, hæres. 66 ait
*Gergeseorum, Gadarenorum, Gergesenorum, locum
fuisse trium sortium in medio positum.* Non videtur
tamen satis fuisse causæ cur editum in una regione
miraculum alteri vindicaretur, quod fuissent contermi-
næ. Quapropter adhærendum puto observationi abb.
Pezronii, cui libens subscribit Du Hamelius, regio-
nem scilicet *Gerasenorum* tunc temporis, subditam
fuisse *Gadarenis*, quam urbem Pompeius jusserat re-
staurari in gratiam Demetrii liberti sui. Quo nomine
urbs illa nota erat inter præcipuas civitates Decapo-
leos. Addam ex Josepho, de Bel. lib. v cap. 3 pag. 888,
fuisse sortasse *Cadaram, Gergesenorum metropolim.*
De nomine *Gerasæ* vide *Originem*. Comment. in Joan.
editione. Huetii pag. 130 tom. II.

homines, qui variis casibus perierant, inveniret. Qui loca fecerat, quid novi videret in locis? Aut illi quid aberat, qui ubique erat? Ut homo videbatur in locis, sed ubique videbat ut Deus; videbat utique, et desperatos videbat, quibus ibat divina remedia largiturus; ibat ad eorum, curam, quibus humana jam defecerat cura, sicut hodierna probatum est lectione. *Cum venisset, inquit, Jesus trans fretum in regionem Gerasenorum, occurrerunt ei duo, habentes dæmonia, de monumentis exeuntes sævi nimis, ita ut nemo posset transire per viam illam (Matth. viii).* ^a Lubet scisse et vidisse Dominum quid mali, quid periculi illis haberetur in locis; et ideo illuc ^b isse ut sic desperatis, afflictis, sic miseris subveniret. *Occurrerunt ei duo dæmonia habentes, de monumentis exeuntes.* ^c In monumentis sedem fecerant ^d mortis auctores. Attendite quæ sævitia, quis furor, quæ rabies dæmonum erga humanum genus: quamvis breve tempus hominum ferre non possunt, contenti non sunt mori homines, sed vivos homines gestiunt sepelire; se sepulcris mandant, ut homines ^e reducant in sepulera: pascuntur cadaveribus, putredine saginantur, deliciantur fetore, quibus tota voluptas est homines interire. Sed sentiamus quid machinentur fraudibus, quid moliantur malis, quorum crudelitas modum non habet in aperto. Quid faciunt isti quando divitias ostentant, ^f nisi ut avaritiam serant? Ut inserant superbiam, pompam proponunt. Singularitatem venditant, ut ^g quod est communionis, excludant. Ut iram nutriant, causas colorant. Ut pietatem violent, affectibus dant querelas.

^a In editis laborat non mediocri vitio locus hic; pro lubet habetur enim *lucet*.

^b Sic corrigendum putat Latinius, et Castillo. *Mita, esse.*

^c Monumenta in agris constituebant Hebræi, non in urbibus, ne contaminarentur. Exstat insignis locus Josephi de Herode tetrarcha ædificatore Tiberiadis lib. xviii cap. 3 quem non vidisse pigebit. Cum vero Judæorum sepulcra alla essent, et fornicibus obducta cubilibus similia, ut habet Menochius, vel cellis vinariis, ut Maldonatus, facile poterat quis in eis habitare. Vide plura apud eruditissimum Nicolaum de Sepulcris.

^d Sane dæmones circa sepulcra observari tradunt Clemens Alexandrinus in Protrept., Laclantius lib. ii cap. 41, Theophylactus in Matth. x, qui putat eo tempore viguisse dogma animas mortuorum dæmones fieri. Vide Tatianum Assyrium orat. ad Gentes, pag. 134: *Porro dæmones qui hominibus imperant non sunt animæ hominum*; Clementem Alexandrinum Stromat. lib. vi pag. 344. Quæ fuit Platoniorum sententia: a qua non absuit Tertullianus, teste Augustino de Civit. Dei lib. ix cap. 11, nec Josephus lib. vii de Bello, cap. 25, pag. 981. Chrysostomus autem tom. V, homil. 36, cujus titulus: *Quod animæ eorum, qui violenta morte pereunt non fiunt dæmones*, hoc tantum persuasum fuisse ait de his qui violenta morte occubuerant, et quos *Biothanatos* appellant. Vide Baronium ad annum Christi 138, § 45. Verosimilius aliis videtur creditum tum fuisse a multis inani philosophia deceptis, animas mortuorum hæere circa sepulcra.

^e Sic emendavi ex ms. Vallicellano et Vaticano. Editiones, *redigant*. Putat autem Maldonatus id egisse dæmones, ut obsessos acrius torquerent fetore loci. Facile autem in sententiam descenderem existimantium viros hos non solum fuisse energumenos, sed

^a Philosophiam fugunt, ut faciant nihil scire homines plus quærendo. Deos multos figurant, ut Deus, qui unus et verus est, nesciatur. *Occurrerunt ei duo, dæmonia habentes.* Quando ad duos homines dæmonia multa, ad unum ⁱ legionem totam significat convenisse: hoc ideo facit, ut doceat cavendos esse dæmones, non timendos; simulque monstrat, quam sit potentia Christi singularis, quod nomine solo Christi fugatur omnis dæmonum multitudo, *Occurrerunt ei duo, dæmonia habentes.* Exhibiti non volentes venerunt; ^j imperantis jussu, non suo ausu; attracti sunt invitati, non sua sponte currentes. Denique ad præsentiam Christi homines exeunt de monumentis, et versa vice ^k captivos ferunt, a quibus fuerunt captivati; sistunt pœnis, quorum cruciatibus torquebantur: aptant ad sententiam, a quibus addicti fuerant jam sepulcris. *Occurrerunt ei duo dæmonia habentes sævi nimis, ita ut nemo posset transire per viam illam.* Videtis quia dæmones venientibus ad Christum præcluserant viam, transitum denegarant. Etenim dæmonum ista cura, ne ad Deum homines possint reditum invenire. Non enim aliter possunt homines possidere, nisi eos ab auctoris sui societate subducant. *Ita ut nemo posset transire per viam illam.* Hinc est quod Christus factus est via. *Ita ut nemo posset transire per viam illam.* Illam, non istam. Ego sum, inquit, via (Joan. xiv). Ut ad viam, per viam, ad Deum per Deum venientibus obsistere vis dæmonum non valeret: ad Deum nisi per Deum potest perveniri. Sed jam quid dæmones clamaverint, audiamus. *Quid nobis*

^c etiam lycanthropicos, Gallis *loup garous*, Italis, *Lupinariani*, et gravissima melancholia laborasse. Lucas viii, 27: *Occurrit illi vir quidam, qui habebat dæmonium jam temporibus multis, et vestimenta non induebatur, neque in domo manebat, sed in monumentis.* Conferendus est cum evangelista Paulus Medicus lib. iii cap. 16: *Per noctem enim egressi lycanthropici lupos imitantur, et quoad illuceat circa defunctorum monumenta vagantur.*

^f In pluribus editis deest nisi. Ita vero Colon. et Castillo.

^g Scilicet quod commune et vulgare est omnibus.

^h Vide quæ ad rem scribit Augustinus lib. xiii de Trinit. cap. 19.

ⁱ Apud Marcum: *Legio mihi nomen est, nam multi sumus.* Dæmones, ait Laclantius ii cap. 45, non solum dæmones se esse contententur, sed et nomina sua produunt. Legio autem ex Hebraica voce, quæ sonat multitudinem. Unde *legio olivarum* apud Beref. Rabb., *Facilius est legionem olivarum enutrire.* Numerus militum in legione apud Romanos non semper idem; sæpius immutatus. Vide Livium lib. viii decad. 4.

^j His similia habet Hieronymus in cap. viii Matth.

^k Nam ad Christi præsentiam coacti venire dæmones, non magis sui tunc compotes erant, quam fuerant antea obsessi.

^l Cur Christus via dicatur, et quomodo sit, vide Hammonium in Catena ad locum Joannis xiv, 6; Clementem Alexandrinum in Protrept. pag. 63; Nysseum orat. 10 contra Eunomium; Chrysostomum tom. V hom. 493 et 18 edit. Parisien.; Nazianzenum orat. 36; Ephiphanium hæresi 69, clarius in Anchorato; Cyrillum Hierosolym. catechsi Illuminat. 40; Cyrillum Alexandrinum lib. ix in Joan. xiv, 4; Theodoretum in hunc locum, ibique Theophylactum.

et tibi, fili Dei? Hoc est dicere: Vitæ auctor^a quid tibi cum mortuis? Habitatore cæli, quid tibi cum sepulcris? Odor paradisi, quid tibi cum fetore? Quos de cælo dejecisti, quos de paradiso exclusisti, quibus nunc tollis urbes, regiones habitabiles negas, permittis inhabitare nos vel sepulera: et si nos persecutione tanta digni sumus, tu tanta non es^b dignus injuria. Quid nobis et tibi? Quid? quod judici et reo, quod vindici et pœnali, quod regi et desertori. Quid nobis et tibi, fili Dei? Hoc dicunt possessori fures, hoc domino prædones, tenent spolia, prædam gestant, et quid sibi cum eo sit qui sua reposcit interrogant. Quid nobis et tibi, fili Dei? Quid? Ut reddatis homines, mundum restituatis auctori; et veniente Creatore, sciatis vobis in creaturis amplius nillicere. Quid nobis et tibi, fili Dei? Venisti ante tempus torquere nos? Quid nobis et tibi? Et vobis cum hominibus quid? Quid nobis et tibi, fili Dei? Agnoscunt,^d agnoscunt Deum, judicem confitentur, clamant judicium se debere, et de tempore præscribunt. Quid nobis et tibi, fili Dei? Venisti ante tempus torquere nos? Auctori temporum tempus opponunt. Venisti ante tempus torquere nos? De tempore sic queruntur, quasi ipsum cum tempore fecerint, ut vivos condiderint in sepulcris. Venisti ante tempus torquere nos? Tempus abscondit, prævenit mortem, sepelit vivos crudelitas im-

^a Formula hæc dicendi apud Latinos contemptum videtur inducere: at Hebræis aliud significat, quod clare patet II Reg. xvi, 10. II Paralipom. xxxvi, 21. Ex sententia ergo Hebræorum loquitur Chrysologus. Sed Græcis etiam hujusmodi locutio familiaris. Anacreon: Τι μοι καὶ μακροῖς αἰσίοις: Quid mihi cum magnis tibiis? Demosthenes: Τι νόμος καὶ βασιλεὺς: Quid legi cum quæstione?

^b Qui cum fetoribus et sepulcris miscearis. MITA.

^c Sed Quomodo rem furto sublatam quis adhuc possidere potest? Quia fures non auferunt Domino rei furtivæ possessionem, cum ipsa possessio solo animo retineatur, l. 3 § In admittenda, l. Si id, § finale, ff. de acquir. possess. ; l. Licet, c. de acquir. et retinend. possess. Dæmones dum hominem obsident, non quidem possessores, sed detentores et occupatores rei alienæ: ideo fures jure ac merito appellantur. Homo enim creatus Dei est, et ad ipsius imaginem factus: propterea ut fures a possessione rei furto sublata arcentur per l. 2. et l. 6 c. de furtis. MITA.

^d An dæmones vere Deum agnoverint, vide Maldonatum in hoc capite Matth. viii, 29. Agnovisse autem patet ex Luca iv, 41. Non autem voluntatis ista confessio, sed necessitatis extorsio, ut ex Hieronymo Lucas Brugensis.

^e Mirum quam corrupte, quam depravate locus hic in editionibus jaceat, nec clariorem lucem afferunt mss. Vaticanus codex: Et de tempore queritur, quasi aut tempus habere debuerit, ut exorta est mors puniri de tempore causatur. Nequitia sæculi indurata. Ex Bononiensi veteri et Castillo et Mita restituimus. Sensus autem obscurus adhuc. Fortasse ait Chrysologus dæmones optasse hominibus nocere: id quod injuste desiderant ante tempus, scilicet ante eorum mortem, vel quia non putabant tam cito Christum venturum; et non ut punirentur statim, ac eorum malitia perspecta fuerit.

^f Hoc est in causam suæ defensionis tempus adducit. MITA.

^g Ubinam loci tanta multitudo porcorum apud Judæos, cum prodigus ad eos alendos in longinquam regionem commigraverit? Vel ex eo quia Judæis ve-

tilum erat porcos edere, non alere. Et tunc temporis poterant ali^a a Judæis, ad suppeditandam annonam Romanis militibus: qua de causa multa concessa sarris privilegia leguntur; vel quia Judæorum multi inter ethnicos commorantes propriis legibus astringi passim non sunt, sed eas lucro suo posthabuere. Romanis enim caro suilla in pretio fuit; vel demum animalia illa non Judæorum erant, sed gentilium, qui olim regiones trans Jordanem incoluere, et in his Gadaram, seu Gerasam. Revera autem quomodo Gadarenses fuisse Judæos confirmet Baronius anno 31, § 69, non bene adhuc liquet, Gadara enim gemina fuit; utraque Græci instituti. Una ad littus maris Mediterranei de qua Strabo lxxvi. Altera Peresæ civitas fuit, quam Josephus de Bellolib. i cap. 5 Græcis hominibus tribuit. ^b Hieronymus in Vita Hilarionis pag. 95: Qui viderant, non potuissent aliter credere exisse tantam de homine dæmonum multitudinem, nisi grandis porcorum numerus, et quasi a multis actus pariter corrumpisset. Sic impietas Sadducæorum angelos negantes convellebatur. ⁱ Quod solent dæmoniaci. Hinc fortasse illustrandus Hesichius: ἰδαίνον ἔσθω per devia errare. Porro mare hoc putat Baronius fuisse thermas Gadaritanas: de quibus Epiphanius hæres. 30 num. 7; eos vero in lacum Tiberiadis demersos fuisse eruitur ab Hieronymo de Loc. Hebr. ^j Inter plurimas causas cur Christus hoc permiserit, hæc quoque commemoratur a Chrysostomo aliisque enarratoribus. Et certe in aliud humani corporis hospitium dæmones ii immigrare maluissent; ac cum præviderent se id a Christo numquam impetraturos, proposcerunt vel animalia dominandi potestatem, ut quodammodo hominibus nocerent; vel animalium jacturam, quia domini eorum indignati Christum non suscepissent. Hieronymo in vita Hilarionis consonat Euthymius: Student porcos occidere, ut eorum damno contristati domini gregis Jesum non susciperent. ^k Diabolus factus est inimicus homini, ne homo eidem assimilari audeat; sed potius mores illius e^t suggestiones tanquam inimici abhorreat. MITA.

^k Dignam petiti indignam servitum. Mitte nos in gregem porcorum. De monumentis mitti se precatur in porcos nequitia, quia fetores amittere nescit, sed mutare. Mitte nos in gregem porcorum. Cœnum petunt ruentes cælo; post æthereas habitationes ambiunt volutabra porcorum. Mitte nos in gregem porcorum. ^g Grex in gregem mittitur, ut prodatur dæmonum ^h multitudo: ut apparent hoc duos portasse homines, quod numerositas non valuit sufferre porcorum. Ait illis, Ite. At illi exeuntes abierunt in porcos; et ecce impetu abiit totus grex ⁱ per præceptum in mare, et mortui sunt in aquis. Traditur vile pecus non pro voluntate dæmonum, sed ut tali facto innotescat, quomodo ^j in homines sæviunt, quomodo quærunt mortes hominum, qui sic porcos ut perderent quærerunt. Dæmones omne quod est, agitur, movetur, vivit, ardent perdere, non habere. Ne quis ergo talis ^k fieri homo præsumat, humano generi inimicitia

^h Hieronymus in Vita Hilarionis pag. 95: Qui viderant, non potuissent aliter credere exisse tantam de homine dæmonum multitudinem, nisi grandis porcorum numerus, et quasi a multis actus pariter corrumpisset. Sic impietas Sadducæorum angelos negantes convellebatur.

ⁱ Quod solent dæmoniaci. Hinc fortasse illustrandus Hesichius: ἰδαίνον ἔσθω per devia errare. Porro mare hoc putat Baronius fuisse thermas Gadaritanas: de quibus Epiphanius hæres. 30 num. 7; eos vero in lacum Tiberiadis demersos fuisse eruitur ab Hieronymo de Loc. Hebr.

^j Inter plurimas causas cur Christus hoc permiserit, hæc quoque commemoratur a Chrysostomo aliisque enarratoribus. Et certe in aliud humani corporis hospitium dæmones ii immigrare maluissent; ac cum præviderent se id a Christo numquam impetraturos, proposcerunt vel animalia dominandi potestatem, ut quodammodo hominibus nocerent; vel animalium jacturam, quia domini eorum indignati Christum non suscepissent. Hieronymo in vita Hilarionis consonat Euthymius: Student porcos occidere, ut eorum damno contristati domini gregis Jesum non susciperent.

^k Diabolus factus est inimicus homini, ne homo eidem assimilari audeat; sed potius mores illius e^t suggestiones tanquam inimici abhorreat. MITA.

vetus, fixa ira, malitia destinata est. Dæmones nisi A vinoti non cedunt, lædere non valent nisi jussi. Traditur ergo vile pecus, ut luceat dæmonibus in homines nil licere, quibus in porcos jussum est^a ut liceat. Nos ergo aut vitiis nostris facimus ut illi accipiant potestatem nocendi, aut virtutibus subjecta nobis dæmonum colla Christo triumphante calcamus.

SERMO XVII.

De dæmoniaco.

Venisse Dominum trans fretum in regionem Gerasenorum, et exeunti ei de navi statim^b occurrisse hominem de monumentis habentem spiritum immundum, catenis et compedibus vinctum, evangelico hodie sermone cognovimus (*Marc. v, 3*); qui domicilium haberet in monumentis, auctor mortis, mortis B incubat mansiones, et humanas necis avidus, quos crudelitate sua occidere non potest, vivos gestit feraciter funerare. Sævitur, furit interitus nostri avarus exactor, cui pœna est quod homo nascitur; quod tardius moritur, cruciatur: hominis hanc ipsam brevissimam vitam amandare horrida nititur per sepulcra; confusus hostis, et ad utrumque perversus ingerit sepulcris vivos, mortuis^c apponit oibos, mersa fundit, ut et vivos enecet, et mortuos inquietet. Catenis et compedibus vinctus tenebatur homo;^d vinctus alieno crimine, et habitatoris scelere, habitaculum innocens torquebatur. Diaboli culpa hominis redundabat ad pœnam, et prædæ miseriis prædo saginabatur inclusus; nec facientem, sed patientem^e execrabilis exponit invidia. Huic morbo cupiens Dominus subvenire, transfretat mare: hoc est,

^a Christus enim in hac re non vim agentem, ut loqui amant, exercuit, sed vim impedire volentem sustinuit. Voluit, ut liceret dæmonibus id quod alias efflicere poterant, ni majore vi impedirentur.

^b In superiori sermone duos, nunc unum tantum energumenum Christo obviam fuisse ait. Vere Marcus et Lucas unius energumeni meminere: vel quod forte alter ex his erat notior, in quo erit legio dæmoniorum, ut ait Augustinus, de Concord. Evangel. ; vel quod magis vexaretur. Unde ejusdem sanatio longe mirabilior, aut quod hic solus a Christo sanatus fuerit.

^c Improbatur morem apponendi cibos super sepulcra mortuorum. Quarum sepulcralium epularum usum ab ethnicis, de quibus vide Kirchmannum de Funer. Rom., in Christianos etiam in primitiva Ecclesia mansisse; et non paucis abusibus volventibus annis pollutum fuisse, ex Augustino et Cypriano docet Guilielmus Stuckius Antiq. Conv. lib. i cap. 26. Id ætate quoque Chrysologi supra martyrum tumulis fieri consuevisse abunde docemur ex Ambrosio. Paulinus Nolanus, poema xxvi natal. 9 pag. 642 vers. 562:

. . . Ignoscenda tamen puto talia parvis
Gaudia, quæ ducunt epulis; quia mentibus error
Irrepat rudibus: nec tantæ conscia culpæ
Simplicitas pietate cadit, male credula sanctos
Perfusus balante mero gaudere sepulcris.

Hoc est mera fundere, quod Chrysologus damnat ut diaboli inventum, Paulinus ut simplicitatis lapsum excusat. Vide Chrysologo coherentem Augustinum tom. X serm. in Cathedra S. Petri, et Tertullianum lib. de Resurr. cap. 4, in principio.

ad fluctuantis mundi^f terminos corporis nostri navigio transmittit, ad littora pervenit salutis nostræ repleta naufragiis, et regionem cæcis ignorantie tenebris infusam, lucis suæ splendore perfundit, callidi hostis deprehensurus insidias, ipsumque principem nequitie spiritualis cum suis legionibus, regia potestate fugaturus; ut tandem reddat liberos, quos diu tenuit potestas inimica captivos. Videns, inquit, Jesum a longe, cucurrit et adoravit eum, et clamans voce magna, dixit: Quid mihi et tibi, Jesu fili Dei summi? Adjuro te per Deum ne me torques. Ad nutum Christi conversus est ordo pœnarum; ante latrocinate diabolo homo vexabatur innocuus; nunc homo currit, sed diabolus incurrit: inclinatur caro, sed immundus jacet, et prosternitur spiritus. Cucurrit et adoravit (*Marc. v, 6*). Quid est, diabole, quem trina tentatione provocabas ad lapsum, quem promissione regni ut te adoraret subdolos ambiebas, nunc tremens et miserandus prolaberis et adoras? Ecce qui honores omnes regni promittebat et gloriæ, habitare fetidis corruptione cadaverum reperitur in tumultis. Sic, sic iste decipit cum promittit, ut ad inferna secum pertrahat, cum de supernis se consulentibus consulentes^g fallax promissor illudit. Quid mihi et tibi, fili Dei summi? Nam et modo ut adulator, non ut devotus et obsequens hic adorat, evadere cupiens pœnam, prædam perdere pertimescens. Credit infelix ut eum quem tentatione vincere, quem muneribus nequivit inflectere, possit adulatione pulsare: sed ille consuevit vinctos absolvere, revocare captivos, nec acquisitos, sed conditos a se sibi restituereⁱ terminos: hostem libera virtute percellere,

^d Fatetur Mita hoc intelligi debere de crimine dæmonis, qui humanum genus in Ævæ tentatione pessum dedit, cujus comparatione homo innocens est. Attamen mystice interpretatur de crimine Ævæ et de originali peccato. Unde dæmoniaco hic innocens quoad culpam propriam, reus erat quoad culpam parentum.

^e Hoc est, execrabilis invidia dæmonis non patitur ipsum in hoc facto apparere tortorem; sed solum permittit hominem videri talia pati, quatenus hominis peccatum, propter quod ipse mala patitur appareat, et dæmonis culpa non cernatur. MITA. — Multæ editiones et ms. Vallicell. habent miserabilis invidia.

^f Id est, homines peccatores, juxta illud Job xxxvii, 3, Et lumen illius super terminos terræ. Vel potius ad omne id, quod in suo dominatu includitur: Dabo tibi gentes et possessionem tuam terminos terræ.

^g Ex ms. Vallicell. et Vatic. Nonnullæ editiones consolantes.

^h Alias, falsus. Qui superna consulunt, et a falso promissore illuduntur, ii sunt qui futura soli Deo cognita a dæmone consulto acire desiderant, quod olim gentes fecisse constat cum idola de futuris consularent. MITA. — Quid mirum pater mendacii, inquit Cyrillus Jerosol. cateches. Illum. pag. 124, si opera mendacii speculatur?

ⁱ Vide superiorem notam 5. Antiquis alius limes, alius terminus; de quibus consule Hofmannum Contin. Lexici tom. III pag. 34; Salsasium ad Solinum pag. 680. Addam terminos finesque agrorum a Romanis quandoque dictos *arcas finales*, quæ non tantum finiendis agris, verum etiam condendis cadaveribus inserviebant. Harum figuram expressam ex Hygino habes apud laudatum Salsasium.

* nec factione pellaci inimicorum suorum requirere possessorem. *Et clamans voce magna, dicit: Quid mihi et tibi, Jesu fili Dei summi? adjuro te per Deum ne me torqueas.* Quid agit? quid patitur fragilitas humana talibus et tantis subjecta miseriis? Ecce diabolus^b patrona voce hominis hominem petitaras inclamat: et tota membra hominis hosti suo suam militant in ruinam. *Quid mihi et tibi, Jesu fili Dei summi? Quid mihi et tibi? quod puniendo et iudicet, quod regi et desertori, quod invasori et domino. Quid mihi et tibi, Jesu fili Dei summi?* Si agnoscis filium, utique non nescis heredem: si heredem nosti, ^c hereditatem rapere cur presumis? *Adjuro te per Deum, ne me torqueas.* Timet tergiversator, et simulat: fatetur filium, sed ne Deus intelligatur solida arte contendit; adjurat Deum per Deum, ^d ut alterum videri ipsam faciat, ut astantium decipiat et fallat auditum. *Interrogabat eum Jesus, quod tibi nomen est?* Interrogat: non ignorat, sed implet iudicem, servat^e ordinem cognitoris: nomen interrogat, ut de conditione discutiat, iudicet de reatu, adducat de origine, Deum se esse data sententia per demonstret. *Respondit legio, quia multi sumus.* Christi interrogatio nostram ignorantiam sic depellit; nobis aperit quod latebat, ad unum legio. Evidens est desidiosa militis, si deserat aciem, si grossum retrahat, si configere pertimescat; ibi unum numero hoste fortiolem praevidet, esse captivum. Ad praesentiam regis istius quid sunt, qui ut unum, et ^f nedum tironem caperent, toto cohortis suae agmine convenerunt? ubi essent si vexillum ibi jam crucis, si Christi signa vidissent? Age, Christiane, incede securus, manus tanta et tam multa quae sic metuit inermem, procul fugiet, si videat, si sentiat, si cognoscat armatum. *Deprecabantur eum spiritus dicentes, mitte nos in porcos.* Vide ubi Satanæ sedem desiderat collocare. De sepulchris in porcos. Semel infectus putredine, habitacula fetida et immunda perquirat; sordibus deletatur et ceno, qui utique semper fetore criminum et aequalore pascitur vitiorum. Sed sic est odor ejus tartareus et credulis, ut eum nec

* Christus enim non subdola arte diabolam, ut ipse diabolus Evam, sed propria virtute subvertit.

^b Scilicet diabolus voce hominis utitur, ut clamet ad Dominum.

* Homo est hereditas Christi Domini: Psalm. xxviii: *Postula a me et dabo tibi gentes hereditatem tuam*; ubi Augustinus: Gentes hereditatem tuam, quam possides ad earum salutem. MITA.

^d Vatablus locum Evangelii legit: *peto a te, ut iures mihi per Deum*; quasi Christus, ut ait hic Chrysologus, alter fuisset a Deo.

* Iudicis munus est primum reum interrogare, text. in cap. *Præscripta*, libell. 2 q. 8, et cap. *Forum* de verb. signific.

^f Vel ait unum hominem a diabolo obsidendum esse fortiolem legione demonum; vel ad eum servandum opus fuisse legione demonum. Mentem autem Chrysologi satis aperire videtur Basilius orat. 23: *Nos enim docuit quam multis humanum genus carnificibus demonibus traditum non perierit, quandoquidem demonum multitudo in unum armata tollere non coalescit.*

^g Opinantur nonnulli enarratores ex duobus demoniacis unum fuisse gentilem. Cui sententiæ adha-

erentem naturam sufficeret sustinere: danique demergi in mari, et fluctibus^h maluit deperire, quam ejus immunditiam pati et putredinem tolerare. At quid possunt presumere demones, qui nec porcos quidem contingere prævalent, nisi eos potestas divina permiserit? Miser est qui, ⁱ relicto iudice, frustra carnificis reliquit favorem; qui nec vexare, nec parcere, nec minuere potest tormenta, nec addere, sed facit totum addictus ipse verbero ad jus et arbitrium iudicantis.

SERMO XVIII.

De socru Petri infirma et sanata.

Hodierna lectione didicit attentus auditor quare oculi Dominus, restaurator universorum, terrenas et serviles intraverit mansiones. Sed nihil mirum si ad omnia dignanter accessit, qui clementer venerat omnibus subvenire. *Cum venisset, inquit, Jesus in domum Petri, vidit socrum ejus jacentem et febrientem (Matth. viii, 14).* Videtis quæ res ^k ad domum Petri invitaverit Christum: utique non discumbendi voluptas, sed jacentis infirmitas; non prandendi necessitas, sed salutis occasio; divinæ virtutis opus, non humani pompa convivii. In domo Petri non vina, sed lacrymæ fundebantur: turbabat tibi familiam non cura convivii, sed cura languentis: febris tibi, non edacitas æstuabat. Unde illuc Christus non epulas percepturus, sed vitam redditurus intravit. Deus querit homines, non humana: cœlestia dare cupit, non concupiscit invenire terrena: Christus ergo recepturus nos, non nostra quæsiturus advenit. *Cum venisset, inquit, in domum Petri, vidit socrum ejus jacentem et febrientem.* Ingressus in domum Petri Christus ad quod venerat, vidit: non aspexit qualitatem domus, non occurrentium turbas, non salutantium pompam, non familiæ concursus; certe non ipsum præparationis ornatum, sed inspexit gemitum languentis. ^l febrientis attendit incendium. Vidit periculum desperatæ, et statim manus ad opus suæ delictatis extendit: nec ante ab humana discubuit Christus, quam mulier quæ jacebat consurgeret ad divina. *Tenuit, inquit, manum*

sisse videtur Chrysologus, dum hunc in militia Christi nedum tironem fuisse scribit.

^h Quid si legendum *maluere*? Porci enim maluerunt demergi; olius quam demonum tartareum odorem sustinere. Vel verbum *maluit* Naturæ conjunxit, quam pro genio vel inclinatione, vel naturali quodam instinctu sumpsit.

ⁱ Ex ms. Vatic. Editi, *aut quid.*

^j Contra eos qui vero relicto Deo opem demonis, ut olim gentes, implorare non erubescunt.

^k Domus hæc fuisse videtur Bethsaidæ, cujus civis erat Petrus, Joan. i, 4. Quæ urbs cum sesquihoræ tantum itinere a Capharnaumo distaret, poterat Jesus e synagoga Capharnaumi iterum exiens, Bethsaidam vel pransum, vel cœnatum ire. Et hæc est mens Chrysologi, ut infra patebit. Vel domus hæc erat socii Petri. Petri autem dicta, quod ibi hospitaretur: quæ est et Brugensis et Maldonati sententia.

^l Videtur hæc de mente Galeni lib. ii de differ. Febr. excogitasse Chrysologus, qui passim ad Hippocratem observat febrem vehementem ab eo *νόσος ignem dici*. *Lampadis æstum* vocat febrem hanc Sedulius lib. iii pag. 165.

ejus et dimisit eam febris. Videlis quomodo dimittit febris, a quem tenuerit Christus : ibi non stat infirmitas, ubi auctor salutis assistit accessus illuc mortis nullus est, ubi vivificatoris ingressus est. *Tenuit, inquit, manum ejus.* Quæ necessitas tangendi erat, ubi inerat jus jubendi ? Sed Christus tenuit manum mulieris ad vitam, quia Adam de manu mulieris acceperat mortem. *Tenuit manum ejus.* Ut quod manu b præsumptis amiserat, manus repararet auctoris. *Tenuit manum ejus.* Ut acciperet indulgentiam manus, quæ carperat de morte sententiam. *Et surrexit inquit, et c ministrabat ei.* Et Christus mulieris indigebat obsequio, ut mulieris provecæ ætatis, senectutis summæ, filiis aggravatæ ? sic in domo Petri non erat vernula, non minister, non familiaris, non propinquus, certe d non uxor, quæ matris obsequium, præveniret ? et ad summam, Petrus ipse causas suæ verecundiæ non videbat, ut hoc anus, hoc soerus faceret magistro discipulus quod debebat ? fratres, Christus ab illa humanum non exigebat obsequium, cui ministerium divinitatis impenderat : sed ministrare illam ad indicium redditiæ sanitatis admisit. Christus sic fugat morbos, ut vires pristinas mox reducat : ubi curat ars, ibi infirmitatis residet lassitudo ; ubi sanat virtus, ibi languor e vestigium non relinquit. Sed in hac electione quid spiritualis intelligentiæ lateat si scire volumus, verborum flosculos non quæramus : qui f saturitatis fructum quærit, despicit amœna camporum : violæ, rosæ, lilia, narcissus, gratiflores, sed gratior panis. Quod est odor naribus, hoc est auribus sermonis ornatus ; quod dat panis vitæ, hoc scientia dat salutem. Seponenda est ergo eloquentiæ voluptas, quando scientiæ deponitur fortitudo. *Cum venisset, inquit, Jesus in domum Petri.* Ad domum Petri venit Christus, ut domus Petri veniret ad Christum. Tunc ad domum Petri venit Christus, quando habitacula nostræ carnis intravit. *Cum venisset Jesus in domum Petri (Matth. vii).* Quæ est domus Petri ? illa, de qua dicit Domi-

a Ms. Vaticani, tenuit.

b Præsumptor vocatur Adam et hic a Chrysologo, et a Sedulio lib. ii vers. 4.

Nec solus meritam præsumptor senserat iram,

voce parum Latina, et cujus vix apud Sidonium vestigium invenies. Non alia autem de causa præsumptor dicitur, nisi quod adipiscendæ divinitatis vana eum ambitio tetigerat. Alcimus Avitus Poem. lib. ii.

Olis esse cupit similis, serpitque venenum
Ambitionis nocens.

c Secutus est Græcam lectionem, non eis ut Marcus et Lucas.

d Solus Petrus inter apostolos legitur fuisse uxoratus. Et hæc plurimorum veterum Patrum sententia. Ades Clementem Alexandrinum Strom. lib. iii pag. 458 ; B. Epiphanium hæres. 51, Alogor. pag. 437 § 22, et hæresi 30, Ebion. pag. 147 § 22 ; Hieronymum lib. i adversus Jovinian. pag. 27 ; et in Epist. ad Julian. 34 ; auctorem questionum veteris et novi Testamenti. apud Augustinum tom. III recent. edit. quæst. 127 pag. 124. E. Quapropter penes Ignatium in epistola ad Philadelph, quam emunctioris naris critici genuinam esse profitentur, verba illa : *et aliorum apo-*

Stolorum nomina, qui nuptiis operam dederunt, a Græculo quodam assuta censentur. Neque hic Chrysologus negat uxorem fuisse Petro : asserit tantum ea domi non adfuisse : quia alias ipsius potissimum muneris fuisset matrem a familiari rerum administratione sublevare. Vel quia communis Patrum doctrina est eam Petrum, aliosque, si qui fuere, ante apostolum dimisisse. *Et surrexit et ministravit.* Hinc et quod erecta est quæ jacebat, et h ministrat Christo, dum sanctificat manus suas modo in operibus bonis, quas ante malis operibus polluebat. *Vespere, inquit, facto obtulerunt ei multos, dæmonia habentes, et ejiciebat spiritus verbo.* Hoc humanitus quomodo intelligi potest, ut contempto die, vespere multos, et male saucios salutis avidi ad salutis remedia bajularent ? Sed vespere est, cum finitur dies sæculi, mundus a luce temporum cum declinat. Sero lucis redditor venit, ut nobis gentibus, qui in nocte venimus sæculorum, diem redderet sempiternam. *Vespere autem facto, obtulerunt ei multos dæmonia habentes.* Vespere, hoc est, novissimo tempore nos gentes offert Deo apostolorum pia et solennis devotio : et pelluntur a nobis dæmones, qui nobis idolorum cultus imperabant. Audi prophetam : *Omnes dii gentium dæmonia (Psal. xcvi, 5).* Ignorantes enim unum Deum innumeris diis serviebamus sacrilega et sordidissima servitute. *Et ejiciebat spiritus verbo (Matth. viii, 6).* Quia ad nos Christus carne non venit, venit verbo : ubi ergo venit fides ex auditu, auditus per verbum, nos fecit liberos dæmoniaca servitute, dæmones reddidit ex impia dominatione captivos, hinc est quod dæmones

stolorum nomina, qui nuptiis operam dederunt, a Græculo quodam assuta censentur. Neque hic Chrysologus negat uxorem fuisse Petro : asserit tantum ea domi non adfuisse : quia alias ipsius potissimum muneris fuisset matrem a familiari rerum administratione sublevare. Vel quia communis Patrum doctrina est eam Petrum, aliosque, si qui fuere, ante apostolum dimisisse.

e Cum eam continuo a febre dimissam narret Evangelium, innuit eam statim redditam sanitati, absque eo quod opus habuisset temporis ut vires iterum et robur acquireret : *Sanitas quæ confertur a Deo, inquit Hieronymus in Matth. laudatus a Mita, tota simul redit.*

f Edili, maturitatis. Emendavit Meursius.

g Fabricantem feminam Synagogæ fuisse typum, tradunt etiam Theophylus Antiochenus lib. iii Allegor. : Bonaventura ad cap. iv Lucæ ; Beda tom. V, ad cap. viii Matthæi, etc.

h Ministrat Christo et discipulis ejus, qui eum comitati fuerant.

i Cum Christus advenerat, multi a dæmonibus vexabantur, Satana magis insaniente, eo quod præ-senserit eum breve regnaturum, et idolorum cultum et tenebrarum potentatem funditus ruituram.

sub manibus nostris torquentur imperantibus nobis, qui nos subiciebant lignis, lapidibus adjiciebant, et vacuas quotidie per figuras inani timore vexabant. Modo est, fratres, ne nos infidelitas ad eorum revocet servitute[m]: ^b non laqueemur auguriis, non divinatione fallamur, ^c non capiamur sortibus, ^d non a Manibus inducamur, ^e non seducamur mortibus, non ^f pestibus anhelantibus captivemur; sed nos nostrosque actus commendemus Domino, committamus Patri, credamus Deo; quia tempus hominum sicut Deus agit, et ideo sicut ϵ pater actus dirigit filiorum, et ut Dominus curam familiæ non relinquit.

SERMO XIX.

De scriba, cui Christus sequi se non permisit.

Hodie evangelista sic cepit: *Videns, inquit, Jesus turbas multas circa se jussit ire trans fretum* (Matth. viii, 18). Quoties circa Dominum se indocilis turba diffundit, et jactatur in conscientie procella quietem deserit, petit fluctus, ^b portum deserit, naufragia intrat, ad excelsa contendens mergitur in profundum; tunc Christus hoc mare talibus turbatum turbis transfretari jubet. *Videns, inquit, Jesus turbas multas circa se jussit ire trans fretum.* Non ut fugeret homines, qui hominum venerat ad salutem; sed insipientibus inducias dat credendi, errantes ut revertantur expectat; pa-

^a Particula *per*, qua multæ carent editiones, sensum obumbrabat. Cæterum nota satis gentilium opinio de larvis, spectris et lemuriis. Fortasse vero ad mentem Auctoris propius accedit interpretatio Mitæ, qui *per figuras vacuas* intelligit numinum statuas, vel idola, de quibus Sapient. xiii, 13: *Sculpat diligenter per vacuitatem suam.* Ad rem nostram Cajetanus, in locum psalmi xcvi, 5, legit: *quia omnes dii populorum vacuitates; hoc est, sunt sicut vasa cava nihil in se continentia.*

^b Id est non implicemur aruspiciorum laqueis.

^c Sortes dicebantur oraculorum responsa, ex Valer. lib. 1, Suetonio in Tiberio cap. 63.

^d Manes dicebantur apud gentiles animæ defunctorum, quas nobiscum quandoque versari censebant.

^e A spectris scilicet mortuorum. Opinatur Castillo a mortibus piorum hominum; quos aliquando vel repentino fato correptos, vel aliquo alio infortunio sublato, hoc ipsi in Dei iram et malorum operum ullionem sustinuisse vulgo facile credunt.

^f Pestis, perniciis, et calamitas, omnis est. Cicero in Catilin. orat. 19: *in te conferri pestem istam, quam tu in nos jam diu machinaris.*

^g Idem fortasse ar tuetur bona et rationes filiorum. Actor enim dicebatur is qui, impedito tutore, res agebat pupillorum l. 24 d. de administ. tutor.; et l. 23, § de tutela. Neque ideo actores dicti sunt, quod ad acta constituerentur, ut Theophilus existimat, sed ab *agendo*: unde et *ποικυμάτορες* dicuntur Græcis. Sensus autem magis obvius est, Chrysologum pro actus actiones et opera filiorum intellexisse.

^h Numquid vocis hujus tam propinqua repetitio Chrysologo digna, cui tanta erat verborum affluentia? Quid si dixerimus eum per antithesim figuram quam in deliciis habebat scripsisse *portu exit, naufragia intrat, etc.*

ⁱ Editiones *decipit*. Emend. ex ms. Vatican. et Vallicel.

^j Vide Hieronymum in Matth. viii, tom. V, pag. 26 edit. Paris. 1579.

liantiam præbet et veniam, qui non vult proferre sententiam; sustinet contumaces, qui vult non perdere, sed salvare quod fecit. *Accedens, inquit, unus ex Scribis, ait illi, Magister, sequar te quocumque ieris* ¹ Discedit non accedit, qui promittit Dominum incaute sequi. Sed ad omnia posse quis promittit? Dixisset cautius, *Sequar te* quocumque jusseris: humanius certe. Quocumque volueris, *Sequar te quocumque ieris.* Sic dicit qui inter se et Dominum quid intersit ignorat; sic dicit qui Christum Deum non intelligit, sed magistrum. *Sequar te quocumque ieris.* Petrus per mare sequitur, sed submergitur; ad passionem sequitur, sed negat. Et si Petrus sic deficit, succumbit ad pauca: iste quis est, qui se ad omnia sequi Dominum sic promittit? *Sequar te quocumque ieris.* Sic dicit iste, quasi posset cum Christo subire conflictum, ^k per ignominiam crucis adire gloriam, intrare mortis arcem, mortem mortificare per mortem, penetrare ^l ignotos tartari sinus, dirumpere inferni vincula, sæculis jam duratas animas, oblitas luce, propria ^m revocare ad corpora, concutere terram, saxa scindere, sepulcra reserare, educere sepultos ab inferis, testes suæ resurrectionis afferre. Adhuc adjiciat iste ire quocumque vadit Christus, supersedeat humeris angelorum, conscendat coelos, consideat Patri, apicem teneat omnium cælestium dignitatum, ad ista Christum, ad hæc Dominum, ⁿ scriba stultus, superbus

^k Alias, *ignominiam crucis adire per gloriam.*

^l Hominiis scilicet. Sinum dicebant veteres quidquid ad aliud recipiendum aptum erat. Virgilius:

Argolicos penetrare sinus.

Theophylactus in cap. xvi Lucæ pag. 461: *Etiã in mari sinus appellare solemus loca portibus et quieti apta.*

^m Implexus sane locus. Edil. nullæ: *Sæculis jam duratas animas oblitas, ad lucem propria revocare per corpora.* Mita: *Sæculis jam diu gratam animas oblitas ad lucem revocare per corpora.* Sequi placuit lectionem codicis Vaticani, ubi particula *per corpora* ab aliquo qui contulit superinductam fuit *ad corpora.* Dixit fortasse animas sæculis jam duratas, quæ vel per sæcula tenebrarum patientes fuere, *Durare pro pati* Comicus: *Qui hic durare si sic fit potest?*

ⁿ Scribarum nomine in sacra Scriptura veniunt legis doctores, sapientesque homines tractandis negotiis periti I Paralip. xxvii, 32; Jerem. xxxvi, 10, 12, 20, 26; Eccles. x, 5; I Esdr. vii, 61; nec non qui descriptorum militum catalogum servabant, eosque recensebant Judic. v, 14; II Paralip. xxvi, 41; Jerem. lxi, 25; I Machab. v, 45. At horum munus nobile apud Hebræos, spectatumque, non pateretur eos vocari *stultos* et *vernulas*, qua voce in servorum significatione tam sæpe utitur Chrysologus. Pronum ergo est credere, hujusmodi scribam, in sensu Auctoris, scribam fuisse mercenarium et alicui homini privato vel a secretis, vel a rationibus dati et accepti. Cui assentire videtur Hieronymus, l. c., qui eum ad Christi sequelam sola spe lucri inductum fuisse credit. Et in hac eadem significatione Scribæ nomen sumitur in Scriptura. II Reg. vii, occurrit Sarai Davidis scriba; III Reg. iv, 3, Elioreph ex Ahia, Salomonis; IV Reg. xxii, 8, 9, Sapham, Josiæ. Et cum apud Hebræos pauci fuissent scribendi periti, facile evenire potuit, ut hujus generis Scribæ alterius essent nationis, a Judæis mercede conducti, et in famulatum asciti. Sententiam tuetur Hilarius comment. in Matth. Tom. I Oper. pag. 702 edit. Veron. qui in Scriba gentes et infideles adumbratos esse docet.

vernula sequi se Dominum cur promittit? Sed accipit a Christo tam dignum a pro tanta præsumptione responsum: *Vulpes foveas habent, et aves cœli nidos; Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet.* Quid est hoc? ^b Vulpes viribus infirma, calliditate potens, inventrix doli, fraudis artifex, simulationis magistra, simplicitatis vacua, plena strophis, avium domesticarum prædo, tectis familiaribus inimica, merito hanc Christus in typum format Herodis, principis Judæorum, qui pristinae libertatis oblitus, sub Romana potestate consistens, dominabatur arte, calliditate regnabat, imperabat fraude, præsidebat dolis, simulatione pollebat; et quia ab exteris gentibus ^c non valebat referre prædam, ^d familiarem plebem, vernaculos populos, velut aves domesticas devorabat. Probat hoc Christus quando herodi mandat: *Ite, a dicit vulpi illi (Luc. xiii, 32).* Vere vulpis, qui regnum dolis rapit, quod nec nascendo meruit, nec vivendo. Hic ergo Herodes in cordibus Scribarum usque ad necem Christi foveas sibi suorum scelerum collocavit: nec reliquit locum ubi Christus caput suum, quod Deus est (I Cor. xi, 3), reclinaret. *Vulpes foveas habent et aves cœli nidos.* Aves hic quoque ^e appellat demones in aere volitantes, qui et ipsi in pectoribus Scribarum malitiæ suæ nidos fecerunt, ubi tota nequitiae suæ germina procrearent. Hinc est quod ubi se diabolus Judæi animo immiscuit, mox et concepit doli fructum, et crimen peperit proditoris. Videtis quia

^a Miraculis enim Christi commotus, eum ambitionis et gloriæ cupiditate sequi cupierat.

^b Brugensis vocat vulpes *inutiles et invitas hominibus bestias.* Scriptoribus ecclesiasticis *vulpes* pro fraudulento est, Theophylact. in III ad Coloss. v. 9, p. 661: *Scriptura equos, canes et vulpes nominat eos qui propter voluntates et mores suos hujusmodi animalibus facti sunt similes.* Latinis etiam. Perseus Sat. v. 113: *Astutam vapido servas sub pectore vulpem.*

Apud quos *vulpinari* est subdole agere. Vide Augustin. in psalm LXXXVIII et Hilarium Comment. in Matth. tom. I pag. 702.

^c Gentiles enim non persolvebant tributa, sed tantum Judæi.

^d Non quia Judæus, nam pater ejus Ascalonita et de Idumæorum genere; sed propterea quod intra Judæorum et Galilææ fines dominabatur.

^e Mita opinatur hic Chrysologum loqui de utroque Herode, scilicet Ascalonita, et filio ejus Antipa, qui et Herodes cognominatus est: « Unde propter nominis et sanguinis congruentiam, ac principatus quod de uno protulit, de altero quoque intellexisse credendum est: nisi maximam textus corruptionem, prout in multis aliis locis, hic etiam arguere liceat. » Ad id addit inferius Herodem *vulpem* dictum, videtur locutus fuisse Auctor de Herode Antipa, Herodis Magni ex Maltace filio, qui Baptistam capite minuit, et Christo illusit, quem vulpem Dominus vocavit, cui Pilatus Christum, quem Galilæum putabat remisit, utpote illi tetrarchiæ subjectum. Hic postquam a Caio Cæsare regium nomen acceperat, Agrippæ calumniis circumventus, regioque nomine et dignitate exutus, Viennæ ad Rhodanum ex animi moerore obiit. Vocatur ab Nostro *principe Judæorum*; erat enim Galilææ tetrarcha, qui pristinae Judæorum libertatis oblitus, sub Romana potestate obediebat Romanis; colligebatque tributa, quæ Cæsari impendebantur, sed fraudibus et versutiis, ut ex Josepho Antiq. lib. XVIII, cap. 1 et ex Origene in Matth. tract. 22.

^f Nescio quid simile invenies apud Paulinum, epi-

A Scribam Christus & non repulit volentem, sed ^b fugientem prodidit, et horruit præsumentem. Aut quare Christus, aut quare pietatis auctor, largitor salutis, istum venire volentem prohiberet, qui mox ^c alium discipulum ire cupientem retinuit, ne abiret? *Alius*, inquit, *discipulus ait, Domine, permitte mihi primum ire et sepelire patrem meum. Jesus autem ait illi, Sequere me, et dimitte mortuos sepelire mortuos suos.* Numquid sic Christus negat ultimum pietatis obsequium? vetat extremum munus parentibus, quod debetur? Non pietatis obsequium negat, sed divinam præponit humanis affectibus servitutein. Audite quid discipulus dixerit. *Permitte mihi primum ire, et sepelire patrem meum.* Hoc ei non primum esse debuit, sed secundum; terrenus pateri coelesti postponendus est patri

B *Sequere me, et dimitte mortuos sepelire mortuos suos.* Hoc est dicere, me sequere ad contumeliam passionis, ut mecum possis ad resurrectionis gloriam pervenire. *Dimitte mortuos sepelire mortuos suos.* Fidelis filius ad domum perfidiæ cur rediret? Salutis proles perditum cum perditis cur desleret? Resurrectionis pignus ad sepulcra genitoris ⁱ quid curaret? *Sequere me, et dimitte mortuos sepelire mortuos suos.* Quomodo mortui sepeliant mortuos suos? Fratres, ipse dixit: *Ego sum vita (Joan. xiv, 6).* Quod est anima corpori, hoc est animæ Christus; sine anima corpus non vivit, ^m non vivit anima sine Christo: recedente anima, mox corpori fætor, corruptio, putredo, vermis,

stol. 24, ad Severum, pag. 116, num. 14: *Qui ergo me armabit contra tot agmina hostis aërii.* Alibi, Poem. xv natal. 4, quos *Hostes* dixerat, vocat, *proceres aërios*:

C *Aërios proceres vincens in corpore nostro.*

Ad Ephes. ii, 2, *Principem aëris hujus.*

^e Questio est inter Patres, an Christus Scribam illum a discipulatu expulerit; vel suo arbitrio reliquerit eum sequi. Primum sentiunt nonnulli; alii vero cum nostro, contrarium. Vide Ambrosium, lib. vi in Luc.; Augustinum, serm. 7 de Verb. Dom.; Gregorium, homil. 13 in Ezechiel.; et Chrysostomum, homil. 28 in Matth.

^b Commune cum Chrysologo placitum est Patrum, responsum Christi, non ad sonum verborum Scribæ, sed ad sensum accommodatum fuisse, ut ait Chrysostomus homil. 28 in Matth. Impio enim et fraudulento Scribæ mens erat, in Christi famulatu esse, ut inde lucrum assequeretur.

ⁱ Fuisse Joannem ex antiqua traditione perhibetur. At textus Matth. non habet, ut Noster, *discipulus*; sed *alius ex discipulis.* *Supple futurus, ait Hugo card., quia nondum erat discipulus.*

^j Ambrosius, tom. II in psalm. i, 1: *Pietas enim prima in Deum, secunda in parentes.*

^k Pignora pro filiis; familiare Chrysologo verbum. Luce X, 26: *et filii sunt Dei, cum sint filii resurrectionis.*

^l Christi fidelis, est filius resurrectionis, hoc est ipsius Christi filius, qui dixit: *Ego sum resurrectio et vita*; habetque jus ut ad vitam una cum capite Christo resurgat. Cæteri homines infideles, quamquam et ipsi in novissimo die resurgent, non tamen filii resurrectionis proprie dici possunt, cum minime sint resurrecturi ad vitam, sed ad pœnam. Nil ergo fidelis ad sepulcrum genitoris infidelis curare debet, cum resurrectio non sit patri profutura, sed filio. MITA.

^m Augustinus, super psalm. LXX serm. 2: *Sicut vita corporis est anima, sic vita animæ Deus. Quomodo, si anima deserat, moritur corpus; sic anima moritur, si deserat Deus.*

cinis, horror et omnia visu detestanda succedunt : A discedente Deo, confestim venit in animam peccatorum fetor, corruptio criminum, vitiorum putredo, conscientiæ vermis, vanitatum cinis, infidelitatis horror, et fit in corporis sepulcro vivo sanus animæ jam sepultus. Accedebat ad causam quod cavader perfidie b perfidis agebatur obsequiis et impietatis ministerio pietas curabatur. *Ingressus, inquit, Jesus domum principis, vidit symphoniam (Matth. ix)* Numquid tales piaculum de pietate non faciunt, qui ad luctum musicam, ad funera suorum c extranea lamenta conducunt? ubi vero planctus non est, ibi est empti et mercenaria cantilena. Mortuum non artifex fistula, sed simplex plangit affectio. Christus ergo discipulum suum non deesse voluit exsequiis paternis, sed profanis luctibus noluit interesse.

SERMO XX.

De sedata maris tempestate.

Ecclésiasticæ lectione sic divino dispensantur arcano, ut et peritis scientiam conferant altiore, et simplicibus salutaria intelligentiæ gratiam largiantur. Ascendente, inquit, in naviculam Christo, fœdese motum magnum refertur ausa tempestas. Ascendente, inquit, eo in naviculam, secuti sunt cum discipuli ejus, et ecce motus magnus factus est in mari, ita ut navicula operiretur fluctibus, ipse autem dormiebat. (Matth. viii, 23). Mare quod e pedibus Christi

a Ita ms. Vatican. Aliæ editiones : jam sepultum.

b Carpit hic morem adhibendi in funeribus cantus tibias, fistulas et symphonias, quem a gentilibus in Judæos effluxisse credunt nonnulli. Vide Brugensem, Maldonatum, Tirinum, Schultetum, Schmidium, præ cæteris Calvorum Ritual. ubi de re funer. et de tibis funer. pag. 910 et 912. Et sicut apud Græcos, Romanosque tibicines in usu fuisse notant Isidorus, Orig. lib. ii cap. 20 pag. 90, ita apud Hebræos, ut patet ex historia evangelica Matth. ix, 23. Non autem improbantur hic cantus psalmodiarum et hymnorum, dum cadavera efferuntur : cujus meminere Chrysost. homil. 116 tom. VI, et homil. 14 in I Tim. pag. 309; Gregorius Nazianz. orat. in soror.; Eusebius lib. i pag. 121; B. Gregor. Nyssenus, de vita S. Macrinæ, tom. II pag. 201, ubi de ejus funer. Macarius, homil. 15 pag. 184. Quos autem psalmos cantaverint ex Chrysostomo homil. 4 in Epist. ad Hebræos pag. 454 edocemur.

c Ambrosius, in cap. vii Lucæ, de filia principis synagogæ a mortuis excitata : *Mors veteri tibicines ad incendendas excitandosque luctus ferabantur adhibiti.* Uberius explicat Maldonatus, cap. ix Matth. 23, hunc morem fuisse gentium, et ad Judæos quoque permanasse. MITA. — Vocat Auctor extranea lamenta, quæ interius mercenariam cantilenam dixit, scilicet virorum vel mulierum mercede conductarum, ut pretio emptis lamentis, elatum cadaver plangerent. Hoc est fortasse, quod in lib. Sapient. xix, 13, dicitur : *lamentari ad sepulera mortuorum.*

d Vatablus legit *navim* ex Græco textu *πλοῖον* apud evangelistas, qui Græce scripserunt. Nonnus Homericæ exemplo *navem* hanc vocavit *πολυκῆδα* : quæ naves, ut plurimum, ingentis molis validisque trabibus compactæ, multorum egent ministerio. Nostro autem *πλοῖον scapha* videtur esse, qua lacum transfretabant. Optime Sedulius lib. ii vers. 15 :

. . . Exiguæ conscendunt robora symbæ.

tumentia terga submitit, stravit in plano vertices suos, motu frenavit, astrinxit fluctus, et per s liquentem viam b saxea soliditate servivit modo (Joan. vi); quid est quod usque ad periculum sui sævit, ferit, contendit auctoris? Quid ipse Christus futurorum presscius, præsentium sic videbatur ignarus, ut instantem procellam, tempestatis horam, tempus periculi non caveret : sed inter vigilantes omnes tunc solus i teneretur in somno, quando imminabat sibi, suisque tam grande discrimen? Fratres, gubernatoris peritiam non probat temperies serena, sed procellosa tempestas : blandiente aura, navim regit ultimus nauta ; in confusione ventorum, primi quaeritur ars magistri. Hinc est quod discipuli posteaquam viderunt sibi industriam nauticorum deperiisse, in se maria sævire, se fluctus petere, adversum se ventorum i turbines convenisse, ad ipsum gubernatorem rerum, k rectorem mundi, elementorum magistrum trepidi confugerunt, petentes ut sedaret fluctus, periculum submoveret, salutem redderet desperatis. Denique ubi jussio sola addixit mare, l recessit ventos, m tulit turbines, dedit quietem, navigantes ipsum esse omnium sentiunt, credunt, fatentur auctorem. Sed jam quod intus est proferamus. Ubi Christus n Ecclésiæ suæ navim mare sæculi transfretaturus ascendit, gentium flabra, Judæorum turbines, persecutorum procellæ, vulgi nubes, dæmonum nebulæ, sic ruerunt, ut totius mundi fieret una tempestas. Regum spumabant undæ, fervebant potestatum fluctus,

e Tangit aliam historiam ex Matth. xiv, Marc. vi, Joan. item vi. Locum hunc Chrysologi de more exscribit Paschasius lib. v in Matth.

Prudentius præfat. in lib. ii contra Symmachum : *Sistitque et cogit ingredi tergum per humidum mare.* Arnobius, lib. 1 : *Calcabat ponti terga undis ipsis stupentibus.* Claudianus, de Bello Germ. : *Glacialia terga fluviorum.*

f Virgil. vi Æneid., *Liquentes campos.*

g Implexum in editionibus locum ex Meursii interpolatione restituitur. In nonnullis : *saxa soliditate servivunt.* Theophylactus, ad cap. vi Matth. locum psalmi LXV sic legit : *Qui ambulat super mare, ut super pavimentum.* Latinus : *Per liquentem viam saxi soliditate servivunt, id est fluctus*

Somno vero ac naturali ; laboribus enim fessus erat ; ac voluntario, sive accersito, ut tempestas sine ejus consilio oriri videretur.

h Ita Mita et Castillo. Aliæ appositæ quoque, *irruisse, concrevisse.*

i Edili omnes et mss. Vallicell. et Cæsen. habent : *rectorem mundi.* Vatic. et lectio Latini, *rectorem.*

l Ita omnes. Latinus legit, *retudit, seu repercutit.*

m Meursius putat legendum : *sustulit turbines.*

n Hæc et sequentia ad mentem Tertulliani, de Baptismo, cap. 12 : *Cæterum navicula illa Ecclesiam præferbat, quod in mari id est sæculo fluctibus, id est persecutionibus, et tentationibus inquietetur, domino per patientiam veluti dormiente : donec orationibus sanctorum in ultimis suscitatus compescat sæculum, et tranquillitatem suam reddat.* Ab aliis SS. PP. testimoniis, quæ utramque implerent paginam, abstineo. Vide Prosperum, de Vocat. Gentium, cap. 4; Augustinum, serm. 23 de Divers.; Hilarium, in Comm. Matt. cap. vi; Ambrosium, lib. vii in Luc. et lib. i de Salom. cap. 4; unde apud Chrysost. homil. 65 tom. VI pag. 675, et ibid. homil. 79 pag. 784. Arca Noë est Typus Ecclesiæ.

sonabaturabies^a subditorum, populorum gurgites rotabantur, perfidiae notabantur scopuli, ^b mugiebant littora Christiana, lapsorum^c naufragia versabantur, et erat totius mundi unum discrimen, unumque naufragium. *Tunc discipuli accedunt ad Dominum, et suscitaverunt eum, dicentes: Domine, salva nos, perimus; et dicit eis Jesus, Quid timidi estis, modicæ fidei? suscitatus ergo a discipulis Christus, mare, hoc est, mundum, corripit tranquillat orbem, reges mitigat, potestates placat, sedat fluctus, componit populos, Romanos efficit Christianos.*^d Ex ipsis quoque, exsecutores verbi Christianæ fidei reddidit, qui fuerant persecutores nominis Christiani, Hanc tranquillitatem servant principes Christiani, Ecclesia tenet, habet Christianitas, gentilitas admiratur. *Tunc, inquit, surgens imperavit ventis et mari, et facta est tranquillitas magna. Porro homines illi mirati sunt dicentes, Qualis est hic, quia et venti et mare obediunt ei? Discipuli sunt hi qui accedunt ad Dominum, qui suscitant eum, qui salvare se humilis supplicatione deprecant: ^e homines vero dicuntur qui elementa Christo taliter obedisse mirantur. Vere homines sunt et sæculi homines, qui mirantur ad obedientiam Christi mundum sic esse conversum, qui templorum vertice velut undarum tumores stupent sic esse dejectos, qui idolorum spumas, dæmonum vident turbines sic fugisse, quos attonitos reddit Christiani nominis toto orbe profunda et diffusa tranquillitas. Et vere fratres, dormiente in morte Christo, in Ecclesia magna est exorta tempestas; resurgente a mortuis Christo, Ecclesiæ reddita est, sicut scriptum est, tranquillitas magna. Modo nos dormientem in nobis Christum toto præcordiorum*

^a Ex fide manuscripti. Editi, *traditorum*.

^b Nemorum *mugitus*, apud Plinium lib. xvii, cap. 35.

^c Sic Castillo et ms. Cesenæ. Editi et ipse Mita. *verabantur*.

^d Ita legit Latinus: cui favent mss. In edit., *ipsosque exsecutores*. Hoc est, inquit Mita, fecit Romanos, vel ex Romanis ministros, exsequentes verbum Christianæ fidei, quod est credere.

^e Videtur hic Chrysologus adherere putantibus eos qui in Evangelio mirati sunt, non fuisse discipulos, sed vel evangelicæ naviculæ nautas, vel in aliis navibus, vel in littore existentes homines: et ita sensit Origenes et Maldonatus, in cap. viii Matth. num. 27. At Hieronymus ibidem: Basilus, orat. 22 in fine, Hugo card., Cajetanus, etc., opinati sunt hic apostolos vocari homines, ob modicam fidem eorum.

^f Marginistæ, ut vocant, Chrysologi notant locum hunc, veluti desumptum a lectione lxx interpretum.

At ibidem legitur: *sed ventus Aquilo suscitavit nubes*. Lectio Auctoris, secundum quod putat Castillo, respicit effectum Aquilonis, qui, utpote frigidissimus, nives aquasque in glaciem indurat. Ovidius *Metamorphos.* lib. vi:

Induroque nives, et terras grandine pulso.

^g S. Augustinus, tom. IV de Consensu Evang. lib. ii cap. 4: *Mundus ipse quatuor partibus terminatur, quas aliquando a ventorum nomine Scriptura commemorat. Ab Oriente, Aquilone et Meridie. Sic Auctor noster quatuor orbis partes intelligit, in quibus per ea tempora, licet non semper iisdem annis ac mensibus, maximum erat in mundo naufragium. Quandoquidem Angli, domitis Scotis, Pictisque e Scythia oriundis, Britanniam subegerunt. Africa sub Gense-*

gemitu, fidei voce, Christianis lacrymis, ploratu alto, apostolicis clamoribus excitemus, et dicamus: Domine salva nos, perimus. Et quia lectio apte temporis convenit, et sicut scriptum est: f Aquilo durus ventus (Prov. xxviii, 23), nomine autem Dexter vocatur qui nobis gentes sic feras, sic amaras advectat; hic ergo Aquilo ventus durus & per Dextrum, per Africum, per Austrum, per Eurum diffundit se^h tristi turbine, maria confundit, ⁱ delelaera, montes dejicit, sorbet urbes, provincias mergit, totius orbis cogit unum esse naufragium. Hinc est quod navicula Christi nunc tollitur ad cælum, nunc in trepidationum ima descendit, nunc Christi regitur viribus, nunc formidino jactatur, nunc operitur fluctibus passionum, nunc confessionum remigiis enatat. Sed nos fratres iterum atque iterum clamemus: Domine, salva nos, perimus. Et revera, fratres, si essemus unum, et humanum corpus, si eos qui pereunt nostra esse viscera crederemus, afflictione jejunii, precum gemitu, effusione fletuum, jugiter clamaremus: Domine, salva nos, perimus. Et studeremus nobis in nostris fratribus subvenire: nec furente gladio sanguinis nostri mare videremus in terris, nec tanta corporum, sed nec animarum jam naufragia sentiremus, atque humili voce precaremur: Domine salva nos, perimus. Nec tamen ulla compassio, pietas ulla, ullus pavor, quicumque pudor nos, vel compunctio exsuscitat ad dolorem. Dei, Dei est quod urgemur malis, quod verberamur semper, quod gentes valent, quod ruit grando, quod rubigo inficit, quod impietas potest, quod dominatur morbi, quod sævit mors, quod J tremit terra: nos tamen nec tremimus, nec

rico a Vandali capti, direpta et Ariana labe infecta, flamma ferroque consumpta est. Sicilia deprædata, Panormo obsidione cincto. Armorici ab imperatore Occidentali defecerunt: Attila, qui Dei flagellum cognominabatur, Thraciam Illyricum vastavit, Galliasque invasit, et demum ad Aquileiæ obsidionem et Italiæ vastationem se accinxit. In Gallia imperator Occidentis nobilissimum exercitum amisit: duces ab imperatore defecerunt ad hostes, ita ut fame, bello, pestilentia, terræmotu, cladibus, incendiis Barbarorum totus orbis agitato sit ob gentilitiam impietatem et hæresim Christianorum. Vide in præmissis Annales Baronii, tom. V et VI, ab anno Christi 430 ad annum 430; Rubeum Havenn. et Dolconem Tarcagnor. Mita. — Auctori Aquilo dicitur *Dexter*; fortasse quia si apponas faciem contra Occasum, hic enim situs cælorum motibus prior est et convenientior, Aquilo semper tibi dexter erit.

^h Ita legere placuit ex conjectura; licet ultra decem editiones, quas sub oculis habeo et mss. Valli- cel. et Cæsen. habeant *Christi turbine*.

ⁱ Suspiciatur Latinus an sic legendum.

^j In Oriente maximus fuit terræmotus: siquidem Theodosius junior, una cum populo, sub dio vitam egerunt, ne abruentibus Byzantii ædificiis opprimerentur. Baronius anno 442. Mita. — Fallimur toto cælo, nisi sermo hic tunc temporis fuit pronuntiatus, cum Wandali imperium et regionem Romanorum acri bello impeterant: vel id evenit anno 430, cum Africæ politæ sunt; vel paucos post annos, scilicet 439 cum eorum armis Carthaginam subegerunt. Nec improbanda eorum sententia qui in eo damna et rapinas anno 440 in Italia et Sicilia a Wandali perpetrata deplorari putarunt ex Tillemontio.

timemus, nec declinamus a malis, nec appetimus bona. Avaritia furit, anhelat pompa, iniquitas placet, aliena delectant, sed nostra pereunt; Dei flagella veniunt, sed nostræ provocant culpæ. Si Deus justus, utique nostri misericors. Fratres, revertamur ad Dominum, ut revertatur ad nos Deus; renuntiemus malis, ut respondeant bona: serviamus Deo, bono, ut non malis gentibus et potestatibus iniquis serviamus, Christo Domino ac gubernatore nos auxiliante, honor ejus et majestas sine fine permanet in sæcula sæculorum. Amen.

* SERMO XXI.

De eadem.

Quoties Christus nostram dormit in navi, et ignaviae nostræ somno soporatur in corpore, irrui procella tota confusione ventorum, sæviunt minaces undæ, et dum spumosis fluctibus sæpius elevantur et decidunt, amara navigantibus gignunt expectatione naufragia, sicut præsens evangelistæ lectio declaravit, dicens: *Et ait illis* ^b *Jesus illa die cum sero esset factum, transeamus contra; et dimittentes turbam, assumunt eum ita* ^c *ut erat in navi* (Marc. iv, 35, 36). *Et ait illis Jesus illa die.* Qua die? illa nempe qua, juxta Isaiam, *consurgit confringere terram* (Isai. ii, 20); illa die, qua tota mendacæ lucis claritas vesperscit; illa, qua imminente tentationum nocte crebrescunt imagines fugiendæ vanitatum. *Cum sero esset factum.* Sero tuac est, cum tempus extremum et hora novissima sensibus humanis confusiones rerum nuntiant, quæ procedunt. *Transeamus contra.* De terrenis ad cœlestia, de præsentibus ad futura. Et bene contra, quia divina semper contraria sunt humanis: dum ista subjectos attrahunt ad fragilitatem, ad virtutem illa qui sequuntur, attollunt. *Et dimittentes turbam.* Dimittunt turbam, qui popularem auram et vulgum deserunt incerto semper judicio pervagantem: neque addicti rumoribus humanis a virtutis itinere retardantur, sed de bono conscientie stabiles et securi laudum et derogationum mendaces fluctus, Christo comitante, pertranseunt. *Et assumunt eum, inquit, ita ut erat in navi.* Quid hoc? aliter est Christus in cœlo, aliter habetur Christus in navi, aliter in majestate Patris, aliter in hominis humilitate sentitur, aliter cœternus Patri, aliter ætatum nostrarum gradibus cernitur temporalis, aliter nostro dormit in corpore, aliter in sui vigilat Spiritus sanctitate. *Assumunt eum ita ut erat, inquit, in navi.* Laus fidei est, ita Christum recipere ut est et habetur in navi, hoc est in Ecclesia: ubi natus, ubi adolevit, ubi passus, ubi crucifixus, ubi

A sepultus, ubi ascendisse in cœlum, Patris ad dexteram consedissee, unde vivorum et mortuorum judicem esse venturum singularis salutis est confiteri; qui taliter in navi nostra Christum confessus assumpsit, et si tunditur fluctuum scandalis, non tamen periculis mergitur, et operitur undarum. *Et facta est, inquit procella magna venti et fluctus mittebat in navim, ita ut adimpleretur navis.* Et facta est procella magna: non ausa est explorare Domini dormientis virtutem, sed discipulorum pulsare fidem, timorem prodere, ut auctori suo quantum servitutis deberet, ostenderet. *Et erat, inquit, in puppi dormiens.* Ad dormientem confugiunt vigilantes; et credunt obaistere sævientibus elementis eum cui summum dominari ^d summa compressione conspiciunt: contemplantur irruisse taliter humanæ necessitatis soporem; ut nec fragore maris, nec clamore fluctuum, nec extremo imminente naufragio potuerit suscitari. Et ubi est illud: *Ecce non dormitabit, neque obdormiet, qui custodit Israel* (Psal. cxx, 4)? Per se non dormit, neque sibi dormitat majestas expers lassitudinis, quietis ignara: sed totum per me mihi agit, qui quoties speciem sui actus, sui vultus immutat, toties nostrarum varietates arguit, et culpas animarum. Audi prophetam dicentem. *Palpebræ ejus interrogant filios hominum* (Psal. x, 8). Videte quemadmodum Dei oculi clauduntur, ne videant eos, ut vindiceant, qui delinquant. *Averte, inquit, faciem tuam a peccatis meis* (Psal. l, 14). Et iterum patens, ut currentes incitent, lassescentes erigant, respiciunt supplicantes. Hic ergo Domini somnus explorat discipulorum fidem, dubitationem prodit, et modicæ eos credulitatis aperit esse, qui non modo in se tantum, sed in ipsum auctorem credunt posse elementa consurgere. *Fluctus, inquit, mittebat in navim.* Quia Dominicam navem, quantum extrinsecus quatiant et infundunt undæ gentium moles, tantum intrinsecus ^e tumidi hæreticorum irruunt et desæviant fluctus. Hanc tempestatem beatus Paulus se pertulisse declarat, cum dicit *Foris pugna, intus timores* (II Cor. v. ii, 9). *Ita, ut adimpleretur navis.* Merito spumosis fluctibus evangelista refert fuisse navem repletam, cum tot pene hæreses Ecclesia patiatur quot divinæ legis legimus esse quæstiones. *Et erat, ait, ipse in puppi dormiens super cervicale; et excitant eum, et dicant ei, Magister non ad te pertinet quia perimus? et exurgens, comminatus est vento, et dixit mari: tace et obmutesce; et cessavit ventus, et facta est tranquillitas magna.* *Et ait illis, quid timidi estis, necdum habentis fidem?* Dum factum pandit lectio, tempus commendat exemplo.

* Et præsentem etiam sermone prosequitur Auctor suorum dierum calamitates. Vide superiorem notam.

^b Sensus evangelistæ est: illa die qua bis concionatus erat. Licet alii putent non illa die qua Christus præcedentia docuerat, sed aliqua alia.

^c Mysticum sensum eruit Chrysologus. Ad litteram sonat: susceperunt eum in navi, et sese composuerat; seu pulvillum ejus capiti supposuerint, seu ligam quoddam aptaverint in puppi, ubi Christus caput suum reclinaret, quemadmodum sensit Theo-

phylactus, super cap. iv Marci, *Ut erat*: elegans locutio Latinorum, quæ significat continuationem ejus quod prius erat: *ut erat dejecta capillos.*

^d Ita scripsit ex conjectura Mita et ita legitur, licet mss. constantissime legatur *sua compassione*; veluti dicat a somno Christum fuisse compressum. Quod si Christo jam fesso lassoque somnus *compatiebatur*? Insolens locutio; sed a stylo Chrysologi non tam obsona, ut eam non nemo possit amplecti.

^e Ambrosius in laudanda Pauli verba: *His verbis multorum hæreticorum denotat dogmata.*

Siquidem magna et satis gravis imminet procellosa tempestas, dum se undique furens ac perniciosus ingerit turbo ventorum: maria mugiunt: ipsæ quoque insulae funditus subruuntur, et tristi sonitu littora universa feruntur. Sed quia, ut diximus, Christus nostra dormit in navi, accedamus ad eum magis fide quam corpore, et pulsemus eum plus opere misericordiae quam desperantium tactu. Suscitemus non insolenti strepitu, sed^b clamore spiritualium canticorum; non murmuratione improba, sed supplicatione pervigili. Demus Deo aliquid temporis vite nostrae, ne totam diem infelix ista vanitas et sollicitudo miseranda consumat; ne noctem totam perniciosus somnus et inanis sopor expendat, sed itidem pars diei et noctis ipsi temporum deputetur auctori. Vigila, homo, vigila; habes exemplum, ut quod tibi^c gallus impendit hospiti, tu tuo exhibeas creatori, praesertim cum tibi ille insonat profuturus, cum te ad opus suscitât, cum diem nuntiât, jam vicinum: quanto magis hymnis caelestibus te Deum de superna sede tuam suscitare convenit in salutem. Audi prophetam dicentem: *De nocte spiritus meus^d vigilat ad te Deus (Isai. xxvi, 9).* Et Psalmista: *Manibus meis nocte coram eo, et non sum deceptus (Psal. lxxvi, 3).* Diei vero tria tempora idem Psalmista Deo admonet deputanda, dicens, *Vespere et mane, et meridie narrabo, et annuntiabo, et exaudiet vocem meam (Psal. i, lxxv, 18).* Per quae tria tempora dum Daniel Deo sedulus supplicaret: impetravit non solum praescientiam futurorum, sed et captivæ diu gentis suæ meruit libertatem (Dan. vi, 10). Dicamus ergo quod propheta: *Exsurge, quare obdormis, Domine? Exsurge, et ne repellas usque in finem (Psalm. xlii, 23).* Dicamus cum apostolis: *Magister, non ad te pertinet quia perimus?* Et vero magister, quia non solum factor est omnium elementorum, sed etiam moderator et rector est, qui cum nos audierit, cum fuerit evigilare dignatus, plumbantur undæ, et tamidi fluctus sternentur, et colles; venti diffugient, peribit procella, et tempestas ista quæ imminet, et magna tempestas in tranquillitate maximam commutabitur.

SERMO XLII.

De terrenorum cura despicienda, deque servo vigili.

Praemia statuuntur his semper quibus certamina data proponuntur, ac pro magnitudine certaminis praemii proponitur magnitudo. Hinc est quod disci-

^a Apposite. Nam timoris causam fuisse *ὀλιγοπικρίαν* Christus explicat.

^b Hinc eras antiquam canti usum in Ecclesia. Ruperus lib. v de Glor. et Honor.: *Valet auditio musicae dulcedinis psallendo atque orando, ad excitandam in pectore nostro Spiritus sancti gratiam.*

^c Gallus dicitur a Cicerone lib. ii de Divin., *nocturnus vigil.* Vide Ambrosium, tom. I l. v Hexam. c. 24.

^d Marginistæ Chrysologi notant locum hunc ex lectione LXX interpretum. Ego potius a Vulgata dicere derivatum Ambrosias, qui 53 circiter annis ante Chrysologum vixit, enarrat. in psalm. cxvii oclon. 19 legit: *de nocte vigilat ad te spiritus meus.* Fortasse hæc a quadam antiqua lectione desumpta sunt, quæ in littera nec Vulgatam, nec LXX sequetur.

A palis suis Christus regnum ponit in gremio, ut in certamine non cedant periculis, non timori; pericula despicit, qui tendit ad regnum; victoriæ cupidus nescit timere. *Nolite timere, inquit, pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum (Luc. xn, 32).* & Grex pusillus mundo, magnus Deo; pusillus, quia gloriosos vocat eos, quos instituit ad ovium innocentiam et mansuetudinem Christianam; pusillus grex est, qui non de magno minuitur, sed crescit de pusillo; pusillus grex nascentis Ecclesie sic designat infantiam, quam venire ad regni sui infulas incrementis caelestibus vox promittit. *Nolite timere, pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum.* Adjecit quid faciendam sit regnaturus: *Vendite quæ possidetis, et date elemosynam; facite vobis sacculos, qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in celo.* Vendite quæ possidetis: non potest dominari omnibus, nisi is qui propriis non tenetur; dejectus mentis est, qui familiaris rei meminit cum vocatur ad regnum; jacens animus plebeius numquam thesauris regalibus anteponeit; pauper sensus, parvis incubans, perdit magna; et in hiis temporalibus, deserit sempiterna. *Vendite, inquit, quæ possidetis, et date elemosynam; facite vobis sacculos, qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in celo.* Homo, tali monitu Christus te ditare voluit, non nudare; manere tibi tua voluit, non perire; perpetuari,^b non vacuari saeculos imperavit; jussit te transferre, non perdere. *Thesaurum non deficientem in celo, quo fur non appropiat, neque tinea corrumpit.* Plus consilio patris agit, quam jure dominantis inter insidias latronum et tinearum morsus quare ista recondas objurgat; pervigiles noctes, dies anxios, sollicita tempora, ne tibi ipse facias, commoneris. Anri custos, servator argenti, securitatem non habet, nescit quietem, et cui deest securitas, quies perit; pona dives est ille, non censu. *Thesaurum non deficientem in celo.* Hoc est dicere, ubi ego sum, ibi ponite; data mihi ego servo. Homo, da Patri, crede Deo, quia et heredi Pater, et Deus homini creditum non negabit; tenere tua non potest, quia sua dedit. An humanis indiget, qui divina largitur? an est nostrorum cupidus, qui nos suorum fecit heredes? certe quibus regnum contulit, quid negabit? O homo, si hic permansurus es, quæ tua sunt hic reponere: si illic iturus es, hic quæ tua sunt curare relinquere? Qui relinquenda servat, alienorum custos

^a Vulgata habet *contra eum*. Ita Genebrardus *contra* legit pro *coram* ex quadam Hebræorum particula, quæ utrumque significat. Ita sentiunt Glossa, Augustinus, Cassiodorus et alii. Sic Matth. xxvii, 64, *sedentes contra sepulcrum*, pro *coram sepulcro*.

^f Vide Isidorum Hispal. de Eccles. Offic. lib. i cap. 49 ad 23.

^g Maldonatus hic vult discipulos Christi et omnes simul fideles pusillum gregem dici, ob Christianam mansuetudinem; ex Mita.

^h Fortasse *veterasci* erat reponendum, ut dicitio superiori dictioni *perpetuari* convenientibus contraponeretur juxta genium Chrysologi. Cicero in Tuscul., *Nihil inveterascere debet eorum in quibus beata vita consistit.* Saeculos *βαλάντια* vocat Suidas, quæ *ζῶνας* Matthæus.

est, non suorum. Si in hac vita, quae peregrini sumus vivimus, et modicum temporalem esse pauperem dolet, tristem, inhonorem esse: quale erit in perpetua patria inter aeternos cives, de contemptu dolorem, de ignobilitate poenam, de nuditate opprobrium sustinere; et nunc addici poenis, quando alii promoventur ad regnum? quando pauper ducitur ad concessum Dei, et dives trahitur ad consortium punitorum? Haec quam lamentandas vias, quando desperati penes homines possidebunt spem divinam, et humanis bonis praediti bonis caelestibus fraudabuntur! Et hoc facit thesaurus, qui cor hominis, aut per eleemosynam levat ad caelum, aut per avaritiam demergit in terram. Et ideo dixit: *Ubi enim thesaurus vester est, ibi et cor vestrum erit.* Homo, mitte et praemitte thesaurum tuum in caelos, ne^a caelestem animam demergas in terram. Aurum de profundo terre, anima ab excelsis caeli. Melius proinde est ad sedem animae deferri aurum, quam in sepulchro auri anima demergatur. Exutos ergo totis divitiarum curis, et jam per omnia expeditos militare sibi in saeculo jubet, quos regnare donavit in caelo. *Sint lumbi vestri praecincti, et lucernae ardentes in manibus vestris et vos similes hominibus expectantibus dominum suum, quando veniat a nuptiis.*^b Sint lumbi vestri praecincti: ibi praecingenda est virtus, ubi^c voluptas est comprimenda. Nescit vincere vitia corporis, virtutis cingulum qui deponit. Cincti ergo^d castitatis baltheo, quod est insigne militiae Christianae, fluxam carnem detrunceamus ignaviam, et regis nostri expectatione pervigiles in somno somnum saeculinasiamus. Non dormiunt, inquit, nisi cum male fecerint (*Prov. 17, 16*). *Et lucernae ardentes in manibus*

^A vestris. Beati, in quorum manibus bonorum operum lucent lucernae. Sic enim: *Lucent lux vestra coram hominibus, ut videant bona vestra opera, et magnificent Patrem vestrum qui est in caelis* (*Matth. v, 146*). Et ut lucerna ante oculos, opus bonum in mentibus se refulget. Non portanti tantum lucerna lucet, sed multis, et opus bonum dum factum in uno lucet, multos illustrat exemplo. Lucerna repellit noctium obscura, opus bonum malitiam fugat tenebras. Accendamus iucernam^e bonis operibus in manibus nostris, si volumus coram Domino et hominibus nos lucere. *Et vos similes hominibus expectantibus dominum suum, quando veniat a nuptiis.* Quia semper^f nuptialis amicae sunt faces, luminum testimonio celebratur castitas nuptiarum. Sicut enim fugit lucem illicita qui praesumit, sic multiplex coruscat in lumine licita qui requirit. *Et vos similes hominibus expectantibus dominum suum, quando veniat a nuptiis.* Homines sunt qui more debite servitutis^g indefessis excubiis adventum sui domini praestolantur; qui vero sic ventri serviunt, ut divinam nesciant servitutem, et de carnis voluptate solliciti, sollicitudinem occursum Domini perdiderrunt, homines non vocandi sunt, sed jumenta. *Et vos similes hominibus expectantibus dominum suum, quando veniat a nuptiis.* Ex quo^h ad desponsandum suam Ecclesiam Christus advenit, i thalamus ornatur sponsae: et ornatur auro fidei, argento sapientiae, virtutum gemmis, sanctitatis i velis, verecundiae rosas, liliis castitatis, pudoris violis. Et ad alta caeli pudicitiae templum, fastigium virginitatis attollitur: nec desunt psalmodiarum citharae, prophetica organa, apostolorum voces, ^k totaque symphoniae caelestium nuptiarum.

^a Auctor dicit animam nostram caelestem et ab excelsis, quia immediate ex nihilo creatur ab Deo, ut passim theologi. MIRA. — Vide Clementem Alexand. Strom. lib. vi pag. 641, ubi disertè hæc eadem docet.

^b Non tantum militum et iter facientium, sed et ministrantium est habere lumbos succinctos. Lucæ v, 37; Joan. xiii, 4. Hinc Phædrus, Fab. 2, *alte cinctos, Atrianses* dixit. Chrysologus autem explicat locum Evangelii pro succinctione et compressione voluptatum.

^c Sic restituimus ex fide mss. Editiones omnes cum Mita habent *voluntas*.

^d Praecipuum militis insigne baltheum erat, quo quicumque exuebat, militiam cogebatur deserere. Unde apud Prudentium, Psychomach. vers. 644, *discingere*, idem est *ac exarmare*. *Discingitur omnis terra*. Et vers. 824: *Sedem properat discincta juvenus*. Ad rem vero nostram satis apposite Paulinus Nolanus epist. 35 pag. 164: *Hunc igitur, scilicet Dominum nostrum, sequamur; Hinc militemus cui cinctus numquam discingitur miles*.

^e Ms. Vatic., *Bonorum operum*.

^f Et qui sponsum praestolabantur, et qui sequebantur, faces gestabant. Lucæ xiv, 8; Esther ix, 22. Nos chartas parcentes a profanis testimoniis abstinemus. Diets autem sunt faces nuptialis amicae, pro nuptiis conjunctae, vel *unitae*. Censet Mita hic a Chrysologo perstringi Novatianos, qui nuptias inepte damnarunt. Fuere et qui demonem nuptiarum auctorem esse dixerunt, quos refellit Clemens Alexandrinus Stromat. lib. iii pag. 445.

^g Erant et servi *Excubitores*, qui januarum gerentes curam dominum expectabant, quoadusque rediret.

^h Christum Ecclesiae sponsum vocari, innumera clamant SS. Patrum testimonia: quae si congerere vellem, nubem facerem. Vide Theophylactum in cap. iii Joan. pag. 602; Hammonium in Catena ad cap. iii Joan. p. 108; Clementem Alexand. Strom. lib. iii pag. 446, etc.

ⁱ Thalamus in nuptiis instar conclavis camerati operis, aut tentorioli singulari artificio extruebatur Claudianus de nuptiis Honorii:

. Alii thalamum docto composito textu,
Stagmine gemmato, picturataque columis
Edificet apex, etc.

^j Veteres in penetralibus domus vela apponere consueverunt. Et huc fortasse spectat Ausonius, epiced. in Patrem:

Non occursator, non garrulus obvia carnens
Valvis, et velo condita non adit.

Ad hanc rem Pignorius de Servis laudat hæc eadem verba Chrysologi; Calverius item Ritual. tom. i lib. i pag. 145. Sed et regii consistorii fores velis protendebantur. Corippus lib. iii de Justini Minor. Peneletr.

Vela tegunt postes: custodes ardua servant
Limina, et indignis intrare volentibus obstant.

^k Prosequens Chrysologus allusionem, meminit etiam musicae et symphoniae quas etiam in nuptiis Christianorum obtinuisse scimus. Nuptialis cantus meminit Ambrosius serm. 25. Chrysostomus tom. IX pag. 322 homil. 42 in Actis apostolorum refert ad hospites in nuptialibus convivis exhilarandos adhibita fuisse cymbala, tibias et cantica.

Satis servus somni est, qui tali et tanto clamore non ad cœlestis regis nuptias suscitatur. *Et vos similes hominibus expectantibus dominum suum, quando veniat a nuptiis, ut cum venerit et pulsaverit, confestim aperiant ei.* Veniens pulsat, cor bene conscius aperit, male conscius claudit; justa mens patescit ad præmium, injusta, quia non meruit, se præcludit. Vigilemus ergo, dilectissimi, ut beatitudinem quæ sequitur consequamur. *Beati servi illi quos cum venerit dominus invenit vigilantes.* Sufficiant beatitudinis hæc promissa, sed quia Christus ipsius beatitudinis eloquitur charitatem, differamus hodie, ut plenius audiamus quid suis filiis promiserit talis Pater.

SERMO XXIII.

De terrenorum cura despicienda et promissione regni.

Audistis hodie quemadmodum Dominus pastoralis jubilo clangorem tubæ cœlestis adjunxit, ut diu inclinatatas ovium mentes ad divina tolleret, cœleste protinus promoveret ad regnum. *Nolite, inquit, timere, pusillus grex, quoniam complacuit Patri vestro dare vobis regnum (Luc. xii).* Acquisivit humilitas superbia quod amisit, et grex pusillus ac mitis totas et varias edomuit propria mansuetudine feritates. Pusillus grex vicit ac fregit tot^a genera bestiarum quot diversitates subdidit jugo Christi nationum. Grex pusillus ac mitis diu contentus occidi, diu devorari passus est, donec gentilis sævitia sanguine satiata, vel carnibus, evangelici pabuli suavitatem, et divini fontis fluentia degustans, totum contagium sæculi evitaret, et pastum; atque in hominem rediret ex bestia, qui ex homine fuerat dilapsus in bestiam. Hoc sensisse ante prophetas, hoc apostolos implese, hoc pertulisse martyres constat, attestante illo qui dicit, *Propter te mortificamur tota die, æstimati sumus ut oves occisionis (Psal. xliii, 22).* Ut vero iste grex novi ordinis aggredere prælium, ubi vivit ille qui fuerit occisus, qui occubuerit, vincit; invenit animam qui amittit; imitatus est suum regem, illam ovem, illum secutus est Agnum, qui *sicut ovis ad occisionem ductus est, et sicut agnus coram tondente se, non aperuit os suum (Isai. lvi).* Tacet, qui volens patitur, clamat qui laniatur invitus. Nec potest de morte conqueri, qui mortem dignatus, non coactus, assumit. Potestatis insigne est, cum pro multis volens quis moritur; nolens cum moritur, est necessitatis extremæ, quia venit de contemptu mortis alterum, alterum de conditione naturæ. Chri-

^a Hoc nomine audiunt penes Latinos homines feræ ac agrestis indolis, quo sensu Apostolus vocavit *Cretenses malas bestias*. Arianus in Epictetum lib. ii cap. 9: *Alii quidem nostrum magnæ bestiæ sunt; alii vero bestiolæ malignæ*. Theophylactus in illud ad Corinth. xv, 32, vocat contentionem adversus Judæos *pugnam cum bestiis*; et ad Lucæ, vi, Publicanum *malam bestiam* appellat.

^b Ms. Cæsena, *ut vellet illam*.

^c Apud Julium Capitolinum in Vero: *Defuncto Pio, Maximus in eum omnia contulit principatus etiam imperatorie potestatis indulto*. Isaac Casaubonus repouendum docet *Participatum*, quam lectionem firmat editio Mediolanensis. Ita apud Sparitanum in Didio Juliano, ubi in verbis: *Claudium Pompeianum e Ter-*

stus ergo sicut ovis, et volens, et faciens tondetur ut tegat illam quam Adam primus intulit nuditatem; velut agnus occiditur, ut peccatum totius mundi immolatus absolvat; ponit pro ovibus animam suam, ut impleat et pietatem pastoris et curam. Tibi ergo rex, tibi sacerdos, tibi pastor, tibi sacrificium, tibi ovis, tibi Agnus, tibi totum factus est, qui fecerat totum. Et qui sibi nunquam, tibi toties immutatur, propter te varias monstratur in formas, qui manet unica suæ majestatis in forma. Et quid plura? dat se tibi Deus homo ut ferre potes, quia ut est tu non potes sustinere. Sed audiamus jam quid pusillo grege talis promiserit pastor. *Nolite, inquit, timere, pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum.* O bonitas effusa! O inaudita pietas! O ineffabilis affectio! In societate census pastor oves assumit, atque ad consortium dominationis servos dominus asciscit; ad^c participatum regni rex gregem populi totius admittit: sic, sic dat, cui deficere census, cui regnum minui, vacuari potestas non potest largiendo. Providenter autem cœpit Dominus, dicendo: *Nolite timere, pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum.* Promissionem regni sine timore servilis status audire non sufficit, quia qui libertate vix dignus est, capere non valet infulas principatus. Dominus ergo servorum mentes tali voce confirmat, ne eos repentinus promissi regni prosternat auditus. Regnum velle servum, crimen est adire periculum: temeritas non timere. Sed hoc ad Christum quantum est? aut quam mirum, quod dat servis regnum, quod sibi servos facit in dominatione consortes, qui servorum pedes lavat, ut extrema servis serviat servitute? Veniant huc, veniant, qui discutunt potestatem ejus, et tunc de ejus æquitate contendant, cum potuerint tantam capere, loqui, æstimare pietatem; nec jam calumnientur, si se in nostro corpore^e patre minorem dicat, qui non diclo, sed et facto, cum pedes lavat servorum, se subdidit et subjecit pedibus servulorum. Homo, jam tibi parce, quia^f ut tibi parceres, tuos Deus lavit, tuos tenuit, tuos amplexatus est pedes. Sed ad cœpta redeamus: *Nolite timere, pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum.* Ecce qui dat, dare loquitur Patrem. Nunquid largitatem suam denegat, sic dicendo? Absit, non potestatem mi-

racinensi ad principatum evocavit, legendum esse *participatum* edocemur ex codice Palatino, apud Hofmannum.

^d Contra Ætium et Eunominium hæreticos. Vide Augustinum hæres. 54. Mira.

^e Male enim aliquot Scripturæ loca detorquebant hæretici. Catholicum eorum sensum explicat auctor anonymus in Breviario fidei contra Arianos, apud Sirmondum Tom. I pag. 225. *Nos enim Catholici Deum nostrum Jesum Christum, et minorem dicimus Patri, et æqualem. Minorem propter humanitatem assumptam. Æqualem propter divinitatem perpetuam.* Vide Basilium adversus Eunomium initio tom. II, pag. 79, et lib. iii, pag. 35.

^f Ita ex fide manuscriptor. Edit., *ut tibi parcas*.

nuit, sed pandit affectum: sic dicendo non distantiam facit, ^a sed patris, suamque voluntatem monstrat, firmat unitatem. Quod autem dixit, complacuit, et non dixit, placuit; munus edocet Trinitatis, quia quod erga nos Filio placuit, hoc complacuit Trinitati. *Nolite timere, pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum*: post tandem ergo Dominus largitatem, post suam gratiam tibi copiosius collatam, abjecta et vilia peculia servitutis jubet abjicere regnaturum. *Vendite quæ possidetis, et date eleemosynam*. Plebeium cultum regia non admittit potestas, augustus honor non nisi diademate confertur et purpura. Abjicere ergo debet habitum servitutis, qui se regem credit divinitus consecratum. Hinc est quod rex superius illum, qui cum indigna veste majestatis ejus ausus est intrare convivium, ligari, præcipitari, detrudi in tenebras jussit exteriores (*Matth. xxi*), quia deformitas invitanti ad invitantis redundat injuriam. Peculia quoque pristinae libertatis, jam divitiis, jam regis ditatus opibus qui reservat, ^b captivus miseria se nescit esse felicem. Est consuetudinis, est animi felicitas, ut adscitus ad regnum, quod fuit proprium, quod privatum, mox parentibus, mox propinquis, civibus indigentibus liberaliter ^c prorogare, ne sit mendicus animo, qui censu functus est et honore. Tali ergo providentia Dominus, consilio tali, vilia et caduca jubet ut vendamus, ut largiamur, ut donemus, qui in caelesti regno omnia quæ in caelo, et quæ in terra sunt, volumus possidere. Sed si vis servare tuorum pretia prædiorum, et sacculorum forte condita te delectant, fac tibi sacculos ^d quales ille præcepit, qui jam cupiditatis tuæ custos est et provisor. Denique, ut vidit, quod duriter dixit: *Vendite quæ possidetis*, mox adjecit: *Facite vobis sacculos, qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in caelis*. Iterum contristatus es, quia quod habes, in caelis cogere collocare? Rogo, crede Deo tuo, ^e qui servo credis, et magis Deo quam homini commenda. Sed si times ne quid inde præsumat, ne quid dispergat pietas largitoris, ^f signa fidei annulo sacculos tuos, ut tali custode dormias tu securus, quia ubi ille est, ibi locus nullus est furi.

^a Cyrillus Alexandrinus lib. iv cap. 5, in Joan viii, 17, pag. 414, ponit istud ante ipso pro peculiariter, et proprie, secundum perfectissimam conformitatem et identitatem voluntatis Patris.

^b Ms. Vatic. . . captivus misere

^c Vox Chrysologo familiaris. Mira, librorum fortassis incuria, habet prærogare. Parisiens. Morgunt, et aliae, erogare.

^d Innuit unum ex muneribus servorum, quod erat *Arcaiorum*: sicuti Erastus ille, cujus mentio occurrit in Epist. ad Rom. vi. Saltem hunc Chrysologi locum, ita interpretatur Pignorius de Servis. Vide Zenonem Veron. ad Neophytum serm. 1.

^e Annulis potissimum pro sigillis utebantur veteres. Vide Clement. Alex. lib. iii Pedagog. cap. 2, ubi postquam dixit aureos annulos mulieribus concedendos, non ad ornatum tantum, sed ut ea quæ domi sunt servanda, obsignentur; usum improbat eorum qui numinum figuras in eis insculpi curabant. Dignus est locus qui exscribatur et explicetur. *Sint autem*

A Non poterit tibi tuam pecuniam denegare, qui tibi omnia sua contulit, qui te regni sui et honore ditavit et gloria.

SERMO XXIV.

De servo vigili et felicitate regni Dei.

Semper, et ad omnia vigilias esse salutare nullus ignorat, quia re vera plus vigilare, plus vivere est. Nam quid tam mortis simile, quam dormientis aspectus? quid tam vita plenum quam forma vigilantis? Indulgendum somno est, ut corpus repararet, non resolvat; et vires revocet, non enervet. Semper ergo ad omnia vigilias esse salutare nullus ignorat. Quæ ars, quod opus, quod tempus, quæ potestas, quod officium, non vitæ lucra lucubratione perquirat? Hinc est quod rex in procinctu per vigil callidi hostis præcavet, et evitat insidias; tunc in castris miles supervenientes nocturnos impetus cauta pernoctatione propellit. Sic nauta vigilando diffusi itineris incertas vias intrat, et calles transit invios, et vestigio furtivo ad lucrosi portus votivam pervenit mansionem. Hinc pastor adjungit noctes diebus, et totum sibi tempus denegat dormiendi, in qua lupis, suffragante somno, grassandi in gregem præbeatur occasio. Sic viator solers per auras noctis, æstus solis prævenit, et aptumque diem providentius deputat mansioni. Hoc propheta sciens non die solo, sed de nocte tota clamabat ad Dominum: *Domine Deus salutis meæ, in die clamavi, et nocte coram te (Psal. lxxxvii)*. Quid plura? Ipse Dominus pernoctat in oratione Dei (*Luc. vi*), ut ante nos ^b oratione liberet quam redimat passione. Et si pro servis dominus vigilat, merito pro seipsis servos vigilare sic jubet. *Præcincti, inquit, sint lumbi vestri, et lucernæ ardentes in manibus vestris, et vos similes hominibus expectantibus dominum suum, quando veniat a nuptiis (Luc. xii)*. *Sint lumbi vestri præcincti, Novus ordo vigiliarum, novus habitus imperatur. Sint lumbi vestri præcincti, et lucernæ ardentes in manibus vestris*. Nil de vestitu, nil de calceamentis, nil de ipsius occursus apparatu servi vigilantes admonentur; sed tota in præcingendis lumbis mandatur cura, tota in constringendis lumbis statuitur vis præcepti, addito lucernarum solatio tantum, sine quo

^d nobis signacula columba (in cujus specie Spiritus sanctus descendit, vel piscis (quo nomine Christus significabatur, ut infra videbimus), vel navis, quæ cursu celeri a vento fertur (quæque, ut observatum est, figuratur Ecclesia), vel lyra musica qua usus est Polycrates (quæ fortasse Davidicam lyram in mentem revocat, ut opinatur scholiastes Sidonii Apollinaris apud Sirmondum, pag. 909, num. 154), et si sit piscans aliquis, meminerint apostoli et puerorum qui ex aqua extrahuntur.

^e Ipsa imminente expeditione, ut alibi annotavimus.

^f Emendatum ex Latino quod habent editiones, *actumque*.

^g Christi oratio ad Patrem nos liberos ostendebat, ut membra unici Filii tanto capiti inserta. Passio vero non absolute respectu omnium liberos facit, sed redemptos: quia tollens nos a servitute diaboli, suos fecit servos prelio tanti sanguinis emptos. Mira.

nec noctis aperitur obscuritas, nec venientis diei clarescit aspectus. *Sint lumbi vestri præcincti, et lucernæ ardentes in manibus vestris.* * Cingulum quidem est proprie indicium servitutis : quod et ^b in cursu expeditos reddat, et faciat obsequentes. Sed dixisse suffecerat, estote præcincti; cur lumbos potissimum nominat? cur tanta jubentis reverentia lumborum facit magnopere mentionem. Quæris quare? quia in lumbis est tota corporis causa, ex lumbis tota carnis negotia suscitantur, in lumbis tota est humani lapsus, humanæ fragilitatis occasio. Inde venit quod virtutis ignaros reddit, efficit segniores. Hinc est ergo quod principaliter Dominus lumbos nostros astringi jubet balteo castitatis, et totum carnis nostræ pendulum, fluidum, resolutum, constringi mandat continua zona virtutis, ut carne succincta ad Domini occursum liber, velox, expeditus nostræ mentis reddatur incessus. Hæc tamen audiens, homo, scire debes, quia non retardat ab occurso Dei caro, quia ipsius occursum officii ipsius est inseparabilis comes, si tu ejus componas sarcinas, si reveles onera ejus, si pendula et sinuosa involucra ejus tu providas viator astringas. Quid plura? Erit tibi salubre contubernium, si tu ejus deses et resolutus non fueris institutor; quemadmodum autem debeas æquare sarcinas ejus, ejus pondera injusta moderari, Apostolus edocet, sic dicendo: *Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram: fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, et avaritiam, quæ est idolorum servitus (Col. III, 5).* Constringenda est ergo caro continentiae cingulo, ne effusa vitiiis, ac toto peccatorum gravata pondere, supernis et cælestibus insistere non possit incessibus. Bene ergo Dominus adjecit: *Et lucernæ ardentes in manibus vestris.* Quia semper ad innocentiae testimonium lucer-

* Illud videlicet, quo servorum vestes præcingebantur, ne eis ac peragenda, quæ jussa erant, essent impedimento. Hæc alibi annotata. Adæm ex Horatio lib. II sat. 8:

Puer alta cinctus acernam,
Gausape purpureo mensam prætersit.

Et ex Juvenal. sat. 8:

Et cum venali Cyano succincta lagena.

Verba Chrysologi laudat Pignorius de Servis.

^b Malui sic reponere ex ms. Vatic. quam id quod omnes habent retinere: *et discursus expeditos.*

^c Triplicem admirationis fontem advertit hic Mita: primum ex inaudita rerum mutatione, quod Dominus noster electis in cælo obsequium præstabit et ministerium; alterum ex terribili correptione suæ dominationis. Corripit enim, id est, seponit dominationem suam in homines, ut suum illis exhibeat obsequium. Tertium ex pavenda conditione servitutis. Quam enim timendum est regnum illi qui, cum natura servus sit, extemplo assumitur in regnum?

^d Secundum juriscons. in § 7. Instit. de injur., *Talionem reddere* est eadem pœna mulctare aliquem qua tu ipse ab eo mulctatus: et propterea Dominus noster pro famulatu hic tibi ab homine præstito talionem aliquo modo reddidit, dum eidem homini famulatur in gloria, MITA. Ταυτοχρεία dicitur ab Græcis quæ ab nobis *lex talionis*. Vide canon. 4 concilii Nicœni II, ibique balsamonem, pag. 499, et notas inferius ad serm. 38.

^a nec nocturno portantur in tempore: et sicut vitiiis amicæ semper sunt tenebræ, ita lucernæ semper inimicæ criminibus, sociæ semper boni operis sunt lucernæ. Sed in manibus sanctorum, ipsa bona opera sunt lucernæ, dicente Domino. *Sit luceat lux vestra coram hominibus, ut videant vestra bona opera: et magnificent Patrem vestrum qui in cælis est (Matt. V).* Et vere portant lucernas suas, vere fermentis operum, vere misericordiæ unguento inflammant lampades suas, quæ cum loco, proposito studio, latitant, opere, virtute coruscant, ac splendent toto orbe terrarum. Et quia expectationis suæ Dominus satis tristes, satis anxios noverat mores, ne quis superaretur tædio, ne quis lassesceret tarditate, ne quis longæ expectationis fatigatione succumberet, perseverantibus in beatitudinem cælestem, cælestis promittit obsequium. *Beati, inquit, servi illi quos cum venerit Dominus, invenerit vigilantes.* Et ne ipsius beatitudinis qualitas haberetur incerta, mox adjecit: *Amen dico vobis, quia præcinget se, et faciet illos discumbere, et transiens ministrabit eis.* ^e Præcinget se Deus, et faciet servos discumbere, et ministrabit eis. En mutatio inaudita rerum, en terribilis correptio dominationis, en pavenda conversio servitutis: quis parumper servus assistit in domini sui expectatione succinctus, et sustinendi fidem brevi fatigatione portavit, cui ut ^d talionem redderet, dissimulat se ^e in ipsa divinitate divinitas. *Præcinget se et faciet illos discumbere, et transiens ministrabit eis.* Discumbenti homini Deus astat, et astat in cælestibus; ^f epulanti servo servit Dominus, et servit accinctus pueris suis, ministris suis, ^g ministerium facit Christus, et facit in Patris jam gloria constitutus. Homo, ^h calumniaris Christum ad-

* Et id duabus rationibus fieri docet Mita, ex varia hujus vocis *dissimulare* significatione. Primo enim dissimulare idem est quod connivere, seu clausis oculis aliquid dissimulare juxta illud Sapientie XI, 24: *dissimulans peccata hominum*. Unde hic divina majestas agit ac si non haberet in homines æternam dominationem, tum sui causa, ut fiat servus servorum suorum, tum causa hominum, ne ipsi a tanta majestate oppressi haud ferre possint ut sibi a tanto domino serviatur. Secundo *dissimulare* est se in aliquo loco detinere, ut Genes, XIX, 16, cum angeli vellet Lot a Sodomis educere. Textus ait: *Dissimulante illo apprehenderunt manus ejus: hoc est, « domi se detinente; detinet se ergo deitas in deitate, quia, licet Deus homini beatitudinem communicet, non tamen totam bonorum ubertatem largitur; sed quam longe pluribus effert.*

^f Quid habeat in epulis scribit Auctor infra sermon. 96 et sermon. 176. Non gustu, sed visu epulantur beati, nam visio est tota merces. MITA.

^g Si Christus cum Patre et Spiritu sancto summæ gloriæ objectum sunt, ut ex theologis, quare Christus tantummodo dicitur facere ministerium beatis? Quia ut sermo 22 superius Auctor: *Quod erga nos Filio placuit, hoc complacuit Trinitati.* Christus autem hominibus beatam gloriam ministrare dicitur, quia fercula convivii potumque suo ipse sanguine promeritus est, ut habet in loco Evangelii Barradas. MITA.

^h Obscurum in editionibus nonnullis locum, ex

huc, quod detulerit Patri? Qui tibi in terra lavando pedes, ^a extremum repræsentavit obsequium, et repromittit in cœlestibus novissimam servitutem? Crede, hæretice, et tu illi stude reddere talionem. Ille tibi in cœlestibus parat convivium se ministro, et tu illi in terra non desinis coquinae ingerere et generare blasphemias; faciet et ille transitus suos, quia transiens ministrabit illis; de dominatione ad fidelium suorum pia transiet et migrabit obsequia: ad te de misericordiae patre severissimum transibit in iudicem. *Et transiens ministrabit illis.* Confitentibus, expectantibus ministrabit epulas, ministrabit et tibi, sed dignam de tua negatione sententiam. *Et si venerit in secunda vigilia, et si in tertia vigilia venerit, et illa invenerit, beati sunt servi illi.* Si in secunda et tertia vigilia venerit: vigiliis ^b mundus plures, tres tantum vigiliis novit expectatio Trinitatis; quare tamen a secunda cœpit, et tacuit primam? Quia prima jam vigilia in ortu Dominicæ natalitatis excesserat. Probant hoc pastores, qui dum supra gregem suum vigilant, gregis ipsum pastorem in præsepio invenire, videre, tenere merentur et auctorem; sed quæ sit secunda et tertia vigilia requiramus. Sicut utique prima vigilia est sui ortus in carne, ita secunda est vigilia, qua nostra redit et resuscitatur in carne. Denique ut ad resurgentem veniat, ^c annus excitatur, et evigilat mundus. Tertia vigilia est illa qua expectatio tota novissimo venientis finitur adventu; ut sicut ille resurrexit nobis, ita nos illi ^d jam perpetuam resurgamus ad vitam.

SERMO XXV.

De terrenorum cura despicienda, et promissione regni.

Hodie Dominus evangelici gregis ^e pusilla et terrena primordia, quam blanda exhortatione sit consolatus, audistis. *Nolite timere, inquit, pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum (Luc. xii).* Aufert spes anxias, dubios tollit eventus, omnemque propellit, et excludit timorem, quando in exordio ipso regnum nascentibus pollicetur. *Quoniam complacuit Patri vestro dare vobis regnum.* Quis de victu, quis de vestitu, quis de plebeio censu, et vernalis cespitis vilitate suspirat, de regno certus, de dominatione securus? Satis sibi invidet qui elevatus

Mita, et Castillo, et ms. Cæsen. genuinæ lectioni restitimus. Arius, alique ex hoc textu, *Pater major me est*, arguunt Filium Dei, etiam quoad divinitatem, Patre minorem esse. Sed textum illum cum catholicis sincere noluerunt intelligere, qui communi sensu de humanitate tantum interpretantur: quod sæpius Auctorem nostrum pluribus in locis docuisse habetur S. Ambrosius lib. ii cap. ii Lucæ, contra eosdem hæreticos: *Et miramur, si Christus Patri defert, qui subditur matri?* MITA.

^a Hæc extrema servitus a Christo Domino discipulis exhibita, a B. Laurentio Justiniano prodigium vocatur. MITA.

^b Hebræi olim diem secabant in quatuor quadrantes, quos ut Romani ac Græci *vigilias* vocarunt. Inde noctem ipsam in tribus vigiliis diviserunt.

^c Ita ex emendatione Latini et ms. Vallicell. Editiones, *annuus*.

^d Jam, id est, tunc; signat enim tempus futurum; ut Lucæ v: *Ex hoc eris jam homines capiens.* Ex

ad summa, ipse se ad humilia dejecit, ad egena deponit. Sed scire convenit, pater iste qui est, vel qualis est, vel quod regnum suis filiis repromittit. Quis sit iste pater, quotidie et confitente cognoscis, cum clamas: *Pater noster qui es in cœlis (Matth. vi, 9).* Qualis autem sit, ipsa operum magnitudine pervidisti: ex nihilo fecit cœlum, et terram ^f solidavit ex liquido, montes ^g statuit ad stateram, maria infra legitimos terminos sola præcepti auctoritate conclusit. Verum si regni, quod promittit pusillis, desideras nosse qualitatem, ipse aperit, sic dicendo: *Sinite parvulos venire ad me; talium est enim regnum cœlorum (Matth. xix, 14).* Esse in cœlo mirum est; in cœlo vivere, est majestatis. Jam regnare in cœlo quanti sit, sensus desinit æstimare mortalis; et tamen, homo, quod æstimare non potes, percepisti. Apostolo sic dicente: *Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se (II Cor. ii, 9).* Et quod te mereri dubitas, habere te, et possidere, jam cogaris confiteri. Quid ergo cum terra illi qui possidet cœlum? Quid illi cum humanis, qui adeptus est jam divina? nisi forte placent gemitus, eliguntur labores, amantur pericula, pessima mors delectat, et illata mala bonis sunt gratiora collatis. Sed videamus quod dat Pater tantus consilium regnaturis. *Vendite quæ possidetis et date elemosynam.* Si victuros vos, si regnuros, si vos jam divites esse creditis in supernis, ubi futuri, quo migraturi, ubi regnaturi estis, vos illa quæ vestra sunt jam præcedant; opes miseras misericordia computate; quæ humana sunt in divina convertite. Et ne cui forsitan deesset evectorio ad portanda illa quæ dimittitis, ^h angariatus est pauper: ferunt pauperes onera nostra, et volentes ferunt, quia talis non deprimuntur pondere, sed levantur. *Vendite quæ possidetis, et date elemosynam; facite vobis sacculos, qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in cœlis, ubi fur non appropriat, neque tinea corrumpit. Facite vobis sacculos, qui non veterascunt.* Videtis quia pater iste ditare vult filios, non nudare. *Facite vobis sacculos, qui non veterascunt.* Novo modo, immo, cœlesti modo, qui hunc audit, vendendo comparat, recondit erogando, dum amittit acquirit. Quam cupit pecu-

Exod. xix: *Jam nunc veniam ad te in caligine nubis* MITA.

^e Illos enim alloquitur Christus, qui disciplinae suæ sese tradiderant, vel brevi tradituros erant.

^f Nimirum Genes. i, 2, abyssi nomine designatur aquarum materia mixta adhuc et confusa cum terra. Vide Severianum Gabulorum episcopum de Creat. Mundi orat. i, apud Chrysostomum tom. VI, pag. 448 recent. edit.

^g Respicit ad illud Isaïæ xl, 12: *et libravit in pondere montes, et colles in statera.*

^h De Angariis vide quæ habet Stolbergius in dissert. cui titulus: *de Angariis veter.* tom. X Critic. sacr. pag. 101. Angaria in jure est injusta exactio; sed est Persarum vox, quibus *ἀγγαρος* dicebatur regius tabellio. Persæ enim itinera sua dividebant in parasangas; et ut parasangas attigerant tabelliones, bajulique quiescebant, et onera sua aliis ulterius euntibus per vices transmittenda committebant. Si plura desideras, adi Meursium Castig. cap. 29 pag. 176.

niam perdurare, perpetuare sacculos divitiarum condita permanere, qui dicit : *facite vobis sacculos, qui non veterascunt* ! Ecce a docet avaritiam, qui cœperat suadere contemptum : *facite vobis sacculos, qui non veterascunt*. Et qui thesaurizantes temporaliter arguebat, ad totum cupiditatis fomitem jubet sacculos sine fine perquiri. Christe, quo te pertrahit amor tuorum ? ut avarum lucrifacias, facis eum quod desiderat, non quod oportet, audire : sacculos imperas ; æternos thesauros, qui non deficient, vis parari ; ut avarus dum consueta percurrit ad lucra, aut virtutem capiat, aut a virtute capiatur. Vere Pater es, qui cum tuis quibuscumque parvulis sic agis. Namque et nos interdum nostris parvulis petentibus noxia ingerimus salutaria sub specie noxiorum, fallentes insipientiam, non desipientes affectum. Dixisti : *Facite vobis sacculos, qui non veterascunt, thesauros non deficientes in cœlo*. Sacculus cur paratur ? Quid ibi claustra, ubi ipsa custos est innocentia ? ibi quid signaculum, ubi fraudis suspicio non habetur ? Si et in cœlo sacculis opus est, cura non amittitur, sed mutatur. Domine, tu vidisti, quia in thesauris tota fides, tota spes in sacculis sit avaris : et ideo imputribiles in cœlo sacculos vis parari, ut qui te non sequitur ad cœlum, sequatur saltem sacculos suos. Avare, fac tibi sacculos, et fac jubente Deo, quia votis tuis annuit divina majestas. Sed fac tibi sacculos erogando, quia quidquid pauper acceperit, Pater cœlestis suscipit. Et ubi recondit ? in cœlo. Et ne forte perdidisse te doleas vel ^b usuram, centuplam in cœlesti fenore recipies, quidquid in cœlo, paupere transmiseris perferente. Usura mundi centum ad unum, Deus unum accipit ad centum ; et tamen homines cum Deo nolunt habere contractum. Sunt forsitan de cautione solliciti ? Quare ? Nonne homo homini exiguae chartulæ obligatione constringitur ? Deus tot et tantis voluminibus cavet, et debitor non tenetur ? Sed dicis, esto quod debeat, quo exigente restituet ? seipso ; quia non potest ulli mentiri : idem ipse est et executor et debitor. Non erit in reddendo durus, qui profusus est in largiendo. Crede, homo, Deo, quod tibi Deus dedit ; majora reddere vult, cum vult debere largitor.

^a Spiritualem ac cœlestem, ubi feneratur Domino, qui miseretur pauperi. ΜΙΤΑ.

^b Vide, quæ superius annotavimus ad serm. 15, ubi addendum quod lege Justiniani cautum fuit ut etiam usuræ nauticæ non nisi centesimæ essent l. 26 § 1 cod. de usur. De modo autem comparandi usuras apud Romanos, post Salmasium, Gronovium et Gravinam, vide Gottl. Heineccium, Antiq. Rom. tom. II pag. 84 edit. Venet. 1939.

^c Vere hos dispensatores vocat Apostolus : *dispensatores ministeriorum Dei*. Non omnibus enim, inquit hic Theophylactus, pag. 490 *verbum Dei suppeditare oportet ; sed quibus opus est, et quando convenit, et sicut oportet*. A Gregorio Nazianzeno, orat. 32 pag. 518, vocantur Ecclesiarum pastores τῶν ψυχῶν οἰκονομοὶ, καὶ τοῦ λόγου... ταμίαι, animorum curatores et verbi... arbitri.

^d Cum Chrysologo plures conveniunt enarratores, illud ad Titum 1, 7, *Dispensatores gratiæ Dei*, ad omnes fideles referendum esse censentes qui dona ab Deo accepta in commodum aliorum exhibere debent.

SERMO XXVI.

De fidei dispensatore.

Quod hodie Dominus interroganti Petro respondisse legitur per figuram ad apostolos ipsos, ad doctores tantum et ad eos ^c qui Ecclesiis præsent, dictum, multorum persensit auditus. Interrogat Petrus, *Domine, ad nos dicis hanc parabolam, an et ad omnes ? Cui respondit Dominus : Quis putas est fidelis dispensator et prudens, quem constituit dominus super familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram ? Beatus servus ille, quem cum venerit dominus, ita invenit facientem : vere dico vobis quod super omnia quæ possidet constituet eum. Quod si dicat servus ille in corde suo : moram facit dominus meus venire, et cœperit percutere pueros, et ancillas, et edere, et bibere, et inebriari, venit dominus servi illius in die qua non sperat, et hora qua nescit, et dividet eum, partemque ejus cum infidelibus ponet*. Ecclesiæ quidem præsules ista quam primum similitudo constringit, ^d sed hominem nullum, mortalem nullum prorsus eximit hæc figura, quæ dum loquitur ad dispensatorem, omnibus, uno interrogante, respondit : Si est quisquam qui a Deo nil acceperit, discussionem dispensationis, dispensatoris officium non timebit. Homo si hoc ipsum quod das, accepisti, accepisse te quod habes quomodo tu negabis ? De cœlestibus conditis, de horreis dicinis rationem reddet, præstabit causas ^e Ecclesiæ prorogator. Et quanto majus suscipit creditum, tanto majus se debitum non dubitat redditurum, dicente Domino : *Cui plus est creditum, plus ewigetur ab eo (Luc. xii)*. Et alibi : *Potentiores potenter tormenta patientur (Sap. vi, 7)*. Quanto altius ascenderit homo, lapsus, tanto altius cadet. Quid altius cœlo ? De cœlo cadit in cœlestibus, qui delinquit ; desperatus incurrit, qui in ipsis dominantis oculis offendit ; et excusatione caret, qui facinus ipso iudice teste committit. Aut quam defensionem sperat, quem testimonium cognitoris accusat ? Sic diabolus cum esset angelus, et in cœlo, et coram Deo semper clarissimus versaretur, et fulgens, dum Dei tentat auros, dum in Dei superbit aspectu,

^e Vocabulum, ut alias observatum est, Chrysologo familiare. Idem ac *dispensator*. Hujus enim onus erat consuetum servis præstare demensum. Vetus inscriptio apud Pignorium :

SIGNUM HERCULI
DORUS LARO.
DISP QUI ANTE VILLICUS
HUIUS LOCI.

Chrysologus autem hic loquitur de prorogatore tritici : qui *ministrator*, vel *actor frumenti* dicebatur apud veteres inscriptiones ; nisi ministratori et actori hoc obtigerit : ut quandoque et hujusmodi munere fungerentur. Hos Cassiodorus vocat *arcarios* et *procuratores tritici* ; et lapis apud eundem Pignorium, *A Frumento*.

D. M.
ASCLEPIADI
ACTHITUS L. N.
A FRUMENTO.

Apud Ennodium lib. 1 epist. 3 habetur *prorogare litteras* ; et lib. III epist. 14 *prorogari scripta*.

apsus ad terram, ad tartara dejectus, in diabolum A mutatur ex angelo; et quierat^a minister veniæ factus est^b dux pœnarum. Hinc est quod Apostolus nostri ordinis hominem commonet, ne incidat in superbiam et laqueum diaboli. Dispensator ergo divini verbi et celestis doctrinæ prorogator, qui ante Dominum stat jugiter, versatur inter altaria semper, neque a Dei oculis recedit umquam, qui peccatorum causas, dolores populi suscipit, offert, ingerit preces, accipit, refert, restituit impetrata, ex homine totus in angelum substitutus, non potest nisi in ipsa Dei facie inter sanctorum sancta peccare, ut inde sibi sumat crimen, unde aliis veniam consueverat reportare. Denique Nadab et Abiud sacerdotes filii Aaron sacerdotis, dum contaminare externo igne altaria præsumunt, ipsius altaris consumuntur incendio, ut sumerent de sacrificio pœnam, qui fecerant de propitiatione peccatum (*Lev. x*): quod peccatum illis suscitaret ebrietas; nam vini odor odorem fugarat incensi, et ebrietatis ignis flammam provocarat altaris. Unde quia alienati vino alienum portaverant ignem, mox divino igne referuntur extincti. Ebrietas in alio crimen est, ^c in sacerdote sacrilegium, quia alter animam suam necat vino, sacerdos spiritum sanotitatis extinguit, dicente Apostolo: Spiritum nolite extinguere (*I Thes. v, 19*). Merito inter cætera quæ in dispensatore malo arguit hodiernus sermo, vini condemnat insaniam, dicendo: *Quod si dicat servus ille, moram facit dominus meus venire, et cæperit percutere pueros et ancillas, et edere et bibere, et inebriari*. Proprie dixit, edere et bibere, et inebriari, et percutere. ^d Ebrietas cædis mater, parens litium, furoris genitrix, petulantia deformiter est magistra: hanc qui habet, se non habet; hanc qui habet, homo non est; hanc qui habet, non peccatum facit, ^e sed est ipse peccatum. Ebrietas est ^f dæmon blandus, venenum dulce, rabies voluntaria, invitatus hostis, illecebra honestatis, et pudoris injuria: hanc nullus noverit Christianus, ne auditu quidem sacerdos attingat; ne qui est forma virtutum, vitiorum inde fiat, et inveniatur exemplum. Verum

^a Mira censet diabolum fuisse quondam *ministrum veniæ* ob hominum custodiam angelis attributam, Recte equidem. Origenes enim lib. viii contra Celsum, pag. 400, ait *angelos adjuvare homines ad salutem*. Vide Chrysostomum homil. 139 tom. V, pag. 958; Basilium in cap. viii Isaie, tom. I, pag. 1012, ubi angeli dicuntur *curatores generis humani*.

^b Hominum scilicet et angelorum: quemadmodum, eo duce et persuasore angeli sectatores nec non homines peccavere, ut dicitur Apocalyp. xxii, 14: *Traxit secum tertiam partem stellarum*. MIRA.

^c Vide canones, qui *Apostolorum* inscribuntur regul. 42, et Advers. Barthii lib. lv cap. 1, Valeriani homil. 19 apud Sirmondum tom. I pag. 396.

^d Tanta malorum seges oritur ex ebrietate, ut si vel pauca recenserentur, notæ modus excederetur. Vide Nyssenum, homil. de baptismo tom. II, pag. 221; Basilium, orat. 14 pag. 489; Chrysostomum, homil. 17 in I Cor. tom. V, ubi plura ebrietatis incommoda enumerat, nec ab ea quæ habet hic Chrysologus valde dissimilia, Augustinum item ad sacras virgines, quem hoc idem argumentum prosequentem laudat Came-

quia ad nos et ad ecclesiasticos viros satis dictum est, quemadmodum cunctos teneat responsio Salvatoris, quod non sit qui a Dei dispensatione invenitur extraneus, perquiramus Apostoli dictum. *Non est potestas nisi a Deo* (*Rom. xiii, 1*). Si a Deo potestas omnis, a Deo rex etiam dispensationis regis adeptus est dignitatem. Sic dux, sic miles, sic provinciarum rectores, sic urbium rationem reddituri sunt omnes isti, si in ullo creditæ potestatis excescere mensuram, si rex justitiam custodivit, si æquitatem tenuit, si potestatem moderatus est, si misericordiam non omisit, si tenuit sic ponderis sui libram, ut in neutram partem potestatis suæ trutina ^g propensa declinaret, si omnium curam gessit, si civium procuravit quietem, si sic temperavit censum, ut neque militi sufficientia deesset, neque tributarius lassaretur. Et dux præstabit Deo causas, si sequentibus se præbuit virtutis exemplum, si in excubiis pervigil, si in discursibus indefessus, si pacem omnium proprio labore perquisivit. Rationem reddet et miles, si paruit imperatis, si concussit neminem, si accepta stipendia justissimo labore pensavit. Judex quoque iudicii sui supernum iudicem sustinebit. Et tu qui dominus es domus tuæ, dispensatorem positum plusquam dominum volo credas, ut exhibeas conjugi simplicem charitatem, doctrinamque ei quam didiceris in Ecclesia prudenter infundas: cui Apostolus in Ecclesia tacere præcepit, et domi discere te docente, dicens, *Mulieres in Ecclesiis taceant; si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent* (*I Cor. xiv, 34*), Filiis impendas affectum sobrium, sollicitam curam, eosque fideliter in Domini enutrias disciplina. Servis victum et vestitum debitum reddas, remittas culpas, minas temperes, imperes disciplinam, et habeas eos fratres progenie cælesti, quos subditos mundana possides servitute. Vos quoque servi debetis domino fidem in ipsa quam geritis servitute, quia qui pio et puro corde carnali domino debitum non reddet obsequium, Deo ante qui corda videt, quam homini tenetur obnoxius, qui te parem fecit per gratiam

rarius Oper. subcis. tom. I, pag. 443. Ad satietatem consule Stuchium Antiquit. Convival. lib. III, cap. 8.

^e Ebrius non facit peccatum dum ebrius est, quoniam ex defectu rationis liberam non habet voluntatem. Mox dum voluit inebriari fuit peccator. S. Thomas 2-2 quæst. 150. At contracta ebrietate efficitur ipsummet peccatum, quia in peccato cum sit ebrietatis, ab ipso nequaquam tunc surgere vellet, cum illud non intelligat, aut libera voluntate abhorreat: quare ebrius peccatum dicitur; hoc est subjectum inconvertibile ad bonum pœnitentiæ, dum ipsa perdurat ebrietas. MIRA. — Sed fortasse tantis non indigebat Chrysologus, qui hic peccatum sumpsit pro *maledictione et opprobrio*, etc.

^f Ebrietatem dæmoni assimilari posse non solius Chrysologi sententia est. Basilium, orat. 14 vocat ebrietatem *dæmonem voluntarium*. Chrysostomus, homil. 74 tom. V pag. 582, postquam et ipse vocavit ebrietatem *dæmonem voluntarium*, addit *ebrium dæmoniaco esse deteriore*.

^g Ita ex Latino placuit emendare. Editiones *perpensa*.

quem conditio fecerat disparem vilitate servili. De A
 livite quid dicam? qui quanto plus habet, tanto
 amplius debet.

Desunt nonnulla. Denique simul reddit, simul
 tradit alteri: quæ si noluerit reddere, singulis com-
 mittat per partes. Et tu, pauper, commissam tibi dis-
 pensationem non parvam paupertatis existimes si
 patienter feras, si ingratus non sis, si sis vel in ipsa
 necessitate sobrius et frugalis; si danti agas gratias,
 non danti non ingeras blasphemans injurias; si tan-
 tum quæras quantum dat misericordia, non quantum
 cupiditas importuna compellit. Certe et tu, pauper,
 qui libenter petis, da etiam tu libenter petentibus.
 Sed forte dicis, Non habeo: ait dandi animus, et fa-
 cultas non deerit largiendi, pone adveniendi sellam
 tuam, pone mensam tuam, candelabrum, lucernam: B
 certe ex eo quod accepisti gratanter appone. Sic
 Elias (III Reg. xvii), sic Elisæus (IV Reg. iv) dum
 declinant ad viduarum vacuas et inopes mansiones,
 copiose quod viduis deerat, suppleverunt. Adjecit
 autem Dominus ad confirmationem similitudinis hu-
 jus dicendo: *Ille autem servus qui cognovit volunta-
 tem domini sui, et non se præparavit, et non fecit se-
 cundum voluntatem ejus, vapulabit multis; qui autem
 non cognovit et fecit digna plagis, vapulabit paucis.*
 Ille quidem qui per conscientiam peccat^a, merito gra-
 vius solvit conscientiæ pœnas; sed et iste per igno-
 rantiam culpas, plagas ignorantiam non vitabit: Deum
 sicut contemnere non licet, sic^b non licet ignorare.

SERMO XXVII.

De scandalo tollendo.

In procinetu belli semper vigiliæ sunt militum
 distributæ, ut insidiis nil liceat, nil pateat dolis.
 Perniciosissimus nimis est repentinus hostis; nam
 aut inscios prævenit, aut incautos præoccupat, aut
 opprimit dormientes. Hinc est quod Christus rex no-
 ster ante sæcula per totam sæculi noctem milites suos
 præmandatis vigiliarum vicibus commonuit contra
 diaboli, id est, veteris hostis subtilissimum dolum,
 contra latentes impetus vitiorum, contra criminum
 insidias irruentes, contra scandala quæ nobis variis
 oriuntur ex causis, contra tentamenta præsentis vitæ,
 contra urantes acies sæcularium pressurarum, taliter
 admonendo: *Vigilate et orate, ne intretis in tentatio-*

^a II Petr. ii, 21: *Melius enim erat illis non cognoscere*
viam justitiæ, quam post agnitionem retrorsum converti.

^b Tertull. lib. de Pœnit., *ignorantes Dominum nul-*
la exceptio tutatur a pœna.

^c Prima vigilia cubitum iter, et eam non nominat
 Christus. Secunda vigilia erat nocturna nocte, et alto
 jam somno. Tertia vigilia, media jam nocte: ad
 cujus finem quarta appropinquat, quod est tempus
 exurgendi. Vult ergo Christus nos vigilare ipso eo-
 dem tempore, quo omnes dormiunt, secunda scilicet
 et tertia vigilia.

^d Vide Basilium in Regul. Breviorib. resp. ad in-
 terrog. 64 pag. 550-55.

^e Non hæc vere diabolo, sed Petro dicta sunt a
 Christo. Intelligendus ergo Chrysologus, quod hæc
 dicantur diabolo, qui per tentationem suggerebat
 Petro: *ea quæ Dei sunt minime sapienti, sed ea quæ*
hominum sunt, inquit Origenes in Matth. pag. 286.

nem (Matth. xxvi. 41). ^c Et statuens qualiter vigila-
 retur, adjecit: *Et si venerit in secunda vigilia, et si*
in tertia vigilia venerit, et ita invenerit; beati sunt
servi illi, quos cum venerit, invenerit vigilantes (Luc.
xii, 39, 37). Et plane beati, quia qui vigilant et an-
 ticipant dolos hostium, de Domini sui gloriabuntur
 adventu. Hodie tamen Dominus ipsas nostrorum du-
 cum contra scandala exsuscitavit, et armavit execu-
 bias, dicendo ad discipulos: *Impossibile est ut non*
veniant scandala (Luc. xvi). Hoc est, impossibile est
 ut non veniant hostes. Et primum fratres scire nos
 convenit scandala hæc quid sint. ^d Scandalorum ge-
 nera sunt diversa, et prima sunt illa quæ diaboli
 fraus parturit. Secunda sunt, quæ generat calliditas
 humana. Tertia sunt, quæ parit ipsa ex nobis
 suspicax et incauta natura. Et a diabolo sunt illa
 quæ fallunt specie, quæ prætendunt bona cum ma-
 la iuferant: sicut illud ad Adam, cum nobis huma-
 na abstulit, dum divina promittit (Gen. iii). Et illud,
 quod per Petrum: *Non tibi hoc erit, Domine (Matth.*
xvi). Triumphum crucis vacuare contendit, cum
 fervere se nimio amore mentitur. Nam cum Domi-
 nus loqueretur passionis suæ gloriam, respondit
 per Petrum: *Non tibi hoc erit Domine.* Venenum
 quam dulce serpentis: ante facit militem regis sui
 negare victoriam, servus ipse Dominum quam nega-
 ret. Unde Dominus servum post se mittit, scandalum
 remittit auctori: dicendo ad Petrum: *Vade post me;*
 et diabolo: *Satanas, scandalum mihi es (Matth. xvi,*
23). Et vere post Dominum vadit Petrus, quia ut eum
 sequeretur ad cœlum, crucem resupinus ascendit. Sed
 et illud est scandalum tale, quod fecit Judæis. Nam
 lapidem firmandis vestigiis latum, in totam sulcavit,
 et exasperavit offensam, et totius fundamenti petram
 vertit in scandalum, ut esset miseris ad ruinam. *Ecce*
pono, inquit, in Sion lapidum offensionis et petram
scandali (Isai. viii, 14). Hinc est quod Psalmista anxia
 supplicatione deposcit: *Custodi me a laqueo quem sta-*
tuerunt mihi, et a scandalis operantium iniquitatem
(Psal. cxl, 9). Et quia transilierat offensam, scan-
 dalum vicerat, taliter gloriatur: *In petra exaltasti*
me, et deduxisti me, quia factus es spes mea (Psal. lx,
3, 4). Diximus primum genus scandali, dicamus et
 secundum quod de humana calliditate diximus eve-
 nire. Scandalum populo Israelitico ^f Balaam divina-

^d *Satanas* autem nomen, quod est adversarius, iis tri-
 buebatur, qui divinæ voluntati adversabantur. Orige-
 nes contra Celsum lib. vi pag. 308: *Ceterum Satan.*
Hebræa lingua dictus, et a quibusdam forma magis
Græcanica Satanus nominatus, significat adversarium.
 De vocis etymo, mirum quam blande allucinatur
 Justinus, in Dialogo cum Tryphone pag. 331.

^f Chrysologus, dum Balaam divinatorem appellat,
 eorum sententiæ videtur assentiri, opinantium Ba-
 laam non prophetam esse, sed virum magicis artibus
 deditum. Ariolus vocatur Num. xxii, 5. Vide Orige-
 nem contra Celsum; auctor. Oper. Imperf. in Matth.
 homil. 2; Cyrillum Alexandrinum lib. iv et vi de
 Ador. in Spir.; Ambrosium Epist. lib. i class. recent.
 edit.; Lyranum; Cajetanum; Lucam Brugem. Janse-
 nium, Tirium hic. Hieronymus vero ex Hebræorum
 opinione, putat Balaamum verum Deum coluisse. Car-
 te Moses Num. xxii, 8, 9, 12, 18, 19, 20, expresse testa-

tor objecit (*Núm. xxxi; Apoc. ii, 14*), quando bellatoribus non cum ferratis viris,^a sed cum puellis toto lenocinio fucatis occurrit, ut arma veteret in luxum, triumphum mutaret in infamiam, et in reatum reatus evocaret ullores, et ad summam profanaret totam de turpitudine sanctitatem. Hinc et quod eum Moyses tali notavit sententia cum puniret. *Et Balaam, inquit, divinum occidite, quia hic misit scandalum ante filios Israel.* Scandalum molitus est Jeroboam (*III Reg. xi*), qui ex auro vacas populo in deos figmento miserabili collocaavit, se Deum vivum, ne verum templum, ne divinam legem, ne legitimos reges, ne patrios ritus quæreret: sic populus mancipatus errori scandalum facit juxta Apostolum (*I Cor. ii*), cum quis idolis imolata quasi nihil nocitura manducat, et insensatos lapides, et ligneos deos, qui neque sanctificare, neque polluere quid possunt, tali facto aestimat debere contemni. Sed quod ille fidei arbitratur exemplum, fit ignorantibus erroris occasio, quia non ad contemptum, sed ad cultum provocat nescientes, et convivium religionis videri facit insciis, quos sciens studio derisionis absumit. Unde bene Apostolus concludit et aperit. *Et peribit infirmus in tua scientia frater, propter quem Christus mortuus est (I Cor. viii).* Tertium genus est scandalum, quod nobis nostris generatur ex sensibus, cum fallimur oculis, cum decipimus auditu, capimur odore, et sapore vitiamur. Unde Eva vetili et lethali cibi sic gustu est sauciata, sic visu. *Et vidit, inquit, mulier quod bonum est lignum ad manducandum, et quod gratum oculis ad videndum, et speciosum et ad intundum (Gen. iii).* Bene ergo Dominus adjevit scandalizare sensus ipsos, dicendo: *Si scandalizaverit te oculus tuus, aut manus tua, abscinde, et profice abs te: melius est tibi sine oculo et manu venire ad vitam quam toto corpore ingredi in gehennam (Matth. v, 18; Marc. ix).* Et quamvis Dominus lapsus et vitia jusserit sic nos secare, non membra; tamen si hoc Eva mater humani generis sic fecisset, melius sine oculo et manu in vitam venisset, quam totum posteritatem suam lamentabilem misisset in mortem. Cavere ergo oportet nos, fratres, ne scandalum faciamus aliis, ne vel ipsi alio faciente patiamur. Scandalum est quod offendit sensus, quod mentem turbat, quod confundit intelligentiæ puritatem. Scandalum est, quod diabolus fecit ex angelo, quod ex apostolo reddidit proditorem, quod in vexit peccatum mundo,

tur eum verum Deum coluisse, quem ipse, *Núm. xxxii, 18*, Dominum Deum suum appellat. Augustinus, lib. ii de Divers. Quæst. ad Simplicium, art. 9, quæst. 46 in Numer., rem, ut reperivit, sub iudice pendentem, adhuc reliquit.

^a Liqueat, ex *Numer. xxxi 16*, Balaam regi Balac suasisse ut ad castra Hebræorum submitteret speciosas puellas Moabitides, quæ eos ad fornicandum impellerent, ea lege, ut Hebræi prius ederent idolothya, et eorum numina venerarentur.

^b Ita cum Latino. Editi, incautos.

^c Servorum munus erat molas torquere, certamque farinæ mensuram statis diebus reddere. Sed et quandoque adhibebantur equi, vel asini. Unde *mola asinaria* ingentem quamdam innuit, ad quam circumagendam asino opuserat. Hieronymus hic, Vatablus, Ma-

A quod hominem deduxit ad mortem. Audi Dominum dicentem: *Vos mundo a scandalis (Matth. xvi).* Scandalum sanctos tentat, fatigat^b cautos, incautos dejicit, confundit omnia, conturbat omnes: et licet in præsentem loco Dominus de scandalo suæ passionis loquatur, et Judam denotent per quem venit ipsum scandalum scandalorum; tamen ne quis in hoc deveniret, admonuit, dicendo: *Impossibile est ut non veniant scandala; vos tamen illi per quem veniunt. Bonum est illi si lapis molaris appendatur collo ejus, et projiciatur in mare, quam scandalizet usum de pusillis istis (Luc. xv).* Quare non lapis, sed^c lapis molaris: quia lapis molaris dum triticum terit, dum farinam fundit, a polline furfurem dum secernit, panem pie laborantibus subministrat. Bene ergo illi qui eligit minister scandalum magis esse quam pacis, ad collum lapis alligatur molaris, ut hoc illum ad mortem trahat, quod illum trahere debuisset ad vitam: quia sensus ad vitam datus mortis convertit in scandalum, suadendo aliud videre, aliud audire, aliud sentire, aliud sapere, quam erat in Christo, quam erat in scientia salutari. Hinc^d angularem lapidem (*Isa. xxviii, 16*), hinc adjutorii lapidem (*I Reg. vii, 12*), hinc lapidem sino manibus abscissum (*Dan. ii, 48*), qui est Christus, sic pusillorum circuit et traxit ad scandalum, ut non panem vitæ, sed panem lacrymarum conficeret et doloris, sicut propheta testatur, dicens: *Qui manducatis panem doloris (Psal. cxvii, 4).* Bene ergo illi, sicut alibi dixit, *Ut mola asinaria alligetur collo ejus (Matth. xviii, 6)*, et inde sumat poenam, unde sumpsit et sensum, et exæquetur jumentis insipientibus, qui noluit hominibus superna sapientibus comparari.

SERMO XXVIII.

De Matthæi Publicani ac divitis vocatione, et de Christo cum Publicanis manducante et apostolos pauperes eligente.

Quod sit virtutibus cognata paupertas, terrena et cœlestis conprobat disciplina. Athleta ad luctamen nudus accedit, confligit cum fluctibus nauta nudus, miles in acie non nisi expeditus^e assitit; qui tendit ad philosophiam, totum quod in rebus est ante contemnit. Est ergo virtutibus cognata paupertas; et si paupertas virtutum parens, virtutum socia sic habetur, sapere convenit, quare Christus ad virtutis officium pauperes sic elegit. Petrus et Andreas, Jacobus et Joannes, germanitas combinata, immo congemi-

D riana, Maldonatus aliique putavere genus fuisse supplicii apud Hebræos, flagitiosissimos homines in mare demergere, e collo eorum mola asinaria suspensa. Lyranus autem, et ex heterodoxis multi, Grotius, Lightfootius, Clericus, rem in dubium revocant: asseritque Calmetus, ne volam quidem hujus supplicii apud Hebræos reperiri. Opinatur tamen a Syris vel Romanis induci potuisse in Palæstinam. Quoad Romanos vide Casaubonum in Sueton. Aug. cap. 67.

^d Cur Christus angularis lapis vocetur passim habes apud SS. Patres. Vide Cyrillum Alex. ad vers. 16 cap. xxviii Isaie; Oecumenium in I Pet. ii; Chrysostomum homil. 111 tom. V, et homil. 6 in epist. ad Ephes., et ex eo Theophylactum, in cap. ii ad Ephes., Theodoretum in psal. cxviii, etc.

^e Mss. Cæsensis, et Vallicell. habent, *astat*.

nata paupertas, in ^a apostolorum principes eliguntur: A pauperes censu, loco humiles, viles arte, obscuri vita, ^b labore communes, addicti vigiliis, fluctibus mancipati, negati honoribus, injuriis dati, præsidio retis, solo piscium captu victum vestitumque conquirentes. Sed in istis quantum vilis mundanus videbatur aspectus, pretiosas tantum animas Dei intuitus tunc videbat. Erant censu pauperes, sed innocentia locupletes; loco humiles, sed sanctitate sublimes, viles arte, sed simplicitate pretiosi; obscuri vita, sed vitæ merito perlucens; labores communes, sed proposito singulares: addicti vigiliis, sed ad cœlestes victorias jam vocati; fluctibus mancipati, sed fluctibus non demersi; negati honoribus, ditati magis honoribus, non negati; injuriis dati, sed injuriis non relictis; captores piscium, sed piscatores hominum jam decreti. Venite, inquit, ^B et faciam vos fieri piscatores hominum (Matth. iv, 19); ut vitalis escae jactu, ut hamo cœlestis verbi, de mortis gurgite animas ad lucem tollerent sempiternam. Captores piscium fiunt hominum piscatores, de labore transeunt ad laborem, quia labor nescit lassescere ^c meditatus. Omnia quæ de usu veniunt, non fatigant. Virtus exercitio perseverat. Hinc est quod Apostolos suos Christus humanis laboribus exercere voluit, ut eos indefessos redderet in divinis: voluit eis Deus manere fortitudinem, de exercitio præstare virtutem. Et quia fructus provenit ex labore, voluit eos labores non perdere, sed mutare; ipse ante illis usum laboris indulgit, qui postea eis tolerantiam dedit virtutis, Hinc est quod regna, gentes, carceres, vincula, tormenta, mortes, sævientes homines terris omnibus sic vicerunt. Diximus quod in apostolis amica virtutum, ^C Deo chara, sit electa paupertas. Matthæum ^d de telonio divitem, de usuris locupletem, lucris sæculi onustum quod in apostolatum Christus elegerit, quid dicemus? Hodie Matthæus de seipso sic cœpit: *Et cum transiret inde Jesus, vidit hominem sedentem in telonio Matthæum nomine; et ait illi, sequerem (Matth. ix).* Matthæus ^e publicanus generat nobis non parvam suis

^a Vel quia primores electi, vel abundantia virtutum. Theophylactus vocat Petrum et Joannem *vertices apostolorum*. Cæterum de hujusmodi voce *apostolus* vide Hieronymum in epist. 143, ad Damasum, et late Basnagium tom. I Histor. pag. 288, ubi contra Baronium contendit eam ævo Christi non fuisse adoptatam, quam tamen invenimus apud Joannem xiii, 16: *Οὗτός ἀπόστολος, ἄτις ἰσχυρὸς ἔστι ἐκεῖνος ὁ ἀποστόλος*. Eodem modo II Cor. viii, 23. Fratres, missi ab Ecclesia ad eleemosynarum collectionem *Ἀπόστολοι* Ecclesiarum nominantur; et ad Hebræos iii, 1, Christus ipse dicitur *Apostolus*, vel quia ipse princeps est et caput apostolorum, vel quia, ut ait Theophylactus, missus est ad oves domus Israel.

^b Ac si diceret communem quamdam et vulgarem artem exercuisse. Omnibus fortunæ et naturæ dotibus expertes fuisse apostolos, soloque nutu arbitrioque Dei vocatos, contra Maldonatum et Theophylactum, qui in eis naturæ habilitatem non excludere, asserere possumus cum Clemente Stromat. lib. vi pag. 480, Hilario de Trinitate lib. ii, Origenesque contra Celsum lib. ii pag. 135.

^c Id est exercitio. Etenim meditari non modo valet mente agitari; sed etiam exerceri. Unde Plauti verba in Stich. *Simulque ad cursuram meditabor me ad ludos*

quæstibus quæstionem, et magnum nobis negotium sua negotiatione proposuit. Sed dicit aliquis: Quam quæstionem? Quod negotium? Deus suscepit pauperes sed divites non repellit. Habens suscipit et ad se attrahit non habentes. Abraham dives (Luc. xvi), dives Job, David dives. Et quid Abraham beatius? Quid fortius Job? Quid David sanctius? Nam et Abraham post terrenos mærores pias animas et revolantes ad cælum in gremium suæ consolationis includit. Et Job in ipsis divitiarum machinis diabolum et ipse vicit, et nobis vincendi eum reliquit exemplum. Abraham sic possedit divitias, ut eas sæpe et oblatas contemneret et calcaret indultas (Gen. xiv); et sic diligeret possidere divitias, non a divitiis possideri; habere eas ad largitatis materiam, non ad cupiditatis incendium. Sed ad hæc respondetur, fuerunt sanctis innocentes divitiæ, utpote a Deo datæ, non turpiter acquisitæ; concessæ ad usum vitæ, non ad mortis usuram. Matthæum vero publicanum divitiæ, sic cupiditatis publicanum magistrum, fornace avaritiæ sic coquebant, sic alligabant vinculis cautionum, sacculorum ponderibus sic premebant, ut levare ad innocentiam, ad justitiam surgere, ad virtutem progredi non valeret. Unde et sedere ejus erat subsidere non sedere. Hunc ergo talem ad sua cur vocaverit Christus, cur elegerit ad divina, nisi quærat altius facit altissimam quæstionem, et non tantum quæstionem, sed et scandalum, sicut illo tempore circumstantium patefecit intentio. Quomodo enim infirmitas non laboraret humana, quando videbat apud Christum pecuniam sic valere, ut daret fraudulentum fidem, venali gratiam, cupiditatis magistro officium largitatis, doctori fenoris magisterum sanctitatis, publicano sæculi cœlesti secretum? Urebat videntes, quod usura quæ vastat terram tollebat ad cælum, et hanc quam detestantur homines Deitas advocabat. Sic autem sensisse tunc videntes aperit Matthæus ipse, qui ducturus vera de se, non potuit hæc tacere. *Cum autem Jesus discumberet in domo, ecce veniebant multi Publicani et peccatores, et di-*

Olympios. Labor autem meditatus, id est frequenter susceptus ac exercitus, usus ipso fit levior. MITA.

^d Tributum Græcis *τελος* dicitur: unde *Telonium*. Locus videlicet in quo publica exigebantur vectigalia, et juxta mare positus, ut ibi solverentur a transfretantibus.

^e Hoc nomine Judei vocabant eos quos ipsi vel ob vitæ institutum, vel morum impuritatem veluti profanos detestabantur. Non vero quod omnes Publicani essent ethnici, ut perperam opinatur Tertullianus lib. i de Pudicit. cap. 9, contra quem jure insurgit Hieronymus epist. 146, Damaso, ubi eos Judæos fuisse clarissime evincit, ut patet in Matthæo ex Patris nomine *Alphæo* suoque *Levi*. Quod si velint Publicanos nonnullos fuisse ethnicos, id de principibus tantum Publicanorum dederim, quos Græsi *δημοσιῶνας* vocant, id est *publicorum vectigalium redemptores*; non vero de inferioribus eorumque ministris, ut erat Matthæus. Publicanos honori fuisse Romanis, neminem latere puto. Hos Cicero in epist. ad Silum prætorum vocat *amplissimos homines*, multisque laudibus ornat in orat. pro Plancio. At Judæis odio et despectui erant, quod Potentum avaritiæ tyrannidique inservirent.

scumbabant cum eo et discipulis ejus. Pharisæi autem A videntes, dicebant discipulis ejus: Quare cum Publicanis et peccatoribus manducat magister vester? Et hoc dicebant Pharisæi, ut esset magnum malum, quod et malis poterit displicere: et si erat nefas publicanos Christo participes, a vel in cibo esse, divinis sociare quid erat publicanum? Fratres, in quæstione hac ingenium laboraret interpretis, si non ipse Dominus, cui fit ipsa quæstio, totum quod est quæstionis auferret. Repetamus ergo ordinem lectionis: Christus quare ad Matthæum venerit audiamus. b Cum transiret, inquit, Jesus. Non dixit, cum staret ibi: transivit, et pertransivit inde Jesus, ne Matthæus remaneret ibi; transivit inde Jesus, ne Matthæus ibi c taliter permaneret. Vidit hominem. Non dixit, vidit Matthæum, quia in Matthæo hominem liberarat; hoc est, homines B quos pecunia possidebat servire Deo nequeunt, pecuniis servientes. Non potestis, inquit, Deo servire et mammonæ (Matth. vi). Veni, sequere me. Non dixit, Affer ad me, quia Matthæum, non Matthæi sacculos requirebat. Veni, sequere me. Hoc est, depone pondus, disrumpe vincula, solve laqueos. Me sequere. Quære te, perde usuram, ut te valeas invenire. Sed jam Pharisæis quid responderit, audiamus: Non est opus, inquit, sanis medicus, sed male habentibus. Ecce quare ad Matthæum venerat Christus, ut avaritiæ curaret vulnera, ut saniem sanaret usuræ. Euntes, inquit, discite, quid est Misericordiam volo, et non sacrificium. Misericordiam voluit, ut Matthæus, quod tulerat per miseriam, in misericordias prorogaret; et inde redimeret pœnam, unde comparaverat culpam, Non veni vocare justos, sed peccatores. Sic dicens, non repulit justos, sed injustos, qui se d justos mentiebantur, exclusit. Christus ergo quod ad peccatores venit, peccata delere voluit, non peccatoribus voluit commanere. Quod est e dare vitam mortuo, hoc largitatem tribuere est avaro. Itaque Christus quod Matthæum vocat, non est illa pecuniæ ratio, sed est ratio tota virtutis. Denique Matthæus mox factus est terræ pauper, ut dives haberetur in cœlo.

SERMO XXIX.

De eisdem, et de auro.

Cum Matthæum publicanum Dominus ad apostolatus fastigium evocat et extollit, dat manum lapsis spem restituit desperatis, reddidit vitæ, quos sibi jam mors detinebat addictos. Cum præteriret, inquit, Jesus, vidit Levi Alphæi sedentem ad telonium (Marc. ii).

a Antiquorum Hebræorum mos constantissimus fuit, cum alterius religionis asseclis, neque cum artem aliquam vilem despectamque profitentibus, cibum sumere, ne aliquid immundum contingere conarentur. Vide Genes. xliii, 34; Joan. iv, 9.

b E domo videlicet egressus, eo exiturus ad mare.

c Ita retinimus ex ms. Vaticano; nonnullæ editiones, aliter.

d Cujusmodi equidem Pharisæi.

e Hoc est, quemadmodum muneris est divini, non creatæ naturæ, ad vitam mortuos revocare; ita opus est dexteræ Excelsi quod avarus bona sua largiatur. Propterea Matthæi revocatio ab usuris, et facultatum ejus in pios usus erogatio fuit munus divinum. Mira.

Sedebat utique, qui stare non poterat pondere cupiditatis oppressus, et ipsa totus conscientia fraudis incurvus. Aurum natura grave, gravius fit avaritia nimis. Hinc est quod plus habentem deprimit quam ferentem, et vehementius aggravat corda quam corpora. Nascitur in terra profunda, sectatur ipsa montium fundamenta, perque ima venarum cæcis discurret anfractibus, et dum suam semper f repetit ad naturam cœlestes animos ad inferna deponit: obscurat sensus semper, alta mentium semper in terrena demergit. Aurum erogare bonum, reponere malum, contemnere validum, fugere persecurum: quod sicut vincere virtutis est, ita felicitatis est evasisse. Auri furor ardentius humano fervet in pectore quam caminus totus ignescit incendiis, et acrius homines dissolvit in terra quam solvitur in calore flammarum. Cruditatis dominus, sævus hostis, amando lædit, nudat ditando, ipsum etiam captivat aspectum, fidem frangit, violat affectum, vulnerat charitatem, turbat quietem, adimit innocentiam, docet furtum, suadet fraudes, imperat latrocinium. Et quid plura? Hoc est, quod Apostolus dixit: Radix omnium malorum est avaritia (I Tim. vi). Est commutatio sane una, si homo prudens illud ante mittat ad cœlum, quam mittatur ab illo, ut stultus, in Tartarum. Mittat per manum pauperis, quia quidquid propter Deum pauperi dedit, ad cœlum sine dilatione transmittit. Merito Matthæum Dominus talibus vinculis absolvi cupiens præpeditum suscitavit, dicendo: Sequere me. Hoc est me sequere de supernis ad superna tendentem, et non aurum de inferis ad inferna mergentem. Ubi C fuerit thesaurus tuus, illic et cor tuum erit (Matth. vi). Aurum patriarcharum stirpem, progeniem sanctam, tantam germanitatis singularem coronam adeo corrupit, et totius reddidit pietatis extorrem, ut Joseph Egyptiis, fratrem barbaris, innocentem noxiis, et ingenuitatem traderent servituti (Gen. xxxvii). Sic sicavit mentes, sic corda depressit, sic quod in eis fuerat humani sensus, ferinam in rabiem commutavit ut non offensam Dei, non sancti patris dolorem, non proprii sanguinis sensum meminisse permiserit. Intuere quid auro gravius, quod cum mores hominum perdit, perdit et naturam. Aurum Judaicum populum sic suo captivavit aspectu, vicit illecebris, specie perdecipit, ut hoc esse Deum crederent, et Deum verum, Deum tot beneficiis cognitum denegarent; sic convertit homines in jumenta, ut vituli caput, caput suum crederent, et omnium rerum capiti h caput pe-

f Id est, dum natura sua obscura quæque et alte defossa loca amat.

g Ms. Vatic., ingenium. At ex genio Chrysologi lectionem ms. Cæsen. et Vallicell. libentius retinui. Non autem auri pretium, quod ex Ismaelitis perceperunt, eo perduxit Josephi fratres, ut eum venundarent; sed zelotypia tacti, quod eum in omnes regnaturum somnia protenderent. Non desunt tamen ex Patribus quos hoc idem cum Chrysologo sensisse apparet.

h Non uni ex SS. Patribus mens fuit, ab Hebræis vituli tantum caput fuisse conflatum. In hac sententia sunt Cyprianus et Ambrosius epist. 62, Lactantius lib. iv cap. 10. Et inde tradunt nonnulli ortam ethnicorum calumniam, Judæos scilicet adorasse caput

cudis anteferrent (*Exod. xxxii*). Attendite quam sit
 pernicies ista fugienda, quæ cum mores hominum,
 honestatem, vitamque perdiderit, ipsum quoque
 Deum voluit homini et contendit auferre. Hoc est,
 quod Judam fecit esse proditorem, ut hominem co-
 geret Deum negare, vendere germanum sui sangui-
 nis, distrahere conditorem, et ipsum sanguinem taxare
 pretio quem sponte Dominus erat nostrum largitu-
 rus in pretium (*Matth. xxvi*). Sed ne multa super hoc
 generent exempla fastidium, transeamus ad reliqua.
Sequere me, et surgens secutus est eum. Sæpe legitur
 et in hoste utilis virtus, sæpe in adversario compro-
 batur. Matthæus non subtrahitur operi, sed mutatur,
 et telonium suscipit magis quam relinquit, ut mansura
 Deo, non homini peritura conquirat, ut non trigesi-
 mum in quadragesimum quinquagesimumque num-
 mum tristis redigat supputator; sed trigesimum in
 sexagesimum et centesimum gaudii fructum lætus re-
 condat divinis commodis profuturum. *Et surgens se-
 cutus est eum.* Generosus animus, qui sic ea quæ
 magna putarat, facile, et quasi nulla contempsit:
 apparet illum per ignorantiam lucra ante præsentia
 conquisisse, a quibus ut se sensit, et vidit liberum
 sic^a raptus est ad divina. *Et factum est, dum accum-
 beret in domo illius, multi Publicani et peccatores dis-
 cumbebant cum Jesu et discipulis ejus.* Discumbebat
 Jesus plus in Matthæi mente quam^b sigmate, et epu-
 labatur non cibis, sed reditu peccatoris, ut revocaret
 convivio, collegio, humanitatis affectu, dulcissima
 sui confabulatione discumbentes, quos sciebat posse
 judicis agnita potestate dissolvi, percelli terrore ma-
 jestatis suæ, de nuda mox præsentia posse prosterni
 velatus humano copore, qui homini voluit subveni-
 re. Occultavit dominum, qui servis dignatus est fi-
 duciam non negare; majestatem texit, qui fragilem
 studuit parentis amore complecti. Sed offenduntur
 Judæi, dicentes: *Quare cum Publicanis et peccatori-
 bus manducat et bibit magister vester?* Miraris, Judæe,
 cur misceatur convivio peccatorum, qui propter pec-
 catores et nasci voluit, et non recusavit occidi:
 oblatras cur peccatorum vinum bibat, qui pro pec-
 catoribus suum sanguinem fudit. Etsi vis posse am-
 plius, suscepit ipse peccatum, ne perderet peccato-
 res; in se sententiam suam iudex retorsit, ut amasse
 se peccatores proderet magis solvendo debitum quam
 donando. Sed talibus ipsum Dominum respondisse

asini; quam postea in Christianos primæve ætatis
 effluxisse satis superque constat, licet etiam ab alio
 fonte promanasse verosimilius sit. At Scriptura ubi-
 que vitulum dicit, nec usquam solius capitis meminit.
 Is autem erat Apis, seu Serapis Ægyptiorum numen.

^a Secreta quadam vi sese moveri sensit, qua suavi-
 ter quidem et jucunde, sed vehementissime traheba-
 tur. Vide Augustinum de Gratia Christi contra Pela-
 gium.

^b Id est, mensa, ut alias annotatum est. De sigma-
 te vide Petrum Colum Brugensem, not. ad Sidonium
 pag. 49, ubi Lipsium emendat Lect. lib. III, in expo-
 sitione loci Lampridii allucinatum.

^c Superbissimum hominum genus Pharisæi, qui
 dum alios veluti peccatores aspernabantur, se ipsos,
 tamquam justos prædicabant.

A sufficiat, *Non necesse habent sani medico, sed male
 habentes; non enim veni vocare justos, sed peccatores.*
 Et quis non erat ægrotus, ipsa generis humani sic
 ægrotante natura? Ad omnes ergo venit, qui omnes
 male habentes ut curaret invenit; sed plane mori
 meruit, qui medicum contempsit ne se accusaret, vel
 confiteretur ægrotum. Sed dicti sui Dominus aperit
 mox figuram, dicendo: *Non enim veni vocare justos,
 sed peccatores.* Non hic Dominus justos respuit, sed
 superbos; ^e et eos notat, qui cum non sint, esse se
 jactant justos. Et ubi erant justi, cum juxta prophe-
 tam: *Non erat qui faceret bonum, non erat usque ad
 unum (Ps. xlii)?* Ut intelligant ægritudinem, medi-
 cum, ut curentur, admittant, confiteantur se peccato-
 res, ut modo Christus parens et conviva largiatur ve-
 niam, ne post iudex ferat in contumaces debitam
 sine fine sententiam.

SERMO 'XXX.

De eisdem.

Hodierna evang-lica lectio Matthæum publicanum
 sic in apostolum commutavit, ut qui erat fraudator
 pecuniæ fieret gratiæ distributor, et de impietatis
 schola ad pietatis magisterium perveniret; fieretque
 doctor misericordiæ, qui avaritiæ fuerat institutor.
*Dum transiret Jesus, vidit hominem sedentem in telo-
 nio, Matthæum nomine (Matth. ix).* Cum transiret
 inde Jesus, bene transiret inde: transibat Judæam,
 ut veniret ad gentes; præteribat Synagogam, ut Ec-
 lesia permaneret; prætergredebatur carnis patriam
 ut deitatis suæ remearet ad sedem. In Christo, fra-
 tres, transitoria est carnis injuria, in quo divinitatis
 honor est sempiternus. *Dum transiret inde, vidit ho-
 minem.* Vidit plus divinis oculis quam humanis. *Vi-
 dit hominem, ut peccata hominis non videret.* Vidit
 opus suum, ut despiceret opera peccatorum. Vidit
 illum Deus, ^d ut ille videret Deum. Vidit illum Chri-
 stus, ut ille pecuniæ latebras amplius non videret.
 Vidit illum Christus sedentem, quia pressus cupidita-
 tis pondere, surgere non valebat. Fratres, deterius
 sedebat in telonio publicanus iste, quam paralyticus,
 de quo ante diximus, jacebat in lecto. Quia ille carnis
 patiebatur paralysim, iste mentis: in illo fuerat com-
 pago turbata membrorum, in isto totus ordo fuerat
 sensuum dissipatus; ille jacebat ^e captus carne, se-
 debat corpore et animo iste captivus; ille doloribus
 succumbebat in vitis, iste ^f vitis voluntarius servie-

D ^d Deus aspectu suo peccatores illuminat, ut mi-
 serrima sua conditione cognita, redeant ad ipsum
 per pœnitentiam. S. Gregorius: Nullus Deum spiri-
 tualiter videt, qui carnaliter vivit; qui enim Deum
 vidit, eo ipso moritur, ab hujus vitæ delectationibus
 tota mente separatus. ΜΙΤΑ.

^e Omnibus scilicet membrorum viribus destitutus.

^f Ex iis abunde patet Matthæum, in sensu Chry-
 sologi, non fuisse nobilem quempiam publicorum
 vectigalium redemptorem de quibus in notis ad su-
 per. serm., sed ipsius publici redemptionis ministrum
 quem aptius voces portitorem vel exactorem, genus
 hominum sævitæ, avaritiæ, rapinis deditum. *Alienarum
 calamitatum negotiatores,* vocat hos Chryso-
 stomus tom. VI homil. de Pœnis, seu 79. Theophyl-
 lactus hom. 45, pag. 88: *Qui portitorem nominat,*

bat; iste sibi innocens avaritiæ videbatur in crimine, A ille se cognoscebat inter vulnera peccatorem; iste lucrorum cumulabat peccata, ille dolorum gemitibus^a peccata debebat. Merito igitur paralytico dicitur, *Confide, fili, dimittuntur tibi peccata tua* (Matth. ix), quia compensarat delicta doloribus; publicano autem dicitur: *Veni, sequere me*. Hoc est, ut sequendo me repares quod consequendo pecuniam perdidisti. Sed dicit aliquis: Quare Publicanus, qui major videbatur in crimine, major habetur in munere? Nam mox apostolatus certa prædictus dignitate, non solum ipse accepit, sed aliis indulgentiam tribuit peccatorum: totum orbem splendore evangelicæ prædicationis irradiat, et paralyticus sola dignus venia vix habetur. Vis nosse quare plus consecutus sit Publicanus? Quia juxta apostolum, ubi abundavit peccatum, B superabundavit et gratia (Rom. v). Scimus ut Publicanus gentilis populi typum teneat, paralyticus Judaici populi sit figura, qui hodieque malæ valetudinis tenetur in lecto, ut nisi portatus fuerit fide gentium, oblatus Christo miseratione sanctorum, Christiani populi credulitate salvatus, ad domum fidei, ad domum patriæ non potest pervenire. *Et discumbente eo in domo, esse veniebant, inquit, multi publicani et peccatores, et discumbebant cum eo et discipulis ejus. Videntes autem Pharisei dicebant discipulis ejus, Quare cum publicanis et peccatoribus magister vester manducat?* Arguitur Deus, quia inclinatur se homini, quare conjacet peccatori, quare esurit^b pœnitentiam, quare sitit reditum peccatorum, quare acceptat misericordiæ fercula, quare sumit poculum pietatis. Fratres, venit ad prandium Christus, venit ad convivium Vita, ut faceret secum convivere morituros; jacuit Resurrectio, ut de sepulcris surgerent qui jacebant; decubuit indulgentia, ut peccatores levaret ad veniam; venit ad humanitatem divinitas, ut ad divinitatem veniret humanitas; venit iudex ad reorum prandiam, ut humanitas præveniret reatus sententiam; venit ad languentes medicus, ut reficeret convalescendo defessos; inclinavit pastor bonus humeros suos, ut ovem perditam salutare reportaret ad caulas. Sed hoc Phariseus detestatur et arguit, qui prandium Dominicum putat non virtutis esse, sed ventris; non spiritus, sed carnis; non divinæ bonitatis, sed voluptatis humanæ; terreni luxus, non gratiæ cœlestis. Sic, sic se videt, qui Deum non videt. Quis arguit medicum^c jacentibus conjacentem, nisi humanæ salutis inimicus? quis pastorem subnixum lasso pecori reprehendit, nisi qui lucrosi

eo nomine complectitur avarum, injustum raptorem et lucri cupidum.

^a Licet Dominus fidem tantum illorum qui paralyticum portabant laudaverit, attamen dicendum est paralyticum proculdubio ita intima cordis compunctione comparatum fuisse, ut peccatorum veniam et corporis incolumitatem promeruerit.

^b Alias, pœnitentem.

^c Ms. Cæsennæ, jacentem cum jacente.

^d Ms. Cæsennæ., magister ipse est peccatorum.

Utramque lectionem amplectitur Mira « qui se, ait, peccatorem negat, antonomastice peccator dicitur,

gregis amorem nescit? quis iudicem de pietate iudicat, nisi ille qui fuerit desperatus? qui communionem Dei, nisi sacrilegus, spernit? indulgentiam quis, nisi crudelis horrescit? *Quare magister vester cum Publicanis et peccatoribus manducat?* Et quis est peccator, nisi qui se peccatorem negat? ^d Magis ipse peccator est, et, ut verius dicam, ipse jam peccatum est, qui se jam non intelligit peccatorem. Et quis injustus, nisi qui se iudicat justum? Legisti, *Pharisæe, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens* (Ps. cxlii). Quamdiu sumus in mortali corpore, et fragilitas dominatur in nobis; et si actu peccata vincimus, vincere peccata cogitationum non possumus, et injustitias fugere: qui si corpore possumus evitare, et si conscientiam malam devincere valemus, culpas negligentiam, ignorantiam peccata quemadmodum possumus abolere? Pharisee, confitere peccatum, ut Christi venire possis ad mensam, ut sit tibi panis Christus et panis ipse frangatur in tuorum veniam peccatorum, ut fiat tibi poculum Christus, qui in tuorum delictorum remissionem funditur. Pharisee, prande cum peccatoribus, ut possis prandere cum Christo; agnosce te peccatorem, ut tecum prandeat Christus; intra cum peccatoribus convivium Domini tui, ut possis non esse peccator; intra domum misericordiæ cum Christi venia, ne cum tua iudicia extra domum misericordiæ puniaris exclusus: agnosce Christum, audi Christum, audi Dominum tuum, audi cœlestem medicum, calumnias tuas peremptorie confutantem. *Non est opus sanis medicus, sed male habentibus*. Si vis curam, agnosce languorem. *Non veni vocare justos, sed peccatores*. Si cupis misericordiam, confitere peccatum. *Euntes, inquit, discite quid est, Misericordiam volo, et non sacrificium* (Ose. vi). Christus misericordiam vult, et non sacrificium; aut quod sacrificium quaeret, qui ut te quaereret sacrificium factus est ipse? *Non veni vocare justos, sed peccatores*. Non repulit justos, sed quia sine Christo innocens non habetur in terris. *Non veni vocare justos, sed peccatores*. Sic dicendo non repulit justos, sed quia omnes reperit peccatores. Audi Psalmistam. *Dominus de cælo prospexit super filios hominum, ut videat si est intelligens aut requirens Deum. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt; non est qui faciat bonum, non est usque ad unum* (Psalm. xlii). Fratres simus, D simus peccatores confessione nostra, ut Christi venia non simus peccatores.

quia comparative ad alios majus peccatum habet. Etenim Deo contradicit in sacris paginis dicenti nullum hominem in hac vita esse sine peccato. » Alteram quod spectat subdit: « Quod sit magister peccatorum falsa dogmata disseminando cum Pelagianis et Cœlestianis apud Augustinum serm. 29 de Verb. Apostolor. asserentibus hominem esse qui non sit peccator et qui Christi reparatione non egeat. Immo de peccatore et peccatorum magistro sit ipse peccatum, quia nolens se peccatorem fateri, sit impœnitens finalis, de sua miserabili conditione lætus, emendationis expertus. »

SERMO XXXI.

De Pharisæorum et discipulorum Joannis jejunio.

Bonitas virtutum mater, malitia origo vitiorum; virtutes comitatur gloria, inhæret vitis cognata confusio; sicut vitis teguntur dolis, ita illustrantur libertate virtutes. Hinc est quod Christus virtutum lux, agebat libera, loquebatur pure, præstabat ut Deus, patiebatur ut parens, ut dominus arguebat: Judæi vero viperium germen, a genitricis mors, genitoris occisio, dum perimunt Christum Synagogæ matris uterum diruperunt. Vere sicut scriptum est: *Progenies viperarum (Matth. iii)* submittebant capita, adlabantur lingua, vulnera dabant dolis, blasphemias venena fundebant: et quasi non sufficeret ad odium contemptus, despectus ad injuriam, sic Christum persequabantur insidiis, tentabant dolis, interrogatione pulsabant, appetebant contumeliis, et tota cupidi simulatione vallabant. Objiciebant curandos sabbato, ut si non curasset, fletet de impossibilitate contemptus; de lege manaret calumnia si curasset. Interrogabant in qua potestate faceret sua jussione virtutes (*Luc. xx*), ut si dixisset, deitatis, invidiam commoverent; si tacuisset, artis magicæ crimen inferrent. Dicebant enim *in Beelzebub principis dæmoniorum eicit dæmonia (Matth. xii)*: et, sicut hodie lectum est, apud discipulos in magistrum notam de Publicanorum convivio componebant. Apud magistrum discipulos jejunii nescios gulæ deditos accusabant; sed discipulis de magistro, magistro de discipulis odiorum causas, discordiæ semina livore jactabant. *Accesserunt, inquit, discipuli Joannis, dicentes: Quare nos et Pharisæi jejunamus frequenter, discipuli autem tui non jejunant (Matth. xii)?* Et cum discipulis Joannis quæ societas Pharisæis? nisi quia junxerat^b invidia, quos disjunxerat disciplina. Hic jam sua perdit jura zelus, junxit disjungere consuetus. Judæi postponi Moysen Domino non ferebant, discipuli

^a Alludit ad illud quod vulgo perhibetur, viperas scilicet ex eroso matris utero ad vitam exire. Chrysostomus homil. 11 in Matth. pag. 69: *Istud animal corrumpit matrem, ejusque ventrem devorat, ac in lucem prodit.* Eodem modo Theophylactus in cap. iii Matth. pag. 18, Isidorus Peleusiota epist. 105 lib. 1 pag. 32, 33, etc. Vide quæ abundantius dicemus in notis ad serm. 438.

^b Discipuli Joannis zelo quodam pro magistro suo ducti erant in invidiam Christi. A Pharisæis igitur submissi ii fuerant, ut Christi discipulos aggrederentur. Vel, ut vult hic Chrysologus cum Augustino de Consensu, etc. cap. 16 et Chrysostomus opinatur, Pharisæis accessere, seseque illis consociarunt.

^c Explicarem non de publicis jejuniis antiqua lege Judæis decretis Levitic. 1, 29, sed de illis quæ lege privata et jussu magistrorum, vel ex proprio cujusque consilio statis diebus observabantur. Quod solemne erat Pharisæis, ob famæ aucupium, bis unaquaque hebdomade quandoque pluries. Discipuli etiam Joannis, eo præcipue tempore quo magister detinebatur in vinculis, jejunabant.

^d Videlicet qui interfuerant nuptiis, et quos apte Chrysologus vocat *amicos sponsi*. Nam sicut sponsam comitabantur virgines, ita socii et amici sponsum

A Joannis Christum nolebant Joanni ullatenus antefari: sic in Christum fremebant utriusque livore communi. *Quare nos et Pharisæi jejunamus frequenter, discipuli autem tui non jejunant?* Quare? quia penes vos est de lege, non de voluntate, jejunium; jejunium non jejunantem respicit, sed lubentem. Et quis vobis jejunii fructus est, qui jejunium jejunatis invitum? Jejunium est singulare sanctitatis aratrum, colit corda, eradicat crimina, evellit delicta, vitia subruit, charitatem serit, copiam nutrit, parat innocentiam messem. Discipuli ergo Christi in tota sanctitatis segele constituti, et virtutum manipulos colligentes, habentes panem jam novi fructus, inveterata non possunt jejunia jejunare. Quæ jactantur verbis, pallore proponuntur, venditantur defectu, placent humanis oculis, non divinis. *Quare nos et Pharisæi jejunamus frequenter, discipuli autem tui non jejunant?* Respondit Dominus: *Numquid possunt filii sponsi^d jejunare, quamdiu cum illis est sponsus? Quid est hoc?* Interrogatus Joannes sponsum esse sic testatus est Christum: *Qui habet sponsam sponsus est; amicus autem sponsi, qui stat et audit cum gaudio, gaudet propter vocem sponsi (Joan. iii).* Convenienter ergo discipulis Joannes magistri sui voce respondit, ut vel illi crederent et non cogèrent tempora sponsi læta tristis intrare jejunii: quia qui quærit sponsam jejunia seponit, relinquit austeram, totum se dat gaudiis, epulis indulget, totus blandus, totus amabilis, totus festivus incedit, et facit totum quod sponsæ tenera requirit affectio. Christus ergo qui tunc^e Ecclesiam desponsabat, indulgebat se mensis, convivantibus se non negabat, humanum, comem, blandum se pia charitate reddebat, donec divinis humana conjungeret, et faceret de terrena societate cæleste consortium. Adjecit Dominus dicens: *Nemo immittit commissuram panni rudis in vestimentum vetus, tollit enim^f plenitudinem ejus a vestimento, et pejor scissura fit.* Antiquæ legis supellectilem dicit^g Judaicis studiis attritam, corruptis

Judic. xv, 11. Græcis ὀμύλας sunt, Latinis sequales. Ex hoc Evangelii loco Montanistæ jejunia, et xerophagias protrahebant etiam post Pentecosten, quod ablato sponso filii sponsi debeant jejunare. Vide Hieronymum in cap. viii Matth. Fortasse hic Chrysologus horum errorem perstringit.

^e Christum Ecclesiæ sponsum dici, alias observatum. Ad exemplum Dei, qui populi Hebræi a prophetis *maritus* nuncupatur, inquit Grotius in cap. iii Joann. 29.

^f Implere, dicitur Hebræis committere, sarcire, additoque panni frustulo vestem componere. Et plenitudo hic est scissura assuto panni surculo composita. Novum autem dispendium erit, si novum cum veteri panno committas. Tunc enim non coherentem commissuram, nova scissura fit. Vide hanc eandem similitudinem Lucæ vi, 36. Nec dissimilia habet Philo, ubi exponit legem quæ pannum et linum contextere vetat: *non solum, inquit diversitas consociationem respuit; sed prævalescentia alterius rupturam potius afficit quam conjunctionem.*

^g Ita Hieronymus, Euthymius, Chrysostomus, Theophylactus, alique veterem legem pro veste usu tritam, pro rudi panno Evangelium interpretantur. Hinc colligebant Marcionitæ duas has leges simul componi non posse, neque unum esse Deum utrius-

sensibus, sectis scissam, impuris actibus obsoletam, **A** sed Judæus nec recipit intrantem, nec agnoscit præsentem, & nec operantem cæcatus intelligit. Cernite quam nihil sit præsentia corporalis, ubi fuerit mentis miseranda separatio; sicut contra nihil officit absentia corporalis, ubi corda fuerint sociata per fidem. *Et erat ibi homo, habens manum aridam.* In hoc homine omnium hominum imago figuratur, in hoc geritur cura cunctorum, in hoc universorum sanitas diu expectata reparatur. Aruerat enim manus hominis magis stupore fidei ^h quam siccitate nervorum, et plus culpa conscientie quam debilitate carnali. Antiqua nimis ista erat, et quæ in ipso mundi principio contigerat ægrotudo, nec arte hominis aut beneficio poterat hæc curari; quæ justa Dei fuerat indignatione contracta, tetigerat vetita, inconcessa præsumserat, cum se ad arborem sciendi bonum, malumque porrexerat (*Gen. iii*), auctore indigebat, non qui ^l malagma imponeret, sed qui posset illatam relaxare sententiam, et ignoscendo resolvere quod religaverat indignando. In hoc homine nostræ tantum geritur umbra sanitatis, perfecta autem salus nobis reservatur in Christo, quia tunc ariditas nostræ manus meserando dissolvitur, cum cruore perfunditur Dominicæ passionis, cum illo vitali ligno crucis extenditur, cum carpit fructuosam de dolore virtutem, cum totam arborem salutis amplectitur, cum clavis Domini corpus affigitur, quo numquam ad arborem concupiscentiæ, et aridæ redeat voluntatis. *Observabant, inquit, pharisæi si sabbatis curaret, ut accusarent eum.* Ad infamiam iudicis et nequitiam cõgnitoris, ^j quæritur de cura crimen, de pietate accusatio, reatus de virtute, de salute supplicium. Sed mirum non est: semper offendunt bona malos, pia impios, sancta profanos; aut quando non lascivus disciplinam, virtutem vitiosius, innocentiam criminosis accusat? Observabant solliciti sacerdotes sabbatis, non si peccaret, sed si curaret, ut accusarent eum. Amatores criminum invigilant, insidiantur in accusatione virtutum, quasi contra salutem, non pro

sed Judæus nec recipit intrantem, nec agnoscit præsentem, & nec operantem cæcatus intelligit. Cernite quam nihil sit præsentia corporalis, ubi fuerit mentis miseranda separatio; sicut contra nihil officit absentia corporalis, ubi corda fuerint sociata per fidem. *Et erat ibi homo, habens manum aridam.* In hoc homine omnium hominum imago figuratur, in hoc geritur cura cunctorum, in hoc universorum sanitas diu expectata reparatur. Aruerat enim manus hominis magis stupore fidei ^h quam siccitate nervorum, et plus culpa conscientie quam debilitate carnali. Antiqua nimis ista erat, et quæ in ipso mundi principio contigerat ægrotudo, nec arte hominis aut beneficio poterat hæc curari; quæ justa Dei fuerat indignatione contracta, tetigerat vetita, inconcessa præsumserat, cum se ad arborem sciendi bonum, malumque porrexerat (*Gen. iii*), auctore indigebat, non qui ^l malagma imponeret, sed qui posset illatam relaxare sententiam, et ignoscendo resolvere quod religaverat indignando. In hoc homine nostræ tantum geritur umbra sanitatis, perfecta autem salus nobis reservatur in Christo, quia tunc ariditas nostræ manus meserando dissolvitur, cum cruore perfunditur Dominicæ passionis, cum illo vitali ligno crucis extenditur, cum carpit fructuosam de dolore virtutem, cum totam arborem salutis amplectitur, cum clavis Domini corpus affigitur, quo numquam ad arborem concupiscentiæ, et aridæ redeat voluntatis. *Observabant, inquit, pharisæi si sabbatis curaret, ut accusarent eum.* Ad infamiam iudicis et nequitiam cõgnitoris, ^j quæritur de cura crimen, de pietate accusatio, reatus de virtute, de salute supplicium. Sed mirum non est: semper offendunt bona malos, pia impios, sancta profanos; aut quando non lascivus disciplinam, virtutem vitiosius, innocentiam criminosis accusat? Observabant solliciti sacerdotes sabbatis, non si peccaret, sed si curaret, ut accusarent eum. Amatores criminum invigilant, insidiantur in accusatione virtutum, quasi contra salutem, non pro

SERMO XXXII.

De eo qui habebat manum aridam.

Omnia signorum Christi opera stupenda virtutum, non humanitas, neque casu, sed divina procuratione credenda sunt evenisse, sicut hodie nobis evangelicum demonstravit eloquium. *Et intravit, inquit, Jesus in synagogam, et erat ibi homo habens manum aridam* (*Marc. iii*). Christus quidem ^f ingreditur synagogam, que auctorem. Vide Tertullianum lib. iii et iv contra Marcionem; Epiphanium, hæres. 42; Augustinum lib. iv contra Faustum.

^a Id est novum, vel numquam interpolatum. Nam et jurisconsulti *nova vestimenta* opponunt *interpolis*. Rudem pro novo habet etiam Paulinus epist. xxxi pag. 198 recent. edit.

Circumdansque rudes festis altaribus agnos
et poema xxvii natal. 10 pag. 654

. . . Nitet una venustas.
Annosis rudibusque locis.

^b Utres hircina coria sunt, arte parata, et instar sacci consuta, optime purgata, et suffimentis delinita, ne quid ingrati odoris in vinum irrepit. Hinc *ἀσπὴς αἰγίως*, *vas caprinum*, eo quod Hebræis *nebel*, *vas coriaceum*, LXX vertunt *ἀσπὴς*. Loquitur autem Christus in Evangelio ad consuetudinem Syrorum, qui maxime iter facientes vinum secum deferendum utribus includebant.

^c Idem prelum ac torcular comprimendis uvis aptum. Crux autem sæpius torculari assimilatur, ex illo: *Ego torcular calcavi solus.*

^d Ex ms. Vallicel. editi, *et rumpuntur, et fundunt.*

B Utres veteres Judæos vocat; novos utres nuncupat Christianos: quia sicut ^b utres pellium ab omni squalore purgantur, et pigmentis linuntur odoratis, ut soporem vini possint inviolabilem custodire, ita jejuniis corpora humana ab omni carnalium delictorum squalore purgantur, et fiunt utres divinis torcularibus apti, ut de ^c prelo crucis accipiant vinum novum, et incorruptam novitatem conservent. Sed hoc sicut accipiunt Christiani; ita Judæi nisi Christiani fuerint, non habebunt: qui corrupti vitiiis et inveterati malis, vinum novum quod est Evangelii verbum, sic acceperint ^d ut rumpantur et fundant. Agnoscendum est ergo quia Christus per exempla hæc non discipulos suos noluit jejunare, sed noluit jejunium verum fraudulentum miscere jejunio.

C ^e Vel ex more, quia sabbatum erat; vel introierat ut a Christo sanaretur.
^f Synagogæ erant academice, gymnasia, Hebræis ita dictæ ab *het hamidrash*, *domus doctrinæ*, ut docet Buxtorfius. Si plura desideras, vide Lamy, de Templo pag. 662.
^g Athanasius, tom. I pag. 1075: *Restituta est ipsa manus; cæterum ariditas mentis Judæis sanata non est.*

D ^h Cæmentarium hunc fuisse legimus in Evangelio Nazaræorum, quod Græce vertit Hieronymus. Et revera ex assiduo tactu rerum frigidarum cæmenti, luti, etc., oritur atrophia, qua pars sensim absumitur, et ob defectum alimenti siccat, ut ait Noster, et arescit.
ⁱ Emplastrum seu medicamentum. MITA. Ex Græco *μάλαγμα*, eo quod sine igne maceretur et comprehendatur, ut est apud Isidorum lib. iv cap. 9. Vide Cornelium Celsum, lib. v cap. 17; Augustinum, serm. 38 de Temp.; Salvianum lib. iii de Gubern. Dei; Fortunatum in Vita S. Germani Paris. episcopi, qui hoc utuntur vocabulo.

^j Observabant enim si sanaret, ut eum inde deferrent ad domum iudicii, ubi plectebantur sabbati violatores.

salute sabbatum sit provisum.¹ Si sabbatis curaret, observant: tali legis interprete, non dico laborat nimis, sed funditus et exspirat ægrotus. Sabbatum non impie curam denegavit infirmis, sed tota pietate aliquoties quietem præstitit fessis nimio labore mortalibus. *Et ait homini habenti manum aridam: Surge in medium, professor debilitatis propriæ, supernæ pietatis exactor, testis divinæ virtutis, Judaicæ incredulitatis assertor. Surge in medium, ut quos non compungit virtus tanta signorum, quos non operatantæ salutis inclinant, vel debilitatis tantæ miseratio constringat et mitiget. Tunc dixit eis, licet sabbatis benefacere an male; animam salvam facere, an perdere?* Hoc dicendo, bonitatem commendat operis sui, et illorum malitiæ conceptæ conscientiam accusat: quia eum ille hominem salvum facere corpore animoque gestiret, illi eum accusandi studio perdere moliantur, qui et patiebantur eum sabbatis curare; insidiantes animo utrum curaret, ut cum curasset, sensus sui malignitate damnarentur, et essent tali patientia quam ipsa malitia nequiores, et plus furentes dolo quam tali iudicio dementes. *At illi lacebant, et circumspiciens eos cum ira, contristatus super cæcitate cordis eorum.* Circumspiciens dixit, non conspiciens, id est, non tantum faciem ut homo, intuens, sed ut Deus corpora, corda, mentes, sensus, præterita, præsentia, futura contemplatus. *Circumspiciens eos cum ira, contristatus.* Irascitur ut dominus, contristatur ut parens, dolet ut homo, intuetur ut Deus. *Dicit homini, extende manum tuam; et extendit, et restituta est manus illius.* Extende manum tuam: ^d jussione solvitur, quæ fuerat jussione

^a Optime. Nam illum in medium vocaverat, tum ut omnes redderet attentos; tum quia, ut ipse aspectus hominis miseri dura circumstantium corda emolliret.

^b Cum putarent Hebræi nec hostem aggredi licere die sabbati, rogat hic Christus an nisi liceat nocere, liceat saltem benefacere.

^c Non erat ira Christi appetitio vindictæ, sed indignatio in vitia: et contristabatur de peccatis, sed ut parens miseretur filiorum peccantium. A. Clem. Alex., Strom. lib. iv pag. 535, Deus vocatur ἀθυρος, nihil ira commotus. In textu Græco Evangelii pro cæcitate, alii legunt πῶρσιν, duritiem.

^d In Evangelio solum atrophia exponitur; sed verba Christi, *extende manum tuam*, declarant laborasse duplici morbo et contractione scilicet et atrophia. Cui sententiæ assentitur Chrysologus, dum dicit hac Christi jussione manum fuisse solutam. Quæ enim in Evangelio dicitur *arida*, Vatablo contracta est Græce ἰσχύλοσα, incurva, nervis scilicet eam curvantibus et contrahentibus.

^e Hoc est, ariditas manus experimento cognovit adesse verum iudicem, qui illam condemnavit. MITA.

^f Erant vel servi, vel aulici, vel potius fautores Herodis, quique ab ejus partibus stabant. Herodi enim meditantibus sibi asserere regnum favebant multi, obstantibus aliis. Fuerant enim, ut videtur, religione Sadducæi: et Herodem interque eos consultum volunt, ut ille ipsorum doctrinam, illius ipsi regnum stabifirent. Si autem Talmudistis assentiri velimus, docentibus eos eosdem esse ac Dositheanos, claresceret ratio cur Christo ob violationem sabbati successerunt. Eorum enim dogma erat, quod in eo situ in quo ipsos dies sabbati deprehenderit, permanerent

devincta. *Extende manum tuam.* ^a Agnovit pœna iudicem, opus Deum indulgentia prodidit conditorem. Orate, fratres, ut sola Synagoga tali debilitate fuscetur; nec sit in Ecclesia cujus manum arafaciat cupiditas, contrahat avaritia, rapina debilitet, tenacitas ægrotam constringat: sed si acciderit id ipsum, audiat Dominum et cito eam in opere pietatis extendat, relaxet, et in misericordia, in eleemosynis porrigat. Sanari nescit, qui nescit pauperi fenerari. *Tunc egressi Pharisei statim cum Herodianis consilium faciebant, quomodo eum perderent.* Semper Judæus^f Herodianis jungitur, ^g ut invadat Christianos. Jesus, inquit, cum discipulis recessit ad mare. ^h Ut comparatione fluctuum praviorem Judæorum probaret et demonstraret errorem. Sed quia Jesus, ⁱ deserviente navicula, id est, Ecclesia, sequestratur a confusione turbarum, et Christiani populi gubernator residet indefessus vario genere mendendi, et imperavit ventis et mari (Marc. iv) ut tandem tranquillitatis obedientia conquiescant, juxta prophetam: *Dirumpamus vincula eorum, et projecimus a nobis jugum ipsorum* (Psal. u). ut sub iugo pietatis manentes, divinæ gloriæ mereamur esse participes.

SERMO XXXIII.

De filia archisynagogi, deque muliere sanguinis profusio laborante.

^k Audituri estis hodie, fratres, et, sancto evangelista Marco referente, mecum pariter cognituri qualiter ante Christum Synagogæ prolabitur et proruit principatus, et eum duplici modo Deum et Dominum confletur, cum adoret pro legis imperio sic dicentis:

usque ad vesperam. At refragatur Origenes adversus Celsum i et vi, ubi ait: Dositheum posteriorem fuisse Jesu, et persuasisse Samaritis se fuisse Christum, Filium Dei. Epiphanius item Dositheanos ab Herodianis distinguit; et hos ait esse Samaritanos, et illos Judæos. Concordat Chrysologus, qui Herodianos Judæis semper unitos fuisse dicit.

^l De tribus sectis maxime inter se disjunctis Phariseis, scilicet Herodianis et Sadducæis, ad irridendum autem et illudendum Dominum stricte conjunctis, Maldonatus, in Matth. xii num. 23, arguit eas figurasse varias hæreticorum sectas, inter se de religione contrarias, nihilominus ad persequendum Christum, hoc est, Ecclesiam catholicam, perfide consentientes. MITA.

^m Chrysologi mentem aptissimis comparationibus explicat Mita, « Mare siquidem illum perdit qui se ei temere committit, Judæi sponte Christum invadunt, ut sine causa perdant. Mare corpus demergit, non animum, non honores, non virtutes; Judæi hæc omnia in Christo perdere moliantur. Mare non semper sævit, Judæi jugiter. Mare Christum recognovit auctorem, quando eo imperante facta est tranquillitas magna, et sicco pede super illud ambulavit; Judæi in lege edocti Verbum Dei pronobis incarnatum agnoscere recusarunt, et agnitum occiderunt. »

ⁿ Optime dicitur Ecclesiam Deo deservire. Verbum enim hujusmodi significat in alicujus servitio permanere, ideoque passum usurpatur de pedisequis.

^o Ms. Cæsennæ, ut ab inquietudine per obedientiam conquiescant.

^p Quandoque, et ut plurimum, lectio sacrarum Scripturarum conciones in Ecclesia antebat. Patent exempla. Nos alibi.

Dominum Deum tuum adorabis (Deut. vi) et redditorum vitæ indicat, cum salutem filie morientis implorat. *Venit, ait, ad eum quidam archisynagogus nomine Jairus : et videns eum, procidit ante pedes ejus, et deprecabatur eum multum dicens, Filia mea in extremis est; veni, impone manum tuam super eam, ut salva sit et vivat* (Marc. v). Antequam sermo evangelici sensus aperiat sacramentum, libet in hoc loco paululum parentum prodere passiones, quas sumunt et proferunt de affectibus et amore filiorum. Circumstante familia inter tenera et blanda obsequia propinquorum, molli filia decumbit in lectulo: pater pronus sicca jacet et versatur in terra; illa deficit corpore, hic mente et animo contabescit; illa secretas languoris sui sustinet passiones, hic foedus et lugubris totus, toto fertur et jactatur in populo; illa moritur ad quietem, hic vivit ad pœnam. Et certe omisimus anxia parentum vota cum gignunt: a periculosos ordines sobolem cum producent, cum nutriunt, mœstos labores et juges pœnas cum fuerint ægrotantes: peior est mortis dies b pignora cum præcedunt. Heu me! cur tanta filii nesciunt? cur ista non sentiunt? cur vicem parentibus reddere non desudant? et tamen parentum pietas perseverat: quia quidquid filiis parentes impenderint, repensabit parentibus parens omnium Deus. Sed ad proposita redeamus. *Venit autem quidam archisynagogus, nomine Jairus, et videns eum procidit ante pedes ejus, et deprecabatur eum multum, dicens: Filia mea in extremis est; veni, et impone manum tuam super eam, ut salva sit.* Quod supplicatione flebili extrema filie sic lamentatur, quod remedium languoris sic postulat, desperatum satis probat et demonstrat affectum; unde est quod curæ ordinem sic deposcit: *Veni, impone manum tuam super eam.* Ægrotus non quemadmodum curatur imperat, sed tantum ut curetur implorat. Sed cum esset c archisynagogus. legis notitiam hic habebat; et cum verbo cætera, hominem manu Dei legerat esse figuratum. Credidit ergo Deo, quia eadem manu qua creatam senserat filiam, recreari et reduci d posset ad vitam. Cognovimus quid sit. *Veni, et impone manum tuam super eam.* Ut qui sponta posuit ad creandum, ad reparandum e iterum exoratus

a Hoc est, siderum dispositiones et loca dum filii nascuntur. Loquitur nativitates hominum ex mente astrologorum, ut infra serm. 157 in notis. MIRA. — Sæpe in Scripturis memorantur ordines stellarum, Judic. v, 20; Jerem. xxxi, 35, et in Job. xxxviii, 33: *nam quid nosti ordinem cæli?*

b Hoc est, dum patri præmoritur filius. Nonnulla mss. habent *procedunt*, id est, cum filiorum cadavera ad sepulturam efferuntur. MIRA.

c Hammondus censet virum hunc unum fuisse ex iis triginta tribus consistorii minoris: quod erat in singulis urbibus ad judicia peragenda constitutum; vel eorum unum, qui multitudinem moderabantur in singulis synagogis ubi singulis sabbatis conveniebant, ut Mosis explicationem audirent. Ministerio enim synagogarum decem numero viri addicebantur, id quod eruitur ex Maimonide Tephillah. cap. 2, explicante Lighthfootio. Primores horum tres archisynagogi, quibus summa synagogæ cura committebatur. Unum ex iis posterioribus nostrum hunc fuisse, Chrysologo adhærens, vix dubitarem.

A imponat. Hoc est quod propheta faletur, cum decantat in Psalmis: *Tu formasti me, et posuisti super me manum tuam* (Psalm. cxxxvii). Quia qui posuit cum formaret ex nihilo, imposuit iterum, ut reformaret ex perditio. Denique idem Psalmista, ut manus hujus salutare sensit, et adeptus est largitatem, repetitam prorupit in vocem: *Dextera, inquit, Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltavit me; dextera Domini fecit virtutem* (Psalm. cxvii). Et ut meruisse se quod archisynagogus poposcerat demonstraret, adjecit: *Non moriar, sed vivam.* ille, cum peteret, dixerat: *Veni, impone manum tuam, ut salva sit, et vivat;* hic jam consecutus exultat. *Non moriar, sed vivam.* Dextera Domini Christus est, sicut prophético docemur eloquio. Et vere *fecit virtutem* diabolum dum debellat; dum alligato forti, sicut ipse dixit, vasa fortis diripit (Matth. xii); dum infernum destruit, dum ipsam mortificat mortem. Et vere exaltavit nos, quos de profundo extulit, et elevavit ad cælum. Sed jam ad mulierem sermo transeat, quæ occulto vulnere et verecundo languori remedium sic quæsit, ut et suum f pudorem tegetet, et curantis reverentiam custodiret. *Et abiit cum illo, et sequebatur, inquit, eum turba multa, et comprimebant eum: et ecce mulier quæ erat in profluvio sanguinis annis duodecim, et fuerat multa perpessa a compluribus medicis, et erogaverat omnia sua, nec profecerat quidquam, sed deterius habebat; cum audisset de Jesu, venit in turba retro, et tetigit vestimentum ejus, dicens: Si vel vestimentum ejus tetigero, salva ero. Et confestim s siccatus est fons sanguinis ejus, et sensit corpore quod curata est a plaga.* Non tantum duo maria confunduntur fluctibus suis, quantum mulieris hujus animus accipiti cogitationum cumulo jactabatur. Post certamina desperata medicorum, b post medicamina sumptuosa, post inanem et anquissimam curam, ubi i ars et peritia jam defecerat curantem, ubi languentis omnis jam consumpta fuerat substantia, j ipsi auctori verecundum vulnus non casu, sed divinitus occurrit ut quod humana arte tot annis curari non potuit, sola fide et humilitate curaretur. Mulier stabat eminus, quam natura pudore perfuderat, quam per hoc

d Ms. Vallicellan. et editio Mita habent *posse*.

e Optime. Nam sapientiores enarratores subintellegi hic volunt: *oro, obtestor, ut venias.*

f Hæc eadem habet Optatus lib. v contra parmen. Auctor. serm. 42 in appendice oper. divi Augustini, Brugenensis, Piscator, alique.

g Phrasis est Hebræorum, qui omnem scatebram fontem appellant, ut Zach. xiii, 1. Rusticus Elpidius: *Siccavitque fides venas, fluviumque pudendum.* Sedulius: *Siccis que fluentis.* Apud Lucam, *πίσις, fluxus.*

h Plura, ea que magni pretii medicamenta præscribebant Hebræi feminis profluvio sanguinis laborantibus: de quibus vide Lighthfootium.

i In nonnullis editis et in ms. Vallicell., *defecerat jam.*

Non est in medico semper, relevetur ut æger: Interdum docta plus valet arte malum.

j Hoc est vulnus, ex quo, ipso Auctore, verecundus quidam pudor oriebatur.

immundam Judaica lex notarat, dicens: *Immunda erit, et sanctum non continget* (Lev. xiv); contingere metuens, ne Judaicum furorem, ne legis posset subire sententiam. Dicere non est ausa, ne circumstantium confunderet et oneraret auditum, ne fieret populorum fabula, quæ tot annis ^a stadium et *σκάμμα* fuerat passionum. Siquidem et amplius ferre et sustinere dolor diuturnus et continuus non sinebat, et deliberandi tempus Christi prætereuntis celeritas amputabat, et e contra noverat quod tacenti, quod occultanti, morbum suum sanitas non daretur. Inter hæc bella cogitationum, solam salutis viam mulier, curam ut furaretur, invenit, ut raperet tacita quod petere non valebat, et pro sua verecundia et pro reverentia præstaturi; et quæ non merebatur corpore, corde perveniret ad medicum, fide Deum, manu tantum tangeret vestimentum: sciens hanc fraudem non solum veniam, sed et remedium præstaturam, quam non voluntas, sed necessitas verecunda generavit; præsertim cum et furantis lucrum quæreret, et ei cui auferebatur nullum gigneret detrimentum, ^b Pium latrocinium, quod ministra fide, fide attrahente committitur. Ecce ubi virtus est quæ sita contrariis, ubi fraus fide conveniente quod nitebatur obtinuit. Mulier inter comprimentes, ut nesciretur accedit, et præsumpsit furari se posse curam fide sola, ut habitu lateret et corpore; retro accedit, et ad videndum se judicabat indignam. Curavit fides intra ictum temporis, quod duodecim annis ars humana curare non potuit. Post hoc exemplum suo vitio longa trahit in languoribus tempora, et sua negligentia diu laborat, qui sola fide nescit curari, sed ^c aromatum dispendiis onerari. ^c Tetigit vestimentum mulier, et curata est: et ab antiquo est absoluta languore. Miseri, qui quotidie corpus Domini tractamus et sumimus, et a nostris vulneribus non curamur. Non Christus infirmantibus, sed fides deest: nam multo magis modo in nobis ^d manens poterit

^a Scamma passionum, Italico vocabulo *bersaglio*, MITA. — At *σκάμμα* frequentissima vox apud Græcos dicebatur locus in stadio, sive circo, ubi athletæ certabant. S. Ephrem sub initio libri de Certamine spirituali: *scamma est locus medius, in quo athletæ certabant*. Frequentius etiam locus ipse certaminis: Chrysostomus in Psalm. XLVIII: *Scamma, ubi stadium et lucta est*. Quandoque notat certamen ipsum. Hinc Hesychio *σκάμματα sunt ἀγῶνες certamina*. Vocem Græcam alii etiam Latini Patres retinuerunt. Tertullianus, lib. ad Martyr. cap. 3 pag. 491. Ambrosius lib. 1 Offic. Adhuc athletæ in scammate sunt, proverbialiter dictum pro etiamnum de præmio certatur: eo modo quo Tertullianus ait: *ad scamma producere*. Quo in loco advertit Suicerus Thes. tom. II pag. 996 male Erasmus legere *ad stamma*. Paulinus epist. 24 ad Sever., pag. 161: *Noli interim dum in scammate sumus, dum foris pugnae intus terrores alta pro nobis sapere, aut loqui*. Mitæ interpretationem nullibi memini me legisse.

^b Chrysostomus etiam homil. 32 pag. 262, tom. II edit. Paris. 1381. dicit mulierem hanc furti ream. Vide not. 1 serm. 35.

^c Evangelista dicit *fibriam vestimenti*. Græce autem nomine *χρῆσιδω* intelliguntur filimenta illa, quæ pendent ex fibriis vestimentorum. Sankerat

vulneratos curare, qui latentem mulierem prætereuntis sic curavit. Sufficit hodie, fratres, furta fidei, et Domini prætereuntis narrasse virtutem: cur autem Dominus veluti ignorans quærit, quam virtutis suæ opere scit curatam, quia nunc longum est, sequenti sermone narrabimus.

SERMO XXXIV.

De eisdem.

Omnes evangelicæ lectiones, fratres charissimi, magna nobis et præsentis, et futuræ vitæ commoda largiuntur. Sed hodierna lectio, et totum quod est spei, contulit, et quidquid est deperationis exclusit. Est nobis dura et deflenda conditio: peccare nos ^e cogit fragilitas innata, et confiteri prohibet confusio cognata peccati; malum enim facere pudor non est, et pudor est confiteri: timemus dicere, quod committere non timemus. Sed hodie ^f mulier, cum quæreret medicinam tacitam ^g vulnere verecundo, invenit silentium, per quod possit peccator ad veniam pervenire. Prima est felicitas in peccatorum turpitudine non venisse, sed felicitas est secunda peccatorum veniam peccatis latentibus invenisse. Hoc propheta senserat, qui dicebat: *Beati, quorum remissæ sunt iniquitates: et quorum tecta sunt peccata* (Psal. xxxi). Ecce, inquit evangelista, *mulier, quæ sanguinis fluxum patiebatur ab annis duodecim, accessit retro et tetigit fibriam vestimenti ejus* (Matth. ix). Confugit mulier ad fidem subitam, cui longa defecerat cura: quæ confundebatur medicinam petere, furari voluit sanitatem; nesciri se ab eo voluit, a quo se credidit posse salvari. Ut aer ventorum turbine, sic cogitationum procellis mulier turbabatur: confligebat cum fide causa, cum timore spes, necessitas cum pudore; timoris frigus exstinguebat crudelitatis ardorem, obscurabat lucem fidei ^h vis pudoris, spei confidentiam necessitas verecunda frangebatur. Sic mulier magni maris instar confusis æstibus jactabatur: quærebat quomodo faceret occultum de publico, de turba secre-

enim Moses Deuter. xxii, 12, ut Hebræi in quatuor pallii angulos panniculos et circa pallium fibrias gestarent. Tali vestimentorum genere utebatur Christus legis observantissimus. Et si mysteria quærimus, hanc potius vestimenti partem tetigit, quia fibria hæc insigne erat gentis Judaicæ et nocta sanctitatis Num xv, 38.

^d Alias, *manentes*.

^e Dum per malas complacentias nostros ligat affectus, unde quasi necessario compellimur cadere in peccatum. Quomodo inordinatæ passionibus alliciant, ac voluntatem nostram ad illicita protrahant, habes hic infra serm. 41. MITA.

^f Pseudo-Ambrosius serm. 48 in appendice Operum S. Ambrosii novæ editionis, docet hanc mulierem fuisse Martham. Vide quæ habet hic cl. Calmetus, hujusmodi opinionem merito expungens. Vide etiam quæ de hac muliere scribit Eusebius Histor. Eccl. lib. iii cap. 18 et Sozomenus lib. v cap. 21.

^g Carthusianus sibi falso persuasit hanc fuisse a naribus hæmorrhoidiam. Omnes vero conveniunt eam importuno muliebri fluxu laborasse. *Fædum et pudendum morbum* vocat Brugensis ut et Chrysologus infra serm. 35.

^h Mitæ convenit ms. Vatic. Vallicell. et nonnullæ editiones, *vis amoris*.

tum: agebat ut sibi et redirel sanitas, et verecundia non periret; curabat ne cura sua ad curantis redundaret injuriam; providebat ut redderetur sibi salus, salva reverentia Salvatoris. Tali ergo sensu mulier merito de summitate fimbriæ pervenit totam ad deitatis summam. *Accessit*, inquit, *retro*. Sed ubi retro? *Et tetigit fimbriam vestimenti ejus. Accessit retro*. Sed ubi? Retro nil erat, ibi faciem quam declinabat invenit. Erat in Christo corpus multiplex, sed erat deitas simplex; erat totus oculus, qui post se supplicem sic videbat. *Accessit retro, et tetigit fimbriam vestimenti ejus*. O quid ista mulier vidit habitare in interioribus Christi, quæ in Christi fimbria divinitatis totam vidit inhabitare virtutem! O quam docuit mulier quantum sit corpus Christi, quæ in Christi fimbria tantum esse monstravit! Audiant Christiani qui quotidie corpus Christi attingunt quamnam de ipso corpore sumere possunt medicinam, quando mulier totam rapuit de sola Christi fimbria sanitatem. Sed quod nobis stendum est, mulier de vulnere medicinam tulit, nobis medicina ipsa retorquetur in vulnus. Hinc est quod Apostolus tangentes indigne corpus Christi, taliter admonet, et deplorat: Qui enim tangit indigne corpus Christi, judicium sibi sumit quod inde temeritas infirmitatem capiat, unde fides accipere debebat sanitatem, rursus intulit: *Propterea inter vos multi infirmi et imbecilles, et dormiunt multi* (1 Cor. xi), Item dormientes mortuos dicit, quos luget in vivo corpore jam sepultos. Petrus et Paulus, principes fidei Christianæ, notitiam nominis Christi toto orbe diffuderunt; mulier accedendi ad Christum prima tradidit disciplinam; mulier prima dedit formam quomodo peccator sine tacita confessione deleat sine confusione peccatum; quomodo delinquens, soli Deo cognitus, de reata nudare apud homines verecunda conscientie non cogatur; quomodo homo possit venia judicium prævenire. *At Jesus, inquit, conversus, et videns eam*, inquit, *Confide, filia, fides tua te salvam fecit*. At Jesus conversus non motu corporis, sed divinitatis aspectu, Christus conversus est ad mulierem, ut mulier converteretur ad Christum, ut ab ipso curam sumeret unde sumpserat vitam, et

sciret sibi præsentis vulneris causam fuisse perpetuam salutis. *Conversus et videns eam*. Vidit eam divinis oculis, non humanis; vidit ut saluti redderet, non ut agnosceret quam sciebat; vidit eam; donatur bonis malis caret, quem viderit Deus. Hoc universitas sentit ex usu, de felicibus sic dicendo: *Vidit illum Deus*. Vidit ergo istam Deus, quam curando reddidit sic felicem. Et quid plura? Christus mulieris docuit exemplo, quam fides sola totam proficiat ad salutem. Sed de Synagogæ principe jam loquamur, qui dum Christum ducit ad filiam suam, viam dedit qua mulier perveniret ad Christum. Sic coepit hodiernæ principium lectionis. *Ecce princeps unus accedens adorabat eum, dicens: Domine, filia mea modo defuncta est, sed veni, impone manum tuam super eam, et vivet*. Futurorum præscium Christum non latebat quod prædictæ mulieris eveniret occurus: per quam Judæorum princeps disceret Deum non movendum locis, non itinere ducendum, non trahendum præsentia corporali, sed credendum, quam sit Deus ubique præsens, ubique totus, ubique semper; et quam totum possit jussu facere, non labore; virtutes mittere, non defere; mortem non manu, sed imperio effugare; vitam non arte addere, sed præcepto. *Filia mea modo defuncta est, sed veni*. Hoc est dicere: Adhuc vitæ manet calor, adhuc animæ vestigia videntur, adhuc est in via spiritus, adhuc dominus domus habet filiam, adhuc mortuam tartarus nescit; ergo ut euntem possis animam retinere, festina, Stultus putavit Christum non posse suscitare mortuam, nisi teneret. Hinc est quod Christus ubi pervenit ad domum, et vidit puellam quasi perditam fletu, ut infideles animos promoveret ad finem, dormire eam dicit, non defunctam, ut crederent facilius de morte posse surgere quam de somno. *Non est, inquit, mortua puella, sed dormit*. Et vere apud Deum mors somnus est: quia velocius Deus mortuum ad vitam suscitatur quam de somno dormiens ab homine suscitatur, et ante Deus frigentibus morte membris vivificantem refundit calorem, quam homo sepultis somno corporibus vigorem possit infundere. Audi Apostolum: *In momento, in ictu oculi, mortui*

^a Chrysologus supra serm. 33: *Fide Deum, manu solum tetigit vestimentum*; et Ambrosius lib. vi in Luc. cap. 9: *Fide tangitur Christus, fide Christus videtur; non corpore tangitur, non oculis comprehenditur, etc.* Per mulierem, Ecclesiam a gentilitate venientem intelligit; per fimbriam apostolos et successores recognoscit, ut infra in hoc eodem serm. MITA.

^b Ob varias multiplicesque partes quibus constat. Vide Theol. in 1 part. dist. 8 lit. D. Vel propter corpus mysticum, in quo numerantur apostoli, Ecclesiæ doctores, etc. MITA. — Corpus multiplex quia ubique oculus, ubique manus, etc., erat, ut infra.

^c Quia Deus est spiritus simplicissimus. MITA.

^d Fortasse mulier hæc in eam pravam sententiam iverat, Deum agere omnia natura, non voluntate. Hæc nonnullos olim habuit patronos, quos solide refutat auctor responsionum ad Græcos.

^e Corruptum in editis locum ex edition. Bonon. 1 restituimus.

^f Nonnulla mss. habent, *de fimbria vulnere medicinam tulit*.

^g Latinius ait verba hæc et sequentia vel caute le-

genda, vel sane interpretanda. Et Mita mire se torquet, ut ex eis catholicum sensum eruat et demonstret Chrysologum loqui hic de illa tacita confessione quam primum elicere debet peccator in corde suo, antequam peccat confiteatur. Quodnam dubium? Poteratne Chrysologus auricularem confessionem damnare, qui paulo superius in eodem sermone dixerat: *malum enim facere pudor non est, et pudor est confiteri; timemus dicere quod committere non timemus*

^h Fides mulieris ea erat, qua credidit Christum esse illum de quo prophetæ prædixerant hujusmodi curationes emanaturas.

ⁱ Similia habet Theodoretus orat. 2 de Princ., Isidorus Orig. lig. viii, Tertullian. Apologet. lib. vii. Præ cæteris insignis locus Arnobii lib. 1 advers. Gentes, ubi Deum alloquitur.

^j Expungit hanc lectionem Mita, et reponit *facilius de somno posse surgere quam de morte*. Mens auctoris hæc videtur esse: Christus dixit puellam mortuam dormire, ut innueret futurum fore, ut illa revocaretur ad vitam tam facile quam aliquis alius dormiens revocaretur a somno.

resurgent (I Cor. xv). B. Apostolus quia velocitatem resurrectionis non potuit referre verbis, aptavit exemplis. Aut quomodo ibi celeritatem sermonis perstringeret, ubi ipsam celeritatem prævenit vis divina? At quomodo apparet ibi tempus, ubi æterna sine tempore res donatur! Sicut temporalitatem tempus attulit, sic exclusit æternitas tempus.

SERMO XXXV.

De muliere profluvio sanguinis obnoxia.

Quid sit Christum tangere, hodie docuit mulier in profluvio sanguinis constituta: quæ cum tangit fimbriam Christi, tum divini pectoris pulsat arcanum, et ^b furto fidei summam rapuit de fimbriæ summitate virtutem. Felix fraus, quæ et ^c lucrum salutis contulit, et damna sustulit mox pudoris. Probat hoc evangelicæ lectionis auditus, *Ecce, inquit, mulier quæ sanguinis fluxum patiebatur duodecim annis, accedens retro, tetigit fimbriam vestimenti ejus, dicens intra se; Si tetigero tantum vestimentum ejus, salva ero* (Matth. ix). In arduis languoribus dat crebro consilium vis doloris, in desperatis causis est sæpe magistra necessitas, invenit ipsa sibi passio medicinam. Hinc est quod mulier verecundo vulnere qualiter subveniret invenit, ut fidei insinuat silentio quod insinuare publico clamore non poterat, ut secreta spiritus via cœlestem perveniret ad medicum, ad quem pervenire manifesto carnis itinere non valebat. Dabat audaciam multam pietas curantis, sed fiduciam pudendi languoris necessitas auferabat; cogebat ad Christum doloris accedere magnitudo, sed ^d adire Christum fœditas ulceris non sinebat. Sic anceps mulier, et fidei trepidante consilio, ^e maluit de fide judicari quam de fœdo vulnere sic perire. *Accessit retro, et tetigit fimbriam vestimenti ejus.* Sciens quod Deum ^f nec tactus polluit, nec offendit visus, nec odor exasperat, nec auditus sauciat, nec inquinat humana cogitatio. Nam si sol tangit stercorea, non tamen stercoreibus inquinatur, quanto magis creator solis tangit omnia, et tamen non potest ullis contactibus inquinari? Et si medicus cum saniem vulnerum tractat, eum curat verecunda membrorum, non injuriam computat, sed honorem: quanto magis Deus non arbitratur injuriam, dum vulnera nostra curando respicit, tangit ad remedium, visitat ad salutem? Dei conspectum offendunt peccatorum vulnera, non dolorum; morbi criminum,

A non corporum passiones; vitiorum sanies, non viscerum fluxus: qui homo habetur voluntarius in delictis in languoribus tenetur invitus. Hinc est quod peccator pœnam recipit, ægrotus recipit curam. Mulier ergo non a voluntatis conscia, sed doloris, nec confusa crimine, sed confusa languore, accessit retro ut turbæ declinaret oculos, non Christi vitaret aspectum; a populis nesciri voluit, non a Christo; gestivit non Deum latere, sed homines: quia non nisi a solo Deo potuit latens videri, audiri tacens, celata curari. *Accessit et tetigit fimbriam vestimenti ejus.* Quia in Christo nil postremum credidit, nil judicavit extremum; quia nec minoratur Deus in homine nec virtus attenuatur in fimbria, nec cœlestis natura membrorum variatur officis. Hinc est quod mulier per dorsum pervenit ad faciem, per vestimentum penetravit interna, et per fimbriam capitis tetigit summitatem. Nec hoc sine mysterio; audite prophetam dicentem: *Sicut unguentum quod descendit in oram vestimenti ejus* (Psal. cxxxii). Videtis, fratres, in fimbriam vestimenti hujus totam plenitudinem divini chrisomatis, totam divini capitis transisse virtutem. Scienter ergo mulier sacram Christi fimbriam gestivit attingere, ut de occulto mysterio vulneris posset sumere medicinam. Fratres, magna hæc mulier, et nimium permiranda, quæ scientia doctores legis vicit sacramento omnes Judæos superavit, fide præcessit apostolum. Nam Judæa cum scribis et doctoribus suis Deum totum despexit in corpore: Thomas apostolus ut Christum Deum crederet, immisit manus, iniecit digitos, patefecit vulnera; et ut Christum crederet, ^b iterum pati compulit Christum (Joan. xx). Sed hæc mulier quam personam teneat, cujus typum præferat, cujus præsentet imaginem, spirituali intelligentia perquiramus. Quæ est sita quam sic genuinus sanguis, naturalis debilitas, originalis morbus, ad causas mortis, ad lethale vulnus, ad fœdi languoris adduxit angustias? et quam sic sordidavit vitiis, fœdavit criminibus, secretis vulneribus sauciavit, ut eam ars curare, non solum videre oculus, non solum honestas pateretur, non prevaleret lex ipsa mundare, immo quam lex jusserat arceri templo, prohiberi saceris, sanctis omnibus abstinere: et quam sic dixerat immundam, ut quidquid tetigisset, haberetur immundum. Ista est, fratres, ista est Ecclesia, quæ primi hominis vulnerata peccato, tota fluebat sanguine, D tota originaliter decurrebat in mortem.

^a Spatium temporis.

^b S. Fulgentius ad Tract. lib. ii cap. 15: *Occulte fimbriam tangens fidei raptu, sanitatis sibi furatur effectum.*

^c Editiones nonnullæ, *lucrum salvis.*

^d Male plures editi, *audire.*

^e Scilicet, maluit a Judæis et gentilibus judicari de fide quam in Christo habebat. De hujusmodi fide Hæmorrhœissæ, vide late Chrysostomum homil. superius laudata in nota 13 ad serm. 33.

^f Hæc enim erat apud Judæos lex, ut si feminæ simili morbo laborantes unum aliquem tetigissent, is illico pro immundo et polluto haberetur. Unde Hæmorrhœissam hanc cum immundis extra urbem habi-

tasse notat Abulensis cap. 43 in Matth. num. 5. Vide paulo inferius Chrysologum.

^g Latinus emendat *voluptatis.* Communem lectionem retinui, mulier conscia doloris erat, non voluntatis. Involuntarium ei erat, malum, quod patiebatur.

^h Figurata loquitur. Admodum patiens sustinuit propria vulnera tangi, iterumque apostolico digito aperiri, cum alias haberet corpus gloriosum et impassibile. MITA.

Hoc absoluto sermone diu tacuit Chrysologus: cujus silentii causam attigit in serm. 86. Ita opinatur Mita.

SERMO XXXVI.

De Hæmorrhœissa, et filia archisynagogi.

Hec loco D. Petrus obmutuit, cujus silentii ratio abunde redditur sermone 88.

Verecundi debitoris est mox promissa dissolvere, nec creditoris animum, aut deludere moris, aut longa expectatione suspendere. Cum archisynagogi vel Hæmorrhœissæ mulieris connexa sibi et producta narratio a consueta sermonis nostri brevitate discederet, malimus dimidiare tractatum, ne non recrearetur tantum, quantum vester oneraretur auditus. Domino archisynagogus occurrit, et totus prolabitur in terram, causam refert, insinuat dolorem, movet præstantis affectum, imperat ut properet et accedat ad curam; e contra mulieri Dominus non quæsitus occurrit, præteriens, occasionem salutis ingessit, tacens causam tacentis agnovit, occultum vulnus etiam celantis aspexit. Inter Dominum et mulierem furtivæ salutis agitur tam grande commercium: et dum publica petitione viam facit rogatus, fidei cogitatio divinum penetrat, et pervenit ad secretum. Felix mulier, quæ in tanta multitudine est sola cum Christo, ut sola sit conscia et salutis redditæ, et virtutis excelsæ! Beata, quæ talem reperit accessum, cui nullos possit obsistere! Beata, quæ tali via ad suum proripuit et irrepsit auctorem; quæ antequam de vulnere suo confunderetur ab homine, careret ipsius vulneris fertilitate, sciens sibi apud homines et per homines interclusum totius aditum sanitatis, qui horrere magis quam curare vulnera consueverunt! Deus abstergit vulnera humana, non despicit; neque horret languores hominum, sed depellit; nec detestatur immunditias humani corporis, sed emendat: quia creaturæ suæ ad factum nescit Deus, Deus non potest sordidari. Sed evangelista generat quæstionem, cum dicit: *Et statim Jesus in semetipso cum cognovisset virtutem quæ exierat de eo, conversus ad turbam aiebat: Quis tetigit vestimenta mea (Marc. v)?* Dum interrogat, a velut ignorantiam profitetur exiisse virtutem de se sentit, ad quam exierat nescit? quod præstiterat novit, cui præstiterit ignorat? de persona dubitat, qui certus est de salute collata? Verum non ignorantis errore, sed majestate Dominus hic scientis et præscientis interrogat; nec quod occultum sibi esset requirit, sed et ipsum sibi bene esse cognitum sic demonstrat, dum taliter quærendo cunctis ignorantibus solus aperit quod latebat. Interpellatricem tacitam, et suggerentem cogitationibus solis, ac post tergum virtutis suæ consiliis adhærentem, non ut discussor nescius, sed ut præsciis inquisitor producit in medium, suisque facit astare conspectibus, ut quæ sibi portaret salu-

A tem, omnibus reportaret et^b fidem; et quæ virtutem, probarat, agnosceret majestatem; nec rediret, ut putabat, incognita, quæ plenam^c sui dederat notionem. Dum erubescit vulnus, dum in tali cura ipsum veretur ut Deum, fidei suæ mulier non parva nubila sustinebat, et mentis suæ lumine confusionum nebulis ipsa caligabat. Vox ergo inquirentis Domini, velut flatus salutaris, fugavit nubes, dispersit nebulas, illustravit fidem, et illam quæ noctis latebat in tenebris ipso sole reddidit clariorem. Aut minor est ita sole, quæ toto orbe radiat, quæ toto Ecclesiæ fulget et resplendet in cœtu? si sic redisset invisæ, date veniam, eluserat medicum, non probarat; et sibi quod consecuta fuerat, ascribere potuit, non sananti; quæ se curam rapuisse^d de fimbria curantis crediderat, non de sensu; aut quid illius esse crediderat, cujus in se virtutem senserat, voto tamen judicabat extraneum? Quæ utique, et si ante curam verecundiæ fuerat quod latebat, humilitatis quod se judicabat indignam, cur post curam non sponte, ut ageret gratias, ut honorem redderet, ut gloriam tanti operis referret, occurrit? sed posteaquam vidit Dominum in inquisitione persistere, et discipulis excusantibus et compressionem turbæ opponentibus, non posse conspici se latere, postquam illam timor et tremor conscientiæ cœpit arguere, venit in medium, ut quem occulte senserat medicum, e palam profiteretur, et adoraret ut Deum, et tam præsentibus quam futuris fieret de tanto suo languore medicina, dicente evangelista: *Mulier autem timens, ac tremens, sciens quod factum esset in se, venit et proci dens ante pedes ejus, dixit ei omnem veritatem*

C Verum, quia historica relatio, ad altiorem semper est intelligentiam sublimanda, et figuris præsentibus futura sunt noscenda mysteria, archisynagogus, vel ejus filia, sive mulier in fluxu sanguinis constituta, quid sub harum specie personarum teneant sacramenti allegorico nunc sermone pandendum est. Archisynagogi filia, ad quam venit Christus, vadit, et properat, et humano gradu iter facit, qui divinitus loco non potest promoveri, sine dubio synagoga est, dicente Domino: *Non sum missus, nisi ad oves quæ perierunt domus Israel (Matth. xv)*, Sed dum ad illam Christus tendit, Ecclesia, quæ in cunctis gentibus posita, amisso naturæ bono, perdebat et profundebat sanguinem generis humani; cujus languorem peritia humana dum curare nititur, ipsum cumulabat: nam censura fragilitatis humanæ, ac mundanæ districtio disciplinæ, et populorum semper sanguinem fudit, et tamen nec hostes abolere, nec civium bella compossere, nec criminum potuit dementiam perdelere; hæc ergo talibus confossa curis, ubi quidquid suæ fuerat^e et

^a Humano enim more Christus circumspexit et interrogavit.

^b In pluribus editionibus deest *fidem*.

^c Ex ms. Cæsen. Editi, *sibi*.

^d Ut alibi observatum est, opinabatur male cum Judæis virtutem Christi, ita esse veluti aliquid de humanitate sua fluens. Lucæ vi, 19: *virtus de illo exibat, et sanabat omnes*. Vere autem ex illo exibat virtus, cum factis promebatur. Unde hic *virtutem*,

virtutis effectum explicant interpretes.

^e Maldonatus, et Menochius, alique una putant, ideo Christum se convertisse ad mulierem, ut mulier, videns se ultra latere non posse, proderet sese, et ad Dei gloriam miraculum referret.

^f Apposite equidem ad Hæmorrhœissam alludens: nam in Evangelio legitur: *Mulierem hanc πᾶσαν τὴν οὐσίαν αὐτῆς, omnem substantiam suam insumpsisse; vetera exemplaria habent: ὅλον τὸν βίον αὐτῆς, quod*

erat substantiæ, vidit esse consumptum, id est, animum, mentem, sensum, ingenium, laborem, industriam, rationem, quæ utique rectoribus ad profectum velut medicantibus commodamus, ubi Christi prætereuntis sensit præsentiam, retro accessit, quia videre eum sanguine polluta non merebatur. Accedit retro, hoc est, fidei sequitur auditum, et extrema Christi velut ipsam tangit fimbriam, dum non honoratur in patribus, non sanctificatur in lege, non se jactat in prophetis, non Dominico ipso honoratur in corpore. dum ab illo generationis Christi ordine habetur extranea. Post tergum, hoc est novissimo tempore Christum sequitur, et sancitur occulto fidei sacramento, et vere tetigit vestimentum, quod in sepulcro reperit, per quod resurgentis Domini credidit, et prædicavit insignia. Sed dum circa hanc Christus suis virtutibus occupatur, in archisynagogi filia deficit, et moritur Synagoga: ut et ipsa ad vitam perfidem redeat, quæ per legem mortua fuerat, et perierat per naturam. *Inter hæc veniunt de domo archisynagogi, et dicunt, Noli vexare magistrum, mortua est puella* Hodieque Judæi nolunt vexari Christum, quem cupiunt non venire, et mortem pronuntiant, qui spem resurrectionis infideliter perdidit; sed et illud huic assertioni nostræ quam convenit, quod archisynagogi filia duodecim annos egisse refertur in vita, et hæc duodecim annos perseverasse memoratur in vulnere, cum utriusque novissimo et expleto tempore salus redderetur et vita. Nam iste numerus tempus humanæ vita concludit: qui ut annum faciat, duodecim distinguitur et numeratur in mensibus: unde et propheta^b sub annum Domini acceptum Christum indicat advenisse; et Apostolus temporis plenitudine Christum venisse approbat, dicens: *Postquam venit temporis plenitudo, misit Deus Filium suum (Gal. iv)*. Orate, fratres, ut sicut sibi et legi, ut Christo viveret, defuncta est Synagoga; ita et nos peccatis moriamur, et carni, ut vivere possimus in Christo.

SERMO XXXVII.

De Jonæ prophetæ signo.

Fratres, sanctorum gesta casibus non sunt deputanda, sed signis: et quæ vitia putantur illorum, mysteriis sunt applicanda, non lapsibus, sicut hodie Dominica signavit et patefecit instructio, dicens: *Turbis autem concurrentibus cepit dicere Jesus: d Generatio hæc nequam est; signum querit, et signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ prophetæ; sicut*

recentior interpres vertit: *Totum victum sum*. Verbum autem *βίος* tum victum, tum omne quo vitam tuentur, significat. Utilitur hac voce Lucas, et recte Latinus interpres vertit *substantiam*.

^a Vestimenta Domini vocat insignia resurrectionis, juxta illud: *Vidit linteamina, et credidit*.

^b Juxta versionem LXX.

^c Ita miss. Casen. et Vatic. Latinus, et secum editiones nonnullæ habent *lapidibus*.

^d Hæc ipsa Christi responsio testatur hujusmodi signum quæsitum fuisse mala mente, et non discendi, sed contradicendi consilio.

^e Non a facie Dei naturali, qua præsentia sua Deus ubique est, ut infra Chrysologus, et ut bene noverat

^A enim Jonas signum fuit Niniivitis, ita erit et Filius hominis generationi uti (Luc. xi). Ecce prophetæ fuga ipsius Domini vertitur in figuram, et quod celebratur ferale naufragium, hoc sacramentum Dominicæ resurrectionis existit. Nam quemadmodum Jonas typum per omnia tenuerit et impleverit Salvatoris, historiæ, quæ de ipso scripta est, textus ostendit. Fugit, inquit, Jonas^a a facie Dei (Jonæ i). Nonne Dominus, ut hominis faciem præferret, et formam, faciem formamque propriæ deitatis aufugit? Apostolo sic dicente: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinivit, formam servi accipiens (Philip. ii)* Formam suscepit servi Dominus, ut lateret mundum, ut diabolum præveniret, in hominem^f se fugat ipsum. Et bene typus Christi ipsius Jonæ servatur in verbis. Non dixit: Fugio Deum, sed a facie Dei ego fugio. Deus qui ubique est, quo se ipsum fugiet non est; sed Christus non ut loco, sed sicut specie faciem deitatis aufugerat, totum nostræ servitutis confugit ad vultum. Descendit, inquit, Jonas in^g Joppen, ut fugeret in^h Tharsis. Audi descensorem: *Nemo, inquit, ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit (Joan. iii)*. Descendit Dominus de cælo ad terram, descendit deitas ad humana, descendit ad nostram superna dominatio servitutem. Et tamen qui descenderat ad navem, navem navigaturus ascendit: sic Christus, qui in hunc mundum descendit, virtutibus et mirabilibus, Ecclesiæ suæ conscendit in navem. Quid sibi vultⁱ autem confusa ventis procella, nisi diabolum qui cor Judæ penetrans, reges, gentes, populos, militiam, judices, marinos elevavit, et inflavit in fluctus, ut ascendentes et cadentes undæ auctorem suum sæculi peterent ad quietem? Audi undas sæculi, audi prophetam dicentem: *Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, et principes convenerunt in unum adversus Dominum, et adversus Christum ejus (Ps. ii)*. Et quia sors Jonam proditura non deficit, implet super Christum Davidicam prophetiam, quam dicit: *Et super vestimentum meum miserunt sortem (Psalm. xxi)*. Quod autem Jonas auctor suæ demersionis existit, cum dicit: *Tollite me, et mittite in mare*, voluntariam Domini indicat passionem; nam quare sibi illi sustinent hæc juberi, qui sibi in periculo tali sponte poterant subvenire? Quando enim multorum salus petit unius mortem, mors in intereuntis arbitrio collocatur, quia et in moriturum retar-

Jonas; sed a facie spirituali, id est ab eo loco ubi aderat Deus verbo et spiritu, ubi colebatur et adorabatur.

^f Ex codic. Vatic. *se fugit ipsum*.

^g Oppidum maritimum, Barbaris nunc *Jafa* vel *Jaffa*. Strabo, lib. xvi de eo sic loquitur: *Hoc navali utuntur, qui ad mare descendunt*.

^h Ciliciæ urbs, quam urbium Matrem vocat Solinus.

ⁱ Ex editione Bonon. *Alisæ, aut. Ita etiam emendat Latinus*.

^j Tali sensu explicat hos psalvi versiculos Hilarius tom. I pag. 34. Herodem nempe regem, Pilatum Romanamque militiam unanimiter in Christum surrexisse.

dare potest ad mortem voluntas, et ^a periclitantis mors periculum ^b prævenire : sic hic ubi totum Domini geritur in figuram expectatur morientis auctoritas, ut mori non sit necessitas, sed potestas. Audi Dominum dicentem : *Potestatem habeo ponendi animam meam : et potestatem habeo iterum sumendi eam : nemo tollit eam a me (Joan. x).* Quomodo ? quia Christus etsi emisit spiritum, non amisit, quia qui omnium in sua manu recipit et tenet animas, ipse animam suam quemadmodum possit perdere non videtur. Audi prophetam dicentem : *Anima mea in manibus tuis semper (Psal. cxviii).* Et alibi : *In manus tuas commendo spiritum meum (Psal. xxx).* Sed quid plura ? Currit, occurrit, adest ^c bellua de profundo totum Dominicæ resurrectionis impletura et proditura, immo conceptura et paritura mysterium ; adest ^B bellua, adest imago horrida et crudelis inferni, quæ dum fertur avidis faucibus in prophetam, vigorem sui sensit et degustavit auctoris, incurrit namque jejunium devorando. Sed domicilium cordis sui tremens ad superni hospitis aptat et præparat mansionem : ut ipsa quæ fuerat tota causa discriminis, ipsa fieret necessariæ navigationis inaudita vectura, vectorem suum servans, et post triduum referens ad superna ; et hoc daret gentibus quod abstulerat Judæis, quibus signum quærentibus solum dandum Dominus esse signum hoc decernit, per quod scirent gloriam quam in Christo speraverant, totam esse gentibus conferendam. *Generatio, inquit, hæc nequam est ; signum quærit, et signum non dabitur illi, nisi signum Jonæ prophetæ. Sicut enim Jonas signum fuit Ninivitis, ita erit et Filius hominis generationi isti.* Quia Judaica perfidia fluctuante inferni Christus demersus est in profundum ; et triduo cursu tota tartari occulta percurrens, et Judaicæ crudelitatis, et majestatis suæ ac peremptæ mortis dedit indicium cum resurgeret. Merito ergo surgent Ninivite in iudicio, et condemnabunt illam generationem, quia illi unius prophetæ naufragi, advenæ, ignoti, præconio corriguntur ; isti post virtutes tantas, mirabilia tanta,

^a Sic correximus ex castigatione Latini. Quid enim est *periclitantis mora*, ut habent editi ? Sensus Chrysologi est : cum ad multorum salutem mors unius requiritur, et ea in ejusdem sita est arbitrio, vel voluntas ejus potest retardare mortem ; vel mors ejus imminens periculum prævenire.

^b Nonnullæ corruptæ editiones, *pervenire*.

^c Indefinite. Nil aptius. Licet Matthæus eam vocet, *cæte* xii, 40, nihilominus cavendum tibi est. subdunt enarratores, ut hic vel aut balenam, aut pristin, vel physeterem intelligas : quæ ut vastæ belluæ sint, habent tamen gulæ meatus angustos, ideoque solidum hominem nequeunt deglutire. Satius ergo est *cæte* nomine aliquem piscem ex cetaccis intelligere, veluti *casariam, laminam, maltham*, et hujus generis alios.

^d Ninivite moribus barbari, et urbis quæ metropolis erat regni Assyriorum ad ripam Trigidis cives, religione gentiles, lascivia effrenes, quique nullum adhuc Jonæ miraculum conspexerant, sese tamen ad poenitentiam composuere ; Judæi e contra Dei cultores, inter litteras enutriti. Messias contribules ; tot ei operanti miracula non credunt.

^e Resurrectio Christi ultimum fuit miraculum Ju-

^A cum toto resurrectionis corusco, ^d ad fidem non veniunt, ad poenitentiam non moventur. Ipsum namque ^e resurrectionis signum non credunt, sed gestiunt infamare, dum pretio militum claudunt oculos, corda corrumpunt, quod scierant, quod viderant, ut tacerent ; redimentes mendacium, ut tollerent veritatem. Facinus suum in Christi retorsere discipulos, cum dicunt : *Dicite quia discipuli illius nocte venerunt, et furati sunt (Matth. 28).* Erras, Judæe : hoc discipuli non tulerant, sed magister ; et ^f ipse se furatus est, qui videbatur occisus. Sed miror quod Judæus Christum requirit, quem inter duos latrones feraliter collocarat : committit male, custodit impie, iniquius quærit, Judæe, Christus perire non potest, sed tu eum tibi tuo scelere perdidisti. Veniet, ^g veniet in iudicium ^h regina austri et eo ipso, qui furatus putabatur, iudice, te ⁱ condemnabit : quia illa venit ab extremo terræ audire sapientiam Salomonis, ^j et tu ad te venientem sapientiam Dei infelicissimus occidisti. Ninivite crediturarum gentium, regina austri Ecclesiæ tunc provisa est in figuram. Beati sumus, fratres, quia quod præcessit in typo, quod promissum est in figura, nos specie, veritate veneramus, cernimus et habemus.

SERMO XXXVIII.

De injuria æquo animo toleranda.

Quanta sit cælestis philosophiæ magnitudo, quanta virtus militiæ Christianæ, hodie docuit Dominus, sic dicendo : *Si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi et alteram (Matth. v).* Hoc putat arduum, qui præmia patientiæ quanta sint nescit. ^G Putasne potest ille vulneribus invenire victoriam, qui nec ictu palmæ acquirere vult coronam ? Potest iste morte inquirere gloriam, cui pro honore divino humana gravis videtur injuria ? Homo, nonne præceptis talibus infantis tuæ rudimenta componuntur ? Palmæ, parvulorum sunt verbera, non virorum. Hinc est quod levibus mandatis pueritia Christi animatur, ut ad gravia toto jam robore evangelica juvenus accedat ; ut hoc laboribus, poenis, morte se gaudeat

dæis exhibitum, et primum tum gentibus propositum, ut conversionis eorum initium et exemplar.

^f Ambrosius, serm. 57 de Sepulcro Domini : *Ipse enim tulit corpus suum, scilicet Christus, qui suscitavit Ipse tulit corpus qui illud jacens et dormiens sua aspiratione collegit. Ipse tulit corpus qui divinitatis virtute illud gestans, portat ad cælos ; atque ideo sapienter mulier interrogat : Si tu sustulisti eum, dicito mihi ubi posuisti eum. Mira.*

^g Evangelista, *surgit* ; id est, ut testis coram Christo iudice. Testes enim surrexerunt e subselliis testimonium dicturos sicut apud Romanos, ita apud Judæos ostendit Marcus xiv, 57 : Actor. vi, 13.

^h Regnam Austri, Æthiopiæ, cujus caput Meroe est, imperasse, multis persuasit Josephus lib. viii cap. 6. Assentitur Juvencus lib. ii. Mihi verosimilius est ex Arabia Felici venisse. Suadent et munera oblata Salomoni.

ⁱ Non sibi collata iudicandi potestate, sed comparationis exemplum. Depravatus locus meliori interpunctione sanatus est.

^j Ex latino et ms. Vallicel. Editi, *et tu advenientem.*

oblinere. quod per infantiam parvis injuriis acquirere non valebat. Ut autem dura non esse quæ præcepta sunt approbentur, mandatorum series ipsa replicetur. *Audistis, quia dictum est antiquis, oculus pro oculo, et dentem pro dente; ego autem dico vobis non resistere malo: sed si quis te percuserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi et alteram; et qui vult tecum in judicio contendere, et tunicam tuam tollere remitte illi et pallium. et qui te angariaverit mille passus, vade cum illo et alia duo* (Exod. xxi, Deut. xii), Audistis quia dictum est antiquis. Quibus antiquis? Utique Judæis, quos antiquos plus malitia ^a fecerat quam vetustas, quos furor vindictæ cupidos sic tenebat, ut pro oculo caput, pro dente animam postularent. Hinc est quod eos lex ad vindictæ vicissitudinem refrenabat, ut qui veniam culpæ sapere non valebant, vel modum saperent ultionis, et ^b tantum vindictæ exigent quantum læsionis intulerat vis furentis. Sed hoc antiquis, nobis autem per gratiam innovatis divina quid imperet bonitas, audiamus. *ego autem dico vobis.* Quibus? utique Christianis, *Non resistere malo.* Sic cum dicit, vult nos vitia non repensare vitiis, sed superare virtutibus, et in ipsis scintillis adhuc extinguere iram, quæ si pervenerit ad totum furoris incendium, sine sanguine non sedatur. Ira vincitur lenitate, mansuetudine extinguitur furor, malitia bonitate palpatur, credulitas pietate prosternitur, impatientia patientia punitur, contentio superatur ^c blanditiis. superbiam humilitas sternit. Ergo, fratres, qui vult vitia vincere, pietatis arma teneat, non furoris. Et quamvis possit lucere sapienti quid sit quod instituntur injuriis primordia Christiana: tamen quia non intelligunt quidem esse hoc virtutis, esse hoc bonitatis culmen, pietatis esse hoc fastigium, hoc esse divinæ philosophiæ non humanæ, non resistere malo, sed ^d vincere in bono malum, maledicenti benedicere, percutienti iterum ^e percutiendi licentiam non negare, tollenti ^f tunicam dimittere pallium, et rapientem prædam facere largitatem, ^g angarianti mille passus addere suam ad alia duo milia servitutem; ut vincat necessitatem voluntas, impietatem pietas; et hoc sic patientis virtus, quod imperat vis cogentis: ergo quamvis ista doceant quale miles Christi ad virtutem roboratur injuriis,

^a Nonnullæ editiones, corrupte, *militia*.

^b Jus talionis, quod his verbis innuitur, et de quo alibi, vetustissimum est. Aristoteles ait dictum fuisse jus Radamaanthi; isto versiculo descriptum: *ut idem patiatur aliquid quod fecit, justum est.* Legem hanc Moses habet apertis verbis Exod. xxi, 24; Levit. xxiv, 20; Deuter. xix, 21. Non autem legislatoris mens fuerat ut eadem ad sonum verborum servarentur; vindictam enim ad certum usque modum, vel permittebat, vel dissimulabat. De hujusmodi lege posterioribus sane temporibus vide canon. 4 concilii Nicæni II, ubi vocatur ignoto lexicis vocabulo, *ταυτοπάθεια*, ibique Balsamonem.

^c Quam male, bone Deus! in plurimis editionibus, *injuriis*.

^d Hoc quæ Christus docet, et Chrysologus, ex consilio sunt. Vide Maldonatum et Jansenium hic.

^e Alias cum ms. Vatic., *percutienti*.

^f Duplici veste utebantur Judæi. Docet Christus

A tamen ut plus pateat, qua ex causa sint præcepta alius requiramus. Fratres, ubi se peccatorum moribus, vitiorum scelus, impietatis phrenesis mentibus infudit humanis, et quidquid erat scientiæ, sensus et rationis exstinxit, furore vesano fecit per orbem diffusas gentes Deum fugere, sequi dæmones, creaturas colere, contemnere Creatorem, desiderare vitia, horrere virtutes, agi gladiis, vulneribus ruere, vivos ^b mortibus deperire. Unde sanari aliter homines non valebant, nisi coelestis medici armati pietate tota et patientia niterentur, qui sic laborantium phrenesi paterentur injurias, maledicta portarent, sustinerent verbera, vulneribus scinderentur, donec eos ⁱ ad sobrietatem sensus, ad sinceritatem spiritus, ad mentium reducerent sanitatem; ac sic Deum quærere, fugere dæmones, languores sentire, sapere sanitatem abjicere vitia, capere virtutes, declinare vulnera, horrere sanguinem, recusare mortem, vitam desiderare ^j perficerent. Et si vultis ut quod diximus plenius innotescat, carnalium medicorum loquamur exempla. Nonne quoties miserum hominem cholerae inflammaverit incendium, ei dominante febre vesanum reddiderit ægrotantem, turbatur sensus, mens deperit, feritas accedit, recedit humanitas, et ne multis, moriente homine furor vivit? Hinc est quod frendit dentibus, parentes laniat, scindit proximos, cædit pugno, morsu agit, atque afficit obsequentes. Tunc medicus ad virtutis laudem, ad artis gloriam, ad famæ cumulum armatur patientia: tolerantiam sumit, injurias despicit, morsus sustinet, fert labores, et non leves pœnas patitur, ut a pœna liberet laborantem; fovet oleo, insistit curis, erogat medicinam, certus quod mercedem honoris obsequiis repenset ægrotus dum receperit sanitatem. Rogo, ^k quæ major phrenesis, quæ gravior vis furoris, quæ par dementia sancti hominis percutere maxillam? mansueti fratris faciem verberare? placidi vultus gratiam tristi livore perfundere? nudare hominem solo quo tegitur vestimento? et ob vilem prædam nil Deo, nil homini, nil naturæ relinquere, nil pudori? angariare hominem ^l suis actibus occupatum? et alienam pœnam suam solatium computare? Ergo, fratres, si talia perpetrantes gravissima phrenesi laborare cognovimus, obediamus Christo, et furentium fratrum tollenti *tunicam*, vestem scilicet interiorem, dimittere et pallium *exteriorem*.

^g De angariis jam in not. 2. serm. 25. Consuetum angariarum spatium mille passus erant.

^h Plurimæ editiones habent *moribus aliæ morbis*. Mita et ms. Vallicel. et Cæsen. lectionem hanc, quam retinimus, habent.

ⁱ Ad mentem Augustini epist. ad Marcellinum num. 12: *Paratus debet esse homo pius et justus patienter eorum malitiam sustinere quos fieri bonos quærit, ut numerus potius crescat bonorum, non ut pari malitia se quoque numero addat malorum.*

^j Fortas, *perdiscerent*.

^k Atrox profecto injuria viro honesto a lapam impingere. Ideo Basilius *πάπισμα*, *alapam*, *infamam servorum plagam* appellat. Cyrianus de Spectaculis: *ictibus vulnerum infelix facies locatur.*

^l Laudat hunc locum Chrysologi du Cangius in Gloss. Inf. Latin. tom. I col. 234.

morsus, verbera, onera, tota pietatis virtute portemus, ut et fratres nostros liberemus a pœna, et nos æternum patientiæ præmium consequamur. Nec dedignetur servus hoc accipere a conservis, quod Dominus a servis et pro servis dignanter accepit: palmis faciem non negavit, tollenti tunicam et pallium dimisit et corpus; angariantem se ad laborem, gratus ac libens est secutus ad mortem. Ergo, fratres, si dignum Dominus pati duxit, pati servum quomodo, quomodo videtur indignum? Erramus, erramus, fratres; qui non facit quod jussit Dominus, gratis sperat Dominus quod promisit.

SERMO XXXIX.

De perseverantia orationis.

Per se semper sibi divina sufficiunt, sed ob hoc hominibus humanis frequenter insinuantur exemplis, quia celestis providentia non quid ipsa dicere, sed quid auditor capere possit, attendit. Sic fons per tenues venarum primitus erumpit meatus, atque angustis sensim serpit in rivulis, donec digno successu in totam se fluviorum latitudinem prorumpat, et valenter effundat. Et ut vobis de nobis loquar: nato parvulo, mox coævum præparat succum natura, escam commutat in potum, et stupentes adhuc fauces, torpentesque internorum meatus, ad usum solidioris cibi, longa lactis infusione componit. Sic nos Dominus ad capienda divina vernaculis erexit, et informat exemplis, dicendo: *Quis vestrum habebit amicum, et ibit ad illum media nocte, et dicet illi: Amice, comoda mihi tres panes quoniam amicus meus venit de via ad me, et non habeo quod ponam ante illum; et ille de intus respondeat, Noli mihi molestus esse, quia jam ostium clausum est, et pueri mei mecum sunt in cubili, non possum surgere et dare tibi? Dico vobis, si non dabit illi surgens, quia amicus ejus est, propter improbitatem tamen ejus surget, et dabit illi quotquot habet necessarios (Luc. xi).* O quam dare vult, qui se inquietari taliter, taliter patitur suscitari! O quam necessitatis esse suæ, quod suæ potestatis est, vult videri! O quam pulsanti iste gestivit occurrere, qui sic secreti sui cubile ipsam collocavit ad januam! O quam negare noluit, qui sibi etiam neganti qualiter extorqueretur, ostendit! O quam non ad januam tantum Dominus, sed ipsa janua Dominus fuit! Ego sum, inquit, janua (Joan. x), qui, dormientibus servis, pulsantis necessitatem solus et primus adivi. O quam pius, quam misericors, qui quod mandatis docet, probat et informat exemplis! *Cum facis inquit, elemosynam, noli tuba canere. Et iterum: Nesciat sinistra tua quid faciat dextra tua (Matth. vi).*

* In Evangelio *κοίτη* et *lectum* et *cubile* significare potest. Rem extra ordinem miratur Chrysologus. Nemo enim cubile suum collocat ad januam, sed in penetralibus domus. Servorum autem erat prope januam dormire. Vide Pignorium, de Servis, qui verba hæc laudat.

† Evangelista ipse notaverat horam seram noctis cum dixit: *Ostium clausum est.* Hanc horam Græci *κλεισθῆσαν* vocant, *occlusionem ostii.*

‡ Locutio metaphorica. Ut Ecclesiastici sæculares media nocte surgere debebant ad Deum oran-

A *Quis vestrum habebit amicum, et ibit ad illum media nocte?* Parum est quod facienti misericordiam nox velabat, quod largitatem dantis petentis obtegebat improbitas, nisi ad eumulum pietatis velandæ ascriberetur et somnus. Indicit in hac humanitate geminam necessitatis speciem, petentis et dormientis, ut illum petere hospes, dare compellat hunc somnus: utpote qui propterea se daturum ei dicat in tempore, quod non occurrere amico, sed recurrere videatur ad somnum; et ut ei magis dormire liceat, quam dare libeat sic petenti. Quid plura? ecce pulsanti illi plus somnus, quam sonus exstitit suffragator. Nec otiosum reor esse quod horam petendi sic aperit, sic designat, dicendo: *Quis vestrum habebit amicum, et ibit ad illum media nocte?* **B** Quasi non et prima, et secunda, et tertia hora noctis, cum se sopor blandus dormientibus primum fundit in corpora, et visceribus diurno labore fessis dulcis, ac totus illabatur, molesta et aspera sit inquietantis improbitas. Sed hoc tempus est quod devotum et jure pernoctantis demonstrat iudicium; hoc tempus est quo inter præteritos et futuros labores ardens animus, sed ad divina, nil indulget corpori, nil quieti: sed antequam finiat transacti diei opera, inchoat et anticipat jam futuri. Ista satis hora est efficacæ impetrandi. Hoc sciens propheta, ipsum tempus suæ supplicationis asserit exstitisse, cantando: *Media nocte surgebam ad confitendum tibi (Psal. cxviii).* In hac hora vigilantibus, semper sponsus ille celestis occurrit, qui dicit: *Media nocte clamor factus est, ecce sponsus venit (Matth. xv).* Non potuit non impetrare quod voluit, qui ut reciperet hospitem, hospitem reficeret, totam sibi requiem denegavit. Aut quomodo sic petenti, sic pulsanti non responderet ille, qui se in hospite suscipi confitetur, cum dicit: *Hospes fui, et suscepistis me (Matth. xxv)?* Æstimo hoc dixisse pulsantem, aut forte aliter convenisse: *Feci quod jussisti, redde quod promisisti; tibi credidi dicenti: Nolite solliciti esse in crastinum (Matth. vi).* Unde hesterno hospiti quod apponerem non reliquit: si tibi ego sic habenti molestus sum, quanto mihi ille exstitit molestior non habenti? Et tamen ego illi me excusare non potui, quia tibi obedire contendi. Plus hic jubentis quam non habentis verecundia nunc laborat. Hospes in domo est, et tu dormis, immo tu dormis, qui non dormis. Ego suscepi hospitem, nisi dederis panem, panem hospiti tu negasti. Merito sic pulsanti, petenti taliter, quotquot necessarios habuit evangelicus iste fenerator largitus est panes. Quid faciunt qui se non in cubili, sed ipso **C** collocant in sepulcro? qui se non somno,

dum, vel de more illorum temporum per quatuor noctis vigiliis, quasi per excubias in ipsis Ecclesiis Deum laudare tenebantur, et omittentur; merito igitur ab auctore arguuntur, quod in sepulcro mortis jaceant, quandoquidem aures tum cordis, tum capitis ita obturatas habent, ut ne galli quidem cantum, id est propriam conscientiam ad surgendum clamantem, audirent; nec suscitarentur aurora, id est evangelica inspiratione, non sole ipso, hoc est Christo, revocarentur ad lucem. **MIRA.**

sed morti tradunt? quos gallus non commonet, lucifer non suscitatur, sol ipse non revocat et producit ad lucem? Isti et tempus supplicandi, et hospitis mercedem, et ipsa diei opera perdidērunt. Contristamur, fratres, quando nos diluculo stamus ante Dominum, et nobiscum nostros filios non videmus. Ille noctis medio sic pulsavit, in cuius domo hospes venerat. Rogo, tu quare non vel diluculo vigilas, cui est hospes in domo? quod ille gratiæ, tu tribue vel pigritiæ; quod ille humanitati, tu necessitati saltem, plus somni quam tui amator, impende. Certe ut possis vigilare ad vitam, qui dormis ad mortem, quæ sequuntur, ausculta: *Et ego dico, inquit, petite, et dabitur vobis; quærite et invenietis; pulsate, et aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit; et qui quærit, invenit; et pulsanti aperietur.* Sed dicis. Esto quod petere possim, pulsare quomodo potero cœlestes secretum? Quemadmodum? Iterando preces, et expectando iudicium largitoris, moras dantis patientissime sustinendo; quia quicumque cum semel pulsaverit, indignatur mox si non fuerit auditus, iste non est petitor supplex, sed est imperiosus exactor. Audi prophetam dicentem: *Expecta Dominum, viriliter age, et confortetur cor tuum (Psal. xvi).* Et si iterum distulerit in futurum, tu Dominum tuum patienter expecta. Ubi autem quid quærere debeas vis nosse, sunt divitiæ in sinu pauperis, et regnum cœlorum intra te est. Intra vos est regnum cœlorum, dicit Dominus (*Luc. xvi*). Quis autem amicus quid dormit, et quis amicus qui de via venit, et qui sunt pueri qui dormiunt, et quis est iste qui pulsatur, et cur sub certo numero tres tantum postulat panes,

^a Datam fidem vel exsolvere nequivit Auctor, vel sermo ille, in quo præstiterat quod hic promittit, perit.

^b Hic aliqua desunt, nec sensus est absolutus. Non tamen datum est ex manuscriptis aliquid vel supplere, vel corrigere. Vide infra in observ. ad serm. 107 et 136. MITA. — Mihi autem pro certo est Chrysologum loqui hic de aliquo alio episcopo, qui tunc temporis apud illum fuerat diversatus.

^c In I Reg. ix, 7, habetur: *Panis defecit in sitarciis nostris et sportulam non habemus;* ubi LXX legunt: *Quoniam panes defecerunt in vasis nostris, et plus non est nobiscum;* quo loco Abulensis: *Cistarium est vas de vimine complexum ad reponendum panem, et ab aliquibus vocatur calathus.* Gloss. Interlin. exponit: *Sitarciis nostris, id est sacculis, vel pera.* In Bibliis emendatis habetur *sitarciis*, non autem, ut erat in antiquioribus, *citarciis*. Maldonatus, Matth. x, 40, per *citarciis* sportulam intelligit, et similiter hic debet exponi. MITA. — Ejus tamen pace dixerim sitarciam hic apud Chrysologum, ut superius serm. 4, annonam quotidianam, vel demensum diurnum significare. Vide quæ ibidem dicta sunt.

^d Obscurum sensum sic illustrarem. Amicus qui semper dare, non accipere consuevit, hanc sibi familiarum et diurnam consuetudinem de copia suæ humilitatis, quam secum ut consuetum sibi viaticum affert, avidus sic explevit, ut non dedignatus sit de nostræ vilissimæ paupertatis præparatione gustare, nec passus est me aliunde petere quod ipse virtute et humilitate, *omnium hospitem locupletissimus*, habebat. Ad quid enim aliunde petere quomodo splendide agatur cum hospite, qui dum paucis est contentus, omnia secum habet? Iude in ipsius hospitis laudem pau-

A cum petiero, quæsiro, pulsavero, et pervigil inquietator accipere meruero, vobis amicis mei Domini ^a non negabo, Sed dicitis mihi, Ecce amicus Domini tui ^b venit ad te; iste dare, non accipere, consuevit; hanc denique ^c sitarciam ^d de viatici sui copia pastor avidus explevit, ut de nostræ paupertatis vilissima præparatione gustaret; nec passus est in tempesta nocte me sibi aliunde petere ^e hospitem locupletissimum quod habebat. Nec mirum, fratres; semper dare vult dives ad pauperem, cum declinat. Iste illius evangelici amici semper manet in janua; in istius cubili ille cum pueris suis largitor evangelicus perseverat, in cuius corde Pater et filius, et Spiritus sanctus faciunt semper et collocant mansionem.

B Quid plura? Pater est: ab ipso petere, in ipso quærere, per ipsum pulsare me credidi; et ideo me vobis daturum non incautus promissor asserui.

SERMO XL.

De bono pastore.

Ubi vernalis auræ tempus a navos ovium cœperit partus aperire, ubi per campos, prata, vias cœperit fecundi gregis germina copiosa dispergere, pastor bonus ^f seponit, et cantus, et ^g discursu anxio teneros quærit, legit, colligit fetus, atque eos collo, humeris, ulnis, lætus vector imponit, ut salvos omnes perferat, et ^h tutas perducatur ad caulas. Sic nos, fratres, Ubi Quadragesimæ arridente verno ecclesiasticum gregem videmus fundere uberes partus, ⁱ tractatus nostri cantus et ^j consueti sermonis epulas seponentes, totam curam in colligendo et comportando cœlesti germine, anxii gravissimo labore dependimus. Sed quia ^k agnos redditos gregi, et totos intra Christi

C cis excurrit, cuius precibus adjutus futurum fore sperat ut alterius sermonis expleat promissionem.

^e Ms. Vaticanum sic habet: *Nec passus est in tempesta noctis me tibi aliunde petere, hospitem locupletissimum, quod habebat.* Nonnullæ editiones habent: *hospitem.*

^f Otia scilicet, quin et cantus, quibus tempus fallere studebat; seque totum labori committit.

^g Peragrande campos, et in via quæque sollicite discurrendo.

^h Editi, corrupte, *totas.*

ⁱ Hoc nomine sæpius apud SS. Patres audiebant conciones in Ecclesia. Optatus Milevitanus Donatistarum omnium et unius Parmeniani conciones tractatus appellatione non semel nominavit. *Nullus vestrum, ait lib. iv, lectiones Dominicæ incipitis, et tractatus vestros ad vestram injuriam explicatis.* Et lib. v, Parmenianum alloquens: *Et cum hæc initio dictionis tuæ tractaveris in processu tractatus tui, horum immemor factus es.* Vide Ambrosium epist. 14, ad Marcellin.; Gaudentium Brixiansem in præf. ad Benivolum; Hieronymum epist. 68; Augustin. serm. 20, de Diversis; et hæc expresse tractantem Ferrarium, de Concion.

^j Ex hoc Chrysologi loco colligas velim episcopos tempore Quadragesimæ a concionibus abstinuisse, curamque impendisse omnem in colligendis vectandisque Christiani gregis felibus ad Ecclesiam.

^k Agnos appellat recenter baptizatos. Tempore Quadragesimæ pastor noster sanctissimus in evocandis ad fidem gentibus plurimum præcipue insudabat, et catechismo instruens sabbato sancto Paschæ, quo tempore volentes baptizabat. Tumque mos erat ut in Ecclesia Dei per immersionem et emersionem

videmus esse jam septa, divinos lætissimi revocamur ad cantus, Dominici vobis cibi exultatione tota vitales copias apponentes: ut quos socios senserimus in labore, participes in gaudiis habere possimus. Et quia præfatio hæc nostra pastoris boni fecit et intulit mentionem de ipso qui solus bonus, solus pastor, solus pastorum pastor est, tota sermonis nostri et tractatus repleatur et habeatur intentio. *Pastor, inquit, bonus, animam suam ponit pro ovibus suis (Joan. x).* Fortem facit vis amoris, quia nil durum, nil amarum, nil grave, nil lethale, computat amor verus. Quod ferrum? quæ vulnera? quæ pœna? quæ mortes, amorem prævalent separare perfectum? Amor impenetrabilis est lorica, respuit jacula, gladios excutit, periculis insultat, mortem ridet, si amor est, vincit omnia. Sed quæramus utrum sit ovibus commoda mors ista pastoris, quæ destituit oves, quæ lupis tradit inermem pecus, quæ sic charum gregem ferinis moribus derelinquit, diraptioni dat, et exponit morti, sicut ipsius pastoris Christi probatur ex morte. Ex quo namque posuit ipse animam suam pro ovibus suis, sequæ Judaico furore permisit occidi, oves ejus gentilium, velut prædonum, diripiuntur in cursu; mactandæ in carceribus, velut latronum clauduntur antris; a persecutoribus quasi sævientibus lupis sine cessatione laniantur, ab hæreticis quasi ab extraneis canibus rabido dente carpuntur. Hoc apostolorum peremptus probat chorus, hoc martyrum toto orbe diffusus clamat sanguis, hoc Christianorum membra data bestiis, consumpta ignibus, demersa fluminibus, patenter demonstrant: quod utique totum sicut mors intulit, ita vita potuit prohibere pastoris. Ideo pro te pastor amorem morte probat, quia cum videat ovibus imminere discrimen, cum gregem defensare non possit, mavult mori antequam mali de suis ovibus quid videat. Sed quid faciamus, quia Vita mori non poterat, nisi voluisset? datori animæ animam quis tollere potuisset nolenti? dicente ipso: *Potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam; nemo tollit eam a me.* Ergo mori voluit, quia, cum mori non posset, permisit occidi. Quæramus ergo hujus quæ vis, quæ ratio sit amoris, quæ hujus causa mortis, quæ hujus sit utilitas passionis. Et plane vis certa, vera ratio, causa lucens, utilitas tanti sanguinis per aperta: namque pastoris una ex morte virtus emicuit singularis; pastor pro ovibus morti quæ ovibus imminabat, occurrit; ut auctorem mortis diabolus novo ordine captus caperet, victus vinceret, puniret occisus, et ovibus moriendo viam vincendæ mortis aperiret. Nam et diabolus, dum in hominem tendit, prosilivit in Deum; dum in reum sævit, incurrit in judicem: invenit supplicium, dum ingerit pœnam; ipse accipit, dum dat sententiam; et

vivens mortalium pastu mors moritur, dum devorat vitam: absorbens reos mors, absorbetur, innocentie dum deglutit auctorem; et perit mors ipsa, quæ perdebatur omnes, dum omnium perimere vult salutem. Ergo tali forma præcessit oves pastor, pastor ab ovibus non recessit; nec illas dedit lupis, sed tradidit lupos illis quibus donavit suos eligere sic prædones, ut occisæ viverent, laniatæ resurgerent, sanguine suo tinctæ fulgerent regali purpura, niveo vellere perlucere. Sic bonus pastor pro ovibus cum posuit animam, non amisit; et oves taliter tenuit, non reliquit; nec destituit oves taliter, sed invitavit, quas per mortales campos, per iter mortis, vitalia vocavit et perduxit ad pascua. Sed dicit aliquis. Quando hæc erunt? Ecce interim oves, id est apostoli, prophætæ, martyres et confessores jacent sepulti: discerpti toto sparguntur in orbe, involuti sanguine, tetræ clauduntur sepulcris. Et quis dubitat quod resurgant, vivant, regnent occisi martyres, quando Christus^a illis resurrexit, vivit et regnat occisus? Audi vocem pastoris hujus: *Oves meæ vocem meam audiunt et sequuntur me.* Necessæ est ut quæ sunt ad mortem secutæ, sequantur ad vitam; quæ ad contumeliam comitatæ sunt, comitentur ad honorem; et sint participes gloriæ, quæ passionis participes extiterunt. *Ubi sum, inquit, ego, ibi erit et minister meus (Joan. xii).* Ubi? utique super cælos, ubi Christus est ad dexteram Dei sedens. Homo, non te turbet fides, spes te longior non fatiget: quia certa tibi res est, quæ in ipso tibi rerum servatur auctore. *Mortui, inquit, estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo; cum autem apparuerit Christus vita vestra, tunc et vos cum illo apparebitis in gloria (Col. iii).* Laborans messor quod in semine non videt, videbit in messe,^b et qui in sulco deflet, gaudebit in fructu.

SERMO XLI.

De jejunio et elemosyna.

Bella gentium legimus superasse quamplurimos, quos tamen pugnas carnis legimus non vicisse, et audivimus eos dedisse delictis pectora, qui dorsa hostibus non dederunt. Proh dolor! Victores gentium vitiorum fuisse captivos, nationum dominos turpi servisse criminibus servitute: stetit inter sævientes gladios, et inter enervata lenocinia corruisse; regnis fuisse terrori, ludibrio fuisse peccatis; adversas acies contrivisse jejunos, et crapulatos suarum castra dissolvissæ virtutum: jacuisse effuso vino, qui jacere effuso sanguine nescierunt. Unde est hoc? unde? quia hoc non est ratio, sed languor; non vita, sed febris: phrenesis, non natura. Nam quotiens ciborum cruditas vitalia dejicit, infirmitat stomachum, corrumpit sanguinem, vitiat humores succendit choleram, extremum^c febris gignit incen-

baptizarentur, prout ex D. Augustino accipimus, aliisque. Quod cum propriis manibus ageret noster antistes, et innumeri propemodum essent baptizandi, nedum concionem eo tempore dimittere cogebatur, sed et gravissimo labore ob id suscepto nimis anxius erat et lassus. Cumque sacros viros in ipso labore

socios habuisset, eosdem in gaudiis divinæ prædicationis participes habere præoptat. MIRA.

^a Ms. Vat., ipse., fortasse melius.

^b Emendavimus ex Latino. Editi omnes, et quod.

^c Vide quæ annotantur ad serm. 18.

dium, toties æger mentem perdit, amittit sensum. fertur desideriis, contrariis urgetur, salutaria respuit quærit noxia, fugit curam. Tunc medici * satagunt abstinentiæ remedio subvenire ut sanetur, ut sanet abstinentia quod voracitas sauciarat. Et si pro temporali cura ægri medicis obediunt, servant arduam parcitatem; quare pro sempiterna salute sit durum Christo moderatis obedire jejuniis, corpus gubernare mensura, mentem regere parcitate, sensum sobrietate frenare? Sicut terræ nubes caligant cælum, sic obscurant animas intemperata convivia; sicut ventorum turbines elementa confundunt, sic feroula congesta stomachum conturbant; ut navem fluctus, corpus ebrietas sic demergit, hominem dat in profundum, lucra vitæ auferit, mortis facit subire naufragium. Est ergo febris, est febris quam beatus Apostolus anhelare in humanis visceribus, sic deplorat: *Scio quia non habitat in me, hoc est, in carne mea bonum (Rom. vii)*: si non bonum, utique malum. Quod malum? Fragilitas certe, quæ dum serpit in carne, in venis æstuat, intrat ossa, conditur in medullis, fervet in sanguine, in vitiorum phrenesim sic erumpit. Fragilitas febris naturæ, languorum mater, genitrix passionum; fragilitas est, quæ nobis ^b ejusmodi necessitates imponit: et ubi necessitas, non voluntas; ubi exstat de conditione captivitas, iudicium de potestate non constat. Fragilitas est per quam vadit homo, non quo invitat voluntas, sed quo necessitas ducit. Audi Apostolum dicentem: *Non quod volo hoc ago (Rom. vii)*. Fragilitas dum parat homini necessaria, facit illum ad non necessaria pervenire; dum parat cibum, perducit ad crapulam; ebrietatem suadet, dum potum ministrat; offert somnum, ut inertiam tradat; curat ventris onera, ut salutis auferat curam; dat carni totum, ut animæ nil relinquat: facit corpus passionum pompam; facit ut sit homo sui mors, vita vitiorum. Unde si se homo taliter sentit ægrotum, ^c medico se

* Ita restituendum duximus ex ms. Cæsensæ. Editi: *Studio parant abstinentiæ remedio subvenire.*

^b Editi *jus necessitatis*. An ex ms. Cæsensæ. medellam loco huic attulimus alii judicent. Lectionem editorum retinuit Mita, et hæc annotavit: « Hoc est debilitas nostra, quæ et fomes seu concupiscentia dicitur. Humana natura post lapsum primi parentis proclivis facta est ad malum: et ubi vulgata lectio psalm, cui ait: *Quoniam ipse cognovit fumentum nostrum, recordatus est quoniam pulvis sumus,* paraphrastes Chaldæus legit: *Quoniam ipse novit fomitem pravum, qui peccatum suggerit.* Job quoque, de homine loquens, ait: *Consumetur velut tineam;* etenim sicut tineam nascens ex ligno, vel panno laneo, iustar filii vipereæ conradit viscera matris, ita fomes peccati intra nos originali labe infectos exoriens quantum est ex se, nisi divina gratia detineatur, spirituale humidum radicale absumit, et nos infirmiores ad difficultates superandas et imbecilliores reddit. Fomes est appetitus sensitivus iustitia originali destitutus, qui suapte natura inclinatur ad sequendum suavia, et delectabilia sibi, etiamsi sint contra dictamen rectæ rationis, qui ab Apostolo, Rom. vii, *peccatum* vocatur; vel quia processit a peccato originali, vel quia vehementer, non vero necessario ad peccandum inclinatur. Quod autem fragilitas jus ne-

^a cœlesti tradat, secure ejus monitis acquiescat, a cibis se temperet, mensuram servet ^d in potu, ut possit sic fragilitatis superare languorem, fragilitatem fugere passionum, febrim ac phrenesim vitare vitiorum. Abstinentia est hominis prima medicina; sed ad plenam curam, ^e misericordiæ requirit expensas. Abstinentia extinguit febrim, sed arefacta membra longæ febris incendio, nisi largo infundantur unguento, nisi blandissimis rigentur fomentis, nisi juventur medicinæ sumptu, ad integram sanitatem redire non possunt: sic jejunium quamvis excludat vitiorum morbos, carnis amputet passiones, criminum causas propellat; tamen sine misericordiæ unguento, sine pietatis rivo, sine eleemosynæ sumptu, perfectam salutem mentibus non reponit. Jejunium sanat vulnera peccatorum, sed cicatrices vulnerum sine misericordia non emundat. Audi Dominum dicentem: *Date eleemosynam, et ecce sunt vobis omnia munda (Luc. xi)*. Jejunium singulari cultu evellit vitia, eradicat crimina, ad fructus bonos agrum parat et mentis et corporis: sed nisi misericordiæ fecerit fundamenta, ^f senium et studium jejunantis. Jejunium est sanctitatis hostia, sacrificium castitatis; sed sine misericordiæ incenso ad divinum non potest conspectum in odorem suavitatis ascendere. Quod anima est corpori, hoc misericordiam constat esse jejunio: quando jejunium ex misericordia vivit, tunc vivificat jejunantem, Jejunium, virtutum navis, portat quæstum vitæ, lucrum salutis advectat. Sed qui intrat carnis pelagus, scindit vitiorum fluctus, inter scopulos criminum transit, præterit littora passionum; nisi cito portum pietatis intraverit, exercere virtutes non potest, lucrum non potest habere virtutum. Qui se stare novit in hujus vitæ lubrico, qui se intelligit carnis viam transire per lapsum, qui se sentit incursionibus ignorantie, negligentie casibus subjacere, sic jejunium teneat, ut misericordiam non relinquat. Jejunium nobis aperit

necessitates imponat, declarat Bellarminus in psalm. xxiv, vers. 18, in quo David orat Deum dicens: *De necessitatibus meis erue me.* Subdit Bellarminus: *Necessitates autem a quibus liberari cupit, videntur esse molestissimæ illæ concupiscentiæ quæ, velimus nolimus, nos vexant, et aliquando in peccatum pertrahunt.* S. Augustinus, serm. 43 de Verbis Apostoli, inquit: *Prorsus si defuerit auxilium Dei, nil boni agere poteris; et nisi ille regat, cadis; nisi regat, jaces.* Optime Viguer. in Epist. ad Rom vii, versus finem, videndus. * *Necessitates,* inquit Chrysologus lato modo, quæ scilicet impellunt, non quæ vim faciunt.

^c Chrysostomus, tom. v homil. 31: *Ne mihi dicas, Peccavi, quid agam? Medicum habes infirmitate superiorem; medicum habes morbi naturam vincentem; medicum habes sola voluntate curantem et qui potest si vult.* Macarius, homil. 26: *Medicus cognominatus est, quoniam cœlestem et divinam suppeditat medicinam, et morbos animæ sanat.*

^d Editi nonnulli cum ms. Cæsensæ, in posterum.

^e Eleemosynis enim peccata sunt redimenda.

^f Senium est decrepita ætas. Hinc David: *Usque ad senectam et senium.* Comparat hic Chrysologus jejunium misericordia destitutum senio, ætati omnium infirmisimæ, baculoque indigenti. Sic jejunium labat, egetque fundamento misericordiæ. MITA.

cælum, jejunium nos intromittit ad Deum; sed nisi tunc adfuerit nobis misericordia nostrarum patronarum, qui de innocentia constare non possumus securi de venia non erimus, dicente Domino: *Judicium sine misericordia illi qui non fecerit misericordiam* (Jac. II). Dies gratus, sed gratior est serenus: erit ergo jejunium nostrum illo clarius, si nobis Quadragesimæ dies splendor misericordiæ dat serenos. Clamat Deus: *Misericordiam volo* (Osee VI). Homo, da Deo quod vult, si vis tibi dari a Deo quod vis. *Misericordiam volo* Dei vox est, Deus a nobis misericordiam petit, et si dederimus quid dicturus est? illud quod hodie lectum est: *Esurivi, et dedistis mihi manducare; sitiivi, et dedistis mihi potum*. Et quid? *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi* (Matth. XXV). Qui dederit esurienti panem, dabit sibi regnum; negabit sibi fontem vitæ, sitiienti aquæ calicem qui negarit. Amore pauperis Deus suum regnum vendit: et ut emere illud omnis homo possit, fragmentum panis ponit in pretium, quia vult habere omnes, qui tantum petit pretii quantum hominem scit habere. Deus regnum suum fragmento panis vendit; quis excusare poterit non ementem, quem tanta villitas venditionis accusat? Fratres, prandium nostrum sit pauperis cœna, ut mensa Christi nostrum pareatur in prandium, promittente ipso, cum dicit: *Manducabitis in mensa mea in regno meo* (Luc. XXII). Fratres, sint deliciae pauperum nostra jejunia, ut temporale jejunium nostrum in æternas possit nobis delicias immutari. Homo dando pauperi das tibi; quia quod pauperi non dederis, habebit alter. Tu solum quod pauperi dederis, hoc habebis.

SERMO XLII.

De eisdem.

Jejunii bona, fratres, prout potuimus, superiori sermone perstrinximus; et quod esset oratio cognata jejunio, patefecimus ipsa conclusione sermonis. Sed quia jejunium sine misericordia deficit, jejunium sine pietate jejunat, sine miseratione infirmatur oratio, oratio sine largitate lassescit, reficiamus nostrum misericordiæ exhibitione jejunium, orationem nostram pietatis erigamus auditu, adhibeamus jejuniomisericiam patronam. quia fames est avaritiæ jejunium sine misericordia, cupiditatis pœna et sine pietate jejunium; ^a ultio, non devotio est, non Deo jejunare, sed sacco; atterere se abstinentia, et hydropi ^b cupiditati inflari; exonerare ventrem cibis, et mentem pecuniæ pondere prægravare. Ipsum se redigit in sacculum, qui pecuniam nescit prorogare, sed claudere: iste alienorum custos, non dominus est suorum; quia parat alii, negat sibi, cum misericors eroget quod avarus oppressit. Est ager cultus sine semine, sine miseratione jejunans. Ager cultus

caret sentibus, vitat gramina, evadit totum quod est negligentia, quod est squaloris. Sed sicut sine semine fit sterilis, ipso cultu fructum non dat, dat laborem, et ad bonam frugem non valet pervenire; jejunans ita recollit animam, purgat sensus, cor mundat, abscindit vitia, eradicat crimina, dat menti cultum, corpori dat decorem; sine misericordia ad fructum vitæ non pervenit, ad salutis præmium non vadit. Quod est sine rege aula regia, hoc est sine largitate jejunium. Aula regis fulget auro, nitet marmore, picturis splendet grandescit spatiis, levatur culmine, ^c amœnatur viretis, ^d ipso terribilis est secreto: sed sine rege honorem non habet, caret gloria, est vacua solitudo, est clausa eremus, est horribilis solitudo, Sic jejunium lucet innocentia, radiat castitate, fulget actu, ^e pingitur moribus, incessu micat, sanctitatis toto magnificatur ornatu; sed sine misericordia gloriam non habet, mercede caret, palmam non tenet, perdit fiduciam supplicandi, impetrandi meritum non capescit, attestante Scriptura, quæ dicit: *Qui claudit aurem ne audiat infirmum, et ipse clamabit, et non erit qui exaudiat* (Prov. XXI). Quomodo petet misericordiam, qui negavit? *Judicium, inquit, sine misericordia fiet illi, qui non fecerit misericordiam* (Jac. II). Misericordiam, qui non dat alteri, tollit sibi. Misericordia sibi erit, qui spargit pauperi. *Dispersit, inquit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in sæculum sæculi* (Psal. CXI). Misericordiam qui seminat inopi, sibi metet. *Qui seminant, inquit, in lacrymis, in gaudio metent*. (Psal. CXV). Non sic imber infundit terram, quomodo jejunium lacrymæ rigant pauperum. Homo, in lacrymas pauperum jacta semina jejunii tui, quia siccantur jejunii virtutes, arescunt jejunantium messes, quæ pauperum fletibus non fuerint irrigatæ. Cœli pluvia infundit terram, lacrymæ pauperis cælum rigant; ergo sitit cælum, et exspectat deploratu pauperum vicem rosis, quia misericordia arat cœli campos, sulcos ducit pietas per superna, illic misericordia seminat; quia quæ suscepit manus pauperis, ibi metit; ibi segetem colligit, qui semen suum pauperi commiserit hic serendum. Beatus cui seminanti sic æterna horrea perpetem præparantur ad vitam. Hunc serentem B. Apostolus perscribat, cum diceret: *Hoc autem dico: Qui parce seminat, parce et metet: et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet: unusquisque sicut proposuit cordi suo, non ex tristitia aut ex necessitate; hilarem enim datorem diligit Deus* (II Cor. IX). Magna sunt opera Domini, sed magnitudinem præcellit misericordiæ magnitudo: nam cum dixisset propheta: *Magna opera Domini* (Psal. CX), adjecit alibi: *Misericordiæ ejus super omnia opera ejus* (Psal. CXLIV). Misericordia, fratres, implet cælum, replet terram. *Domine, inquit, in cælo misericordia tua* (Psal. XXXV). Et idem ipse: *Misericordia Domini plena est terra*

^a Quasi quamdam sumat de se ipso, ob avaritiæ cupiditatem, vindictam.

^b Alias, cupiditate.

^c Insolens locutio, pro: amœna fit viretis.

^d Regium penetrare ingredi sine pœna nemini injusso licet. Alibi observatum.

^e Elegantiorum morum varietate exornatur.

^f Juxta versionem LXX.

(Psal. xxxii). Et revera, fratres, periisset totum quod Deus fecerat, nisi misericordia subvenisset. Culpa et ultio quidquid in hunc mundum venerat, auferant; quia et fragilitas semper tendebat ad lapsum, et cogebatur ad vindictam semper censura judicantis. Sic angelus dejicitur e caelo (Isa. xiv); sic de paradiso exsulat homo (Gen. iii); sic mundus diluvio deletur (Gen. vii); sic gentes confunduntur linguis (Gen. xi), dantur gladio (Gen. xiv); sic exuruntur urbes incendio divino (Gen. xix); sic ex Aegypto plebs educta in eremo occubatur (Exod. xix); sic terra hians vorat populum (Num. xvi); et ne multis, sic Judæam ultor Christi sanguinis Romanus ^a delevit exercitus (Matth. xxiv). Hæc est Christi magna, larga, sola misericordia, quæ judicium omne in diem servavit unum, et homini totum tempus ad poenitentiam deputavit inducias, ut quod de vitia infantia suscipit, rapit adolescentia, invadit juvenus, corrigat vel senectus; et de peccato vel tunc poeniteat, quando sentit jam se non posse peccare; et tunc saltem reatum deserat, quando illum reliquerit jam reatus; faciat de necessitate virtutem, moriatur innocens, qui totus vixit in crimine. Hinc est quod propheta ad misericordiam currit totus, quia fiduciam de sua justitia non habebat: *Miserere, inquit, mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam* (Psal. l). Et quare magnam? *Quia misericordia tua, inquit, magna est super me; et eruisti animam meam ex inferno inferiori* (Psal. lxxxv). Et si Deus reddit per misericordiam quod per judicium deperierat, homo, tibi quid stare, quid constare sine misericordia tu putabas? Probatum est ergo tibi non jejunium solum, sed omnes sine misericordia nutare virtutes. Abraham cælestis convivii principem, humanitas ardens, Deo impensa, perficit (Gen. xviii): nam quia duos cum Deo terrenam suscepit ad mensam, Orientis et Occidentis populum mensam suscepit ad cælestem. *Venient, inquit, ab Oriente et Occidente, et recumbent cum Abraham, Isaac, et Jacob in regno cælorum* (Matth. viii). Loth, quia hospitio suscepit angelos, judicium prævenit (Gen. xix). Hinc gehennam vicit in carne, misericordem nescit divinus ignis exuere. Facit ergo misericordiam, qui vult gehennæ incendium non timere. Denique veniens Christus ante de misericordia disputat quam judicet de reatu *Cum sederit, inquit, super thronum gloriæ suæ dicet: Esurivi, et non dedistis mihi manducare* (Matth. xxv). Non dixit, Occidistis, furtum fecistis; sed Esurivi ego, et non dedistis mihi manducare. De crimine non ^b præstabit causas, cui de misericordia causa constabit. Quare? quia *Date eleemosynam, et ecce sunt vobis omnia munda* (Luc. xi). Non judicabitur de culpa, cui de largitate laus defertur a iudice; vindictam non

^a Innuit eversionem Hierosolymorum sub Tito et Vespasiano.

^b Præstare causam, idem est ac in iudicio sisti.

^c S. Augustinus, de Tribit. lib. xiv cap. 15, ait: *Nisi popularia præponerentur, deficeret fides simplicium.* Vide ut pro auditoribus accomodate Auctor noster loquatur, et ut Latino sermone utatur in de-

A exigat, humanitatis debitum qui fatetur. *Esurivi, inquit, et non dedistis mihi manducare* (Matth. xxv). Manducat Deus in caelo panem quem perceperit pauper in terra. *Quandiu fecistis uni ex minimis istis, mihi fecistis* (Matth. xxv). Da ergo panem, da potum, da vestimentum, da tectum, si Deum debitorem, non iudicem vis habere; nihil nos nocebit in terra, si nobis in caelo misericordia sit patrona.

SERMO XLIII.

De oratione, jejunio et eleemosyna.

^c Populis populariter est loquendum: communio compellanda est sermone communi; omnibus necessaria dicenda sunt more omnium; naturalis lingua chara simplicibus, doctis dulcis: docens loquatur **B** omnibus profutura; ergo hodie imperito verbo veniam dent periti. Tria sunt, tria, fratres, per quæ stat fides, constat devotio, manet virtus. Oratio, jejunium, misericordia. Quod oratio pulsat, impetrat jejunium, misericordia accipit. Oratio, misericordia, jejunium, sunt hæc tria unum, dant hæc sibi invicem vitam. Est namque orationis anima jejunium; jejunii vita misericordia est. Hæc nemo rescindat, nesciunt separari. Horum qui unum ^d tantum habet, vel ista qui simul non habet, nihil habet. Ergo qui orat, jejunet; qui jejunat, misereatur: audiat petentem, qui petens optat audiri; auditum Dei aperit sibi, qui suum supplicanti non claudit auditum. Jejunium jejunator intelligat; esurientem sentiat, qui vult Deum sentire quod esurit; misereatur, qui misericordiam sperat; pietatem qui quærit, faciat; qui præstare sibi vult, præstet. Improbis petitor est, qui quod alii negat sibi postulat. Homo, esto tibi misericordiam ^e forma; sic quomodo vis, quantum vis, quam cito vis, misericordiam tibi fieri; tam cito aliis tantum, taliter ipse miserere. Ergo oratio, misericordia, jejunium, sint unum patrocinium pro nobis ad Deum, pro nobis hæc advocatio sint una, una hæc pro nobis oratio sint triformis. Hæc sunt, fratres, hæc sunt quæ tenent cæli arcem, quæ ^f secretum Dei iudicis pulsant, quæ ante tribunal Christi causas humani generis exsequuntur, quæ iniustorum petunt indulgentiam, reorum veniam promerentur. Hæc cui in cælestibus non assistunt, ipse non subsistit in terris; hæc cum teneant in cælestibus principatum, in terris rerum summam moderantur: hæc regunt prospera **D** hæc adversa propellunt; vitia extinguunt ista, virtutes ista succendunt; hæc reddunt casta corpora, corda pura, hæc pacem membris, mentibus dant quietem; humanos ista sensus scholam faciunt disciplinæ, per hæc in templum Dei pectora humana consurgunt; hæc hominem præstant angelum, homini Deitatis deferunt hæc honorem. Hinc est, quod fit

clamandis hominibus, ut serm. 159. MITA.

^d Corruptum in editionibus locum ex ms. Cæsensæ restituimus.

^e Scilicet vel regula, vel exemplar, vel norma, ut inferius.

^f Penetrabile, interiora domus, ut superius: *terribilis est secretum.*

horum suffragio * Moyses Deus (*Exod. iii*), et ad triumphos militares sibi omnia mandata elementa: jubet mare discedere, durari undas, profunda siccare (*Exod. xiv*), cœlum pluere; dat frumenta, ventos spargere cogit carnes (*Exod. xvi*); noctem splendore ^b solis illustrat, solem nubis temperat velamento (*Exod. xiii*); petram percutit, ut de recenti vulnere frigida sitientibus ^c det fluentia (*Num. xx*); primus dat terris legem cœli, scribit vitæ normam, figit terminos disciplinæ (*Exod. xxiv, xxv*). Per hæc Elias nescit mortem, relinquit terras, ^d cœlos intrat, commoratur angelis, convivit Deo: et terrenus hospes supernas possidet mansiones (*IV Reg. ii*). Per ista Johannes ^e fit angelus in carne, cœlestis in terra, et auditu, visu, tactu, totam solus capit, tenet, ^f complectitur Trinitatem. Et nos, fratres, si volumus Moysei gloriæ, Eliæ vitæ, Joannis virtutibus, omnium sanctorum meritis applicari, insistamus orationi, vacemus jejuniis, misericordiæ serviamus. Qui in his vixerit, qui per ista fuerit communitus, jacula peccati, diaboli tela, mundi machinas, ^g vitiorum cuneos, mala carnis, voluptatum laqueos, arma mortis, Christianus armiger, bellator Dominicus non timebit. Sed nos qui ad incerta consurgimus, qui inter insidias diem ducimus, qui horarum varietates, momentorum motus, verborum lapsus, actuum pericula sustinemus, quid est quod ecclesiam mane nolumus intrare? Quid est quod ^h matutina prece totius diei custodiam nolumus postulare? quid est quod homini astare toto tempore libet, et Deo assistere nec puncto libet? Non est nostrum, fratres, non est nostrum; inimici est ista surreptio, decipere parat quos non patitur orationibus communi. Quid de adversis queritur, qui sibi prospera non precatur? Audiamus vocem Dei monentem: *Orate, ne intretis in tentationem* (*Matth. xxvi*). In tentationem vadit, qui ad orationem non vadit. Hoc sciens propheta, cantabat: *Venite adoremus, et procidamus ante eum: et ploremus coram Domino qui fecit nos* (*Psal. xciv*). Putasne ante Deum lacrymas fundere dignatur, qui verba non

A dignatur expromere? ⁱ Manicemus, oramus, vel humano timore, si non amore divino; si non invitati bonis, vel coacti malis. Mala tempora facit nobis contemptus Dei, temporum cursus non facit. Quod ergo contemptu perdidimus, jejuniis conquiramus: animas nostras jejuniis immolemus, quia nihil est quod Deo præstantius offerre possimus, probante propheta, cum dicit: *Sacrificium Deo spiritus contritulus; cor contritum et humiliatum Deus non spernit* (*Psal. li*). Homo, offer Deo animam tuam, et offer oblationem jejunii, ut sit pura hostia, sacrificium sanctum, vivens victima, quæ et tibi maneat, et data sit Deo. Hoc qui non dederit Deo, excusatus non erit, quia daturus se non potest non habere. Sed accepta ut sint ista, misericordia subsequatur; jejunium non germinat, si de misericordia non rigetur, siccat jejunium misericordiæ siccitate: quod imber terris, hoc jejunio misericordia est. Quamvis cor excolat, carnem mundet, eradicet vitia, virtutes serat; si misericordiæ fluentia non dederit, fructum non colligit jejunator. Jejunator, ager tuus misericordia jejunante jejunat; jejunator, quod tu in misericordia fuderis, tibi in horreo hoc redundat. Homo ergo, ne servando perdas, collige prorogando; homo, dando pauperi, da tibi: quia quod tu alteri reliqueris, non habebis.

SERMO XLIV.

De consilio impiorum, via peccatorum, et cathedra pestilentiæ, in psalmum i.

Peritus medicus, quoties vario languore defessis plenam desiderat conferre medicinam, altas aperit morborum causas, latentes pestilentiæ exponit incursus, pestiferas caveri commonet regiones, quamplurima remediorum genera demonstrat, herbarum vires pandit, medicamentorum loquitur qualitates, obedientibus promittit longissimam sanitatem: sic ægros arduas et asperas suadet et perducit ad curas. Hinc est quod propheta sanctus, corporis animæque medicinam cœlitus prolaturus, impietatis profundos ^j patefacit recessus, opertos peccatorum nudat mor-

Angelus Joannes fuit, fortasse quod angelicam vitam egerit, fortasse etiam quod adventum Redemptoris nuntiavit. Cave autem ab errore eorum qui, ex cap. Joan. i, 6, asseruere Joannem non hominem, sed purum putum fuisse angelum, quos confutat Cyrillus Caten. in cap. i Joan., 6.

^k Hoc est hominum solus præ cunctis tribus sensibus, nempe auditu, visu, et tactu tenet, et complectitur Trinitatem; hoc est sensibus ipsis quantum in se est apprehendit, intelligit et comprehendit Trinitatem: quia tangit Filium quem baptizat; videt Spiritum sanctum in specie columbæ supra Filium descendentem; et audit vocem Patris de nube intonantem: *Hic est Filius meus*. MITA.

^l Uti serm. 13 dixerat, *castra vitiorum*. Cuneus translate peditum multitudo in cunei formam. Vegetius, lib. iii cap. 19. Vide infra serm. 174, ex MITA.

^m Mos erat veteribus Christianis ante lucem ad ecclesiam convenire, ibique orationi et divinæ psalmodiæ vacare. Vide epistolam Plinii ad Trajanum, observationibus Vossii illustratam.

ⁿ Corrupte in pluribus editis, *magnificemus; manicare enim idem est ac mane surgere.*

^o Alias, *patefecit*.

* Theodoretus, dialog. 2 pag. 56: *Typus erat ille (Moyse) et figura veritatis. Typus autem non habet omnia quæ habet veritas. Quamobrem non erat ille quidem natura Deus; et tamen appellatus est Deus, ut typum impleret.*

^b Ms. Cæsensæ et Vatic., *Noctem splendor illustrat. Mita, Noctem splendore ignis illustrat.* Fortasse melius, certe ad sacram historiam accommodatius.

^c Ita Vatican. Vallicell. et editio Mitæ. Ms. Cæsensæ, *defluant flumina.*

^d Aliæ, *cœlum*. De Eliæ assumptione non eadem veterum est sententia. Nonnulli, sequentes versionem LXX Interpretum, dicunt eum non in cœlum assumptum, sed *tamquam in cœlum*. Vide Theodoretum in psalm. xlix pag. 486; Athanasium, orat. de Assumptione Christi, tom. II pag. 4; Œcumenium, in cap. Actor. pag. 4. Alii vere ipsum in cœlum assumptum docent: Chrysostomus, homil. 2 ad popul. Antioch., tom. I pag. 37 edit. Paris.; Nazianzenus, orat. 34 pag. 549; Tertull. lib. v adversus Marcionem cap. 12 pag. 793; et hoc idem docet Scriptura.

^e Nysseus, orat. in die Natal. Christi, tom. III pag. 343: *Magnus inter prophetas, et angelis æqualis præcursor*. Theophylactus in cap. vii Lucæ pag. 352:

bos, iniquitates ostentat, secretum virus, vitiorum naturas, origines delictorum, radices criminum mirabiliratione depromit. Sic ægras mortalium mentes moderatione pia, pro ætate, pro sexu, pro tempore, pro viribus ad salutem perpetim divina curatione perducit. Psalmus quem hodie cantavimus, ^a Psalmorum præfatio est, immo et Psalmorum psalmus, titulorum titulus; est argumentum generans argumenta, est tota causa sequentium canticorum. Et sicut clavis aulæ regalis, ubi primam januam patefecit, ^b penetrabiles reddit intimas ac multiplices mansiones; ita psalmus iste, ubi reseraverit aditus intelligentiæ primos, psalmorum omnium pandit mysterium, pandit secretum. *Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentiæ non sedit* (Psal. 1) *Beatus vir*: sicut dimicaturus cum bestiis, et gravissimorum certaminum discrimina subituro, pronuntiantur ante bravia, præmia, coronæ; propheta beatitudinem sic præmisit, ut provocaret hominem, ^c totam, quam post enumerat, criminum vincere feritatem. *Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit*. Quod in consilio abire, et in via stare dixit, forsitan videatur absurdum, cum in consilio consistere et in via abire, magis hominum sit in usu. Perversa quidem sunt universa perversis, nec possunt tenere ordinem, quæ per ordinem non aguntur. Tamen hic propheta non de corporis loquitur, sed mentis incessu; neque prohibet pedum lapsus, sed ruinas arcet animarum. *Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum*. Abiit, abiit a se, a Deo impius cum recessit; nec stat in consilio, ^C impiis cogitationibus qui vagatur. Iste ^d modo fertur ad cælum, modo refertur ad terras, jactatur per maria, levatur fluctibus, mergitur in profundo: cumque sua semper mente volutetur ut ebrius, non se computat, et ^e computat cælum. Qui ^f se scire existimat totum, se nescit; qui si sciret se, numquam cælum, solem, lunam, ligna, lapides adoraret, quæ sunt omnia suæ data et subdita servituti; sed adorat lapidem, servit ligno, qui Deo vivo, Deo vero servire contempsit. Et ut ab ipso principio rerum, impietatis facta replicemus, ^g impietatis consilium perduxit ad inferna, angelum de supernis, nuntium cælestis secreti in diabolium commutavit, hominem de regimine vitæ ad mortalis habitaculi transmisit exsilium, de paradisi deliciis ærumnosos sæculi pepulit ad labores; mulierem de virginitatis gloria gemitus conscios dejecit ad partus. Inde est quod antequam gaudeat, non ignorat dolores, et solvit ante de reatu pœnam, quam

^a Revera a pluribus, et tantum non omnibus enarratoribus, psalmus hic habetur veluti præmium et summa omnium psalmorum.

^b Ex Ms. Vatic. Editi omnes, *penetrales*.

^c Ms. Cæsensæ, *Tantum*.

^d Alii quoque interpretes ex phrasi Hebræa explicant locum psalmi de impiis, qui inquiete et indesinenter male agunt, tamquam mare, quod quiescere nequit, inquit Vatablus, unaque secum Pineda et Cocceius. Vide Isai. LVII, 20; Proverb. IV, 16.

A sobolis gaudeat de processu. *Multiplicans*, inquit, *multiplicabo tristitias tuas et gemitus tuos; in tristitia et gemitu paries filios* (Gen. III). Qualis finis est, ubi est origo pœnalis? in via lætitia quem tenebit, qui vitæ sumit exordium de mœrore? Hoc propheta noverat qui dicebat: *In iniquitatibus conceptus sum, et in delictis peperit me mater mea* (Psal. I). Si sic, fratres, ab utero in viam projicimur peccatorum, et delictorum iter totas currimus per ætates, cogitemus infantie vanitates, adolescentiæ lapsus, juventutis ruinas, senectutis morbos, et tunc nos non viam vitæ, sed peccatorum viam carpere sic videbimur. Hanc viam notat Christus, sic dicendo: *Quam lata et spatiosa via quæ ducit ad perditionem, et multi sunt qui intrant per eam* (Matth. VII). Delictis lata, diffusa fluctibus, criminibus spatiosa, et vere via est vita præsens, in quam venit et vadit homo. *Generatio*, inquit, *vadit, et generatio venit, et terra in æternum stat* (Eccl. VII). Et ideo ante dixit: *Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit*. Non dixit, Non venit; nemo enim in viam non venit peccatorum, in qua nos lex ipsa naturæ perducit et mortis; sed Beatus ille qui non stat in ea. Stat ille, ille demoratur in ea, qui levat onera peccatorum, et onustus viator tarde pervenit, et cœlestem clausam sibi invenit mansionem. Istis ponderibus impeditus flebat propheta, dicens: *Iniquitates meæ superposuerunt caput meum, et sicut onus grave gravata sunt super me*. Et quia toto vitæ tempore has ferebat, exclamat: *Miser factus sum, et incurvatus sum usque in finem* (Psal. XXXVII). Peccatorum viam viator ille pertransit, qui mala hujus vitæ videt, sed despicit, sentit, sed calcat; patitur, sed vincit; et dum fugit illa, plus currit; unde illi occurrit cœlestis janitor, cœlestis illi mansio se non claudit. Sed quid est quod peccatorum viæ impietatis consilium sic præmisit: *Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit*? Quia etsi natus homo mox peccatorum venit in viam, jacet tamen primum: non mox peccati currit in viam, sed ubi cœperit impietatis venena gustare, tunc ^h saporem trahit de pinguedine peccatorum. Impius in Deum tendit, a Deo vadit cum delinquit; peccatores Deus contemnit, qui ante mandavit non debere peccare. Lucem tenebræ fugiunt, tenebræ luce redeunt abscadente: ubi Deus, peccatum nullum; ubi peccatum, non ibi Deus. Et ut scias, ^D homo, a conspectu Dei hominem viam cursitare peccatorum, audi prophetam: *Non est Deus in conspectu ejus, polluuntur viæ ejus in omni tempore* (Psal. IX). Gravius ergo homo tunc in via labitur peccato-

^e Plurimi cælum facit quod adorat, etc., cum te nihil faciat. MIRA.

^f Arrogantiam peccatorum describit; et in hoc quidem psalmi loco, in Hebræo, pro *impiorum* legitur *derisorum*. Mali enim per arrogantiam pios irrident, explicat Du Hamelius.

^g Videlicet sententia, institutum, propositum impiorum.

^h Impius cum in profundum venerit, in impietate sua lætatur, et gaudet.

rum, quando in ea per prærupta impietatis illabitur. *Et in cathedra pestilentie non sedit.* Impietatem probat qui facit, amat; qui amat; non potest non docere: hinc est quod docens impietatem, pestilentie^a residet in cathedra, et sermone mellito virus doctrinæ lethalis^b audientibus sic diffundit. Pestilentie cathedram philosophiam posuit, quæ docuit, aut deos multos; aut eum qui est, vel non esse, vel^c non posse docuit inveniri: qui ipsam creaturam nature dedit, ut nature negaret Auctorem. Cathedram pestilentie Pharisæus proposuit,^d qui traditiones humanas decretis cœlestibus anteponeas, vastam^e lucem fudit populo Judæorum. In cathedra pestilentie hæreticus sedit, qui sub specie fidei, scindit, rumpit, distrahit unitatem. *Beatus ergo vir qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentie non sedit.* Et plane beatus, quia ista tria declinando ad Trinitatis beatitudinem meruit pervenire, Meditetur ergo in lege Domini, et meditetur die ac nocte, ut quæ sequuntur mereatur videre in futuro, et audire latius tempore competenti.

SERMO XIV.

De homine fragili Deum orante, ne se arguat in ira;
in psalmum vi.

^f Responsorium quod hodie propheta supplicante cantavimus, oportuum tempori, aptum malis presentibus mecum vestra probat et cognoscit affectio. *Domine, inquit, ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripas me (Psalm. vi).* Et Deus tumescit ira? calescit furore? absit, fratres. Deus nec subjacet passioni, nec ira accenditur, nec furore turbatur: sed ira Dei est delinquentium poena, furor Dei est supplicium peccatorum. Fratres, pulvere concreti, plasmati lato, calcamur vitis, subdimur delictis, curis conficimur, arescimus membris, morte dissolvimur, fetidis horremus sepulcris, et sic inhabiles ad virtutes, ad vitia habiles invenimur. Propheta ergo memor fragi-

^a Atque ita significat eum esse impietatis doctorem. Sedere enim demonstrat in psalmo doctrinam impiorum, vel audire, vel docere: nam docentes et audientes sedent. Progreditur autem per gradus: ambulare minus est quam stare, et stare minus est quam sedere.

^b Theodoretus ad hunc locum pag. 400: *Solet sacra Scriptura eos nominare pestilentes, qui non solum seipso labefactant, sed etiam cum cæteris labem communicant: instar morbi qui et pecudes et homines invadit, cujus participes etiam sunt qui ægrotantibus appropinquant.*

^c Gentilium errores pulsant, qui unum Deum vel negarunt, vel nostra non curare, vel quo loco resideat resciri non posse docuerunt.

^d Hoc eis exprobrat Christus in Evangelio: *Quare et vos transgredimini mandatum Dei, propter traditiones vestras.* Matth. xv.

^e Hoc est lumen immensum, quod populus Hebræorum habebat, prostravit, dissipavit, ad interitum reduxit. MITA.

^f Hoc nomine innuebant cantum, in quo cantori, singulos singillatim psalmi cujusdam versiculos canenti, chorus, eosdem versiculos repetens, respondebat. Qui ritus initio Ecclesiæ in Christianis conventibus videtur admissus, utpote quo faciliori modo plebs

litalis humanæ, et carnalis substantiæ conscius, quia non confidebat de meritis, ad auxilium misericordiæ convolvit, ut Dei constaret circa eum de pietate, non de severitate judicium. *Domine, ne in ira tua arguas me.* Hoc est dicere, argue me, sed non in ira; corripe me, sed non in furore: argue me ut pater, non ut iudex; corripe me non ut dominus, sed ut parens; argue me, non ut perdas, sed corripas: corripe me, non ut interimas, sed emendes: et hoc quare? quoniam infirmus sum. *Miserere, inquit, mei, Domine, quoniam infirmus sum.* Quid infirmus homine, et quem sensus fallit, ignorantia decipit, circumvenit iudicium, pompa ledit, tempus deserit, mutat ætas, hebetat infantia, juvenus præcipitat, senectus frangit? Huic ergo Deum irasci in ira, indignari in furore, non est creatoris pii, sed est severissimi cognitoris. *Miserere mei, Domine, quoniam infirmus sum.* Et quid vis? ^h *Sana me, Domine.* Sentit iste status sui vulnera, sentit morsum serpentis antiqui, sentit primi parentis ruinam, agnoscit se ad has infirmitates venisse nascendo, agnoscit se ad mortem naturaliter pervenisse: et quia mortem remove non poterat ars humana, divinam cogitur expetere medicinam; et ut facilius ægritudinis suæ impetret curam, ipsius ægritudinis causas aperit, qualitates narrat, magnitudinem pandit, exprimit vim doloris. *Sana me Domine.* Quare? *Quoniam conturbata sunt ossa mea.* Totam structuram corporisⁱ ossa portant; et si ossa turbantur, quæ membrorum firmitas? quæ fortitudo nervorum? ubi carnis miseranda substantia? Turbantur ossa, fratres, peccatorum pondere, metu mortis, terrore iudicii. Audi ipsum alibi hoc dicentem: *Non est, inquit, sanitas in carne mea a facie iræ tuæ, non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum (Psalm. xxxvii).* Et post: *Anima mea impleta est illusionibus, et non est sanitas in carne mea.* Merito ergo addit: *Et anima mea turbata est valde.* Inter Dei præcepta et cordis passiones, inter virtutes et vitia, inter adversa et prospera, inter

etiam imperita psalmos concinere edisceret. Id patet ex Eusebio lib. ii Histor. Eccles. cap. 17, interprete Rufino, ubi referens ea, quæ de Essenis tradit Philo Judæus, ita demum concludit: *Quæ omnia supradictus vir eodem ordine eademque consequentia quæ apud nos geruntur expressit: et unus ex omnibus consurgens in medium, psalmum honestis modulis concinit, atque ei præcipienti unum versiculum omnes respondent.* Exempla si vis, adi Martene de Antiq. Eccles. Discipl. pag. 19 num. 7.

^g Animi et corporis morbos una simul conjungit. Genebrardus ita explicat ipsa verba psalmi videlicet: *Fragilis sum corpore, et animo proprie excisus.* Et pars una interpretum loqui de corporalibus, altera de spiritualibus infirmitatibus docet. Utrasque complectitur Chrysologus.

^h Augustinus: *Quid ergo iste orat, qui non vult in ira Domini redargui, vel emendari? quid, nisi ut sanetur.*

ⁱ Hanc eandem explicationem hujusmodi verbis David, alii interpretes quoque tribuunt. Et vere in ossibus est robor corporis, sine quibus rependum esset. Vel ossa ponuntur pro toto corpore. Sic alibi ossa dicuntur *laudare Dominum*, psalm. xxxiv, 10; *exultare*, psalm. l, 10; *terreri*, Job. iv, 14; *marcescere*, xxxiii, 19; *pæc destitui*, psalm. xxxvii, 4.

poenas et præmia, inter vitam et mortem, stans in acie, bella sustinens, suscipiens vulnera, raro stans, occumbens sensu, turbatur anima,^a turbatur valde quia carnis impedita ponderibus, priusquam ad virtutes veniat, vitiorum fit ante captiva. Hæc bella describit Apostolus, cum dicit: *Caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem: ut non quæ vultis, illa faciatis (Gal. v)*. Et alibi: *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, et captivam me ducentem in lege peccati (Rom. vii)*. Allegans ergo beatus propheta has infirmitates, hæc bella, has animorum turbationes, Deum tali voce convenit: *Et tu, Domine, usquequo?*^b Hoc est, quousque pateris? quousque dissimulas? quousque non subvenis? quousque dissipari opus tuum, deleri imaginem tuam, tuam tibi creaturam perire permittis? Ubi est Christus tuus toties nuntiatus per legem, per nos, per prophetas multifarie repromissus? Veniat, veniat, priusquam pereunte sæculo, in sæculo nil inveniat quod resalvet. Veniat, veniat, ut carnem repararet, innovet animam ipsam naturam in cælestem commutet substantiam. Veniat ut peccatum tollat, mortem deleat, destruat infernum, vitam reddat, donet cælum, ne amplius terrena labes possit in nobis invenire quod perdat. Hoc autem petere prophetam, sequens sermo demonstrat, *Convertere, Domine*. Homo Deo, reus iudici, addictus sic loquitur cognitori? *Convertere, Domine*. Homo peccat, et Deus convertitur? Ita, fratres, quia juxta prophetam: *Iste peccata nostra portat, et pro nobis dolet (Isa. lxxi juxta LXX)*. Et beatus Johannes: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi (Joan. I)*. Suscepit peccatum, ut peccatum tolleretur, non haberet. *Convertere, Domine*. Unde? ubi? De Deo in hominem, de domino in servum, c de iudice in patrem, ut pium conversio te demonstraret, quem potestas terribilem comminatur. *Convertere, Domine; libera animam meam*. De inferno inferiori. *Salvum me fac propter misericordiam tuam*. Non propter meritum meum, quem labor afficit, gemitus sauciat, solvunt lacrymæ, ira turbat, impugnat inimicus. Sed hoc ut clareat, ipsa prophetæ decantetur oratio. *Salvum me fac propter misericordiam tuam*. Quare? *Quia non est in morte qui memor sit tui, in inferno autem quis confitebitur tibi? Laboravi in gemitu meo, lavabo per singulas noctes lectum meum; lacrymis meis stratum meum rigabo*. Hoc dicebat sanctus David in regali vertice constitutus: qui sic agebat principatum potestatis humanæ, ut in se sanctitatem spiritus, prophetæ gratiam custodiret, et

A nos in ira tota Dei positi nescimus dicere: *Domine, ne in furore tuo arguas me*. Terra negat fructus, cælum temperiam, aer salubritatem: hinc^d pestilentia ubique diffusa per urbes, per agros vario morborum genere consurrit genus omne mortalium, et tamen nos non dicimus: *Domine, ne in furore tuo arguas nos, neque in ira tua corripas nos*. Ille post triumphos gemitibus noctes et dies lacrymis occupabat; nos sub hostili gladio subjacentes, nulla tempora Deo damus, nullas vel ad horam lacrymas Deo fundimus: sed jugiter rapinis, fraudibus, perjuriis, dolis, de tractionibus nosmetipsos tradimus et donamus, ut magis magisque iram Dei in nos fomentis criminum suscitemus. Venite, fratres, venite cum propheta: *Venite, adoremus, et procidamus ante eum, et ploremus coram Domino qui fecit nos (Psal. xciv)*;^e venite, dicamus; *Domine, ne in ira tua arguas nos, neque in furore tuo corripas nos*. Ut memor misericordiæ suæ iram mutet in misericordiam, reddet perditam, captiva liberet; nosque sibi cum lætitia servire jam donet, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XLVI.

De exultatione spirituali et confessione peccatorum, in psalmum xciv.

Sicut graviter æstuanti, et longo sitis ardore succenso, fons frigidus satis lætus et satis salubris occurrit; ita nobis positus in mœrore, et nimium tribulationum pondere depressis, ad gaudia hodie prophetice vocis^f excitat cantilena: *Venite, inquit, exultemus Domino (Psal. xciv)*. g Venite: quo? vel unde? Ex te, homo, in te, ubi non locorum mutatio, sed conversio sensuum adversa depellit, mœrores fugat, desperationes abjicit, excludit angustias, et intrat domicilium sinceri pectoris, lætitiæ divinæ æternam præparat mansionem. *Exultemus Domino*. Et ubi est illud: *Beati qui lugent (Matth. v)*, et *Væ vobis qui ridetis (Luc. vi)*? Plane beati qui lugent mundo, et vœ qui rident mundo: sed beati qui exultant Domino, qui nesciunt de rapinis, nesciunt de fraudibus, nesciunt lætari de lacrymis proximorum. *Exultemus Domino*. Ille exultat Domino qui verbo, actu, opere, non sibi, sed suo exultat auctori. *Exultemus Domino*. Ille exultat Domino, cui sola et tota lætitia semper est Deus. *Jubilemus, inquit, Deo salutaris nostro*. Non est ovium vox ista, pastoris est: qui^h dulci jubilo, et varia modulatione, aut gregem producit ad pascua, aut sub nemore umbroso fessum pecus retinet ad quietem, aut alta collium salubrio-

^a Augustinus, quem laudat Du Hamelius hic: *Quis non intelligit animam luctantem cum membris suis?*

^b Sic Genebrardus, Cocceius, Grotius, Pineda, Vatablus. Aposiopesis familiaris expectanti auxilium et opem. Confer. Genes. xxv, 22; Lucæ xix, 42.

^c Pagninus, Arias Montanus, et alii, *convertere ab astutia tua*.

^d Suorum temporum ærumnas et calamitates luget Chrysologus.

^e Locum hunc allegat Claudius De Vert *Explication des cérémonies de la messe*, tom. I pag. 90, ut ex eo probet psalmos alternatim cum populo clericum can-

tasse: quod a me alibi observatum. Inde Augustinus in psalm. cxix, *quem modo nobis cantatum audivimus et cantando respondimus*.

^f Omnes editi: *Exstitit cantilena*. Aperto vulnere nec Mita medicas manus adhibuit.

^g Est enim in psalmo vox hæc hortantis et excitantis ad peragenda. Nam *eia age!* apud Hebræos his potissimum particulis, *veni surge!* exprimi solet.

^h Jubilus argutus sonus, unde jubiliare, cantare in psalm. lxxv. Jubilum pastoralis agrestisque vocis sonum nuncupamus. Laudat hunc locum Du Cangius in Glossario tom. II col. 139.

ria graminis hortatur cupiditate conscendere, et ad
 deversa vallium sensim tota necessitate descendere.
 Sed beatae sunt oves illae, quae sui vocem admittunt
 pastoris, attrahunt, nutriunt, congregant, et vere
 pastori suo jubitant: quae germina sui gregis Domi-
 no multiplicare moliantur. *Præveniamus faciem ejus
 in confessione.* Et quis prævenit peccatorum cognito-
 rem, scrutatorem cordium, cogitationum conscium,
 futurorum præscium, præsentem semper et ubique?
 Sed præveniendus est non sensuum vicinitate, sed
 ingenii sagacitate; non velocitate pedum, sed
 provido confessionis obsequio: siquidem non dixit,
*Præveniamus eum tantum, sed Præveniamus faciem
 ejus in confessione.* Hoc est, cum ^a spes misericordiae
 est, cum tempus est veniae, cum poenitentiae locus
 est, confiteamur patri, ne judicem sentiamus; pro-
 damus quae fecimus pietati, ne severitati cogamur
 exsolvere quae tacemus: ^b dicamus indulgentiae tem-
 pore delicta nostra, ne si tacemus, ad excipiendam
 sententiam defleamus. Et quid plura, fratres? non
 judicem, sed judicium nos hortatur propheta cle-
 mentissimus prævenire. *Et in psalmis, inquit, ju-
 bilemus ei.* Ne indicta pectori nostro irrationabilis
 jubilatio crederetur. *In psalmis jubilemus.* Ut ^c in
 psalmis divinum resonet sacramentum, et quod ad
 profectum salutis animas promoveat audientium.
Quoniam Deus, inquit, magnus Dominus. Hic domi-
 nici corporis aperit sacramentum, quia Deus etiam
 in nostro corpore magnus Dominus. *Et rex magnus
 super omnes deos.* Juxta illud: *Quis similis erit Deo
 inter filios Dei (Psal. LXXXVIII)?* quia omnes super-
 nae ^d virtutes cum regant ceteros, ipsae tamen re-
 guntur a Christo. *Quia in manu ejus sunt omnes
 fines terrarum.* Quia quae in manu Dei sunt, sine Deo
 nequeunt obtineri si dilatare fines, si prorogare ter-
 minos, si desideramus amissa revocare Deum ergo
 fidei viribus deprecemur, per cujus offensam nobis
 ista depereunt; et ipsius propitiatione redeunt am-
 pliata, qui dat sicut vult, tollit, et cum vult; si red-
 dere non potest, omnipotens non habetur; multa
 laetitia suae majestatis indicium, ad nostrae emenda-
 tionis et correctionis exemplum. Vacant aliena præ-
 sidia, si nostri regis non subvenserint adjutoria.
Quoniam ipsius est mare, et ipse fecit illud. Ne pute-

lis quassitum, inventum, et non a Deo conditum.
*Ipsius est mare, et ipse fecit illud, et aridam manus
 ejus formaverunt.* Ubi sunt ^e qui Deum de materia,
 et maxime de aqua ^f mundum figurasse confingunt?
 Deus noster in caelo, et in terra, non ut inventor,
 sed ut conditor materiae, ex nihilo cuncta perfecit.
Venite, inquit, adoremus. Quae sequuntur, fratres,
 ignorantibus veluti immemorem prophetam exulta-
 tionis suae fuisse, demonstrant, dum provocatos ad
 gaudia mox evocat ad ploratus. *Venite inquit, ado-
 remus et procidamus ante eum, et ploremus coram
 Domino qui fecit nos.* Dixerat: *Venite, exultemus;*
 verum hic propheta secum ^g fletus suorum nos deside-
 rat fundere gaudiorum: quia semper lacrymae sicut
 dolore magno, ita producuntur et gaudie, quae uti-
 que interni pectoris exponunt, et testantur affectum.
 Qui ergo lapidibus prosternebantur, et lignis, vero
 tandem Deo cognito, vult nos adorare procidere et
^h repensare lacrymis, atque continuo devotionis obse-
 quio, quod diu et longo tempore negleximus. Plorat er-
 go, dum de præteritis poenitet, gaudet de presentibus,
 aestuat et metuit de futuris. Perfectae autem laetitiae
 fletus fuisse ex sequentibus sic demonstrant: *Venite,
 adoremus et procidamus ante eum, et ploremus coram
 Domino qui fecit nos.* Et quasi interrogaretur, quare?
 reddit causas, aperit rationes: *Quia ipse est Deus no-
 ster, et nos populus pascuae ejus et oves manus ejus.*
 Ex hoc utique quantum devotus est ille qui gaudet,
 tantum certe qui contristatur ingratus. Sed jam quae
 admonet audiamus intentius: *Hodie si vocem ejus au-
 dieritis, nolite obdurare corda vestra, sicut in irritatione
 secundum diem tentationis in deserto, ubi tentaverunt
 me patres vestri: probaverunt, et viderunt opera mea.
 Quadraginta annis proximus fui generationi illi, et dixi:
 Semper hi errant corde; ipsi vero non cognoverunt vias
 meas quibus juravi in ira mea, si introibunt in requiem
 meam.* Cum dicit, hodie, te convenit, ad te loquitur,
 quicumque homo es auditor, ne audita voce ejus,
 contemptus realium, contumaciae crimen incurras,
 quem non præcepta, quem non correxit exemplum
 Nam ob hoc Judaicam duritiam longo sermone narra-
 vit, ut te, Christiane, faceret cautiorem, cui non qua-
 draginta annis tantum conversatur, et cohabitatur Deus,
 sed toto vitae tempore paret, et militat ad salutem.

^a Non præveniendus est Dominus in sensu Pela-
 gianorum, qui a libero arbitrio gratiam præveniri
 putant; *sed cum tempus est veniae, et cum poenitentiae
 locus est, ut paulo superius Chrysologus.*

^b His et sequentibus auricularis confessionis dog-
 ma ex Chrysologo aperte firmatur, quidquid bla-
 rent hetherodoxi, qui loca hæc in malum sensum
 detorquent, ut inde nutantia fulcra petant, unde eo-
 rum mendacia funditus evertuntur.

^c Ms. Cæsen., in primis. Consonat Vallicell.
 Adhæsimus editioni Bonon. 1.

^d Angeli, scilicet superioresque potestates.

^e Mundum de præexistente materia a Deo compa-
 ctum fuisse sensisse Marcionem testatur Tertullianus
 lib. v advers. eundem cap. 19. In hac pariter blan-
 dienti hæresi fuere Hermogenes, eodem astipulante
 Tertulliano contra Valentinum cap. 13, et contra
 eundem Hermogenem cap. 1, et de præscriptione,
 cap. 33; et Manichæi, de quibus vide Chrysostomum

PAROL. LII.

homil. 4 tom. V; Theod., Hæres. Fabul. lib. 1 cap.
 26; Epiphanium, hæres. 66; Nyssenium de Opific.
 Homin. cap. 22, tom. I pag. 103 et 106.

^f Cicero lib. II de Natura deorum cap. 10: *Thales
 Milesius, qui primus de talibus rebus quæsit, aquam
 dixit esse initium rerum, Deum autem eam mentem
 quae de aqua cuncta fingebat.* Id autem hausisse vide-
 tur philosophus ab illo loco Mosis: *Spiritus Domini
 ferebatur super aquas.* Consule apud Tilladet. tom. II
 pag. 221 epistolam Huetii, Gilberto Capero datam.

^g Ex insperato gaudio lacrymas effundi jam com-
 pertum est. Laudatur locus hic, et illustratur a Gas-
 pare Barthio Advers. lib. XLII cap. 21 col. 1911.

^h Observant alii cum Chrysologo his tribus Psal-
 mistæ verbis, *adoremus, procidamus ploremus,* do-
 ceri nos, 1º venerationem et cultum Deo tribuen-
 dum; 2º non solum cordis, sed ex exteriori compo-
 sitione; 3º et lacrymis.

SERMO XLVII.

De parabolis inventæ margaritæ ei sagenæ missæ in mare.

Christus Deus noster, quod cœlum, terram, mare, et in eis magnas, multas, varias condiderit creaturas, miranda potentie sue documenta monstravit: quod vero humana suscipit, agit hominem, intrat tempora, ^a transit ætates, docet verbo, virtute curat, similitudines loquitur, proponit exempla, affectus nostri in se pondus aperit, inesse sibi dilectionis humane pandit ineffabilem charitatem. Hinc est quod cœlestia terrenis commendat exemplis, de præsentibus sapere dat futura, in invisibilia visibilibus insimulat argumentis; probant hoc similitudines quas nobis hodie evangelicus clamata auditus: *Simile est regnum cœlorum homini negotiatori quærenti^b bonas margaritas: inventa autem una pretiosa margarita, abiit, et vendit omnia quæ habuit, et emiit eam (Matth. xiii).* Neminem qui hoc audit nomen negotiatoris offendat: hic negotiatorem loquitur qui dat misericordiam, non qui dat fenoris semper usuram; providentem ornamenta virtutum, non irritamenta vitiorum; gravitatem morum, non lapidum pondera perferentem; honestatis, non luxus monilia portantem, gestantem non voluptatis pompam, sed insignia disciplinæ. Iste ergo negotiator has cordis et corporis margaritas proponit, non humano commercio, sed divino exercitio; non ad præsens commodum, sed ut futurum meretur; non ad terrenam gloriam, sed cœlestem: quatenus cœlorum regnum possit virtutum præmio comparare, et innumeris bonis unam redimere perpetuam vitæ margaritam. Adjecit autem similitudinem Dominus dicens: *Iterum simile est regnum cœlorum sagenæ missæ in mare, et ex omni genere piscium congreganti: quam cum impleta esset, edurentes; et secus littus sedentes, elegerunt bonos in vasa, malos autem foras miserunt. Simile est regnum cœlorum sagenæ missæ in mare.* Similitudo hæc prodit cur in apostolatam piscatores elegerit Christus, et captores piscium fecerit hominum piscatores, ut divini iudicii typus arte piscatoria monstraretur. Pisces congregat ^c captura confusos, sed in vasa discretio dat electos: sic vocatio Christiana justos, et injustos, malos, bonosque congregat; sed bonos, malosque electio divina discernit.

^a Sedulius lib. 1:

. . . Ævique meatus
Humana pro parte tullit.

Augustinus serm. 146 de Temp.: *Patienter expectavit ætates, patienter tempora pertulit.*

^b Notum Judæis mercimonium ob maris Rubri vicinitatem.

^c Quod Græcis *σαγήνη*, *sagena*, *everriculum* dicitur Latinis: cujus natura et opusculum est, quidquid ei obviam sit secum trahere. Grotius hic observat ex Plutarcho et Homero hoc ipsum retis genus vocari *πάραιρον*.

^d Ex ms. Vatic. Mita et alii, *credituras*. Fortasse non male.

^e Hoc est cæci mortales, justorumque Dei iudiciorum minime capaces hujusmodi rerum humanarum administrationem iniquam et perversam existimant:

A *Simile est regnum cœlorum sagenæ missæ in mare.* Ad hujus sæculi mare tumens pompa, elatum vertice, undosum sectis, inscitia fluctuans, clamoribus litibus, fremens ira, sævum perfidia, peccatis naufragum, impietate demersum, misit piscatores suos Christus, hoc est, Petrum, Andream, Jacobum. Joannem, probatos arte, cum dicit: *Venite post me, faciam vos fieri piscatores hominum (Matth. xv).* Misit ergo piscatores suos retia portantes præceptis legalibus, et evangelicis innodata, monitis circumcincta, virtutum donis et gratia dilatata, evangelico sinu congregantia sine fine capturam. Hoc tempus modo, hoc agitur, fratres: pergentes, per populos Christi retia nunc trahuntur, et duocunt confusas ^d toto orbe capturas sine discretione personas. Sed quia sæculi vicinus est finis, et ad iudicii littus capturæ nostræ retia jam propinquant pisces, hoc est homines, qui profundo sæculi discursu feriato ac libero vagabuntur, siocitate littoris, hoc est, finis propinquitate turbati, tota se rerum ^e dispensatione collidunt: videntes impias gentes triumphis succedentibus ampliari, angustiari captivos toto orbe populos Christianos, impios prosperis gaudere successibus, pios malorum continuata successione calcari, subdi dominos servituti, dominari dominis servos, rebelles filios in parentes, senes juvenibus esse contemptui, omnemque naturæ statum, vitæ ordinem deperisse. Sed hæc cum ita sint, fortes non turbant, immo ^f infirmos turbant, fortes turbare non possunt, quia sumunt vires de similitudine, et fortitudinem de figura. Ejecti de profundo pisces parum quidem in littore sui confusionevolvuntur, sed citata discretio dum malos abjicit, eligit bonos; facit bonos, non turbat, brevis ista et cito ^h transitura confusio. Ista discretio superna, quæ dat malos pœnis, bonos rapit ad honorem, impios deducit ad tartarum, pios transmittit ad regnum, patres, senes, justos, electos, omnes de contumelia exigua perpetua gloria consolaturi. Probat hoc autem comparatio ipsa, cum dicitur: *In consummatione sæculi exhibunt angeli Dei, segregabunt malos de medio justorum.* In consummatione sæculi: qui consummationem sæculi credit, qui de sæculi minoratione causatur, qui confidit mansura succedere, habere quid quærit transitura? Fratres, mundus de fine principium sumit; sine innovatur, non

etenim tota se rerum dispensatione collidere nil aliud est quam scandalizari, hoc est graviter offendi ob cunctas res male, ut illi videtur, distributas, videntes impias gentes ampliari, et cætera quæ dicuntur in textu. Et hi qui ita scandalizantur, infirmi sunt non fortes. S. Hilarius. Comment. in Matth. xxv, ait: *Atque his quidem vexationibus multi turbantur et tantis insurgentibus malis scandalizabuntur, et usque in mutuum odium excitabuntur et falsi prophetae erunt, etc.* MITA.

^f Aliter Mita: *Sed hæc cum ita sint infirmos turbant, fortes turbare non possunt, quia, etc.*

^g Scilicet sagenæ evangelicæ, quæ omnia piscium genera includit, divinæ autem electionis est bonos a malis discernere.

^h Inferius, *brevis ista mixtura*; Augustinus serm. 362, alias 121 divers.: *Boni tolerant malos, donec sine fine separentur.*

deficit creatura; sæculum deficit non Creatori, sed crimini; neque justis, sed peccatoribus finiuntur elementa. *In consummatione sæculi exhibunt angeli a separare justos.* Nec quisquam dubitet sancti angelos esse parituros, quibus obsequium suum promittit et Christus. Christi vox est: Præcingam me, et ministrabo vobis. *Exhibunt angeli Dei et segregabunt malos de medio justorum (Luc. xvii).* Portate, justis, b portate, immo inducias justis date, brevis ista mixtura longa separatione pensabitur. *Separabunt malos de medio justorum, et mittent eos in caminum ignis.* Ecce qui c ejiciunt vicinos, qui expellunt hospites, qualem sibi eligunt maansionem; ecce qui sibi hic delicias pauperis fame pœnis præparant alienis, ibi igem sibi quantum de exigua voluptate succendunt. *Ibi erit fletus et stridor dentium.* Quam male stridet ibi, qui hic male ridet; et qui nunc malis pauperum gaudet, de bonis pauperum tunc lugebit, quia potuit eum paupere gaudere, sed noluit; vos autem fideles gaudete in Domino semper.

SERMO XLVIII.

De Christo fabri filio appellato, et de invidia.

Evangelista hodie Judæorum circa Christum proditurus invidiam, sic cepit: *Venit, inquit, Jesus in patriam suam, et docebat eos in synagogis eorum, ita ut mirarentur et dicerent: Unde huic sapientia et virtus? Nonne hic est fabri filius? Nonne mater ejus dicitur Maria, et fratres ejus Jacobus, et Joseph, et Simon, et Judas; et sorores ejus nonne omnes apud nos sunt? Unde ergo huic omnia ista (Matth. xii)?* Non sic nubes cælum, nox diem, solem caligo, quomodo mentem cæcat, et tenebrat invidia. Livor hoc Judaicus probat, qui Christi sapientiam miratur, virtutes stupet, attollit opera, dicta suscipit, et tamen ne in ipso videatur divinitas, deitas sentiatur, carnalium parentum nomina commonet et divulgat. *Venit, inquit, Jesus in patriam suam.* Nemo miretur, si conditor rerum, cælorum Dominus, Deus omnium, d patriam locumque sortitur, quando se claudit utero, metitur cunis, uberibus occupat, arciat gremio, dat in ulnas;

a Nonnullæ editiones habent, *parere justis.*

b Id est, sustinete, supportate adhuc modicum.

c Hic et superius in hoc eodem sermone de hostibus imperium Occidentis infestantibus agit, et hospites e propriis civitatibus et provinciis expulsos tangit quod liquet ex historiarum lectione. MITA.

d Patria Christi quodammodo triplex. Bethleem ubi natus, Nazareth ubi educatus, Capharnaum ubi domicilium posuit. Hic autem innui Nazareth omnes conveniant.

e Perierat homo, cui cælorum ingressus nequaquam patebat, priusquam Deus sumpsisset hominem. Servatur a Deo ipso cum Dei filius hypostatice humanam naturam sumpsit. MITA.

f Juxta Vulgatam Græcus textus habet: *ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν, in synagoga eorum.* Recteque nonnulli putant; Nazareth enim oppido obscurissimo plures synagogæ vix esse poterant.

g Novar. in Vall.: *Tanquam aliqua calamitate premerentur; quia Christi auctoritatem, quam sibi tot miraculis pepererat, invidis oculis intuebantur.*

h Ex mss. Cæsensæ et Vall. Editi quam plurimi, *producebant.*

i Non enim calumniabantur Christum, quasi præ-

et ut angustias tollat humanas, humanis se dedit atque aptavit angustias. Homo, ad te Deus se per ista deponit, te per ista sequitur, per istas te perquirat angustias; ut quem formavit opere, reformet exemplo; quem judicio repulit, educat affectu. et in se servet quem præter se a conspiciit deperiisse. *Venit, inquit, Jesus in patriam suam, et docebat eos in synagogis eorum.* Non in templo suo, sed c in synagogis eorum. Synagogæ non poterant ejus esse, in quibus a turbæ perfidiam, non fidei congregabant; in quibus conveniebat invidiæ populus, non amoris; in quibus considerabat consilium malignantium, non bonæ consilium disciplinæ. *Docebat in synagogis eorum, ita ut mirarentur.* Mirabantur indignatione, non gratia; studebant livore, non laude; furebant, quia quod sapere non poterant superba subsellia, stans humilitas b producebat, ita ut mirarentur, et dicerent: *Unde huic hæc sapientia? Sic dicit qui Deum, ex quo est sapientia, ex quo virtus, ignorat; sic dicit qui Christum nescit esse Dei sapientiam, Dei esse virtutem. Unde sit sapientia, Salomon probat, qui cum regni apicem parvulus suscepisset, ut creditum sibi populum regeret virtute, non fastu; sapientia, non timore; corde non vertice; a Deo sapientiam voluit, poposcit, accepit. Unde huic hæc sapientia et virtus? Virtutem quæ dat oculos quos natura non dedit, quæ auditum reddit debilitate conclusum, quæ in mutis suis solvit vincula sermonis, quæ claudos reducit ad cursum, quæ animas apud inferos jam devinctas propria redire cogit ad corpora, a Deo esse, nisi salutis invidus non negaret. At Judæi sciebant Christi opera divinæ virtutis esse, non esse possibilitatis humanæ; sed i livoris nubilum, malitiæ fumus, visum spectantium caligabant, ne lumen Christi, ne tempus Evangelii perviderent dicendo: *Nonne hic est fabri filius? Dicebant, Hic est fabri filius; sed cujus fabri filius non dicebant; dicebant fabri filius, ut arte vili arte lateret auctoris, et deitatis nomen fabrilis nomen absconderet. Christus erat fabri filius, sed illius qui mundi fabricam fecit j non malleo, sed præcepto;**

stigiorem aut veneficii vi hæc omnia gererentur. Non enim quid tale eis exprobrat Christus; sed, ut notat bene Chrysologus, invidia perciti, quod ex infimis natalibus unus tantam famam promeruisse.

j Paulo inferius *non carbones conflagavit.* Ferrariam artem exercuisse Josephum putativum Christi patrem sentire videtur Chrysologus. Illud fabri filium in Evangelio varias peperit de Josephi arte sententias. Pseudo-Eustachio, in Hexam. pag. 37, *domorum ædificator* habetur; Hugoni card., in Evangel. Marci vi, *aurifex*; neque eos condemnat qui eum *commentarium* faciunt. Hilarius in Matth. xv, pag. 737, *Fabrum ferrarium* credit: *Plene hic fabri erat filius, ferrum igne vincentis, omnem sæculi virtutem judicio decoquentis massamque formantis in omne opus utilitatis humanæ.* Nihil itaque fuit cur Scultetus hanc Hilarii opinionem nolaret veluti facinus nullis flammis piacularibus eluendum. Nam eandem sententiam induisse videntur Theophilus Antiochenus in Matth.; Ambrosius in Luc. lib. ut num. 2, ubi exscribit verba laudati Theophili; Beda in Marc. ii; et Chrysologus hic. Potior autem sententia est eum fuisse *Fabrum lignarium.* Nam cum vox *τεκτων* absolute ponitur, ut in Evangelio, *Fabrum lignarium* inquirere observatum est ex libro v Xen-

qui elementorum membra non ingenio, sed jussione compegit; qui massam sæculi auctoritate, non carbone conflavit; qui solem non terreno igne, sed superno calore succendit; qui lunam, tenebras, noctem formavit, et tempora; qui stellas variata luce distinxit; qui cuncta fecit ex nihilo, et fecit, o homo, tibi, ut opificem operis æstimatione pensares. Sed tu, Judæe, hujus fabri filium notas, cui pro tantis beneficiis repensare vicem deberes in filium: hinc est, quod non accipis futura, quia de præsentibus existis ingratus. *Nonne hic est fabri filius? Nonne mater ejus dicitur Maria?* Iterum, Judæe, matris nomen clamas, * occultas Patris; patrem dicis, nomen non dicis: fabrum dicis, opus non dicis. Judæe, decipiunt te ista, non decipiunt credituros. *Nonne mater ejus dicitur Maria, et fratres ejus Jacobus et b Joseph, et Simon, et Judas; et sorores ejus nonne omnes apud nos sunt?* Si mater, si fratres, si sorores apud vos sunt, pater ubi est? vobiscum non est, quia Deus odit fictos, invidos deserit, declinat ingratos, sibi non sinit crudeles et impios commorari. *Et fratres ejus et sorores ejus, nonne omnes apud nos sunt?* Callide fratres ingeris, ostentas sorores, ut numeroso partu sanctæ matris c virginitas lateat, obscuretur integritas, et sentiatur de filio totum quod humanum est, nihil divinum. Judæe, quos dicis fratres et sorores Christi, Cleophæ d sororis Mariæ filii sunt, * non Mariæ; et fratrum et sororum filios fratres nuncupat et divina lex et humana cognatio. Ergo Christi fratres fecit non matris virgini-

phontis de Cyropædia. Ad Justinum antiquissimum scriptorem patria Palæstinum, qui Josephum habuit pro *Fabro lignario* in dialogo cum Tryphone pag. 316, quod novit etiam impius ille Libanius, cui perlepidum Pædagogo datum responsum videre est apud Theodoretum lib. III Histor. cap. 23 pag. 142 edit. Vales., et Sozomenum lib. VI cap. 2. Sed jam notæ fines excessimus.

* Id factum plerique existimant, quod adhuc in vivis non degeret Josephus.

b Græci codices hunc Josen vel Joannem nominant. Est autem quem Ecclesia Jacobum Minorem dicit.

c Etiam si Judæos alloqui videatur Chrysologus, fortasse vel Ebionitas, vel Helvidium, qui anteriori sæculo vixerat, vel Jovinianum respicere poterat. Uterque in Mariam virginem impie blasphemus eam alios post Jesum peperisse filios ausus est effutire. Vide Epiphani. tom. II lib. I Hæres. edit. Petavii, Tertullian. lib. de Velam. Virgin. cap. 6 pag. 368 edition. Paris.

d Probabilior utique hæc sententia: scilicet, hos qui fratres Domini nominantur in Evangelio, fuisse ei sobrinos ex matre sorore Deiparæ uxore Cleophæ, vel Alphi, licet eam Chrysologus Cleophem et non Mariam dictam putet. Hieronymus, de Viris Illustr.: Jacobus qui appellatur frater Domini, ut nonnulli existimant Josephi ex alia uxore, ut autem mihi videtur, Mariæ sororis matris Domini filia. Consule Basnag. in Annal. tom. I pag. 91, fusius pag. 95. Quæ narrat Nyssenens orat. de Nat. Dom. ex apocryphis desumpta nullam merentur fidem.

e Immo nec Josephi, licet illum ex alia uxore, cui nomen Eschæ ex arbitrio indidit Ebionitas, alios accepisse filios filiasque nonnulli veteres innuerint. Consule Hilarium in Matth. pag. 671. Epiphanius hæres. 78 num. 7; Theophylactum in Matth. Hos

tas quæ permansit virgo post partum, sed materteræ ejus fecit propinquitatis assertio. Beata Maria, si alios filios habuisset a Christo mater in ipso crucis tempore, in articulo ipso mortis f non discipulo traderetur, non commendaretur extraneo. Invidia de celo abjecit angelum (Isa. XIV), de paradiso exclusit hominem (Gen. III). Ipsa primum contaminavit terras germano sanguine (Gen. IV). Ipsa germanos compulit venundare germanum (Gen. XXXVII). Ipsa Moysen fugavit (Exod. II), Aaron in fratris excitavit injuriam, Mariam maculavit livore germani (Num. XII); ac ne multis, quod pavet mens, quod visus tremit, quod auditus non capit, & ipsum Christi attendit et pervenit ad sanguinem. Invidia omnibus malis pejer: quos ceperit, liberari nequeunt; quos vulneraverit, ad curam non veniunt, non redeunt ad salutem. Invidia delictorum venenum, criminum virus, peccatorum mater, origo vitiorum: hanc qui non viderit, bona videt; hanc qui nescierit, malo nescit; hanc qui fugerit, vivit. Invidia vitari fuga potest, non potest superari conflictu. Sed jam quid Dominus responderit, audiamus: *Non est propheta sine honore nisi in patria sua et in domo sua.* Christus quidem venit in patriam suam et in domum suam quia scriptum est: *In sua venit, et sui eum non receperunt* (Joan. I, 11). Verum dicendo; *Non est propheta sine honore, nisi in patria sua et domo sua*, docet quia inter suos posse morsus est, adustio est; inter cives aminere proximos, proximorum urit h gloriam: propinqui propinquo si honorem debeant, computant ser-

C Origenes in Matth., ex editione Huetli pag. 223, ad id adductos putat traditione Evangelii quod secundum Petrum inscribitur. Rectissime autem Hieronymo contra Helvidium videtur, ipsum Joseph virginem fuisse, ut ex virginali connubio virgo filius nasceretur.

f Hoc eodem argumento ad asserendam Virginis puritatem utitur Hilarius Comment. in Matth. tom. I Oper. pag. 671, in fine, ex edit. Veron. 1730. Licet ex Josepho procreatos fuisse fratres Domini credat. *Quod si Mariæ filii fuissent, et non potius Joseph ex priore conjugio suscepti, numquam in tempore passionis Joanni apostolo transcripta esset in Matrem, Domino ad utrumque dicente: Mulier. Ecce filius tuus; et Joanni, Ecce Mater tua; nisi quod ad desolatæ solatium charitatem filii in discipulo relinquebat.* Hilario consentiunt et Chrysologo Chrysostomus hom. 5 in Matth., Epiphanius loc. cit., Ambrosius lib. II in Luc., quamquam, ut observat scholiasten Hilarii, Joseph passionis tempore supersitem ponens, eo aliter utatur. Paulinus item epist. ad Augustinum I, alias 43 pag. 295 edit. Veron.: *Quo ostenderet eam præter se, qui ex ea Virgine natus esset, nec habuisse filium, nec habere; quia nec Salvator tantopere curam desolationis habuisset ejus, si illi unicus non fuisset.*

g Ms. Cæsen., ipsa.

h Perquam apposite de invidia urere dicitur.

Urit enim fulgore suo, qui prægravat artes, infra se posita.

Libius, lib. XL: *Quia tu, ommissa ista nocturna fabula, ad id quod doles, quod invidia urit, perverteris.* Ammianus Marcellinus, *urebant Juliani virtutes: ubi Valesius observat quod quidquid pulchritudine excellit urit oculos, ut apud Terentium: Urit me Glicera nitor.*

vitatem. *Et non fecit, inquit, ibi virtutes multas propter incredulitatem illorum.* Non fit tibi virtus, ubi incredulitas non meretur. Etsi mercedem cum sanat, non exigit Christus; indignatur tamen dum pro honore sibi fertur injuria, *qui est super omnia Deus benedictus et gloriosus in sæcula sæculorum.* Amen.

SERMO XLIX.

De eisdem, secundum Marcum.

Quoties humana Dominum sanctus evangelista sustinuisse aut egisse commemorat, toties carnalium sensus tota velut fluctuum commotione conturbat. Imbecilles namque mentes nesciunt Dominici corporis audire, discernere et dispensare mysteria, sicut hodierna lectio monstrat, quæ dicit: *Egressus inde Jesus, abiit in patriam suam (Marc. vi).* Egreditur unde, quo ingreditur, qui nullo continetur, nullo concluditur loco? Ad quam patriam vadit, orbem qui fecit et possidet universum? dicente propheta: *Tui sunt cæli, et tua est terra: orbem terrarum, et plenitudinem ejus tu fundasti (Psal. lxxxviii).* Verum non sibi per se, sed per te tibi egreditur, et ingreditur Christus, donec te intromittat expulsum, exsulem revocet, reducat, et reportet ejectum. *Abiit ergo Jesus in patriam suam.* Non ut suam sibi, sed ad tuam tibi, quam Adam perdidit, patriam redonaret. *Abiit in patriam suam.* Si natus, quomodo non homo? Si homo, quomodo non civis? si civis, esse illi patriam quis miretur? Sed hic humanitatis modus, non divinitatis ordo est, quem fatetur: quia qui est, et qui erat ante sæcula Deus noster, parens noster, novissima voluit esse per sæcula; ut quos potestate fecerat, pietate salvaret; et compatiendo reciperet, quos extorres arguendo fecerat et jubendo. Quidquid enim per hominem susceptum legimus egisse, aut pertulisse Christum, non ad divinitatis audiamus injuriam, se profecisse hominis ad gloriam. *Et sequebantur, inquit illum discipuli ejus.* Merito discipuli Christum redeuntem suam sequuntur ad patriam, quos jam in ^a superni ordinis albo descriptos celestis patriæ cives, et municipes electio tanta, tantæ gratiæ perfecerat plenitudo, dicente Domino: *Gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cælis (Luc. x).* *Et facto sabbato, cepit in synagoga docere, et multi audientes mirabantur in doctrina ejus, dicentes: Unde huic hæc omnia, et quæ est sapientia quæ data est illi? et virtutes tales quæ per manus ejus efficiuntur?* Infelix Judæicæ mentis et detestanda nequitia, ad discutendum semper promptior quam ad

A credendum; divinis virtutibus non ad fidem, sed ad calumniam sollicite commovetur, vel quia meruit audire sapientiam tantam. Sed unde sit malitiose curiosa, vel quærens, in bonis suspicax, ad noxia satis facilis, doctrinam despicit quam miratur; quæ probat præcepta, contemnit; ad Deum cunctatur, ad idola perproclivis; in divinis astuta, ligno, lapidibus tota resoluta; prophetæ rebellis, contraria veritati, auguriis, mendaciisque perdita. Rogo, cui cautum, quod cæcus videt? cui sollicitum quod mortuus surgit? cui dubium, quod loquitur mutus? certe, quis nesciat esse Deum, cujus sola curatur omnis debilitas jussione? Moyses signa fecerat multa, Elias maxima monstraverat documenta virtutum, nec dissimilia opera fecerat Eliseus: cur nemo personam discontit? cur nemo status commovet quæstionem? cur nemo unde essent, quive essent, unde ista, et per quem facerent curiositate sic requisivit? ingratus. Sed judicatur hic solus qui solus judicare noluit ne puniret; improba severitate discutitur, qui ut largiretur veniam, nil quæsit: et cum solus innocens invenerit omnes reos, ^c ad indicium pietatis immensæ suspicere maluit, quam abrogare sententiam, ut vitam mortalibus olim perditam redderet, et repararet ^d occisos. Vere, sicut dixit Apostolus, Magnum pietatis est sacramentum, quod Christi nostri manifestatur in carne (*I Tim. iii*). Extendit tamen adhuc curiositatem suam carnalis ista æmulatio, cui semper est ^e inimica veritatis cogitatio: nec patitur Christum virtutibus et sapientia Deum credi, sed proximorum, parentum, fratrum, affinium documento, ^f hominem tantum asserit, gestit, optat, intelligit, dicendo: *Nonne iste est fabri et filius et Mariæ, frater Jacobi et Joseph, et Simonis et Judæ?* ^g *nonne et sorores ejus hic nobiscum sunt?* Caiphas profano prophetat ore (*Joon. xi*): et cum sacerdos esset, falsitatis suæ sensum vicit officio veritatis; sententiam non suo, sed ^h addicti probat imperio Balaam maledico benedictore, et conductus ad nequitiam, tota loquitur mysteria veritatis (*Num. xxii. xxiv*): et sicut in spinis rosa, hoc est, in frutice horrenti miri odoris flosculi germinantur; ita sensus aliquoties pessimorum ad bona divinitatis impulsu aguntur inviti, ut non sit meriti, sed mysterii, quod loquuntur. Quod tunc malitiæ Judæicæ videmus evenisse, quæ in contumeliam Dominicæ generationis, cum per artem Joseph prosapiæ Christi exaggerat veritatem, veri genitoris confitetur et loquitur qualitem, dicendo: *Iste est fabri filius.* Bene peratolo adhuc superstite, qui contra eos scripsit Evangelium.

ⁱ Nazareni offendebantur etiam in matre Christi, quam nutricem fuisse, vel aliquo alio manuum labore victum sibi quæritasse, census impium illud caput, objiciebant Christianis.

^h Consobrinæ fortasse patruelæ neptes Josephi ex aliis fratribus vel sororibus, quas pauperulas fuisse ex hoc eodem patet, quod a Nazarenis criminabantur.

ⁱ Corruptum fortasse locum, nec ope mss. sanare potuimus. Legerem, *addicti muneris probat imperio.*

^a Nonnullæ mss. habent, *in superno ordine descriptos.*

^b Ex ms. Vatic. Alias, *ignarus.*

^c Editi perperam, *judicium.* Inferius, *abrogare;* editi, *rogare.*

^d Nonnullæ editiones ex oscitantia typographorum, *ociosos.*

^e In editis plurimis deest *veritatis.*

^f Error hic Judæorum a primis Ecclesiæ temporibus in hæresim transiit. Tempore enim Ignatii martyris fuerunt qui dicerent Filium nudum esse hominem. Tales Ebionitæ, et Corinthiani, Joanne apo-

sor am tacuit, ut proderet ex arte genitorem, dicendo, non Joseph, sed fabri filius. Et quis talis faber, qualis est iste, qui ex nihilo tantum talem fabricatus est mundum? et quis faber talis, qui totius bonæ artis solus auctor, solus largitor existit? Dic ergo, Judææ, fabri filium, ut Dei filium fatearis invitus; dic Mariæ, ut verum hominem, sed Virginis filium confitearis impulsus; dic fratres, ut tantam dignationem tui prædices et proferas creatoris. Et licet ipse genitricis sanctæ per hoc virtutes moliaris abscondere; tamen evangelistæ veritas non Joseph et Mariæ, sed Cleophæ sororis ejus filios, quos tu fratres appellas, probat et asserit extitisse; usus enim temporis etiam præsentis germanorum et germanarum filios fratres noscitur nuncupasse. Numquam enim contra pietatis ordinem matrem Dominus extero, hoc est Johanni, commendasset ex cruce si alios ipsa præter illum filios suscepisset^a: sed virgini virginem tradit, ut inter tales cura sola sacramenti, sola societas religionis haberetur; nec mundanæ sollicitudini discipulus tantus iste serviret, sed prædicaturus virginitatis partum^b, domi haberet unde hoc dubitantibus approbaret. At Jacobus^c unius femine et matris^d habere non potuit curam, qui inter primordia, et in illo Judaico tunc furore Hierosolymitanam singulariter rexit Ecclesiam. Bene addidit Dominus: *Non est Propheta sine honore, nisi in patria sua*. Ecce qualiter carnales sapiunt cives; ecce qualiter mundani parentes sentiunt et honorant. Beatus qui cum patrem meruit habere Deum, præter celestem patriam nil requirit.

• SERMO L.

De paralytico curato.

Christum in humanis actibus divina gessisse mysteria, et in rebus visibilibus invisibilia exercuisse negotia, lectio hodierna monstravit. *Ascendit, inquit, in naviculam, et transfretavit, et venit in civitatem suam* (*Matth. ix, 1*). Nonne ipse est, qui, fugatis fluctibus maris, profunda nudavit, ut Israeliticus populus inter stu-

^a Vide notam c col. 333 superioris sermonis.

^b In Evangelio enim Verbum carnem assumpsisse et hominem factum docuit.

^c Ob distinctionem a Jacobo Majori Herodis jussu occiso, Minor dictus. Post Christi in cælum ascensum ab apostolis, eorum manus Christo dirigente, inquit Photius epist. 117, primus Hierosolymorum episcopus fuit consecratus, Procurante vero Anano juniore pontifice, a synedrio damnatus, et de pinna templi præcipitatus interiit anno Christi 31 ætatis 64.

^d Nonnulli volunt fuisse Mariam sororem materteræ Jesu, uxoris Cleophæ; ac proinde dictus frater Domini, quia ejus fuerat secundum carnem cognatus.

• Vide quæ de hujusmodi sermone diximus in præfatione.

^e Nonnullæ editiones Bononiens. et Colonn. habent, *inter liquidum*.

^f Genesareticus lacus hic, quo emenso Jesus venit Capharnaum, ut mihi certum est ex Marc. ii, 1, inquit Grotius, quo Christum immigrasse jam a Matthæo fuerat proditus. Hujusmodi lacus appellatur quandoque mare Tiberiadis: in sacra enim Scriptura quandoque lacus vocatur θαλασσα, et e contra quandoque mare lacus dicitur. Quod et in profanis scriptoribus occurrit, Homerus et Sophocles mares vocant *Μαυη*, et Plinius septem Adriatici maris lacunas vo-

pentas undas sicco vestigio, velut montium concava, pertransiret (*Exod. xiv*)? Nonne hic est, qui Petri pedibus marinos vertices inclinavit, ut^f iter liquidum humanis gressibus solidum præberet obsequium (*Matth. xi*)? Et quid est quod sibi maris sic denegat servitutem, ut^g brevissimi lacus transitum sub mercede nautica transferat? *Ascendit, inquit, in naviculam, et transfretavit*. Et quid mirum, fratres? Christus venit suscipere infirmitates nostras, et suas nobis conferre virtutes, humana quærere, præstare divina, accipere injurias, reddere dignitates, ferre lædia, referre sanitates; quia medicus^h qui non fert infirmitates, infirmitates curare nescit; et qui non fueritⁱ cum infirmo infirmatus, infirmo non potest conferre sanitatem. Christus ergo, si in suis mansisset virtutibus, commune cum hominibus nil haberet; et nisi impleset carnis ordinem, carnis in illo esset otiosa susceptio. Sustinuit ergo has necessitates, ut homo verus humanis necessitatibus probaretur. *Ascendit, inquit, in naviculam*. Christus Ecclesiæ suæ navem, sæculi fluctus semper mitigaturus ascendit, ut credentes in se ad celestem patriam tranquilla navigatione perducatur; et municipes civitatis suæ faciat, quos humanitatis suæ fecit esse consortes. Non ergo Christus indiget navi, sed navis indiget Christo, quia sine celesti gubernatore navis Ecclesiæ per mundanum pelagus tali et tanto discrimine ad celestem portum non valet pervenire. Hæc diximus, fratres, quantum ad intelligentiam pertinet spiritua-

lem: verum nunc ipsius historie ordinem prosequamur *Ascendit, inquit, in naviculam et transfretavit, et venit in civitatem suam*. Creator rerum, orbis Dominus, posteaquam se propter nos nostra augustiavit in carne, cœpit habere^j humanam patriam, cœpit civitatis Judaicæ esse civis: parentes habere cœpit parentum omnium ipse parens, ut invitaret amor, attraheret charitas, vinceret affectio, suaderet humanitas, quos fugurat dominatio, metus disperserat, fecerat^k vis potestatis extorres. *Venit in civitatem suam, et*

cat septem maria, ut observat Fabricius Theolog. Aquarum p. 178. Vide etiam Hadrianum Relandum lib. 1, Palæst. Illust. cap. 38, pag. 239. Hinc patet quam infirmis hæreat fundamentis Porphyrii critice, de quo Hieronymus Quæst. Hebr. in Genes. 1: *Frustra Porphyrius, evangelistas ad faciendum ignorantibus miraculum, et quod Dominus super mare ambulaverit, pro lacu Genesareth mare appellasse calumniatur*.

^h Sic cum nonnullis editionibus. Mita ex antiquissimo Breviario ms. habet: *medicus qui affert sanitatem, infirmitates curare nescit*. Lectio quam retinimus aptiori nexu cum sequentibus cohæret, et stylum Chrysologi apertius redolet.

ⁱ Juxta illud Apostoli, I Cor. ix. Ubi S. Hieronymus in epist. ad Augustinum 11, tom. II Operum D. Augustini: *Fit enim tamquam æger qui ministrat ægroto: Non cum se febres habere mentitur; sed cum animo condolentis cogitat quemadmodum sibi serviri vellet, si ipse ægrotalet*. Auctor noster infra, serm. 151: *Qui non compatitur, amputare non potest passionem*. Ex MITA.

^j Capharnaum intelligit, quem evangelista vocat *civitatem suam*.

^k Sic cum Latino et ms. Vallicel. Editi, *jus potestatis*.

ecce offerebant ei paralyticum jacentem in lecto, et respiciens, inquit, Jesus fidem illorum, dixit paralytico: Confide, fili: dimittuntur tibi peccata tua. Audit veniam, et tacet paralyticus, nec ullam respondet gratiam, quia plus corporis quam animæ tendebat ad curam; et temporales serumnas a resoluti corporis sic deflebat, ut æternas pœnas resolutionis animæ non defleret, gratiorem sibi præsentem vitam judicans quam futuram. Merito Christus b offerentium fidem non respicit, et recordiam respicit sic jacentis, ut fidei alienæ suffragio paralytici anima ante curaretur quam corpus. Resciciens, inquit, fidem illorum. Cernitis in hoc loco, fratres, Deum non quærere insipientium voluntates, non c spectare ignorantium fidem, non infirmorum stulta desideria perscrutari, sed ad alterius fidem subvenire, quod per solam gratiam conferebat, cum quidquid divinæ voluntatis est, non negaret. Etre vera, fratres, quando medicus languentium aut quærit, aut recipit voluntates, cum semper contraria desideret et requirat infirmus; hinc est quod nunc ferram, nunc ignem, nunc amara pocula ingerit, et apponit invitis, ut curam sani sentiant, quam non poterant sentire ægrotantes. Et si homo injurias descipit, maledicta contemnit, ut sauciatis morbo sponte vitam conferat et salutem; quando magis Christus medicus bonitate divina morbis saucios peccatorum, et phrenesi criminum laborantes, ad salutem etiam invitos attrahit, et nolentes? O si velimus, fratres, o si velimus omnem mentis nostræ paralysis pervidere, animam nostram virtutibus destitutam jacere in vitiorum d stratis cernere; luceret nobis quemadmodum Christus, et nostras quotidie noxias repicit voluntates, et ad salutaria nos remedia pertrahit, et e perarget invitos. Fili, inquit, remittuntur tibi peccata tua. Hæc dicens, Deum se volebat intelligi, qui per hominem oculis adhuc latebat humanis; virtutibus enim et signis comparabatur prophetis, qui per ipsum fecerant et ipsi virtutes: peccatis autem dare veniam, quia penes hominem non est, et est singulare deitatis insigne, Deum illum pectoribus inserebat humanis. Probat hoc Pharisæus livor: nam dixisset: Remittuntur tibi peccata tua, responderunt Pharisæi: Hic f blasphematur.

a Sedulius, lib. III, pag. 167, v. 19. de hoc eodem paralytico: Resolutaque membra jacebant, Vatablus quoque legit, resolutum pro paralyticum. Paralysis enim est dissolutio nervorum, ex qua dissolutione exteriora membra, viribus destituta tremula redduntur. Unde Hebræi hujusmodi ægrotos vocant dissolutos membris, et Græci eos qui a morbo hoc restituntur ligari dicunt. Infirmiorem describit Guillelmus Ader de Morb. Evangel. cap. 14: Obsidetur enim in paralysis tota spina dorsi: quæ sua apte natura frigida cum sua necrearum propagine a morbo frigidissimo, et glaciali paralyti nempe, aut convulsione numquam vindicatur.

b In nonnullis, operantium. Offerentium fidem respexit Jesus. Nam sicut servo centurionis profuerat fides amicorum domini sui, ita huic ægrotato profuit fides amicorum una cum sui ipsius fide. Nam et paralytico fiduciam non defuisse vero simile est, qui se ad eum modum offeri passus est, et alioquin Christus ei peccata non remisisset.

c Sic emendat Latinus. Editi omnes, cerspectare.

A quis enim potest peccata remittere nisi solus Deus? Pharisæe, qui sciendo nescis, confitendo negas, cum testaris, impugnas: si Deus est qui remittit peccata, cur tibi Christus Deus non est, qui unius indulgentiæ suæ munere totius mundi probatur abstulisse peccata? Ecce, inquit, Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi (Joan. 1). Ut autem possis majora capere ejus divinitatis insignia, audi eum pectoris tui penetrasse secretum; aspice eum ad cogitationum tuarum latebras pervenisse; intellige eum cordis tui tacita nudare consilia. Et cum vidisset, inquit, Jesus cogitationes eorum, dixit: Quid cogitatis mala in cordibus vestris? Quid enim est facilius dicere, Remittuntur tibi peccata tua, an dicere, Surge et ambula? Ut autem sciatis quia Filius Hominis habet potestatem dimittendi peccata, dixit paralytico, Surge, tolle lectum tuum, et vade in domum tuam; et surrexit et abiit in domum suam. Scrutator animarum prævenit mentium maligna consilia, et deitatis suæ potentiam operis attestatione monstravit, dum dissipati corporis membra componit, nervos stringit, jungit ossa, complet viscera, firmat artus, et gressus ad cursum suscitavit in vivo cadavere jam sepultos. Tolle lectum tuum. Hoc est, porta portantem, omnes multas vices, ut quod est b infirmitatis testimonium sit probatio sanitatis, ut lectus doloris tui sit mæ curatio indicium, ut receptæ fortitudinis magnitudinem ponderis asserat magnitudo. Vade, inquit, in domum tuam, ne Christiana fide curatus, in viis Judicæ perfidiæ jam moreris.

SERMO LI

De demontaco surdo et muto curato.

C Quia solito plus sese terris æstus infuderat, diu tacui, ne compressio quæ ex desiderio nascitur audiendi, ipsa nobis i cynocaumatam generaret incendium: nunc ubi aerem temperies j mitigavit autumnus, Dominicum, juvante Domino, revocamur, ad verbum. Cum filium suum quidam surdi et muti spiritus furore possessum ingereret Domino k curandum Dominum præter morem patientiæ suæ evangelista sic retulit fuisse commotum, ut ante in patris vulnus ipso invehetur quam ad filium movere turcuram. Respondens, inquit, unus de turba, dixit: Magi-

d Adhæsimus ms. Cræsenæ. Editi, cerneremus.

e Vide notam e col. 218, serm. 10. Dicitur autem pertrahere invitos, cum contumaces flagellat, vel bonis cumulat, ut Deum auctorem agnoscentes ad ipsum redeant per pœnitentiam. MITA.

f Non Deo maledicendo, sed quod ei est, remissionem scilicet peccatorum, sibi arrogando.

g Erat id, videlicet secreta cordis inspicere, inter notas Messicæ, ut contra Barchaocebam observant Talmudistæ titulo de Synedrio.

h Hæc eadem verba in hunc locum usurpavit Lucas Brugensis.

i Ardentissimum æstum inquit, quem populi ad audiendum frequentes, pressis ad invicem corporibus, efficiebant. Cynocauma enim est vel æstus canicularis, vel morsus rabidi canis.

j Locum hunc laudat Elemenhorstius in illud Minucii Felicis pag. 14, num. 1: Post æstivam diem in temperiem sese autumnitas dirigebat.

k Descendenti de monte in cujus vertice transfiguratus fuerat et ad discipulos redeunti.

ster, attuli filium meum ad te, habentem spiritum mutum: qui ubicumque eum apprehenderit, allidit eum et spumat, et stridet dentibus et arescit; et dixi discipulis tuis ut ejicerent eum, et non potuerunt. Qui respondens, eis dixit: O generatio incredula (Marc. ix)! Respondens unus de turba: Quid est quod, uno interrogante, a feriuntur multi? quid est quod, conquirente uno, incredulitatis notantur omnes? quid est quod ad unius vocem tota generatio superba perfidiam nuncupatur? Quid est? Quia iste non ad Deum venerat, sed ad magistrum venerat; curam, non a virtute exigens, sed ab arte: tarditatem curae non causae deputans, b sed curanti; impossibilitatem dissipulorum magistri imperitiae assignans, Judaico livori invidiae Scribarum talem satisfaciens per clamorem, Et dixi discipulis tuis ut ejicerent eum, et non potuerunt. Hoc est dicere, esse diabolum qui Christo non crederet, esse daemone qui parvi possit Christi nominis habere virtutem. Discipuli non suo, sed Christi nomine daemones de obsessis corporibus effugabant. Quod ergo daemon discipulis imperantibus non cedeat, iste ad infirmitatem Christi nominis, non c discipulorum trahebat ad culpam. Videns ergo Dominus Judaeorum sic circumstantes sapere catervas, in filiis patrum perfidiam sic inurit, et in genitoribus germina sic venenosa percolit. O generatio incredula! Veniens, inquit, Dominus ad discipulos suos, vidit circa illos turbam magnam, et Scribas conquirentes cum illis; et confestim omnis populus videns Jesum stupefactus est, et exasperunt. Timentes utique ne quod insultaverant discipulis, veniente magistro, hoc perderent; et, tanto daemone fugato, ipsa fieret discipulis causa gloriae, quae fuerat confusionis occasio. Hinc est quod Dominus, uno omnibus interrogante, respondit: O generatio incredula, quamdiu apud vos ero? Quorum incredulitate neque unus daemon captivo fugatur ex corpore. *Quamdiu apud vos ero?* d Et non ad gentes mittam? ubi ad unius discipuli mei vocem templa corruant, simulacra fagiunt, consumuntur aerae, cadunt idola, caduntur luci, tota daemonum potestas antiquis et veteribus sedibus suis gemens et tremens, et ejulans effugatur: commutantur in Ecclesias delubra, in altaria vertuntur aerae, peccorum velim mortuorum in vivam cordis hostiam transferuntur, auguria, divinationes, somnia, in solo Dei nutu, in Dei tantum constituuntur arbitrium. *Quamdiu apud vos ero? quamdiu patiar vos?* a Patitur patientia non timore; non necessitate, sed misericordia; expectatione, non metu hospatur, portat, expectat, qui redire vult impium, non perire. *Afferte illum ad me,* quasi longe positum curare non possit, sed afferte vos

a Ferri interrogatione, dixit Bacharius de Recip. Laps. Verba Chrysologi laudat et illustrat Barthius Advers. lib. xxxii.

b Dubitabant enim an Christus eum posset sanare. Da Hamelius, hic.

c Et revera cum Chrysologo putant alii apostolorum quoque, seu discipulorum fidem vacillasse, ob conceptam rei difficultatem, cum tot in uno coaluissent mala.

d Ex sequentibus patet mens Chrysologi: objurationem scilicet istam e sua sententia non apostolos respicere, ut ait Frigenes homil. 4 in Matth. tom. III

A incredulitatis vestrae causam, infidelitatis titulum, perfidiae documentum. *Afferte illum.* Ut qui saltem docti Deo nolueritis credere, vel daemone confitente credatis, et sentialis vos ipso diabolo nequiores, cum videritis illum confiteri, tremere sui mox praesentia cognitoris, *Et attulerunt eum, et cum vidisset eum, statim spiritus conturbavit illum, et elisus in terraolvebatur spumans.*olvebatur homo, sed daebolus torquebatur; invasum vexabat cura, sed invasorem majestas judicis arguebat; sistebatur captus, sed puniebatur hostis, diaboli poena cruciatu humani corporis apparebat. Opus est, fratres, opus est Dei lumine, ne in opere Dei oculi fallantur humani. *Et interrogavit patrem ejus, quantum temporis est, ex quo hoc accidit ei? at ille ait, ab infantia.* Requirit passionis tempus auctor temporis, medicus passionis tempus requirit, non ut nescius, sed ut sciens nescientibus prodatur. Denique interrogatione tali tempus aperit, aetatem pandit, revolvit infantiam, ut tanti mali causa non tangat sobolem, sed parentem, quia a Deo sibi datum pignus ad diaboli gratiam, daemonum retulit ad honorem, dicente Scriptura. *Et obtulerunt filios suos et filias suas daemonis (Psal. cv).* Infantia utin se diabolo locum faceret, quid criminis admiserat? quid reatus? sed replentur daemone parvuli, quando a parentibus suis offeruntur diabolo, daemonum ducuntur ad curam. Denique patris fide solvitur, quem patris infidelitas alligarat. Patris vox est: *Si quid potes, adjuva nos miseris nostris.* Hoc est, nos adjuva, miserere nobis, quorum reatus aggravat innocentem, ad quorum poenam infantis periculum sic redundat. Et bene Dominus a parentibus fidem repetit, dicens: *Si potes credere, omnia possibilis sunt credenti.* Et pater, *Credo, domine, adjuva incredulitatem meam.* Pater credit; et, sicut diximus, patris liberatur fide, qui patris fuerit infidelitate damnatus. Nam cui genitoris fides profuit, quomodo ei genitoris perfidia potuit non obesse? Quomodo autem sanatus sit, vel quare discipuli, qui multos ejecerant daemones, hunc requiverint effugare, juvante Domino secuturo sermone pudentur.

SERMO LII.

De eodem.

f Doctoris officium est lecta disserere, et mysticis obscurata sensibus lucido astruere et demonstrare sermone, ne minor intelligentia inde perniciem generet auditori, unde scientiam conferre debuit et potuit salutarem. Haec est igitur hodiernae consonantiae lectionis *Et respondens unus de turba, dixit: Magister attuli filium meum habentem spiritum surdum et mutum (Marc. ix).* Non dixit, Attuli filium meum surdum et

pag. 13 col. 4 antiquae edit. apud Juntas 1536; neque apostolos neque ac multitudinem circumstantium, ut Lighthfootius, Clericus, et Glossa, sed Judaeos tantum quos gentilibus comparat.

g Apposite dictum, Nam Christus ostendit divinae erga Judaeos patientiae tempora appropinquasse, et recipit quod in Deuteronomio dicitur de vocatione gentium.

f Doctoris, seu docentis appellatio apud Latinos passim obvia. Augustinus serm. 122 de diversis; Lirinensis Commonit, cap. 27; Gregorius M. lib. xvii Moral. cap. 14.

mutum, sed Attuli filium meum ^a habentem spiritum
surdum et mutum. Numquid nequitia spiritalis hu-
manis distinguitur membris, et sensibus angustatur
humanis, ut debilitates nostras, nostras perforat pas-
siones; nec videre possit, nisi fenestris oculorum, et
foraminibus aurium capere auditum; sermonem lin-
guæ autoris officio proferre, et per hoc surdi mutique
statum miserabilem sustinere, cum tenuis et aerea na-
tura carnem nesciat, refutet ossa, velut aura spirans
orbem totum ^b temporis transeat in momento, diver-
sas species assumat, varias mutetur in formas, corda
penetret, illudat animabus, inaspiret impias et turpi-
simas cogitationes, nec unde veniat aut quo redeat
sentiatur, ac sic innocuas mentes, velut jaculum vo-
lans, lethali vulnere et tota facilitate transverberet?
Parum esset si hoc pater solus sua supplicatione dixis-
set, cum dixit: *Attuli filium meum habentem spiritum*
surdum et mutum, nisi Dominus ipse immandum spi-
ritum tali increpatione depulisset: Surde et mute spi-
ritus, ego præcipio tibi, exi ab eo. Sed jam quæ ad solu-
tionem quæstionis pertinent prosequamur. Deus qui
dæmones est ^c perpetuo crematurus incendio, qui jam
eos, et in præsentia astringit vinculis, angit cruciati-
bus, urget pœnis, potest et cum jusserit tota debili-
tate truncare, atque eo modo quo vident, quo audiunt,
quo loquuntur, cæcos reddere, surdos et mutos facere
ne loquantur. Sed in hoc loco quid diabolus homini
fecerit declaratur. ^d Antiquus refuga, ubi Deum terris
reperit advenisse, obstruxit aures hominum, vinxit
linguam, et obstratis humanis sensus foribus, spelun-
cæ suæ latebram pectus fecit et paravit humanum:
estimans quod illuc auditus verbi, virtus divini no-
minis non veniret: simul, ut est dolosus et callidus,
patrem capere parentesque tali se credidit decipere
figmento, ut desperarent curari posse eum qui audire

^a Omnes sane morborum causas Judæi a spiritibus re-
petebant. Hunc autem puerum revera dæmon obsidebat.

^b Editi tantum non omnes, quos emendavit Meur-
sius, habent *temporis in monumento*.

^c Vide an Chrysologus hic in illam incidat veterem
sententiam, [dæmones et nunc dira pati, sed post
diem judicii tantum inferni igne esse cremandos.

^d Vocat diabolum refugam. Refuga enim desertor
est, et, ut ait Glossar. Latin. ms. apud Ducangium,
spostata, et qui a vero Dei cultu discedunt. Utuntur
hac voce Zeno Veron., serm. de Somno Jacob; Ter-
tullianus, de Habitu muliebri cap. 5; Prudentius, ode
† Peristeph., et Noster, serm. 153, de Herode.

^e Consonant Origenes, Chrysostomus et Hierony-
mus, qui naturalem morbi causam in puero hoc non
agnoscunt, opinanturque una cum Nostro dæmones,
ut homines fallerent, et in lunæ creatorem convicia
evomerent, ægrum hunc excruciasse. Juvencus:

Nam cursus lunæ natum mihi hunc dæmonis arte
Torquet.

Hinc est quod contra medicos insurgit Origenes, t. I
pag. 341 edition. Huetii, qui morbum hunc non dæ-
monis arte invecum, sed ab humiditate lunæ invecum
arbitrantur. Reprehendendus et ipse, qui in alteram
partem longius recedendo a recta via aberravit; om-
nia enim dæmoni, nil naturæ permisit, cum e contra
Euthymius in Matth. iv, 24, ad solam naturam referat.
Recte autem existimat Huetius, in Origenian.
pag. 54 col. 2, fuisse *epilepticum, paralyticum et dæ-*
moniacum. Id utique enim inauditum non est, ut duo
hæc confundantur. Vide Heavchium.

A nec poterat nec fari; et ut quod erat diabolici ope-
ris, esse crederent debilitatis humanæ, deputarent
pignori, ascriberent naturæ, quod intulerat hostis in-
clusus. Denique, sicut Matthæus de eodem refert, et
alia simulatione istius miseri fefellerat patrem; nam
sibi sic supplicat: *Domine, miserere filii mei, quia*
lunaticus est, male torquetur (Matth. xvii). Aut hu-
manæ naturæ aut cœlestis elementi dæmon, ^e quod
sue artis fuerat, voluit tunc videri, aptans ^f lunæ
cursibus hominis passiones; vexabat corpus lunaribus
incrementis, ut esse lunæ crederent, quod erat dia-
bolici criminis et furoris. «Sic homines illusit, cir-
cum venit ignaros, infamavit apud desides creaturam,
quæ ^h lumini tantum condita ⁱ ledere nescit hominis
quos continua magis juvare cogitur servitute. Verum
posteaquam venit occultorum cognitor, inspector va-
lidissimus secretorum, cui latentia diaboli non pote-
runt ^j obviare figmenta, adducitur puer sanandus
præceptione divina; ut quidquid diabolus vinxerat,
solveretur a Christo. Egit, egit inimicus, ut hoc quod
videbatur, esset naturæ. Sed quare discipuli non
potuerunt ejicere eum? Quia hic homo gentilis po-
puli producitur in figuram: siquidem gentilis popu-
lus juxta Apostolum, habebat spiritum aeris hujus.
Aeris, inquit, spiritus, qui nunc operatur in ^k filiis diffi-
dentis (Ephes. ii). Hic ergo erat surdus et mutus,
qui nec audire legem poterat, nec Deum poterat con-
fiteri, sed in igne gehennæ, et per aquas amari sem-
per gurgitis jactabatur; nec poterat a discipulis, vel
ullo homine sanari, quia Christus olim auditus fidei,
confessio salutis gentium redemptio dicebatur et vita.
Denique ubi imperio Christi fugatus est diabolus, pa-
tescunt clausa, vincula solvuntur, sermo redditur,
auditus redit, homo reparatur, et solus diabolus de-
flet diuturna se possessione detrusum. Hinc est quod

^f Comitiali quodam morbi genere laborant lunatici
vel epileptici, et in plenilunio majori vi agitantur.
Causam aperit laudatus Ader de Morbis Evang.,
et Euthymius loco superius citato. Rusticus Elpidius
lib. v vers. 243.

Reperat in miserum rabies horrenda furoris
Dæmonis afflatus, propria qui peste novicus
Amidit captans foedo discrimine mentes
Menstrua deciduos cum luna recolligit ignes.

^g Theophylactus in cap. xvii Matth.: *Non luna*
causa erat morbi; sed dæmon observabat plenilunium,
et tunc insidiabatur, ut arguerentur opera Dei, tam-
quam nobis mala inferentia.

^h Id est creata, ut lumen noctu super res subluna-
res effunderet.

ⁱ Quam vana sit astrorum observatio innuit. Sortes
rerum omnium vetustissimi Chaldæi et Ægyptii sibe-
ribus deputabant; et Fortunæ quidem sortem tribue-
bant lunæ, ut dæmonis sortem soli, et huic res ad
animum pertinentes, illi res corporeas curæ esse pu-
tabant. Id quod pluribus testimoniis tum ex Macrobio,
tum ex Anthologiis Vevii Valensis demonstrat Sel-
denus lib. de Diis Syris syntagm. 1 cap. 1.

^j Id est, *contraire*. Explicat Barthius in notis ad
Claud. Mamert. cap. 12 pag. 384; et in Advers. lib.
x cap. 5, quod aliis Patrum exemplis illustrat, et am-
pliora congerit lib. xlvi cap. 7 col. 2132. Rudolphus
Ardentius, homil. 19: *Quando præceptum terreni Pa-*
tris non obviat præcepto Dei.

^k Ab Apostolo intelligi hic Judæos et gentiles cum
Chrys. tradunt enarratores non pauci. Vide Grotium hic.

veniens ex gentibus ^a impositione manus et ^b exorcismis ante a dæmone purgatur, et ^c aperitionem aurium percipit, ut fidei capere possit auditum, ut possit ad salutem prosequente Domino pervenire.

¶ SERMO LIII.

De pace.

Beati pacifici, ait evangelista, charissimi, quia ipsi filii Dei vocabuntur (Matth. v). Merito Christianæ virtutes virescunt in eo qui unanimitatem Christianæ habet pacis, nec pervenitur ad vocabulum filii Dei, nisi per nomen pacifici. Pax est, charissimi, quæ spoliat hominem servitute, dat nomen ingenuum, mutat apud Deum cum conditione personam, ex famulo filium, liberum facit ex servo. Pax fratrum voluntas est Dei, jucunditas Christi, perfectio est sanctitatis, justitiæ regula, magistra doctrinæ, morum custodia, atque in rebus omnibus laudabilis disciplina. Pax suffragium precum est, supplicationum facilis, atque impetrabilis via, desideriorum omnium competens plenitudo. Pax dilectionis mater est, concordie vinculum, ac puræ mentis indicium manifestum, quæ sibi exigit de Deo quod velit; quæ quidquid voluerit, petit; quidquid petierit, sumit. Pax præceptis regalibus conservanda est, ipso Domino Christo dicente: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis* (Joan. xiv); hoc est dicere: In pace vos dimisi, in pace vos inveniam: proficiens voluit dare quod desiderabat rediens in omnibus invenire. Cæleste mandatum est servare quod dedit: una vox est, inveniam quod dimisi. Plantare pacem radicatus est Dei; evellere penitus, inimici. Nam sicut amor fraternitatis ex Deo est, ita odium ex diabolo; quapropter damnanda sunt odia, quoniam scriptum est: *Qui odit fratrem suum, homicida est* (I Joan. 3). Videtis ergo, fratres dilectissimi, quare pax amanda est, et diligenda concordia; ista sunt enim quæ generant et nutriunt charitatem. Scitis autem, secundum apostolum, *quia charitas ex Deo est* (I Joan. iv); sine Deo ergo est, qui non habet charitatem. Pax plebis charissimi est gloria sacerdotis, et pacis plena lætitia est perfecta charitas filiorum. Sacerdotis est admonere quod decet, plebis est audire quod monet; quidquid non licet, pastoris est

^a Alludit ad veterem Ecclesiæ ritum imponendi manus gentilibus ad fidem accedentibus.

^b Concilium CP. primum can. 7 lin. 380: *Primo die ipsos, gentiles sive Judæos, Christianos facimus, nomen suum in tabulis referimus; secundo catechumenos. Deinde die tertio exorcizamus, ter simul in facie eorum et aures insufflando: et sic eos catechizamus, ut longo tempore versentur in ecclesia, et audiant Scripturas; et tunc ipsos baptizamus.* Ex his patet exorcismum fuisse cæremoniam per aliquot dies præcedentem baptismum, ut bene Chrysologus.

^c Pamelius ad Tertullianum de Baptismo referens verba concilii Bracarensis cap. 3: *Nos omnimode præcipimus ut ante baptismum 20 dies ad purgationem exorcismi catechumeni veniant, et in illis diebus 20 juxta canonicum præceptum erudiantur et consecrentur. Totidem enim dies computantur a sabbato hebdomadæ tertiæ.* Ad eadem, et potissimum ad tertium diem; qui in aperitione aurium dicebatur, alludit B. Ambrosius

A prohibere, gregis audire ac velle ne fiat: utraque si conveniant, salva sunt omnia: nec Deus invenit in plebe quod puniat, nec sacerdos potest habere quod doleat. Servemus ergo, fratres, mandata, quæ vitæ sunt; teneat se profundæ pacis nexibus colligata fraternitas, et salutari vinculo charitatis mutua se dilectione constringat, quæ operit multitudinem peccatorum. Dilectio ergo omnibus desideriis amplectenda est, quæ tot bona potest habere quot præmia. Custodienda præ omnibus virtutibus pax est, quoniam Deus semper in pace est. Locum non demus inimico, ne in tritici segete valeat seminare zizania, et, securo jam rustico, et spe longi laboris eluso, expectatos fructus ipsa messis maturitate perdat; aut vinum vetustate suave in liquorem perfidiæ demutatum infusa fæcis permixtione conturbet; aut inter dulcia mella felle venena amariora confundat. Procul contentiones, procul lites, procul maledicta mittantur: et quia laqueus est mortis lingua susurronis et bilinguis, parcat unusquisque animæ suæ, ne in supplicium suum vincula sibi mortis innectat. Amate pacem, et tranquilla sunt omnia: ut et nobis præmia, et vobis gaudia reservetis, ut Ecclesia Dei in pacis unitate fundata, perfectam in Christo teneat disciplinam.

SERMO LIV.

De Zachæo.

Beatus evangelista ^e proxime dum divitis inhumani vitam describit et finem, humanos movit et mæstificavit affectus: sed hodie Zachæi divitis humanitatem fidemque referendo, cæleste nos extulit, et pro-
C vexit ad gaudium. *Et ingressus, inquit, Jesus, perambulabat Jericho* (Luc. xix). Quare perambulabat, non ambulat? Quia ^f quod Moyses ambulaverat, perambulabat Christus; et populum quem Moyses induxit in via, Jesus ad quietem promissæ mansionis adduxit. *Perambulabat Jericho.* Jericho civitas ipsa est, quam Jesus Nave septeno tubarum clangore subvertit (Jos. vi). Sed quia Christus venit salvare quod perierat, ingreditur Jericho, ut quod lex terribili vociferatione dejecerat, Jesus clamore piæ prædicationis attollat. *Jesus, inquit, ingressus perambulabat Jericho, et ecce vir nomine Zachæus, et hic erat*

lib. de iis qui Mysteriis initiantur cap. 4, et de Sacram. lib. 1 cap. 4; item B. Augustinus, serm. ad Compet. et loc. cit. ab Amalario. de Divin. Offic. lib. 1 cap. 8; et Rupertus de Divin. Offic. lib. iv cap. 18-21. Hactenus Pamelius.

^d De hujusmodi sermone vide quæ late in præfatione dicta sunt.

^e Id est paulo ante. Cicero Luceio lib. v: *Litteræ quas a te proximo accepi.*

^f Ambulare significat semper esse in motu; perambulare autem est circumire, sed ad metam et quietem. Ambulavit ergo Moyses qui populum per viam tantummodo duxit: Perambulavit Jesus, qui populum duxit ad quietem. MIRA. — At Jesus non plures obibat civitatis vias, et plateas, ut nonnulli colligunt ex vulgata verbi *perambulabat* significatione; sed per mediam transibat civitatem, ut Jerosolymam, sui itineris metam, se conferret.

princeps Publicanorum, et ipse dives. ^a Princeps publicanorum in civitate perdita, perditio operis Zachæus egisse scribitur principatum: ex loco, persona, officio, reatus magnitudo monstratur, ut ex magnitudine criminis remittentis luceat magnitudo. *Et quærebat Jesum videre.* Qui Christum videre quærit cælum unde Christus est, non terram, de qua aurum est, intueatur. Dives ergo, qui sursum respicit, non portat divitias, sed proculcat; nec incurvatur divitiis, sed levatur; atque ^b agit divitias ad largientis obsequium, non ad divitiarum avaritiæ servitutem; ^c divitiarum servus, non dominus est avarus: at misericors tot servos se probat habere quot nummos. *Quærebat Jesum videre, et non poterat præturba, quia statura pusillus erat.* Satis hic animo magnus erat, qui pusillus videbatur in corpore; nam mente tangebatur cælos, qui corpore homines non æquabat. Nemo ergo de brevitate corporis, cui addere nil potest, curet; sed ut fide ^d emineat, hoc procuret. *Et præcurrens, ascendit in arborem.* Quibus putas iste gradibus altissimæ arboris pervenit ad ramos? Iste calcavit terram, superascendit aurum, transcendit avaritiam, et totam divitiarum supergressus est molem, ut prosiliens in ^e arborem veniæ, misericordiæ apprehenderet fructum, et de ^f specula confessionis indulgentiæ cerneret largitorem. *Ascendit in arborem sycomorum.* Mystero, non causa; ascendit in arborem sycomorum, ut unde Adam texerat nuditatem corporis, Zachæus inde velaret fedilitatem avaritiæ. *Ascendit in arborem sycomorum, ut videret Jesum, quia inde erat transiturus.* Vere dixit transiturus, quia Christus per terrenas vias et humanos labores non mansurus venerat, sed venerat transiturus. *Cum autem Jesus venisset ad locum, suspiciens vidit eum.* Quasi si illuc non vertisset oculos, non videret, qui Nathanael cum absens esset, sub eadem arbore longe vidit (*Joann 1*): sed vidit eum, vidit ad veniam, respexit ad gratiam, intendit ad vitam, contemplatus est ad salutem. Deus quem videt, non ut ignorans agnoscere cupit, sed ut sciens ad gloriam vult videre, *Vidit eum, et ait ad illum: Zachæe, festinans descende, quia hodie oportet me in domo tua manere.* Si bene ascenderat, quare ei dicitur descende? Superius dixit: Præcurrens ascendit

^A arborem. Præcurrens servus Dominum, et ante Zachæus ascendit arborem quam crucem Dominator ascenderet; hinc est quod dicitur ei: *Festinans descende.* Si sapis, festinans descende: descende ante Dominum de Adamatica arbore, ut post crucem Dominicæ passionis ascendas. *Nisi quis tulerit crucem suam et secutus me fuerit (Matth. x)*; non dixit, præcesserit me. Descende ergo, ut deponas tantæ fraudis onera, pondera cupiditatis, usurarum molem, magisterium publicani, exactionis crudelissimæ principatum, expeditus intres paupertatis scholam, discipulatum misericordiæ, pietatis usum, patientiæ disciplinam, studia virtutum, scientiam divinitatis, tolerantiam passionum, philosophiam mortis, atque inter vitalis ligni ardua jam perfectus ascendas. *Descende quia hodie in domo tua oportet me manere.* Cujus domum non intraverit Christus, ille ad divinam non perveniet mansionem; et cujus hic ad mensam non sederit Christus; ille cælestem non accumbet ad mensam. *Et festinans descendit, et suscepit eum gaudens.* Gaudet, quia suscepit susceptorem suum, quia pastorem suum pascit, quia reus iudicem suffragio humanitatis inclinatur, quia cibi et potus fenore debitorem suum sibi facit et acquirit; et sic fit, ut quæstum non perdat publicanus iste, sed mutet. *Et cum viderent, inquit, omnes murmurabant dicentes, quod ad hominem peccatorem divertisset.* Et quis sine peccato? Et si nemo, ipse sibi veniam negat, qui Deum, quod ad peccatores ingreditur, accusat. Deus, quando peccatorem quærit, non peccata, sed hominem quærit: ut peccatum, quod est opus hominis, despiciat, ut opus suum, quod homo est, non amittat. Audi prophetam dicentem: *Averte faciem tuam a peccatis meis (Psal. 1).* hoc est, ab operibus meis. De se autem: *Opera manuum tuarum ne despicias (Psal. cxxxvii).* Judex, cum vult ignoscere, hominem respicit, non culpam; pater, enim misereri vult filio, affectum cogitat, non delictum: sic in homine Deus sui inemor est operis, ut operis obliviscatur humani. Tu ergo qui reprehendis, qui murmuras cur ad peccatorem diverterit Christus, viam salutis, exemplum veniæ, misericordiæ spera de tali ingressu cape, et cave ne hoc tibi sit blasphemandi materia, quod tibi occasio est salutis. Quo medicus nisi ad ægrum? *Non est opus, inquit, sanis*

^a Ad quem tamquam ad præfectum, vel societatis quæ ibi coierat caput et præsidem inferiores Publicani vectigalia deferebant.

^b Locum laudat Barthius Advers. lib. xvi cap. 20 pag. 849.

^c Claudianus:

Si metuis, si prava cupis, si ducoris ira,
Servitū patiēre jugum.

^d Sic cum mss. et editionibus Bonon. et Mita. Aliæ: *immineat.*

^e Mita putat sycomorum Zachæi dictam arborem veniæ, eo quod ex hujus foliis Adam et Eva post lapsum fecerunt sibi succinctoria, cum eos peccasse puderet. Et laudat Augustinum de verb. Apost. serm. 8, tom. X. Unde arbor veniæ ea dicitur sub qua fuit progenitoribus venia ab ipso Deo pronuntiata. Crederem autem Chrysologum hic de arbore Adam nec somniasse quidem. Vocat arborem veniæ illam quam Za-

chæus conscendens, veniam a Christo Domino meruit impetrare.

^D Iterum Mita ariolatur, et ficus hæc putat vocari *specula confessionis*, quia sub ea protoparentes nostri tegendo pudenda sua, fassi sunt peccata. Ex hac arbore veluti e specula eminentiori Zachæus intuitus est Jesum prætergradientem, eumque Dominum esse cognovit *misericiordiæ largitorem.*

^E Varias circa arborem Adami sententias habes apud enarratores. Sycomorus etiam vocatur ficus *Ægyptiaca*, quam describit Plinius lib. xi cap. 7. Unde Chrysologus et alii hanc eandem putant cum fico, de cujus foliis prima sibi integumenta patres nostri contexuere. Magistri autem Hebræorum, et Arabes interpretantur *morum*. Nomen autem Græcum indicare videtur hanc arborem ita *moro* esse similem ut ficum aquilatenus referat. Leo, in *descript. Africæ*, eam proprio vocabulo vocat *giumum*, et summæ ait esse procaritatis.

medicus, sed male habentibus (Matth. ix). Quo anhelus pastor, nisi ad ovem perditam? Quando * se rex hostibus immiscet, nisi cum vult liberare captivum? Et qui pretiosam perdit margaritam, loca squalida non dedignatur intrare, et eam inter stercore ipsa perquirere non abhorret. In quod præceptum post filium non se dat mater? Et arguitur Deus, qui creavit hominem ad imaginem et similitudinem suam (Gen. 1), quare hominem inter peccata charitate conditoris inquiri? Murmurat, homo, quare hominem Deus inter peccata quærat: quid facies cum videris eum propter hominem ipsas tenebras tartari penetrare? Audi tamen quid ingressus ad peccatorem fecerit Christus. Stans, inquit, Zachæus dixit, Vides quomodo erectus est, qui jacebat. Jacemus in vitis, et jacemus oppressi; stamus, cum bonis operibus, erigimur ad profectum. Stans, inquit, Zachæus, dixit, *Dimidium bonorum meorum do pauperibus*. Iste post mortem se credit esse victurum, qui dimidium bonorum jam futuram transmittit ad viam. Sit licet ille perfectus, qui totum quod habet illuc, ubi victurus est, semper hinc præmittit; est iste tamen virtutum socius, consors prudentiæ, fidei particeps, qui ad Deum vel dimidium mittit, quia homo quod hic reliquerit, hoc amittit. Et revera, fratres, sicut se iste sibi credit vivere, qui illuc transmittit sua; ita ille se tibi non credit esse victurum, qui sibi illuc quod habere debeat nil paravit. Nam si paupertatem vix ferre possumus temporalem, in æternum mendicus fieri quis durabit? Quis militans non ad patriam mittit, quidquid bellico sudore conquirat, ut adolescentiæ labores senectus deliciosa compenset? Et Christianus cui militare est id, quod vivit in sæculo, quomodo non cogitat ut pericula terrena otii celestibus consoletur? Qualiter hæc faciat Christianus, Zachæus ipse et verbo docet et monstrat exemplo. *Dimidium bonorum meorum do pauperibus, et si cui aliquid fraude abstuli, reddo quadruplum.* ^b Qui aliena prorogat,

* Ita ex ms. Cæsen. restituimus cum Mita. Omnes quod vidimus editiones, *se ex hostibus, vel se hostibus*.

^b De bonis alienis faciens quis eleemosynam plus diripit in faciendo eleemosynam quam diripuerit in alienis furandis. Ratio est quia furando fraudem intulit homini; de re autem furto sublata faciendo eleemosynam, sibi, et proximo, et Deo ipso fraudem intulit. Homini, cui rem non restituit; sibi, quia sic faciendo sibi falso persuadet satisfacisse justitiæ; Deo, quia, quantum ex se est, propria sic commemoravit crimina, et furtum Deo judici ostendit. MITA.

^c Misericordias pro eleemosynis. Ita Fulgentius in lib. de Trinit. lib. iv cap. 24: *Misericordiam dispensare pauperibus*. Laudat hunc locum Ducangius in Glossar. tom. II pag. 638 antiq. edit.

^d Veteres magno censensu volunt Zachæum fuisse gentilem. Aliis verosimilius est fuisse Judæum, sed Publicanum, et uti publicanum, vixisse usuris et quæstibus addictum. Non enim Judæi Christum traduxerant, eo quod apud incircumcisum epularetur, hoc profecto non prætermisuri, sed quod apud peccatorem. Nec Judæis interdicebatur publica conducere vectigalia. Vide Grotium hic.

^e Auctor Const. Clem. lib. vii cap. 46 pag. 38, a.:

plus dando diripit quam furando; nec compescit inde dolentem gemitus, sed producit. Audeo dicere, qui de fraude Deo offert, cumulat crimina, non emundat; quia Deus in tali munere ex vias suorum pauperum, non ^e misericordias intuetur. Sine causa Deo plorat. contra quem justè causa pauperis ploraverit Deo. Dei vox est: *Si pignus tuleris fratri tuo tunicam, ante solis occasum reddes illi* (Exod. xi). Sicut furam lucerna prodit, ita soleos qui fraudantur, accusat. Si volumus Deo offerre nostra, si apud Deum quæ nostra sunt possidere volumus, mereamur et nos audire talia, quæ Zachæus audivit: *Hodie domui huius salus advenit, quia et hic filius est Abrahamæ*. Inhumanus dives cum esset filius Abrahamæ, factus est gehennæ filius; iste cum esset rapinæ filius, dando sua, aliena reddendo, ^d Abrahamæ adoptatur in filium. Ne quis tamen putet Zachæum offerendo dimidium bonorum perfectionis tenuisse fastigium, qui post omnia sua et seipsum sic dedit Domino, ut ^e episcopatus honore fultus, a mensa publicani quæstus ad mensam dominici corporis perveniret; et fraudulentas sæculi divitias derelinquens, in paupertate Christi veras sæculi divitias inveniret.

SERMO LV.

De paterna Dei in nos dilectione, de patrum in filios charitate; et de Judæorum pœna.

Posteaquam præcepta legis diffusa voluminibus congesta libris, amore nobis non suffecerunt commendare divinum, duris hominum præcordiis, comparisonibus, exemplis, inseritur Dei et insinuatur affectus. Quis, inquit, *ex vobis patrem petit panem, numquid lapidem dabit illi? aut piscem, numquid pro pisce serpentem dabit illi? aut si petierit ovum, numquid porriget illi? scorpionem?* Si ergo vos, cum sitis mali, nostis bona dare filiis vestris, quanto magis Pater vester celestis spiritum bonum dabit petentibus se (Luc. xi)? Quis ex vobis patrem petit panem, numquid lapidem dabit illi? Caritas dolum non habet; frau-

Cæsareas Palestinæ primus ordinatus est episcopus Zachæus, olim Publicanus; post eum Cornelius; tertius Theophilus. Audiendus autem Latinus ad hunc locum Chrysologi: Quadam Hierosolymorum episcopus, nomine quidem Zachæum fuisse constat, et à Trajani anno, post Justini mortem, eam Ecclesiam regendam suscepisse, id est anno Christi 114. Fuisse tandem eundem qui Publicanus in Evangelio descriptus est, vix, aut ne vix qui tem verosimile videtur: eum post tam longum temporis intervallum hominem jam Publicani munere funge item cum vocatus a Christo est, et superfuisse, et usque ad regendam Ecclesiam idoneum existimatum esse, non facile credi potest. Annus Christi 114 conjungendus est cum Trajani imperio 16, Q. Nicco Hasta et P. Manilio Vopisco coss. De episcopatu Zachæi concordant alia scripta Clementi attributa; nec non Rufinus, in præf. ad Recognit.; et Hæresiographus, Sirmondianus, hæres. 41, 42. Pseudo Clementis scripta aut non legit, aut lecta sprevit Eusebius Cæsariensis, alias tantum Ecclesiæ suæ ornamentum in operibus suis non omissurus. Quæ in epistola 3 supposititii Anacleti in Concilior. tom. I pag. 451 leguntur, de episcopatu Antiocheno Zachæi, nugæ sunt, quibus omnis obstat antiquitas.

^f Scorpionum genus est quoddam album, ovoque simile.

dem pietas, affectio non recipit falsitatem. Si pater est, non potest non amare; si amat, nisi quod bonum est dare nescit. Negat patrem, qui de patris suspectus est largitate; ignorat se filium, quem data a paterna sollicitant. Totum quod est pietatis excludit, qui salutare non credit quidquid dederit pater; aut quomodo pater poterit filiis dare mala pro bonis, qui mala semper pro filiis paratus est sustinere, qui pro filiis mortem non refugit, pericula non declinat? Ideoque te Deus patrem fecit, ideo a te voluit hominem procreari, qui utique quod te de terra fecerat, poterat fecisse quamplurimos: sed egit ut generando scires quanta esset generantis affectio, et in te amorem tui tantum probares auctoris, quantum ipse auctor pignoris tuo pignori conaris impendere. Certe non solum in te quid esset generantis affectio, sentire te Deus voluit, sed in feris, et in pecudibus, et avibus, hoc Deus voluit te videre: quæ cum de terra produxerit sola jussione, postea laborem sentire compulit generandi, mutare patrias, loca cubilibus apta conquirere, fetus locorum difficultatibus commutare, gemitibus edere, maximis laboribus enutrire, ac se morti, si natos suos capi viderint, non negare. Unde si non hominis, vel ferarum comparatione, pecudum similitudine, exemplis avium, disce quanta sit in paterna charitate sinceritas. Si ergo Deum credis, et confessus es patrem, quidquid jusserit, quidquid in te elegerit, crede tibi satis esse salutiferum, credesatis esse vitale. Matris data discutere non licet, patris monita retractare non convenit; sic licet paterni mandati species tristior, res tamen ipsa salutifera et vitalis. Sic Abraham ubi Deum patrem credidit, mandatorum formas non attendit asperas et acerbas; circumcisionem recipit verecundam (Gen. xvii); et quæ celestis Pater jubet, non discutit, sed judicat gloriosa: parricidium considerat perselestum; sed quia Deus imperat, totum pietati committit. Hinc Isaac patris super se gladium cum videret, hostiam se esse, cum horrere, cum dolere poterat, est gavisus (Gen. xxii), Hinc Jephthæ filia patris munus, patris vota, sua morte tota gratulatione persolvit (Jud. xi). Quare ergo jam sciens Deum de patris disputat datis, cum parvulus et innocuus quærit a patre, non sibi bona et profutura percipit? Sed cur has similitudines Dominus fecerit, perquiramus. *Quis, inquit, ex vobis patrem petit panem, numquid lapidem dabit illi?* Potuit dicere, numquid zizania, numquid lolium, quod ex

A vicinitate et similitudine mentitur panem, sed generat angustias? Sed Christus venerat filiis, id est Judæis, quos genuisse tali clamore querebatur: *Filios genui et exaltavi; ipsi autem spreverunt me* (Isa. i); venerat ergo filiis, venerat panis de celo, qui dixit: *Egosum panis qui de celo descendi* (Joan. vi). Sed Judæis est conversus in lapidem offensionis (Rom. ix), et petram scandali (Isa. viii), dicente Domino: *Ecce pono in Sion lapidem offensionis, et petram scandali* (Isa. xxviii). Quare petram? Quia mordere petram, non panem a patre quærere gestiebant.

Circumdederunt me, inquit, canes multi (Ps. xxi), Denique posteaquam illi ex hominibus in canes probantur esse conversi, celestis illis in petram conversus est panis, non dantis vitio, sed accipientis nequitia, qui illos non reficeret, sed necaret; nec in fundamento positus promoverat ad culmen, sed eos qui sui patris laudabant ad necem, in profundam daret et volveret in ruinam. Adjecit aliam similitudinem: *numquid pro pisce serpentem dabit illi?* Erat ^b et piscis Christus Jordanis levatus ex alveo, qui carbonibus impositus passionum, post resurrectionem suis, id est discipulis, escam præbuit tunc vitalem: sed Judæis in serpentem piscis iste commutatur, dicente Domino: *Sicut Moyses exaltavit serpentem in eremo, ita exaltari oportet Filium Hominis* (Joan. iii). Judæi in serpente videbant Christum, quia impius oculus Deum videre non potest, non potest videre pietatem. Dixit et tertiam similitudinem: *Numquid si petierit ovum, porriget illi scorpionem?* Consuetum est et solemne semper parvulos ovum petere, et parentes ovum pusillis petentibus non negare: sed quia Christus venerat congregare sicut gallina pullos suos (Matth. xxiii), ovum protulit verbi, per quod Ecclesiæ germina sancta nutrentur. Sed quia Judæus per invidiam effundere magis quam sumere ovum id volebat, reperit ibidem scorpionem, ut juxta Apostolum, *Mandatum quod erat illis in vitam, hoc illis esset ad mortem* (Rom. vii). In commendationem pietatis tria Dominus protulit, et demonstravit exempla, ut tribus testimoniis, sicut tribus testibus, et pios ad fidem sui amoris animaret, et confutaret impios, non patris, sed suo vitio charitatis gratiam non cepisse.

◦ SERMO LVI.

De symbolo apostolorum.

D Sollicitaret me acerbi partus subita et confusa

hujusmodi litterarum aperit Augustinus lib. xviii de Civit. Dei cap. 23 pag. 383 edit. Antwerp. Horum autem Græcorum quinque verborum quæ sunt Ἰησοῦς Χριστὸς Θεοῦ Υἱός, Σωτὴρ, quod est Latine *Jesus Christus, Dei Filius, Salvator*, si primas litteras jungas, erit Ἰχθύς, id est, *piscis*. Versus Græcos, quibus acrostica hæc, a Sibylla Erithrea habes apud Eusebium in oratione Constantini cap. 13.

◦ Constat ex lectione sermonem hunc habitum fuisse instante Paschate, cum nondum tempus baptismi solemniter habendi advenerat. Occasionem præbuit aliquorum pietas, qui baptismi inhiantes, tempus ad hoc debitum prævertere voluerunt. Celeritatis rationem tacet Chrysologus. Tillemontius, tom. V, p. 188, credit later auditores hujus sermonis nonnullos fuisse

^a Locum hunc affert Tilmanus in Allegoriis ad cap. xi Lucæ.

^b Hoc eum nomine vocat Paulinus Nolanus epist. 100 ad Pammachium pag. 72: *Ipse verus et aquæ piscis Christus*, ubi Rosweidus in notis varia congerit. Tertullianus, lib. de Baptismo, recens baptizatos et Christianos a Christo Pisce *pisciculos* vocat. Unde Clemens Alexandrinus, lib. iii Padog., eos monebat ut in memoriam Christi, vel baptismatis, *piscem* in annulis suis insculperent. Optatus lib. iii adversus Parmenian., ad mentem Chrysologi: *Hic est piscis qui in baptismate per invocationem fontalibus undis inseritur... In uno nomine per singulas litteras turbam sanctorum nominum continet Ἰχθύς. Piscis enim Latine est Jesus Christus, Dei Filius, Salvator. Mysterium*

tempestas, et immatura germinum, me pullulamenta turbarent, nisi crebro disruptis temporum moris, et a rudi latrocinio, et b effractis viscerum claustris, repentina vivendi lucra quæerent et raperent nascituri. Hinc est quod homo sæpe c mensis decimi despiciens terminum, septimo mense angustas primæ domus et arctas uteri abjicit et deserit mansiones, ut præliator novus ante se^d tempus evicisse gaudeat quam dependat ipse suam temporibus servitatem. Et si hoc humanæ licet naturæ, naturæ cœlesti quid obsistere poterit et divinæ? Aut quid sanctus Spiritus non potest, si hoc potest caro? Aut quomodo gratia superna non efficit, quod fragilitas obtinet, et implet humana? Nonne sic Paulus acerbo dolore viam nostræ vexavit, et viscera genitricis, ut cœlesti turbine, ac tota tempestate Ecclesiæ præveniret tempora parientis, ut subito, et e in via nasceretur (Act. ix), qui erat ad fidem viam gentibus præbiturus? Merito se f abortivum nuncupat (I Cor. xv), et miratur se fuisse natum, qui novit se nulla conceptus tempora pertulisse. Namque cum adhuc hostis ipse cederet extrinsecus sanctæ matris uterum, et in ipso ortu pignora veneranda collideret, repente sanctum mutatur in germen, qui ipsius germinis fuerat ferocissimus persecutor. Eunuchus etiam g generatur in via (Act. viii). Ut quem castraverat humana teneritas ad hominis servitatem, et intra h regis aulam invita castitas collocarat, voluntaria castitas, et votiva ad cœlestis aulæ gloriam, ad æterni regis promoveret et transferret obsequium. Beatus iste cui datum est ut palatii infulas non amitteret, sed mutaret. Hæc dicit ratio, filioli, ut vos quos i tristes suscepimus ad matris uterum, lætissimos perducamus uno eodemque momento. Audite fidem, orationem discite. Sed quia, impediante tempore, nec nos vobis possumus j aperire mysterium, nec vos nobis potestis k solemni-ter reddere quæ traduntur, agite ut et nunc symboli

nescio qua calamitate oppressos, inter quos unus certe ex aulæ primatibus audientium numerum augebat.

a Acerbo, intempestivo.

b Ex Latino et ms. Vallicellano; alias, et fractis.

c Nonne exacto nono mense homo nascitur? Vel de mense lunari loquitur, vel tempus nativitatis late suscipit.

d Id est extorsisse tempus, vivendo quasi per vim. MITA.

e Ita testatus est Ananias Sauli dicendo: Dominus misit me Jesus, qui apparuit tibi in via qua veniebas.

f I Corinth. xv, 8: Novissime autem omnium tamquam abortivo visus est mihi. Quidquid extra tempus nascitur abortivum dicitur. Aliam porro ab ea quam affert Chrysologus hujus cognomen rationem vide apud D. Thomam Oper tom, vi pag. 394 recent. edit. Venetæ.

g Abbas Pezronius existimat fontem aquæ ex quo fuit baptizatus eunuchus, dum iret per viam, effluxisse prope vicum Betheron, vicesimo a Jerosolymis lapide, Ebronem versus.

h Cur non reginæ? Vide Plinium lib. vi cap. 29, qui ex Strabone lib. xvii ait Candacis nomen commune fuisse regnantibus in Meroe. At revera eunuchus iste reginæ Candaci in peninsula Meroe in Æthiopia regnanti erat in tamulatu. Sancti hujus eunuchi

A l simpliciter verba discatis, et paschali tempore quo plenius hæc traduntur, sacramenti ipsius interiora possitis agnoscere. Accipite quod vultis, quod desideratis invadite, quia regnum cœlorum vim patitur, et qui vim faciunt diripiunt illud (Matth. xi). Accipite quod vultis; et quod vis potest tollere, gratia largiatur. Ingressus vitæ, janua salutis, introitus fidei, singularis, innocens et pura confessio perdocetur, dicente Propheta: *Intrate portas ejus in confessione.* (Psalm. xcix). Unde idem propheta taliter admonitus, Dei in se loquentis m aditum domorum postulat, dicens: *Aperite mihi portas justitiæ, et ingressus in eas confitebor Domino* (Psal. cxvii). Videtis quia non potest confiteri: qui non fuerit ingressus hanc domum salutis et fidei, in quam sicut intromittit confessio, ita negatio de ea indubitanter excludit. Sed quomodo confitendum sit audiamus. *Corde*, inquit Apostolus, *creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem* (Rom. x). Et quid crederetur ostendit. Si credis, inquit, Dominum Jesum in corde tuo, et ore confessus fueris, salvus eris. Corde creditur ad justitiam, ore confessio fit ad salutem. Magnum, filioli, per hoc fidei nostræ videmus esse compendium, quando inter cor et linguam totum salutis humanæ versatur et geritur sacramentum. Habes homo unde credere debeas, corde creditur ad justitiam: habes unde debeas confiteri, ore confessio fit ad salutem. Et quid dicam? Totum in se habet homo, qui se habet; ipse autem se habet, qui Deum habet; Deum vero habet, qui eum suum credit, et confitetur auctorem. Signate vos. Fides quæ capitur auditu, corde creditur, ore promittitur ad salutem, in secreto mentis est collocanda: et ipsis est nostri pectoris committenda vitalibus, n ne dum chartis, et atramento describitur incaute, non reservetur credulis ad vitam, sed prodatur perfidis ad ruinam. In te, homo, custodire debes, quod tibi extra te positum poterit deperire.

memoriam recolunt Græci die 27 Augusti. Canisius tom. I pag. 850.

i Putat Mita baptizandos hos tristes fuisse, quia illos vitæ anteactæ in peccatis penitebat. Rectius Tillemontio sedit opinio, aliquo infortunio vel calamitate urgeri.

j Tangit fortasse arcani disciplinam qui jubente catechumenis non adhuc competentibus sacratiores mysteria religionis aperire nefas erat. Res satis superque nota.

D Mos erat catechistis primo catechumenos edocere, qui stato die circa ea quæ didicerant episcopo interroganti respondebant. Augustinus lib. I de Fid. et Oper. cap. 2: *Baptizandis symbolum tradimus, reddendumque reposcimus.*

k Primum catechumenis nuda informatio et instructio facta, et in ea nuda tantum symboli ac orationis Dominicæ recitatio imposita. Vide Calvorum, tom. I pag. 314; Pamelium ad Tertullianum de Baptismo n. 2; Augustinum loc. cit. cap. 6.

m Obscurus penitus in editionibus locus, ex emendatione Mitæ clarescit.

n Symbolum fidei ore et verbis docebatur; nunquam libris et litteris excipiebatur. Vide notas serm. sequentis.

SERMO LVII.

In symbolum apostolorum.

Beatus Isaias,* evangelista non minus quam Propheta, immunda labia se habere et in medio populi habentis labia immunda se habitare deplorat, dicens: *Omiser ego, quoniam compunctus sum, quia cum sim homo, et immunda labia habeam, in medio quoque populi habentis labia immunda ego habitem, regem Dominum Sabaoth vidi oculis meis (Isai. vi).* Super humano percollitur hic dolore, quia quod de Deo sentit et videt, loqui non valet, annuntiare non potest, non potest confiteri. Quantum caro angusta est, animo suo arcta sunt labia tantum, lingua tantum brevis est suae mentis interpret. In carne ignis anhelat inclusus, vaporat venas, inflamat viscera, exersuat in medullis, totaque hominis interna semper incendit, quia quod mentis contemplatur affectu, ore depromere, effundere labiis, lingua distinguere, et in totum non sufficit evaporare sermonem. Hinc est quod Isaias, ubi vidit regem caeli, hoc est Christum, ipsamque esse Dominum Sabaoth, clara visione conspexit, sua suique populi labia immunda deflevit; quia sicut illustrat corda, purgat ora, labia emundat Christi confessa divinitas, ita Christi polluit negata majestas. Sed quid iste profecerit prophetae gemitus audiamus. *Et missus est, inquit, ad me unus de seraphim, qui in manu habebat carbonem, quem forcipe tulerat de altari, et tetigit os meum, dicens: Ecce hoc tetigit labia tua, et abstulit iniquitates, et peccata circum-purgavit.* Non est hujus temporis dicere cur unus mittitur, et quis sit iste qui mittitur, et quantum est qui carbonem superni ignis sic manu gestat intrepidus, immo sic suo^b temperat tactu, ut prophetae purget labia, non perurat; sed nunc nos etiam toto cordis compungamur affectu, nosque in hac miseria carnis miseros esse fateamur, immunda quoque labia nos habere piis gemitibus defleamus, ut unus iste de seraphim legis gratiae forcipe, acceptum de superno altari nobis ignitum fidei deferat sacramentum, talique moderamine nostrorum tangat ora labiorum, ut iniquitates auferat, peccata depurget, et ora nostra sic in flammam plenae confessionis accendat, ut sit ista salutis adustio, non doloris. Petamus etiam, ut ad corda usque nostra perveniat calor iste carbonis, ut de tanta suavitate mysterii, non solum labiis gu-

* Et potissima ratio est quia suae prophetiae objectum est Babyloniae captivitas, ab hujusmodi captivitate reditus, et futuri Messiae regnum. Unde hoc eodem evangelista nomine eum vocant Augustinus lib. xviii de Civit. cap. 29; Hieronymus epist. 17, et in praefat. Isaias; Theodoretus item in praefatione; et alii.

^b Latinus emendat: *tempta, tactu.*

^c De hoc symbolo, quod apostolicum apud nos audit, plures plura commenti sunt. Vide Vossium, praecipue in dissertatione de tribus Symbolis. Quidquid alii deblaterent, antiquissimum esse patet, et jam dudum ab aetate Rufini, tanquam ab apostolis traditum habebatur; et eo quoque aetate, scilicet anno 390, eandem quam nunc habet adeptus erat perfectionem. Confer Rufin. in expos. Symboli inter Opera Cypriani; Ambrosium in Symb. Apost.; Augustinum de Fide

atum, sed ipsis totam satietatem sensibus et mente capiamus; et sicut Isaias post emundationem labiorum ineffabilem partum Virginis est locutus, dicens: *Ecce Virgo in utero accipiet, et pariet filium (Isai. vii),* sic nos passionis sacramentum et resurrectionis referamus gloriam: ^c *Credo in Deum Patrem omnipotentem.* In Deum vos hodie merito confitemini credidisse, quando deos deasque sexu dispares, numero confusos, turba populares, viles genere, fama turpes, impietate maximos, primos scelere, crimine singulares, ipsi etiam sepulcrorum suorum^d vultibus accusatos, laetamini vos fugisse; quia miserae, doloris et infelicitatis est tantos et tales habuisse servulos, quantos vos et quales dominos haecenus pertulistis. Sed ad unum vivum, verum, solum, sed non solitarium Deum vos pervenisse gaudete, dicendo: *Credo in Deum Patrem.* Jam confiteatur Filium, qui nominat Patrem: quia qui vocari Pater, Pater dici voluit, habere se Filium clementer ostendit, quem non accepit ex tempore, non genuit in tempore, non suscepit ad tempus. Divinitas nec initium capit, nec recipit finem, nec admittit posterum, quae non agnoscit occasum. Deus Filium non doloribus parturit, sed virtutibus esse manifestat; nec praeter se facit quod ex se est, sed generat; dumque in se est, aperit et revelat. De Patre processit Filius, non recessit; nec successurus patri prodivit ex Patre, sed prodivit mansurus semper in Patre. Audi Johannem dicentem: *Hoc erat in principio (Joan. i).* Et alibi: *Quod fuit ab initio (I Joan. i).* Quod erat utique non accessit; quod fuit, apparet utique non coepisse. *Ego sum, inquit, primus, et ego novissimus (Isa. xlii).* Qui primus est, non est iste post alterum; qui novissimus, post se alterum non relinquit; sed ista cum dicit, non excludit Patrem, sed in se et Patre universa concludit. Sed ^e ad ea, quae sequuntur accedamus: *Et in Christum Jesum Filium ejus unicum Dominum nostrum.* Sicut reges triumphorum suorum^f titulis nuncupantur, et subjectarum gentium nominibus conquiunt numerosissima cognomenta; ita Christus bonorum suorum titulis nuncupatur: a chrismate enim vocatus est Christus, qui divinitatis unguentum aridis jam mortalium membris pius medicator infudit; et ut a chrismate Christus, sic Jesus vocatus est a salute, qui ob hoc nos divino infudit unguento, ut

^d ac Symb. ad Catech., et in Enchirid.; Leonem PP. serm. de Pass. Dom. Quin jam pridem ante Rufinum, anno scilicet 198, ipsius antiquitatis vadem exhibet Tertullianum Calvorius tom. I pag. 503 § 3.

^e In sepulcrorum gentiliū facie, vel in antica eorum parte, non raro deorata deorumque crimina et fabularum scelera insculpta conspiciuntur. Testantur quae supersunt sarcophaga. Vel potius a sepulcrorum vultibus, ab aspectu suorum sepulcrorum, quibus fuisse homines evincitur. Euhemerus, inquit Minucius in Octavio pag. 189, eorum, deorum, patrias et sepulera dinumerat. Vide quam Minucio similia de Euhemero doceat Augustinus lib. I de Consens. Evang. cap. 23 fol. 261.

^f Ex ms. Cæsensæ. Editi, *ad ea quae ante sunt.*

^g Occurrunt passim in numismatibus et lapidibus: *Africanus, Germanicus, Parthicus, Dacicus, etc.*

agris certam salutem, perditis perpetuam redderet sanitatem. *Et in Christum Jesum Filius ejus unicum.* Quia etsi sunt multi filii per gratiam, iste unus et singularis est per naturam. *Dominum nostrum.* Qui nos de tantorum, tam crudelium, tam turpium liberatos servitio dominorum, ut non ad conditionem pristinam vindicet, sed ut ad perpetuam libertatem manumittat, inquit. *Qui natus est de Spiritu sancto.* Ita et taliter tibi nascitur Christus, donec tibi homo nascendi ordinem mutet, ut sit tibi novus ortus in vita, cui vetustus semper in morte manebat occasus. *Qui natus est de Spiritu sancto ex Maria virgine.* Ubi spiritus generat, virgo parturit, totum divinum geritur, nil humanum; nec ullus infirmitati locus est, ubi virtus est sociata virtuti. * Soporatus est Adam, ut de viro virgo sumeretur (*Gen. 11*); nunc ^b stupuit Virgo, ut vir repararetur ex Virgine (*Luc. 1*). Quid sibi de tanto, de tali partu natura poterit vindicare, ubi dum videt novari ordinem suum, tota sua conspicit jura mutari, venisse in suam sobolem suam sentit et miratur auctorem? Videatur hoc perfidis vile, magnum est credentibus sacramentum. *Qui sub Pontio Pilato crucifixus est et sepultus.* Audis iudicis nomen, ut ^c tempus etiam passionis agnoscas; audis crucifixum, ut nobis salutem perditam per quod perierat ^d reparatam esse agnoscas, et ibi videas pendere credentium vitam, ubi ^e mors pependerat perfidorum. Audis sepultum, ^f ne mors putetur illusa. Hoc est divinæ virtutis insigne, cum mors morte moritur, auctor mortis proprio mucrone trunecatur, prædo capitur sua præda, infernus vita dirumpitur deglutita. *Tertia die resurrexit a mortuis.* Tres dies sepulture suæ tribus impendit Christus habitationibus profuturus, inferis, terræ, cælo; instauraturus quæ in cælo sunt, et quæ sunt reparaturus in terra, et quæ apud inferos redempturus, simul ut Trinitatis gratiam tridui sacramento datam panderet hominibus ad salutem. *Ascendit in cælos.* Ascendit, non ut se referret in cælum, qui semper mansit in cælo, sed ut te perferret, quem taliter vinctum absolvit et subtrahit inferno. Intellige unde, ubi, homo, per Deum sis levatus, ut esses in cælestibus stabilis, qui eras lubricus, acs semper nutabundus in terra. *Sedet a dex-*

* Exstasi quadam et mentis alienatione, inquit LXX; vel profundissimo somno cum capitis gravedine, legit Symmachus.

^b Virgo quasi stupore soporata putatur, ut soporatus est Adam. MITA. Grediderim respexisse ad illud evangelistæ: *Turbata est, et cogitabat, qualis esset ista salutatio.*

^c Augustinus de Fide, et Symb. cap. 11 tom. VI Oper. pag. 115 edit. Ant.: *Addendum erat Judicis nomen, propter temporum cognitionem.*

^d Augustinus, serm. 77 de Tempor.: Hoc enim agit Salvator, ut eisdem vestigiis quibus admissa fuerant delicta purgarentur. Et ipse Chrysologus, serm. 77: Eisdem lineis quibus perierat salus humana reparatur. MITA.

* Adam scilicet et Evæ, ut putat Mita. Judæorum fortasse, sive gentilium. Sicut enim Christus vita fuit credentium, ita mors fuit infidelium.

^f Christus enim, secundum formam servi, quam suscepit, et ut homo vere mortuus est. Contra

teram Patris. Sed snis Pater nil habet a sinistris. Confessio nostra non divini concessus loca, sed virtutis assignat indicia: Deus loca nescit, Divinitas recipit nil sinistrum. *Inde venturus est judicare vivos et mortuos.* Esto vivos, mortuos quemadmodum poterit judicare? Sed illi vivunt, qui nobis mortui computantur. Ergo resurrecturos eos confitemini ad iudicium, quos infidelitas ^b existimat deperisse; ut qui mortui fuerint, et qui reperientur vivi, pariter suorum reddant actuum viteque rationem. *Credo in Spiritum sanctum.* Postquam susceptæ carnis confessus es sacramentum, oportet te deitatem spiritus confiteri, ut Trinitatis unitas æqua, Patris, Filii, sancti Spiritus per omnia, et in omnibus, virtutis integram fidei in nostra confessione custodiat et teneat veritatem. *Sanctam Ecclesiam catholicam.* Quia neque a capite membra, neque sponsa separatur a sponso: sed tum tali conjunctione spiritus fit unus, fit omnia, et in omnibus Deus. Ergo ipse in Deum credit, qui in Deum sanctam Ecclesiam confitetur. *Et remissionem peccatorum.* Ipsi sibi donat veniam, qui sibi peccata per Christum remitti posse confidit. *Carnis resurrectionem.* Bene credis, si te per Deum credis resurgere ex morte posse, cui resurgunt semper elementa; sic tempus ex tempore, sic ex nocte dies, sic de sepultura sua semina. Nec tu perire poteris, cum illa reviviscant: nec difficile est Deo facere de te sene quod tu facis semper ipse de semine. *Vitam æternam.* Hæc fides, hoc sacramentum non est, ⁱ committendum chartis, non scribendum litteris, quia chartæ et litteræ magis causa quam gratiam proloquuntur; ubi vero Dei gratia, donatio divina consistit, ad pactum fides, altitudo cordis sufficit ad secretum: ut hoc salutis symbolum, hoc vitæ pactum, divinus arbiter noverit, testis falsus ignoret. Signate vos. Ipse autem Dominus Deus noster sensus vestros corda vestra custodiat; et in his quæ præcepit vobis ipse vobis fautor assiat.

SERMO LVIII.

In idem.

Qui fidem quærit, ^j rationem non quærit; qui divina postulat, ^k seponit humana; qui Deo genitore nascitur, transcendit naturam, et tempori nil debet,

Nestorium, qui solum hominem mortuum dicebat, vel contra Eutychem., de quo vide notas serm. 60.

^k Sic putat debere scribi Meursius pag. 178 cap. 30, licet temere mutare non audeat quod habeat editi, *nutabundus.*

^b Negantes animarum immortalitatem. MITA.

ⁱ Augustinus, de Symb. ad Catechumenos: *Symbolum nemo scribit, ut legi possit, sed recensendum, ne forte deleat oblivio quod tradidit diligentia. Sit vobis codex vestra memoria.* Observat. Calvorus, tom. I lib. II sect. I cap. 2 pag. 312, Jenæ 1703, in Ecclesiastica Veterum Disciplina vocalem institutionem *catechismum* appellari; ita ut *κατηχίω* sive *κατηχίζω*. idem notet quod *ἀπὸ στόματος διδάσκω*, ore ac viva voce doceo. *Κατηχίω* enim idem est ac *ἡχίζω*, *resono.*

^j Non ideo quod quæ fides docet contra rationem aint, sed quod supra captum nostræ mentis sint constituta.

^k Ex ms. Casense et Vatic.

qui temporis meretur auctorem. Ecce pia ^a fidei germina videmus ante nasci vos velle quam concipi, ante percipere cœli regnum quam ventris angustias sustinere; sic tendere ad patris gaudia, ut matris transeat languores; nec putatis abortivum, quod maturum creditis esse per Christum. Sic Paulus apostolus per fidem maturus nascitur, qui se abortivum clamasse per tempus (I Cor. xv). Accipite ergo fidem sola fide; nec quærat is aperiri vobis ipsius fidei rationem, quam vos ne requireretis intra fidem vestra festinatione clausistis. Ad fidem vos, Filii, hodie fides vestri auctoris invitat, qui promissionis suæ ante fidem implet quam fidem vestræ percipiat sponsionis; et hoc restituit rebus humanis, ut olim verbo promiserat per prophetam. *Dilata, inquit, os tuum et adimplebo illud (Psalm. lxxx).* Hoc est, tu dilata in confessione, et ego illud ipsius confessionis replebo sacramento, et mystico sermone ditabo, et replebo illud toto eloquio cœlestis arcani. Et revera, Filii, quidquid audientis, quidquid respondentis obedientia profitetur, hoc donantis et docentis Dei redundat ad gratiam. Accepturi ergo symbolum, hoc est, pactum vitæ, salutis placitum, et inter vos et Deum fidei insolubile vinculum pectora parate, ^b non chartam: sensum acuite, non calamum; et audita non atramento, sed spiritu ministrante describite: quia committi non potest caducis et corruptibilibus instrumentis æternum et cœleste secretum, sed in ipsa arca animæ, in ipsa bibliotheca interni spiritus est locandum; ne profanus arbiter, ne improbus quod dilaceret discussor inveniat, et fiat ad contemnentis et ignorantis ruinam, quod consentientis et credentis donatum est ad salutem. Sed dicenti tibi prophætæ: *Dilata os tuum et adimplebo illud (Psalm. lxx), tu respondere possis: In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi (Psalm. cviii).* *Credo in Deum Patrem omnipotentem.* Qui confessus est Patrem, confitetur et Filium, quia sine Filio Pater dici non potest; et quia Deo augeri, Deo addi nil potest. Semper fuit Filius, quia fuit semper et Pater; nescit inchoari Filius, quia deficere Pater nescit; neo crescit Genitus, ubi genitor non senescit: æterna et cœterna Patris et Filii substantia non gradibus humanis, sed divinis est æstimanda virtutibus. *In Christum Jesum Filium ejus unicum, Dominum nostrum.* Christum unctum accipe non communi oleo, sed sancto, quo natus est Spiritu. *Qui natus est de Spiritu sancto* Tali nativitate consecrata est in Deo humanitas, non tali dignatione minorata est ^c in homine deitas. *Qui natus est de Spiritu sancto ex Maria virgine.* Virginitas Deum credidit, quia non nisi per Deum ipsa virgo esse potuit et mater. *Qui sub Pontio Pilato crucifixus est, et sepultus.* Judicem indicat ut tempus designet; crucifixum memorat, ut passionis conferat qualita-

tem: et inde fides argumentum divinæ virtutis et vere resurrectionis colligat, unde impietas materiam contumeliæ et occasionem præsumpsit erroris. Crucifixus in cruce, in edito coram omnibus inimicis, et tota crudelitate spectantibus, et tota acerbitate observantibus, mortem suscepit. Sepulturam patitur: ne mortem non adisse ut vinceret, sed simulasse ut eluderet, ab impiis jactaretur. *Sepultus, tertia die resurrexit.* Et si in passione nostræ se carnis voram probavit habuisse substantiam, per trium dierum figuram totam Trinitatis resurgit in gloriam. *Ascendit in cœlos.* Ascendit nos perferens, non se referens, qui numquam recessit e cœlo. *Sedet ad dexteram Patris* Ordo ibi divinus est, non humanus; sic a dextris sedet Filius, ut Pater non sedeat a sinistris: unica et singularis est divina consessio, ubi superna virtus recipit nil sinistrum. *Inde venturus est judicare vivos et mortuos.* Desinant homines, desinant hæretici judicare judicem suum; sperent veniam, ne incurrant de tali præsumptione sententiam. *Credo in spiritum sanctum.* Nunc perfecta est tua in Trinitate confessio, quando Spiritum sanctum unius cum Patre et Filio substantiæ fidei voce confessus es. *Et sanctam Ecclesiam.* Quia sic conjuncta Christo est, ut totam divinitatis transferatur in gloriam. *Remissionem peccatorum.* Acquire tibi tua fide veniam: quia satis sibi inimicus est, qui hoc sibi dari non credit, quod tota benignitate largissimus promittit indultor. *Carnis resurrectionem.* Crede carnis resurrectionem: quia qui hoc non credit, fidem non habet in prædictis, dicente Apostolo: *Si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit (I Cor. xv).* Quos judicabit quibus regnabit Deus, si vitæ, si iudicio resurrectio non reddiderit quos sæculo mors ademit? *Vitam æternam* Manifestum est, quia vita æterna ipsa morte moriente succedit.

SERMO LIX.

In idem.

Audistis vocem Patris, vocem vocantis audistis: Venite, filii; venite, venite, quia venit tempus fidei, credulitatis dies, confessionis hora. Venite, petitores fidei, afferte sincerum pectus, cor mundum, puram vocem, ut quod per nos sermo salutaris insinuat, vos sancto capiatis auditu. Fides ex auditu, auditus ex verbo constat. Placitum fidei, pactum gratiæ, salutis symbolum tota simplicitate sensus audite, quatenus illud confessionis tempore et audire possitis et reddere: quia istud reddere est habere; divinum munus qui reddiderit, non amittit. Daturus legem Deus, jusit ut populi lavarent vestes, lavarent corpora sua, totosque se ab omni carnis contagione mundarent, quia appropinquare Deo homo non potest facie corporali, mundano squalore pollutus. Lex illa, quæ gratiæ umbram tenuit et figuram, ^d purificationem merito

^a Alloquitur eos qui mox sacro fonte erunt tingendi, quos fidei semina vocaverat Tertullianus.

^b Adi notam ultimam superioris sermonis: et adde Christianum Lupum, tom. I Oper. pag. 6, ubi laudat hæc eadem verba Chrysologi.

^c Leo M. serm. 1 de Nativ.: *Nec inferiorem consumeret glorificatio, nec superiorem minueret assumptio.*

^d Notum est quam fuerint familiares Hebræis abluiones et purificationes. Unpe ingrediētibus tem-

quærit tantam, tantam merito exigit puritatem. Auditis Divinitatis sacramentum totum, quanta mentis, quanta corporis opus est puritate? Mundemus ergo corda, purificemus corpora, aperiemus oculos reseremus sensum, animæ januas patefaciamus totas, ut symbolum quod est fidei pactum, audire, capere, tenere, et in ipso cordis nostri secreto semper servare possimus. *Credo in Deum Patrem omnipotentem.* Credimus in Deum, si negamus deos, si renuntiamus idolis, si diabolum et ejus angelos abnegamus. *Audi, inquit, Israel, Dominus Deus tuus unus est (Deut. vi; Marc. xii).* Et iterum: *Non erunt tibi dii alii absque me (Exod. xx).* Habebit ergo Deum verum, unum Deum, qui Deum alterum non habebit. Credimus in Deum, et eundem confitemur Patrem, ut eundem semper habuisse Filium nos credamus: habuisse autem Filium, non conceptum, non inchoatum, non separatam partu, non auctum tempore, non minoratum gradu, non ætatibus immutatum, sed intra æternum Genitorem germen permanens in æternum. *Ego, inquit, in Patre et Pater in me est (Joan. xiv).* Audivimus Patrem, credamus Filium virtute divina, ordine non humano, arcano Dei, non ratione mundana, non lege sæculi, sed potentia superna. Quod scire licet discutere non licet; credere convenit, non convenit perscrutari: nam ob hoc omnipotentem Deum diximus, ut Deo impossibile nil putemus. *Et in Jesum Christum Filium ejus unicum, Dominum nostrum.* Ab unctioe Christus, Jesus vocatus est a salute: quia et unctio, quæ per reges, prophetas et sacerdotes olim a cucurrerat in figuram, in hunc regem regum, sacerdotem sacerdotum, prophetarum prophetam, tota se plenitudine Spiritus divinitatis effudit; ut regnum et sacerdotium, quod per alios præmiserat temporaliter, in auctorem ipsum refunderet et redderet sempiternum. Et Jesus quidem, id est, salvator, recte dicitur salus, quia et dedit rebus esse, et idem pereuntibus dat salutem. *Filium ejus unicum.* In se est unicus Filius, qui quod aliis per suam gratiam donat, ipse sibi unicam possidet per naturam. *Dominum nostrum.* Sicut supra diximus, Dominus Deus: Deus

plum præsto erat mare æneum: ubi se quisque lavaret Hujusmodi morem, fuisse etiam gentilibus (id scilicet curante diabolo, ut quæ ad Dei cultum ordinata fuerant, ad idola referrentur) testis est Herodotus lib. i, inter Donaria Delphos a Cræso missa duo vasa recensens, quibus se abluerent ingressuri. Et libro iv de vase loquitur, quod *καλχητόν* appellat sexcentarum amphorarum capaci, quod ex aculeis sagittarum factum indigenæ memorabant.

^a Vide Augustinum, de Cons. Evangel. cap. 4; Epiphanium, hæres. 19, apud Baronium an. 57 n. 30, tom I pag. 428 edit. Lucen.

^b Hæc omnia Christo per prophetas fuerunt enuntiata Lucæ 1: *Regnabit in domo Jacob in æternum, et regni ejus non erit finis, Matth. xxviii: Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra. Psalm. cii: Tu es sacerdos in æternum. Deuter. xviii, 15: Prophetam de gente tua, et de fratribus tuis sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus, ipsum audies. Joan. vi 13: Hic est propheta, qui venturus est in mundum.*

^c Ms. Cæsen., ipse.

^d Contra Photium, effluentem Christum Dei Fi-

lius esse per adoptionem, non per naturam. *A* unus constat in Christo: quia quidquid est, et deitate et humanitate Deus unus est. Desiit in Christo substantiarum diversitas, ubi caro cœpit esse quod spiritus, quod homo Deus, quod nostri corporis et deitatis una majestas. *Quinatus est de Spiritu sancto, et Maria Virgine.* Quid terrenum nascitur, ubi auctore spiritu virgo vocatur in partu? quis non divinam credat, quando quæ peperit nil sensit humanum? Deum mulier virgineo portabat in templo: hinc est, quod et acquisivit honorem matris, virginitatis gloriam non amisit. *Qui sub Pontio Pilato crucifixus est et sepultus.* Nomen judicis dicimus, ut passionis tempus, ut rei gestæ veritas sic patescat. *Crucifixus est.* Ut quia per lignum mors venerat, rediret vita per lignum. *Et sepultus.* Ut officia tota mortis impleret, ut mors morte moreretur, ut ex illius semine corporis, omnis humanorum corporum satio vitalem surgeret et levaretur in messem. *Tertia die resurrexit a mortuis.* Ut tribus in diebus Trinitatis beneficium panderetur, ut per triduanum tempus humana trium temporum generatio salvaretur, id est, ante legem, in lege et in gratia. *Ascendit in cælos,* Non ut petens, sed ut repentens cælos. *Nemo ascendit in cælum, inquit, nisi qui de cælo descendit (Joan. iii).* *Sedet ad dexteram Patris.* Sed Patrem non habet ad sinistram. Divinitatis concessus recipit nil sinistrum. *Sedet ad dexteram Patris,* ut patris deitate una. *Sedet ad dexteram,* ne sit minor gradu, posterior ordine, sed Patri divinitate una, æqua potestate conregnet: *Ego, inquit, et Pater unum sumus (Joan. x).* *Inde venturus est judicare vivos et mortuos.* Si credimus venturum *C* judicem, innocentes judici nos præparemus: judicem negat esse, qui advenire non credit: judicandum se satis iste diffidit, qui male vivit. Judicat vivos, judicat et mortuos, quos utique judicaturus exsuscitat. *Credo in Spiritum sanctum.* Hucusque Dominicæ nativitatis, passionis, resurrectionis, ascensionis, adventus mysterium conflentes, ad confessionem sancti Spiritus jam venimus: ut sicut in Patrem, et Filium, in sanctum Spiritum sic credatur, ut unam in Trinitate deitatem, virtutem, gloriam prædicemus. *Et sanctam*

lium esse per adoptionem, non per naturam.

^e Mita legit *subsistentiarum diversitas*, et addit: Non autem legendum substantiarum diversitas ut in impressis; ni volumus contortius substantiam interpretari. Desiit ergo in Christo substantiarum diversitas, quia humanitas in eo non habet propriam subsistentiam, sed formaliter per subsistentiam Verbi *subsistit*. Impressa lectio, quæ dicit substantiarum est contra symbolum Athanasii, dicentis: *Deus est ex substantia Patris ante sæcula genitus, et homo est ex substantia matris in sæculo natus.* Ideo scriptorum vitio corruptus textus videtur; et immo pro *ly substantiam, subsistentiam* restituimus, quia ubi error Scripturæ verosimiliter conjicitur, cessat Bellarmini Doctrina lib. iii de Christo cap. 13 dicens: *Patres non semper locutos juxta exactam dialecticorum regulam; sed abstracta pro concretis, et concreta pro abstractis aliquando usurpasse.* MITA. Vere autem hic Chrysologus contra Nestorium agens, rem ultra quam par est urget: et procul dubio hæresis Eutychetis tunc ei ignota erat; secus enim cautius se gesisset, ut in serm. cxxiv, ubi videtur hujusmodi hæresim præ oculis habuisse.

Ecclesiam. Credimus et Ecclesiam, quam Christi A receptam confirmatam credimus, et confitemur in gloriam. *Remissionem peccatorum.* In novum hominem nasciturus, antiqui reatus, peccati veteris quid habebit? qui præterita sibi remissa non credit debita, dubitat percipere se futura. *Carnis resurrectionem.* Crede, homo, de morte resurgere te posse, quia antequam viveres nil fuisti: aut quare dubitas quod resurgas, cum tibi totum quod in rebus est quotidie sic resurgat? Sol * accidit, et resurgit: dies sepelitur et redit: menses, anni, tempora, fructus, semina, cum transeunt ipsa moriuntur, cum redeunt sua ipsa morte reviviscunt, et ut resurrectorum te jugiet vernaculo instruaris exemplo, quoties dormis et vigilas, toties moreris et resurgis. *Vitam æternam.* Amen. Necesse est qui resurgit vivat B in æternum, quia si in æternum non viveret, non vitæ resurgeret, sed mortis. Signate vos. Hoc spei pactum, hoc salutis placitum, hoc vitæ symbolum, hanc fidei cautionem mens teneat, consevet memoria, ne divinitatis pretiosum munus ^b depretiet charta vilis, ne mysterium lucis atrum tenebret atramentum, ne secretum Dei habeat indignus et profanus auditor. Si mihi silentium semper vestra charitas sic præberet, ad omnes tractatus mei sermonis vester perveniret auditus: sed Deus noster et mihi fiduciam dicendi, et vobis audiendi desiderium donare dignetur.

SERMO LX.

In idem.

Si Cananitis mulier clamore subito, repentina fide, juvante Christo, et quod petebat accepit, et C quod negabatur extorsit (*Matth. xv*); si Æthiops spado arcanum vitalis lavacri præteriens invenit in via, rapuit in transitu (*Act. viii*); si Cornelius centurio antequam intraret baptismum, pervenit ^c ad Christum (*Act. x*); si latro in ipso momento mortis paradikum invasit (*Luc. xxiii*), et vitam vobis, in articulo temporis quam quæritis, quis negabit? Ex fide ergo accipite fidem, et ut fidei mysterium scire possitis, accessu temporis laborate. Moyses laturus legem cælum vocat et terram: sacerdos quid invocabit gratiam prolaturus? Ille dixit: *Attende ad cælum, et loquar, et audiat terra verba ex ore meo* (*Deut. xxxii, etc.*); ego dicam, Attende, Deus, loquar; et audiat homo verba ex ore meo. Ille dixit: *Expectetur sicut pluvia eloquium meum, et descendant sicut ros verbo meo*; D Ego dicam, Veniat sicut ros spiritus tuus, et inundet sicut flumen gratia tua, fiatque nunc cælestis Verbi

* Hac similitudine ad astruendam resurrectionis fidem passim utuntur Patres: Tertull. Apolog. cap. 48; Thodoret. orat. 9 de Provid.: Prudentius, lib. ii contra Symmachum; Ambrosius, Hexam. lib. iii cap. 8; Athenagorus, Apol. pag. 49, alique plures.

^b Pretio minuat. Hæc loquendi formula obviam sit in lectione SS. PP. Unde apud Paulinum carm. xiv, *depretiatus*:

Namque ubi corporeæ curatur gloria pompæ,
Vilescit pretio depretiatus homo.

Vide notam primam sequentis homilise.

unda saliens in vitam æternam. Ille dixit: *Quis nomen Domini invocavit, date magnificentiam Deo nostro, ego dicam.* Quia fidem invocavi, date credulitatem Deo vestro. Et quia navigia corporum nostrorum Quadragesimæ sunt ^d curata jejuniis, necesse est ut placitum fidei, symbolum cælestis commercii jam dicamus, quatenus sub certa spe per tota mundi æquora, per infidos sæculi fluctus lucra mansura sæculis conquiramus. Accipite ergo fidem, expectate rem: quia cui fides non præcedit in semine, res ei non sequitur in fructu. Signate vos. Sermo creat auditum, auditus concipit fidem, credulitatem parturit fides, confessionem credulitas nutrit, confessio perpetuam dat salutem. Hinc est quod meo, vestroque ore occurrit: sic sibi fides, credulitas sic amplectitur se; salus se confessionis osculo sic salutatur. *Crede in Deum Patrem omnipotentem.* Hæc vox totum Trinitatis fatetur et aperit sacramentum. Deum dicit, non deos, quia unum Deum in Trinitate credit Christiana fides: scit Patrem, scit Filium, scit Spiritum sanctum, deos nescit. Divinitas in personis trina est, sed una in Trinitate divinitas: personis Trinitas distincta est, non est divisa substantiis: Deus unus est, sed trinitate, Deus solus est, sed non solitarius; divinitas nec trinitate dividitur, nec confunditur unitate: hæc sentit fides cum dicit, *Crede in Deum.* Mox addidit, *Patrem.* Qui credit Patrem esse, Filium confitetur; qui credit Patrem et Filium, ætates non sentiat, gradus non cogitet, non tempora suspicetur, non conceptum quærat, nesciat partum: qui Deum credit, divina confessus est, non humana, ^e Sed dicit hæreticus Quomodo Pater, si non præcedit? quomodo Filius, si non sequitur? Quomodo non dat initium, qui generat? quomodo quod generatur, principium a generante non sumit? Hoc ratio docet, hoc natura probat. Erras, hæretice, hoc habet humana ratio, non habet hoc divina; hoc accipit natura mundi, deitatis non recipit, hoc natura; fragilitas humana concipitur, et concipit, parturitur et parturit, generatur et generat, accipit initium et dat finem, mortem suscipit et refundit, et reservat in sobole quidquid suæ conditionis est et naturæ. Deus vero Pater non genuit in tempore, quia tempus ignorat; non dedit initium, qui initium nescit; non transfudit finem, ^f qui non habet finem: sed sic genuit ex se Filium, ut tutum quod in se gerat esset et maneret in Filio. Honor geniti generantis honor est, perfectio geniti generantis forma est, minoratio geniti revelat ad generantis injuriam. Sed hæc audiens, hæretice, non dicas, Quomodo ista sint? dixisti Deum,

^e Restitutus locus ex ms. Cæsensæ. Editi, *ad spiritum.*

^d Fulcitur his opinio credentium tribus Quadragesimæ dominicis symbolum fidei catechumenos edoceri,

^e Cum Ravennæ multi Gothorum et aliarum nationum imperatorem Valentinianum comitarentur, et una secum ariana labe laborarent, id potissimum curabat Chrysologus, ut populum sibi creditum ab hujusmodi veneno immunem servaret. Vide serm. 98 et 114.

^f Alias ms. Cæsensæ et Vatic., *quia nec finem habet, nec initium.*

credidisti Patrem, omnipotentem confessus es; si dubitas, mentitus es; credo si dicis, quomodo non credis. si discutis? si putas impossibile, omnipotentem quam confessus es sustulisti; sed nos qui Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum unius majestatis et gloriæ confitemur, fidem Dominici corporis jam loquamur. *Et in Jesum Christum Filium ejus unicum Dominum nostrum.* Postquam Dei Filius sicut pluvia in velus toto divinitatis unguento nostram se fudit in carnem, ab unguento nuncupatus est Christus: et hujus nominis exstitit solus auctor, qui sic Deo superflusus est, et infusus, ut homo Deusque esset unus Deus. Hoc ergo unguenti nomen effudit in nos, qui a Christo dicimur Christiani; et impletum est illud quod cantatur in Canticis Canticorum. *Unguentum effusum est nomen tuum (Cant. 1).* *Et in Christum Jesum Filium ejus.* Illud sacramenti nomen est, hoc triumphi: nam sicut a Deo unctus nomen sortitur ex unguine, ita cum salutem perditam mundo reddidit, a salvando nomen salvatoris assumit. Sæpe jam diximus, quod Jesus Hæbraica lingua dicitur, salvator dicitur hoc Latina. *Et in Christum Jesum Filium ejus.* Cujus? utique Dei Patris; cum dicis ergo in Jesum Filium ejus, confiteris Jesum qui natus est de Maria Dei esse Filium. Cave ergo ne amplius sentias in Christo^a quod homo fuit, sed semper quod Deus sit confitere, Apostolo sic dicente: *Et si novimus Christum secundum carnem, sed jam non novimus (II Cor. 11).* *Unicum Dominum nostrum.* Hoc convenit ad utrumque, quia et unicus Patris est, et unicus Dominus noster est: alii filii, alii domini esse per gratiam perceperunt; solus Christus esse filius, esse Dominus habet et possidet per naturam *Qui natus est de Spiritu sancto ex Maria virgine (Matth. 1, 20).* Si juxta evangelistam quod in ea natum est de Spiritu sancto est, quia Deus spiritus est, hæreticus jam Deum natum virginea confiteatur ex carne; neque amplius cœleste mysterium, virginitatis partum, trahat^b ad conceptum mundi, ad terrenæ fragilitatis injuriam. *Qui sub Pontio Pilato crucifixus est et sepultus.* Nomen judicis audis ut tempus passionis agnoscas; audis crucifixum, ut ex mortis ignominia magnitudinem sentias charitatis, mortemque quæ per lignum venit, mortificatam scias esse per lignum; et credas majora tibi esse reddita per paradisi arborem, quam perdidisse te per paradisi arborem suspirabas. Sepultum dicis, ^c ut veram carnem Christi mortemque non perfunctoriam probet confessio sepulture, mortem suscepisse et vicisse, intrasse inferos et rediisse, venisse in jurastartari, et tartari jura solvisse. non est fra-

^a Vel Ebionitarum, vel potius, ut sui moris erat, Nestorianam hæresim tangit.

^b Jovinianistæ virginitatem Mariæ destruunt, dicentes eam pariendo violatam fuisse. Lib. de Hæres., qui inscribitur Augustino.

^c Eutichetis error fuit, Christi carnem non esse ejusdem naturæ cum nostra, neque Verbum veram assumpsisse carnem, sed quamdam aliam apparentem et phantasticam: ita Verbum potius se hominem passum et sepultum simulaverit, quam revera fuerit. Flavian. epist. 9 inter Epist. S. Leonis, et ejus Gem

gilitas, sed potestas. Confiteris *die tertia resurrexisse*, ut intelligas resurrectionem Christi totius Trinitatis fuisse victoriam. Dicis *Ascendisse in cælos*, ut cæli Dominum credas, ut unde venerat rediisse fatearis, quia superato diabolo, calcata morte, liberato mundo, super cælo triumphat Christus, qui victus putabatur in terris. Clamas, *Sedet a dexteram Patris*, Ut quia Patris et Filii una est deitas, par potestas, in cœlesti consessu nulla sit sinistra sessionis injuria. *Inde venturus est judicare vivos et mortuos.* Quia veniente Christo, resurgent mortui, sistentur vivi, ut pariter causas reddant de suorum ratione factorum. Et quia Dominici corporis jam diximus sacramentum, ad confitendum deitatem Spiritus perveniamus. *Credimus in spiritum sanctum.* Quem Deum nobis inclamat vox divina, cum dicit: *Quia Deus spiritus est (Joan. 14).* *Credimus in sanctum spiritum.* Quem propheta coprophetam Patris et Filii decantat: *Verbo Domini cæli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum (Psal. xxxii).* Totus Deus, totaque Dei virtus est, qui creator cœlestium probatur esse virtutum. *Credimus sanctam ecclesiam.* Quam sic in se suscepit Christus, ut eam divinitatis suæ faceret esse consortem. *Credimus remissionem peccatorum.* Quia qui Per Christum et Ecclesiam in novum hominem fuerit natus, ^d veteris delicti nil habebit. *Credimus carnis resurrectionem.* Ut credamus passionis, mortis, resurrectionis Christi hanc fuisse causam, ut nos resurgeremus ex mortuis. Resurget caro, resurget, ut ipsi sumus, ut agnitio maneat personarum, ut et martyr de persecutoris pœna lætitiæ sumat, et persecutor sumat de martyris honore supplicium. *Credimus vitam æternam.* Quia post resurrectionem nec honorum finis est, nec malorum. Signate vos. Fidem quam credimus et docemus, non atramento, sed spiritu, committamus pectori, non chartæ; demus memoriæ, non libro, ne divinum munus violentes humanæ, ne cœleste secretum arbiter profanus assumat, ne quod est credentibus ad vitam, existat perfidis ad ruinam. Sol lippientibus oculis non lucem tribuit, sed tenebras; vinum vires febrientium non reparat, sed enervat; sine medico vitæ poculum fit lethale, sic perfidis perniciosum est sine fide fidei sacramentum. Sicut dicit Apostolus, *Capiatur fides ex auditu, auditus autem capiatur ex verbo (Rom. 10);* et vitæ placitum, pactum fidei, lex salutis non hæreat morituris, sed vivis sensibus affigatur.

• SERMO LXI.

In idem.

Nisi me solaretur beati Pauli subita et inopinata

Leonis epist. 97 ad Leon. imp.; Theodor. lib. vi de Fab. Hæret., in fine. Hanc opinionem ex Lutheranis secutos fuisse Gasparem Swenckfeldum, et Andreæ Musculum ex Staphylo in lib. de Concord. Discipul. Lutheri advertit Bellarminus de Incarn. lib. 11 cap. 2 pag. 189 edit. Venetæ.

^d Per baptismi regenerationum omnia deleri peccata, optime docet Augustinus tom. VII de peccat. Merit. et Remiss., contra Pelagium lib. 11 cap. 27, et contra duas Epist. Pelagii lib. 1 cap. 12. MIRA.

^e Ex quolibet sermone in symbolum colligitur san-

conversio (*Actor. ix*), vix crederem tam facile vos de terrena labe in caelestem posse gloriam commutari. Illum namque de persecutore mox apostolum praestitit repentina confessio, et Ecclesiae dedit insignem magistrum, quem forentem Christiani nominis invenerat vastatorem. Nec minus animat me ^a illius spadonis exemplum, quem fides ante rapuit ad gratiam, quam currus ^b ad Indiam domumque revocaret (*Actor. viii*). Accedit illud etiam latronis mirabile documentum, qui tunc rapuit paradisum, quando latrocinii sui poenas est appensus, ut solveret (*Luc. xxiii*). Unde nos, filioli, quia sic tempus vestrae regenerationis aptastis, ut neque nos possimus dicere quod necesse est, neque vos possitis quod oportet audire, fidem fidei committentes, tradimus breviter quod ^c latius commendare non possumus. Nam quem admodum exponentibus nobis potestis cognoscere symboli sacramentum, qui ipsum symbolum memoria capere vix valetis? Hoc monemus solum, ne quis committat litteris, quod est cordi mandaturus ut credat, Apostolo sic monente: *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem (Rom. x)*. Audituri formam fidei, credulitatis normam, confessionis ordinem, parate simul corporis et cordis auditum. Sicut fons ore angusto manans magnis fluviorum laticibus ampliatur, sic fides symboli breviato sermone credulitatis latissimos dat meatus. Et sicut radix alte fixa in excelsum germen se protendit, fides sic radicata pectoris in profundo in excelsum credulitatis cacumen attollitur. Ergo de cordibus vestris expurgate perfidiae ecenum, ut pura per vos fidei fluentia percurrant; incredulitatis fruteta in vobis radicitus amputate, ut excrescant ad alta credulitatis vestrae robusta plantaria. Et quia, auctore Apostolo, *corde creditur ad justitiam, ore confessio fit ad salutem (Rom. x)*, in confessionis vocem modo date quod jam corde creditis. *Credo in Deum Patrem omnipotentem*. Qui credit in Deum, Deum discutere non praesumat; Deus quod sit, sufficit scire; qui requirit unde sit, quantus sit Deus, Deus quid sit, hic nescit; sol importunum tenebrat aspectum, ad Deum inconcessus caecatur accessus; Deum qui vult videre, visionis ejus discat tenere mensuram; Deum suum qui vult scire, nesciat gentium deos; qui deos dicit,

ctissimum archiepiscopum nostrum quamplurimos baptizasse infideles adultos, tum barbaros, tum Italos ac Ravennates, qui adeo sanctis exemplis et sacra hujusce pastoris doctrina ad fidem suscipiendam invitabantur, ut nec differre baptismatis succeptionem, prout multi solebant, ob magnam Spiritus sancti in cordibus eorum commotionem possent. Quod cum ab externis indiciis beatus antistes argumentaretur, eos quamplurimum baptizare nitebatur, fisis exemplis adductis, Pauli scilicet, ac spadonis, et latronis. Ea tempestate et Romae multi ad fidem Christi convertentur, teste D. Leone papa I serm. 2 de Nativit.: *Cum utique ad fidem primum venientibus oris nostri officium debeamus. MITA.*

^a Vel vere spado fuerit; his enim utebantur reginae ad avertendas suspiciones; unde Terentius:

Kusochem porro dixit velle te,
Quia soles utantur his reginae;

A contradicit Deo. Servire uni libertas est, captivitas multis. Quem Deum confessus es, crede Patrem; ut credens Patrem, esse Filium discas; dicens Filium, genitum cognoscas esse de Patre; cognoscens de Patre genitum, quomodo sit genitus non requiras, quia dixisti, *Credo in Deum Patrem omnipotentem*. Omnipotens potest omnia, et si omnia potest quod in se, ex se, et semper secum habeat Filium quis negabit? Generatio Dei initium non habet, nescit finem, non admittit excessum, quando in Genitore Genitus permanere persistit, dicente ipso Domino. *Ego in Patre, et Pater in me est (Joan. x)*. *Ego et Pater unum sumus (Joan. x)*. Confessus es Patrem, confessus es Filium, confessus es divinitatis arcanum, confitere incarnationis Dominicae sacramentum. *Et in Christum Jesum Filium ejus*. Christus a superno vocatur unguento, est enim tota plenitudine divinitatis infusus; Jesus nomen est a salute, quod nomen omne quod in caelo, quod in inferno est, tremens, genuflexum, summisso vertice confitetur (*Philip. ii*). *Et in Christum Jesum Filium ejus unicum Dominum nostrum*. Ut Patris et Filii est nobis una deitas, ita ^d dominatio una sit nobis. *Qui natus est de Spiritu sancto ex Maria virgine*. Spiritus et virgo copula terrena non est, caeleste sed est secretum; hinc est, quod nascitur est divinum. Ergo quod natus est confitendum est, quomodo natus est tacendum est; quia quod secretum est sciri non potest, quod clausum est nescit aperiri, quod singulare est non refertur exemplo. *Qui sub Pontio Pilato crucifixus est et sepultus*. Judicis nomen audis, ne tempus ignores; crucifixum audis, ut tibi mortis qualitas innotescat; et intelligas quid impenderit tibi, qui propter te poenam tantae mortis excepit. Audis sepultum, ut scias mortem non fuisse perfunctoriam, ^e sed veracem. Mori nolle est timoris humani, divinae virtutis est surrexisse de morte; hic ergo non offendat mortis auditus, ubi resurrectionis gloria abscondit mortis injuriam. *Tertia die resurrexit*. Quia hominis est quod moritur, Trinitatis est quod resurgit. *Ascendit in caelos*. Hominem ferens illo, ubi semper mansit. *Sedet ad dexteram Patris*. Ad dexteram sedet, quia habet deitas nil sinistrum. *Inde venturus est judicare vivos et mortuos*. Judicabit vivos et mortuos, quia resurgent ad iudicium, qui

vel regius minister, et princeps Palatinus; eunuchus enim in Scriptura idem qui princeps, ut Daniel I. Hinc Putipharus, licet uxoratus, dicitur eunuchus Genes. xl.

^b Aethiopiae reginam et illius quae Africana vocabatur, docent Acta Apostolorum. Quid ergo? Numquid Aethiopia in India? Hujusmodi nomen usurpasse crediderim Chrysologum, eo quod Aethiopes dicebantur ultimi hominum.

^c Adverte saeculi disciplinam, quae arcana religionis catechumenis aperire vetuerat, ut alibi observatum.

^d Ambrosius in cap. vi Lucae dixit: *Unus Dominus, qui unus Deus*; et quomodo id exponatur habes loco citato. MITA.

^e Apposite D. Thomas in Epist. I ad Corinth. pag. 45 tom. VI Oper pag. 193 recent. edit. Venet.: *Evidens enim mortis signum alicujus, est quod sepe-liatur.*

non putantur esse post mortem, quos gentilitas existimat perisse cum sæculo. *Credo in spiritum sanctum.* Ut in Patre et Filio, et Spiritu sancto unam credas et intelligas esse deitatem. *Credo sanctam Ecclesiam.* Ut confitearis Ecclesiam Christi sponsam in perpetua Christi societate mansuram. *Credo remissionem peccatorum, carnis resurrectionem.* Qui remissionem peccatorum, qui carnis resurrectionem non credit, aufert veniam sibi, ipse subtrahit vitam. Quod audistis et credidistis, quod confessi estis, cor habeat, memoria teneat, charta nesciat, scriptor ignoret, ne sacramentum fidei divulgetur in publicum, ne ad infidelem fidei derivetur arcanum. Deus qui vobis sacramentum fidei et audire dedit, et credere, ipse vos æternam pervenire faciat ad salutem.

SERMO LXII.

In idem.

* Nutritor pius nisi totus fuerit redactus in parvulum, nunquam parvulum perfectum perducit in virum; denique tunc vocem tenuat, verba ponit, agit nutibus, sensus seponit, infirmitat viscera, abjicit vires, membra dissolvit, gressum tardat, gestit non ambulare, sed repere: ridere simulat, timere fingit, flere mentitur, quia est in isto mendacium pietas, despicisse prudentia est, est infirmitas virtus. Hoc reor beatum Paulum fecisse, cum dicit: *Factus sum parvulus in medio vestri, tamquam si nutrix fovet filios suos* (I Thes. II). Sed forte aliquis stupeat, cum videat nutriculum ista facientem: non irridet si est parens, si pater est non miratur: hoc stultitiam dicere non potest qui scit amare. Unde vos jam patres, jam fortes, jam prudentes deprecor ut me patiamini parvulis Domini mei dependere debitas nutritionis obsequia: et blandimentis hodie magis congrua quam peritiae verba deprimere; non quadrare, sed liquare sermones, et eos adhuc teneris faucibus in modum lactis effundere, docente Apostolo, *Lac vobis potum dedi, non escam* (I Cor. III), mutare voces, amare varios affectus, et quid plura? mente, corde, corpore imbecillis parvulorum mentibus occupari. Sed jam vos Ecclesie pia germina prophetico sermone compello. *Venite, filii; audite me* (Psal. XXXIII), immo per me, et per meam vocem, jussa veri genitoris audite, quia vos meo ore Deus vocat. *Venite filii.* Quo venite? et ad quid? *Timorem Domini*, inquit, *docebo vos.* Et quis veniat ad timorem? ille qui vult vitam, ille qui cupit videre dies bonos; ille qui vult bonum facere, fugere malum; ille qui post carnis et spiritus conflictum quietem divine pacis desiderat obtinere. *Venite, filii; audite me: timorem Domini*, inquit, *docebo vos. Quis est homo qui vult vitam, et cupit dies videre bonos? Prohibe linguam tuam a malo, et labia tua*

* Veteres, nutricium dixere. *Inscriptio.*

MEMORIA TERTULLIA
NUTRICIO SUO.

Justin. Instit. tit. 6 § 5: *Aut pedagogum, aut nutricium, aut educatorem.* Laudat verba hæc Chrysologi Pignorius de Jernis, pag. 382 recent. edit.

† Hæ. Cæs., educationis.

ne loquantur dolum. Sicut autem vitiant erimina conscientiam, sic dolus labia polluit, linguam maledicta contaminant; ac sic Deo confiteri non potest labiis inquinatus et lingua. Et quia *corde creditur ad justitiam, ore confessio fit ad salutem* (Rom. X), sanctificate corda, mundate labia, justificate linguam, ut vox fidei bajula de puro pectore tota sanctitatis procedat exemplo. Signate vox. Placitum vel pactum, quod lueri spem venientis continet, vel futuri, ° symbolum nuncupari contractu etiam docemur humano: quod tamen symbolum inter duos firmat semper geminata conscriptio, et in stipulatione cautum reddit humana cautela, ne cui surrepat, ne quem decipiat perfidia contractibus semper inimica. Sed hoc inter homines, inter quos fraus, aut a quo facta est, aut cui facta est, semper lædit; inter Deum vero et homines symbolum fidei sola fide firmatur: non litteræ, sed spiritui creditur: et mandatur cordi, non chartæ: quia divinum creditum humana non indiget cautione. Deus facere fraudem nescit, pati non potest, quia non excluditur tempore, non ætate vincitur, occultatione non fallitur; videt abscondita, furata tenet, negata possidet. Deo salva est ratio sua semper, quia ille, quod credidit, ubi pereat non est; ac si homini, non Deo, neganti perit, non perit feneranti. Sed dicis: Qui falli non potest, quid est, quod exigit placitum? quid symbolum quærit? Quærit ille propter te, non propter se; non quia ille dubitat, sed ut tu credas: quærit symbolum, quia qui ad tuam sortem venit, ad tuam non dedignatur venire contractum; quærit symbolum, quia qui cum totum semper ipse commodat, vult deberi; quærit symbolum, quia te modo non ad rem convocat, sed ad fidem et per placitum præsens futurum pertrahit et invitat ad lucrum. Hoc Apostolus commemorat, cum dicit: *Ex fide in fidem* (Rom. I). Et alibi: *Justus ex fide vivit* (Hebr. X). Nemo ergo immemor symboli sit, nemo initi cum Deo placiti sit oblitus; nemo cum fidem modo susceperit, rem requirat; cum ad spem venerit, quare non mox sperata percipiat conqueratur. Audi Apostolum dicentem: *Spe salvi facti sumus, spes autem quæ videtur non est spes; quod enim videt quis, quid sperat* (Rom. VIII)? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Spes ad futura tendit, fides ad promissa transmittit; cum res venerint, adventerint et promissa, spes desinit, fides cessat. Dulcis est epistola, sed usque dum veniat ipse qui misit; necessarium chirographum, sed usque ad debiti redditionem; grati flores, sed usque dum veniatur ad poma. Sed præsentia epistolam delet, rumpit solutio cautionem, flores consumuntur a pomis: et ideo te superni Patris filium, hæredem Dei, cohæredem Chri-

° Symbolum hic est scriptura seu chirographum inter duos contrahentes factum; vel est pignus ex utraque partium datum, ne ab initio contractu impune resilire liceat. Mira. Addam testem Suidam ad mentem Chrysologi: *Symbola, pactiones, quas inter se civitates pepigerunt, et suis civibus proposuerunt, statuentes ut aliis præsent ea quæ jussa sunt, et ab aliis vicissim impetrent.*

sti, participem regni celestis, confessorem divini iudicis, cœli incolam, paradisi possessorem modo designatum te fide noveris; modo spe, non re noveris te promotum. Et ideo suscipite fidem, tenete spem, dicite symbolum, ut ad rem et ad illa valeatis bona quæ prædiximus pervenire. Signate vos. Hodie, homo, representata est Deo anima tua. *Credo in Deum.*

^a Quæ diu ante dicebat Deum, sed nesciebat; vocabat Deum, sed ignorabat; ignorabat utique, quem taliter per lapides et ligna requirebat. Dicat ergo modo, dicat: *Credo in Deum patrem omnipotentem.*

^b Quæ diu cum videret lapides, cui crederet non videbat: sed est vere Deus, qui te præstitit non videndo videre, quem videndo dii gentium fecerant non videre. Audi dicentem Dominum: *In iudicium veni in hunc mundum ut qui non vident, videant, et videntes cæci fiant (Joan. ix).* *Credo in Deum Patrem.* Inest Deo pietas, est in Deo semper affectio, paternitas permanet apud illum; semper ergo Filium fuisse credas, ne Patrem semper non fuisse blasphemæ. Sed dicis: Si genuit, quomodo semper habuit? quomodo genuit? Qui sic interrogas, fidem negas, quam fateris. *Credo dixisti: si credis, unde venit quomodo? quomodo sermo dubitantis est, non credentis. Credo dixisti in Deum Patrem omnipotentem: si est, quod non potest, omnipotens non est; sed tu illum genuisse ex aliquo Filium putas, quem totum fecisse confiteris ex nihilo, ex aliquo utique, si ex tempore: quod si Pater tempus non capit, Filius initium nescit. Sed quam miserum, ut tu illum facias temporalem, qui te præstitit sempiternum. Non ergo conceptione temporum non passione viscerum, sed Pater Filium, generat, nobis dum revelat. Et in Christum Jesum Filium ejus unicum Dominum nostrum. Attende, homo, qua reverentia tibi fides insinuat et traditur: audi Patrem, ut sentias, intelligas, credas, non discutias Filium; et quia est confitearis, non unde, et quando, et quomodo sit, temerarius perscrutator inquiras. Hinc est, quod tibi cœlestis sermo ut annuntiet Patrem, mox te ad Christum, ad Jesum, ad Filium, ad unicum Dominum nostrum tota mente transmittit, ut cum videris ejus quæ sunt humana, te nec assequi posse, nec æstimare, nec capere, non audeas ejus quæ sunt divina contingere. Quia natus est de Spiritu sancto ex Maria virgine. Age, homo, si tamen homo, progredere corde tuo, consurge mente tua, dilatare sensibus tuis, arrige ingenii tui acumina, excita*

^A scientiæ tuæ vires; quidquid in te rationis est, exuscita, examina, discute, perscrutare, et nunc stupenti modo solus aperire quid est quod Spiritus generat, Virgo concipit, Virgo parit, permanet virgo post partum; quemadmodum fit Verbum caro, Deus homo, homo transfertur in Deum; quemadmodum cubacula capiunt quem non capit cœlum; quemadmodum portatur humeris orbem qui sustinet totum; quare ipse qui fecit omnia, instituit universa, cuncta moderatur, de te nasci, a te regi voluit, instituit nutriri, ut te parente viveret, cuius ante despexerat servitutem. Et si hoc potueris de reposito divinitatis attingere et proferre de deitatis arcano, tunc interius accede, ascende altius, licentius intueri, et tunc Patris tempora, initia Filii, explorator novus, singularis inventor, proditor divinitatis expone. Esto major

^B Isaia, qui dixit: *Sicut ovis ad occasionem ductus est et sicut agnus coram tondente se sine voce, sic non operuit os suum; in humilitate iudicium ejus ablatum est, generationem ejus quis enarrabit (Isa. lxxv)?* Cujus? Hujus generationem qui sicut ovis ad occisionem ductus est. ^b Si Christi humana generatio existit, si divina; et si ut generatur, narrari non potest, quæ te, homo, unda, qui te fluctus, ad istud naufragium pertulerunt? qui te spiritus per aera volitare impulit ad ruinam? Pater, Filius et Spiritus sanctus una deitas, una virtus, una sempiternitas, majestas una: quidquid autem Filius minoratur, accipit, ⁱ crescit, mei est corporis, non substantiæ suæ. Aut miraris homo quia Patrem vocat in cœlo qui matrem habere dignatur in terra?

^C *Qui sub Pontio Pilato crucifixus est, et sepultus.* Quare, homo, qui in se æqualis est Patri, hoc solum, quod in te minor esse voluit, accusas? quem audis sedente Pilato astare, cognoscente Pilato iudicari, quare hoc solum accipis addici accusantibus criminosis, reo pronuntiante damnari? Sed ille de carne tua nasci voluit, tuis voluit uberibus occupari, jacere in tuo pectore, tuis voluit humeris bajulari, qui semper a te amari voluit, non timeri. Require quid in lege mandaverit primum, et quid in gratiam quæsierit tunc videbis. Interrogatus Dominus, sicut evangelista dixit, quod esset mandatum in lege primum, ait: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua (Matth. xxii);* hinc est quod ad cor tuum venit, ^j et ad mentem tuam, quia animo, corde,

est, tam divina quam humana reperitur; utramque inenarrabilem vocavit Isaia. Lectio non est mutanda, sed apte distinguenda. Hæc Latinus. Contra Arium et Eutychem hæresiarchas, ut in epistola Auctoris ad Eutychem, et infr. serm. 145. MITA.

ⁱ Adhæsi correctioni Meursianæ. Editi, *nescit*. Cæterum loca Scripturæ Joan. xiv et I Corinth. xv, et si quæ alia, explicanda sunt, quod Filius sola ratione humanæ naturæ sit minor Patre. Ita Chrysostomus. Cyrillus lib. ii Thes., Augustin. lib. ii Trinit., cap. 7, et Gaudentius in Epist. ad Paul., rejecta veterum Patrum explicatione de ratione principii, non de ratione naturæ, a qua utpote minus congrua resiliisse videtur Chrysologus.

^j Ms. Cæsens, *suscepit animam tuam.*

^a Ms. Cæsens., *quem.*

^b Ms. Cæsens., *quem.*

^c Mss. Cæsens. et Vatic., *possit.*

^d Ms. Cæsens., *Patrem.*

^e Et non magis angelus, ut ista intelligas; vel animal ratione carens, aut diabolus malitia utens, qui temere ista disquiris. MITA.

^f Ita Latinus et ms. Vallicell.; editi, *arripe.*

^g Ms. Cæsens., *stupenda.*

^h Omnia quæ consului mss., *generatio existit si Divina.* Lectio nisi apte distinguatur et pronuntietur, non parit hoc loco congruam sententiam quare sic puto legendum: *si humana Christi generatio existit et divina.* Hoc est, si utraque generatio in eo locum habet, et in uno Christo, cum ad occisionem ductus

corpore a te ab initio diligere perquisivit. *Qui sub Pontio Pilato crucifixus est et sepultus.* * Hucusque Judæus, sequitur hæreticus; expectet: ad priora illorum nullus accedat, qui Christi pascuntur, et saginantur injuriis. Sed vos, filioli, audite, ut post passionem mortis, sepulturæ mœrorem resurrectionis gaudiis effugatis. *Tertia die resurrexit.* Ut esset nostri corporis resurrectio, virtus, gratia, beneficium Trinitatis. *Ascendit in caelis.* Per me, qui per se numquam defuit cœlo. *Sedet ad dexteram Patris.* Divinæ virtutis ordine, non honoris humani. Diximus, sic Filius a dextris sedet, ut numquam Pater sedeat a sinistris. *Inde venturus est judicare vivos et mortuos.* Et quid debet judici mors? hinc est quod resurgit, ut debeat. *Credo in Spiritum sanctum.* Hunc in quem credit, negat, qui Spiritum sanctum negat. *In sanctam Ecclesiam.* Quia Ecclesia in Christo, et in Ecclesia Christus est; qui ergo Ecclesiam fatetur in Ecclesiam se confessus est credidisse. *Remissionem peccatorum.* Da tibi, homo, veniam tu credendo, qui ad omnia peccata dilapsus es desperando. *Carnis resurrectionem.* Hoc est totum fidei documentum: si carnem, quæ corrupta est, quæ putrefacta est, quæ periit, per Deum resurgere, ^b repaginari, redire posse credas, quem posse omnia, quando omnipotentem confessus es, tunc jurasti. *Vitam æternam.* Bene addidit vitam æternam, ut se resurrecturum crederet, qui resurget per ipsum, ^c qui cum Deo Patre et Spiritu sancto vivit et regnat, nunc et semper, et per immortalia sæcula sæculorum. Amen.

SERMO LXIII.

De Lazaro a mortuis suscitato.

Post apostolicam lectionem cupientibus nobis ad evangelicas redire virtutes, ^d mox Lazarus ab inferis reversus occurrit apportans vincendæ mortis formam, deferens resurrectionis exemplum. Si ergo placet, priusquam ingrediamur pelagus lectionis, priusquam aggrediamur quæstionem fluctus, ante-

* Observat Mita verba hæc desiderari in mss. Cæsensæ et Urbini: exstant autem in Vatic. et Vallicellano, ubi non variant ab impressis. Sensum tamen Auctoris eruit Mita, atque hic eum agere contra Judæos et hæreticos. Judæus etenim, et si fateatur Christi mortem et sepulturam, ultra non progreditur in fide; immo ipsius Christi resurrectionem negat. Hæreticus item carnis futuram resurrectionem negabat. Contra hos insurgit Auctor, ut Christianos auditores confirmet in fide resurrectionis carnis humanæ. Ex Mita.

^b Denuo sociari, pompingi. Hujus vocis unum tantum ex Chrysologo exemplum profert Du Cangius.

^c Conciones veterum Patrum sub divinæ ac sanctissimæ Trinitatis invocatione et glorificatione frequentissime conclusas ostendit Ferrarius lib. 1 de Rit. Sac. Eccles. Conc. 132.

^d Idem ac Eleazarus, ex vocis Hebraicæ contractione. Grotius ex Tertulliano ac Prudentio. Lazarus autem juxta Bedam apud D. Thomam in Catena interpretatur *adjutus*. Chrysost. homil. in cap. XVI Lucæ. tom. II, pag. 1174.

^e Augustin. tract. 49 in Joan., Oper. tom. III, p. II, pag. 449 edit. Antwerp. : *Inter omnia miracula quæ*

quam facti talis altitudinem penetramus, resurrectionis contemplemur aspectum: quia hoc * signum videmus esse signorum, virtutum cernimus esse virtutem, mirabilium esse mirificentiam pervidemus. Suscitaverat Dominus filiam Jairi principis synagogæ, sed adhuc funere calente, sen adhuc mediante morte, corpore adhuc præsentem, adhuc inter homines homine morante, adhuc ^f viante spiritu, adhuc anima claustra tartari nesciente, ac ne multis, sic mortuæ vitam reddidit, ut jus maneret inferni. Suscitavit et unicum matris; sed sic, ut retineret phœretum, ut anticiparet sepulcrum, ut corruptionem suspenderet et præveniret fetorem, ut ante mortuo vitam redderet, quam tota mortuus jura mortis intraret. Circa Lazarum vero quod geritur, totum singulare est, cujus mors, cujus resurrectio commune nil habet cum prædictis; quem circa et vis tota mortis impleta est, et forma resurrectionis plena resplendet. Audeo, et dico ^g totum rapuisse resurrectionis Dominicæ sacramentum triduanus ab inferis Lazarus si rediisset: nam Christus rediit triduanus ut Dominus, Lazarus revocatur quadriduanus ut servus. Sed ad probanda quæ diximus, jam prælibemus aliqua lectionis. *Miserunt, inquit, sorores ejus ad Dominum dicentes, Domine, ecce quem amas infirmatur.* ^h Sic dicentes affectum pulsant, ⁱ interpellant amorem, conveniunt charitatem, necessitudinem necessitudine gestiunt ^j submovere: sed Christus cui plus est mortem vincere quam removere languorem, cujus amare illud est, non ut dilectum allevet, sed ab inferis ut reducat, dilecto non languoris medicinam, sed resurrectionis gloriam mox paravit. Denique, *Ut audivit infirmari Lazarum, sicut dicit Evangelista, mansit in eodem loco duobus diebus.* Videtis quemadmodum dat locum morti, licentiam dat sepulcro, corruptioni posse permittit, negat nil putredini, nil fetori; atque ut tartarus rapiat, trahat, habeat, admittit; atque agit ut humana spes tota pereat, et tota vis mundanæ desperationis accedat, quatenus quod facturum est

fecit Dominus noster, Lazari resurrectio præcipue prædicatur.

^f Omnia metaphorice dicta, et rhetoricis coloribus adornata. Voce *viare* pro *iter facere* alii utuntur scriptores hujus ævi. Sidonius lib. IV, epist. 3; Fortunatus lib. IX poem.; Ambrosius, lib. V Hexam. cap. 10: *Quis tribuit dispositionem viandi.*

^g Cum tridua Christi resurrectio plurimis abundet mysteriis et sacramentis. Si Lazarus triduanus surrexisset, id quod Dominicæ resurrectioni servatum erat sibi assumpsisset, et repræsentasset in se quod mehercule servum dedecebat. Resuscitatur itaque ante Domini resurrectionem; sed quadriduanus jam fetens, ne Dominicæ resurrectionis sacramento præjudicium inferret, simulque ne discipulorum fidem raperet, ut hic infra, et serm. 81. MITA.

^h At per nuntios ad Jesum missos: qui absens erat et trans Jordanem.

ⁱ Sorores Lazari non sua, non fratris merita deprædicant, sed solum amorem Jesu erga ipsum, ut observat hic Brugensis. *Sufficit ut noveris, inquit Augustinus loco cit. pag. 451, non enim amas et deseris,*

^j Latinius legit *submonere*.

divinum sit, ^a non humanum. Tantam autem ^b in loco exspectatione mortis residet, ut et mortuum ipse nuntiet, et tunc ad Lazarum denuntiet se venire. At enim, *Lazarus mortuus est, et gaudeo*. Hoc est amasse? gaudebat Christus, quia moreror mortis vertendus mox erat resurrectionis in gaudium. *Et gaudeo propter vos*. Quare, propter vos? quia in morte et resurrectione Lazari figura tota mortis et resurrectionis dominicæ pingebatur; et quod erat secuturum mox in Domino jam præcedebat in servo. Dicebat semel et iterum discipulis suis: *Ecce uscendimus Hierosolymam, et Filius hominis tradetur principibus sacerdotum et scribis: et condemnabunt eum morte, et tradent eum gentibus ad illudendum et flagellandum, et ad crucifigendum (Matth. xx)*. Et ista dicens, videbat eos fieri satis dubios, satis tristes, satis consolationis extorres: et noverat eos ita opprimendos esse ipso pondere passionis, ut nihil in eis ex vita, nihil in eis ex fide, nihil in eis remanere posset ex luce, sed tota pene perfidie nocte fuscandos. Et ideo mortem Lazari usque ad quadriduanum tempus protendit, usque ad fetorem prævalere permittit, ut discipuli dubium non haberent posse Dominum post triduum adhuc recentem surgere, cum servum vidissent post quadriduum surgere jam fetentem; et crederent illum facile posse sibi vitam reddere, qui alium taliter revocarat ad vitam. Hinc est quod dicit: *Gaudeo propter vos, ut credatis*. Necessæ ergo erat mors Lazari, ut et cum Lazaro ^c jam discipulorum fides consurgeret sepulto. *Quoniam non eram ibi*. Et erat locus ubi non erat Christus? et quomodo non erat ibi, unde mortuum Lazarum discipulis nuntiabat? Fratres, erat ibi Christus Deus, sed ibi ^d non erat homo Christus; erat ibi Christus Deus cum moreretur Lazarus, sed nunc ad mortuum venturus erat Christus, quando erat mortem Christus Dominus subiturus: dicebat itaque, *Quoniam non eram tibi*. Hoc est in morte, in sepulcro, in inferno, ubi per me et meam mortem potestas tota mortis est subruenda. *Martha, inquit, ut audivit quia Jesus venit, occurrit illi, dicens, Domine, si hic fuisset frater meus non fuisset mortuus*. Mulier, et ^e Deum confiteris et dicis, si hic fuisses? Deum nec absentant loca, nec tempora repræsentant. Non moreretur Lazarus, si Dominus fuisset ibi, qui erat ibi: scilicet,

^a Hanc eandem sententiam, Christum scilicet, exspectasse adhuc, et locum dedisse corruptioni, ut certior esset prodigii fides, repetunt ad hunc locum Cyrillus, Theodoretus, Chrysostomus, Euthymius, Alcuinus, aliique.

^b Mansit enim Bethabarae.

^c Loco huic in impressis corrupto ex ms. Cæsenaë medelam attuli.

^d Id est, ibi non erat cum sua humanitate.

^e Sed infirma fide; non enim Christo nisi præsentem potestatem tribuerat ægros sanandi, ut Auctor infra.

^f In editis legitur: *qui erat ibi, sed si in paradiso mulier non fuisset*. Sub obscuro sensui aliquam lucem afferre conatus sum ex Latino. Dominus erat ibi, et Lazarus mortuus non fuisset, si Eva in paradiso voluptatis non peccasset.

^g Id est, instructa ad nocendum.

^h Martha enim Christum deprecabatur veluti pro-

A si ^f in paradiso tu, mulier, non fuisses; mulier, tu quæ-
sisti lacrymas, tu invenisti gemitus, tu mortem gulæ
pretio comparasti, et accusas absentiam Dei, quando
causam mortis fuisse tuam præsentiam non recusas?
Mors quando a te ^g provisa est, tunc lamentandi mate-
ria fuit; nunc vero facta est virtutis occasio, quia tunc
ad pœnam peccantis data est, nunc permissa est resu-
scitantis ad gloriam; tunc tartarus invenit hominem,
nunc amittit. Sed jam quære per fidem, mulier, quod
per perfidiam perdidisti. *Domine, si fuisses hic,
frater meus non fuisset mortuus; sed et nunc scio quia
quæcumque petieris a Deo, dabit tibi Deus*. Hæc mulier
non credit, sed credere conatur, cujus credulitatem
incredulitas confundit. *Quæcumque petieris a Deo,
dabit tibi Deus*. Deus ex se dat, non a se petit. Quid
affers moras, mulier, supplicandi, cum jam præsta-
turus assistat: Mulier, iudex ipse est, quem tu ^b de-
sideras advocatum; in hoc dantis potestas est, non
necessitas est rogantis, *Scio, inquit, quia quæcumque
petieris a Deo, dabit tibi Deus*. Mulier, hoc credere,
non est credere; hoc scire, nescire est. Probavit
hoc Apostolus, quia homo quando se putat aliquid
scire, tunc nescit (I Cor. xi). Sed jam quid Dominus
responderit, audiamus. *Resurget frater tuus*. Et mu-
lier: *Scio quia resurget in resurrectione in novissimo
die*. Martha, iterum scis quod nescis; scis quia in
novissimo die ⁱ possit resurgere frater tuus, sed
quod et hic possit, nescis; aut forte Deus qui tunc
potest ^j suscitare omnes, unum modo mortuum non
potest suscitare? Potest, potest Deus suscitare ad
temporale signum mortuum unum, qui tunc omnes
mortuos ad vitam perpetem suscitabit. *Scio quæcum-
que petieris a Deo, dabit tibi Deus, et scio quia resur-
get in resurrectione in novissimo die*. Martha, ante te
est resurrectio quam tam longe mittis, *Ego sum, in-
quit, resurrectio*. Et quid est, ego sum resurrectio?
et non ego resuscito? quid est? Quia suscepit ho-
minem, suscepit mortem: ut qui resuscitat jubendo
unum, resurgendo in se resuscitet omnes; et quibus
Adam puteus mortis exstitit, his ^k vitæ fons Chri-
stus existat; et impleatur illud Apostoli, *Sicut in
Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivi-
ficabuntur (I Cor. xi)*. *Ego sum, inquit, resurrectio et
vita: qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, vivet,
et omnis qui vivit et credit in me, non morietur in*

D phetam, cui ab Deo potestas facta fuerit impetrandi
prodigia, quæcumque ei placerent. Cupit ergo ut
apud eum se gerat, ac si fuisset Lazari advocatus.
Chrysostomus homil. 61: *Adhuc enim ei, Christo,
quasi homini intendebant*.

^l Putat Grotius Martham a Pharisæis aliquid sub-
obscurum de resurrectione didicisse. At resurrectio-
nis fidem fuisse tunc temporis communem apud Ju-
dæos, credunt accuratiores interpretes. Vide inter
eos Calmetum in psalm. x, v, et in II Machab. xii. 43.

^m Similia, vel tantum non eadem. Augustinus hic:
*Per quem tunc resurget, potest et modo, quia ego sum
resurrectio*.

ⁿ Ita explicat Brugensis illud Evangelistæ: *Ego
sum resurrectio, etc.*, id est auctor et fons resurre-
ctionis et vitæ. Solent Hebræi causas per effectus no-
minare. Tali modo Christus dicitur *justitia, sanctifi-
catio, redemptio, salus, etc.*

æternum. Credis hoc? Et Mulier, Utique, Domine ego credidi, et credo, qui tu es Christus filius Dei vivi, qui in hunc mundum venisti. Qui ad Lazarum venerat, quid sic occupatur in Martha? Quid? Ut ante ista * in fide surgere, quam ille resuscitaretur in carne. Sic facit qui et vivis et mortuis consulturus advenit: nec pertimescit faciendi moras, penes quem facti et effectus permanet et potestas. Fratres, patimini hodie differri verbum, si desideratis audire latius quæ sequuntur.

SERMO LXIV.

De eodem.

Singula scripturæ verba si libris singulis mandarentur, nec sic mysteria quæ in ipsis sunt audientibus perlucere, et quid faciet subitus et brevis sermo, qui in modum fulguris, priusquam illustret oculos, jam refugit, nec dat lucem videntibus, sed pavorem? Orate ergo, uti quia in sæculi obscuritate versamur, et in carne positi noctis tempus agimus, non diei, lucernam nobis verbi sui Christus accendat, qua prævia mysterii cælestis ingrediamur obscura, et gradu lento perveniamus ad scientiæ divinæ quantum possumus charitatem: sicut illi magi, qui mentis suæ oculos metientes, non audent splendori solis, aut divinæ se committere claritati, sed nocte tenerum stellæ lumen tenerioribus oculis assumentes, ad cubile Christi tenerrimum pervenerunt (*Joan. xi*). Sed jam, sicut promisimus, evangelicæ lectionis quod superest, exsequamur. *Martha, inquit, ut audivit quia Jesus venit, occurrit illi.* Sic servus non fuit, non proximus, non amicus, certe qui aderat consolator, ut mulier sola medias per turbas, per castrum totum ^b extra civitatem et luctus tempore, venienti occurreret salvatori? Fratres, in his personis non causæ currunt, sed sacramenta signantur. Mulier currit pro morte, quæ cucurrit ad mortem; festinat ad veniam, quæ festinavit ad culpam; ad redemptorem piæ pervenit, seductor pessimus quam prævenit; resurrectionem quærit, quæ quæsit ruinam; et ipsa quæ mortem viro attulit, ut vitam viro referat, hæc anhelat. Hinc est quod in loco Christus restitit, expectavit Christus, quod non intravit turbas, quod non contendit ad domum, quod non ad sepulcrum diver- tit, quod non ad Lazarum propter quem venerat,

^a Christum his verbis Martiæ spem fidemque confirmasse docent etiam Chrysostomus, Theophylactus, Maldonatus, Grotius et Brugensis.

^b Nondum enim Christus venerat in castellum; sed eo loco remanserat ubi erat Lazari sepulcrum constructum, extra oppidum, juxta morem Hebræorum.

^c Christus Dominus sapientia Patris, perdita eo ordine reparat quo ceciderunt. Mulier per peccatum ante virum cecidit, ergo decuit mulierem ante virum reparari. S. Augustinus de Genes. ad litter. lib. ii cap. 34: *Præceptum enim a Domino per virum, usque ad feminam; peccatum autem a diabolo per feminam, usque ad virum.* Et cap. 37: *Prius data est pœna mulieri quam viro.* Itaque si Redemptor ante ad virum quam ad mulierem pervenisset, utique mulier in sua ægritudine mansisset, et solitus ordo reparationis haud fuisset servatus. Vel saltem homo indignatus potuisset refugere illam habere participem vitæ ex divina reparatione acquisitæ, quam semel malicæ

festinavit; sed mulierem sustinet, mulierem remora- tur, mulierem primam suscepit, quam primam suasor infecit; a muliere perfidiam fugat, ad mulierem revocat fidem, ut quæ fuit perditionis obsequium, salutis eadem sit ministra; et sit tandem per Deum viventium mater, quæ per diabolum diu mater existit mortuorum. Et quia mulier fuerat mali caput, causam mortis agit, ut ante crimen diluat quam veniam largiatur, ante causam tollat quam sententiam solvat: et cavet ne vir mulierem, per quam semel deceptus est, participem refugeret ad vitam; ac ne multis ^c periisset mulier, si ante ad virum Christus Dominus pervenisset. Hinc est, fratres, quod per mulierem nascitur Christus; hinc est quod virum mulier semper ventris sui suscitavit de sepulcro, ut doloribus revocet, quem depulit, blandimentis, ut ^d flendo repararet quem perdidit manducando. Denique ubi Martha confessa est Christo, et quidquid ^e fuit culpæ in persona mulieris pia confessione delevit, mittitur ad Mariam, quia sine Maria nec fugari mors poterat, nec vita poterat reparari. Veniat Maria, veniat materni nominis bajula, ut videat homo Christum virginalis uteri habitasse secretum, quatenus prodeant ab inferis mortui, mortui exeant de sepulcris *Jesus, inquit, videns Mariam plorantem et Judæos qui cum ea venerant plorantes, fremvit spiritu et turbavit seipsum, et dixit: Ubi posuistis illum? Responderunt Domine, veni et vide; et lacrymatus est Jesus.* Plorat Maria, plorant Judæi, plorat et Christus; putasne simili compassione? Esto quod Maria soror flet, quia nec fratrem retinere potuit, nec mortui potuit obviare: quæ licet esset ^f de resurrectione secunda, destititione tamen solatii præsentis, moram absentiae tam longæ, tristitia diutinae separationis non potuit non deflere; simul quia ^g tam trux, tam funesta, tam crudelis imago mortis, quamvis fidelem mentem non potuit non tangere, non movere. Flebant Judæi et conditionis suæ memores, et futuræ vitæ desperatione possessi. Mors cum satis viventibus sit amara, satis turbat ipso exitu plus conturbat exemplo: mortuum quotiens quis viderit, totiens se morti ejulat destinatum. Sic de morte non potest non dolere mortalis. Quid horum Christus? et si nihil horum, quare flebat? certe ipse qui dixerat, Lazarus mortuus

fuerat expertus ad mortem. Vide fere ad casum nostrum S. Augustinum lib. lxxxiii QQ. q. 11, apud Magistrum in iii part. distinct. 12 lit. E. Sed quomodo, ais, aut quando pervenit Christus ante ad mulierem quam virum? Quando ex prævisis meritis Christi venturi Verbum æternum sibi elegit B. Virginem in matrem, et illam immunem fecit ab omni labe peccati. Vel tunc ad mulierem Christus Dominus pervenit, quando missus est angelus Gabriel a Deo. Tunc enim B. Virgo enixe Deum precabatur, ut ad redimendum genus humanum descenderet, ut promiserat per prophetas, etc. Ex Mita

^d Ms. Casen., *justitiam.*

^e Ex eodem ms. Editi: *Et quidquid suæ culpæ, non in persona mulieris, etc.*

^f Vide notam 8 superioris homiliæ.

^g Depravatus in editis locus restituitur ex editione Mitæ, ms. Urbinati et Latinio.

est, et gaudeo, de quo gaudet mortuo, ipsum cum resuscitat tunc lamentatur; qui cum amittit non flet, cum recipit tunc deplorat; tunc fundit mortales lacrymas, vitæ spiritum cum refundit. Fratres, habet hoc natura corporis humani, ut producat lacrymas vis gaudii, vis mœroris. Quotiens enim viscera, aut lætitiæ, aut tristitiæ nimio arietantur impulsu, oculi in lacrymas mox erumpunt. Hinc est quod Christus non dolores mortis, * sed illius lætitiæ recordatione lacrymavit, qui voce sua, voce una, omnes est mortuos perpetuam suscitaturus ad vitam. Fremitt spiritu, et tota se viscerum commotione conturbat, quia adhuc solum Lazarum, et non jam omnes mortuos suscitabat. Quis ergo ex humana infirmitate existimet hic flevisse Christum, cum cœlestis pater luxuriosum filium non quando abiit, sed quando recipit tunc deplorat (Luc. xv)? Christus recipiens fleuit Lazarum, non amittens, denique non quando plorantes videt, tunc plorat Christus; sed quando interrogat, et in respondentibus videt fidei nil manere. dixerat: *Ubi posuistis eum?* At illi responderunt, *Domine, veni et vide.* Putaverunt eum nescire ubi positus esset in terra, qui sciebat ubi illum tartara dira retinerent. Ille sic interrogans ^b exigebat fidem, scientiam porrigebat ut astantes scirent quod mors, quod sepulcrum, quod corruptio, quod putredo; quod fetor non ^c ex conditione Dei, sed ex delicto hominis hominibus accessisset. Nam cum dicit, *Ubi posuistis eum*, mulieres increpat, mulieres arguit, hoc est: *Quem ego posui in paradiso, in regione vitæ, ecce vos ubi posuistis eum.* Sed et Judæi ad ignorantiam requirentis respondebant. *Domine, veni et vide.* Quid? illum jubere morti? quid? jubere illum inferis credere, qui credebant eum quod erat in oculis non videre, qui de lacrymis ejus taliter disputabant? *Qui potuit ^d aperire cæci oculos quomodo facere non potuit, ut hic non moreretur?* Potuit facere ut non moreretur, sed mori permisit qui mortuum ad suam gloriam voluit suscitare: permisit ad inferna descendere, ut appare-

* His male torquentur impia illa capita quæ Christum Stoicum et affectuum expertem penitus nobis effingere conati sunt. At ægre ferebant veteres quod Christus in Evangelio lacrymasse diceretur. Unde Epiphanius ætate, ipso teste in Ancorato, cap. 34 pag. 76 edit. Colon., in quampluribus Lucæ codicibus erratus fuerat locus ille, in quo Christus visa Hierosolyma collacrymasse dicitur. Quem tamen adhibuerat Iræneus lib. contra hæreses, ad refellendos eos qui Christum specie tenuis apparuisse impie docebant.

^b Augustinus de Verb. Dom. serm. 3. *Non locum sepulti ignorare credi debuerat, sed fidem populi approbare volebat.*

^c Scilicet ex pacto, vel placito Dei.

^d Sarcasmus est. Cæci illuminationem in dubium revocant; ac si dicerent: *Quid prodigium cæci nati prædicant? Amicum utique servasset, si cæcum illuminare potuisset.* Ex his vide quam apte Chrysologus in sequentibus perfidiam ac infidelitatem arguat Judæorum.

* Hæc scribens Chrysologus verosimilia quædam, ita rhetoricis coloribus adumbrat, ut dum de evangelica historia agebatur, nonnemini modum transiliisse videri possit.

^f Hoc est: Christus Dominus non potest non tur-

ret Deus ab inferis hominem cum reducit. Sed, Judæi, apparent corda vestra obstructiora inferis, viscera vestra duriora mortuis, oculi vestri tetriores sepulcris, cum vox quæ patefecit tartara vestra non patefecit arcana, cum jussio quæ exsuscitat mortuum mentes vestras non suscitatur, cum lex quæ illustrat sepulcrum vestram non illuminet cæcitatem. Sed ista sufficiant, ut cum Christo resurgentis Lazari gloriam patentius videre possimus.

• SERMO LXV.

De eodem.

Quoniam mortem Lazari, Mariæ fletus, lacrymas Marthæ, Judæorum planctus jam perstrinximus sermone geminato, nunc exoneremus animos, abiciamus curas, exoccupemus sensus, ut resurrectionis tantæ gaudio totis mentibus et capere et audire possimus. Evangelista venisse ad monumentum sic prædicat Salvatorem. *Jesus, inquit, rursus fremens in semetipso, venit ad monumentum: erat autem spelunca et lapis superpositus erat ei. Jesus fremens venit ad monumentum.* Fremitt Christus, ut caro reviviscat; fremitt vita, ut mors fugetur; fremitt Deus, ut resurgat homo; fremitt indulgentia, ne sententia contradicat; fremitt Christus debellans mortem, quia ^f non potest non fremere, qui singularem rapit de hoste victoriam. Quod autem dixit, *Rursus fremens*, fremitt rursus, ut geminata resurrectionis demonstret insignia: quia voce Christi sicut mortui corpore de sepulcris suscitantur ad vitam, perfidia mortui ad vitam fidei sic resurgunt. *Erat, inquit, spelunca.* Dixisse suffecerat venisse ad monumentum; quid est quod tantopere ^g speluncam Evangelista commemorat? Spelunca plane, ubi hominem ^h diaboli latrocinium collocavit; spelunca, ubi virum fraus condidit mulieris; spelunca, ubi Dei plasma mortis rapacitas includebat. *Et lapis superpositus erat ei.* Duræ mortis janua durior ⁱ durissimo lapide claudebatur: sed plorans quid proficit ad sepulcrum, quando sic duros et congestos ^j obices non penetrat vox plorantis? Christiani, ploremus Deo pro

hari intimis animi sensibus, et turbatus excitari ad maximam in hostem protervum indignationem, quem speciali et raro modo sic vincere parat. Vel Christus indignatur et obstrepit, quia unum solum resuscitat, dum omnes ad vitam revocare venisset: interimque delinebatur, quoniam tempus a divina præordinatione stabilitum nondum advenerat. Mira. Vel potius amplectenda est sententia Augustini, opinantis Christum infremuisse ob peccata hominum, a quibus mors.

^g More Hebræorum sepulcra in speluncis excavabantur.

^h Quoniam homini vitam innocentis, et cætera bona fraudibus suis abstulit ipsumque in mortis speluncam occlusit, ne quis furtam videret, aut reperiret. MITA.

ⁱ Lapis appositus erat ad ostium, per quod in antrum speluncæ descendebatur. Speluncæ os quidem una parte sublimius, altera depressius erat: ideoque lapis non hic dicitur revolvi ut Matth. xxviii, 2, sed auferri.

^j Obex, omne id quod obicitur dici potest. Juvenecus, lib. iv, pennas, quibus gallina pullos suos circumplectitur *obices* dixit. Vide Gasparem Barthium advers. lib. xix, cap. 14, qui hunc Chrysologi locum illustrat.

peccatis nostris, et, mortuis^a non audientibus, cum gentibus non ploremus. *At Jesus, tollite lapidem.* Inter divinas virtutes humanum Christus requirit auxilium? non sufficit amovere lapidem, qui mortem sufficit effugare? sepulcri claustra reserare non valet, qui portas tartari prævalet aperire? Dixerat per prophetam: *Auferam cor lapideum de carne eorum, et dabo eis cor carneum (Ezech. xi)*; præcipit ergo ut Judæi ex se^b cor lapideum tollant, evolvant perfidiæ saxum, silicem duræ incredulitatis excludant, quatenus animæ per infidelitatem mortuæ de sepulcro pectoris prosilirent: et non tantum surrexisse Lazarum, quantum se Lazaro consurrexisse gauderent. ^c *Tollite lapidem.* Tollite miseræ humanitatis obsequium, ut divinitatis beatæ^d opera nunc clarescant. *Tollite lapidem* Quem posuistis vos, ut hominem quem ego posui, nunc reponam. *Respondit Martha: Jam fetet.* Mulier, et quod fetet cujus est? *Jam fetet.* Modo ad te pertinet, quod a te venit: ad sepulcrum non sentires fetorem, si in paradiso suasorem nolisses audire. *Jam fetet.* Quod perditori fetet non fetet Creatori. *Jam fetet.* Quod horret alieni operis eversor, amator sui operis non abhorret. Sed dicendo sic, testaris mortem, quam tu, mulier, intulisti; fetorem clamas, ut plena mors audientibus innotescat, quatenus quod resurget Lazarus, redeuntis sit spiritus, non latentis. Divinæ virtutis sit, non sit artis humanæ; neque Judæi, qui non dicunt *in principe dæmoniorum ejicere dæmones (Matth. ix)* iterum dicant nos non imperio Dei, sed humano præsidio mortuos suscitare. *Jam fetet, quatruiduanus est.* Dicet et tempus, ut sciant quia auctor est temporum, cui tempora nulla præscribunt. *Jam fetet, quatruiduanus est.* Dicendo sic,^e exaggerat desperationem, ut qui adsunt videant quia Deus est, qui sic vitam mortuis desperatis salutem, fetentibus dat vigorem. *Elevatis, inquit, oculis sursum.* Elevat oculos sursum, ut nobis formam supplicandi tribuat, ^f non sibi viam præparet impetrandi: namque sursum re-

^a Ms. Cæsen. et Vatic., *nil audientibus.*

^b Consonant alii Patres: Isidorus lib. iv epist. 160; Theodoretus in Ezechiel. xi; Origenes ad Matth. xii, etc.

^c Justa quoque quæ defunctis solvuntur obsequia postrema dicta sunt. Hic pro obsequio nostræ humanitatis intelligitur sepulcrum.

^d Christum voluisse astantes omnes suis ipsorum oculis perspexisse Lazarum, non mortuum tantum, sed fetidum, ut miraculum resurrectionis luculentius claresceret, fere omnes interpretes docent. Vide Ambrosium lib. i Exam. cap. 73, et orat. de Fide resurrect.; Maldonatum item, et Brugensem, ex Euthymio.

^e Spem ob rei difficultatem non retinuerat Martha; jam enim in fetido et quatruiduano corpore spes omnis aberat resurrectionis. Atque eo magis, si jam tum invaluisset vetus eorum opinio, animam scilicet vagari circa corpus, donec facies et aspectus defuncti immutetur. Beresch Rabba fol. 114 apud Lightfootum in notis: *Tribus diebus anima vagatur circa corpus, expectans ut redeat in corpus; cum vero videt quod immutatur aspectus faciei, recedit et relinquit corpus.*

^f Superius gratias egerat Christus Patri suo, quod nondum orantem audierat, ut intelligerent eum simi-

liciter, qui semper est sursum cum Patre, semper Pater in ipso est, et ipse est semper in Patre: *Ego, inquit, in Patre, et Pater in me est, (Joan. xiv)*; *Pater, inquit, gratias tibi ago, quia audisti me.* De præstito agit gratias; et quod Pater audierit, hoc dicitur; quod Filius petierit, hoc tacetur. Fratres, inter Patrem et Filium audiendi est affectio, non est necessitas supplicandi; charitas assensus est, non est austeritas jurisdictionis; ibi amore geruntur omnia, ubi non indiget obsequio, sicut ex sequentibus elucescit. *Pater, gratias ago tibi, quia audisti me: ego autem sciebam quia semper me audis.* Vocat invocandi cura, ubi fiducia certa est audiendi. Aut quid ibi facit petendi labor, ubi præstandi est causa communis? Nemo ergo sic Filium minoret precibus, ne^h Patrem circa salutem hominum sic minoret. Quare autem sic loquatur Filius, ipse aperit, sic dicendo: *Pater, gratias ago tibi quia audisti me: ego autem sciebam quia semper me audis; sed propter populum dixi, qui circumstat.* Videtis quia loquendo talia suum Patrisque affectum tollit, prodit, pandit gratiam, ⁱ loquitur unitatem. Dixerat: *Omnia quæ habet Pater, mea sunt (Joan. xvi)*; et si sua sunt omnia, quomodo petit? Qui de suo petit, quod petit, non necessitatis est, sed amoris. *Pater, gratias ago tibi quia audisti me: ego autem sciebam quia semper me audis; sed propter populum dixi, qui circumstat, ut credant quia tu me misisti.* Missum se dixit, ut populi sciant de cælo venisse Christum, non recessisse de cælo. Sic ergo mittitur, sic et quod habet accipit, quomodo unde venerat non recessit; sic ergo et Filius quod habet accipit, et Pater quod dederit non amittit. ^C Fratres, et quod auditur, et quod mittitur, et quod venit, et quod accipit, et quod nascitur, et quod patitur, et quod moritur, et quod resurgit, non est hoc divinitatis suæ, infirmitatis hoc nostræ est, nostræ est hoc naturæ: quod totum causa nostri tulit in nostro corpore, non propter se in sua pertulit majestate. Sed ad proposita redeamus. Quid est quod dicit, Pa-

lem non esse cæteris prophetis quibus necesse erat orare ut exaudirentur.

^k Ex hujusmodi enim Evangelii verbis deducebant Arianorum filii argumentum, ut Filium Dei Patre minorem astruerent. Quis enim, aiebant, aliquid petens auditur, minor est eo a quo auditur et impetrat.

^h Ac si Pater ad homines sublevandos non posset, nisi magnis precibus adduci.

ⁱ Christus enim in illud præcipue semper incubuit, ut populus numquam ex ejus verbis se esse minorem Patre posset eruere. Ideo cum orat, tunc enim ut homo loquitur, semper aliquid admiscet, vel post orationem aliquid semper gerit, quo ipsius cum Patre unitas et æqualitas ostendatur.

^j S. Augustinus tract. 11, in Joan.: *Neque enim propterea debet incredibile videri, quia sic ad mundum veniens exiit a Patre, ut non desereret Patrem; et sic vadit ad Patrem, relicto mundo, ut non deserat mundum. Exiit enim a Patre, quia de Patre est; in mundum venit, quia mundo suum corpus ostendit, quod de Virgine assumpsit. Reliquit mundum corporali discessione. Perrexit ad Patrem hominis ascensione, nec mundum deseruit præsentis gubernatione.* MITA.

ter, gratias ago tibi, quia audisti me? Quid est? Ubi A
 Christus cœpit a inferi pulsare fores, portas tartari
 submovere, januas aperire mortis, gehennæ solvere
 legem vetustam, deturbare antiquissimum jus pœna-
 rum, reposcere Lazari animam, ab inferis viam redi-
 tus innovare, occurrit ei tartari tota furens potestas,
 præferens edictum superni principis, excelsi regis
 portans decretum, gestans latam tot sæculis Deo lo-
 quente sententiam; et videns hominem sciscitabatur
 quis iste esset, quid auderet, quid sibi vellet, cur so-
 lus, aut sine tremore tremendos mortis læcessat et
 incessat accessus. Cui dicenti quis esset, responderunt
 prophetica voce, ministri resurrectionis, angeli. *Ipsæ
 est rex gloriæ, ipse est fortis et potens in prælio* (Ps.
 xxiii). Sed refert tartarus: Ego regem gloriæ in cœ-
 lestibus scio omnibus potestatibus cœlicis præsidere,
 cujus nutum tota sufferre non potest creatura; hunc
 autem video de terrenis unum, concretum limo, cor-
 pore mortali septum, et in ipso habitu hominis, ho-
 minibus viliozem, et ad summam cito dandum sepul-
 cro, subdendum meæ protinus esse ditioni. Sed per-
 sistentibus angelis et repetentibus: *Ipsæ est Dominus
 virtutum, ipse est rex gloriæ; ipse cœli præsul, ipse
 creator mundi, ipse salvator sæculi, ipse redemptor
 omnium, et de qua furis tu, lator ipse sententiæ, ipse
 tuum calcaturus caput, ipse tuum contriturus impe-
 rium, ipse te suo iudicio perditurus, qui reos jussus
 capere, attrahis innocentes, sanctos diripis, ipsi Dei
 Filio comminaris. Redde ergo unum, priusquam mul-
 tos cogaris exsolvere. Sed tartarus adhuc ista non
 credens, per consuetos nuntios recurrit ad cœlum, hæc
 invidiosa interpellatione deploratus: Ego, Domine, et
 si extremus creaturæ tuæ, et si tristi servitio manci-
 patus præcepta tua inviolabili lege servo, pervigilo,
 ne quis sententiæ tuæ velustum jus, novus temerator
 immutet, sed apparuit homo, qui dicitur Christus,
 tuum se Filium jactans, sacerdotes tuos notat, scribas
 tuos arguit, sabbata tua violat, legem tuam solvit, et
 animas exemptas carne, et pœnæ jam meæque custo-
 diæ deputatas, ad corpora, in quibus scelerate vixe-
 rant, redire compellit; et tantis quotidie procedit au-
 sibus, ut Lazarum jam carcere nostro clausum, jam
 lege nostra vinctum, jam jure nostro manentem, effra-
 ctis claustris inferi conetur eruere: aut cito subveni,
 aut si patefecerit semel januas, omnes, quos tot sæ-
 culis servavimus, nunc amittis. Ad hæc Filius de sinu*

Patris respondit: Pater, justam est ut carcer non in-
 nocentes teneat, sed nocentes; pœna non justos cru-
 ciet, sed injustos. Quamdiu sub unius hominis culpa,
 propter Adæ solius noxam, patriarchas, prophetas,
 martyres, confessores, virgines, viduas, in castitate
 conjugii permanentes, omnes ætates, utrumque sexum,
 certe^b parvulos nescientes bonum vel malum, hic car-
 nifex ad se trahere crudeli infestatione non cessat?
 Pater, ego moriar, ut non moriantur omnes: Pater,
 ego Adæ debitum solvam, ut per me tibi vivant qui
 per Adam moriuntur inferno; Pater, propter senten-
 tiam tuam ego meum sanguinem fundam, tantum est
 ut ad te tua redeat creatura, pretium chari tibi sangui-
 nis mei redemptio sit omnium mortuorum. Ad hæc
 totius Trinitatis consensus, et Lazarum præcepit exire
 et tartarus ad reddendos omnes mortuos Christo jus-
 sus est obedire: hinc est quod Filius clamat: *Pater,
 gratias tibi ago, quia audisti me* (Joan. xi, 42). Testatur
 Apostolus quod Christus advocatus noster sit apud
 Patrem; denique quando sedet, conjudicat Patri;
 quando stat, officio fungitur advocati. Tunc Christus,
 peracta advocacione, clamat voce magna: *Lazare
 veni foras*. Tunc tartarus, ligatis manibus et pedibus,
 Lazarum retulit ad superna: timens et tremens, ne
 dum solvit, ne dum moras facit, ne dum tardius refert
 unum, omnes cogeretur afferre. Sic factus est vivorum
 relator, qui raptor esse consueverat mortuorum. Nam
 quare Christus vincula inferni dirupit, mortis liga-
 menta dissolvit, nisi ut nobis monstraret inferni tre-
 mendam servitutem? Nam si de Moysi corpore diabo-
 lus angelo contradixit, quomodo non tartarus Christo
 de vita et de resurrectione Lazari contradicet? Orate,
 fratres, ut qui gustum resurrectionis Lazaro propi-
 nante suscepimus, redeunte Christo universalis re-
 surrectionis voces mereamur audire.

SERMO LXVI.

De divite et Lazaro.

Duas hodie a duobus evangelistis editas, ita re-
 citari fecimus lectiones, ut sermoni nostro vester in-
 tellectus occurreret, paterent abdita. Lazari resur-
 gentis occasio, our^d alterius nos Lazari compulerit
 facere mentionem, ex sequentibus audietis: modo
 inhumani divitis et Lazari pauperis stupendas vices,
 pavendas successiones, conditiones admodum lamen-
 tandas in medium producere et afferre gestimus, quia

D Duas etiam lectiones quandoque recitatas fuisse do-
 cet Augustinus serm. 124, de Diversis: *In memoria
 retinentes pollicitationem nostram ex Evangelio et
 Apostolo fecimus recitare lectiones.*

^d Certant veteres recentioresque enarratores, an
 hæc de Lazaro historia sit, an parabola, vel demum
 historiis ac parabolis immixta narratio. Historiam
 eam credidisse videtur Chrysologus, cum Ambrosio
 lib. viii, de Divite. Parabolam alii. Chrysostomus
 hom. de divite et Lazaro; Cyrillus Alexandrinus in
 Caten. Græcorum PP., ubi notatur ex Judæorum tra-
 ditione mendicum quemdam tunc fuisse Hierosoly-
 mis, nomine Lazarum, satis notum, cujus meminit
 Dominus ad majorem sermonis manifestationem.
 Consule Theophylactum,

^a Elegantius dictum quam *Inferni*, notavit Barthius
 advers. lib. xxii cap. 10 col. 1090.

^b Limbum quem vocant puerorum esse, ut ait hic
 Chrysologus: apud inferos, tenere Patres concilii
 Florentini, ubi sess. ultima diserte definitur, tam eos
 qui mortali peccato obstricti quam eos qui solo origi-
 nali mox in infernum descendunt, pœnis tantum di-
 sparibus puniendos esse. Nihilominus communis
 scholasticorum sententia est, quam sequitur Innocen-
 tius III, cap. *Majores*, ex tract. de Baptismo, limbum
 puerorum altiori loco constitutum.

^c Antequam sermo ad populum haberetur, reci-
 tabantur coram eo Evangeliorum lectiones, vel illa sa-
 cræ Scripturæ loca, de quibus sermocinari oportebat.
 Vide Act. xiii, 14; Auctor Constit. Apost. lib. xi,
 cad. 14; Tertull. in Apol. cap. 39, et alibi passim.

dives qui participem pauperem in nobis presentibus audire contempsit, in futuris malis compatiens pauperem non meruit invenire: nec ardens aquæ refrigerium percepit, æstuantem pauperem fame panis refrigerium qui negavit. *Cum esset, inquit, in tormentis elevavit oculos suos, et vidit Abraham de longe, et Lazarum in sinu ejus (Luc. xvi).* Gratis respicit modo ^a Lazarum sursum, qui ante deorsum Lazarum videre despexit. De talibus dixit propheta: *Oculos suos staterunt declinare in terram (Ps. xvi).* *Cum esset in tormentis.* Pungit poena, quæ non poenitudo compunxit, et vexant tormenta, quem Lazari vulnera non moverunt: nec gratis aculeos percipit poenarum, qui in purpura volutabatur ingratus. *Vidit Abraham de longe.* Longe illi erat Abraham, cui non fuerat proximus pauper. ^b Vidit Abraham divitiarum consortem, sed inhumanitatis ^c exsortem, et Abraham dives, sed plus humanitate quam censu, tu dives inhumanitate tua major tuis divitiis extitisti; Abraham sibi peregrinus, ^d civis hospitum fuit; tu palatia possidens, tectum pauperi non dedisti; Abraham dum servos suscipit, dominum sic recepit, et cunctis hominibus ponens panes, ipsum Dominum suam suscepit ad mensam; tu dum singulari pauperi negas micas, stillam refrigerii perdidisti. *Et ipse clamans dixit.* Sic clamat tibi, qui hic clamantes contempsit audire, tibi cassa vox est, istis inanis est clamor. Audi prophetam dicentem: *In inferno autem quis confitebitur tibi (Psal. vi)?* In inferno quis misericordiae locus? in tormentis quæ sepes veniæ, et in hora sententiæ tempus indulgentiæ quis requirit? *Pater Abraham, miserere mei.* Crudelis fili, quam misericordiam petis quam tibi negando pauperi tu negasti? *Et mitte Lazarum.* Miser fili, si Lazarus ad tuam mensam venisset, tu ad istum discubitum non venisses. *Ut intingat extremum digiti sui in aquam.* Qui claudit manum pauperi, extremi stipem digiti sic deposcit, et sicut aquæ guttam, qui vini lacus, ne guttam daret, inclu-

^a Loquitur ad phrasim Hebraicam, *elevans oculos.* Chrysostomus, Con. 11, de Lazaro apud Thomam in Catena, Oper. tom. V, pag. 275, col. 1, recentioris edit. Ven.: *Elevavit oculos, ut inspiceret, non ut despiceret. Lazarus enim sursum erat, ille deorsum.* Cæterum Hebræi tam Abraham sinum quam infernum in subterraneis reponerant, et adeo dissitis, ut eos immane chaos disterneret, ita tamen, ut ex uno in alterum prospiceretur. Confer quæ habet Lighthootus in illud Apocalypseo: *Torquebitur in conspectu angelorum sanctorum.*

^b Chrysologus res spirituales verbis sensui accommodatis explicat: nam hanc eandem rem egit Christus. Male autem Tertullianus et Iræneus hinc argumentum ducunt, post mortem in anima remanere lineamenta quædam corporis, et simulacra membrorum.

^c Non consortem, non socium.

^d Nonnulli interpretum recte putant hic de Abrahamo potius quam de aliquo alio patriarcha fieri mentionem, ob ejus hospitalitatem. His et noster accensendus. Tropica vero est evangelistæ locutio. Pro sinu enim Abrahamæ intelligebant Hebræi locum in quo animæ suavem vitam agerent. His recte probat Murratorius male de Chrysologo sensisse Burnetum, dum eum in testem advocat suæ sententiæ de Paradiso

sit. *Ut intingat extremum digiti sui.* Qui divitias suas non miserando pauperi dedit, sibi misericordiam se minorat. *Et refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.* Quasi reliquum corporis ab incendio haberet immune: sed lingua plus ardet, quæ misericordia ut fieret, jubere neglexit; in lingua majus sentit incendium, quæ maledixit pauperi, misericordiam contradixit; lingua in tormentis prima est, quæ derogando pauperi, pauperis blasphemavit auctorem. Sed audiamus jam quid responderit Abraham. *Tibi, inquit, recordare, quia recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala.* Nemo putet, audiendo ista, quia dives pro bonis receperit bona, quando hito magis reus est, quod cum a Deo pro malis receperit bona, bona pro nobis Deo reddere contempsit. Nam de divitiis tantis nec victum dedit pauperi, nec sacrificium Deo minima oblatione dependit. At pauper dives vulnere, censu nudus, exutus corpore, vestitus poenis, animam quam solam non tenebant vulnera, Deo in hostiam jugiter offerebat. Hinc est, quod recipit ^e pro doloribus requiem, pro opprobrio gloriam, pro contumeliis honorem, pro despectu gratiam, pro poenis immortalitatem, pro vulneribus præmia, pro siti refrigerii fontem, pro fame cælestis mensæ delicias sempiternas, et quem divitis angulus non cepit, sinus diviniæ consolationis includit. Tu, dives, ^f fulgens quondam purpura, nunc ^g tegere fimo, pro coccino vestire flammis, pro molli discubitu sustine tormentorum dura, pro lautis ferculis epulare poenas, copias inopia compensa, ebrietates siti digere, pro odoribus aspergere fetore: et cui astiterunt voluptatis obsequia, astent tibi ministeria nunc poenarum, quia ista tibi despiciendo pauperem taliter tu mutasti. Adjecit autem Abraham, dicens: *In his omnibus internos et vos chaos magnum firmatum est, ut qui volunt hinc transire ad vos non possint, neque inde hæc transmeare.* Dicendo sic, ^h tam justos quam injustos ante adventum Domini apud inferos fuisse declarat,

pag. 230.

^e Credebant Hebræi eos qui vitam in deliciis egissent post mortem poenis esse mulctandos; et e contra qui in ærumnis, felicitatibus cumulandos. Ita etiam Chrysostomus homil. in Luc. xvi, Maldonatus et Grotius.

^f Purpuræ nomine omnia veniunt divitum ornamenta, Sidonius, epist. 10; Lucanus in Hippica de membris balnei. In onyche quam cardin. Baronii beneficentia possederat olim Sirmondus hæc legebantur: *Βότρυς, Μακεδόν, ἡ πορφύρα τῶν ἀδελφῶν: Sis felix, Macedo, purpura,* id est decus fratrum. Serius autem factum quod reges tantum purpura uterentur, cum antea lautioris fortunæ viri, ut hic noster, purpura item amicirentur, Hebræis majorem purpuræ copiam fecit Tyri vicinitas. Vide Blasium Carophilam Miscell. pag. 43.

^g Similia his quæ sequuntur habet Basilii in Catena, PP.

^h Gregorius lib. vi Moralium, cap. 27: *Eos enim qui cælestis patriæ vias secuti sunt, post egressum carnis inferni claustra tenuerunt; non ut pena quasi peccatores flecteret, sed ut illos in locis remotioribus requiescentes ab ingressu regni reatus primæ culpæ retineret.*

et a discretos locis tantum, non regionibus aperit A fuisse divisos. Postquam vero Dominus resurgens a mortuis, aperuit infernum, patefecit cœlos, paradisi claustra reseravit, dedit sanctis paradisi intrare requiem, ad cœli gloriam pervenire. Ista qui sic credit, intelligit quid mortalibus veniens donaverit Christus. Insipienter ergo dives putat apud inferos mutari loca, quando hic agendo homo bene vel male ibi sibi B terminum aut pœnæ aut quietis indicit. Stultus in vita dives, stultior invenitur in pœna; et qui bonorum suorum nescivit tempus, nec malorum suorum tempus miserandus agnoscit. *Rogo te, pater. Modo rogas, modo tibi tempus patiendi est, non rogandi. Rogo te, pater? Quid? Ut mittas Lazarum in domum patris mei.* Ante quam bene jacuit Lazarus ad illam C januam, in qua fame sua inhumanitatis tuæ a titulos fixit, ubi postea tuos suis d ulceribus laureavit, ubi sanie sua e pinxit micas tuas. Patere ergo stare vices, jam depone dolos; lucet quia tu Lazarum non potes sic videre: scitur, scitur, quia plus te felicitas Lazari quam gehennæ torquet incendium. *Respondit Abraham: Habent Moysen et prophetas, audiant illos.* Hoc est, si Moysen, qui regna Ægypti elementis secum militantibus trivit (*Exod. vii*), qui siccavit mare *Exod. xiv*), qui daravit fluctus, qui lapides in fluenta convertit (*Exod. xvii*), qui solem texit nube, qui noctem luce radiavit [*Exod. xiii*], qui cœlum fecit pluere carnes, rorare panes (*Num. xvi*), non solum non audierunt, sed et occidere sunt moliti, isti Lazarum dignabuntur audire, quem tot vulnera sepiunt, quot D Moysen cinxere virtutes? patere et me sentire quod genui, et tu patere quæ fecisti. *Non, pater Abraham. Vere, non pater, quia non erat Abraham filius, sed gehennæ. Non, pater Abraham, sed si quis ierit a mortuis ad eos, penitentiam agent.* Hoc dives de corde omnium dicit, hoc de desideriis cunctorum petit, hoc de votis omnium loquitur mundanorum, omnes enim susurrare consuevimus: O si quis veniret a mortuis,

* Theophylactus: *Chasma mega, hoc est ingens hiatus, significat justorum a peccatoribus distantiam.* Tertullianus Græcum *νάμα* vertit *infernum*; aitque esse immensam distantiam sublimitatis et profunditatis. Plutarchus etiam in lib. de Sera num. Vind. in descriptione inferorum ponit *chasma*. Vide Lighthfootum et Grotium in his locis Evangelii, ubi multa de Hebræorum opinione circa infera animarum loca. Ex Chrysologi descriptione firmatur opinio eorum qui Elysios campos non a Græcis vel ab Ægyptiis, sed ab Hebræis inventos putant. Nam et apud ethnicos quoque flumina in Elysiis defluebant, ut et apud Hebræos. Vide Ezechiel. xxxi, 15. In sepulchrorum animas errare nec ad Elysios pervenire, utriusque gentis opinio fuit. A Tartaro separabantur Elysiis vasto insuperabilium murorum ambitu et igneo torrente; et hanc fuisse Hebræorum mentem ex hoc Evangelii loco dignoscimus. Id quod minimi erat impedimenti, ut qui in Tartaris degebant eos qui in Elysiis viderent et audirent.

Hinc exaudiri gemitus, et sæva sonare Verbera, tunc stridor ferri, tractæque catenæ.

Et apud Hebræos: *Videntes turbabuntur timore horribili.* Ut ut sit, Hebræi hæc voce *inferi* locum innuebant, ut bene Chrysologus, ubi animæ post mortem commemorabantur. *Isai. : xiv, 9; Ezechiel. xxxi; 15;*

et quod ibi agitur hic referret, omnes crederent ei. Certe, ut dubitantes dicerent. Quis inde venit, unde nemo venit? Post mortem quod sit aliquis, quis probabit? Omnes audita loquimur, dictis insinuata sentimus: nam quid veri fides habeat, mersum est in profundum. Sed perfidias, non ignorantias esse quod sic loquimur, cum ita credimus, hodie beati Joannis evangelistæ lectio secuta monstravit. Nam sicut dives petit, Deus pro Lazaro & Lazarum misit. Sed quid missus, quid desideratus, quid resurgens profecerit, patienter audite. *Cogitaverunt, inquit, principes sacerdotum, ut Lazarum interficerent, quia multi propter illum abibant ex Judæis, et credebant in Jesum (Joan. xii).* Quasi ad hoc desideratus advenerit, ut literarum mortis pericula sustineret. Nolunt, nolunt referre visa, qui volunt audita non credi. Scimus, scimus, et vitam parari bonis, et malis tormenta præparari: sed dum vitis capti virtutum tempus nolumus advenire, fingimus nescire quod scimus, et post mortem quid sit nolumus ad inferis venire quid dicat, cum de cœlo Christus veniens, et ab inferis ipse rediens, et quid bonos in cœlo maneat, et quid malos expectet in inferno, et verbo docuerit, et firmaverit exemplo. Sed forte ideo nec ista credimus, nec Christum volumus advenire, quia mundum transire nolumus, immo non quia mundum transire nolumus, sed quia dolemus vitia præterire. Christus venit non vitam fugare, sed mortem; mortem fugare, non vitam; mundum revocare, non tollere; vitia perdere, non suam disperdere creaturam. Sed orate, fratres, ut veniens nos inveniat tales, quales regni sui cupit et præcipit esse consortes.

SERMO LXVII.

In orationem Dominicam.

Acceptis auditum fidei, fratres charissimi, formam Dominicæ orationis audite. Christus breviter A orare docuit, qui cito vult postulata præstare. Aut

Joh. xxvi, 5; I Petri iii, 19.

b Contra Origenem, ejusque sectatores, decentes terminum quondam imponendum æternis suppliciis. Vide Theophylactum ad hunc Evangelii locum.

c Titulos figere postibus idem est ac inscriptiones, lapides et statuas ibidem apponere, quæ gentis nobilitatem et munera innuerent.

d Quandoque mos fuit antiquis diebus festis postes floribus et lauro ornare. Hebræos quod spectat testis est Persus:

Herodis venere dies: constaque fenestra
Dispositæ, pinguem nebulam vomere lucernæ,
Portantes violas, etc.

Pro die Herodis intelligit festa et sabbata Judæorum.

e Lalinus: *Quomodo potuit pingere micas, si negavit micas?*

f Tali modo explicant hunc locum evangelistæ, Chrysostomus homil. de Lazaro, Euthymius, Beda, Maldonatus et Grotius.

g Eum scilicet, quem Christus a mortuis suscitavit. Nec vero absimile est Christum, cum hanc edisseret parabolam, Lazarum a mortuis suscitatum respexisse. Id plurimi enarratores volunt.

h Rogantibus apostolis ut sibi a Christo aliqua daretur orandi formula, hanc eos edocuit omnium excellentissimam, et quam Tertullianus vocat *brevarium totius Evangelii.*

quid petentibus se non dabit, qui seipsum ^a non petentibus dedit? Aut in respondendo quam facit moram qui in dictandis precibus vota supplicum sic prævenit? Hodie quod audituri estis stupent angeli, miratur cœlum, pavet terra, caro non fert, auditus non capit, non attingit mens, tota sustinere non potest creatura: ego dicere non audeo, tacere non possum. Deus det ut et vos audire possitis, et ego dicere. Quid est magis tremendum, quod se dedit terris Deus, aut quod vos dat cœlo; quod societatem carnis intrat ipse, aut quod vos facit consortium divinitatis intrare; quod mortem sumit ipse aut quod vos resumat ex morte; quod ipse in vestram nascitur servitutem, aut quod vos sibi gignit in liberos; quod suscipit paupertatem vestram, aut quod vos sibi facit hæredes, sui unici cohæredes? Est utique terribilius quod terra transfertur in cœlum, homo deitate mutatur, servitutis sors dominationis jura sortitur. Sed hoc quamvis metuendum sit, tamen quia causa non docentem respicit, sed jubentem, accedamus, filioli, quo vocat charitas, trahit amor, invitat affectio: Deum patrem viscera sentiant, vox personet, loquatur lingua, spiritus clamet, et totum quod est in nobis, respondeat gratiæ, non timori; quia qui judicem mutavit in patrem, amari voluit, non timeri. *Pater noster qui es in cœlis* (Matth. vi). Hoc cum dicis, non sic habeas, quasi non sit in terris; non sic accipias, quasi sit loco clausus, qui claudit omnia, sed intellige esse tibi genus e cœlo, cujus Pater habetur in cœlo; et age ut, vivendo sancte, sancto respondeas Patri. Dei filium ille se probat, qui vitis non obscuratur humanis, qui divinis virtutibus elucescit. ^b *Sanctificetur nomen tuum.* Cujus genus sumus, ejus censemur et nomine: rogamus ergo ut nomen ejus quod in se et per se sanctum est sanctificetur in nobis; nomen enim Dei aut honoratur ^c ex nostro actu, aut ex nostris actibus blasphematur. Audi Apostolum dicentem: *Nomen Dei per vos bla-*

^a Scilicet gentibus, quæ illam neququam petebant. Nam Hebræi in lege docti Christum ad homines venire orabant dicentes: *Mitte, Domine, quem missurus es, etc.; Veni, Domine, noli tardare, etc.* MITA.

^b Maldonatus et Brugensis, *celebre reddatur*; Beda et Menochius, *ametur et timeatur*; Tertullianus: *in omnibus perfectissime regnet per gratiam*; Augustinus, serm. olim 48 de Tempor., nunc 56 et 57: *Hoc rogas, ut quod semper sanctum est, in se, sanctificetur in te.* D. Thom., exposit. in orat. Dom. petitio. 1 p. 30 Oper. tom. VIII edit. Ven.: *Ne nomen ejus in nobis manifestetur et declaretur.*

^c Drusius ex divo Hieronymo: *Sanctificatio enim et pollutio nominis Dei pendet ex operibus nostris.*

^d Eo, scilicet, regno, quo Deus regnat in cordibus justorum: quod regnum Dei vere vocatur ab Apostolo ad Rom. xiv, 16. Ambrosius, Hilarius, Gregorius, Maldonatus, alii aliter explicant: Cyprianus de Orat. Dominic. sermo 6 pag. 558: *Qui se Deo et Christo dedicat, non terrena, sed cœlestia regna desiderat.* Consentiant, Sedulius, lib. iv; Chrysostomus in Matth.; Augustinus, ep. olim 24, nunc 130 ad Probam, c. 11.

^e D. Thomas, loco cit. pag. 32: *Cum ergo petimus quod veniat regnum ejus, oramus quod non regnet in nobis peccatum, sed ipse Deus.* Ambrosius de Sacram. cap. 4 pag. 344 edit. Paris. 1551.

^f Editi, *perperam, Deus meus est.*

^g *sphematur in gentibus* (Rom. i). *Veniat regnum tuum.* Et quando non regnavit Deus? Petimus ergo ut qui sibi regnavit semper, modo ^d regnet in nobis, ut et nos in illo regnare possimus. Regnavit diabolus, regnavit peccatum, regnavit mors, et fuit diu captiva mortalitas; petimus ergo ut, regnante Deo, pareat diabolus, ^e deficiat peccatum, moriatur mors, captivitas captivetur, ut nos liberi perpetuam regnemus in vitam. *Fiat voluntas tua sicut in cœlo et in terra.* Hoc est regnum Dei, quando et in cœlo, et in terra Dei voluntas est sola, quando in omnibus hominibus ^f Deus mens est, Deus vivit, Deus agit, Deus regnat. Deus est totum, ut juxta illud Apostoli: *Sit Deus omnia in omnibus vobis* (I Cor. xv). *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Qui patrem se nobis dedit, qui sibi nos adoptavit in filios, qui rerum nos fecit hæredes, qui nos nomine sublimavit, qui nos suo et honore donavit et regno, ipse nos ut panem quotidianum postulemus addixit. In regno Dei, inter munera divina, quid quærit paupertas humana? tam bonus, tam pius, tam largus Pater panem filiis non nisi postulatus indulget? Et ubi est illud: *Nolite solliciti esse quid manducetis, aut quid bibatis, aut quid vestiamini* (Matth. vi)? Hoc petere jubet ^g quod prohibet cogitare, quatenus cœlestis pater ^h cœlestem panem, cœlestes filii ut postulemus, hortatur. Ipse dixit: *Ego sum panis, qui de cœlo descendi* (Joan. vi). Ipse est panis, qui satus in Virgine, fermentatus in carne, in passione confectus, in fornace coctus sepulcri, in Ecclesiis conditus, illatus altaribus, cœlestem cibum quotidie fidelibus subministrat. *Et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* Homo, ⁱ si sine peccato esse non potes, et vis semper dimitti tibi totum, dimitte semper; quantum vis dimitti tibi, dimitte tantum; quoties vis dimitti tibi, toties tu dimitte; immo quia vis totum dimitti tibi, totum dimitte: homo, intellige quia remittendo alijs tui veniam dedisti. *Et ne nos inducas in tentationem.* Quia

^g Cum nonnulli animadvertissent vocem *ἐπιούσιον* in Hebræo legi *mahar*, quod Syris, quorum dialecto usum fuisse Christum volunt, crastinum est, et non *quotidianum* et *hodiernum*; inde orta est quæstio, quam movet Chrysologus: an scilicet Christus in Evangelio duo sibi invicem repugnantia docuerit. Ad ejus solutionem alii eandem cum Chrysologo inire viam, dicentes in Dominicali petitione agi de pane eucharistico. Ambrosius lib. v de Sacram. cap. 4; Cyprianus, lib. de Orat.; Augustinus homil. olim 12: *Impertire nobis eucharistiam tuam quotidianum cibum.* Ad hujusmodi explicationes mores potius quam litteram spectant. Hac enim petitione quærimus omnia quibus ad vitam conservandam indigemus. Alii cum Hieronymo annotarunt vocem Hebræam, ex quo conflatum putatur verbum *ἐπιούσιον*, non quidem diem proximum, vel immediate sequentem, sed quidquid futurum est significare; et dixerunt esse *ἐπιούσιον* omne id spatium vitæ, quod nobis superest emetiendum.

^h Evangelista, *ἄπρον τὸν ἐπιούσιον*; quod nonnulli vertunt *supersubstantialem, super omnes substantias.*

ⁱ *Debitum in Scripturis delicti figura est,* inquit Tertullianus; *et peccata debita vocantur,* subdit Brugensis.

^j Hissimilia habet alibi quoque Chrysologus, quæ non absolute intelligenda sunt, quasi hac sola impleta

in seculo est ipsa vita tentatio. *Tentatio*, inquit, ille, *est vita hominis* (Job. vii). Rogemus ergo ut nos a arbitrio nostro non relinquat, sed in omni actu paternae pietatis constringat, et in vitae tramite caelesti moderatione confirmet. *Sed libera nos a malo*. A quo malo? a diabolo quippe, ex quo est omne malum. Rogemus liberari nos a malo, quia malo, qui non carerit, frui non potest bono. Si adhuc non nati, si adhuc in utero constituti, panem petunt, expetunt regnum, quare fit questio, quod semper Dei Filius in Dei patris mansuetudine? Si Ecclesia generat, ratio non est, est caeleste mysterium; quod in Patre Deo, Dei Filius fuerit, quomodo humana rationatione tractetur non est, non est humano modo divinitas estimanda. Audisti Deum, nihil terrenum cogites, nisi humanum; audisti Patrem Christi, hoc per substantiam crede; audisti patrem tuum, hoc crede per gratiam: Ne ut esset Filius habuit semper, te esse filium dedit modo, Ne ergo te filium scito, ut servum te esse non nescias; sic audi ad Christi similitudinem te reductum, ut semper te Christo cognoscas esse subjectam.

SERMO LXVIII.

In eandem.

Conditio mortalis, terrena compago, limosa substantia, vitae ac mortis incerta, labore attrita, consumpta poenis, putredini ac polveri subjecta natura capere non valet, estimare non sufficit, fugare non audet, credere pertinacem, quod hodie cogitur confiteri. Tantam donorum Dei gratiam, promissorum magnitudinem, munerum largitatem, fragilitas humana unde promereri valeat, non potest invenire. Hec res non ambigunt Habacuc prophetam mentis intuitu praevidisse, dum se tanto pavore concussum, hujus auditis taliter exagitatum tremore, dicit: *Dominus, audisti auditum tuum, et tenuit; consideravi opera tua, et expavi* (Habac. iii, juxta LXX). Auditam sensit, non quia tunc propheta tantus audierit Dominum, sed quia tunc servus Dominum suum sibi conversum reperit, et audivit in patrem; non quia mundi hujus fabricam elementis ita sibi dissonis consonantem contemplatus expavit, sed quia pietatis erga se tantam considerans tuam opera, admirationis tremore concussus est et pavore. *Consideravi*, inquit, *opera tua et expavi*. Adoptatum se tunc stupuit in filium, quando perdidit ipsius fiduciam servitutis. Denique ut scia-

conditione Deus nobis peccata dimittat, sed si caetera accedant, veluti poenitentia, dolor, etc. Hoc enim interest inter promissiones affirmantes, quae cum exceptione suscipiendae sunt, et negantes, quae absolute.

* Deus non tantum homines impios suis saepe vitis relinquit, ut Rom. i, 24, sed eos etiam qui vitiis suis plus seculo confidunt. Quod malum, juxta Chrysologum, anteverimus assiduis precibus, et praecipue hac eadem petitione in orat. Dominic.

† Malum hic a SS. Patribus pro diabolo sumi plurimis probari potest. At in luce meridiana lucernam accenderam. Graece, in textu, ἀπὸ τοῦ πονηροῦ, ab illo improbo, ab illo maligno vertit Tremellius, Montanus et Syrus; quo nomine diabolus vocari solet, Matth., xiii, 19; Joan. xi, 13; v, 18.

PATROL. LII.

tis hujus orationis, quam vobis hodie Divinitas insinuat et infundit, affectum, propheta tunc audeat caelestis percepti hujus muneris quodammodo pavore solutus. Quid iterum dixerit pervidete, *Custodivi*, inquit, *et expavit venter meus a voce orationis labiorum meorum*. Postquam divini muneris senserat largitatem; custodivit se, ne se hostem, ne inimicum, ne latronem se iterum sicut in paradiso sustineret. Fit vigilantior, fit sollicitior sui custos, qui se post tantae rei jacturam caelestem thesaurum in vasis fictilibus custodivit. *Et expavit venter meus*. Ventrem cordis interna nominat hic propheta; qui sicut venter cibis, cor sic sensibus pascitur et repletur. *Et expavit venter meus a voce orationis labiorum meorum*. Si intellectus cordis infuderat ori vocem, labiis dederat verba, cur vota sua, cur desideria sua, cur ex hoc quod est exoratorus, expavit? Quia non suggestionem sui cordis, sed divini Spiritus loquebatur affatu. Audi Paulum dicentem: *Misit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra clamantem: Abba, Pater* (Gal. vi). Quod auditum cum ad interna transmitteret, tantum se meruisse mirabatur, et interna tota hominis pavebant. Merito adjecit: *Et intravit tremor in ossa mea*, quia ipsa prophetae viscera vexabantur, *Et subitus me*, inquit, *commota est virtus mea*. Quid est subitus me? quatenus ipse idemque homo sursum per gratiam jam levatus jacebat subitus pristinam per naturam, nec virtutem caelestem virtus poterat sustinere terrena. Jam fumavit mons Sina, cum daturus legem Deus descendit in montem (Exod. xix). Quid caro faceret, cum descendit Deus in carnem, carni gratiam collaturus? Venit pater quia homo Deum, servus dominum non ferebat. Et quia fidelis est in verbis suis quae dixit: *Aperi os tuum, et implebo illud* (Psal. lxxx); aperite nunc ora, vestra, ut ipse ea tali praese, tali repleat et clamore. *Pater noster qui es in caelis*, (Matth. vi). Ubi sunt qui de Dei promissione diffidunt? Ecce quam cito fidei est remunerata confessio: mox et Deum unici Filii confessus es Patrem, tu ipse es Dei Patris adoptatus in filium, ut esses caeli haeres, qui paradisi exsul habebaris et terras; et ideo nunc vocas, *Pater noster qui es in caelis*. Quia fuit tibi quondam pater qui te resolvit in limum, qui te ad claustra duxit et pertraxit inferni: terram nesciat, amorem carnis ignoret, patrem pulveris non requirat, nihil in se vitii licere permittat, qui Deum patrem caelestem repe-

* Hic se catechumenos Dominicam orationem docuisse, et gentiles modo per baptismum renatos erudisse innuit. Mira. — At catechumenis non licebat dicere *Pater noster*, usque dum per aquam regenerationis Filii Dei facti essent. Hoc aperte testatur Chrysostomus homil. 11 in II Cor., tom. V pag. 516 edit. Francof.; et Augustinus homil. 29, de Verbo Apostol.; Theodoretus Epit. Div. Dogm. cap. 28 tom. IV, pag. 336, citante Suicero pag. 1248. Unde passim dicebatur *ὡς ἡ πίστις*, oratio fidelium. Non tamen res erat illicita, si quis ea uteretur.

† Hoc est quare disputamus id quod fide firma creditur, scilicet, quod Filius aeterni Patris fuit semper in hoc? Vide supra serm. 58, et 60, et 62; haec enim contra haereticos scripta sunt. Mira.

tit ad naturam. Et qui se Dei filium credit, actu, vita, moribus, honestate, tanto generi respondeat, ne iterum ad terrena descendens ad ipsam tanti genitoris tendat injuriam. *Sanctificetur nomen tuum.* Si nomen Christi cæcis visum, cursum claudis, defessis vario languore sanitatem, mortuis dat vitam, teque, homo, ipsum, totamque sanctificat creaturam, quemadmodum tu ipsius nominis oras et exoptas sanctitatem? Quia a Christo vocatus es Christianus; et ideo supplicas; ut prærogativa tanti nominis meritis in te subsequenter roboretur. *Adveniat regnum tuum.* Devotionem mandat, exigit desideria, vota perquirat ipse, qui adventum suum in sua continet potestate. Fidelis est ille miles, qui regis sui præsentiam sitit, exoptat regnum, expetit et concupiscit triumphos: sed hic petis ut tibi et in te adveniat regnatura, in quo diabolus arcem, mors imperium, diu infernus gessit et tenuit a potestatem. Oremus ergo, charissimi, ut Christus semper suo regnet in milite,^b et miles semper suo triumphet in rege. *Fiat voluntas tua, sicut in caelo et in terra.* Beatus dies ille, qui terrenorum jungit, sociat, exæquat cælestibus voluntates, ut inter dispares substantias una atque eadem sit voluntas. Hæc est fida pax, inconcussa concordia, gratia perseverans, quando per unius domini ordinem, familia natura diversa, voluntate fit una, eadem reperitur et sensu. *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Post cæleste regnum panem quis postulet temporalem? Sed quotidianum^c et in diem vult nos in sacramento sui corporis^d panis viaticum postulare, ut per hoc ad perpetuum diem et ipsam Christi perveniamus ad mansam, ut unde hic gustam sumpsimus, inde ibi plenitudinem totasque satietates capiamus. *Et dimittite nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* Qui sic petit, et debita non relaxat, iste se etiam per quod orat, accusat; qui sibi tantum donari postulat, remitti tantum, quantum ipse remittit et donat, ad placitum Deum, Deum taliter invitat ad pactum. Quisque quantum ipse præstiterit alteri, tantum sibi exigat et ipse præstari, Dimittenda sunt autem, fratres, debita non pecuniæ solum, sed omnium causarum, culparum, criminum; quidquid, homo, e incurrere poteris, in his tibi cum incurrerit alter, ignosces. Fidens peccatis suis petit veniam, qui peccanti libenter ignoscit. *Et ne nos inducas in tentationem.* Hoc petere millies multis modis cogimur, fratres, ne fragilitas plus ausa, et de se

^a Alias, principatum.

^b Ex ms. Cæsensæ. Editi, ut miles.

^c Alias, exinde.

^d Viaticum dicitur SS. eucharistiæ sacramentum, quod nobis ad aliam vitam commigrantibus pro commensu sit. Vide Basilium Poncium ex familia Eremitarum S. Augustini Variar. Disputat. quæst. 2 part. 1, num. 4. Confer quæ dixi in dissertatione de Pat. argentea Cornetiana pag. 96, in notis.

^e Alias, incurrere potes.

^f Ex ms. Vaticano. Editi, tumore.

^g Ex hac eadem petitione validissimum argumentum desumebant catholici adversus Pelagianos, asserentes nulla ope gratiæ posse homines viribus suis

^f tenere præsumens, nec virium suarum modum colligens, in conflictu male cauta succumbat, deinde offensus Deus tradat tentationibus quos delinquit, *Sed libera nos a malo.* Satis de se humiliter sentit, nec salvari se per se præsumit, qui ut a malo per Deum liberetur, implorat. Signate vos. Intelligite, filioli, quanta perfectorum, quanta fortium gloria sit et potestas, quando tanta virtus in ipso conceptu, tanta majestas aperitur in partu. Nondum natus patrem vocat, sanctitatem postulat, regnum petit, dat jura terris, terrenas cælestibus exæquat voluntates, et laboribus profuturis exigit jam devotus annonam. *Panem nostrum, inquit, quotidianum da nobis hodie.* Beati estis, qui cœpistis ante pugnam vincere, ante triumphare quam vivere, ante ad patris promptuaria quam matris ad gremium pervenire, ante partum gregis, quam suocum lactis invadere, toto ante victoriarum sonare jubilo, quam vagitu respondere curarum. Vere, ut dixit Apostolus, infirmum Dei fortius est hominibus (1 Cor. 1). Aut quis poterit tanti conceptus referre sacramentum? ubi^h Virgo mater parit orbe quotidie, nec relinquit posteros ad laborem, sed æternam germinaⁱ præmittit ad gloriam.

SERMO LXIX.

In eandem.

Putasne mortale pectus Dominiæ charitatis erga nos magnitudinem capiat? Putasne terreni corporis pondere mens depressa erga nos divinum intelligat ac sentiat affectum? Nam quidquid cæli micat, radiat et speudet ornatus, quidquid, in terra fragrat in floribus, sapit in fructibus, in animantibus gaudet, nostro amore factum, nostræ addictum est servituti. Sed quam vis magna, parva tamen sunt ad supernæ in nos dilectionis indicium. Nobis principatus cælorum, nobis ætheriæ potestates, nobis supernæ dominationes, nobis angelorum officia excubiis militant indefessis. Sed ista adhuc asserendæ in nos divinæ necessitudinis parva sunt, et minora, tantumque infirma, quantum creatore suo minor est creatura. Deus vultu incontemplabilis, visu imperspicabilis, nullo sensu æstimabilis, inaccessus mente, ne ipso quidem ad plenum notus auditu, quoties, qualiter, quam varie, quam diverse humanis aptavit obtutibus? Quam se communioni quam se familiaritati præstitit et concessit humanæ cum Noe consilii sui facit esse participem et expiando mundo divulvium præmonet imminere, et

peccata devitare. Frustra enim petimus *Ne nos inducas in tentationem*, si hoc in nostra positum sic est potestate, ut nullo Dei adjutorio valeamus implere. Hieronymus, lib. III contra Pelagium; Augustinus, Epist. olim 89, nunc 157, ad Hilarium, et epistola olim 74, nunc 78, ad eundem.

^h Hoc est, Ecclesia generat filios per baptismum, quos morientes ante se præmittit ad gloriam; stabit enim mater Ecclesia hic, donec sæculi consummatio adveniat. Sed filios Christianos quotidie præmittit ad regnum, dum filii electi obeunt mortem. MIRA.

ⁱ Ms. Cæsensæ, sed a terreno germine præmittit ad gloriam.

totum sæculum ipso custodaparvo arcæ designat in semine (Gen. vi) : cum ad Abraham velut hospes adventat, invitatus tota dignatione succedit, oblata non respuit, apposita velut esuriens et lassus assumit, et divina collatione velut egens suscipit et accepat humana (Gen. xviii)? Hinc est, quod emortua mox senis membra reviviscunt, sterilis vetulæ jam viscera suscitantur extincta, et natura in vivo cadavere persepulta proditura suum resurgit auctorem, et generat plurimos transacto jam tempore, per unum^a quem crediderat conditorem (Gen. xxi). Ad Moysen igneus Deus glomeratur in rubo, deinde confert faciendâ cum servo, exercetur variis in Ægypto virtutibus, et patefit ad nutum famuli (Exod. iii) ; irrogat flagella, vel tollit (Exod. vii) ; et in mari quantus sit, quantumve homini^b dederit, ultricis undæ demonstrant obsequia, cum siccato gurgite^c cedit unda piis, et liquore durato murum præstat, munimen exhibet liberandis, ac tota naturæ suæ virtute de hoste sævissimo triumphatura decurrit (Exod. xiv). Miro contubernio Israëlicis Deus conversatus in castris (Deut. xxi), numerosas gentes nunc ferit fulmine, nunc tangit grandine (Josue, x) ; unnc solo tubarum clangore prosternit (Josue, vi) ; ut sine conflictu, sine vulnere Deus ducat vitricas acies quas præcedit. Affuit desideriis, votis annuit singulorum, mox ad interrogata respondit, occulta prodidit, prædixit futura, quæ sita patefecit, regem contulit, donavit opes, temperavit pluvias, fecundas præstitit terras, conjugia ipsa filiorum copia et honore decoravit. Sed adhuc parum esse credidit, si affectum suum erga nos præstando prospera tantum, et non etiam adversa sustinendo monstraret. Post omnia, mundum suum pauper ingreditur: jacet in cunabilis ut homo, vagitu suo implorat, inquit, exigit quam tibi præstitit ipse pietatem. Parens omnium usus est te parente, subjectus tibi existit cui omnis subjacet altitudo, timuit quem timenda metuunt, fugit ad quem cuncta confugiunt; cælorum arbiter et hospes in domibus peccatorum ; pane pascitur qui pascet omnes, Et quid plura ?

^d *Ἐκτροπάρτης* tenetur sæculorum, sistitur terræ fundator, judicatur humanæ largitor veniæ, discutitur cordis scrutator, punitur vitæ dator et redditor, cunctorum resurrectio sepelitur, ut tarda mens hominis, et intelligentia satis pigra, vel morte in se Dei probaret affectum, quæ prædictis et innumeris Dei beneficiis, Dei erga se non intellexerat, non senserat cha-

ritatem. Qui ergo esse fecit, dedit vivere, docuit et orare, quia totum voluit præstare, qui sua sibi prece voluit supplicari. *Pater noster qui es in cælis* (Matth. vi). Ecce, homo, tua te voce Christus hodie, ut sibi faceret^e cohæredem Dei Patris, adoptat in filium, dum ait, *Pater noster*. Quod sum dignationis est, tum esse veluit potestatis, juxta illud: *Quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem filios dei fieri* (Joan. i) ; et tamen jubet dicere, ut dignatio donantis sit, non temeritas præsumptis. *Qui es in cælis*. Non quod non sit in terris, sed te qui cœlestem Patrem jam vocas, ad cœlestem vult tendere et repetere jam naturam, ut generi tanto vita nostra respondeat, ne terreni mores degenerent, quos cœlestis donavit et contulit jam natura. *Sanctificetur nomen tuum*. Non quod tua sit prece sanctificandum, quod te sanctificat nomen ; sed quia Christi nomine vocatus es Christianus, petendum tibi est ut actu tuo nomen hoc sanctificetur et honoretur in te. Quia sicut virtutum fama, nominis tantum respondet ad gloriam, ita male conversantis infamia ad ejusdem nominis redundat injuriam, dicente Apostolo: *Nomen Dei per vos blasphematur in gentibus* (Rom. ii). Et revera, filii, tunc gentilis nomini derogat Christiano, quando aliter quam profitetur, et dicitur vivere, viderit Christianum. *Veniat regnum tuum*. Non ut Deo veniat regnum habenti semper, sed postulas ut tibi veniat non habenti, et percipias illud quod tibi affectu suo Dominus pollicetur, cum dicit: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est a constitutione mundi* (Matth. xxv, 34). Venite, benedicti; non dixit, veniamus; percipite, non dixit, percipiamus. Nemo miretur quia patrem vocat qui nondum natus est; nam si Joannes exultat (Luc. i), et Jacob coluclatur in utero (Gen. xxv), prudens æstimet quid possit natura divina, si tantum potest per Deum humana conceptio.

SERMO LXX.

In eandem.

Omnia quæ divinitus dicta factaque referuntur, sunt miraculo, sunt stupori, sunt pavenda mortalibus, ipsis etiam cœlestibus sunt tremenda: sed nihil tam stupet cælum, pavet terra, expavescit universa creatura, quam quod vos estis hodie, nobis dicentibus, audituri. Servus Dominum patrem vocare audet, judicem suum reus nuncupat genitorem, conditio terrena sua se voce Dei adoptat in filium: qui terrena

^a Quia Abraham credidit illum esse Deum, et universorum conditorem, qui sibi dixerat ex Sara uxore senæ, se pariter senem filium suscepturum, qui multarum gentium esset futurus parens; ideo in gratiam fidei suæ consequitur ut transacto generandi tempore nihilominus generet, et plurimos ex Isaac suscipiat nepotes. *MIRA.*

^b *Ms. Cæsen. et Vallicol., patefecerit.*

^c Fortasse legendum, *Cedit unda pedibus.*

^d Id est: *Omnipotens.*

^e Et apposite observant hic enarratores in petitione dici *Pater noster*, et non *meus*: ut intelligamus nos esse cum Christo cohæredes et unius Patris filios.

^f S. Joannes Chrysostomus, homil. 20 in cap.

Matth. vi, ait, *nondum initiatum quippe baptismatis sacramento, non posse Deum Patrem vocare*, quod Auctori nostro contradicere videtur. Sed Chrysostomus humano more loquitur, Chrysologus autem divino. Siquidem tantum designatus Filius mente divina licet quod ad nos physice non possit appellari Filius, gratia baptismatis adhuc sibi deficiente; tamen divino more Filius Dei appellatur cui præterita juxta ac futurasunt præsentia. *MIRA.* — Alludit Chrysostomus ad suorum temporum morem, quando non aperte licitum erat catechumenis orationem Dominicam recitare. Vide notam 4, serm. 67. Augustinus in Enchirid. ad Laurent. cap. 71: *Eorum (id est, fidelium) est dicere, Pater noster qui es in cælis, qui jam Patre tali regenerati sunt ex aqua et Spiritu sancto.*

perdidit, restimat se divinitatis hæredem. Sed aude-
mus, quia præsumptio dicentis non est, ubi auctori-
tas est jubentis; ipsa enim nos hodie dicere sic voluit
qui nos docuit sic orare. Et quid mirum si homines
Dei consecravit in filios, quando se hominis dedit et
aptavit in filium? Carnis tunc naturam transtulit in
divinam, deitatem quando humanam detulit ad natu-
ram: tunc hominem sibi in cœlestibus præstitit cohæ-
redem, quando se participem reddidit terrenorum.
Aut homini negare quid amoris potuit, quid munus,
qui totum quod erat hominis, etiam peccatum, * sus-
cepit et mortem? Aut quomodo hominem in suis
prosperis socium non habebit, qui in adversis homi-
nia se fecit esse consortem? Homo, redi ad Deum,
sic amatus a Deo; et ad illius gloriam da totum te,
qui se totum propter te ^b ad suam deduxit injuriam;
et voca patrem fideus, quem tanto amore tuum
probas, sentis, intelligis esse genitorem. *Pater noster.*
Quod nendum natus patrem vocat, nemo miretur:
Deo nata sunt nascitura, futura facta sunt Deo. Quæ
futura sunt, inquit, jam fuerunt (*Ecc. 11*). Hinc est
quod in utero suum Joannes sensit auctorem. (*Luc. 1*);
et exstat nuntius matri, qui erat suæ nescias vitæ.
Hinc est quod Jacob ante legitur bellare quam nasci,
ante triumphare quam vivere (*Gen. 28*). Hinc est
quod jam sunt Deo qui sibi adhuc non sunt, qui electi
sunt ante constitutionem mundi. *Qui es in cœlis.* Non
quod illa non sit in terra, sed ut tu per hoc germen
esse novarite cœlestis: et si te Dei Filium esse fate-
ris, viva quasi Dei Filius, ut acta, vita, virtutibus
tanto possis respondere genitori. *Sanctificetur nomen*
teum. Quia a Christo vocatus es Christianus, petis ut
prærogativa tanti nominis sanctificetur in te; quia
nomen Dei quod per se et sibi sanctum est, aut
sanctificetur in nobis nostro actu, aut nostro actu
blasphemetur in gentibus. *Veniat regnum teum.* Ipse
dicit: *Regnum Dei intra vos est* (*Luc. xvii*): si intra
nos est, veniat ut quid oramus? Est in fide, est in
spe, est in expectatione, sed ut in re veniat, jam
precarum. Veniat autem nobis, non illi qui semper
consecrat Patri suæ, semper regnat in Patre; sed
veniat nobis. *Venite, benedicti Patris mei, percipite*
regnum quod vobis paratum est ab origine mundi (*Matt.*
xxv). Dicimus, *Veniat regnum tuum.* Et sic Deus regnet
in nobis, quatenus in nobis desinat mors regnare,
desinat regnare peccatum. Regnavit, inquit, mors ab
Adam usque ad Moyson (*Rom. 7*). Et tibi; Non regnet

A peccatum in vestro mortali corpore (*Rom. vi*). *Fiat*
voluntas tua sicut in cœlo et in terra. Nunc in terra
multa fiunt pro diaboli voluntate, pro sæculi nequitia,
pro desiderio carnis; in cœlo vero fit nihil præter
Domini voluntatem. Petimus ergo, ut interempto
diabolo, ut novo sæculo, ut mutato corpore, ut de-
structo mortis imperio, ut abolita dominatione peccati,
in cœlo et in terra, in Deo et hominibus, una Dei sit,
eademque voluntas. *Panem nostrum quotidianum da*
nobis hodie. Post regnum cœlestis, terrenum panem
petere non jubemur, prohibente ipso cum dicit:
Nolite solliciti esse animæ vestræ quid manducetis aut
quid bibatis (*Matth. vi*). Sed quia ipse est panis qui
de cœlo descendit (*Joan. vi*), petimus et precamur
ut ipsum panem quo quotidie, id est, jugiter, sumus
in cœternitate victuri: hodie, id est, in præsentī vita,
de convivio altaris sancti ad virtutem corporis men-
tisque capiamus. *Et dimitte nobis debita nostra sicut*
et nos dimittimus debitoribus nostris. Sic dicendo,
homo, * indulgentiæ modum, mensuramque veni-
tu tibi dedisti, qui a Domino tantum tibi petis dimitti,
quantum dimiseris ipse conseruo. Dimitte ergo delin-
quenti in te totum, si vis ipse de tuis nihil Domino
debere defictis: in altero dimitte tibi, si vis ipse vin-
dicem vitare sententiam. *Et ne nos inducas in tentatio-*
nem. Deus, sicut scriptum est, neminem tentat (*Jac. 1*);
sed tentare dicitur, cum ^d contumaciter euntes ad
tentationum laqueos derelinquit. Sic Adam tentatoris.
incurrit insidias, dum sui præcepta deserit conditoris.
Unde autem et a quo tentaretur homo prodit sic
dicendo: *Sed libera nos a malo.* Hoc est a diabolo
qui totius mali et auctor est, et origo: diabolus na-
tura cœlestis fuit; nunc est nequitia spiritualis, etate
major sæculo, nocendi usu tritus, lædendi arte ^e per-
ritissimus; unde non jam malus, sed ^f malum dicitur,
a quo est omne quod malum est. Hinc est quod pro-
priis viribus liberari homo non potest, carnalibus
vinculis illigatus. Petendum nobis est ergo ut Deus
nos a diabolo liberet, qui ^g Christum terris ut dia-
bolum vinceret, commodavit. Clamet homo, clamet
ad Deum, clamet, Libera nos a malo, ut a tanto malo,
solo Christo vincente, liberemur. *Pater noster qui es in*
cœlis. Orandi thema, materiam petendi supplicandi
normam paucissimis in verbis ipse tibi qui tibi est
exorandus indulsit, ut ex hoc tu petendi sumas sen-
sum, intellectum postulandi capias, mensuram colli-
gas impetrandi, et brevissimo magisterio orandi,

* Suscepit ad dandum: non autem assumpsit ut
habetur, ut dicitur supra serm. 45. In epistola D. Leonis
ad Flavianum dicitur: *Assumpsit formam servi sine*
sorde peccati. Ideo suscepit, ut habetur I Petr. 11:
Peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super li-
gnum. Et II Cor.: *Etum qui non noverat peccatum, pro*
nobis peccatum fecit. Id est, Deus fecit Deum esse hos-
tiam pro peccato. Vide Bellerm. in exposit psalmi
xxi, s. D. Ambrosius lib. 11 in Lucam, de Christo bap-
tizato ait: *Unus omnium peccata suscepit ut in illo om-*
nia peccata morerentur. MIRA.

^b Ms. Cæsen. ad tuam.

^c Penes alios interpretes, *taus*, sicut et nos dimit-
timus, non significat modum remittendi, Deus enim
perfecte remittit, sed rationem. Non est regula, quod

Deus nobis et majora et liberalius remittit, sed
conditio: quod si aliis non remiserimus nec nobis
remittetur.

^d Augustinus: *Non enim per se ipsum inducit Deus*
in tentationem, sed induci patitur eum quem suo auxi-
lio deseruerit.

^e Ms. Cæsen., *promptissimus.*

^f Vide notam 13 serm. 67.

^g Nota vim hujus verbi *commodavit*; hoc est, fru-
dum dedit. In commodato etenim redditur idem ip-
sum specie et numero quod fuerat commodatum, ut
patet toto tit. ff. commodati. Sic Christus terris com-
modatus dicitur, quia, devicto diabolo et homine re-
dempto, idem specie et numero cœlo redditus est
MIRA.

latissimam capias disciplinam; ^a simul quia ad amoris iudicium rex ipse officio sanctus est advocati, ut preces quibus ^b responderis erat ipse diceret. Cunctatio ablata est impetrandi omnis, immo fiducia collata est tota premerendi, quando ipsum se legit in precibus qui rogatur. Metus locum non habet, ubi a Patre filius pietate interprete desiderat quae sancta sunt impetrare.

SERMO LXXI.

In eandem.

Fratres charissimi, qui vos donavit credere, ipse vos docuit et orare, et totam petendi formam paucis aptavit in verbis: quia cum patrem postulat, multa praesens filius non laborat; sicut enim petere cogit necessitas genitum, ita urget charitas dare genitorem. Pater ergo qui sponte praestat, non tam ut petatur, quam quid petatur ostendit, ut filius petendo iusta placeat, qui potest stulta postulans displicere. Audite Patrem, et vos filios esse jam credite, ut quae petieritis incunctanter impetrare possitis. Quid valeat fides, credulitas quid possit, quanti sit confessio, hodie monstratur in vobis. Ecce Trinitatis trina confessio in caelestem sobolem de terrena vos sustulit servitute; ecce fides quae Deum locuta est patrem, patrem vobis Deum hodie conquirit; ecce vox quae confessa est Deum Verbum, vos Dei adoptavit in filios; ecce credulitas quae Deum Spiritum proclamavit, de carnis substantia mortali in vitalem Spiritus substantiam vos mutavit. Quis pietatis tantae dignus invenietur assertor? Deus Pater homines dignatur heredes, Deus Filius non dedignatur servulos cohæredes, Deus Spiritus carnem consortem divinitatis assumit, fit caelum possessio terrenorum, et inferis addicti jurisdictione suscipiuntur in supernis, Apostolo probante, eum dicit: *An nescitis quia angelos iudicabimus?* Vocate ergo Deum patrem, vosque si nondum natos, iam tamen designatos filios esse jam credite, et data operam quatenus sit vobis caelestis vita, sint vobis divini mores, et forma deitatis tota vestra praefertur in forma; quia caelestis Pater respondentes generi filios muneribus ditat divinis, degenerantes ad poenalem revocat servitutem. *Pater noster qui es in caelis.* Succumberet conscientia servilis, terrena conditio solvertetur, nisi nos ad hunc clamorem ipsius Patris auctoritas, ipsius filii Spiritus excitaret. *Misit, ait, Deus Spiritum Filii sui in corda nostra clamantem Abba Pater.* ^c Lassescit mens, caro nostra deficit ad divina, nisi Deus quae fieri jubet impleat ipse qui jubet. Quando ausa mortalitas Deum vocare patrem nisi modo, quando superna virtute hominis animantur interna? *Pater noster qui es in caelis.* Homo, quid commune cum terris tibi, qui confiteris tibi genus

^a Etiam quia.

^b Ita corrigit Meursius, ut est in editione prima Bonon. Editi fere omnes, *responsus*.

^c Meursius corrigebat, *lassessit mens*. Sanctificetur in nobis. Augustinus, serm. olim 48 de Diversis, num. 36 et 37: *Hoc rogas, quod semper sanctum in se, sanctificetur in te; id est sanctum habeatur, non*

esse de caelis? Ergo caelestem vitam monstra in habitatione terrena: quia si quid in te gesserit terrena cogitatio, caelo maculam, caelesti generi injuriam intulisti. *Sanctificetur nomen tuum.* Nos petimus ut sanctificet nomen suum Deus, quod sanctitate sua totam salvat et sanctificat creaturam. Fratres, hoc nomen est quod supernae potestates pavent, quod tremenda suscipiant servitute: hoc nomen est quod mundo perditio dat salutem: sed petimus ut nomen Dei actu nostro sanctificetur in nobis; nobis enim bene agentibus benedicatur nomen Dei, nobis male agentibus blasphematur. Audi Apostolum dicentem *Nomen Dei per vos blasphematur in gentibus (Rom. 2)*. Petimus ergo, petimus ut quantum nomen Dei sanctum est, tantum nos ejus mereamur in nostris membris sanctitatem. *Veniet regnum tuum.* Quasi non semper fuerit, ac sit, sic regnum Christi ut veniat nunc rogamus. Et ubi est illud? *Regnum Dei intra vos est (Luc. xvii)*. Inter nos est fides, sed ut veniat supplicamus. Fratres, quamdiu diabolus vario nequitiarum genere, multimoda arte fallendi rerum animum turbat, sensus hominum, moresque confundit, servit idolis, sacrilegiis furit, fallit auguribus, divinatione mentitur, signis decipit, illud astris, spectaculis occupat, obidet vitis, peccatis vulnerat, criminibus sauciat, desperatione prosternit, Christi regnum prolongat et absentiat a nobis. Petimus ergo ut veniat tempus quo, militantis auctore pereunte, mundus totus, creatura tota, totam solus Christi regnet et triumphet ad gloriam; et fiat quod sequitur; ut sicut in caelo, ita et in terra una Domini sit voluntas. Sit terra caelum, vita Deus, tempus aeternitas, patria requies, census innocentia, honor immortalitas, ^d gloria castitas, Deus totum. *Addidit, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Post paternitatem Dei, post divini nominis sanctitatem, post caeli regnum, quotidianum panem jubemus exposcere. Christus oblivioni non subjacet, Christus mandatis suis contraria non demandat; ipse dixit; *Nolite solliciti esse animas vestras quid manducetis aut quid bibatis (Matth. vi)*. Sed quia ipse est panis qui de caelo descendit (*Joan. vi*), qui legis et gratiae mola aptatus est in farinam, qui crucis confectus est passione, qui magne pietatis fermentatus est sacramento, qui ^e conspersionis levis lavamentum sustulit de sepulcro, qui ut divinitatis suae calore coqueretur, ipse cibum decoxit inferi, qui ad caelestem cibum quotidianus Ecclesiae defertur ad mensam, qui in remissionem frangitur peccatorum, qui edentes se perpetuam pascit et enutrit ad vitam, hunc panem quotidie nobis dari petimus, donec illo in die perpetuo perfruamur. *Et dimitte nobis debita nostra sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* Homo, ^f panes

contemnatur.

^d Quam male, bene Deus! Phrimses editiones: Veneta, Sarzine, Lugdun. Durandi, Colon. Henningii, etc., *furia castitas*. Lugdun. Landriani, curante Theophilo Raynaudo, habet *cara castitas*.

^e In nonnullis, sicut et in ms. Vatic. deest *levis*.

^f Explicandus est Chrysologus ex Augustino, qui

te est potestas veniæ, in te est indulgentiæ, tu tibi A remissionis auctor es constitutus. Gratis petis veniam, qui tibi in alio indulgere contempnis. Homo^a tu tibi misericordiæ factus es ipse mensura; quantum quæris misericordiæ, fac tantum. *Et ne nos inducas in tentationem.* Tentatio est, fratres, species fallens, quæ prospera in adversis, adversa occultat in prosperis, humanamque ignorantiam dolosos educit in lapsus; petimus ergo ne peccatis impellentibus in tentationum foveas incidamus. Inducere autem Deus dicitur, currentes ad crimina cum relinquit. *Sed libera nos a malo.* Hic mali malum designat auctorem, hoc est, diabolum.^b Petimus ergo ut munere hoc uno malis omnibus cum mali careamus auctore. *Pater noster qui es in cælis.* Nemo cum se filium clamat, manere semiretur in habitu servitutis: ad divinum germen hodie designatus es, non promotus; spem, non rem, te noveris consecutum. Audi Apostolum: *Spe salvi facti sumus: spes autem quæ videtur non est spes, quod enim videt quis, quid sperat? si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus* (Rom. viii). Hodie adoptionis est dies, hodie promissionis tempus est: audi, crede, exspecta, crede creditori tuo, qui tibi credidit debitori; exspecta parumper ut veniat, qui te diu sustinuit ut venires; da illi inducias de promisso, qui tibi quicquid erat debiti jam donavit. Aut quare tu fatigaris spe Dei, cum genus omne hominum subsistat spe, fide vivat? Agricola numquam sereret anhelus, si fructum laboris sui de tempore non speraret; viator laborem prolixi itineris non subiret, nisi se ad destinata crederet pervenire; nauta mare non intraret incertus, si se luoris sequentibus compensaturum viarum discrimina non speraret; miles tota juventutis tempora non ageret in periculis, si senectutis honores copiosissimos non speraret; filius paternæ dominationis^c tempora non duraret, si se substantiæ paternæ non speraret hæredem. Et tu si te jam filium Dei credis, juxta prophetam: *Exspecta Dominum viriliter age, et confortetur cor tuum* (Psal. xvi); et exspecta, ut hæreditatem Dei de expectationis fide, et de virtute patientiæ consequaris. Audi Apostolum: *Filii Dei sumus, et nondum apparuit quid erimus; scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus* (I Joan. iii, 2). Et iterum: *Vita vestra abscondita est cum Christo in Deo: cum autem apparuerit Christus vita vestra, tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria* (Colos. iii). Fratres, beati sunt filii Dei, quia et

petitionem hanc de quotidianis peccatis intelligit, quibus non carent nec piissimi homines, quæque Deus dimittit, si nos dimiserimus. Serm. olim 48 de Divers., nunc 56; serm. olim 42 inter 50, nunc 67; serm. alias 136 de Temp., nunc 59.

^a Laudat hunc locum Chrysologi Du Hamelius in notis ad Sacr. Script. hic.

^b Nostre infirmitatis memores, non solum ut vincamus petimus, sed etiam ne in certamen descendamus, ac forte vincamur. Maldonatus ex Tertulliano, Cyprianus, Augustinus, etc.

^c Non sustineret. Horat. lib. i Od. 14:

Vix durare carinas
Possunt imperiosius æquor.

hæreditatem rerum omnium possidebunt, et de excessu patris luctus temporum non videbunt.

SERMO LXXII.

In eandem.

Quod ego modo cum magno tremore dicturus sum, quod vos estis nunc terribiliter audituri, immo terribiliter vocaturi, stupent angeli, pavescunt virtutes, supernum cælum non capit, sol non videt, terra non sustinet, tota non assequitur creatura. Quid ad hæc mortale pectus? Quid ad hæc mens hominis imbecilla? Quid ad hæc humani sensus angustia? Quid ad hæc humanæ vocis auris? Quid ad istud humana lingua cito tacitura? Hoc Paulus^d invisibiliter cum vidisset, prodidit non prodendo, dicens: *Nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se* (I Cor. ii). Hoc Isaias cum isto mox coepisset auditu, ad hoc hominum pervenire posse dubitat vel fidem, dicens: *Domine, quis credidit auditui nostro* (Isai. liii)? Hoc Jeremias cum divino concepisset auditu, partus supernorum sensuum non sustinebat, clamans: *Ventrem meum, ventrem meum doleo, et sensus cordis mei perturbati sunt* (Jerem. iv). Hoc Habacuc divini spiritus perorabat afflatu, cum dicit: *Custodivi, et expavit venter meus a voce orationis labiorum meorum; et intravit tremor in ossa mea; et^e subtus me commota est virtus mea* (Habac. iii). Elevatus virtute Dei sensus suam sub se succubuisse virtutem. Longum est super hoc sacramentum pavoris proseguere, et dinumerare^f sanctorum exempla: tempus non sinit diu me in hoc limore demorari, cælestis partus impetus non potest^g tardare nascentium. Dico ergo, et vos in utero adhuc penetrati voce compello, provida exhortatione præmoneo; ut antequam videatis matrem, vocetis et patrem, ante blandimenta matris, patris tendatis et festinetis ad regnum, ante patris præveniat ad panem quam matris ad ubera pendeatis. Nec in vos quidquam sibi, aut matris necessitas, aut ætatis tempora vindicent: sed in vobis totum divino patri, totum cælesti respondeat et occurrat auctori (Matth. vi). *Pater noster qui es in cælis.* Hoc est quod pavebam dicere, hoc est quod trepidabam proferre, hoc est quod neque cælestium, neque terrestrium quemquam sinebat servitutis propriæ conditio suspicari: cæli et terræ, carnis et Dei repente tantum posse provenire commercium, ut Deus in hominem, homo in Deum; Dominus in servum, servus verteretur in filium, fieretque divinitatis et hu-

^d Paulus vidit invisibiliter, quia sine imaginibus vidit arcana per exstasim, S. Thomas in II Car.; et vidit invisibiliter, quia oculis corporalibus Deus non videtur, ut ex Augustino docet Fulgentius resp. 3, ad Ferrandum diaconum, Ex Mita.

^e Emendat Meursius, *subitissime commota est.*

^f Ex ms. Vaticano. In editis deest *exempla.*

^g Hoc est vos, qui divina vocatione nasci spiritualiter cupitis Christiani, et quodam impetu viscera matris Ecclesiæ urgetis, ut statim nascimini, mihi haud permittitis jamdiu in modo coeptis exemplis morari. Observa ut gentes baptizari et renovari cuperent. Mira.

manitatis ineffabili modo una et sempiterna cognatio. Et quidem deitatis erga nos dignatio tanta est, ut scire nequeat quid potissimum mirari debeat creatura: ntrum quod se Deus ad nostram deposuit servitatem, an quod nos ad suæ divinitatis rapuit dignitatem. Hinc est, homo, quod te divinitus adhortatur,^a qui tanto nunc tuo amore flammatur: quod adhuc in utero voce tuate Deus adoptat in filium; quod te non fieri solum liberum vult ille, sed nasci; quod ipsam propter te manumittit naturam, ne quem novum, ne quam maculam imponat ortus pristinae servitutis. O vos beatos, quibus dominari datum est ante quam nasci, ante regnare quam vivere, ante ad Dei Patris gloriam pervenire quam prosapiam propriae vilitatis agnoscere. Ecclesia Felix mater, quæ vos tales respicit, quæ cum virgo permaneat, genuisse tales, et tantos vos taliter se miratur. Olim partus iste præsedentibus designabatur exemplis. Hinc est quod Jacob in utero matris cum fratre luctatur (Gen. xxv), præripit et triumphos. Hinc est quod in utero Thamar gemini de primatus honore præliantur, retardant partus, nec ante lucem cupiunt videre quam vincere (Gen. xxxvii). Hinc est quod Joannes exultat ante, et ante suo occurrit auctori genitricis ex utero quam procedat (Luc. i). Et si humana pignora sic ante Deo militant, quam nascantur parentibus, quam vivant seculo; quid mirum si Ecclesia divina germina, si Deo sua soboles in utero adhuc, quod sit superni germinis jam fatetur? *Pater noster qui es in cælis*. Stupor insurgit, Christus de Dei patris pectore matrem vocat, et fatetur in terra; et homo de matris utero patrem vocat, et confitetur in cælis, *Pater noster qui es in cælis*. Quo te homo repente prorexit gratia? quo te rapuit cælestis natura? ut in carne et in terra positus adhuc, et carnem jam noscias et terram, dicendo: *Pater noster qui es in cælis*. Qui ergo se tanti Patris filium confitetur et credit, respondeat vita generi, moribus patri, et mente atque actu asserat quod cælestem consecutus est^b per naturam, *Santificetur nomen tuum*. Cujus utique genus esse cœpimus, ejus utique censemur et nomine: et ideo petimus ut in nobis illius nominis sanctificatio perseveret, honor et prærogativa nominis, quod sublimavit sic tanti Genitoris celsitudo. *Adveniat regnum tuum*. Non illi petimus cui numquam defuit regnum, immo qui est ipse

^a Alias, *Quod tanto*

^b Alias, *consecutus es paternitatem*

^c Ex mss. Vallicel. Editi plures, *Ignarus*.

^d Ita petitionem explicat Brugensis: *Fiat a nobis, et in nobis, quod tu vis, præcipis, consulis*.

^e Salebrocum locum ex mss. Cæsennæ et Urbini explanavit Mita, addens quam sit panis perfectæ beatitudinis sacramentum eucharisticum, in quo vi verborum adest corpus, sanguis, et divinitas Christi, cum in beatitudine una divina persona non videatur sine altera, dicas cum theologis, quod Pater et Spiritus, sanctus adsunt in hoc sacramento per concomitantiam. Augustinus, pater theologorum et lumen, serm. 3 de Tempore, ait: *Filius suscepit carnem et non deseruit Patrem, nec se divisit a Patre: suscepit carnem in proprietate, sed tamen Pater, et Spiritus sanctus non defuit majestate*. Et sicut Christus est in incar-

regnum, totamque in se regni continet potestatem; sed qui nos vult ad promissam regni gloriam pervenire, monet nos expetere omnibus hoc votis, in hoc vult nos totis mentibus inhiare. Quantum namque est temerarius qui discutit de genere, et ignavus est tantum qui non gaudet, aestuat, anhelat, cum promissum intendit et pertinet ad regnum. *Fiat voluntas tua sicut in cælo et in terra*. Sicut in cælo, sic et in terra; tunc jam totum cælum est, tunc agit Dei mens una omnes, tunc in Christi omnes et in omnibus Christus, quando omnes solius Dei sapiunt, et faciunt voluntates; tunc omnes unum, immo unus omnes quando Dei spiritus in omnibus vivit unus. *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*. Sicut in psalmo: *Benedictus Dominus de die quotidie* (Psal. lxxvii); ita hic *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*. Quotidianum jugem dicimus; jugis panis ille est, qui de cælo descendit: *Ego sum panis qui de cælo descendit* (Joan. vi). Perfectæ ergo beatitudinis est iste panis; hodie, hoc est in præsentem, illius panis cibo jam vivere incipimus, ejus perpetuitate, quod est quotidie, saginabimur in futurum. *Et dimitte nobis debita nostra sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*. De supplicantis pectore veniæ fons emanat, et ad veniam refluet: quidquid pietatis exuberat, et effundit in alterum, quando indulget sibi tantum quantum alteri condonaverit. *Et dimitte nobis debita nostra sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*. Satis potest homo misericors, qui cum Deo de pietate confligit, cum tantum sibi dari quantum dederit, quantum donaverit tantum desiderat et donari. Homo, sit semper in pectore tuo venia, si vis crimina non timere, *Et ne nos inducas in tentationem*. Hæc interpretatione indigent, quia tentatio diaboli prævia et amara est ministra ejus: quamdiu vero hoc fragili continemur in corpore, necessario precamur ut in nos nec tentationi pateat aditus, nec diabolo tribuatur accessus. *Sed libera nos a malo*. Ipse autem Dominus Deus noster liberet nos a malo, et perducatur ad omne bonum, qui vivit et regnat Deus modo et semper, et per in pœnitia sæcula sæculorum. Amen.

§ SERMO LXXIII.

De paschali solemnitate.

Hodierna festivitas, fratres charissimi, nobis ve-

natione, ita in eucharistia est sacramentaliter. Mira. Vere his verbis Deum rogamus, ne sinat nos obnoxios esse tentationi, ut superius innuimus. Cyprianus de Orat. Dom., Augustinus, epist. 157 cap. 2, et lib. de Dono Persev., cap. 6; Chrysostomus, Tertullianus et alii.

In codice Bononiensi sermo hic inscribitur: *Sermo B. Petri Ravennatis de die Paschæ*. De eo Mita: Non videtur absolutus hic sermo. Est illius argumentum de iis qui diu ante effecti sunt Christiani; et de iis qui nuperrime. Hi secundi appensi colle eorum qui jam diu baptizati et confirmati fuerunt, debent ex uberibus Ecclesie, communis matris, verbum Dei et instructionem in fide, quasi lac sumere. Primi vero corpus Christi recipere, et cuncti una pariter sacram Dei eruditionem ab ore pastoris audire. Mira.

tera non connectit, nec carnes agni^a servat in crastinum; sed dum præterita præsentibus solemniter devotione participat, et Pascha nostrum, Pascha redeunte conjungit, novæ regenerationis ablactat infantiam, quia juxta Apostolum, *Vetera transierunt, et ecce facta sunt omnia nova* (II Cor. v). Annus Domini perficitur temporibus, non senescit, ^b qui tamdiu suo recurrit in circulo, quamdiu nos ad diem retributionis adducat. Paschalis hodierna solemnitas a lætæ, quos ante genuit, nunc^c repellit, ut solidioris cibi pastu, perfectum Christi roborentur in virum. Fecisse Abraham epulum magnum, totiusque domus suæ lætitiæ suscitasse ablactato Isaac, historia divina referente cognovimus (Gen. xxi). Et ai senectutis soboles, si sterilis unicus, choris tripudiantibus, cithara et tympano, et toto psalterii resonante concentu, universæ familiæ corda traxit et commovit in gaudium, quanto magis nos^d hodie in hymnis spiritualibus convenit exultare, vel canticis, quando ^e Virginis in germine ablactatur universa fecunditas? Si Anna Sarcæ consterilis, puæ lacrymis orationum suarum tamdiu madefecit ariditatem sui corporis et naturæ, quamdiu fuerat longo vitæ tempore negata posteritas, Samuelem divine munere susceptum, ablactatum mox divinum refundit in manus, et lætitiæ suam sacrificiorum victimis ad plenitudinem liberationis accumulât (I Reg. i); multo magis nos oportet laudis impolare sacrificium, vota solvere, suavitate incensum adolare, et tota holocaustorum pinguedine Deo Patri victimas immolare, quando Virgo mater enutrita et ablactata toti numero pignora quot stellas cæli, Patri toto orbe representat, ut impleatur illud propheticum: *Benedices coronam anni benignitatis, et campi tui replebentur ubertate* (Psal. xl). Nemo ergo^f otiosum esse credat istud festivitatis nostræ salutare mysterium, nec existimet e pannum novum veteri nos assuere vestimento, ubi nihil Judaicæ vetustatis, novitati conjungimus Christianæ: scientes, Apostolo dicente, novam totam in

^a Codex Bononiensis, *reservat*.

^b Ibid., *et*.

^c Ibid., *appulit*, corrupte. Id est a catechismo et teneris instructionibus, ut sacram participient eucharistiam. MIRA. — A veteribus et pro cibo et ante cibum infantibus mel dabatur, deinde lac, ut observatum est a viris eruditissimis Salmano lib. de Transubstant. pag. 495, et Isaac Vossio in Barnabæ epistolam, ad calcem genuinarum Ignatii epistolarum. Hinc mellis et lactis in vetere Ecclesia degustatio, ad Infantiam, ut alicubi loquitur Hieronymus, *significationem*

^d Ex cod. Bonon. In editis deest *hodie*.

^e Ex cod. cod. editi, *Virginis gemitus*.

^f Ex eodem cod. In editis deest *esse*.

^g Hoc est, Hebræorum Pascha non assuitur nostro Paschas. Alludit ad illud Matth. ix, 16, de quo supra sermo 31. MIRA.

^h Omnes editiones et mss. Vatic. et Bon., etc., habent *pastum*. Placuit emendatio Latini.

ⁱ Ex ms. Vatic. Editi satis *ausus*.

^j Non unus inter Patres est Chrysologus qui Jacobi factus a fraude et mendacio excuset, et hæc omnia ad mysterium referri oportere contendat. Vide Augustinum lib. Contra Mendacium, cap. 10. At ut ille a mendacio excusaretur, satis non esset demonstrare in actione illa mysterium, sed oporteret probare

Christo nobis amersissa creaturam; sed agnitionem divinam supernæ virtutis evehimus ad profectum (II Cor. v), ut dum simul nuper nati quid facere debeant imbuuntur, et ante geniti quantum Deo gratiam de perfectione sua debeant instruantur, appendantur collo ii qui modo nati sunt, et pietatis tota sub Ecclesiæ matris uberibus occupantur, trahantur teneris faucibus^k innocentis pastum, in opere sancto brachia meditentur extendere, nitantur in curau fidei tremula firmare vestigia. Numquid sic relinquendi sunt jam nutriti, ut non patris curæ, patris manu, patris regantur arbitrio? et ita matris consilio, matris fide muniantur, ut non humana solum, sed etiam divina prudentia percipiant et præcipiant salutaria? Sic Jacob suavis timidus, matris consilio^l satis audax, patris ut præriperet benedictionem, ^m plus mysticus quam dolosus incessit (Gen. xxvii); nam primogenitum se mentitus non est, quia ille primus est quem celestis gratia generat, non natura mortalis; ille nos sub hircorum pellibus figurabat, qui ut moriamur peccato, hortatu matris Ecclesiæ mortificati corporis induimur vestimento, et ⁿ opere agri continuis confessionum fructibus et ubertate redolemus, donec cæcitati Israeliticæ salutariter illudentes, paternam benedictionem toto fidei præcipiamus arcano, dicente Apostolo: *Cæcitas Israel facta est, donec plenitudo gentium introiret ex parte* (Rom. ii, 25).

† SERMO LXXIV.

De Resurrectione Christi.

Aliquantulum nos tacere, fratres charissimi, et ^o vigiliarum labor fecit, et coegit, jejunii lassitudo; et ideo hodie reddimus de Dominica Resurrectionis sermonem, in qua si divinum est quod ex Virgine nascitur Christus, quantum divinius est Christus a mortuis quod resurgit? Quod ergo divinum est, humana non accipitur^p auditu. *Vespere, inquit, sabbati quæ lucet in prima sabbati* (Matth. xxviii). *Vespera sabbati, hoc nescit dies sæculi, hoc non habet*

simul in sensu historico et litterali nullum præferri mendacium, ut bene Estius in hunc locum. Hoc sibi potissimum negotii suscepit Theodoretus, quæst. 84 in Genes.; Gregorius Magnus, lib. i homil. 6 in Ezechiel., et in Job, lib. xviii cap. 3 nov. edit.; S. Thomas, 2-2, quæst. 1 art. 3, ad 3; Melchior Canus lib. ii de Loc. Theolog. cap. 4. Consultissimum est cum eruditissimo Calmeto tom. I pag. 216 col. 2 sapiens illud Augustini lib. iii de Doctr. Christ. principium adducere: cum scilicet in Scriptura eximii alicujus viri peccatum adducitur in quo figura et typus rerum futurarum exhibetur, exemplam tamen illud ad litteram minime afferendum esse. Augustinus: *Figuram ad intelligentiam referat, factum vero ipsum ad mores non transferat*.

^k Ms. Bonon., *Agni*, corrupte.

^l Vide quæ diximus in præfatione.

^m Vigiliarum usus in primæva Ecclesia et jejunium prolixius in Hebdomada magna. Quis nox ipsa Paschatis *Vigiliarum Nox* vocatur a Gaudenzio tract. in Exod. pag. 24. et ab Alcimo Avito de prima festi Rogationum Instit., et ab Adone Viennensi in Chronico. Vide Lindenbrogium Observat. ad Marcell. pag. 343.

ⁿ In Codice Bonon. additur: *Audistis evangelium dicentem: Vespere.*

mundi usus. *Vesper finit*,^a non inchoat diem; tenebre scilicet vesper, non lucescit; non in auroram vertitur, quia lucis ortum ignorat. *Vespera mater noctis parturit diem*; mutat ordinem, dum agnoscit auctorem; radiat de novitate mysterium, anhelat Creatori servire, non tempori. *Vespere, inquit, sabbati quæ lucescit in prima sabbati, venit Maria Magdalene et altera Maria videre sepulcrum*. Sero mulier currit ad veniam, quæ mature cucurrit ad culpam. *Vespere quaerit Christum, quæ in matutinis Adam se noverat perdidisse. Venit Maria et altera Maria videre sepulcrum*. Quæ de paradiso perfidiam sumpserat, festinat^b fidem sumere de sepulcro; contendit rapere de morte vitam, quæ^c de vita rapuerat mortem. *Venit Maria*. Hoc nomen matris est Christi, venit ergo mater in nomina, venit mulier, ut fieret mater viventium, quæ facta fuerat morientium mater, ut quod scriptum est impleretur: *Hoc est mater omnium viventium* (Gen. iii). *Venit Maria et altera Maria*. Non dixit venerunt, sed venit; sub uno nomine venerunt dum mysterio, non casu. *Venit Maria et altera Maria*. Venit ipsa sed altera, altera sed ipsa, ut mulier mutaretur vita, non nomine; virtute, non sexu; et fieret resurrectionis nuntia, quæ interuentia et lapsus extiterat et ruina. *Venit Maria videre sepulcrum*. Ut quam deceperat arboris visus, visus repararet sepulcri; et quam prostraverat illecebrosus aspectus, aspectus salutaris attolleret. *Eccæ, inquit, terræ motus factus est magnus, angelus enim Domini descendit de caelo*. Tremuit terra, non quia angelus descendit de caelo, sed quia ab inferis^d Dominator ascendit. *Eccæ terræ motus factus est magnus*.^e Movetur chaos, dissiliunt ima terrarum, tremunt terra, montium tremunt pondera, orbis fundamenta quatuntur, corripitur tartarus, sistuntur inferna:

^a Accommodat se Chrysologus ad communem illarum nationum usum, apud quas insolens est dicere diem in vespere elucescere. Locutio vero hæc propria est Judæis, qui dies sacros, ut hodiernum et nos, ad Vesperas exordiebantur, vel elapsa hebdomada, cum prima hebdomadæ alterius dies inciperet.

^b Hæc fere Nyssenus orat. 2 contra Eunomium tom. III pag. 712: *Quoniam, sicut ait Apostolus, mulier seducta in prævaricatione fuit, et defectionis a Deo, quæ per inobedientiam facta est, dux fuit; ideo resurrectionis prima fuit testis, ut ruinam, quæ ex provocatione secuta est, per fidem resurrectionis repararet. Et quemadmodum sermonum initio, serpentis ad eum ministra, et consiliaria facta est principium mali, et sequelam in vitam intulit; sic ejus qui morti dedit defectorem draconem sermones ad discipulos perferens, hominibus dux et princeps fidei efficeretur, per quam merito primæ mortis occasio dissolvitur. Ex interp. Suiceri in Thes. tom. I pag. 807.*

^c De qua vita? An de paradiso deliciarum, ubi vitam agere debebat? An de cibo qui vitam reparans vitam præbere dicitur? An quia cibus naturaliter factus est ad protegendam vitam? Sic de morte cepit vitam, id est de sepulcro, quod mortis sedes assuepatur. Mira.

^d Communis sanctorum Patrum sententia est, hoc terræ motu præsertim Dominicam resurrectionem mundo fuisse annuntiatam.

^e Græco vocabulo, *οἰσμός ἐπίγειο μέγας*, motus magnus factus est; sicut qui putant innui, non terræ motum, sed turbamem. Hammondæ, Clericus, etc. At

^a addicitur mors? quæ in reos tendens incurrit in iudicem, dominata servis exarsit in Dominum, sæviens in homines prosilivit in Deum. Merito ergo perit lex tartari, remota sunt inferni jura, potestas mortis ablata est, et in penam temeritatis suscitavit mortuos; cognitorem injuria denique redduntur corpora, redintegratur homo, vita reparatur, et constat de venia jam totum, quia in auctorem vitæ mox est transgressa sententia. *Eccæ terræ motus factus est magnus*. Modo terræ motus magnus: O si tunc velletis turbo arborem mortiferam dejecisset! O si nebulae fumus illius mulieris tenebrasset aspectum! O si tenebrae nubis lethalis pomi speciem caligasset! O si manus tangens in concessa tremuisset! O si peccati diem tenebrasset et nox injusta, et lamenta mundi, et incrementa mortis, et Creatoris injuriam tunc tulisset! Sed vitæ semper servantur blandimenta, lenocinantur delicia delictis, virtutibus vero austeri et fortia sunt amica. *Angelus enim Domini descendit de caelo*. Resurgente Christo, morte pereunte, terrenis redditur celeste commercium; et mulieri cui fuerat cum diabolo lethale consilium, cum angelo colloquium in vitale. *Angelus enim Domini descendit de caelo, et revolvit lapidem*. Non dixit volvit, sed revolvit lapidem, qui ad volutus præbavit mortem, et revolutus exstitit resurrectionis assertor. Beatus lapis qui Christum et revelare meruit et velare; beatus qui non minus corda aperit quam sepulcrum; beatus qui dat resurrectionis fidem, fidei que resurrectionem, qui divinam carnem resurrexisse testatur. Mutatur hic ordo rerum; mortem, non mortuum, devorat hic sepulcrum, domus mortis mansio fit vitalis; uteri nova forma mortuum concipit, parit vivum. *Angelus enim Domini descendit de caelo, et accedens revolvit lapidem,*

in novi fœderis libris, vox illa non nisi pro terræ motu usurpatur, ut hic apud Chrysologum. Vide Act. xvi, 26; Apoc. vi, 12; xi, 13; Matth. xiv, 6; xxvii, 54. Marci xiii, 8; Lucæ xiii, 4.

^f Ms. Bonon., *quæ in regis offendens*.

^g Ex eodem codice, *suscitavit mortuos. Cognitoris injuria tartara provocantur, redduntur corpora, etc.*

^h Sed cur nox injusta dicitur? Forte, quia servit injuriis, qui tenebras amant, ut liberius peccent? vel quia sua caligine ordinem rerum perturbat? vel quia seque pulchrum obscurat et turpe, bonum et malum? Certe, quia si ante tempus diem obscuram reddidisset, injuste illud egisset. Vel forte per noctem intelligit mortem, ut Bellarm. in psal. xxi: 24, quasi minus utique malum fuisset, quod Eva injuste moreretur, quam sic Deum offenderet. Etenim si mors, quæ pœna peccati est, ante ipsam peccatum obtigisset homini, dici potuisset injusta. Mira. Auctor superius Evæ manum *in concessam* vocavit, se quia ad ea quæ vetita erant protendebatur; nunc vocat *noctem injustam*, quæ jura diei turbaverat.

ⁱ Ms. Bonon.: *Et mulier cui fuerat cum diabolo lethale consilium, cum angelo fuit colloquium celeste.*

^j His, scilicet, quibus vacuum sepulcrum patebat non quod Christi corpus resurgens ea lapidis revolutione indigeret, licet Patribus nonnullis, scilicet Hilario hic, Leon. epist. 83 ad monachos Palæstinae, visum sit lapidem fuisse revolutum ab angelis honoris gratia Christi resurgentis. Vide Gretium et Maldonatum hic.

^k Verba hæc desunt in codice Bonon.

et sedebat super eum. Et angelo quæ a causa sedendi erat, cui nulla inerat lassitudo? Sed sedebat ut fidei doctor, ut resurrectionis magister: sedebat super petram, ut soliditas sedis daret credentibus firmitatem. c Ponebat angelus super petram fundamenta fidei, super quam Christus erat Ecclesiam fundaturus, qui dixit: Tu es Petrus, et super hanc petram edificabo Ecclesiam meam (Matth. xvi, 18). Erat, inquit, aspectus ejus sicut fulgur, et vestimenta ejus sicut nix (Matth. xvi, 1, 2). Ad angeli gloriam d non sufficit fulgor, ad celestem naturam quid fecit vestimentum? Sed splendore tali referebat speciem nostræ resurrectionis et formam, quia resurgentes per Christum, Christi mutantur in gloriam. Pro timore autem ejus exterriti sunt custodes, et facti sunt veluti mortui. Miseri quos tunc percussit pavor mortis, quando securitas redditur vitæ: sed e crudelitatis ministri, perfidiæ executores alienæ, fiduciam sumere quomodo poterant de supernis? f Obsidebant sepulcrum, resurrectioni januas obstruebant, et h ne qua posset intrare vita, mors perire, servabant: merito eos angeli i percussit et prostravit adventus. Misera, et sibi semper inimica mortalitas dolet se mori, ne resurgere possit, oppugnat: sepulcrum aperire convenerat, et ad resurgendum quidquid erat facilitatis afferre ut esset miraculum de facto, de exemplo spes, de reverso res, credulitas de vivendo. Grandis dementia est hoc, hominem nolle credere, quod sibi desiderate venire. Hoc de his custodibus hodie j dixisse sufficiat: quid autem nostra fides habeat, ne hodie longum sit, post dicemus, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat cum Patre Deus in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO LXXV.

De eadem

Quantum a vobis ego, i a me tantum peregrinatus est sermo: sed orate, fratres, ut sicut me vobis Deus reddidit, ita mihi dignetur reddere et redonare sermonem. Audistis evangelistam dicentem (Matt. xxvii):

a Maldonatus et Grotius aliique censent Græcum vocabulum *κλιμακίαι*, quod vulgo *sedere* dicitur, usurpari etiam pro *se sistere alicui*.

b Ms. Bonon., *soliditas sedentis*.

c Ex eodem codice: *Sedebat angelus supra petram, ut soliditas sedentis demonstraret fundamenta fidei, super quam, etc.*

d Ex eod. cod., *fulgur. Ad celestem naturam quid factum est vestimentum? Ms. Cæsen. et Vallicel., quid attinet vestimentum?*

e Post hæc additur in ms. Bonon.: *Obscura obscuritas carnis, carnis resurrectionem sic Hebr. dicente Domino: Tunc justi fulgebunt sicut sol.*

f Ms. Cæsen, *simpliçitatis ministri*.

g Codex Bonon., *Ipsi, qui obsidebant sepulcrum.*

h In codic. prædicto desunt *mors perire*.

i Utique angeli adventus, non Christus resurgens. Neque enim congruum erat ut impia illa turba Christum ab inferis reducem prima videret. Adverte perpetuum pictorum errorem.

j Cætera, quæ sequuntur, desunt in codice Bononiensi.

k Sermo hic omittitur in codice Bonon.

l Discesserat a sua sede Chrysologus; et peregri-

▲ *Vespera, inquit, sabbati quæ lucebat in prima sabbati. Quid hic intelligit humanos sensus? Quid hic humana sapit sapientia? Vespera quæ lucebat. Vesper finit, non inchoat diem, nec lucem parturit, sed tenebras; sed hic elementorum auctor elementorum vires mutat, ut in resurrectione Domini totum divinum sentias, nil humanum. Denique resurgente Christo fidelibus lucebat vesper, dies infidelibus tenebrescit; discipulis nox mutatur in diem, Judæis dies vertitur et mutatur in noctem. Ab hora, inquit, sexta, tenebræ factæ sunt super universam terram usque ad horam nonam (Luc. xxiii). Ut ipsa quæ m tota est meridiana claritas obscuraretur, et illud quod scriptum est impleretur: Occidet illi sol meridie (Amos viii); occidet illis, id est, Judæis; nostris autem: Nox sicut dies illuminabitur (Ps. cxxxviii). Quia vesper, in profundam semper caliginem vergit, totam tunc Christi tendit et n erexit in lucem, ac splendore toto tota mortalium pectora ab inferis Christo resurgente complevit. Vespera sabbati. Quia illuminatur per Christum sabbatum, non deletur. Non enim verit solvere legem, sed adimplere (Mat. v). Illuminatur, ut in die dominico luceat, clarescat in Ecclesia, quod in synagoga Judæis obscurantibus fuscabatur. Venit Maria Magdalena et altera Maria videre sepulcrum. Præcedunt apostolos ad ministerium femine, quæ sexu viros, quæ ordine discipulos sequuntur: sed non hinc faciunt apostolos seigniores, quæ non fœminarum formas, sed Ecclesiarum typum deferunt Dominicum ad sepulcrum: Maria, et Maria, sic altera, ut ipsa: ipsa ut altera: o altera ipsa Maria, Maria mater Christi: unum nomen p duas geminatur in feminas, quia hic Ecclesia ex duobus populis veniens, una figuratur ex duobus populis, id est, ex gentibus et Judæis, quia primi novissimi et novissimi primi (Matth. xx). Venit Maria ad sepulcrum, venit ad resurrectionis uterum, venit ad vitæ partum, ut iterum Christus ex sepulcro nasceretur fidei, qui carnis fuerat generatus ex ventre; et eum quem clausa virginitas vitam protulerat ad præsentem, q clausum sepulcrum*

nus a suis, alio se contulerat: vel Romam ad synodum sub Leone pontifice bis celebratam contra Manicheos; vel eundem adierat pro causa hæresis Eutyriæ. Ex Mita. Exploditur conjectura hæc ab abb. Bacchinio, quem vide in Observationibus ad vitam Chrysologi, huic editioni præmissam num. 5.

D m Ex Hebræorum nempe institutione. Prima hora cum sexta matutina conveniebat, tertia cum nona, sexta cum meridie, nona cum tertia pomeridiana; ita enim solvebatur ab eis viginti quatuor horæ quibus apud nos dies conficitur.

n Latinus, *erepsit*.

o De tribus Mariis consule, si placet, quæ eruditissime disserit Calmetus Comment. in Sac. Script. in prolog. ad Evangel. Matth. pag. 451. Chrysologus tantum ad Mariæ nomen alludit.

p Scilicet in Mariam Magdalenam, et in Mariam Jacobi et Josephi Matrem.

q Plurimorum Patrum ac interpretum sententia fuit, Christum ita e sepulcro egressum esse, ut e Matris utero prodiit, intacto scilicet, integroque ostio. Auctor Quæst. ad Orthod. sub nomine Justinii, quæst. 147; Chrysostomus, homil. 41 de S. Joan. Bapt.; Nazianzenus, Traged. de Christo patiente; Hieronym.

ad vitam redderet sempiternam. Divinitatis insigne est clausam virginem reliquisse post partum, de sepulcro clauso exisse cum corpore est divinitatis insigne. Maria et Maria venerunt, ut viderent sepulcrum; vides quia venerunt, non ut Dominum cernerent, sed sepulcrum; nec quærebant cum mortuis jam viventem, quæ Dominum jam resurrexisse credebant. *Angelus enim Domini descendit de cælo, et accedens revolvit lapidem.* Revolvit lapidem, non ut egredienti Domino præberet aditum, sed ut Dominum mundo jam resurrexisse monstraret; conservis ad credendum daret fidem, non ad resurgendum Domino præstaret auxilium. *Revolvit lapidem.* Revolvitur ad fidem, qui ad perfidiam fuerat advolutus. *Revolvit lapidem,* ut idem esset vitæ titulus, qui acceperat mortis tenere custodem. Orate, fratres, ut nunc descendat angelus, et totam duritiem nostri cordis evolvat, aperiat sensuum clausa nostrorum, resurrexisse Christum nostris etiam testetur ^b ex mentibus, quia sicut illud cor cælum est, in quo vivit et regnat Christus, ita illud pectus sepulcrum, in quo Christus adhuc habetur mortuus et sepultus. Christi mors sicut fuisse, ita pertransisse credatur: Christus homo passus, mortuus et sepultus fuit; est, vivit, regnat, manet, permanet Deus. Audi Apostolum dicentem: *Etrinovimus Christum secundum carnem, sed jam nunc non novimus* (II Cor. v). Et: *Quod mortuus est peccato, semel mortuus est, quod autem vivit, vivit Deo* (Rom. vi); hoc est, vivit Deus. *Et accedens revolvit lapidem, et sedebat super eam.* Sedebat ad docendam resurrectionem, non ad lassitudinem sublevandam. Cælestis natura ignorat lassitudinem, nescit laborem: sed factus est lapis ^c vas angelicæ sessionis, doctrinæ cælestis cathedra, schola vitæ, quia Judæis ad mortis januam, ad cineris servitium, ad triste silentium fuerat constitutus. *Erat, inquit, aspectus ejus sicut fulgur, vestimenta autem ejus sicut nix.* Vultus claritas a vestium candore separatur, et facies fulguri, ^d nivi vestis angeli comparatur, quia fulgur de cælo, nix de terra. Audi prophetam dicentem: *Laudate Dominum de terra, ignis, grando, nix* (Psalm. cxlviii). In facie ergo angelique claritas cælestis servatur naturæ; in veste vero figuratur gratia communionis humanæ, et temperatur species angeli colloquentis, ut carnales oculi, et vestium ferant placidam claritatem, et ex fulgore vultus nuntium sui tremerent, et revererentur auctoris. *Præ timore autem ejus exterriti sunt custodes.* Quare ter-

quæst. 6 ad Heidibiam; Augustinus, seu quis alius, serm. alim 159, nunc 160, append.

^a Ms. Cæsen., *tenere custodiam.*

^b Ex eodem ms., *et mentibus.*

^c Vasa appellasse videntur nonnulli, majora saxa vel columnarum frusta apta ut super iis sedeat. Vide Gloss. Da Cangii, tom. III, pag. 4379.

^d Nix in vestimentis nil aliud sonat quam summum candorem, ut apud Græcos et Latinos, ita et apud Hebræos, Num. xii, 40; psalm. li, 7; Thren. iv, 7.

^e Morem enim gerebant Judæis: et ideo territi, ne pœnas luerent corporis oscitanter servati. Maldonatus et Brugensis.

^f Solent angeli hac salutationis formula pios timore percussos consolari.

A riti? Quia custodiebant^a crudelitatis studio, non pietatis obsequio. Ruit, destruitur, stare non potest, quem conscientia destituit, impellit reatus. Hinc est quod angelus percellit impios, pios alloquitur et solatur. *Nolite timere vos.* Hoc est, ^g illi timeant: quærentes non timeant, timeant persequentes. *Nolite timere vos, scio enim quod Jesum qui crucifixus est quæritis, non est hic.* Hoc est: Ego veni ut instruerem vos, non ut illum eximerem, qui et rerum factor est et est ^h sui suscitator. *Non est hic, surrexit enim sicut dixit.* Vides quia venit angelus, ut factis assereret servus, ⁱ quæ Dominus prædixerat verbis; et doceret moriendi et vivendi penes illum potestatem fuisse qui ante suam mortem prædixerat resurrectionem: nam utique qui scire potuit, potuit et cavere, sed quia vincere potuit, declinare contempsit, quia resurgentis gloria sepelivit morientis injuriam. De sequentibus, fratres, sequenti sermone tractabimus, quia protrahere nos et dilatare sermonem adhuc recens itineris prohibuit lassitudo.

SERMO LXXVI.

De eadem, deque secunda Christi manifestatione facta mulieribus a monumento regredientibus.

Superiori sermone Mariam et alteram Mariam Ecclesie ex duobus populis venientis figuram diximus habuisse: hoc ex sequentibus hodie cupimus approbare, si modo nobis vester benignus præbeatur auditus. *Respondens, inquit, angelus dixit: Nolite timere vos, scio enim quia Jesum qui crucifixus est, quæritis: non est hic, surrexit enim sicut dixit. Venite, videte locum ubi positus erat Dominus* (Matth. xxviii). Angelus prædicat nomen, crucem dicit, loquitur passionem, fatetur mortem, sed resurrectionem mox, ^j mox Dominum confitetur. Et si angelus post tanta supplicia, post sepulcrum agnoscit Dominum, suam loquitur servitutem, et injuriam passionis totam transisse sentit resurrectionis in gloriam; cur homo aut minoratum Deum in carne judicat, aut in passione existimat ^k ejus defecisse virtutem, aut consumptam dominationem credit servitute? ^l Digne itaque dicit crucifixum, ostendit locum ubi positus erat Dominus, ne alter et non ipse idem resurrexisse crederetur ex mortuis. Et si Dominus eadem redit in carne, vulnera reportat, ipsa clavorum foramina resumit, et ipsa facit testimonia sui corporis, suæ resurrectionis indicia, quæ suæ fuerant contumelia passionis; quare homo se in alia putat, aut ^m in sua non putat carne

^g Mulieres quærentes Jesum, contraponit militibus persequentibus, apposite. Nam Chrysosomus, apud Maldonatum, censet adjunctum fuisse illud vos emphatice, ut illæ opponat militibus.

^h Ms. Cæsen., *suis suscitator.*

ⁱ Ibid., *quod Dominus.*

^j Nam post resurrectionem inchoabatur regnum Domini nostri Jesu Christi, cui subsunt et angeli.

^k Vide Epiphanium adversus hæreses tom. I, p. 111 pag. 1026 edit. Colon. In Cod. Bonon. deest ejus.

^l Ex ms. Bonon. Quam alte obscurus fuerit locus hic, consule editiones.

^m Primi omnium resurrectionem negarunt Samaritanæ et Sadducæi, quos refellit laudatus Epiphanius, tom. I, p. 1, pag. 25. Origenistæ item, Basilidiani.

rediturum, aut carnem servus forte dedignatur suam, cum nostram Dominus non mutarit? Acquiesce homo ipsum te futurum esse in carne tua, ne tu ipse non sis, si in carne surrexeris aliena. Adjecit angelus, dicens: *Et cito euntes dicite discipulis, quia resurrexit, et procedet vos in Galilæam, ubi eum videbitis.* Angelus hic non feminas, sed Ecclesiam duabus in feminis mittit, ^a unam mittit, ut eam mittendo sic longelateque diffundat. Angelus hic sponsam mittit ad sponsum; denique euntibus illis occurrit Dominus, et ^b salutatur eas, dicens: ^c *Avete.* Occurrit, et non potestate terret, sed prævenit charitatis ardore; non auctoritate turbat, sed salutatur legesponsi; non dominantis jure onerat, sed honorat dilectione consortis; salutatur: *Avete.* Dixerat discipulis suis ipse; *Neminem salutaveritis in via, et quid est quod hic in via tam ^d festivus salutator occurrit?* Non exspectat cognosci, intelligi non requirit, non ut interrogetur admittit, sed in salutationem vadit totus, vadit fervens, et suum solvit ipse salutatione mandatum? Fecit, fecit, quia totum vincit, et exsuperat vis amoris: simul, quia Christus in Ecclesia se salutatur, quam suam fecit esse, et sic viscera sua, suum sic recepit in corpus, dicente Apostolo: *Et ipse est caput corporis Ecclesie (Colos. 1).* In istis vero feminis Ecclesie figuram manere plenam res ipsa ostendit evidenter, quia discipulos suos Christus de resurrectione nutantes arguit, trepidantes firmat, ostensione lateris, clavorum cavernis, sumptione cibi, vix revocat ad fidem (Luc. xxiv). Unde et merito in fide parvulos sic pueros appellat, dicendo: *Pueri, numquid habetis pulmentarium (Joan. xxi)? ipsamque alibi Mariam flentem quasi de mortuo, mulierem vocat, atque tangendi se licentiam negat (Joan. xx): istas autem sic perfectas invenit, sic credentes, sicut non de sexu trepidantes, sic mysterio currentes, sic Dominum toto fidei ardore requirentes, ut habendum se tradat eis salutatione tali, dicens, Avete.* Angelus dixerat: Scio enim quia Jesum crucifixum quæritis; et requirentibus Christus, *avete* respondit; alibi autem Mariæ ^e nec tangendi datur facultas (Joan. xx), hic non solum tangendi, sed et tenendi copia tota conceditur. *Illæ autem, inquit, accesserunt, et tenuerunt pedes ejus.* Istas tenent pedes Christi, quæ in Ecclesia typum evangelicæ prædicationis tenent, et merentur ex cursu: ac sic fide tangunt sui vestigia salvatoris, ut ad totius dei-

Valentiniani, Marcionitæ, aliique hujus furfuris homines.

^a Deest in Cod. Bonon.

^b Ex eod. cod., *salutator.*

^c Ibid., *Avete, hoc est, bentote.*

^d Ex Mita.

^e Alii interpretes duo hæc Evangelii loca, quæ velut ad invicem pugnantia introducit Chrysologus, ad litteram conciliant. Dicunt enim primo vel hæc duas fuisse apparitiones diversas; secundo vel Magdalenæ ante eum tetigerat; tertio vel Christo prohibente tetigit tamen, ut res importuna et audax est amor. Consule Maldonatum.

^f Chrysologo consonare videtur Augustinus tract. 121 in Joan., in hac femina recognoscens Ecclesiam de Gentibus quæ in Christum non credidit, nisi cum

^A latis pertingant gloriam, perveniant ad honorem. Illa autem merito audit: *Noli me tangere (Ibid.),* quam in terris deslet Dominum, et sic in sepulchro quærit mortuum, ut eum ^f in oculis nasciat regnare cum Patre. Noli me tangere, id est, obsequi & tactu carnis, quem fidei tactu deberes attingere; nec quasi hominem tantum tangere te præsumas in terra, quem Deum nondum sapi in celestibus adorare; feminea cura desinat, muliebri sollicitudine desinat, virilis credulitas tuam conscendat in mentem, ascensum meum cordis tui capiat latitudo, ^h ut in celestibus æterna tactus mei beatitudine perfruaris. Juxta illud propheta: *Beatus vir cujus est auxilium abs te, Domine; ascensus in corde ejus disposuit. (Psal. lxxxiii).* In terra non tangit Christum, qui fide in cælo non conscendit ad Christum. Quod ergo eadem Maria nunc in fidei vertice constituta, nunc in Ecclesie sublimata fastigio, et tangit Christum, et tenet toto sanctitatis affectu, nunc imbecillitate carnis et feminea infirmitate dejecta dubitat, et tactum sui non meretur auctoris, non facit quæstionem: si quidem illud de figura est, hoc de sexu; illud est de divina gratia, hoc de humana natura. Quia nos idem ipsi cum divina scimus, Dei munus est; cum humana sapimus, cæcamur ex nobis. ⁱ Sic beatus Petrus Christum, dum Dei Filium confitetur, Patre revelante, cognoscit; cum negat Christum, carnis sentit et patitur cæcitatem (Mat. xxvi). Inter hæc Judæi crimina, aut male emunt sua, aut distrahunt pejus aliena, dum peccata taxant pretio, dum pecunia pensant et compensant delicta, dum in sceleribus suis fundunt, quod toto scelere congregaverunt. Sic Judæi comparant traditorem Domini sui, et pretio Redemptoris mundi sanguinem pensant; sic aperti sepulchri fidem claudunt in sacculo, ut negandæ resurrectionis crimen nummis criminum mercarentur. *Pecuniam, inquit, copiosam dederunt militibus, dicentes: Dicite quia discipuli ejus venerunt nocte, et furati sunt eum, nobis dormientibus, et si hoc præses audierit, nos suadebimus ei, et securos vos faciemus. At illi accepta pecunia fecerunt sicut erant edocti; et dif-*

^D *ascendisset ad Patrem.* Tom. III pag. 590 edit. Antwerp.

^g Ms. Cæsensæ, *obsequi tantum carne.*

^h Docent cum Chrysologo alii enarratores Christum illis verbis, *Noli me tangere,* innuisse mulieri Christum amplectendi gratiam habituram in cælis: a rebus corporeis ad spirituales mentem ejus attollens. S. Leo, serm. 41 de Ascensione, pag. 72 edit. Lugdun., cura Raynaudi: *Noli me tangere. Nolo ut ad me corporaliter venias, nec me sensu carnis aspicias, ad sublimiora te differo. Cum ad Patrem ascendero, tuac me perfectius veriusque palpabis, apprehensura quod tangis, et creditura quod non cernis.*

ⁱ Alias in ms. Bonon: *Sic beatus Petrus, sic Dei Filium Patre revelante cognoscit.*

^j Ex eod. cod., *mundo.*

atus, tu pecuniam perdidisti. *Sanguis ejus super nos et super filios nostros.* Judæe, Christus vivit, tu et te et tuos posteros occidisti.

SERMO LXXVII.

De Resurrectione Christi.

Plenum satis et perfectæ devotionis indicium, quod tempore passionis tota creatori suo compatitur creatura. Quæ caro terra tremante non tremuit, quæ mens non torpuit, quod ingenium non defecit cum solante tempore occidit, lux refugit? Denique, fratres, et nostra occubere tunc viscera, sensus est commortuus, sermo noster suo est consepultus auctori, ut ejus totam nunc suscitaretur ad gloriam. Ista exstitit silentii mei causa, ista debiti mei devota dilatio fuit. Nec mirum, fratres, si provide sermo meus toto affectionis obsequio ad inferos etiam suum secutus est largitorum, quia sine ipso vobis talibus ac tantis creditoribus quod redderem non habebam. Quod si cupidus aliquis et avidus exactor de solutionis tarditate conqueritur, calumniam temporis nobis desistat inferre, quia dives Dominus meus multiplicem fenoris ipsius auget et repensat usuram. Absolvat ergo nos jam evangelicæ largæ lectionis humanitas, quos officii necessitas hoc tantum deduxit et addixit ad debitum. *Vespera, inquit, sabbati quæ lucescit in prima sabbati* in Domino resurgente non humanæ solum conversum est ius naturæ, sed etiam ipse creaturæ ordo insigniter est mutatus. *Vespera sabbati quæ lucescit.* Ecce Domino resurgente, non tenebrescit vespera, sed lucescit; et fit lucis exordium, quod principium noctis esse consueverat. *Vespera sabbati quæ lucescit in prima sabbati* (Matth. xxviii).^c Sicut mortalitas in immortalitatem, corruptio in incorruptionem, caro in Deum, ita tenebræ transferuntur in lucem; ut se nox ipsa taliter non periisse gaudeat, sed esse mutatam, quæ obscuritate magis quam tempore sic defecit, quæ intervalla, quæ vicem suæ felicis perdidit servitutis, et in perpetuæ lucis profluere et erumperet liberta-

^a Actio in jure est qua quis rem quampiam sibi per solemnem juris formulas asserere conatur; aut pro qua litem intendit. Vide Glossarium Du Cangii.

^b Hoc est, plangendi mortem Christi, et cum Ecclesia tanto funeri condolendi.

^c Difficilis sensus explicatio. Pro tenuitate ingenii arbitror auctorem de homine per Christum in novissimo die resuscitando loqui, in cujus carne mortalitas in immortalitatem, corruptio in incorruptionem, caro in spiritum per beatam gloriam transferrentur. Tenebræ vero, quæ in lucem commutabantur, sunt vel cunctæ res adversæ, quæ in lucem, hoc est in prosperas res, transferuntur; vel certe mors ipsa, quæ nox dicitur, et quæ deposita obscuritate in perpetuam lucem mutabitur, id est in perpetuam vitam. Non perit nox, id est mors, quia omnes morimur; sed mors mutatur in vitam quoad justos, qui in Domino moriuntur. Non deficit tempus, quia auctor temporum tempora nescit. Nox perdit vicem suæ servitutis, quia mors homini, homo morti deservit; sed libera est a servitate, dum ipse homo in resurrectione luce perpetua fruatur. Hoc probat Auctor ex psalm. cxxxviii, 10. *Et nox sicut dies illuminabitur, etc.*, quod sic explico. Dicit homo: Esto, tenebræ me operiant in nocte mortis, ne ulterius videam lucem: hoc erit quidem in poenam peccati; sed nox, hoc est ipsa mor-

tem, dicente propheta: *Et nox illuminatio mea in deliciis meis* (Psalm. cxxxviii). *Vespera quæ lucescit in prima sabbati.* ^a Sabbatum secundarium se lætatur effectum, quod jussione legis torpebat in otio; et per diei Dominici primatum in divinæ virtutis opera mirabiliter excitatur. quod Judaicæ observationis inertia a virtute salutaris reddebat extraneum, dicente Domino: *Non licet sabbatis agris curam, afflictis opem, cæcis visu, vitam mortuis condonare* (Luc. vi)? et interpretando taliter a Deo diem sabbati sanctæ legis studiis deputatum, misere tantum ventris addiderat servitati. *Vespera sabbati quæ lucescit in prima sabbati, venit Maria Magdalena, et altera Maria.* Una venit nomine, quæ nunc alia legitur in diversa persona. *Venit Maria et alia Maria.* ^b Quo et unam in duabus nominis unitas figuraret, et mutatam feminam diversitas panderet personarum. Venit enim, non venerunt, et cum dicit alia, in utraque eandem mystico designat affatu, ut aliam venisse ante fidem, aliam post fidem redituram esse monstraret. Venit mulier, sed redit Maria; venit quæ intulit mortem, redit quæ genuit vitam; venit Adam quæ deduxit ad inferos, redit quæ ab inferis Christum recepit. *Venit Maria et alia Maria.* Quare? *Videre sepulcrum,* et non Christum querere: tantum videre sepulcrum, reatus sui titulum, tacitoris sui triste documentum, suæ cum diabolo præsumptionis, sui quæstus ferale commercium, ut inde recuperaret fidem, unde perpetuum suæ prævaricationis sustinebat opprobrium. *Et ecce terræ motus factus est magnus.* Si sic terra tremuit cum suorum Dominus resurgit ad vitam; quemadmodum contremiscet, cum noxiorum consurget ad poenam, dicente propheta: *Terra tremuit, et quævit, cum resurgeret in judicium Deus* (Psalm. lxxv)? Et quæ conservi, hoc est angeli, præsentiam sustinere non valuit, quemadmodum Deum judicem sustinebit? Ecce iisdem lucis, quibus perierat salus humana, reparatur. Prima ad perfidiam mulier, prima procuratur ad fidem; prima currit ad

corporis, erit illuminatio mea in deliciis meis, qui per gratiam Christi resuscitati, et ego a morte resurgam, et per viam mortis de morte ipsa transibo ad vitam, ubi lumine gloriæ illustratus deliciis beatæ visionis perfruar. Lege Mald. in cap. I Lucæ, nam. 78 et 79, ubi per tenebras et lucem cunctas res prosperas et adversas respective Patres intellexisse docet. Et in Joan. 1, 4, versus fin., vitam lucem, mortem tenebras Scripturam appellare ait. Sic Auctor noster, infra, serm. 79, hujus loci explanationem inuere videtur. Mira. — Attento stylo Crysostogi facillime intelligitur, comparari hic nostrorum corporum resurrectionem ipsi eidem vesperi, vel, ut loqui amat, nocti resurrectionis Domini, quæ suæ naturæ obscuritatem vertit in lucem, sicuti et nos nostrorum corporum corruptionem vertemus in immortalitatem.

^d Diem Dominicum ob Christi resurrectionem sabbatum primarium vocat; hoc est, festum præcipuum ac principale. Sabbatum autem Hebræorum secundarium appellat, hoc est in secundo et humiliori loco positum, tanquam hujus primarii significativum. De sabbato Hebræorum in diem Dominicum converso, et de sanctificatione festorum pulchre, et sollet, Augustinus serm. 251, de Temp. Mira.

^e Ma. Casenæ, quo tunc in duabus unam.

interemptorem mortis, quæ prima eucurrerat ad mortis auctorem: prima audit ab angelo, quæ prima cum diabolo fuerat collocuta. *Angelus Domini descendit de caelo, et accedens revolvit lapidem, et sedebat super eum.* Non ut conferret resurrectionem tali operatione, sed ut proderet, dicente Domino: *Potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam (Joan. x).* Nobis clausa aperit, nobis occulta reserat, nec auctorem suum, qui jam non erat in sepulcro, educit ad lucem; sed conservos suos, qui posierant in dubitationis obscuro, ad fidem resurrectionis adducit; ipso attestante, cum dicit: *Non est hic surrexit: Revolvit lapidem, et sedebat super eum.* Quare non volvit, sed revolvit? Ut quem perfidia Pharisæorum, ad offensam voluerat et scandalum, angelus ad fidem revolveret et salutem, dicente propheta: *Ecce pono in Sion lapidem offensionis et petram scandali (Isai. viii, xxviii; Rom. ix).* Revolvitur ergo lapis, ut evolveret mortem, qui vitam clauserat advolutus, dicente Scriptura: *Videbitis vitam vestram pendentem coram oculis vestris, et non credetis (Deut. xxviii).* *Et sedebat super eum,* Non lassitudinem recreans, sed sacri et vitalis sepulcri se esse præsidem sic demonstrans; et destructam esse mortem cælestis minister officii, tali sessionis suæ declarabat indicio: et esse Deum qui passus est, Deum qui intra nostri corporis est receptus angustias, Deum quem habitu superno sic residens testabatur assertor. Et quid plura, fratres? sedet, quia ab illo tam venerabili sepulcro numquam angelus recedit. *Præ timore autem ejus exterriti sunt custodes, et facti sunt sicut mortui.* Quos prosternit terror noxios, ad conscios mox recurrit. Sic, sic innocui cum resurgent, terror et mors injustos et impios possidebit. *Erat autem aspectus ejus, sicut fulgur et vestimenta ejus sicut nix.* Quid facit vestis, ubi nulla est nuditas? quid indumentum ubi tegendi necessitas non habetur? Sed angelus, fratres, nostrum habitum, nostram formam, nostram similitudinem, in resurrectione taliter præfiguratur, ubi homo ipsa corporis sui claritate restituitur, dicente Domino: *Tunc justifulgunt sicut sol in regno patris eorum (Matth. xiii).* Respondens autem angelus, dixit mulieribus: *Nolite timere vos, scio enim quod Jesum, qui crucifixus est, quæritis.* Adhuc crucifixum et mortuum requirebant, quarum fidem sæva passionis procella turbaverat, et tentationis eas ita pondus incurvaverat, ut cæli Dominum adhuc quærerent in sepulcro. *Non est hic.* Secundum id quod in loco existit; hic est autem, per hoc quod ubique est, et loci capacitate non clauditur. *Venite, videte locum ubi positus erat Dominus.* Mulieres vocat angelus ad videndum, ut sacri corporis locus mundaret oculos, quos diabolo claudente vetitæ arboris macularat aspectus. Ingressi sunt sepulcrum, ut consepultæ Domino totam fidei resurgerent in salutem. *Si complantati sumus similitudini mortis ejus simul et resurrectionis erimus (Rom.*

^a Ms. Cæsensæ, suadente.

^b Ad primævum statum a quo discesserant.

^c Significat Christus se esse in vado, ipsos in sale

^A vi). *Euntes dicite discipulis ejus.* Reverti ad virum mulier jam sanata, et suade fidem, quæ perfidiam suasisti; refer homini Dominicæ resurrectionis indicium, cui ante tentationis et ruinæ consilium detulisti.

SERMO LXXVIII.

De septima Christi manifestatione facta discipulis ad mare Tiberiadis.

Post illam terris inexpertem, tremendam cælis, inauditam sæculis, inferis non ferendam tempestatem Dominicæ passionis, venit ad mare Dominus, et discipulos suos nocturnis in tenebris reperit fluctuantes. Fugiente enim sole quid de splendore lunari? quid de stellis ad noctis potuit solatium remanere? Erat enim una terra et confusa caligo, quod non solum visum corporis, sed ipsum mentis cæcabat obtutum: nec sinabat littus fidei, portum salutis petere, vel repetere navigantes. *Mane, inquit evangelista, jam facto, stetit Jesus in littore, non tamen cognoverunt discipuli quia Jesus est (Joan. xxi).* Creatoris injuriam tota fugerat creatura: necem Domini sui, mundus evitare contendit, sciens ad totam domum vindictam pertendere, in qua fuerit servorum scelere Dominator occisus. Hinc est quod suis se deserentibus fundamentis terra tremuit, sol ne videret aufugit, dies ne interesset abcessit, petrae, quia non valebant discedere per naturam, novum scinduntur per vulnus, facinus tantum sono, quia voce non poterant accusantes; infernus ubi ad se penetrare ipsum judicem vidit victus, et ejulans, quos tenebat amisit; hinc est quod res dicitur corporibus suis animæ resurrecturos mortuos, quos mundus putaverat deperiisse, viventibus nuntiarunt. Ergo taliter cum mundi compago tota confuso ordine fluctuaret, et ad primordiales tenebras atque antiquum chaos crederet se auctoris sui morte devolutam, subito resurrectionis suæ lumine Dominus diem reducit, et orbem totum pristinum reformat in corpus, ut quem sibi taliter viderat esse compassum, suam secum suscicaret ad gloriam, dicente evangelista: *Mane jam facto; id est, transacta noctæ Dominicæ passionis, Stetit Jesus in littore.* ^b Ut in antiquum terminum revocaret universa, firmaret dubia, jactata composesceret, turbata componeret, et statione sua ipsa fundamenta orbis, quæ sic commota fuerant, stabiliret, quo mox mundus ad sui recurreret auctoris obsequium, qui ad sui diffugerat auctoris injuriam. *Mane autem facto, stetit Jesus in littore.* Ut Ecclesiam præcipue, in qua discipuli a maris tunc fluctibus jactabantur, ad fidem fidei suæ reduceret stationem: denique quia eos fidei virtute repererat destitutos, et a virili robore invenerat perdejectos, arguit tales pueros nuncupando, cum dicit: *Pueri, numquid pulmentarium habetis?* Ibi enim erat Petrus, qui negaverat (Matth., xxxi). Thomas, qui dubitaverat (Joan. xx); Joannes, qui fugerat (Marc. xiv); non ergo ut fortissimos milites, sed pueros compellat ^d ut

versari, ait Grotius

^d Timuisse apostolos docet etiam Chrysostomus et alii.

timidos; et quos idoneos necdum deprehendit ad prædium, ut teneros invitat ad mensam, dicendo: *Pueri, numquid habetis pulmentarium?* Ut humanitas ad gratiam, panis ad fiduciam, ^a pulmentum revocaret ad fidem; corpus enim resurrexisse non crederent, nisi eum ^b toto hominis ordine cernerent manducantem. Hinc est quod petit escas ^c saturitas tota rerum: panis ipse manducat, quia non ille cibum, sed suorum semper esurit charitatem. *Pueri, numquid habetis pulmentarium? Responderunt ei, Non.* Et quid habebant, qui Christum jam secum positum non habebant, qui coram stantem Dominum suis adhuc ^d oculis non videbant? *Non enim cognoverunt discipuli quod Jesus est. Dicite eis, Mittite in dexteram partem navis rete, et invenietis.* Revocat ad dexteram quos turbo passionis egerat et redegerat ad sinistram. *Miserunt, inquit, et non poterant illud trahere a multitudine piscium.* Miserant in dexteram, miserant in virilem partem, sed ut pueri adhuc trahere non valebant: senserunt tamen ex ipso pondere, senserunt pisces venisse ad jubentis imperium, ^e non humane artis incurrisse capturam. *Discipulus autem ille qui diligebatur a Jesu, ait: Dominus est.* Primus qui diligitur videt, quia semper amoris oculus acutius intuetur, et semper vivacius ^f qui diligit sentit. *Petrus ut audivit.* Quem res illam Petri sic tardaverat mentem, ut ab alio audiret Dominum, qui cæteris consueverat nuntiare? Ubi est illud ipsius singulare? *To es Christus Filius Dei vivi (Matth. xvi), ubi est?* In domo auferat Caiphæ principis Judæorum, tardius suum Dominum videbat, qui vocem facile ancillæ susurrantis audivit (*Id. xxvi*). *Ut audivit, inquit, quia Dominus est, tunica se præcinxit, erat enim nudus (Joan. xxi, 7).* Miram fratres, cum comprehenderetur Dominus, Joannes abiecit sindonem, et Petrus ^g inventus est nudus: quia Joannem texit fuga, Petrum negatio sic nudavit. Mirum, fratres, et veremirum, quia qui in navi nudatus est, in mare ^h se demergit indutus (*Matth. xiv*): quia innocentia numquam nuda est, et reatus semper refugit ad velamen. Denique ⁱ sicut Adam (*Gen. iii*), ita et nunc Petrus post culpam suam gestit tegere nuditatem, qui fuerant ambo utique ante culpam ^j sancta nuditate vestiti. *Tunica se præcinxit,*

^a Et pulmentarium sumitur pro quolibet obsonio. Ita sonat Græcus *προσφάγιον*.

^b Eo scilicet, eodemque modo quo cæteri homines vescuntur.

^c Vocatur Christus, vel quia omnibus rebus satur nullis indigebat, vel per quem omnes saturantur.

^d Vel quia a littore aberant; vel quia nondum satis luceret dies.

^e Nam jecerant rete ad dexteram propius littus, ubi minor erat spes capiendi.

^f Ex Latino Edili, qui diligitur.

^g In callido illo climate Petrus incedebat nudus. Aut juxta mentem Bedæ dicitur nudus ad comparationem cæterorum vestimentorum quibus uti solebat; vel quod more piscatorum, studio piscandi nudus inceserat.

^h Evangelium dicit *tunica se præcinxisse*. Et vere Petrus, viso Domino, superiorem vestem induit, ut aliquibus videtur, pallii genus, quo Phœnices et Tyrri utuntur, inquit Theophylactus, qua præcinxit se,

et misit se in mare. Ut mare dilueret quod negatio taliter sordidaverat. *Misit se in mare.* Ut esset primus in reditu, qui acceperat in ordine principatum. *Et tunica se præcinxit.* ^k Qui præcingendus erat martyrii passione, dicente Domino: *Alius te præcinget, et ducet quo tu non vis (Joan. xxi).* Alii autem discipuli navigio venerunt, non enim longe erant a terra, sed quasi cubitis ducentis, trahentes rete piscium. Alii navigio perveniunt, et capturam piscium trahunt, ut Ecclesiam sæculi jactatam procellis, et eos quos evangelico reti ad supernam lucem rapiunt, et elevant de profundo, ad Dominam secum fidei labore perducant. *Non, inquit, longe erant a terra.* Non erant longe a terra viventium, ^l quos presentium finis proximos esse fecerat jam futuris. *Sed quasi cubitis ducentis.* Ex Judæis et gentibus centenarium numerum duplicat, qui duorum vitam salutemque jungit populorum. Reliquam partem lectionis sequenti sermone, Domino juvante, tractabimus.

SERMO LXXIX.

De Resurrectione Christi.

Quoniam Matthæi et Marci super Dominicam Resurrectionem jam cucurrimus lectiones, modo qui hinc intonuerit Lucas beatissimus exquiramus. *Una, inquit, sabbati valde diluculo venerunt ad monumentum mulieres, portantes quæ paraverant aromata (Luc. xxiv).* Sæpe diximus quæ circa resurrectionem Christi gesta sunt, gesta esse resurrectionis nostræ in formam: hinc est quod evangelistæ sermone plus mystico quam novo factorum Christi seriem proloquuntur. *Una, inquit, sabbati.* Bene una, quia resurrectionis dies alteram nescit; lucis æternæ mater, noctis tempus ignorat; perpetuus dies perpetuo illucescit; resurgentium lux mori non potest: lux quæ noctem delet, nescit extingui. *Venerunt, inquit, ad monumentum portantes quæ paraverant aromata: et invenerunt lapidem revolutum a monumento, et intrantes non invenerunt corpus Domini Jesu.* Quid est, quod quæ ante de monumento ^m fugerant, nunc audaces redeunt ad sepulcrum: intrepidæ pavidum redeunt ad funus, sepulcri tristitiam confidenter invadunt; et nos invenientes Dominum, constanter quærent, constantius immorantur; nec illud pavescunt, quod monumento

ut honestius iret ad Dominum. Nec poterat vestis hæc, licet talaris, natatui obsistere, non enim erat natandi necessitas. Sed jam terræ vicinus poterat pedes, præcinctusque ad latus veste, ad Dominum pervenire.

ⁿ Consonant alii. Theophylactus vero, et secum plures, pudorem Petri ex nuditate, non ex culpa effluxisse docent.

^o In Adam fuit justitia originalis, in Petro gratia justificationis, in utrisque innocentia. MITA

^p Ms. Cæsen., quia.

^q Vel finis vitæ presentis vel honorum temporalium, quæ Christum sequentes dimiserant.

^r Evangelista vocat eas mente consternatas ob angelorum aspectum et ob ea quæ in Passione Christi evenerant. Quod hic autem dicitur illas ad monumentum reversas parasse aromata, per antecessum dicitur, cum aromata non emissent, nisi elapso sabbato, et in vespere alterius diei.

* nox addita, dum tenebras generat, addit timorem? Fratres, mulier mali causa, peccati auctor, via mortis, ^b sepulcri titulus, inferni janua, ^c lamenti necessitas tota: ob hoc nascuntur lacrymis, mancipantur mœroribus, gemitibus addiuntur, et in lamentis tantum fortes sunt, quantum viribus inveniuntur infirmæ: et quantum imparatæ sunt ad labores, tantum ad lacrymas sunt paratæ: hinc est quod lacrymis arma vincunt, regna fleibus inclinant, lamentis totam fortitudinem virorum frangunt. Non est ergo mirum, si ad lacrymas, ad funus, ad sepulcrum, ad obsequium Dominici corporis femine ardentiores apostolis hic videntur; ubi mulier prima currit ad lacrymas, quæ prima cucurrit ad lapsum; præcedit ad sepulcrum, quæ præcessit ad mortem; fit resurrectionis nuntia, ^d quæ fuit mortis interpres: et quæ viro porregerat interitus tanti nuntium, viris ipsa porrigit magnæ salutis auditum, ut compenset fidei nuntio quod perfidie ademit auditu. Non est hic præposterus ordo, sed mysticus; non postponuntur apostoli feminis, sed ad majora servantur; femine obsequium Christi suscipiunt, apostoli Christi suscipiant passiones; illes portant aromata, isti flagella; illæ intzant sepulcrum, isti carcerem; illæ ad obsequium festinant, isti pervolant ad catenas; infundunt illæ oleum, isti sanguinem fundunt: mortem stupent illæ, suscipiant hæc mortes. Et quid multa? Resident illæ domi, ad acies isti tendunt, ut devoti milites probent adversis fidem, virtutem laboribus, injuriis patientiam, periculis mortem, vulneribus tolerantiam, devotionem penis, viscerum laceratione constantiam. Mulieres ergo ferunt pro Christo lacrymas; apostoli, diabolo superato et victis hostibus, Christo et victoriam referunt, et triumphum (*Luc. xxiv*). Verum quod apostoli resurrexerunt Dominum mulieribus nuntiantibus, aut non credidisse, aut ^f deliramentum judicasse referuntur, graviter nemo arguat: alte dubitat, qui altius credit; decipi non potest, qui non est ^e facilis auditor; ignavus nimis est, qui post exemplum invenitur incautus; rudis miles ad aciem concurret, qui causam belli nescit, vim bellatoris ignorat; paritia est, non est segnitie, cum sensit miles veteranus incedit. Sic

* Latius explicat quod evangelista factum dicit *dilicuto*; vel de initio itineris loquitur, non de termino. Nam mulieres Dominica die ante ortum solis, Jerosolymis discessere et pervenire circa ortum solis, Joan. xx, 1: Πρωι σκοτίας ετι ουσης; et Marc. xvi, 2; Ανταλαστος του ηλλου.

^b Est sepulcri titulus sensu Zamoræ in Monarchie mystica, cap. de malis mulieribus, quia titulus sepulcri cum sit: *Hic jacet*, mala femina nondum a pravis actibus et fraudibus desistit, donec amatorem libidinosum ad ultimam deduxerit perditionem: sed hæc moralem sapit expositionem. MITA. — Aliunde fortasse deducenda res est. Quicumque innuere cupiebat rem aliquam sui juris esse, titulum præfigebat. Augustinus, psalm. xxi: *Ubi potens aliquis invenerit titulos suos, nonne jure rem sibi vindicat, et dicit: Non ponerem titulos meos, nisi res mea esset?* Vide Du Cange in Glossario. Vocat ergo mulierem *titulum sepulcri*, quod ipsa mortem et sepulcrum universo orbi paraverit. Vide infra, serm. 154, 155.

* Nil habet in se, quod non sit lamenti cause ne-

^a Adam novus cito cecidit, dum cito credidit; et dum facile dat aures ad mulieris auditum, se suosque posteros pessimo addidit inimico: at ^b veteranus Petrus feminam non facile audit, feminis nuntiantibus credit tarde, et ut veteranus deliberat, ne ut puer incurrat. Denique ubi duo ex discipulis, qui post resurrectionem Christum meruerunt timere habere collegam, reversi nuntiabant Dominum se vidisse, apostoli quod audiunt non delirium judicant, sed virile: dant aures, ora figunt, aperiunt oculos, corda pandunt, et quæ dicuntur sic commendant sensibus, ut post cunctationis æstus sitienter bibant auditum fidei de flumine, quod collegarum lingua fundebat. Sicut ardorem aitis frigida pocula restinguunt et refrigerant, ita mentis auditus lætior fit post mœrorem. Fratres, quis causas capere Dominice nativitate potest? Dominice resurrectionis negotium existimare quis meretur? Ista cogitare, capere, existimare nisi qui ab ipso Deo acceperit, non valebit: quod Creator rerum femineo creatur partu, quod mundi Dominus in servitute videtur humana, quod pastor omnium pasta indiget; reis quod addicitur, qui absolvit universos; quod punitur vita sæculi, quod mortuorum meretur sociator, quod claudens omnia sepulcre clauditur, quod supernorum Dominus apud inferos invenitur. Qui ergo ista capere potest, apostolorum cunctationes, trepidationes, timores, fugas, latebras profunde judicans non miratur. Ergo, fratres, quod apostoli dubitant, quod ista tam tarde tanta credulitate suscipiunt, non miremur nos, qui hucusque non credimus, sed oremus ut de his tantum sentire mereamus quantum dederit ille qui divina hominem sentire largitur. Quod remanet de serie lectionis, Deo juvante, proximo sermone perscrutabimur.

SERMO LXXX.

De Christi Resurrectione et secunda manifestatione facta mulieribus a monumento regressantibus.

Sermone proximo, quia primam partem perstrinximus lectionis, hodie quæ sunt in sequentibus audiamus. Respondens, inquit, angelus dixit mulieribus: *Nolite timere vos, scio enim quia Jesum, qui crucifixus est, queritis, non est hic; surrexit enim sicut dixit;*

cessaria.

^d Cyrillus apud divum Thomam in Catena Oper. tom. v pag. 374 recent. Ven. editionis: *Namque femina, quæ fuit mortis ministra, venerandum resurrectionis mysterium primo percepit et nuntiavit.*

^e Dicit oleum pro aromatis, quæ ad condiendum Christi corpus paraverant.

^f Lucas xxiv, 11: *Et visa sunt ante illos sicut deliramentum verba ista.*

* Mas. Cæsen. et Vallicel., *Facilis auditor.*

^b Dum Petrus una cum Joanne, auditis quæ mulieres nuntiaverant, surrexit et cucurrit ad monumentum, ut Lucæ xxiv, 12 existimasse videtur Chrysologus, id egisse, ut veluti experientia edoctus aliis non temere credere, ea propriis oculis inspiceret vera essent, nec ne. Indeque non feminis, quarum arte jam in atrio deceptus fuerat, addit Mita, sed sibi tantum fidens, quid de resurrectione credendum fuerat, deliberare. Primam ad sepulcrum accessionem, cujus ipse pars fuit narrat Joannes xx, 3. Hic Petrus proficitur solus, saltem solius Petri meminit Lucas.

venite, videte locum ubi positus erat Dominus (Matth. xxvii). Putasne Patri, Joannis, discipulorum omnium absentia^a objurgatur, castigatur ignavia, quod resurgenti Christo mulieres primas solas pervigiles ardentius occurrant: ipsa etiam^b virilis portio sic notatur, ut ad resurrectionis gloriam muliebris præcurrat infirmitas? Absit, fratres, est istud causa, non casus; mysterium, non eventus; ordo, non culpa: nam mulier hic virum sequitur, non præcedit, ubi^c vir resurgit in Christo.^d Sentias ergo Petrum non mulieribus cecidisse, sed Christo; non ancillas, sed domino; sacramento, non somno; ordini, non timori: denique jam^e vir erat in Christo quando ad mulieres angelus venit, ut^f quantum præcellit Dominum angelum, tantum vir mulierem præcederet in honore. Nolite timere vos. Quia bonos amor possidet, malos pavor; et irapios timor terret, pios solatur affectio. Nolite timere vos. Hoc est dicere: Timeat Judæus qui tradidit, Pilatus qui addixit, qui illusit miles, quem crucifixit impietas, crudelitas amara pocula quem propinavit, et scævitia quem obsedit sepultum, perfidia quem emit mendacium, fides quem vendidit, inhumanitas quem Dominum suum resurrexisse dolet, non dolet occidisse: vos autem gaudere convenit, non timere, quia resurrexit quem querebatis mortuum, vivit quem lugebatis occisum. Scio enim, quia Jesum, qui crucifixus est, queritis. Hoc est, quid queritis^g viventem cum mortuis? vitam quid queritis in sepulchro? Ite potius ad occursum viventis: et jam nolite concurrere ad morientis obsequium. Scio quia Jesum, qui crucifixus est, queritis: non est hic. Sic dixit angelus, quia aperuit ob hoc sepulchrum, non ut inde exiret Christus, qui ibi jam non erat, sed ut ibi Christum jam non esse monstraret. Surrexit sicut dixit. Gemina virtus est: et redire a mortuis, et futura præscire. Venite, videte locum ubi positus erat Dominus. Venite, mulieres, venite, videte ubi Adam posuistis vos: ubi sepelivistis hominem, ubi virum vestro consilio contruistis, per quod fecistis^h pro servis ipsis Dominum sic jacere, et intelligite erga vos

^a Nonnullæ editiones habent *culpatur*. Aliæ, *tristat*.

^b Petrus, scilicet, alique apostolorum.

^c Id est, virilis sexus, quem Christus Dominus, nascendo inter nos, assumpserat.

^d Ms. Cæsæn., *Constat ergo*.

^e Virilis portio hominis prius erat non solum ad Christi sepulchrum, sed et in Christo ipso per unionem hypostaticam, quando angelus, Christi minister, venit ad docendum mulieres de ipsius Christi resurrectione. MITA.

^f Legendum est *Dominus* vel *Christus*, non autem *Deus*, ut in impressis codicibus. Facile enim fuit, ut verbum *Dominus* per compendium litterarum incaute immutaretur in verbum *Deus*. Christus autem Dominus præcellit angelis, primo quia ipse est caput angelorum, juxta illud ad Coloss. ii: *Qui est caput omnis principatus et potestatis*; secundo quia Christus, ut homo, est sacerdos in æternum, qui quotidie seipsum offert in incruento sacrificio Missæ. Ex Mita.

^g Obscurum in editis locum, ex interpunctione Meursii elucidavimus.

^h Ms. Cæsænæ, *vivificantem*.

ⁱ Prima editio Bon., *pro servis ipsi*.

tantam magnitudinem venis, quanta fuit Domino injuriæ magnitudo. Venite, videte locum ubi positus erat Dominus. Virtus angelica esse Dominum qui crucifixus est, confitetur: et infirmitas humana disoutit, neutrum sit Dominus qui resurgit? Christus sic humanas suscepit passiones, ut totum quod divinitatis est, non amittat. *Et euntes cito, dicite discipulis ejus, quia surrexit, et ecce præcedet vos in Galliam: ibi eum videbitis*. Neque hic mulieribus apostoli postponuntur, sed mulier absolvitur a reatu, dum portat vitæ, portat resurrectionis auditum, quem auditum mortis portaverat et ruinæ. *Et euntes, inquit, cito de monumento cum timore et gaudio magno*. Mulieres intrant sepulchrum, ut fierent sepulturæ participes, sociæ passionis; exeunt de sepulchro, ut ante fide surgerent quam resurgerent carne. *Exeuntes cum timore et gaudio magno*. Et ubi est, nolite timere. Quia timor non ablatum est, sed mutatus; timor abcesserat de reatu, sed de servitio manebat; malus timor culpæ, bonus reverentiæ timor: Adam datum perdidit, ne perderent^k ipsum redditum pertimescebant. *Cum timore et gaudio magno*. Scriptum est: *Servite Domino cum timore et exultate sicut cum tremore (Ps. ii)*. *Cum timore et gaudio magno*. Quia timor Domini sanctus permanet in sæculum sæculi (Psal. xvii). In sanctitate ergo manet, qui Dei permanet in timore. *Currebant nunc iare discipulis ejus, et ecce occurrit eis Jesus dicens, Ave*. Fideliter currentibus occurrit Christus, ut quod fide crediderant, agnoscerent visu: et firmaret præsentia, quas adhuc trepidas habebat auditus. *Occurrit eis Jesus dicens, Ave*. Occurrit ut Dominus, salutat ut parens; affectu animat, servat timore; salutat, ut per amorem serviant, non fugiant per timorem. *At illæ accesserunt, et tenuerunt pedes ejus*. Haberi se voluit, qui passus est se teneri. *Accesserunt, et tenuerunt pedes ejus*. Ut scirent^l in capite Christi virum esse, se esse in pedibus Christi: et datum sibi virum sequi, non præire per Christum. *Dicit eis, Nolite timere*. Quod dixerat angelus, dicit et Dominus; ut quas firmaverat angelus, Christus

^j Manichæos fortasse designat, qui phantasticam, non veram fuisse Christi resurrectionem blasphemabant. Vide Cyrillum Hierosolymitanum catechasi 14. Eutyches, quemadmodum assumptionem corporis negavit, et impie docuit. Unigeniti divinitatem cruci affixam fuisse, ita asseruit divinitatem tumulo mandatum resurrexisse. Theodoretus Hæretic, Fab. lib. IV, cap. 13, pag. 246. Origines putavit Christi corpus, post resurrectionem fuisse aereum, vel æthereum, sicut colligitur ex lib. ejus iii contra Celsum, pag. 136. Eandem opinionem, ex fetidis Origenianis lacunis haustam, interpolavit Ostorodius, Sociniani stipitis infelix propago.

^k In Christo scilicet, qui novus fuit Adam.

^l Multa hic congerit Mita, et se mire torquet ut suadet sensum Oryzologi esse: Virum in capite constitutum dici, nam summus pontifex est Ecclesiæ caput, et mulieres sunt in pedibus: *Hoc est in numero fidelium, quibus datum est sequi virum per obedientiam, non autem per usurpationem munium sacerdotalem*. Minori negotio res indiget. Vir potiorem partem tenet in Ecclesia; mulier subjecta ei et pedisequa est.

redderet firmiores. *Sed ille, dicite fratribus meis, ut eant in Galilæam, ibi me videbunt.* Resurgens a mortuis, Christus resumpsit hominem, non reliquit: vocat ergo fratres, quos corporis sui fecit esse germanos; vocat fratres, quos Patris sui adoptavit in filios; vocat fratres, quos benignus hæres sibi præstitit cohæredes. Sed resurgente Christo impietas qualiter resurgat audite: *Ecce venerunt quidam de custodibus in civitatem, et nuntiaverunt principibus sacerdotum omnia quæ facta fuerant. At illi congregati cum senioribus consilio accepto, pecuniam copiosam dederunt militibus dicentes, dicite, quia venerunt nocte discipuli ejus, et furati sunt eum dormientibus nobis.* Qui dant pecuniam, non perdenda comparant, sed servanda; Judæi, vendente Juda, emerunt, ut perderent Christum; nunc pecuniam copiosam, ut se legem, templum, patriam perderent, effuderunt. Vir sanguinum, et dolosi, statuunt pretium falsitatis, perfidiæ conficiunt instrumentum, commercio crudeli fraudem fidei, veritatis latrocinium nundinantur: corrumpunt milites, ut furtum vocent quod erat resurrectionis arcana: *Venerunt discipuli ejus nocte, et furati sunt eum.* Non contenti interfecisse magistrum, quomodo discipulos possent perdere moliantur, discipulorum crimen esse faciunt virtutem magistri. *Venerunt nocte discipuli ejus, et furati sunt eum.* Plane amiserunt milites, perdiderunt Judæi; sed discipuli magistrum suum non furto, sed fide; virtute, non fraude; sanctitate, non crimine; vivum, non mortuum sustulerunt: hinc est, quod ^a in Galilæam, ut eum possint videre, mittuntur, quia Deus in loco perfidiæ non videtur. Quod autem dixit: *Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra.* Qui ipse in se sibi dedit, hoc declarat, probante Apostolo, cum dicit: *Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi* (I Cor. v). Filius Dei Virginis filio, Deus homini, divinitas carni contulit, quod semper cum Patre possedit, et Spiritu. Et ideo ait: *Ite, baptizate omnes gentes in nomine Patris et Filii, et Spiritus sancti.* Ut omnes gentes potestas una, eademque ^b recrearet ad salutem, quas crearat ad vitam. *Et ecce, inquit, ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.* Est semper vobiscum, qui cum Patre est semper, et veniet nobis per hoc quod assumpsit ex nobis. Et quid plura, fratres? Quod nascitur, quod patitur, quod resurgit, quod accipit, non est, non est necessitatis suæ, nostræ est hoc salutis.

SERMO LXXXI.

De quinta Christi manifestatione facta discipulis, cum Thomas abesset.

Dum rebellis Judæa Creatorem suum debellare

^a Omnes enim, qui Christum comitati fuerant e Galilæa erant, et e Galilæa profecti ad festum Paschatis.

^b Solemnis vox apud Patres creare pro immutare in melius. Chrysostomus homil. in II Cor. v, 17: *Creat Deus, quando malum hominem bonum reddit.* Basilus, orat. 4 contra Eunomium; Gregorius Nysenus, de scopo Christiani tom. I pag. 224; Theodoretus ad II Corinth. v, 17, ibique Theophylactus.

^A contendit, et in auctoris sui necem levat impias manus, terris abstulit pacem, concordiam rerum solvit, elementorum sic fœdus rupit, ut mundum totum ad chaos ^c revocaret antiquum: denique diem fugat, noctem invadit, lucem tenebris, cœlum rebus auferi, facit tremere terram, miscet mortuos vivis, inferos, superosque confundit, et dissipato ordine in creatoris injuriam pacificum nil penitus, amicum penitus nil reliquit. Hinc est quod reversus ab inferis Christus, ut rebus pacem reddat, exclamat: *Pax vobis.* *Dum hæc loquuntur, inquit, discipuli, Jesus stetit in medio eorum, et dicit eis: Pax vobis.* Bene addit vobis, quia jam terra steterat, dies redierat, sol recurrebat, et ordinem suum compago mundi redditum jam tenebat. Discipulis autem manebat adhuc bellum, et collidebat eos acriter fidei perfidiæque conflictus. Non sic terram, sicut discipulorum cordi turbo concusserat passionis: et ideo animos eorum credulitatis et incredulitatis acies pertinaci dimicatione vastabat: insistebant mentibus eorum cogitationum catervæ, et excursibus desperationis ac spei, robusta licet pectora, rumpebantur. Inter miracula innumerosa signorum Christi, et multimoda passionis ejus genera, inter deitatis insignia, et imbecilla carnis, inter mortis damna, et dona vitæ, discipulorum sensus, mentesque ferebantur: nunc spiritus eorum tollebatur ad cœlum, nunc eorum animæ collidebantur in terram; et in intimis eorum tali procella sævientem, portum quietis nullum, nullam stationem pacis poterant invenire. Hoc videns scrutator pectorum Christus, qui jubet ventis, procellis imperat et solo nutu tempestates tranquillitatem commutat, mox eos sua pace confirmat, dicens: *Pax vobis, ego sum, nolite timere.* Ego sum crucifixus ille, mortuus, sepultus. *Ego sum.* Per me Deus, per vos homo. *Ego sum.* Non spiritus in figura carnis, sed ipsa veritas in carne. *Ego sum.* Ego ex mortuis sum vivus, ex inferis sum supernus. *Ego sum,* quem mors fugit, inferna tremuerunt: tartarus Deum confessus est, cum pavescit. *Nolite timere,* Petre, quod negaveris, quod fugeris tu, Joannes, quod deseruisti omnes, quod infidelibus de me totis cogitationibus judicatis, quod adhuc non creditis, me videntes (*Matth. xxvi; Marc. xiv*). *Nolite timere, ego sum.* Qui vos per gratiam vocavi, elegi per veniam, pietate sustinui, charitate portavi, et modo vos sola bonitate suscipio, quia ^D culpas videre nescit Pater cum Filium recipit, suos affectio cum resumit. *Conturbati, inquit, et contreriti existimabant se spiritum videre.* Quare? quia clausis ostiis ^d intraverat Dominus. Discipuli ergo consternati morroris somno, dabant Christo non quod

^c Ex amplificatione dictum, ait Mita; vel quia id tunc eventurum, tot occurrentibus prodigiis, homines verebantur.

^d At ipsi iidem discipuli fassi erant Christum surrexisse: *vere surrexit Dominus.* Quid ergo nunc spiritum esse credunt? Apposite Chrysologus, quia clausis ostiis intraverat, et nullum adventantis strepitum senserant. Consule Brugensem hic.

potest divina virtus, sed quod natura recipit humana. *Putabant se spiritum videre* (Luc. xxiv). Namque spiritu hominis in utero septa transit, penetrat muros, ut clauso corpore intret corpus inclusum: sic anima quando dat vitæ finem, a corporis dulci contubernio eam recedit, domorum claustris, mundanis obstaculis non tenetur: substantia cœlestis terrenis ergastulis nescit includi, juxta illud: *Spiritus nescis unde veniat, aut quo vadat* (Joan. iii). Discipuli ergo post resurrectionem clausis ostiis Domino ingresso reportasse eum soliditatem corporis non credebant, in imaginem carnis solam rediisse animam suspicantes, ut dormientibus solent corporeæ imagines apparere. *Existimabant se, inquit, spiritum, videre*. Ergo, sicut diximus, in discipulis non sedabantur cogitationum bella, sed magis magisque cogitationum bella crescebant, et tumultus mentium ipsis etiam visionibusangebatur; et unde resurrectionis asserebatur fides, inde totius cunctationis scrupulus nascebatur. Quod venerat, erat res; quod clausis ostiis intraverat, fides, non erat: non erat fides, sed virtus erat; humanum non erat, sed homo erat, ut esset verum corpus in deitatis potentia, * non inanis carnis species in resurrectionis injuriam. Ergo ad comprimendos ex hoc nascentes conflictus cogitationum, respondit Christus: *Quid turbati estis? et cogitationes ascendunt in corda vestra? Bene ascendunt, non descendunt: quia depressæ carnis pondere cogitationes humanæ ad altum Dei mysterium conantur ascendere, et conatibus in ipsis franguntur, ruunt, deponuntur ad terram, nisi ille juverit, qui donat homini cogitare divina. Quid turbati estis? et cogitationes ascendunt in corda vestra? Videte manus meas et pedes*. Videte, hoc est dicere, Vigilate. Quare? Quia non est somnium quod videtis. *Videte manus meas et pedes*. Quia gravatis oculis caput adhuc respicere non potestis; videte carnis vulnera, quia Dei opera non videtis, considerate ^b inimicorum titulos, quia Dei adhuc non considerastis insignia, palpate, ut vel manus fidem faciat, quia videns oculus, sic cœcatur: oculus non videt, videat tactus; digiti vestri intrent vestigia clavorum, manus vestras alta vulneris exquirant, aperite manuum foramina, sulcate latus, renovate vulnera, quia negare non possum discipulis ad fidem, quod inimicis in pœnam sævientibus non negavi; palpate, palpate, et usque ad ossa inquisitores ardui pervenite, ut vel ossa carnis astruant veritatem, et me esse ipsum vel vulnera servata testentur. Rogo quare me surrexisse non creditis, qui innumeros ^c mortuos sub vestris

* Locum illum evangelistæ inferius positum: *spiritus ossa et carnem non habet*, aliter a cæteris Christianis interpretabantur Marcionitæ: ex eoque colligebant, Christo resurgenti non fuisse verum corpus, sed imaginarium. Tertullianus lib. vi, contra Marcionem: *Vult itaque sic dictum, quasi spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habentem: id est non habentem ossa, sicut spiritus*.

^b Signa et characteres vulnerum, quæ Gregorius Magnus, homil. 26 in Evang. vocavit *vestigia vulnerum*; et inferius Chrysologus, *vestigia clavorum*.

^c Qui facile numerari non possunt, explicat Mita.

oculis suscitavi? Nisi forte virtus quæ aliis adfuit, mihi defuit, juxta illam vocem quæ mihi pendenti insultavit ^d in cruce, dicens: *Alios salvos fecit, se ipsum salvum facere non potest: si rex Israel est, descendat de cruce, et credemus ei* (Matth. xxvii). Et quid est majus, exoussis clavis descendere de cruce, aut ab inferis calcata morte conscendere? Ecce et me ipsum salvum feci, et ruptis inferni vinculis ad superna conscendi, et tamen neque apud vos fidem meæ deitatis inveni. Aut forte tridua mors abnegat fidem credendi? Nonne quadriduanum Lazarum jam fetentem vobis coram vocavit ab inferis vox mea, mea jussio revocavit ad vitam (Joan. xi)? Et si servus quadriduanus surgit, cur triduanus Dominus non resurget? *Adhuc autem illis non credentibus præ gaudio et mirantibus*. * *Votiva gaudia et cum data fuerint, vix creduntur; optata cum perveniant, dant stuporem: hinc est quod apostoli resurrectionem Christi celeriore quam speraverant admirantur; et quod credunt tardius, non est perfidiæ, sed amoris, scrutantes enim taliter fidem non abnegant, sed requirunt; et dum intendunt altius, verum esse quod intuentur exoptant. Fratres, discipulos ad ista tardos, stupidos ad tanta, non perfidiæ timor, sed causæ præstitit magnitudo; visa non videre, nescire scita, credita non credere, non incredulitas facit, sed miraculum singulare. Fratres, ad virtutes natura est nimis infans, quæ nisi per Deum creverit, capere matura non potest, non valet perfecta sentire. Deus ergo quod per nos non possumus, ipse nos capere per se, et sentire concedat.*

SERMO LXXXII.

De Christi resurrectione, et quarta manifestatione facta duobus euntibus in castellum.

Quoniam Matthæus sanctus jam nobis quæ de resurrectione Domini cognoverat salutariter indicavit, hodie quid etiam beatus referat Marcus audiamus. *Et cum transisset, inquit, sabbatum, Maria Magdalena, et Maria Jacobi et Salome, emerunt aromata, ut venientes ungerent Jesum* (Marc. xvi). Mulieres hoc loco feminea devotione discurrunt, quæ non ut vivent fidem, sed ut mortuo unguenta delerunt ad sepulcrum, et ut sepulto parant mororis obsequia, non ut resurgenti divinatorum gaudia triumphorum. Mortem Christus, ut mors moreretur, accepit; Christus dum occiditur, illud quod omnes occidebat occidit, sepulcrum, Christus infernum patefacturus intravit. Soluta ergo lege tartari, et inferni carcere destructo, et ipso mortis imperio perempto, jam Christus non est ungendus ut mortuus, sed adorandus ut victor. Mulieres & perno-

Adhuc autem dubitasse apostolos, mentemque eorum fluctuasse, ut ait Chrysostomus homil. 83, et alii quoque sentiunt.

^d Ms. Bonon. *In cruce dicens: Vah / vah / alios, etc.*

* Ea gaudia vocantur votiva, quæ multis votis fuerunt expetita; de hac voce multa commentatur Gothofredus ad l. i Codicis Theodosiani.

^f Ms. Bonon. *Salomene*.

§ Hoc Chrysologi loco conciliari possunt evangelistæ. Dicendum enim est pias feminas in ipsis sabbati vespere, scilicet post solis occasum, elapsa solemnitate, Matth. xxvii, 1, emisse aromata, exisse

stant, vigilant, insomnes agunt, obscura penetrant erumpentis auroræ : unde etiam lucem dubiam non minus cordis videntur sustinere quam corporis. *Et valde mane, inquit, una sabbatorum, veniunt ad monumentum orto jam sole.* Si valde mane, quomodo orto jam sole? Sic nescit evangelista quid dicat? Evangelista quid dicat scit, sed quid audiat, qui non didicerit nescit, non est erroris ista relatio, veritatis est: nec lapsus patitur sermonis humani, sed rei gestæ cœlitus aperit veritatem. Dixerat: *Ab hora sexto, usque ad horam nonam tenebræ factæ sunt (Marc. xv);* ergo ^a sol qui præter horam ut Domino compateretur abscesserat, claritate cum resurgeret Dominus ante tempus occurrit: et qui ut suo commoreretur auctori, ipsam meridianam suam mortificaverat claritatem, ut consurgeret auctori suo, evictis tenebris, antelucanus erupit. *Valde mane.* Quia tunc sol ut mane faceret ^b manicavit; et qui ante noctem fugerat, nunc ipse noctem prævenit fugaturus, ut reddat luci nox horas quas terror Dominicæ passionis invaserat. *Dicebant, inquit, ad invicem: Quis revolvat nobis lapidem ab ostio monumenti? Ab ostio monumenti, an cordis? a sepulcro, an ab oculis? Mulieres, observatum est pectus, oculi sunt clausi: et ideo patefacti sepulcri gloriam non videtis, oleum non corpori Dominico, sed lucernæ cordis vestri, si videre desideratis, infundite, ut luce fidei pateat quod clauditur incredulitatis obscuro. Et respicientes, inquit, viderunt lapidem revolutum, erat quippe magnus valde.* Plane magnus, et magnus valde, et plus jam magnus merito quam forma, qui creatoris mundi corpus et claudere et operire suffecit. *Et introeuntes monumentum, viderunt juvenem sedentem a dextris, coopertum stola candida.* Introierunt sepulcrum, ut consepultæ Christo, Christo consurgerent de sepulcro, et impleretur illud Apostoli: *Consepulti estis ei in baptismo, in quo et resurrexistis (Colos. ii).* Vident juvenem, ut cernerent nostræ resurrectionis ætatem; vident juvenem, quia nescit resurrectio senectutem, neque ætates recipit æterna perfectio. Homo ubi nescit nasci, mori nescit; et ubi nasci morique nescit, ibi ætatum nec admittit detrimentum, nec indiget incrementis. Vident juvenem sedentem a dextris, quia resurrectio recipit nil sinistrum. *Vias, inquit, quæ a dextris sunt, novit Dominus (Prov. iv juxta LXX).* *Et, Tunc statuit justos ad dexteram suam (Matth. xxv, juxta LXX).* Orate, fratres, ut et nos moriamur vitiis, ^D sepeliatur temporalibus pompis, ut æternitati resurga-

extra urbem, ibique aliquo quodam loco noctem insomnes egisse, ut primo statim alterius diei diluculo venientes ungerent Jesum: et viæ se dantes, ante solis ortum, Lucæ xxiv, 1, ad sepulcrum pervenisse.

^a Ex ms. Bonon: *Sol qui ea hora qua Dominus pateretur abscesserat, ut conresurgeret Domino, ante tempus occurrit.*

^b Lucæ xxi, 38. *Et omnis populus manicabat ad eum.* Petrus Damianus, lib. vi, epist. 31: *Decadente crepusculo mox ad hominem prosperans manicavit.* Vocem barbaram quidam negant esse, licet Augustinus, quæst. 46, in lib. Judic., eam apud Latinos scriptores occurrere neget. Aptè ea utitur Chrysologus, utpote a mane deducta, ut iter matutinum designet: unde

A mus in Christo, et a dextris positi mereamur audire: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi (Matth. xxv).* *Coopertum stola candida.* Stola ista non ex mortali velere, sed ex virtute vitali; splendens cœlesti lumine, non colore terreno; et clara Creatoris munere, non arte fullonis, dicente Propheta: *Amictus lumen sicut vestimentum (Psal. ciii),* et de justis: *Tunc justi fulgebunt sicut sol (Matth. xiii).* Terreni terrenis velati sunt vestimentis: et ideo sicut novitate splendent, ita vetustate sordescunt: cœlestes vero amictu cœlestis luminis ambiuntur, et a terreno squalore suspensi, nec sordantur vetustate umquam, nec ullis sordibus obscurantur; sed vestes quas semel dederit resurrectio, perpetuo lumine vestiuntur. *At ille exeuntes de monumento, fugerunt; invaserat enim illas tremor et pavor.* Angelus sedet in monumento, de monumento fugiunt mulieres; quia ille de cœlesti substantia confidit, turbantur istæ de conditione terrena. Sepulcrum qui mori non potest timere nescit; mulieres autem et de facto tremunt, et sepulcrum sicut mortales adhuc mortaliter expavescunt: hinc est quod nemini quidquam dicunt *Et nemini quidquam dixerunt.* Quia mulieribus audire, non loqui datum est; discere datum est, non docere, dicente Apostolo: *Mulieres in Ecclesia taceant (I Cor. xiv).* Denique eadem Maria postea et vadit, et nuntiat, sed jam non feminam, sed Ecclesiam gestans, ut ibi sicut femina taceat, hic ut Ecclesia enuntiet et loquatur. *Post hæc, inquit, duobus ex his ambulantis ostensus est.* Quare non tribus, quare non quatuor, sed duobus? Quia duobus populis, id est, gentibus et Judæis, resurrectionis fides hic prædicanda monstratur: unde, sicut diximus, probatur in duabus feminis, ^c ut in discipulis duobus Ecclesiam unam figurari. *Ostensus est in alia effigie.* Nemo putet Christum sua resurrectione sui vultus effigiem commutasse, ut qui in vulnere erat ipse, alter esset in vultu; ^d sed mutatur effigies, dum efficitur ex mortali immortalis, et ex corruptibili incorruptibilis, ut hoc sit mutasse substantiam, non mutasse personam, et acquisivisse vultus gloriam, non vultus notitiam perdidisse. Et ne festinus sermo aut fugiat, aut transvolet quæstiones, quod sequitur proximo sermone, Domino revelante, innotescamus.

SERMO LXXXIII.

De nona Christi manifestatione facta recumbentibus undecim discipulis.

Hodie beatus evangelista sic retulit apostolos in

manicationes, ad manicationes, ad matutinum, in concilio Turonensi 2, cap. 18; et manicationes festivitatum apud Haimonium, lib. iv Histor. 84 Du Gange in Glossario hic laudat verba Chrysologi.

^c Ex Latinio; editi, aut.

^d Pristina ei erat effigies, at gloriosior et pulchrior, inquit Brugensis. Christum pristinam effigiem retinuisse, vel ex eo liquet, quod discipulis opus erat ut eum oculis agnoscerent. Ita optime puto Marcum cum Luca conciliari. Locus hic ita habetur in ms. Bonon.: *Unde, sicut diximus, probatur sic in duabus feminis ut in populis duobus Ecclesia una figurari, ostensus est se in aliam effigiem commutasse.*

ipso crucis tempore * mensis deditos inhiantes epulis, convivii occupatos, Dominicæ passionis oblitos *Recumbentibus*, inquit, *illis undecim, apparuit Dominus* (*Marc. xvi*). Recumbentibus, ubi * ad sepulcrum Domini, mox ad mensam servi? Hæc est servorum fides? hæc discipulorum charitas? hic Petri ardor? hæc est Joannis de ipso Christi pectore assumpti dilectio? hæc est tanto tempore, tantis donis, virtutibus tantis, affectio conquisita, ut ^b in ipso articulo passionis, calente adhuc morte, recenti adhuc funere, exsultantibus inimicis, insultante Judæa tota, discipuli ^c toto tori cultu, totaque discumbentium voluptate pranderent? ^d Moysi mortuo assistunt angeli (*Judæ 9*), agit sepulcri curam Deus ipse: Judæica castris assistunt, dissimulatim, horrida eremistatio duratur, indicitur trīginta dierum pluctus, et longo lamentationis obsequio servile fonus honoratur (*Deut. xxv*); et Christus verus unus Dominus creator rerum, redemptor omnium, post illam tragicam passionem, post mortem, et mortem crucis, triduanus a discipulis lacrymas non meretur? Terra tremat, turbatur tartarus, scindantur saxa, monumenta dissiliunt, sol fugit, dies sepehitur, fit nox totum, et soli discipuli alto ^e sigmate, choro uno, toto otio, deliciis securi epulantur; et hoc, fratres, reversus ab inferis ipse sic magister invenit: *Recumbentibus ergo illis undecim, apparuit Dominus et exprobrauit incredulitatem eorum, et duritiam cordis, quia his qui viderant eum resurrexisse non crediderant?* Ad hæc, Petre fidele, Petre devotissime, quid dicemus? *Recumbentibus illis*. Numquid prudentibus? Fratres, hoc ^f non erat discumbere, sed jacere; nec convivii erat chorus ille, doloris erat ille conventus; ibi panis non erat gaudii, sed mæroris; ibi crucis felle, non vini dulcedine pocula miscabantur. *Eram*, inquit, *clausi propter metum Judæorum* (*Joan. xi*). ^g Simulantibus, si clausi, certe non prudentes; et si non prudentes, non erat domus illa, sed carcer; illud sigma non erat, sed sepulcrum: tunc tota ad discipulos pœna Dominicæ transierat passionis; et non

* Ms. Cæsena, mensis detentos.

^b Id fuit ipsa die Dominicæ resurrectionis, ut habent Euthymius et Theophylactus. MIRA. — Verosimile est hanc eandem manifestationem esse, quam Joannes commemorat, licet Thomas abesset, sed collegium apostolicum eo numero constabat. Sic ante eam Judæ collegium duodecim vocabatur. Vide Dubamelium hic, et Maldonatum.

^c Tori in quibus sternebantur mensæ toto cultu ornabantur: qua de re vide late disserentem Philonem de Vita Contemplativa, et Senecam de Brevitate, cap. 12. Chrysologus autem fortasse credidit discipulos eodem usos fuisse cœnaculo quo Christus in ultima cœna. Erat enim jam stratum. Tuetur hanc sententiam Grotius.

^d Vide dissertationem eruditissimi Calmeti de obitu et sepultura Moysi, ad Epistolam Judæ, Dissertationum tom. II pag. 304, edit. Lucen.

^e De sigmate, alias observatum est mensam significare.

^f Merito plane se retractat Chrysologus. Nam discipuli *recumbentes*, id est *sedentes* una simul erant, non cœnantes, cum eis Christus apparuit, licet hoc tempore cœnæ contigisset, cum parvum habebant cibum,

A solum lateribus eorum, sed et cordibus doloris lancea tota figebatur; tunc tristitia clavibus affixæ manus eorum, pedesque tenebantur; tunc illis acetum, tunc fel amaritudo Judaica propinabat; tunc illis sol occidit, dies fugit; tunc illorum mentes animasque nox profundissima possidebat; tunc illos in perfidiæ scopulos, in naufragium fidei cogitationum tentatio visissima collidebat; tunc desperatio, quæ est inter omnia mala peior, et in adversis venit semper extrema, fonereis illos sternebat sepulcris. Unde, sicut diximus, non discumbentes, non epulantes eos Dominus, sed jacentes invenit, sed sepultos: et ideo exprobrat incredulitatem eorum, quia tantum crediderant desperationi, ut resurrectioni prædictæ a Domino nil crederent, ^h a servis non crederent nuntiatis; atque in se nihil fidei relinquerent et salutis; sed sæculo mortui, sepulti mundo, unam domum illam, unum sibi esse omnes crederent jam sepulcrum. Hinc est quod eos Dominus videns emisisset e mundo, ad mundum revocat, remittit in mundum, dicens: *Ite in mundum universum, prædicate Evangelium universis creaturæ*. Venite in mundum, ut qui putatis vos in uno omnes domicilio jam jacere, subjacere vobis omnem mundum repente videatis. *Venite in mundum universum, prædicate Evangelium universis creaturæ*. Hoc est dicere, estote vos spes omnibus, qui vobis ipsi desperationis causa factis; et incredulitas vestra quanta sit tunc probate, cum videritis auditui vestro mundum credere, qui credere vestro visui non potuistis; et cordis vestri quanta sit duritia tunc scitote, cum senseritis, non viso me, orbem toto gentes ferocissimas me fateri, quem positum vestris in oculis vos negatis. Videbitis in terra divites, clausos insulas, pendentes rupibus, solitudines remotas, ⁱ magorum setolos, ^j Græcorum querulos, ^k Romanorum peritos fidem fide sola querere, quam manu, digito, sulcatis meis vulneribus vos quæstistis. Sed quia mea Passionis, mea mortis, mea resurrectionis vos mitto testes, altius vos ista perscrutatos esse concedo, dum modo ^l cunctatio vestra fatetis qui

cujus comestione Dominus veritatem resurrectionis suæ probare voluit, inquit Brugenensis et Maldonatus; vel juxta alios in hac cœnâ, eis non tam comestibus quam confabulantibus cum duobus illis qui Emmaus redierant.

^g Tuetur hic Chrysologus sententiam opinantium hanc eandem fuisse manifestationem de qua Joannes. Vide supra num. 2.

^h Augustinus etiam lib. III de Consens. Euthymius, Brugenensis, Grotius, scribunt Christum redarguisse apostolos, quod Mariæ Magdalenz, Petro, et duobus discipulis Emmaus, aliisque tam multis visum a se redivivum affirmantibus non crederant.

ⁱ Astrologus enim omnia scire præsumit, dum omnia nescit.

^j Si ariolari licet, Græci vocantur queruli, quia multiloqui; vel, ut habet Oecumenius in Epistola Judæ 16, pag. 230: *Μεγέθυοςπος, qui omnia et semper cavillari studet*. Hesychius autem *Μεγέθυοςπος* vertit querulus.

^k Quia longo usu in rebus humanis exercitis. MIRA.

^l Dubitationes apostolorum vos magis firmant. Radulphus Ardentius, homil. 60: *Ne nos dubitantes,*

vobis credituri sunt firmamentum. *Qui crediderit, inquit, et baptizatus fuerit, salvus erit.* Fratres, quod est anima corpori, hoc est baptismati fides : hinc est, quod qui generatur ex fonte, ex fide vivit : *Justus, inquit, ex fide vivit (Rom. 1).* Moritur ergo omnis quicumque fuerit sine fide. *Qui crediderit.* Quia Trinitas Deus unus est, quia in Patre et Filio et Spiritu sancto una est tota æqualitate majestas, quia Deitas^a Trinitate distincta est, non est unitate confusa, sed Deitate una est, est trina personis ; quia Deus Trinitatis nomen est ; quia Pater et Filius non censendi sunt ordine, sed æstimandi sunt charitate ; quod Spiritus sanctus non est habendus inferior, plus, minusve, non ut exterior habendus est plus, minusve, quia nescit exteriora Divinitas ; quia Christus sic homo factus est ut quod Deus est permanet, sic est mortuus ut mortuos totis sæculis sua resuscitaret ex morte ; quod non sibi resurrexit ille, sed nobis ; quod nos cælo intulit, dum se sustulit cælo ; quod sedet^b ad auctoritatem Judicis, non ad requiem fatigati ; quod veniet non loco, qui ubique est ad movendum, neque ut mundum suum teneat, qui totum possidet mundum, sed ut mundus jam semper visionem sui mereatur auctoris. Credat homo etiam peccatorum remissionem, quia cælestis regio cum sit latissima, non capit peccatorem ; neque de suorum desperet homo magnitudine peccatorum, quia si est, quod Deus donare non potest, omnipotens non est. Credat et carnis resurrectionem, ut sit homo ipse^c qui resurgit, ut accipiat ipse qui peccat pœnam, ipse præmium qui laborat. Credat æternam vitam, ne locum habeat mors secunda. Quod autem de humanis corporibus dæmones, id est, hostes effugantur antiqui ; quod ex uno ore varius effunditur sermo linguarum ; quod^d tacti per Christum nesciunt sua venena serpentes ; quod venenata pocula bibentes non valent nocere per Christum ; quod morbi corporum fugantur Christum prædicantis ad tactum, est, fratres, summum credulitatis indicium. *Signa, inquit, credentes hæc sequantur : In nomine meo dæmonia ejicient, linguis loquentur novis, serpentes tollent, et si quod mortiferum biberint, non nocebit eis ; super ægros manus imponent, et bene habebunt.* Homo ergo, esto tibi

ideo eos ad tempus incredulos esse voluit. Vide notam 47 serm. seq.

^a In editis, *divisa*. Supra diserte dixerat serm. 60 : *Personis Trinitas distincta est, non est divisa*. Quod etiam innuit serm. 88. Unde textus corruptus creditur incuria scriptorum. MITA.

^b Quod post ascensionem dicatur *Christum sedere ad dexteram Patris*, explicatur a priscis theologis officium in eo Judicis indicari. Vide Gregorium Magnum pag. 119 edit. Paris. hom. 29 : *Quid est, quod hunc Marcus sedentem, Stephanus vero stantem se videre testatur ? Sed scitis, fratres, quia sedere judicantis est ; stare vero pignantis, vel adjuvantis.*

^c Hæc desunt in plurimis editionibus.

^d Consonant verba Græca ὄψαι; ἀρούαι, *angues tractabunt, vel manibus tollent.*

^e Non vili, sed magno pretio.

^f Ob similem timoris causam clausis januis convenire solitos fuisse apostolos edocemur, Act. xii, 13.

^g Hoc est divinitas humanitati juncta. *Absoluta Di-*

A per fidem medicus, ne cogaris extraneis medicis tuo dispendio subjacere, et^o chare quod gratis possides comparare. Orate, fratres, ut et in præsentī medicinam semper fidei sentiamus, et in expectatione Christi positi in adventu ejus securi de nostra conscientia gloriemur.

SERMO LXXXIV.

De quinta Christi manifestatione facta discipulis, cum abesset Thomas, deque sexta, cum adesset.

Diebus quadraginta, quibus post resurrectionem suam Dominus diverso modo refertur, et creditur suis apparuisse discipulis, haud immerito sermone ipsis lectionibus, ipsis deservit, et nititur sacramentis, ut Dominicæ Passionis mœrorem multiplici resurrectionis indicio perfectum vestræ charitatis convertat in gaudium ; et qui ante per virtutem suam nostro resurrexit in corpore, nunc etiam per fidem nostris resurgat in cordibus. *Et cum esset sero die illa una sabbatorum, et fores essent clausæ, ubi erant discipuli congregati propter metum Judæorum, venit Jesus et stetit in medio eorum (Joan. xx).* Cum esset sero : erat plus mœrore quam tempore, sero est mœroris et tristitiæ nubilo mentibus obscuratis. *Sero erat.* Quia etsi crepusculum dederat aliquod resurrectionis indicium, necdum tamen eis Dominus refulserat plena sui luminis claritate. *Et cum fores essent clausæ, ubi erant discipuli congregati propter metum Judæorum.* Magnitudo terroris et facinoris tanto turbine discipulorum^f domum simul et corda concluserat, et ita totum luminis abdicarat ingressum, ut magis magisque mœrore sensibus occupatis cæca noctis augetur offusio. Nullæ noctis tenebræ caligini mœroris et formidinis comparantur, quia nullo possunt aut consolationis aut consilii lumine temperari. Audi prophetam : *Timor et tremor venerunt super me, et operuerunt me tenebræ (Psal. lvi).* *Et cum fores essent clausæ, ubi erant discipuli congregati propter metum Judæorum, venit Jesus, et stetit in medio eorum.* Rogo, cur dubitatur clausi corporis arcanum, et observatum tota integritate domicilium virginale absoluta. Divinitas potuisse penetrare, quæ post resurrectionem corporis nostri^g crassata mysterio,^h foribus ingreditur

vinitas, hoc est simplex Deitas. Notandum quod persona Christi, præcise et secundum se considerata, est quidem omnis compositionis experta ; persona autem Christi considerata ut subsistens in natura humana, seu ut est terminus resultans ex unione, non est simplex, sed composita, sicuti ipsa unio Incarnationis est vera compositio, ut rationibus et auctoritatibus post alios theologice docet Bonaccina de Incar. disput. 2 qu. 3 punct. 3. MITA.

^h Cyrillus Hierosol. : *Nemo quærat quomodo januis clausis corpus Domini penetravit, cum intelligat non de homine nudo, sed de omnipotenti Dei Filio hæc scribi.* Calvinus, Clericus, alique hujus commatis homines, interpretantur hunc locum, quasi Christus ingressus sit ipso sibi recludente fores. At si ipse Christus fores aperuit, quomodo scribit evangelista ipsum intrasse januis clausis ? Reponent : Verba hæc cum *fores essent clausæ* tempus notare quo ingressus est, in vesperis scilicet, cum fores clauduntur, non autem modum quo ingressus est. Ad id jam averterat evange-

et egreditur clausis, talique indicio se totius creaturæ demonstrat auctorem, cui non obstat, cui deservit ad omnia creatura? Sed si conceptum partumque virginitas excusare suo nescit creatori, si ingressum egressumque clausa janua creatori suo non potest denegare, quemadmodum lapis monumenti, quamvis magnus, quamvis Judaica malitia obsignatus, resurgenti poterat obsistere Salvatori? Sed sicut virginitas et janua claustris suis fidem faciunt deitatis, ita revolutus lapis fidem resurrectionis affirmat, qui nullum revolutus Domino suo præparavit egressum, sed nocte fidei præstat et admittit ingressum. *Venit Jesus, et stetit in medio eorum: et dicit eis, Pax vobis.* Discipulorum corda fidei et dubitationis, desperationis et spei, defectus et magnanimitatis, contigui, conflictus prælia sustinebant; talium ergo cogitationum bella inspector prævidens, secretorum pacem primitus se videntibus reddit, ut qui taliter ablatum materiam reliquerat conflagrandi, redditus oculis eorum causam totam certaminis amputaret. *Gavisi sunt, inquit, discipuli viso Domino.* Gavisi sunt: quantum post tenebras gratior lux est, serenitas post tempestatis obscura, tantum est acceptius gaudium post mœrorem. *Dicit eis iterum, Pax vobis.* Quid repetitæ pacis largitas ista manifestat, nisi quia quietem, quam sensibus indixerat singulorum, vult etiam inter eos repetitæ pacis donatione servari: quos utique non modica habituros esse noverat in posterum de sua cunctatione certamina, dum unus se in fide perstitisse jactaret, dubitasse alter mœreret. Ut ergo et arrogantis jactantiam tumoremque reseccaret, et ejus qui infirmatus fuerat sanaret et excluderet passiones, causas, non discipulis, quidquid acciderat pius moderator ascribens, imperio pacis suæ bella nascitura compressit: ne alter alteri improperearet, quod ipse cui totum debebatur, donaverat in futuro. Petrus negat, Joannes fugit. Thomas dubitat, cuncti relinquunt (*Matth. xxvi. Marc. xiv, Joan. xx*): quibus nisi pacem suam Christus dedisset, et Petrus qui primus erat omnium putaretur inferior, et sequens

lista: *Cum sero esset.* Inutilis ergo hic notaretur pleonasmus. Falsa autem et futilia hæc commentantur, quia locus hic argumento erat Catholicis, veram Christi præsentiam in eucharistia asserentibus, eoque, licet non invicto, ad eam astruendam utebantur.

* Alias, quod si conceptum.

b Ita correxi ex ms. Cæsensæ, ubi prius erat *resolutus*. Sed corrupte. Non enim angelus revolvit lapidem, ut Christus resurgeret, sed postquam resurrexit ex clauso sepulchro angelus revolvit lapidem, ut viderent homines Christum amplius non jacere in sepulchro: propterea revolutus lapis ab ostio monumenti discipulos in fide resurrectionis Christi obfirmavit. Aliud ms. legit, *resignatus*. MITA.

c Hæreticos notat, qui ex hoc Evangelii loco Patre Filium minorem impie ausi sunt effutire. Arius et Arianorum filii.

d Vide Gregorium M., homil. 37 pag. 116, largo, col. 1.

e Unus Patrum, conciliorum et totius Ecclesiæ consensus est, Christum hic apostolis facultatem remittendi peccata communicasse.

f Hæresim Novatiani tangit, qui quondam lapsis veniam denegabat. Vide notam vii serm. 94.

A indebita forsitan tolleretur adversus primum. *Sicut misit me Pater, sic et ego mitto vos.* * Missi sermo non minorat Filium, sed declarat, quia non mittentis potestatem hic, sed d misai voluit intelligi charitatem, cum dicit; *Sicut misit me Pater.* Non Dominus, sed Pater. Sic et ego mitto vos. Non auctoritate adhuc jubentis, sed toto diligentis affectu: mitto vos ad tolerantiam famis, ad opera vinculorum, ad squalorem carceris, ad perferenda omnia genera pœnarum ad sublevandum cunctis execrabile mortis jugum, quæ omnia charitas utique humanis mentibus imperat, non potestas. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt.* * Dedit potestatem remittendi peccata, qui insufflatione sua infundit ipsum cordibus eorum et largitus est Remissorem. *Hæc cum dixisset, insufflavit eis, dicens: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* Ubi sunt qui per homines hominibus remitti peccata non posse præscribunt; † qui semel diabolica impulsione collapsos opprimunt, ‡ ne se erigant, qui languoribus curam vulneribus crudeli spiritu subtrahunt negantque medicinam; qui peccatoribus redeundi desperationem § impie insultant? Remittit Petrus peccata, et toto cum gaudio suscipit pœnitentes, † atque omnibus sacerdotibus hanc a Deo concessam amplectitur potestatem, qui post negationem nisi pœnitentiam repetisset, apostolatus gloriam et vitam pariter perdidisset. Et si Petrus per pœnitentiam rediit, quis siæ pœnitentia subsistit? *Thomas autem cum audisset a condiscipulis suis, quod vidissent Dominum, respondit: Nisi videro fixuram clavorum, et misero manum meam in latus ejus, non credam.* Cur Thomas † vestigia fidei sic requirit? cur tam pie patientem, tam dure discentit resurgentem? ‡ cur ea vulnera, quæ manus infixit impia, devota dextera † sic resuleat? cur latus, quod impii militis lancea patefecit, refodere manus nititur obsequentis? cur dolores persecutorum furoribus irrogatos, famulantis curiositas renovat immitis? cur tormentis Dominum, cur pœnis Deum, cur celestem medicum probaturus de

‡ Alias, ne resurgant.

§ Sic ex editione Mitæ. *Aliis, peccatoribus remittendi et redeundi desperationem impie resultant.* Quid si legendum: *Redeundi desperationem impie inculcant?*

† Hæc sensere Patres, concilia et omnes catholici enarratores. Vide Tridentinum sess. 14 can. 3; et Patres apud Bellarminum, de Pœnitentia; Menochium, Brugensem, etc.

‡ Quod Græce τὸν τύπον, *locum clavorum*, noster non inepte, *vestigia fidei*.

§ Negat Clericus in notis ad hunc Evangelii locum existisse in pedibus cicatrices, eo quod in eis clavi infixi non fuerint. At tota reclamat, antiquitas, apud quam non dubitatur, pedes etiam Christi clavis fuisse transfixos. Quæstioni solummodo datur, an uno tantum, vel singulis in singulos pedes. Drusius, Clerico non ingratus scriptor, ait Christum crucifixum quaternis clavis, singulis in singulas manus, et singulis per singulos pedes. Ad Clericum quod spectat, nullis contra eum egemus testibus, dicente Luca Christum Thomæ querenti vestigia vulnerum ostendisse tum manus, tum pedes.

† Alia lectio habet: *sic investigat.*

vulnere discipulus sic requisit? Cecidit potestas diaboli. A patfactus est carcer inferni, disrupta sunt vincula mortuorum, moriente Domino evulsa monumenta, et resurgente Domino tota mortis est mutata conditio. Ab ipso Domini sacratissimo sepulcro lapis revolutus est, lintamina resoluta sunt, et resurgens ad gloriam mors fugit, vita rediit, caro amplius casum nescitura surrexit : et aur tibi soli, Thoma, sola vulnera presentari ad indicium fidei, nimis callidus explorator, ex postulas? quid si ista cum aliis abolita fuissent, quod periculum fidei tua curiositas ista peperisset? Nulla pietatis monumenta, nulla Dominice resurrectionis inveniri estimas potuisse documenta, nisi manibus tuis sulcatis Judaica crudelitate exarata sin viscera? Quassavit, fratres, pietas ista, exegit ista devotio, ut resurrexisset Dominum nec ipsa in posterum dubitaret impietas. Sed Thomas non solum cordis sui, sed omnium hominum curabat incertum : et predicaturus hæc in gentibus, quemadmodum tantæ fidei astrueret sacramentum exsecutor strenuus perquirebat. Certe prophetia magis quam cunctatio fuit. Nam cur talia peteret, nisi a Domino ad indicium resurrectionis suæ servata sola vulnera propheta spiritu cognovisset? Denique sponte præstitit cæteris, quod iste tardius implorat. *Venit, inquit, Jesus et stetit in medio et ostendit eis manus et latus.* Nam qui ingressus fuerat clausis ostiis, et merito a discipulis spiritus esse putabatur, non aliter ipsum se, nisi ipsa corporis passione, ipsa vulnerum notis, taliter dubitantibus poterat approbare. *Denique venit et dicit Thomas: Infer digitum tuum. Auc, et vide manus meas, et offer manum tuam, et mitte in latus meum, et noluisse incredulus, sed fidelis.* Uteffundant toto orbe, iterum teaperiente, hæc vulnera fidem, quæ aquam in lavacrum, sanguinem in omnium pretium jam fuderunt. *Respondit Thomas et dixit: Dominus meus, et Deus meus!* Veniant et audiant hæretici: et, sicut dixit Dominus, non sint increduli, sed fideles, Ecce non solum corpus humanum, sed per personalis corporis passiones, & Deum et Dominum esse Christum, Thoma vociferante, manifestat. Et vere Deus est, qui

* Hoc eodem vocabulo de Thoma loquens utitur Gaudentius, serm. 16 pag. 189.

b Gregorius, homil. 26 in Evangelio: *Plus nobis Thomæ infidelitas quam fides discipulorum profuit, quia, dum ille ad fidem palpando reducitur, nostra mens omni dubitatione postposita solidatur.* Gaudentius, l. c.: *Quod avidius et videre, et atrectare Dominum perquisivit, hoc totum nostræ procurabatur salutis.*

c Conveniant, licet non omnes, Thomam Jesu Christi divinitatem nondum credidisse, et adhuc stesisse in ambiguo, eum sua virtute a mortuis surrexisse.

d Docent etiam Hilarius et Leo ideo Christum in corpore suo glorioso, vestigia vulnerum retinuisse, ut constaret idem corpus resurrexisse quod fuerat crucifixum.

e Dubitare nonnulli, Augustinus etiam et Beda hic, an revera S. Thomas Christi vulnera pertractaverit. Negat Euthymius; asserunt Patres et interpretes plerique; Augustinus hic, et serm. 138; Tertullianus adversus Praxeam; Bernard. serm. 5 in

A vivit ex morte, resurgit ex vulnere: quia talia et tanta cum suscepit, vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

b SERMO LXXXV.

De ingressu Christi in templum, et Judæorum admiratione.

Esti aliqua videntur occulta sui profunditate mysterii, nulla tamen est Ecclesiastici cultus infructuosa solemnitas: divina festivitas non pro nostris est voluntatibus consecranda, sed pro suis est percolende virtutibus. Christianus animus quæ sunt traditione Patrum, et ipsis roborata temporibus, nescit in desperationem deducere, sed venerari ea toto desiderio devotionis eloquio. *Jam die festo, ait, mediante, ascendit Dominus in templum (Joan. vii).* Quod templum? *Nescitis quia templum Dei estis, et spiritus Dei habitat in vobis (I Cor. iii)?* Ascendit hodie Dominus nostri pectoris in templum, qui tam clementer nostri corporis descendit in formam: quod autem ascensus Dei fit in humani cordis excelso, beatus propheta asserit cum decantat: *Beatus vir cuius est auxilium ab te, Domine, ascensus tui in corde ejus (Psal. lxxxii).* *Jam die festo mediante, ascendit Dominus in templum.* Merito die festo mediante ascendit Dominus in templum, quia nobis erat perfectum diem festum præstaturus e celo: quidquid sublime, quidquid ad cælum tendens in cordibus habebatur humanis, usque ad infernum Dominicæ pondus incurvaverat Passionis. Id namque est quod Christus quadraginta diebus residet et remoratur in terris: et, si dici fas est, Patris occursum differt, Patris suspendit amplexum, donec totum se

C i revelet, et reformet suæ ascensionis in gloriam. In cuius ergo templo hic non ascendit Christus, cælum non ascendet ille cum Christo. *Ascendit in templum, et docebat, et mirabantur Judæi, dicentes: Quomodo hic litteras scit, cum non didicerit? Bene mirantur Christum, quod non didicerit scire, quando ipsi probantur quæ didicerint et doceant legis præcepta nescire, dicente Domino: Tu es doctor in Israel, et hæc ignoras (Joan. iii)?* Mirantur Judæi jam rebelles, nolunt credere: mirari norunt, detrectant

Cantic.; et alii apud Calmetum ad hunc locum.

f Plures sane interpretes consentiunt Chrysologo, perquam baptismum, per sanguinem redemptionem mystice fuisse designatam.

D g Nunc primum Dei appellatio Jesu Christo tributa legitur in Evangelio. Concilium Constantinopolitanum iv anathematis notam Theodoro Mopsuesteno inussit, verba hæc Thomæ ita interpretanti, ac si terrore et stupore prodirent, et Deum Patrem, ut debita illi gloria de tanto prodigio referretur, non Christum respicerent. Noster autem naturas in Christo impermixtas docet disertissime contra Nestorium et Eutychen.

h Sermo hic in nonnullis editionibus inscribitur, in illud Joannis: *Jam die festo mediante.*

i S. Leo, serm. 1: *Quod Christus quadraginta dierum spatio differt ascensionem, ut Dominus Jesus vere agnosceretur resuscitatus, qui vere erat et natus et passus, et mortuus.*

j Iterum formatur Christus in mentibus ipsorum, ille idem qui prius erat ante mortem, Deus, scilicet et homo in unitate suppositi. Mira.

sapere, ^a nescire possunt. *Mirabantur Judaei, dicentes: Quomodo hic litteras scit, cum non didicerit? Quid virgo peperit derogas, non miraris; quod Deus nostro ^b sentit et operatur in corpore abrogas, non fateris; quod caecus videt, surdus audit, claudes currit, surgit mortuus, et tota Christus aereana Dei loquitur, non miraris? hoc solum quod sciat eum non didicerit, hoc miraris? Hic est ipse qui non didicit litteras, sed donavit; hic est qui sensum contulit, per quem litterae finguntur; peritus legis, auctor omnium cur litteras non didicerit, admiratur? Deus utique adest origo cunctorum, qui facit esse quod non fuit; cum non didicerit, docet.*

^c Deesse videntur non pauca.

^d SERMO LXXXVI.

De annuntiatione et conceptione D. Joannis Baptistae.

Mundanus sermo, ut humano profertur ex sensu, humanis servit et obsecundat ingenio; divinus vero sermo in potestate dantis est, non dicentis. Auditis quemadmodum Zacharias ille ^e summi sacerdotii splendor dum exorat, obmutuit; tacuit pater vocis, *Ego, inquit, vos clamantis in deserto (Joan. I)*; genitor clamoris obmutuit; et egressus silentium retulit, qui ^f responsa relaturus intraverat. Videtis ergo quia silentium meum, quod antea contristavit vos, venit ^g de antiquo pontificali usu, non de novitate incurren. Ille ubi sensit linguae suae vincula sui januam clausisse sermonis, imperavit nutu ne quis causas taciturnitatis inquireret, quia celestemysterium dicere non didicerat, qui didicerat scire: sed hoc ad tempus, quia sacerdotis differtur sermo, non auferitur; reconditur, non negatur; mysterio suspenditur, non fergatur. Denique Zacharias ipse quod tacet, non est poena, sed signum; non est terrena debilitas, sed celeste secretum; Deus qui loqui dat, tacere facit; et imperat silentium, qui inserit verbum; dominatur divinus sermo, non servit, quia Deus verbum; et ideo non cum jubetur loquitur, sed cum jubet;

^a Alia exemplaria, nescire possunt.

^b In nonnullis, sentitur.

^c Nonnullae editiones id notant.

^d Deesse non pauca videntur. Mira.

^e Chrysologus in eorum sententiam it, opinantium Zachariam summo sacerdotii munere functum, et non simpliciter tantum, et de vice Abim, ut nonnullis videtur innuere Lucas, 1. Ambrosius, Lucan, tit. de ingressu Zachariae in Templum: *Videtur autem hic Zacharias designari sacerdos summus, quia semel in annos solus summus sacerdos in secundo sanctuario intrabat.* Vide August. in Joan. homil. 49; Bedae, homil. in vigilia S. Joan. Baptistae; Theophylactum, Brugensem, etc.

^f Solitas enim fuisse sacerdotibus contingere apparitiones angelorum, qui Dei jussa ad homines ferunt tunc maxime cum adolerent, ex pluribus rabbinorum scriptis eruit Drusius. Zacharias autem non sacrum penetrale ingressus erat, ut mandata Dei exciperet, sed ut adoleret.

^g Quandoque pontificii novam obeundi necessitas praesules a concionibus distrahebat, quod inferius innuit: *Quod taciturnus habetote, non oblivioni fuisse, sed temporis; divini negotii, non rationis humanae.*

^h Rubens, lib. 11. Histor. Ravenat. pag. 109. Chrysologus: *Cum acerrimus esset in dicendo, et in futuro quatuor*

^a non cum extigitur, sed cum donat; non cum cogitur, sed cum venit. Uide, fratres, et cum venit audite, et cum non venit sustinete, et cum se donat accipite, et cum se negat orate; quia hoc doctor accipit, quod meretur auditor. Ergo tam vobis quam nihil ^b praeteritus suspensus est sermo, ut profuvium mulieris, et veroundi vulneris causam, et illius pudorem sic nostra veterandia celaret, ut quod illa tacuit, etiam nostro silentio clauderetur (*Matth. ix*): sed ceptum revertamur ad verbum: Hierosolymitanus fons abundat, cum impellit angelus (*Joan. v*), non cum sicut auditor; sic sacerdotis sermo exuberat, quando dat Deus, non cum perorat sacerdos. Hinc est quod Zacharias ipse, qui prophetas loquebatur populis, tacet tibi, ut nos ingrati Deo non simus, ^c sine sensu tacere voluit quibus semper inoffensum largitus est verbum. Ille non dedignatur a Filio verbum recipere, cui dederat in eam: et vos, filii, orate nobis vocem, ut possitis audire sermonem. Reparate gaudium meum, ut assuetis possitis letitiam possidere et implere illud Apostoli: *Quis est qui me letificet, nisi qui confortatur ex me (II Cor. n).* Veniat ergo, veniat in medium beatus Zacharias, qui nostacene pio consoletur exemplo: et silentio suo nos de nostro non sinit tristes esse silentio. Veniat, veniat praecursor verbi, sacerdotii speculam, sanctitatis exemplum, evangelistarum princeps, ^d clausula prophetarum. *Fuit, inquit, in diebus Herodis, regis Judaeae, sacerdos quidam nomine Zacharias (Luc. 1).* Dicitur sub quo rege quis sacerdos sit, temperantur mala: adest semper in motore solatium, nec consolator deest, cui imminet persecutor. *Fuit in diebus Herodis, regis Judaeae, sacerdos quidam nomine Zacharias.* Usque ad Herodem Judaicum genti sacerdotum sanctitas, senum gravitas, patrum pietas praesidebat: jus erat lex divina, ambitio nil tibi, nil temeritas, praesumptio nil valebat, qui gerebatur totum divino ordine, non humano; sed Herodes ^e veniens

raperetur divino, in ipso tamen ardore dicendi, vox illi exstinguiebatur: quod in ea maxime concione accidit, quam de muliere fluxu laborante dicebat. Tillemontius vero putat inveni hic Serm. 35; qui aliorum brevior est.

^f Alias, quibus sapius.

^g In eo enim desierunt prophetiae. Chrysostomus ex variis Matthaei locis, homil. 20 pag. 1074 edit. Paris. vocat eum *silentium prophetarum.*

^h Fuit hunc Herodes cognomento Magnus. In adolescentia caede, et aliorum criminum perpetracione famosus. Vocat regem, ut eum ab alio Herode tetrarcha Galilee discerneret. Joannis autem conceptio evenit anno 12 Herodis.

ⁱ Filius enim erat Antipatri, et Nepos Antipes, qui religione paganus, Ascalonis vel natus: vel ducatus, primus Judaicam amplexus fuerat religionem, cum sub Hircano rege, Judaeae praefuit. Antipes patris religionem secutus Antipater, Phasellum et Herodem Magnum filios in Judaica lege educavit. Mirum igitur Harduini commentum, qui eum paganus fuisse docet, Athenis oriundum, Platonicae sectae addictum, quam ipse in Herodienos transfudit. Fabelas has expungit Busnagius in *Historia Jeddorum Galilee* scripta. Paris. I pag. 68.

ex gente aliena invasit ^a regnum ^b violavit sacerdotium, confundit ordinem, mutavit mores, ^c sprevit senes, ^d interfecit juvenes, tribus miscuit, delevit stemmata, corruptit genus, tulit quidquid erat et divinarum et humanarum funditus disciplinarum. Sed hoc quid ad Zachariam sanctum? Ne quid ergo tale et in ipso Zacharia crederetur admissum, evangelista cogitur sic referre: *Fuit in diebus Herodis, regis Judæ, sacerdos quidam nomine Zacharias, de vice Abia.* ^e Quia usque ad ipsum ab avibus, patribus, transfusum genus mansit sacerdotii, tempus legis, sacrificii omnis servata est disciplina, eo quod impietatem regis, iniquitatem temporis, ambitionis rabiem, temeritatis furorem, sacerdotis ^f meritum, et vita compereret. Sed qui sequatur, audiamus. *Factum est ut incensum poneret, ingressum in templum Domini, et omnis multitudo populi orabat foris in hora incensi.* ^g In hora incensi, fratres, jam sol Judaico occumberebat in templo, ut in Ecclesia matutinus exurgeret, et Judaicæ doctrinæ instabat vesper, quia Evangelii imminebat aurora; legis obscurabatur dies, ut totus reluceret in gratia. Hinc est quod Zacharias in hora incensi, hoc est, in extremo tempore legalium caeremoniarum prophetali Spiritu incensum infert: offert preces, desideria ingerit, vota commendat, tempus admonet, promissa repetit, ^h exigit Christum. *Et omnis multitudo orabat foris.* Ut ergo populus, qui stabat foris, intromitteretur exorat; quia quos lex adducit ad januam, gratia intromittit in templum. *Apparuit, inquit, et angelus Domini, stans a dextris altaris incensi; et videns Zacharias, turbatus est et pavor occidit super eum.* Ergo non est mirum si turbatur sacerdos, si stupet doctor, si pavescit antistes, si tacet minima cum videt maxima, si deserit verba cum signa conspiciunt. Et ne solus Zacharias timuisse videatur, audi alium prophetam dicentem: *Domine, audivi auditum tuum et timui, consideravi opera tua et expavi (Habac. iii).* Qui cum Deo loquitur expavescit; unde loquatur angelus ignorat; et quid tenemus? Unde sacerdos taceat, jam dicamus. *Et respondens ei angelus, dixit: Ego sum Gabriel, qui sto ante conspectum Dei, et missus sum ad te hæc loqui, et hæc tibi evangelizare: et ecce oris tacens, nec*

^a Defuncto enim Antigono II Aristobuli Filio, et Alexandri Jannei nepote, et ex Asmoneorum stirpe ultimo, qui que Antiochiæ Marci Antonii Romanorum ducis jussu vel capite minutus, vel cruci afflixus obiit, Herodes regnum usurpavit.

^b Aristobulum enim, magnæ spei adolescentem, Mariamne ejus uxoris fratrem, Hircani filium, summumque pontificem, dum balneum, exiens a prandio, intraverat a cœvis ephebis suffocari jussit.

^c Hircanum regem longævum a solio dejecit, privatamque vitam agere coegit.

^d Alexandrum videlicet et Aristobulum, ejus ex Mariamna filios, capite obruncatos. Editi nonnulli, perperam: *Infecit juvenes.* Chrysostomus, loco citato: *Herodes profanavit Templum, sacerdotium sustulit, confundit ordinem, temeravit regnum, corruptit quidquid erat religionis, quod legis, quod morum, quod fidei perdidit, et confundit... occisor filiorum, etc.*

^e Regalis sacerdotii dignitas a Deo Aaronis familiæ fuerat addicta. Penes autem primogenitos erat sum-

^f *poteris loqui.* Quæ tacentis culpa, si imperat silentium vis jubentis? Ergo et nos tantilli qui tacuimus, quod tacuimus habetote non oblivionis fuisse, sed temporis; divini negotii, non rationis humanæ. Ergo tristes non simus, quia, donante Deo, silentium momenti continuato sermone pensabitur, et modicum quid tristitiæ nostræ magnum vertetur in gaudium. Gratias ago Deo meo, qui mihi in amoris lucrum vertit damnum sermonis: nam quanta sit in me charitas vestra, pallor prodidit, ¹ testatus est clamor, ostenderunt lacrymæ, oratio effusa monstravit.

SERMO LXXXVII.

De eisdem.

Sicut nimio dolore et infirmitate longa luminibus ^B obscuratis, nisi sensim refusa fuerit, fit inimica lux, certe cum solis sit condita lux oculis, solis sit oculis lux amica, per quos utique reliquo corpori vel traditur, vel negatur; ita ^j diuturno perfidiæ morbo contenebratis mentibus, nisi paulatim fuerit fidei claritas restituta, subito ipso fidei splendore magis perfidiæ crassescit caligo, longo usu aut producit, aut obtunditur semper natura. Hinc est quod Dominus tetro infidelitatis nubilo cordibus jam cæcatis, ut irradiaret partus virginæi sacramentum, desperatæ et annosæ sterilitatis antepremisit conceptum: ut qui videbat post senectutem longam arida membra reviviscere, et transacto curriculo jam vitæ veteranæ in primam reflorescere pubertatem, atque ipsam naturam ^k in occidua ætate ad nascentis servi insignia suscitari, pudicitæ florem, pudoris titulum, castitatis insigne, virginitatis claustra manere post partum crederet posse, auctore ipso ex utero procedente, servari. Et ut præfationi nostræ ac similitudini, quam de oculis sumpsimus vetusto languore defessis, ipsa de qua loquimur modo adsit et astipuletur auctoritas, ac probet oculos hominum nocti male assuetos, obscuratos, promotos sensim revocatos ad lucem, in Joanne Dominus accendit sui luminis et præmisit lucernam, ut degustato lumine in se jam divini Solis jubar ipsum ^l perferrent, ipsam deitatis caperent claritatem. Juxta illud quod dictum est de Joanne: *Ille erat lucerna ardens et lucens (Joan. v):* ut ille den-

num sacerdotium. Alii e familia simplices sacerdotes tantum, qui a Dividis regno in 24 classes distributi, vices obibant suas. Quam divisionem ad destructionem usque secundi templi Hierosolymitani in usu fuisse, observat Josephus Antiq. Judaic. lib. vii.

^f Restitus locus ex ms. Cæsensæ; editi, *et meritum superavit et vita.*

^g Duæ erant horæ incensi. De matutina intelligit Grotius; Chrysologus, et una secum accuratiores interpretes, de vespertina.

^h Deprecabatur Zacharias. Num pro suscipienda prole? Cum essent ambo provecæ jam ætatis, id minime sperabat. Ergo deprecatio videtur fuisse pro salute populi, et adventu expectati Messias. Dubamelius hic. Vide notam 4 serm. 88.

ⁱ Rubeus, loco citato, eruit ex his quam charus et in deliciis populo Ravennati esset Chrysologus.

^j Cum Latinio. Editi, *diurno.*

^k Ms. Cæsensæ. Alii editi, *in occidua ætatem.*

^l Ex Latinio. Editi, *præferrent.*

sas noctis placido lumine aperiret tenebras, ipse noctis nescium diem jam desiderantibus ad lucem perpetem redonaret. Hinc est quod et magos adhuc noctis incolas, et totis obstupescens oculis, tenuiter micans stella assuefacit ad lucem et gradatim pertrahit ad ipsum fontem luminis et dierum (*Matth. 11*). Et re vera, fratres, congruit, quia totius anni metas temporum quadriga percurrit, ac nobis Domini nostri natalitia festa revocat, et gaudia jam reducit. Nunc de Joannis ortu, de partu sterilis jam loquamur, ut compendio credulitatis isto, ad illud ubi partus est sine partu, ubi creatur auctor ipse procreantis, ubi nascitur ipsa origo generantis, inter hiemales ac nubibus et nebulis dubias luce, lucerna prævia, stella duce pervenire possimus. Fuit, inquit, evangelista, sacerdos quidam nomine Zacharias, et uxor ejus Elisabeth et non erat illis filius, eo quod esset Elisabeth sterilis, et processissent ambo in diebus suis (*Luc. 1*). Sterilitas senectute exaggeratur extrema, et a spe generandi totum subducitur quidquid est corporis et naturæ; et ne vel cogitatio sobolis ulla remaneret, ad id perventum est temporis et ætatis, quo transacto calore vitali mortale frigus sterilis jam viscera possidebat, ut genitor ipse cognosceret inde jam per hominem non posse nasci hominem, unde abscesserant res humanæ. Sic, sic, fratres, duris hominum præcordiis credulitas ^b asseritur, et inseritur fides; et tunc totum divinum creditur, cum fuerit nil humanum. Sorte exiit ut incensum poneret Zacharias ingressus in templum Domini. Bene dixit ingressus in templum: non ingressus templum: quia ipse erat Dei familiaris templum, portans in sui pectoris puritate tota legis arcana et apponens non tam thuris quam puræ supplicationis incensum. ^c Gratius namque Deus in suo, quam in hominis opere requiescit et non tam libenter odoratur ^d Arabiæ arboris guttam quam sinceri cordis et pectoris sanctitatem. Apparuit ei angelus Domini, inquit, stans a dextris altaris incensi. Dicere suffecerat, apparuit et angelus, quid magnopere ^e a dextris altaris? Ut esse in sanctis angelis auditor intelligas nil sinistrum, dicente Scriptura. *Vias que a dextris sunt novit Dominus* (*Prov. vi, juxta LXX*). Apparuit ei angelus. Cum jam defecerat totus homo, ut ante Joannes nasceretur ex sterili, quam Christus nasceretur ex Virgine, dictum est de Joanne: *Ecce ego mitto angelum meum* (*Matth. 11*). Felix, quæ ut in Deum cresceret, in

A senibus sic defecit natura; felix, quæ sterilitatis damna virginea fecunditate mutavit; felix, quæ uno concepit in partu quidquid in toto orbe confundere deplorabat; felix, quæ facta est vitalium & germinans mater, quæ erat ante origo miseranda mortalium. ad dolores pariens cum dolore, ad gemitus edens cum gemitu, ad pericula producens hominem cum periculo generantis, et in ipso ortu occasum cum periculo generantis, et in ipso ortu occasum nuntians per lamenta et lacrymas; semper devorans partus suos, sciens se tantis mœroribus generare morturos. Pascebatur ergo sterilitate magis natura, ne ipsa fecunditate gravius deseciviret, fletus potius editura quam pignora: quæ utique lacrymis, mœrore, gemitu, tanto tempore suum quærebat et interpellabat auctorem, intelligens hoc sibi accidisse per culpam, non esse ab auctore piissimo institutum, cum crearetur. Hinc est quod Dominus conditor ipse naturæ viam virginei conceptus, virginei partus, invisibili vestigio et ignoto calle pertransit, et iter humani ortus divino gressu ambulat, non humano, ut nascendo ipsam naturam a servitute mortis, cui taliter addicta fuerat, primitus liberaret, ^b et fonte purgato supernam rivulis redderet puritatem. Merito Joannes in utero exultat, qui originis suæ libertatem ante nosse quam esse meruit, ante meruit sentire quam vivere. In hora incensum per angelum aperitur sterilitas, conceptus jubetur, promittitur partus, et inter sacraria nativitas sacra procuratur: hinc est quod adhuc in utero cum membrorum compage ⁱ pene concepta in Joanne est prophetia ante nutu Dei loquitur quam perveniat ad vocis officium. Verum ne dum profunda et mira latissimæ lectionis brevitate cupimus sermone concludere, quæ maxime dicenda sunt, transeam, proxime, si Deo placuerit, de sequentibus disseremus.

SERMO LXXXVIII.

De eisdem.

Semper debere anxium est, fratres, semper triste tenoris vinculis alligari; sed me, quem vobis mea sæpe facit promissio debitorem, satis ipsa de talis debiti natura et obligatione blanditur, quia dat, non accipit, qui promittit; et qui dando debet, sibi magis ipsum facit obnoxium creditorem; atque ubi qui credidit debet, et qui debet credidit, ibi necessitudinis, non necessitatis probatur esse contractus; et in tali tenore animæ non oneris, sed honoris præ-

Arce, cui angelus indecore tergum obvertisset, si ad illud latum stelisset; ideoque stetit in dextris altaris; nempe ad latum septentrionale.

^f Mss. habent *concupere*, vel *conficere*. Ad infictum a librariis vulnus non sanatur adhuc.

^g Ms. Cæsæ. et Vallicell., *vitalium germinum mater*.

^h Metaphorica locutio. Liberat primum naturam humanam tamquam fontem, ex quo homines tamquam rivuli emanant, ut a sordibus rivuli ipsi mundi reddantur. MIRA.

ⁱ Vide apposite ad hæc Cornelium a Lapide Comment. in Luc. v, 42, 43, pag. 24, col. 1, in princip.

^j Ms. Cæsæ., *ante matris loquitur*.

^a Ms. Cæsæ., *sterilitate senectus duplicavit miraculum*. Ait Grotius: Ad vetus sterilitatis vitium accedens impedimentum ætatis.

^b Hoc est, plantatur; et instar arborum in jam plantata credulitate ipsa fides inseritur. MIRA.

^c Communem lectionem placuit retinere. Ms. Cæsæ. habet: *Gratia namque Dei tam in suo quam in hominis opere requievit*.

^d Exod. xxx enumerantur quatuor aromatum species, e quibus thymiana confici debuerat, Deo in templo adolendum. Inter has *nataph*, id est, ut bene notat Chrysologus, *gutta* quæ fluit ex arbore, idcirco *σπαρτή* dicta, quia fluit, seu stillat.

^e Zacharias operabatur in orientali latere altaris, ibique adolebat. Latum occidentale erat proximum

dulcis currit usura. Posteaquam Zacharias sacerdoti apparuisse angelum Domini evangelicus sermo descripsit, adjecit dicens: *Et turbatus est Zacharias videns, et timor irruit super eum (Luc. 1)*. Si de iudicio potestate sollicitus est, qui semper de apparitione turbatur et contremiscit adventu, et mandati meritum de persona venientis estimat et metitur; et quacumque bene conscius pavet, donec causas venientis agnoscat et intelligat qualitatem; quid faciet, quo pavore trepidabit cum potestatem supernam senserit hominis inbecilla natura, cum respexerit homo angelum, et divinae sedis ministrum viderit? Caronumquam de sua conscientia est secuta: sicut Zacharias ipse, de quo loquimur nunc, comprobavit, qui in ipso tempore placationis offendit: qui dum credit, dubitat, dicente angelo, Quia non credidisti verbis meis: dum postulata promeretur, incurrit; condemnatur, multa ipsa cum suscepit; qui vocem, cum vocem percipit, tunc amittit. Hinc est quod angelus antequam mandata pandat, dona tradat, refectus impetrata, metum discit, fugat timorem, confortat animos anolpiti cogitatione turbatos, ut mens quae migraverat a se nimio pavore excessu, in sese ipsam reversa beneficiorum tantam sentiret et caperet largitatem; dicens: *Nefimeas Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua: et uxor tua Elisabeth pariet tibi filium, et vocabis nomen eius Joannem*. Poterat sacerdos tantus sic est populi, sic universitatis oblitus; ut de conceptu veterane conjugis, de partu desperatae steriliis rogaret, ut sibi soli legatus omnium tunc adesset, ut advocatus omnium pro se singulariter oraret, ut tantum pontificatus officium intra domesticas arctaret curas, inter familiares clauderet et occiperet angustias, et in consuetum tollis plebis in seolum desiderium proprii pignoris addiceret veteranus antistes, ac tali desiderio grandævus, et ipsum tempus jam respiciens, ad partum succenderetur in tempestivum? Absit, fratres, absit, ut hoc de sancto Zacharia fidelis anima suspiciatur. At quidem angelus in hoc fulisse refert totius supplicationis effectum, dicens: *Exaudita est deprecatio tua, et uxor tua Elisabeth pariet tibi filium*. Si angelus ad petita respondit, sacerdos pro solo pignore supplicavit, si pro

* Aliquid semper exitiale spectantibus spectra haec protendere censebant Hebraei, certa quoque vicinae mortis omina. Genes. xvi, 13; xxxi, 30; Exod. xx, 19; Judic. vi, 21, 23; xiii, 12. Vide Ruthymium, et Maldonatum hic.

^b Similia Origenes, homil. 4: *Nova quippe facies, humanis obtutibus se praebens, turbat mentem, animumque consternat: unde angelus sciens hanc humanam esse naturam, primum perturbationi medetur.*

^c Certe de filiis nec cogitabat quidem senex ipse, ac steriliis uxoris maritus. Nec pro eadem sterilitate orasse pronum est credere, ut nec Chrysologus credidit. Alii nihilominus putant Zachariam jam pridem pro susceptione proles Deum orasse, et ad tractatam illam precationem angelum respexisse: Vide Ambrosium in Luc. 1. Ad rem protinus Augustinus de Quæst. Evangel. lib. xi, in principio, tom. III Oper. p. n pag. 179 edit. Antwerp.

^d Longo verosimilius dicimus cum Chrysologo; Augustino, lib. i Quæst. Evang.; Chrysostomo, ho-

^a omnibus egit supplicatio sacerdotis, cur angelus de solo pignore retulit impetrata? Quid tenemus, quid diu suspendimus animos auditorum? quam non sibi soli, sed omnibus adfuerit iste venerandus antistes; quam responderit angelus universis: quem Deus prospexerit in uno isto germine sacerdotis, quem genitoribus utique et ipsi ob hoc delegerat naturam, ut cum daret universalitati, largiretur saeculis, populis obdonaret, et fieret sacramenti filius inter sacra delatus, inter sacramenta concessus, esset antistes de venerando generatus antistite, esset angelus ore angelus sancta conceptus in viscera, esset vox Christi: *Ego vox clamantis in deserto (Joan. 1)*; esset vox Christi ad Christum sua reservatus ad tempora, esset pater Judicis praesentiam clamaturus, esset poenitentia populos Christi vocaturus ad veniam. Quam sacerdos ergo iste jam cui nescius, jam sibi mortuus, extraneus conjugi, soboli jam negatus egerit omnibus, omnibus impetravit, mox angelo referens discamus, *Et multi inquit, in nativitate eius gaudebunt*. Non est unigenitus qui est eunctorum creatus ad gaudium. *Erit enim magnus coram Domino*. Qui coram Deo magnus est, quantus sit penes homines quis probabit? *Et sicutum et siceram non bibit*. Qui natus est sancto de corpore sacerdotis, et summa sanctitate, ab omnibus vitis defessato, atque exemplo juventutis incedis, vinum nescit, ignorat siceram, quae pariunt luxuriam ebrietatis et vitia, et tota dissipant morum decora, ornamenta virtutum. *Et vinum et siceram non bibit, sed Spiritu sancto replebitur adhuc in utero matris suae*. Juxta illud Apostoli: *Fratres, nolite inebriari vino, in quo est luxuria, sed replemini Spiritu sancto (Eph. 5)*. *Et Spiritu sancto replebitur adhuc in utero matris suae*. Beatus Joannes, qui ante Dei Spiritu meruit intonare quam hominis vagiret in fetu; beatus, qui ante divina possidere meruit quam sortiretur humana; beatus, qui ante meruit oculum scire quam terram, beatus, qui, antequam videret praesentia, futura meruit nuntiare; beatus, qui ante Deum capere potuit quam suo ipse caperetur a corpore; beatus et singulariter est beatus, qui, antequam saperet quærere, meritum conquisivit; beatus, qui non pervenit ad gratiam per laborem,

mil. Nat. S. Joann. Baptistæ; Theophylacto et aliis: pro Messiae adventu orasse; sui enim populi salutem quam enixis precibus expostulare manus erat sacerdotum.

* Ms. Cæsenaë, *annuntiatus*.

^f Sibera vinum erat condimentis mixtum: de quo vide Theophilum Antiochenum ad Luc. 1, 45, pag. 331. Paris. 1635. Post vinum nulla potio promptior et aptior inducendae ebrietati. Nonnulli siceram a vino distinguunt, eamque omne vinum fictitium esse dicunt. Alii docent innui hoc vocabulo omne id quod inebriat, excepto vino. Vide Theophylactum, Balsamonem ad Can. 3 Apostol. pag. 234. Paris. 1558. Cur autem hujusmodi potionis genus vetitum fuerit Nazareis si quæres, confidenter respondent rabbini arborem Adamo vetitam vitem uviferam fuisse. Nugæ. Vox Hebraica *sechar* omne id significat quod inebriare potest. Vide Dubamelium hic. Beda, in Luc. 1, veram subdit hujus prohibitionis rationem.

sed ad labores ipsius gratiæ dignatione descendit. *Et multos, inquit, filiorum convertet.* Ad quem? Dicit angelus, ut quia blasphematur, quia negatur hæreticus, commutescat; dicat angelus, ut audiat fidelis, et gaudeat; credat hæreticus, et recurat. *Convertet.* Ad quem? Ad *Dominum Deum*, inquit, ipsorum. Quis est hic Deus? De quo propheta dicit: *Hic est Deus noster, et non est alius absque eo qui invenit omnem viam disciplinæ, et dedit eam Jacob puero suo, et Israel dilecto suo (Baruc. iii).* Quando dedit? Tunc utique quando legalibus in tabulis totius vitæ regulam, totam disciplinæ descripsit et normam. Atque tu esto auditor, ut scias quis est hic Deus noster, absque quo alius non est. Quis est? *Post hæc in terris visus est, et cum hominibus conversatus est (Ibid.).* Quis est alius visus in terris nisi Christus, qui nostra est conversatus in carne? Et quis est alius conversatus cum hominibus, nisi ille qui cum hominibus humano est commoratus in corpore? Et si hic est Deus noster, et non alius absque eo, hæretice, cum hunc non habueris, quem habebis? *Non est alius, inquit, absque eo;* et nunc non dicis, Ergo ubi est Pater? Propheta dicit; *Non est alius absque eo;* et ubi est? In Filio utique, quia præter Filium non est Pater. *Ego in Patre, dicit, et Pater in me est (Joan. xiv).* Unde et propheta non dixit, Non est alius, sed *Non est alius absque eo:* hoc est dicere, Est; sed in ipso est. Sed dicis, Et si in ipso est, quomodo est alius? ^b Hæretice, sic est alius persona, ut sit ipse substantia; sic est ipse substantia, ut nulla sit confusio Trinitatis; sic est unitas Trinitatis, ut nulla sit in Deitate distantia; sic in se est, et sine se tota Trinitas non est, ut insit in Patre, et Filio, et Spiritu sancto personalitas definita, non separata divinitas. *Et ipse præcedet ante illum.* Ante quem? Ante Christum, qui est Deus ipsorum. Deus noster, Deus omnium, Deus absque quo alius non est: *In virtute Eliæ.* Nemo cum hoc audit, ^c *μεταμύχων* impudet: hic spiritum dicit illum, quem per divinam gratiam meruit, non quem carnis est consecutus ad vitam; et virtutem dicit illam quam de supernis habuit, non illam quam propter corporis adeptus est firmitatem. Joannes ergo Eliæ venit in spiritu, et in ejus virtute graditur, qui totum victu, vestitu, honore, castitate, abstinentia, et omnibus Eliam virtutibus representat et Christum. *Præparet Domino plebem perfectam.* Quam in vobis Deus et Dominus

^a *Doster præparare et confirmare dignatur in gloriam nominis sui.*

SERMO LXXXIX.

De eisdem.

Omnia quæ a Deo creata sunt, nobis bona sunt, et bona valde, dicente Scriptura: *Et vidit Deus omnia quæcumque fecit, et ecce valde bona (Gen. i, juxta LXX).* Ergo omnia quæ a Deo creata sunt, bona sunt, et valde bona: sed inter vitia virtutesque media sic habentur, ut ex ipsis, et periti doctrinæ materiam sumant, et erroris causam inveniant imperiti. Sapientes namque Creatorem creaturæ contemplatione cognoscunt; stulti vero dum creaturæ ipsas deos existimant, sapere nequeunt Creatorem. Hinc est quod ^a solem, lunam, stellas, aurum, lapides, ligna, deos sibi fecerunt gentiles, quæ Christiani addicta sunt sapiunt servituti. Nec mirum sic esse ^b peccatam creaturam, quando ipse creator omnium Christus est fidelibus in salutem, infidelibus in ruinam, evangelista dicente: *in positus est in ruinam et resurrectionem multorum (Luc. ii).* Apostoli etiam aliis habentur in mortem, aliis habentur in vitam, Paulo probante, cum dicit: *Quibusdam sumus odor mortis in mortem, quibusdam autem odor vite in vitam (II Cor. ii).* Ergo et evangelicæ lectiones fiunt bonis intelligentiæ salutariæ, malis vero erroris occasio. Antehac evangelista beatissimus, cum referret Joannem Baptistam Herodis astrictum vinculis, adulteris Herodiadis extinctum, truncatum in præmium saltatrici, sensimus aliquos fuisse per motos, cur Deus sacrilegæ sanctum, adulteræ virginem, angelum addiderit saltatrici. Fratres, virtutes Joannis, Herodis crimina abundanter ^c alio sermone tractabimus: nunc eloquamur quæ vinculoꝝ causa, carceris quæ necessitas, quæ mortis utilitas fuerit in Joanne. Joannes non potuit mori ^b communi sorte, qui natus est privilegio singulari: cum Christus Deus nasceretur in carne, Joannes angelus est generatus in terris, ut ita officia terrena officiis se celestibus miscerent, sicut humanis se divinis miscerent, et in terra Deo angelus, Domino ordo celestis obsequii non deesset. Sed audiamus ordinem nascentis Joannis, ut causæ mortis ejus invenire possimus. *Fuit, inquit, in diebus Herodis, regis Judæ, sacerdos quidam nomine Zacharias; de vice Abia, et uxor ejus de filiabus Aaron, et nomen ejus Elisabeth. Erant autem ambo justi ante Deum, incedentes in omnibus mandatis et justificationibus Do-*

de Athenienses, spectæ religionis vindicæ, Anaxagoram garrulentum in solem, quem ipsi deum credebant, morte multandum censuere. Wower in Not. ad Octavius Minue. pag. 73. col. 1.

^f Ex una parte boni, ex alia mali ministræ.

^g Infra, serm. 127.

^h Ms. Casen. et Vallicel., *communi morte.* Ambrosius, serm. 83, in Nat. S. Joan. Bapt.: *Qui præter hominum naturam ex reprobatione generatus fuerat, hoc de Deo meruit, ne communi cum ceteris de sæculo morte discederet, sed corpus, quod Domino donante suscepit, Dominum confitendo deponeret. Ergo Joannes per omnia voluntatem Domini fecit, quia propter opus Domini et natus est et defugatus. MIRA.*

^a Vel *detumescat*, ait Latinus. Editi, *contumescat.*

^b Arianos, Arianos, aliosque hujus sarruris hæreticos perstringit, qui Christo divinitatem, eandemque cum Patre substantiam negabant.

^c Animarum in alia corpora transitum. Eliæ autem animam in Joannem transmigrasse nonnulli commentum fuerant, apud Augustinum quæst. 17 in Numer. Confer Tertullianum in lib. de Anima. Hæc autem erat Phariseorum opinio, credentium animas honorum posse in aliud corpus immigrare, dum improborum animæ perpetuis mancipantur tormentis. Vide Galmetum in Matth.

^d Id est, *optima.* Carent enim Hebræi superlativo.

^e Prima fuisse idololatriæ principia, nemo est qui pecciat. Vide Diodorum Siculum Biblioth. lib. 1. Un-

mini sine querela (Luc. 1). Oratores magni et excellentes ingenio, quoties illustrium virorum parant narrare virtutes, avos atavosque commemorant, ut ad honorem presentium accedat dignitas antiquorum, et laus patrum filiorum redundet ad gloriam. Major est innata gloria quam quæsitæ; præcedit quod venit ab origine quod sequitur ex labore, gloriam beatius est habere quam quærere: hinc est quod evangelista ut extollat Joannis gloriam, Zachariæ patris, Elisabeth matris genus dicit, avos memorat, scribit merita, loquitur titulos, gradus digerit, vitam pandit, dilatat insignia, prædicat sanctitatem. *Fuit, inquit, in diebus Herodis, regis Judææ.* Tempus memorat regis nefandi, qui sacrum sacerdotii violavit honorem, confudit ordinem, statutum solvit, abstulit institutum. Et hoc accedit ad meritum Zachariæ: quia cum in omnes pene Herodes ausus suæ temeritatis extenderit, ausus sit nihil in isto, virtutibus sit hujus oppressus, ut sacerdotis immaculata successio^a ad gloriam germinis servaretur.^b *Et uxor ejus de filiabus Aaron.* Aaron primus pontifex in lege fuit sacerdotii origo: propterea, merito prætermisiss omnibus, ejus filia dicitur, cujus in se memoria prætulit sanctitatem, quam tanti generis pia custos gloriosissime transfudit in filium. Sed hujus matris laudes evangelista describit: *Erant, inquit, ambo justis ante Deum.* Est nova felicitas, et conjugium singulare, quando manet in duobus mens una, una sanctitas in duobus: constabat mente quod distabat in sexu; et in moribus erat unum, quod geminabat aspectus; et virtutibus reddebat pares, impares dederat quos natura. *Erant, inquit, justis ambo ante Deum.* Placere judiciis humanis, ^c coram hominibus esse justum, et virtutis humanæ, maximi est et laboris: ante Deum qui scrutatur corda, cogitationes discutit, videt mentium motus, esse justum humani laboris non est, muneris est divini. Si magnus est qui non peccat in carne, quatenus est qui corde non peccat? Joannes ergo supra carnem est natus de istis, qui ante Deum nec corde, nec corpore peccaverunt. Adjecit evangelista, dicens: *Incedentes in omnibus mandatis et justificationibus Domini sine querela.* *Incedentes:* incedit qui non stat in trivis peccatorum, qui peregrinum se hoc sentit in sæculo, qui asperas virtutum intrat intrapidus mansiones, qui montes justificationum, ^d mandatorum colles indefessus viator ascendit, ut presentia paren-

^a Proprium genus, familiam, avos proavosque, in publicis tabulis describebant Hebræorum sacerdotes. Exstat insignis locus Josephi contra Appionem, Oper. tom. II, pag. 440, in fin., edit. Havercamp.: *Debet enim quisquis sacerdotio fungitur, ex populari sua conjuge liberos quærere; neque ad pecuniam et honores respicere, sed genus exquirere, secundum antiquam successionem, multis probatam testimoniis.*

^b Sacerdotum cuilibet feminam quamcumque ducere licebat, dummodo de Hebræis parentibus nantam, cum de plebe hominibus peregrinam etiam ducere fas esset, exceptis ex nonnullis nationibus, quibuscum jus connubii non erat Hebræis. Quare quod Zacharias uxorem duxerit ex stirpe Aaron non fuit obsequium legi præstitum, ut volunt. Lex enim Num. xxxvi, 8, ad solas virgines paternarum facultatum hæredes pertinebat. Cæterum nil nobilius Joannis

tis Dei, patriæ cœlestis beatitudine perfruat. *Incedentes in omnibus mandatis et justificationibus.* Hi in omnibus, in quibus nemo vel pauci. In omnibus mandatis et justificationibus. Quis fumi nescius cupiditatum transit incendia? quis vitæ lubricum numquam lapsus evadit? per vitiorum gurgites quis impollutus incedit? carnis negotia, vitæ causas, ^eactus mundi quis peragit, et non erit in querela, cum nasci ipsum plenum sit et lacrymis et querelis? Namque parturiens queritur ex dolore, et natus in lacrymas queritur ex natura. Sed in Zacharia et Elisabeth reatus occidit, perit querela, omnis est amputata causatio, quia in illis parabatur unde tota sanctitas nasceretur: sed hoc ex ipsa jam lectione luceat. *Et non erat eis, inquit, filius, eo quod esset Elisabeth sterilis.* Sterilitas ista non erat maledicta, sed mystica, in qua partus non ablatus est, sed dilatus; neque erat pignori clausa, sed tempori: colebatur tempore, virtute serebatur, maturabatur ætate, senectute crescebat, ut in filio singulari tota fecunditas pensaretur, quando in uno nascebatur numerositas congesta virtutum. Beata sterilitas quæ unum servabatur ad partum, et exspectabat Joannem, cui quia prima omnia debebantur, primogeniti dignitas non periret. *Et ambo processerant in diebus suis.* Processerant, non decesserant: vixit in sanctis ætas, non defecit, sed processit. Aut quis illis deficit, quibus accedunt semper incrementa virtutum? Ergo in Zacharia et Elisabeth stupet sexus, frigescit caro, membra sopiuntur, tempus præterit, ætas transit, ^f abolescit totum quidquid est et humani ordinis et negotii conjugalis, ut divino munere, non partu ex hominibus angelus nasceretur. Promiseramus de ortu Joannis causas mortis ejus exprimere, sed quia nos hodie longius sermo protraxit, et ad probationem rei satis nobis necessaria sunt quæ sequuntur, quæ modo dicta sunt ortus ejus deputentur ad gloriam; nosque ingrati non simus vobis, qui differimus debitum, ^g non negamus: nam debitoribus dilatio crescit ad gratiam creditoris. Exspectate ergo quod promittit debitor, et exspectate securi, quia promissa negari nequeunt, quando sterili tam largiter negata solvuntur.

SERMO XC.

De eisdem.

Erigi nos sanctorum lapsibus, sanctorum trepidatione fundari, cunctatio nos hodie Zachariæ docuit

^D Bapt. origine. Ab utroque enim sanguine regali Davidis, et sacerdotali Aaronis deducebatur.

^c His enim evangelistæ verbis innui sanctorum conjugum, non tam pietatem, et justitiam coram Deo, sed etiam erga proximum, communis est cum Chrysologo sententia interpretum. Vide Ambrosium, Euthymium, Maldonatum, etc. Unde illis non tantum conscientia pura, sed fama integra.

^d Recte. Nam mandata Dei in sacra Scriptura via vocantur. Beda, et Brugensis.

^e Vitam nostram vocat *actum mundi*, ac si nos hic fabulam ageremus. Actus penes hujus ævi scriptores idem est ac *actio, officium*, etc.

^f Ms. Cæsæn., *est abolitum totum.*

^g Si Chrysologus, ut pronum est credere, se data fide exsolvit, promissus hic sermo temporum injuria interiit.

sacerdotis : qui cum non credit Dei promissa, sed discutit; et opera divina, non fide percipit, sed humana ratione disquirat, infidelitatis culpam longa silentii condemnatione persolvit. Audierat ab angelo: *Exaudita est deprecatio tua: et uxor tua Elisabeth pariet tibi filium. Qui tunc respondit: Unde hoc sciam? Ego enim sum senex, et uxor mea processit in diebus suis* (Luc. 1). Nonne quantum senectute longa spem posteritatis amiserat, tantum longo vitæ usu fuerat edoctus quod Deus impossibile nil haberet? Legerat tanti temporis sacerdos, sciebat veteramus pontifex lege naturam, non auctorem naturæ posse constringi; et tempus homini posse, suo non posse præscribere conditori. * Noverat de Abrahæ et Saræ emortuis extrema senectute corporibus, et a patris matrisque nomine famosissima sterilitate summotis; Isaac ad totam fecunditatem Israelitici germinis erupisse (Gen. xx), cui non obfuit tantum defuisse naturam, quantum nasci profuit auctoris beneficio, non naturæ. Didicerat Rebecæ (Gen. xxv) et Annæ (I Reg. 1) effatis diu, diu naturæ suffragio destitutis, dedisse Deum quod sterilitas abnegaverat. Edoctus ergo tantis, quid est quod dicit: *Unde hoc sciam? Ego enim senex sum, et uxor mea processit in diebus suis?* Fratres, satis ad Deum trepida, satis ad divinas virtutes hominis est imbecilla natura, nec talem se in causa invenit qualem se æstimat ante causam; et satis se ignorat antequam se rebus probat, et experiatur exemplis. Petit cælum, petit alta, scrutatur supera, movet cælum, pulsat cælum; sed cum cælum moverit, cæli pondera non poterit sustinere. Ambit fidei subire verticem, ardet cælum sua penetrare virtute; sed æthereas in vias ubi incedere humanis gressibus inchoat, et cum suam deorsum respicit ad naturam, non tantum fidit de præteritis, quantum trepidat de ruina. Sic B. Petrus cum per æquora divinos imitatur incessus, et novus viator molle iter duris gressibus calcat, ante de lapsum supplicat quam gaudet de donato (Matth. xiv). Sic nunc Zacharias, qui cum diu fleret diabolum posse, regnare mortem culpa hominis unius, nasci homines ad labores, ad gemitus, ad pericula, optare licet ærumnosa; moritura, nec tamen posse pignora promereri; stare inter acies criminum, obsideri vitiorum catervis, infirmitatum quati et quassari semper impulsu; videre eminus vexilla virtutum, spem legis, gratiæ libertatem, nec tamen illuc quemquam propriis posse viribus pervenire; velle bona, et non facere; crimina

* Hæc omnia, quæ proculdubio ignota Zachariæ non erant, incredulitatis culpam in eo aggravarunt. *Quandocumque enim Deus aliquod indicat*, inquit Chrysostomus homil. 2 de incompar. Dei Natura, *oportet in fide suscipere; nam super hujusmodi disceptare contumacias est animæ.* Vide hic Not. 4.

^b Id est non cognitum adæquate visione comprehensiva.

^c Editi corrupte, *illis felicibus.* Emendavit Meursius.

^d Pecasse Zachariam signum ab angelo postulando, ut superius Chrysostomus, eruunt multi, ex eo quod angelus cunctantem punierit. Vide Augustinum, homil. 200 pag. 1163 novæ edit. Et diffidentis culpa eo fuit deterior, quod alia ei ignota non erant divi-

o disse, nec vincere; debere jam misereri Deum, debere jam taliter subvenire captivis; pontifex ergo iste cum Dei aures continua et tali querela, tali lamentatione pulsaret, Deus sic pia, sic justa poscenti, ex germine ipsius responsionis suæ sumpsit et instituit mirabile documentum, quo crederet posse Deum dare vitam, mortuis, salutem reddere desperatis, si senectuti mortuæ sobolem, si sterilitati dedisset filium desperates, sicut evangelicus aperit sermo, cum dicit: *Exaudita est deprecatio tua, et uxor tua Elisabeth pariet tibi filium*, redemptionis hujus nuntium, hujus salutis prævium: qui Deum non, sicut tu, voce audiat, non gemitibus flectat. Non ad impetrandum nostra ille, sicut tu, suffragia requirat, sed ipse in nostro ordine constitutus, et angelico honore fultus, Deum satis ab omnibus desideratum, nec illi unquam cognitum, etiam ipsis angelis invisum, manu teneat, amplectatur gremio, et jam conspicuum mundo cunctis felicibus tradat, palmis beatissimis assignet, humanis oculis pervidendum, Deum cognitum faciat universis, perducatur Dominum ad consortia servalorum, misceatur reis Judicem, censorem in se testetur noxiorum suscepisse personam, ac si probet condemnationis humane sententiam cessaturam, quando ipse agitur, ipse currit per veniam, qui reos erat daturus ad poenam. Ut luceat hoc mysterium pietatis immensæ, Zacharia, tuus filius suum Dominum poenitentiae demergit in baptisma, in remissionem diluit peccatorum: qua voluit fons dilui, cognitor suscipere veniam, Judex ipse suam subire sententiam, ne damnaret reos, ne vindictam proferret in noxios; ascendit crucem, degustat mortem, sepulturam patitur, intrat infernum, qui puniri voluit, ne puniret, qui amari magis voluit quam timeri. Quod ubi Zacharias, fratres, audivit, tantum se meruisse suis precibus sacramentum, rei ipsis consideratione territus, sacramenti ipsius æstimatione turbatus, nec se mereri tantum credidit, et Deum dubitavit ad hæc talia et tanta descendere. Hinc est quod dicit: *Unde hoc sciam? Ego enim senex sum, et uxor mea processit in diebus suis.* Hoc est dicere, Quomodo me habere filium ratio non permittit humana, ista nasci et mori Deum majestas non sinit sempiterna. Cui^d angelus veniabiliter non credenti poenam signi tantum dedit, non perfidiæ: caute læ est tarde de Deo humilia credere, de Deo tardius contumeliosa sentire. Adjecit Angelus, dicens: *Ego sum Gabriel.*

* Ut ex nomine tanto, et ex merito ministri tanti, poenæ potentis exempla; et quod erat sacerdos populi que magister; et quod hoc tempore, cum cessassent prophetiæ et apparitiones, ei angelus fuerat locutus; et quod demum in ipso oraculorum loco et tempore precatationis. Vide Lightfootum in Harmonia. Cæterum hoc crimen veniale tantum fuisse docet Maldonatus. Chrysologus fortasse *veniabiliter* dixit: id est, culpa venia digna.

^e Gabriel sonat *virtus Dei*, vel *virtus mea Deus*; angeli enim cum nominibus non indigeant, nomina accipiunt, quibus ministeria eorum indicentur. Hebræorum filii aiunt, Michaellem esse severitatis ministrum, Gabrielem vero misericordiæ. Ideo illum una ala volare, tardior enim ad puniendum Deus; hunc duabus, quia velox ad ignoscendum.

tifex promissionis fidem pensaret, et crederet qualitatem. *Ego sum Gabriel, qui asto ante Deum, et missus sum loqui ad te.* Dum dicit nomen, designat meritum; cum se refert astare, se missum refert; servitutem fatetur, ne prerogativa nominis debitum calaret obsequium. *Ego sum, inquit, Gabriel, qui asto ante Deum, et missus sum loqui ad te, et hæc tibi auntiare.* Vere magnus Dominus, et sapientis ejus non est numerus (Psal. cxlvi). Infirmantem curat de vulnere, nutantem de ultione confirmat, de supplicio fidei perficit argumentum, dicendo: *Et ecce eris faciens et non poteris loqui.* Ut ex te in te credendi regulam consequaris et vernaculo exemplo Deum posse credas facere quod promittit: nam cum vult, ^b tunc vocis organum claudit; et cum vult, tu aperire oris officium profecto potest; et cum vult secundam ex sterili facere, ex fecunda sterilem cum promittit, potest; cum vult largiri partus officia, obsequia naturæ cum vult, prævalat denegare. Egit ergo angelus ut tali documento pontifex apertus non dicat amplius: *Unde hoc sciam? Qui totius creaturæ indicio potuit approbare quod Deus omnia possit; et qui cælum, terram, mare, et omnia quæ in eis sunt, ex nihilo legerat subactis, credere debuit quod potuit ex aliquo facere quod vult et desperato reddere quod promittit; et qui totum fecit ex eo quod non erat, ex eo quod est, quidquid vult facere non laborat. Et erat plebs expectans Zachariam, et mirabantur quod tardaret in templo. Egressus autem Zacharius non poterat loqui ad illos, et cognoverunt quod visionem vidisset in templo. Ille autem erat inmensus illis, et permansit mutus. Egreditur pontifex gestans in ore sterilitatis indicium, portans in pectore conceptionis figuram, ut cum mater pareret filium, daret filius vocem, tunc verbi pater ederet sacramentum, et ante natus daret patri veniam, quam dilueret crimina vetusta populorum. Et quia qui non credidit, tacuit, merito propheta, quia credidit, gloriatur, dicendo; *Credidi, propter quod locutus sum* (Psal. cxv). Fratres, dat verbum fides, negat infidelitas verbum. Si nos ergo, fratres, sicut dixi, sanctorum lapsus erigit, firmat trepidatio beatorum, nihil unquam Deo esse impossibile judicemus, neque inquiremus quemadmodum facturus sit, quod promittit, cuius voluisse fecisse est, cuius dedisse est promississe.*

• SERMO XCI.

De eisdem.

Aurum de terra legere qui noverunt, ubi divitem senserint venam, ibi quidquid artis est, quidquid laboris impendunt: et nos quia in sancto Zacharia celestem novimus latere thesaurum, in ipso totum quod sermonis est nostri, quod vestri auditus est, occipemus, quatenus commune luctum filii, quod fuerit communi labore quæsitum. *Fuit, inquit, in diebus Herodis regis Judææ sacerdos quidam nomine Zacharias, ex*

^a Periphrasis servi; quasi dicat. *Astare Deo, servire Deo, ministrare Deo.* Latini quoque, *stare ad pedes, ad cyathos, etc.*

^b Zachariæ autem adeptam fuisse, non tantum loquendi, sed et audiendi facultatem infra apparet, tum amici cum nutibus allocutum fuisse dicantur. Non

A vice Abia. Hoc jam diximus. *Et uxor ejus de filiabus Aaron.* (Luc. 1). Sic cepit evangelista, ut in conjugis sacerdotis ^d servata sacerdotalis stemmatis generositas monstraretur. *Erant, inquit, ambo justi ante Deum. Ambo justi, quia in ambobus erat una justitia. Ambo justus, quia constabat inter eos non de diligentia, sed de sanctitate conjugium. Ambo justus, quia sexu dispares, pares meritis habebantur. Ambo justus, quia ut erat in duobus una caro, sic erat in duobus unus spiritus. Imitentur conjuges, ut quos conjungit affectus, jungat et virtus. Erant, inquit, justus ambo ante Deum. Ambo justus ante Deum.* Et ubi est illud: *Non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens* (Psal. cxlii)? Ante homines forte quis putetur justus, quia homines ut culpas corporum norant, sic vitia mentis ignorant: ante Deum vero, cui pectoris claustra patent, quem cogitationum secreta non latent, qui innocens habetur et justus? Estne homo qui corde non peccet, non cogitatione delinquat, non offendat dubitatione, non lapsus trepidationis incedat? *Moses debuit* (Num. xx), *Aaron deviat* (Exod. xxxii). *Petrus negat* (Matth. xxvi), et quis justus? Et quomodo ambo justus ante Deum? *Ante Deum, sed per Deum, Ambo justus ante Deum.* Non labore, sed gratia. Audi Apostolum: *Justificati gratis per gratiam ipsius* (Rom. iii). Et iterum: *Non ex vobis, Dei donum est; non ex operibus, ne quis gloriatur* (Ephes. ii). Et iterum: *Quid habes quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis* (I Cor. iv)? Evangelista ergo sic refert, non quid non habuerit, sed quid acceperit; non quid quæsitum sit, sed quid donatum. *Erant, inquit, ambo justus ante Deum, incedentes in omnibus mandatis et justificationibus Dei sine querela.* Incedentes dixit, ut eos ostenderet cucurisse virtutibus, non stetisse; et ambulasse in via justitiæ, non sedisse; nec remansisse in itinere mandatorum, sed ad mandatorum plenitudinem pervenisse. *Incedentes in omnibus mandatis et justificationibus Dei sine querela.* Beati, fratres, quæ culpa non percutit, non vulnerat crimen; sed beatiores isti quos tetigit nec querela. *Sine querela.* Si pueritia, si adolescentia, si juvenas sine querela exstitit, ubi tota querela est, qualis horum senectus? Si tale initium, quale finis? Ascendisse justificationum vertices, colles mandatorum, nec in aliquo titubasse, est gratiæ singularis, est unione felicitatis insignis. *Et non erat, inquit, illis filius, eo quod esset Elisabeth sterilis.* Non dixit, Non erant illis filii, sed Non erat illis filius, quia singularis futurus erat, qui erat de talibus nasciturus. Audi Dominam dicentem: *Non surrexit major in natis mulierum Joanne Baptista* (Matth. xiii). *Eo quod esset Elisabeth sterilis.* Sterilis corpore, sed fecunda virtutibus; tarda soboli, sed non tarda Deo; non germini clausa,

autem improbabilis est opinio Theophylacti, verbum *σπορον* quod infra subjiciuntur, non tam surdum quam mutum significare.

^c Vide quæ diximus in præfatione.

^d Ms. Cæsen., *Servata sacerdotali stemmate generositas monstraretur.*

sed tempori; non negata pignori, sed servata mysterio. Et ambo, inquit, processerant in diebus suis. Processerunt: sic describitur sacramentum senectutis, quæ nondum decidit meritis, non ætate deficit, sed procedit; nec sentit detrimenta corporis, quæ sumit augmenta virtutis. Fratres, Elisabeth sanctæ partus non ablati est, sed dilatus, donec transiret tempus carnis, passio corporis, conjugii necessitas, voluptatis causa, cupiditatis sensus, et totum quod humanum confundit, gravat, onerat conscientiam, mundabatur enim longo tempore sacrificii domus, sanctitatis hospitium, ^a metatus metatoris Christi, angeli domicilium, aula Spiritus sancti, Dei templum. Nescitis, inquit Apostolus, quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis (I Cor. iii)? Denique ubi lota corporis sedata querela est, est, in totum facti sunt sine querela, mox sterilitas fugit, reviviscit senectus, fides concipit, parit castitas, nascitur major homine, par angelis, tuba cæli, præco Christi, arcum Patris, Filii nuntius, signifer superni Regis, peccatorum venia, Judæorum correctio, vocatio gentium, et ut proprie dicam, legis et gratiæ ^b fibula, quæ diploidem summi sacerdotis sancto patri jungebat in pectore. Evangelista ergo virtutes patris matrisque describit, ut ex generatorum tantis meritis dignitas germinis nosceretur; et probaretur major homine, qui in ortu suo excedebat legem nativitatis humanæ. Sed si processurus est, jam nascatur Joannes, quia instat nativitas Christi; surgat novus Lucifer, quia jubar jam veri Solis erumpit; det vocem præco, quia adest iudex; clamet tuba, quia venit Rex; et quia processurus est Deus, angelus jam præcedat. Verum, quia quod supra homines est, homo referre non sufficit virtutes ^c nascentis angeli, angelus jam loquebatur. Dixit angelus ad Zachariam, Ne timeas Zacharia: exaudita est deprecatio tua, ecce Elisabeth azor tua pariet tibi gaudium; et vocabis nomen ejus Joannem; et erit tibi filium et exsultatio; et multi in nativitate ejus gaudebunt. Erit enim magnus coram Domino; et vinum et siceram non bibit; et Spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ; et multos filiorum Israel convertet ad Dominum Deum ipsorum; et ipse

A præcedet ante illum in Spiritu et virtute Eliæ, ut convertat corda patrum in filios, et incredulos ad prudentiam justorum, parare Domino plebem perfectam. Vacat humanus sermo, silet ^d predicatio tractatoris, quando angelico præconio Joannis profertur gloria; virtus insonat, laus ^e collaudatur; nec est quod illi adjiciat homo, cui Deus contulit totum. Spiritu sancto, inquit, replebitur adhuc ex utero matris suæ. Videtis quemadmodum Joannes ante pervenit ad cælum quam tangeret terram, ante accepit divinum Spiritum quam haberet humanum, ante suscepit divina munera quam corporis membra, ante cepit vivere Deo quam sibi, immo ante vixit ille Deo quam Deus viveret illi, juxta illud Apostoli: Vivo autem jam non ego, vivit vero in me Christus (Gal. ii). ^f Sexto mense suæ matris exsultat in utero, et in uterum Virginis venisse nuntiat Christum. Fervens nuntius, qui ante gestivit nuntiare quam vivere; impatiens dux, qui antequam perveniret ad corpus pervenit ad Regem; ante rapuit arma quam membra; ante aciem petiit quam lucem; et ut vinceret mundum, vivit ante naturam, ipse sine visceribus viscera matris exsuscitat; et quia tardabat corpus, solo spiritu implet evangelizantis officium. Quid dicam? Joannes antequam Christum præcederet, se præcessit. Patris, matris, filii corda unus atque idem implet Spiritus sanctus: ut uno sanctitatis organo resonet nativitatis Dominicæ cantilena. Nec mirum, fratres, semper ortus regios honorat festivitas, dulcis gratificat symphonia. Et nos, fratres, nativitatem Christi glorificemus canticis, honoremus muneribus: quia mentitur fidei, si quod facit magus (Matth. ii); non facit Christianus.

SERMO XCII.

De eisdem.

Sensim nos sermo evangelicus ad altiora promovet, ad superna extollit. Neo mirum, fratres, si Eliam currus ætheris evehit ad cælum (IV Reg. ii), cum quotidie ista Evangeliorum quadriga, hominum genus cæli perferat et transmittat ad regnum. Ecce jam nos ipsa, fratres, de partu sterilis ad Virginis partum et a Joannis ortu ad ortum nostri fecit proxi-

passim veniunt prophete, Aggæi, 13. Judic. xiii, 2; xi, 1; pro cujus loci intelligentia consule Augustinum, quæst. 94 in Exod., et Justinum in dialogo cum Triphone. Clemens Alexandr., lib. i Strom., et Tertullianus contra Judæos, lib. v, vocant angelum Malachiam prophetam ultimum, seu Esdras is fuerit.

^d Tractator idem ac concionator, vel qui in Ecclesia Scripturas explicat. Vide Claudianum Mamertum presb. Viennensem, lib. i de Statu Animæ, cap. 3; Sidonium, lib. ii, cap. 9; Cassiodorum, præfal. ad librum de Institut.; Gregorium Magnum, in epist. ad Leonardum episc. cap. 14; Augustinum, serm. 19 de Verb. Apost.; Paulinum, vel quicumque tandem ille sit, in Vita S. Ambrosii; Hieronymum contra Helvidium, etc.

^e Ms., prædicatur.

^f Vel a tempore apparitionis angeli, vel a conceptione.

^g Rex medio in corpore exercitus morari solet, quo optimis undique vallatus præsidii securius pugnet. MITA.

^a Sic emendatus locus, ex editione Bonon. i et Mitæ. Reliquæ, *metatus metatoris*. A Chrysostomo patre, homil. ex variis in Matth. loc. pag. 1074, tom. II, vocatur Baptista Christi metator. Frequens hujus ætatis scriptoribus verbum *metatus* pro *domicilio*; passimque apud Gregorium Turonensem: *Metatorum præbendorum onus*; in Novell. Theod. de *Metatis*, ubi plura de hoc onere; et in Codic. Justin. eodem. tit. Metatores autem mansionum præparatores. Bene Mita: *Foriero*. Cyprianus, epist. 22, sub initio, si Pamelio in notis credimus, vocat imperatorem Decium metatorem Antichristi. Laudat hunc locum Chrys. Du-Fresne in Gloss.

^b Fibularum aliquæ vocabantur *vestiariæ*, quibus vestes annectebantur. Apud veteres occurrit *præpositus a fibulis*. Earum usum respexit Chrysologus, quasi Joann. Baptista is fuerit qui utramque legem univit et complexus est.

^c Angelum vocat Joannem vel ex privilegio quo nascitur, vel ob vitæ puritatem, vel potius ad mentem Scripturarum loquens, in quibus angelorum nomine

mos Salvatoris. Sed quod superest adhuc de Zacharia pontifice patientius audiamus, ut ad cunabula nostri Regis regali itinere pervenire possimus: qui ob hoc cœlestis quadrigæ fidam conscendimus sessionem, ut sollicitas et arduas compendiorum semitas vitaremus. Sed enim lectum est: *Et factum est ut impleti sunt dies officii ejus, abiit in domum suam (Luc. 1).* Ita uni templo astabat tribus tota: parebant millia sacerdotum, propter quod ipsa observatio pontificalis officii erat divisa per plurimos, dispensata per tempora, ^a distributa per vices, ne aut ordinem sacerdotii multitudo confusa turbaret, aut alter legendo jugiter altari debitum negaret officium. *Post hæc autem concepit Elisabeth uxor ejus.* Erat illis conjugii facultas, erat illis licentia donata generandi, quibus inerat adhuc legis adolescentia, instabat adhuc religionis infantia. Lex, fratres, illicita prohibuit; licita non negavit; intra donum tenuit, supra donum conferre nil potuit; naturam rexit, supra naturam hominem non erexit. Lex fidei janua, gratiæ nuntia, Evangelii prævia, pædagogus religionis infantis, remisit in sacerdotio ^b legali conjugii castitatem, ^c ut in pontificatu gratiæ venturam perpetuam virtutis gloriam nuntiaret. Secundum hanc ergo indulgentiam Elisabeth annositate jam mortua, sanctum reviviscit in partum, et arida atque exarata rugis membra medullis vitalibus in viscera secunda viridantur: ipsum quoque tempus, ipsum, in quo desiderat, revocatur ad corpus; et vetustate nimia domus uteri dilapsa, in faciem novam repente reparatur; stupet ordo, deficit consuetudo, miratur ipsa natura, et ex apparatu mansionis, hospitis meritum dignitasque innotescit. Verum Joannes in generali habitaculo satis se miratus est esse peregrinum, qui se exclusum tempore, abdicatum natura, receptum se in eo auctoris beneficio didicit, non parentis. *Et celabat se mensibus quinque, dicens, quia sic mihi fecit Dominus.* Bene lotum fecisse Dominum confitetur, quæ sibi collatum per hominem nil videbat. Et occultabat se mensibus quinque, quia etsi erat divini muneris, sui tamen temporis non erat quod habebat. *Celabat se mensibus quinque.* ^d Erubescitanus feta, verecundatur vetula primi partus, et puerperam senectus abscondit extrema, ne sterilitatis opprobrium risus fecundæ senectutis auget. Quod autem risui subjacet senilis et veterana conceptio, per similitudinem hujus sterilitas et ætatis Sara probat (Gen.

^a Familis sacerdotum ex Eleazare et Ithamare Aaronis filiis oriundæ, numerum vigesimum quartum explebant, ut ex I Paralip. xxiv edocemur. Has David sorte delegerat, ut unaquæque ordine suo in templo ministraret per singulas hebdomadas; ita ut, 168 diebus exactis, munus ad primam reverteretur. Patet vicem Ablæ, ex qua Zacharias, octavam fuisse. Vices hæc Græce *ephemeris*. Lucas, 1, *ἐξ ἡμερησίου Ἀβίας, de vice Αβίας.*

^b Ex Latino. Editi, *legalis*.

^c Clericorum cœlibatum aptissimum innuit.

^d Quam de causa Elisabeth se celaverit, obscurum. Nonnulli, ut Chrysologus, putant ob verecundiam. Propudium enim erat in anu effecta fecunditas, sicuti in femina integræ ætatis sterilitas; alii, ut re-

^a xviii), quæ sibi cum reddi partum, donari filium, cui jam vita prope deerat Domino promittente cognosceret, et ipsa de suo partu risit; et quod risui posset esse omnibus prægnans, et onerata canities, ipsius germinis testatur ex nomine, dicente Scriptura: *Et vocavit nomen filii sui Isaac (Gen. xxi).* Quod interpretari risum docuit, adjiciens: *Risum mihi fecit Dominus.* Hinc est quod Elisabeth sacrum vult celare mysterium, dicendo: *Quia sic mihi fecit Dominus.* Ut modo conceptus fatiget verecundia, quamdiu negati partus ærumna afflixit; pater tacet ex pœna, ex verecundia mater celat, O quanta silentio vox nascitur! O quanta taciturnitate tuba sæculis inclamatur generatur! O quod secretum divini Judicis dat præconem! *Quia sic mihi fecit Dominus in diebus quibus respexit auferre opprobrium meum inter homines.* Honor conjugii, matrimonii dignitas, est procreatio dulcium liberorum; satis enim grave est, et satis triste, virginitatis carere præmio, et filiorum solatia non habere; sustinere onera matrimonii, et ad fructum matrimoni non venire. Hinc est quod gaudet a se ablatum sterilitatis opprobrium, dicendo: *Quia sic mihi fecit Dominus in diebus quibus respexit auferre opprobrium meum inter homines.* Quia hoc apud homines miserum computatur, apud Deum vero ^e reatus nullus est, ubi parentis culpa nulla est, sed iudicium denegantis. Certe si hoc affert aliqua corporalis infirmitas, necessitas in causa est, non voluntas. Sed jam nunc omnis ignava carnis intelligentia sit remota, tota corporei sensus abjiciatur infirmitas: et quæcumque est ingenii humani omnis excludatur intentio, fidei pateant oculi, cordis reserentur aures, mentis currat et incurrat incessus: ut pervenire ad mysterium virginis conceptus, ad sacramentum partus virginis penetrare possimus, adjuvante Domino Jesu Christo, qui ex ea genitus nunc in cœlestia regna cum Deo Patre et Spiritu sancto vivit per infinita sæcula sæculorum. Amen.

† SERMO XCIII.

De conversione Magdalena.

Ad prandium, et ad Pharisæi prandium venisse Christum sollicitus forsitan miratur auditor. Pharisæi domum Christus intravit, non accepturus Judæicos cibos, sed divinam misericordiam largiturus; neque accubuit ^e pocula saporata melle floribus odorata sumpturus, sed pœnitentis lacrymas ex ipsa

pente prodiens in oculis hominum tumente corpore, illustrius fieret miraculum; vel ut solius Dei præ tanto beneficio laudibus vacaret; vel demum, ut ab omni immunditia careret, ac sordibus se subduceret. Filius enim Nazareus futurus erat.

^e Ex hoc Evangelii loco eruit Maldonatus id quod Chrysologus: sterilitatem scilicet non fuisse opprobrium coram Deo, nec semper ab irato Numine proficisci.

^f Sermo hic in aliis editionibus inscribitur: *De eo quæ unxit Dominum unguento.*

^g Mel Hebræis, ut et cæteris Orientalibus familiare multum, ut e plurimis sacræ Scripturæ locis luculenter eruitur. Crateres vero floribus et coronis melle fuisse veteribus exornare, nullus nescit.

oculorum sentibus potaturus : Deus delinquentium gemitus esurit, sicut lacrymas peccatorum. Rogabat, inquit, Dominum quidam Phariseus, ut manducaret cum illo : et ingressus domum Pharisei, discebat. Et ecce mulier quæ erat in civitate peccatrix, ut cognovit quod accumberet Dominus in domo Pharisei, attulit alabastrum unguenti, et stans retro secus pedes ejus, lacrymis cepit rigare pedes ejus, et capillis capitis sui tergebat, et osculabatur pedes ejus, et ungebat unguento (Luc. vii). Videtis quia ad Pharisei mensam venit Christus, non ut carnalibus repletur escis, sed ut in carne negotium celeste monstraret ; neque ut preberet posita humanitas ante se, sed post se gesta divinitus approbaret. Christum namque semper agnoscimus per humanos actus divinas exercuisse virtutes, dum nova et præter usus mortalium cuncta esse quæ ab eo etiam corporaliter gesta sunt comprobantur. Phariseus ad manducandum vocat Christum : quid ibi querit mulier non vocata ? Claustro domus non prorumpit extranea, convivii secretum non præsumit non a invitatus intrare, cibos paratos relaxandis mentibus post laborem perturbare non sedet arbiter luxuriosus ; et quid est quod hæc mulier ignota, immo male nota, onusta luctibus, plena lacrymalis, clamorosa planctu, nescio janitore, nullo consilio, ipso ignorante pastore, domus aditus percurrit omnes, transit tota ministeriorum catervas, ipsam convivii pervolat ad secretum, et facit domum lætitiæ domum lamentationis et planctus ? Fratres, non rogata venit illa, sed jussa ; intravit exhibita, non præsumens : ipse sic fecit eam assisti sibi, qui illam celesti sententia jussit absolvi. Denique dum Phariseus veste clarus, primus in sigmate, in ipsis oculis Christi tumens, epulis homini, non Deo placiturus, festivus infunditur, venit mulier, et venit

a Inter triclinarios servos censebatur invitator et sociator, nomen sortiti ex munere. Hujus meminit Athenæus lib. iv, illius Martialis lib. ix, et vetus inscriptio apud Pignorium de Servis.

AGATHOPUS
AUGO. LIB.
INVITATOR

Sed esse invitatores servos expressit Christus apud Matth. xii et Lucam xiv.

b Ita omnes. Fortasse legendum ministrorum. Hæc enim, ait Pignorius pag. 47, justa et legitima fuit triclinari nomenclatura. Zeno Veron., serm. de Invidia et livore : Joseph non venisset in Ægyptum, nec ex ministris Pharaonis exstitisset.

c Mirum sane quantum apud antiquos excreverit servorum numerus. Si testimonia ad satietatem consideras, adi Pignorium in præfat.

d Sigma a figura semicirculari quemadmodum porticus C. P. Juliani, apud Zozimum lib. iii ; a figura semicirculari sigma vocabatur. Cum autem sigmati duo essent extrema, velut cornua, dexterum occupanti primus erat in convivio locus. Alter ei obtigerat, qui sinistrum. Si ergo Phariseus primus erat in sigmate, dextrum ille cornu tenebat.

e Gregorius etiam, hom. 33 in Evangelio, Phariseum hunc superbum et tumentem vocat.

f Deducto a more priscorum, qui in conviviis instrumentorum pulsatione delectabantur, et Judæi præ cæteris. Vide locum Amos vi, 5. Verba Chrysologi laudat Pignorius de Servis pag. 162.

A retro, quia reus animus post tergum stat ad veniam, quia per culpam novit se vultus fiduciam perdidisse ; venit satisfactura Deo, non homini placitura cum venit ; venit pietatis illa, non voluptatis exhibitura convivium. Denique et penitentiae ponit mensam, ferula compunctionis apponit, panem doloris infert ; potum lacrymis temperat in mensura, et ad delicias deitatis totas, totam pulsat cordis sui et corporis symphoniam, & organi planctus dat clamorem, citharam per suspiria longa modulatur, gemitus aptat in fistulam ; et dum pectus ipsam conscientiam arguens sæpe percutit, facit placitura Deo cymbala personare ; dumque taliter apportat divinis oculis cibos, totas misericordiae copias sic reportat. *Ecce mulier quæ erat in civitate peccatrix.* Exaggerat evangelista mulieris facinus, ut accumulet indulgentiam largitoris. *In civitate peccatrix.* Civitate peccaverat, quia fama sua famam totius tetigerat civitatis ; sicque jam non peccatrix solum, sed ipsius civitatis facta fuerat ipsa peccatum. Hæc cognovit quod nisi ab illo solo civitatis peccatum non posset auferri, qui solus mundi venerat abolere peccatum. *Et ut cognovit quia accumberet Dominus in domo Pharisei.* Non ad stantem, non ad sedentem audeat venire peccatrix : Deus cum stat, corripit ; cum sedet, judicat ; prostratis conjacet, cum decumbit. *Ut cognovit quod accumberet Dominus in domo Pharisei.* Inclinem ad miserandum supernam didicit majestatem ; et ideo credidit quod esset ad veniam sibi promptus, qui Pharisei venerat tam promptus ad mensam. *Attulit alabastrum unguenti.* Porta vit oleum, quia medicinam lethali vulnere a superno medico perquirebat. *Stans retro secus pedes ejus.* Ad pedes tendit semper citam veniam qui requirit. Et bene stans, quia jam cadere non potest, qui ad pedes Christi

g Sidonius lib. ix cap. 43 dixit gemere tibiam.

Crepante reflanda buccle
Gemit aura tibialis.

h Unde apud veteres fistulatores. Puella item illa in regio convivio calamos modulabatur apud Abdiam lib. ix Histor. Apost.

i Horum usus plurimus apud Hebræos. Vide Lamy, de Templo, pag. 120.

j Fuerat enim meretrix, vel scortatrix. Nam id genus mulierum Græci vocant ἀμαρτάνες, peccatrices.

k Alius, civitati : in civitate.

l Vel quia civitas ob scandalum Magdalensæ apud cæteros male audiebat ; vel tota civitas ad lasciviam ob exemplum hujus mulieris fuerat redacta, etc. MITA.

m Oleum sumpsit pro quocumque unguento. Alabastrum enim, in quo hujusmodi oleum servabatur, vas erat vulgare, et in conviviis usitatum, aptumque unguentis condendis. Plinius, lib. xxxvi cap. 8. At potior fortasse sententia opinantium alabastrum nomine ea omnia vocari vasa in quibus unguenta condebantur. Vide Epiphani. de Ponder. ; et scholiastem Theocriti in idyll. 15 pag. 188, et Aristophanis ad Acharnenses, pag. 302 ; præ aliis Guillelmum Stuchium Antiq. Conviv. lib. iii cap. 15.

n Non tam cito modum accumbendi mensis, ut nobis hodie mos est, deseruerunt Hebræi. Licet enim Proverb. xxiii, 1 ; Amos iv, 7 ; Ezechiel. xxiii ; et Tobiam ii, 4 ; Esther. i, 6 ; vii, 1, non obscura appareant

meruit pervenire. *Stans retro secus pedes ejus.* Ut Christi vestigiis innixa percurreret per viam vitæ, quæ per viam cucurrerat mortis. *Lacrymis rigabat pedes ejus.* En mutatur ordo rerum, pluviam terræ cælum dat semper : ecce nunc rigat terra cælum, immo super cælos et usque ad ipsum Dominum imber humanarum prosilit lacrymarum, ut juxta Psalmistam et de aquis fletum cantetur illud : *Et aquæ quæ super cælos sunt, laudent nomen Domini (Psal. cXLVIII).* *Lacrymis rigabat pedes ejus.* O quanta vis in lacrymis peccatorum ! rigant cælum, terram diluunt, extinguunt gehennam, delent in omne facinus lata divina promulgatione sententiam. *Et capillis capitis sui tergebat.* Dominicos pedes lavat lacrymis, * crinibus tergit. Vacat ab excusatione paupertas ; inhumanitas veniam non habebit, quia in totum sibi natura sufficit ad obsequium Creatoris. *Et capillis capitis sui tergebat.* In peccatrices caput purgandis criminibus refluebat unda, ut sua fonte mulier in novum baptismum suorum dilueret illuviem peccatorum. *Et capillis capitis sui tergebat.* Ut juxta Psalmistam verticem capilli (Psal. LXVII), ex quo ambulaverat in delictis suis, in sanctitatem tali verteret servitute. *Et osculabatur pedes ejus.* Præcesserant intervenientes lacrymæ, ut oscula devota sequerentur, quia lacrymæ satisfactionis sunt documentum, ^b oscula sunt reconciliationis indicia, *Et ungebat unguento.* ^c Mulierem super caput Domini fudisse oleum, alio evangelista referente, cognovimus (Matth. xxvi) : non est ergo quod facit hæc mulier mollis et carnalis obsequii, ^d sed plene humanitatis est sacramentum ; quia ^e in capite Christi Deus est, in pedibus evangelizantium pacem. ^f Orate, fratres, ut et nos in unguine Domini com-

vestigia accubitionis super strata, vel lectisternia, mox hic adhuc apud omnes non obtinuerat. Quod processu temporis evenisse credunt interpretes ex imitatione Persarum et Chaldæorum. Certe Salvator, et in hoc Pharisæi convivio, et in ultima discipulorum coena lectis incubuit. Ita vero jacebant, ut pedes versus mensam, et caput anteriorem partem respiceret. Accumbebant detractis calceis, et soleis, quas postea servus, quem Romani vocabant *ad pedes*, custodiebat.

* Heri quoque servorum suorum capillis tergebant manus.

^b Vide Hebr. II, 24, et alibi sæpius ; et consule Wowerum ad Minuc. Octavium pag. 48.

^c Dubium an Chrysologus putaverit hanc eandem fuisse mulierem de qua Matthæus xxvi. Aliam ab eo existimatam crederem ; illam enim vocat absolute mulierem, hanc vero per particulam *hæc* determinat, quasi dicat *hæc mulier de qua loquimur.* Chrysologo conveniunt cordatiores interpretes. Alius hic locus, alius Christi sermo. Obmurmurat Pharisæus, non Judas ; et diversa propemodum est obmurmurationis causa : hic mulieris attactus, illic unguenti perditio redarguitur.

^d Orientalibus humanitatis officium fuit, prædentibus et cœnantibus caput pedesque unguento delinire : cujusmodi officio femine potissimum fungebantur, quibus magis quam a viris res unguentaria curabatur. Vide I Samuel VII, 43, et hic Maldonatum. Mira ait pro oleo capiti effuso, obsequium significari Christo Domino exhibitum ; pro oleo effuso pedibus, humanitas præstita apostolis et successoribus. Quod si mulier Ecclesie personam agens, quæ est et aliorum interpretum mens, obsequium dimidiasset, non totum

A mereamur aliquatenus computari, et ungamur unguento quod pedibus funditur Salvatoris : quia sicut oblatio est, cum offertur unguentum ; ita et chrisma perfectum est, de Dominicis vestigiis cum redundat. Cujus autem mulier ista typum præferat, vel quam magnum præfiguret arcanum, donante Deo, tunc dicemus, quando ea quæ sunt in sequentibus exponentur.

SERMO XCIV.

De eadem, et Pharisæo murmurante, ac Christo respondente.

Quoniam sermone proximo partem primam hodiernæ percurramus lectionis, admirati pariter sumus quo fervore, qua fide, quali ausu, quanta obsequii novitate, peccatrix mulier ipsius vestigia contigerit Salvatoris : modo quid Pharisæus tacens dixerit, quid Christus, cui loquantur tacita, responderit, audiamus. *Videns, inquit, Pharisæus, qui vocaverat eum, ait intra se dicens : Hic si esset propheta, sciret utique quæ et qualis est mulier quæ tangit eum (Luc. vu).* Pharisæe, quod conspicias non est ignorantia, sed potestas ; est divini judicii, non erroris humani. Pharisæe, erras, nescire magis potuit si fuisset propheta, quia prophetia non est humani arbitrii, muneris est divini : unde propheta ^b solet non quantum vult, sed quantum dederit ille ⁱ qui tribuit prophetiam. *Hic si esset propheta, sciret utique quæ et qualis est mulier quæ tangit eum.* ^j Mulieris malæ tactus urit male conscium, parem polluit, suspectam notat, hominem malæ voluntatis infamat : cæterum peccatrix fit bona, fit sancta, fit innocens, cum tetigerit veniæ largitorem. Stercora contingunt, sed non inquinant solem. ^k Medicum cum tangunt vulnera, pe-

Christi corpus mysticum unxis et. Integrum præstitit, dum Christum caput Ecclesie, et sacerdotes verbiq; Dei præcones, qui pedes sunt, unguento perfudit.

* Quia idem Deus, qui est in capite Christi, est etiam in pedibus ejusdem corporis mystici, in quibus sunt prædicatores Evangelii, qui ideo pedes Christi dicuntur, quia Christus tamquam caput illos præcellit, illuminat, ac regit, ut sequantur vestigia ejus, prout dicitur infra, serm. 95. Verumtamen observandum est, in toto hoc corpore mystico Christi et Ecclesie, Deum diverso modo inesse. Siquidem est eminentissime in capite Christi, hoc est in humanitate Christi per hypostaticam unionem ; in pedibus Christi, hoc est in Ecclesia, quæ præcipue ex gentibus conflata est, per fidem adest et gratiam, atque internam illuminationem, dirigens eorum actus, gressus, etc. Unxit hæc mulier caput et pedes Christi, et pedibus per caput, et capiti per pedes obsequium præstaret humanitatis, argumento eorum quæ dixit Auditor infra, serm. 173 : *Sicut honor capitis, etc.* Mira.

^f Suadet nobis orare Deum, ut et nos ungamur unguento quod pedibus funditur Salvatoris, hoc est, de Ecclesie sacramentis participemus.

^g Ms. Cæs., *ita profecto chrisma est.*

^h Alii quoque enarratores notant hic Pharisæi errorem, quasi prophetæ omnia scire debuissent. Vide Grotium, Brugensem, et Calmetum.

ⁱ Consule Maldonatum ad hunc locum.

^j Nempe hæc erat Pharisæorum opinio, ex contactu hominum flagitiosorum alios inquinari. Isa. LXV, 5.

^k Ex Latino. Editi, *medicum cum tangit.*

tedo non polluit. Judicam quamvis tangatrens, non potest maculare eum supplicat. Sic peccator cum Dominum tangit, non Dominum sordidat; sed ipse et peccato caret omni, et rapit subito sanctitatem. Probat hoc mulier in profluvio sanguinis constituta, quæ ut * tetigit fimbriam Domini, non fimbriam polluit, sed ipsa mox inquinamento vetustæ caruit passionis. *Hic si esset propheta, sciret utique quæ et qualis est mulier quæ tangit eum.* Phariseus Christum prophetam crederet, si exposita oculis, nota populis si videret. Quid putas crediturus erit, cum mox eum mentis suæ arbitrum, cordis sui judicem, testem conscientiæ suæ, cogitationum suarum dederit cogitorem? Putasne vel tunc fatebitur Deum, quem modo post virtutes tantas judicat nec magistrum? *Hic si esset propheta, sciret utique quæ et qualis est mulier quæ tangit eum.* Mulier habebat vulnus, sciebat illud, et ideo taliter tanti vulneris medicum perquirebat; Phariseus perfidiæ morbo saucius, superbiæ flamma febriens, per phrenesim senesciebat insanum. Hinc est quod Christus illuc primum curam vertit, ubi ignota sæviebat infirmitas, ut cœlestis medicus uno medicamine duos curaret aegrotos. *Videns Phariseus qui vocaverat eum, ait intra se, dicens.* Cui, quia intra se cogitaverat Phariseus, Christus publica voce respondit: et dum Pharisei cordis patefecit arcenum, ipsum fuisse totius prophetiæ demonstrat auctorem. *Respondens, inquit, Jesus, ait: Simon, habeo tibi aliquid dicere.* Tibi, cui opus est medicina, et nescis quærere medicinam; tibi, qui Deum magistrum vocas, et Dei deseris disciplinam: ignoras quoniam magistro magnam facit injuriam, qui se discipulum fatetur ejus, cujus non sequitur institutum? Nam sicut discipuli probitas laus est magistri, ita magistri vituperatio discipulus nesciens disciplinam. *Simon, habeo tibi aliquid dicere. Respondit, magister, dic.* Iterum, *magister, dic,* et non Deus dic. Jam jam Deum sentiens, quem vocat magistrum. *Duo, inquit, debitor es cuidam feneratori: unus debebat denarios quingentos, et alius quinquaginta. Non habentibus illis unde redderent, donavit utrisque; quis ergo eum amplius diligit? Respondens Simon dixit: Æstimo quod is cui plus donavit. Et Dominus, recte judicasti.* Audistis quemadmodum cœlestis creditor totum debitum charitate compensat, et ad incrementum totius feneratoris amoris solius exigit et requirit usuram. Plectendus debitor, qui dilectione sola suam

* Ex Latinio. Alias, *tangit.* Ex præcepto Moysis Num. xv, 38, Hebræi quadratorum palliorum oras teniola ornabant, addebantque angulis paniculos, vel fimbrias Græce *Κράσπιδά* ex lino, vel cannabe cœrulea. Hoc vestiam genus gestasse Christum testatur hemorroïssa.

† Sic emendat Latinus. Alias, *mundana voluntate,*
 † In Novatianos insurgit, qui nihil spei relinquebant iis qui semel peccaverant; docebantque impie

nam acceperis per obirographum legis, stipulanti Deo spondisse tu non potes diffiteri. Sed dum te per vitia carnis in latum instar suis demergis, et quadrupedum more vivens qua præditus es ratione privaris, et in gurgite criminum boni malive perdita discretionem confundis, et divinæ legis substantiam dissipas,^b mundana voluptate captivus, factus es gloriosi feneratoris debitor luctuosus, cui deficientibus virtutum lucris criminum multiplicatur usura. Sed licet in hac re cecideris, licet fueris in ista devolutus,^c vide ne desperes: homo, remansit tibi unde piissimo satisfacias creditori. Absolvi vis? Ama. *Charitas cooperiet multitudinem peccatorum (Joan. iv).* Negationis criminis quid pejus? et tamen Petrus amore solo valuit hoc delere, probante Domino, cum dicit: *Petre, amas me (Joan. xxi, 12)?* Inter omnia Dei præcepta amor obtinet principatum. *Diliges, inquit, Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua, et ex tota virtute tua (Matth. xi).* Ama ergo, homo, Deum, et amato totus, ut possis omnia sine labore vincere et delere peccata. Tenere militiæ, delicati conflictus est amore solo de cunctis criminibus reportare victoriam, sicut ex sequentibus elucescit. *Conversus, inquit, ad mulierem, dixit Simoni.* Quid est, quod conversus ad mulierem, Simoni loquitur Christus? Quia cum pœnitentem respicit, arguit oblatrantem. *Dixit Simoni: Vides hanc mulierem? Intravi in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti, hæc autem lacrymis rigavit pedes meos, et capillis capitis sui tersit; osculum mihi non dedisti, hæc autem ex quo intravi non cessavit osculari pedes meos; oleo caput meum non unxisti, hæc autem unguento unxit pedes meos. Propterea, dico tibi: dimittuntur illi peccata multa, quoniam dilexit multum; cuius autem minus dimittitur, minus diligit.* Probatum est quia dilectio delet et abluit universa peccata. Quid est autem quod dixit: *Cui minus dimittitur, minus diligit?* Ergo ad peccandum satis est ut major charitas comparetur? Absit. Charitas de præteritis subvenit, non liberat de futuris; charitas nescit peccare cum diligit charitas non est charitas, si delinquit; charitas Dei custos est sanctitatis. Fratres, si nos esse peccatores novimus, et esse nolumus peccatores,^d pedibus Christi demus lacrymas, spargamus capillos, figamus oscula, pietatis oleum tota devotione fundamus; ut dicatur nobis: *Dimittuntur vobis peccata multa, quia dilexistis multum.* Imitemur hanc mulierem, quam conspicimus non solum caruisse peccatis, sed ad totum sanctitatis verticem pervenisse. Quæ sit autem hæc mulier, quia hodiernus sermo charitatis nos distulit, sicut jam promisimus, in sequentibus Deo auctore pandemus.

non posse ab hominibus peccata dimitti.

^d Hi pedes sunt sacerdotes confessarii, ad quorum pedes peccata sunt deponenda per confessionem, dando lacrymas contritionis, spargendo capillos affectionis, peccata ore proprio nudando, amoris oscula figendo, Deum toto corde diligendo, oleum pietatis fundendo, et peccatorum satisfactionem exhibendo. Lege infra, serm. 95. MIRA.

SERMO XCV.

De eadem, ubi de Magdalene allegorica conversione.

Omnia quæ a Christo corporaliter gesta referuntur, sic subnixæ sunt historica veritate, ut plena semper sacramentis cœlestibus comprobentur. Et quia, quod erat in facie lectionis jam perstrinximus sermone repetito, orate ut, sicut promisimus, interna ejus, Spiritu sancto revelante, pandamus. In honore est dictio, quæ Dei facta humana tantum expositione depromit. *Rogavit, inquit, Dominum quidam Pharisæus ut manducaret cum illo (Luc. vii).* Pharisæus, fratres, a catholicus dicitur Judæorum; nam et resurrectionem credit, et a Sadducæo resurrectionem negante dissentit. Hinc est quod rogat Christum, id est, resurrectionis auctorem, ut manducet cum illo: quia qui convivit Christo, mori nescit, ulique vivit semper. *Rogabat Dominum ut manducaret cum illo. Rogas, Pharisæe, ut manduces cum illo; crede, esto Christianus, ut manducas ex illo. Ego sum, inquit, panis qui de cœlo descendi (Joan. vi).* Semper Deus majora tribuit quam rogatur; nam se manducandum dedit, qui rogabatur, ut manducandi secum fiduciam largiretur; et tamen sic hoc dedit, ut illud quod postulatus est non negaret. Nonne promittit hoc et sponte discipulis suis? *Vos qui perseverastis mecum, manducabitis et bibetis in mensa mea in regno meo (Luc. xxi).* Christianæ, qui se tibi hic manducandum dedit, quid suum tibi denegare poterit in futurum? Et qui tantum tibi viaticum paravit ad victum, quid in illa tibi mansione perpetua non paravit? *Manducabitis in mensa mea in regno meo.* Audisti Dei convivium, sollicitus non sis de qualitate convivii. Qui pervenire regis meretur ad mensam, manducabit quidquid regni dominatio possidet et potestas; sic qui ad convivium venerit Creatoris, habebit in deliciis suis quidquid continetur in creatura. Sed ad cœpta redeamus. *Et ingressus domum Pharisæi.* Quam domum? Nempe synagogam ingressus accubuit. In synagoga, fratres, tunc accubuit, quando occubuit Christus: sed corpus suum Ecclesiæ transmisit ad mensam, ut esset cœlestis caro manducaturis gentibus ad salutem. *Nisi manducaveritis carnem Filii Homnis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis (Joan. vi).* Quem admodum autem manducetur caro Christi,

a Pharisæorum secta antiquissima censetur, quamvis Hieronymus in Isai. viii scribat ex schola Hillel et Saminai profluxisse. Eorum mores, instituta, superstitiones habes apud Calmetum Diction. Bibl. Cæterum eos credidisse animam immortalem, specie quadam metempsychoseos admissa, existentiam angelorum, et corporum resurrectionem, contra ex Act. xxiii, 8; Josepho Antiq. lib. xviii coq. 2 et de Bello lib. ii cap. 12.

b Sadducæi pluribus erroribus inquinabantur. Nam animam rationalem, quam in hominibus fatebantur, immortalem esse perfracte negabant. Joseph. lib. ii de Bello, cap. 12, Angelorum existentiam habebant ad instar fabulæ, Act. xxiii, 8; Matth. xxii, 23; Marc. xii, 18; Lucæ xx, 27; Deumque corporeum asserebant. Arnobius lib. iii pag. 100. Et ab eo providentiam abstulerant. Josephus ubi supra. Unde et alterius vitæ

A quomodo bibatur et sanguis ejus, norunt illi qui sunt sacramentis cœlestibus instituti. *Ece, inquit, mulier quæ erat in civitate peccatrix. Quæ mulier? Ecclesia sine dubio. In civitate peccatrix.* Civitate qua? Illa de qua dixerat propheta: *Quomodo facta est meretrix civitatis fidelis Sion (Isai. i)?* Et alibi: *Vidi iniquitatem et contradictionem in civitate, et iniquitas et labor in medio ejus et injustitia, et non defecit de plateis ejus usura et dolus (Psal. lvi).* In civitate ergo perfidiæ septa muris, superbiæ turribus communita, distincta iniquitatum plateis, obserata contradictionum portis, depicta doli fucis, indurata silicibus usurarum, negotiorum doloribus aggravata, infamata lupanaribus, id est, idolorum templis, mulier hæc, id est Ecclesia, gravissimum trahebat reatum ex tanta præcedentium colluvie peccatorum. Sed ubi audivit venisse Christum ad domum Pharisæi, id est, ad synagogam: ibi, hoc est, ad Judaicum Pascha, passionis suæ mysteria tradidisse, aperuisse sui corporis et sanguinis sacramentum, manifestasse nostræ redemptionis arcanum, Scribas velut pessimos despiciens janitores. *Væ vobis legisperitis, qui tulistis clavem scientiæ (Luc. xi)* Irruptis contradictionum foribus, contempto ipso chori Pharisæi principatu, ardens, anhelans, æstuans ad totum legalis convivii penetrale pervenit: ibique reperit Christum inter amoris epulas et dulcia pocula traditum, Judaicam occubuisse per fraudem, juxta illud propheta: *Quoniam si inimicus exprobrasset mihi, supportassem atque; et si is qui oderat me, super me mala locutus fuisset, abscondissem me utique ab eo: tu vero, homo unanimis, dux meus et notus meus, qui mecum dulces capiebas cibos, in domo domini ambulavimus cum consensu (Psal. lvi).* Ut cognovit accubuisse Dominum in domo Pharisæi, id est, in synagoga omni dolo, tota fraude addictum, passum, crucifixum et sepultum; tamen a fervore fidei tanta ista non retardatur injuria, sed portat unguentum, portat Christiani obrismatis oleum: et quia Christi faciem videre non meruit corporalem, stat retro non loco, sed tempore, inhæret ejus vestigiis, ut sequatur; et jam desiderii plus quam consentiæ lacrymas fundit, ut quem abeuntem videre non meruit, mereatur videre redeuntem. Lacrymas ergo ad pedes Domini profuso amore perfundit; dum pedes evangelizantium regnum ejus bonorum operum ma-

D præmia et penas. Præ cæteris corporis resurrectionem pro viribus impugnabant. Quapropter successu temporis, nam eversis Hierosolymis pestis hæc parumper desæviit, vires iterum sumptura, imperator Justinianus, sancita lege, ab imperii finibus adiecit, ultimoque supplicio damnavit.

c Non omnibus enim sacra religionis mysteria pandebantur. Aug. tract. 96; *Catechumenis sacramenta fidelium non producuntur.* Et eucharistiam præcipue sub arcani disciplina latuisse norant omnes. Consule Origenem, lib. contra Celsum.

d In hac muliere Ecclesiam figurari docet etiam Ambrosius, lib. vi in Lucam, cap. 13; et Gregorius. homil. 33 in Evangel.

e Usurarii duri ut silices, damnantur ab SS. Patribus apud Suicerum. II pag. 1273.

nibus tenet, lavat lacrymis charitatis, confessionis labiis osculatur, et totum misericordiae profundit unguentum, donec conversus ad eam; quid est conversus? hoc est, reversus, dicat Simoni, dicat Pharisæis, dicat negantibus, dicat populo Judæorum: Intravi domum vestram, aquam pedibus meis non dedistis. Et hæc quando dicit? Quando venerit in majestate Patris sui, et segregabit justos ab injustis quasi pastor qui segregat oves ab hædis; et dicet: *Esurivi, et non dedistis mihi cibum, sitivi, et non dedistis mihi potum; hospes fui, et non suscepistis me.* Hoc est dicere, Aquam pedibus meis non dedistis; hæc autem, dum meorum pedes lavat, pedes ungit, pedes osculatur, fecit servis* quod vos Domino non fecistis (*Matth. xxv*), fecit pedibus quod capiti vos negastis, impendit minimis quod vos vestro denegastis auctori. Tunc dicit ad Ecclesiam: Dimittuntur tibi peccata multa, quia dilexisti multum. Quia tunc erit remissio peccatorum, quando tollitur materia tota peccandi, quando corruptio inducit incorruptionem, quando mortalitas immortalitatem consequetur, quando peccati caro caro totius efficietur sanctitatis, quando terrena servitus cœlesti dominatione mutabitur, quando militia humana divinum promovebitur ad regnum. Orate, fratres, ut et nos in parte Ecclesiæ constituti, ad ea quæ numeravimus pervenire mereamur, auctore ipso Christo, cui est honor et gloria cum Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XCVI.

De parabola zizaniorum ^b.

Si dicta vel facta Christi passim carnalibus sensibus ^c subjicerentur, torpesceret animus meus, vacaret, dormiret ingenium, cor tabesceret, exstingueretur quidquid humani vigoris est et caloris. *Proposuit*, inquit, *illis parabolam* (*Matth. xiii*). Sicut in lapide friget ignis, latet ignis in ferro, ipse tamen ignis ferri ac lapidis collisione flammatur; sic obscurum verbum verbi ac sensus collatione resplendet. Certe si mystica non essent, inter fidelem fidelemque, inter impium atque pium discretio non maneret, et esset devotus sicut contumax, iners sicut qui laborat, pervigil ut ille qui dormit: nunc vero cum petit anima, mens pulsat, quærit sensus, sperat pietas, fides exigit, meretur intentio, apparet et sudantis fructus, et poena desidis, et justitia largitoris simul, quia plus accepta sapiant quam possessa, inventa magis quam subjecta ^d delectant. Hinc est quod doctrinam suam Christus parabolis velat, legit figuris, sacramentis operit, reddit obscuram mysteriis. *Proposuit*, inquit, *illis parabolam*. Illis, hoc est, non suis, sed extraneis, inimicis atque non amicis; spectantibus ad calumniam, non

audientibus ad salutem. *Ideo in parabolis*, inquit, *loquor eis, quia videntes, non vident; et audientes, non audiunt, neque intelligunt.* Quare? Quia qui calumniatur præterita, videre præsentia non meretur; neque dignus est agnoscere gratiam, qui legem ne cognosceretur, abscondit. *Væ vobis*, inquit, *legisperitis, quia tulistis clavem scientiæ; ipsi non introistis, et eos qui introibant, prohibuistis* (*Luc. xi*). *Proposuit*, inquit, *illis parabolam, dicens: Simile est regnum cœlorum homini.* Et quid offendit Christus, si in similitudinem hominum factus est, ut pereunti humano generi subveniret? Scandalizat Dominus, si, ut manumittat servos, inveniatur in habitu servitutis? quando quidquid est majestas futuræ, quidquid adventus et regni, ecce homini comparatur. *Simile est*, inquit, *regnum cœlorum homini qui seminavit bonum semen in agro suo; cum autem dormirent homines, venit inimicus ejus, et superseminavit zizania in medio tritici, et abiit.* Audistis quemadmodum sator mundi rerum principia bona sevit, nec ullum malum ab originis processit auctore; ab inimico superseminatum est malum, malum ^e non est a rerum parente procreatum. *Et vldit Deus*, inquit, *omnia quæcumque fecit, et ecce bona valde* (*Gen. i*). Bona, et valde bona: nam quem Deus faciens vocavit mundum, inficiens reddidit inimicus immundum; et hominem quem Deus in paradiso deliciarum collocavit ad vitam, inimicus in hac laboris vita detraxit ad mortem; et affectum quem carni Deus inseruit per naturam, inimicus in parricidium per invidiam commutavit. Cain probat hoc qui primus germano sanguine terram tinxit, et in exitum fraternali ^f mortis dignus exstitit dedicator (*Gen. iv*). Sic ex discordia nata mors semper humanam scindit et separat charitatem. Et quia longum est ire per singula, vel pacis aperire compellimur, inimicus qualiter bonis mala, virtutibus vitia, vitalibus mortalia, nostram semper superseverit ad ruinam. Nonne ex uno homine Deus omnem replevit terram, et semine ex uno pius sator totum genus hominum tantam multiplicavit ad messem? Sed inimicus mox homines in unum redegit omnes; et superseminando mala quod bene satum fuerat, delevit diluvio, non rigavit. Sic legem divinis et veracibus satam præceptis, humanis et mendacibus fucavit inventis: ut de sacerdote fieret persecutor, de doctore depravator existeret, de defensore legis redderetur inimicus. Sic creaturas ad agnitionem conditas Creatoris, ut nosceretur Deus, deos esse mentitus est. Hinc sapientes sæculi fecit stultos, speculatores mundi docuit nihil videre, professores scientiæ fecit scientiam non habere, inquisitores rerum omnium dimisit ignaros. Sic evangelicam segetem satam cœlesti semine hæretica zizania superseminando confu-

pretem.

^c Alias, *subjacerent*.^d Crasse igitur Manichæi ex sequentibus Evangelii verbis colligebant naturas ipsas bonas malasque a Deo et diabolo seri, inquit Grotius.^e Cain vocatur *πρωτόφόνος*, *primus homicida*; qua voce carere lexica inquit Suicerus tom. II pag. 884.

* Triplici capite juxta veterum morem debebatur aqua pedibus Christi, uti Domino et advenæ, *Genes. xviii, 4*; *I Regum xxv, 41*; *I Timoth. v, 10*; et uti discubitoro. Vide Athenæum lib. xiv.

^b Zizania, herba notissima, stipula exiliori quam triticus: et lolii species, quæ ex tritico corrupto nascitur: et hæc est zizania Evangelica. Vide Julium Pomponium, Sabinum, veterem Georg. Virgilii inter-

dit inimicus, ut manipulos fidei gehennæ fasciculos faceret, ne triticum fieret cœlestium horreorum. Et quid plura? Posteaquam est ipse in dæmonem conversus ex angelo, ne qua creaturæ in suo statu consisteret, arte, dolis, machinis, fraude contendit. Sed jam præsentis parabolæ verba pandamus. *Simile est regnum cœlorum homini. Cui? Illique Christo. Qui seminavit bonum semen.* Quia in ipso rerum semine nescit malum conditio Creatoris. *In agro suo.* Hoc est, in mundo, dicente ipso Domino, *Ager hic mundus est.* (Matth. xiii, 38). *Cum autem dormierunt homines,* Id est, sancti Patres, patriarchæ, prophetæ, apostoli, martyres, in sopore mortis temporaliter dormientes, quia sanctorum mors somnus est; peccatorum vero mors est, quia in inferno pœnæ vivunt, vitæ pereunt peccatores. *Veniens inimicus ejus.* Id est, diabolus. *Superseminavit zizania.* Superseminavit, non seminavit. Præcedunt Creatoris bona, mala diaboli postsequuntur; ut malum quod est ex diabolo, sit accidens, non natura. *Superseminavit zizania in medio tritici.* Quia diabolus hæreses inter fideles, inter sanctos peccatum, inter pacificos lites, inter simplices dolos, inter innocentes nequitiam gratis serere consuevit: non ut acquirat zizania, sed ut triticum perdat; nec ut reos capiat, sed ut adimat innocentes. Hostis plus ducem quam militem petit; nec obsidet mortuos, sed impugnat viventes: sic diabolus non peccatores quærit capere, quos possidet subjugatos, sed ut justos capiat, sic laborat. *Superseminavit zizania in medio tritici, et abiit.* Quia diabolus impellit quidem viribus ad ruinam, sed posteaquam prostraverit, derelinquit; diabolus non quærit hominem, sed hominis interitum quærit. Fratres, ille malis nostris gaudet, turget ruinis nostris, nostris vulneribus convalescit, nostrum sanguinem sitit, nostra saturatur ex carne, nostris * vivit ex mortibus. Diabolus hominem non vult habere, sed perdere. Quare? Quia ad cœlum unde ille cecidit, non vult, non fert, non patitur hominem pervenire. Et quia nos sermo trahit longius hodie, reliqua differamus, ut et communem relevemus laborem, et quæ dicenda sunt plenius exsequamur. Deus autem noster et mihi dicendi gratiam, et vobis audiendi desiderium donare dignetur.

SERMO XCVII.

De eadem.

Quia festinus antehac sermo, ut communem temperaret laborem, ad totum parabolæ prætereantis non valuit pervenire secretum, nunc reliqua, Domino revelante, pandamus. *Proposuit, inquit, illis parabolam, dicens: Simile est regnum cœlorum homini qui seminavit bonum semen in agro suo; cum autem dormirent homines, venit inimicus ejus, et supersemi-*

* Ms. Cæsen., nostris saginatur ex mortibus.

† Ex ms. Cæsen., Alias, in gramine; cui lectioni adherendo Mita subdit: Id est in herba, juxta illud Isaïæ, xlii, 15: *Desertos faciam montes et colles, et omne gramen illorum exsiccabo: id est, omnem herbam.*

‡ In quadam constitutione Manuelis Comneni, apud

navit zizania in medio tritici, et abiit. Cum autem dormirent homines (Matth. xiii) Insidiator in noctibus latitat, in diebus vigilantes fugit, appetit dormientes, foris conflictum petit, provocat palam spectantibus omnibus, et coram populis vult habere victoriam. Maxime infirmitatis indicium est dormientibus irruisse. *Cum autem dormirent homines, venit inimicus ejus.* Malus numquam non stultus. Qui hic egit inimicus? Esto quod dormierint servi, numquid et Dominus dormiebat? Esto quod oculos servorum sopor clauserit post laborem; numquid et dominantis oculos ulla vicerat lassitudo? Inimice, lucis refuga, vigilasti, laborasti, sed non latuisti: nam, dormientibus servis, Dominus ipse te videt; desertor cœli prævenisti, fecisti, sed non profecisti. Deo perire non potest quod ipse custodit: fraudis auctor, in Dominum non committis, sed in servos, dum facis ut negligentia illorum quod tuæ fraudis est ascribatur. Ille, ille te videt, qui totius et fraudis testis est et laboris. Manent ergo laboris sui fructus beneficientem, manent ei nequitia suæ pœnæ fraudantem; illi triticum ad horreum cœleste portabunt, tu tibi zizaniorum tuorum portabis fasciculos ad gehennam. *Cum autem dormirent homines, venit inimicus ejus, et superseminavit zizania.* Ut quid? Ut periret dominica messis, et hoc ad lucrum quid pertinebat inimici, nisi quod invidia spiritus hominum damnus suum computat lucrum, et quod perierit hominibus, hoc se aestimat acquisivisse? Sed diabolus hoc ideo, ut diximus; tenebris velantibus est molitus, ut adulteratæ messis noxa redundaret ad servos, et hinc pœnam sumerent, unde speraverant palmam. Denique vigilantes servi præ timore, ista cur evenerint expavescunt: hoc metuentes, ne zizaniorum germina ad illorum redirent offensam, quorum conscientia præter jactum boni seminis nil habebat. Hinc est quod auditum sui domini prævenerunt, ne securi de innocentia, reatum de silentio sustinerent: cum vocatur innocens ad reatum, dum purgari aestuat, urget et stimulat cognitorem. *Cum autem crevisset herba et fructum fecisset, tunc, inquit, apparuerunt et zizania.* Quod latet in herba, manifestatur in spica; et quod celatur in germine, aperitur in fructu: sic quos credentes putamus pares, fide dispares invenimus, sic judicii prodit messis quod Ecclesiæ germen occultat. Juxta illud dictum Dominicum: *Ex fructibus eorum cognoscetis eos* (Matth. vii). Flores multi, multitudinem fructuum pollicentur, sed examinati ventorum flabris, ad fructum paucissimi perseverant: sic credentes in Christo multi Ecclesiæ videntur in pace: ubi autem persecutionis procella perflaverit, pauci martyrii reperiuntur in fructu. Sed † Euphemia sancta plus solvit in fructu

Suicerum Thes. Eccles. tom. II, pag. 25, S. Euphemia vocatur Καλλιμάριον, Ita enim Græci plerumque vocabant feminas illas pro Christiana religione mortem oppetentes. De ea meminit Paulinus Nolanus poema 26, pag. 638:

Et quæ Chalcidicis Euphemia martyr in oris,
Signat virginæ sacratum sanguine litus.

quam promisit in flore; quæ, manente virginitatis flore, copiosum martyrii pervenit ad fructum. *Accesserunt inquit, servi patris familias, dicentes ei. Accesserunt, fratres, mente non corpore; non loco, sed fide; dixerunt non clamore vocis, sed cordis tacito cum dolore: Domine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo? Seminasti, non seminavimus: nos quod perfecte facimus, tibi semper nostro assignamur auctori, et tu in iis quæ nobis facienda præcipis, ipse operator assistis. Ergo si nos operis tuis facis esse pro tua dignatione consortes, non nobis solis quod zizania nascuntur ascribas. Domine, aut tecum nos munit innocentia, aut nobiscum te reatus attingit; nos nostro operi non potuimus invidere, magnis sudoribus offensam non potuimus comparare; tu quod vis, unde vis, quando vis, habes, nos præter tuam gratiam nil habemus, per quam stamus, vivimus, novemur et sumus (Act. xvii), et sine qua jacemus, deficimus et perimus. Ergo nos hæc nobis sic laboravimus, ut perirent? Sed quis hoc fecerit, qui solus non dormis, nobis dormientibus, tu vidisti; et si tu vidisti, juste Judex (factum quis scit? ille qui vigilat, non ille qui dormit (Ps. cxxvi), ergo tu prode eum, ut nos quos sic anxios conspicias, facias sic securos. *At dominus, inimicus homo hoc fecit. Inimicus homo hoc fecit; et tu quare hoc cum videres, Domine, permisisti? Quare? Quia timere fraudes non potest, cui nil potest deperire; et quia plus est mixta discernere quam prohibere mixturam, majus est reparare perdita quam illæsa servare; simul quia oportet zizania esse, ut qui probati sunt manifesti fiant (I Cor. xi). Servi autem dixerunt ei, Vis istius et colligimus zizania? Sic devoti servi indefessum promittunt laborem, nec patiuntur Dominicæ messis videre vel temporaliter feditatem; sed Dominus, quem tempora non fatigant, et quando vult potest abolere suæ messis injuriam, vetat dicendo: *Non. Et quare prohibuerit mox revelat. Ne forte colligentes zizania, eradicetis simul cum eis et triticum. Sic imperiti erant cultores, sic operis nescii, sic discretionis scientiam non habentes, ut evellent zizania, eradicarent et triticum? Ubi sunt prophætæ per Dei spiritum prophetantes? Ubi Petrus cui Pater revelat (Matth. xvi)? Ubi Paulus in quo operatur (Gal. ii) et loquitur (II Cor. xii) Christus? Ubi omnes sancti, plane sancti, sed servi, tantum scientes,***

Chalcidicum hic est Chalcidonia. Chalcidone enim in Bithynia, non Chalcidis in Eubœa passa est Euphemia. Ita Sidonius carn. 2 paneg. Anthemii agens de Byzanthio, cui Euris a proxima Chalcedone spirat:

Proxima Chalcidicis sensim tuba temperat Euri.

De Euphemia meminere Ennodius apud Sirmondum tom. I pag. 110, hymn. 17 et pag. 1142, num. 130, ubi ejus leges epitaphium; Calendarium Seldeni, pag. 1339; Mediolanense apud Muratorium; et Frontonis pag. 229; de qua etiam sermonem habuit S. Asterius Amasæ episcopus. Ravennæ fuit templum divæ Euphemiæ sacrum, quod Apollinaris episcopus longo postliminio reversus rite consecra-

quantum singulis scientiarum largitor indulisit? Sed dicis, Hoc occultum nil erat, nil erat ibi occultum, quando aliud videbatur in specie; aliud habebatur in flore; et quod hodie erat zizania, cras in triticum vertebatur: sic hodie habetur hæreticus, qui crastina fit fidelis; et qui ad præsens peccator cernitur, ad futurum justus assistit. Hinc est etiam quod auctor utraque referebat ad messem, id est, usque ad iudicium divinæ patientiæ suæ et nostræ poenitentiae tempus, ut qui de se malo commutarit ad bonum, Dominicum deputetur in triticum, cælestibus horreis aggregandus; qui se de fide fecerit infidelem, gehennæ deputetur incendio. Et quid plura? Si zizania non Dei patientia subveniret, nec Matthæum de Publicano evangelistam, nec Paulum de persecutore apostolum Ecclesia possideret. Denique Ananias eradicare triticum tunc querebat, quando ad Saulum missus, de Paulo talia querebatur: Domine, quanta mala fecit sanctis tuis (Act. ix) hoc est, eradica zizania; quid ad lupum ovis? quid ad contumacem devotus? quid ad persecutorem talis prædicator missus? Sed cum Ananias videret Saulum, Paulum Dominus tunc videbat; cum Ananias persecutorem diceret, tunc Dominus prædicatorem sciebat; et cum ille eum zizania judicaret inferni, Christus eum vas electionis, triticum in cælesti horreo jam ponebat. *Vade, inquit, qui vas electionis est mihi.*

SERMO XCVIII.

De parabola grani sinapis.

Audistis hodie, fratres, quemadmodum grano sinapis tota regni cælestis comparata est magnitudo. Et quid est quod potestatem tantam, sic parva, sic minima immo minimorum minima similitudo concludit? Sic enim ait Dominus: *Cui simile est regnum Dei? Tet est simile aestimabo illud (Luc. xii)?* Cum dicit: *Cui est simile,* quasi quærentis indicat et producit affectum. Et ille solus Verbum, scientiæ fons, dicendi flumen, qui omnium corda rigat, sensus aperit, ingenium dilatat, in invenienda similitudine nunc laborat? Sed quid invenerit audiamus. *Simile est,* inquit, *regnum cælorum grano sinapis.* Quærens in cælo et in terra, nil invenit nisi granum sinapis, in quo potentiam totam supernæ dominationis includat; et illud regnum singularitate potens, æternitate felix, divinitate fulgens, diffusum toto cælo, tota terra dilatatum, in grani sinapis coarctat et concludit an-

vit; ibique divæ Irsana ab Hermacora Aquileis episcopo, divique Marci discipulo accepta reposuit, teste Rubeo Histor., Ravenn., et ex eo Bacchinio in Agnelli Pontificali tom. I pag. 131. Pronum autem est credere in eadem ecclesia homiliam hanc habitam fuisse a Chrysologo. Ibidem enim, non in aliis ecclesiis Ravennatibus, habebantur Missæ ad populum, id est *solemnes* in quibus episcopus concionabatur.

^a Ex mss. Cæsen. et Vallicell. Editi, quod per te facimus.

^b Ex editione Mitæ. Aliæ: Plus est mystica discernere quam prohibere mysterium.

^c Huic sermoni nonnulla deesse videntur.

gustias? *Simile est regnum cœlorum grano sinapis.* Spes ista est credentium tota? Expectatio ista est fidei summa? Ista est felicitas virginum longis continentiæ laboribus comparata? Ista est gloria martyrum totius effusione sanguinis conquisita? Hoc est quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit (I Cor. 11)? hoc est quod ineffabili sacramento diligentibus Deum promittit Apostolus esse præparatum? Fratres, non facile Dominicis moveamur in dictis; nam si *infirmum Dei, fortius est hominibus; et stultum Dei sapientius est hominibus* (I Cor. 1), hoc minimum Dei tota magnitudine mundi magnificentius invenitur; si modo hoc granum sinapis nos sic nostris seminemus in mentibus, ut intelligentiæ magnam nobis in arborem crescat, et sensus altitudine tota levetur ad cœlum, ac totos scientiarum diffundatur in ramos atque ita nostra ferventia vivido fructus sui sapore succendat, et ita igne seminis sui toto nobis ardeat, et flammetur in pectore, atque nostræ ignorantie totum nobis auferat sua degustatione fastidium. *Simile est regnum cœlorum grano sinapis, quod acceptum homo misit in hortum suum, et crevit, et factum est in arborem magnam, et volucres cœli requieverunt in ramis eius.* Grani sinapis, sicut dicit, instar est regnum Dei, quod de supernis affertur verbo, suscipitur auditu, fide seritur, credulitate radicalur, spe crescit, confessione diffunditur, virtute tenditur, et dilatatur in ramos, ad quos vocat aves cœli, id est, spirituales sensus, atque in ipsis eas quieta suscipit manione. Veniat hæreticus, veniat, quia redeuntibus Ecclesiæ semper patescit ingressus; veniat, audiat, et pietati Dominicæ jam desinat oblatrare. Si cœlestis regni majestas omnis ad grani sinapis similitudinem venit, quid quæritur quod Deus ad hominem, Dominus^a servi descendit in formam? Sic enim venit, hæretice, ut tibi totum per fidem cresceret, cui jam totum defecerat per naturam. *Simile est regnum cœlorum grano sinapis.* Sed sinapis revertamur ad granum: sic tota regni summa manet, et consistit in regno cœlorum. Christus est regnum cœlorum, qui, ^b velut granum sinapis, in hortum virginei corporis missus, orbe toto crucis^c in arborem crevit, ac tantum dedit fructus sui saporem, cum teritur passione, ut quidquid est vitale suo saporaret et condiret tactu. Nam sicut in integritate grani sinapis virtus

^a Contra Christi humanitatem negantes insurgit; in Eutychem præ cæteris, sibi coævum, de quo S. Leo ad Julianum, Coensem episcopum, epist. alias 11, nunc 25, ait Eutychem unigenitum Dei Filium sic de utero B. Virginis prædicare natum, ut *humani quidem corporis speciem gesserit, sed humanæ carnis veritas Deo unita non fuit.* Valentianus, Apollinaris, Manichæi nullam in Christo humanæ carnis dixere veritatem.

^b Similia his habet Hilarius, Comment. in Matth. xiii, tom. I, pag. 755 recent. edit., ubi Christum grano sinapis comparat.

^c Minimum, aliorum comparatione, est granum sinapis. Sed in calidioribus locis longe super humanam staturam assurgit, et arborescit. Id quod in agro Babylonensi de sesamo et milio fieri testatur Herodotus.

^A habetur occulta, apparet vero virtus ejus vehementissime si teratur; ita Christus corpore teri voluit, qui suam noluit latere virtutem. Et nos, fratres, teramus istud granum sinapis, ut ejus vim in hac similitudine sentiamus. Christus rex, quia tota ipse est origo regnandi; Christus regnum, quia in ipso est regni sui tota majestas; Christus homo, quia totus homo reparatur in Christo; Christus granum sinapis, unde magnitudo tota Dei, tota hominis exiguitate minoratur. Et quid plura? Omnia ipse factus est, ut in se repararet omnes; Christus homo accepit granum sinapis, hoc est, regnum Dei accepit homo Christus, quod habuit semper Deus Christus; misit in hortum suum, hoc est, in Ecclesiam sponsam. Hujus horti sæpe meminit in Canticis Canticorum, dicendo: *Hortus clausus* (Cant. 14). Ecclesia hortus est Evangelii vomere orbe toto diffusus cultura, clausus stimulis disciplinæ, ab omni pessimo gramine apostolico labore purgatus, fidei plantariis, liliis virginum, rosis martyrum, confessorum viriditate amœnus, fragrans floribus sempiternis. Hoc itaque granum sinapis in hortum suum misit Christus, id est, promissione regni sui, quod radicatum est in patriarchis natum est in prophetis, crevit in apostolis, in Ecclesia fecit arborem magnam, multiplices dedit in donationibus ramos, quos enumerat Apostolus, dicendo: *Alii datus est sermo sapientie, alii verbum scientie, alii cura sanitalum, alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum* (I Cor. xii). Audistis, fratres, istud granum sinapis in arborem quam prorupit, audistis quas fundavit radices, audistis quales quantosque se jam^d diffuderit et severtit in ramos, in quibus cœli, non aeris, aves, in pennis sapientiæ et prudentiæ volatu, fidei securitate requiescant. Et tu audi, si vis terrenas bestias non timere, si vis evitare aves rapaces, voraces vultures, hoc est, aves aereas, quæ sunt omnes nequitiæ spirituales; elevare a terra, terrena deserere: sume alas columbæ prophetiæ deargentatas (Psalm. lxxvii), sume pennas divini Solis fulgore radiatas, evola in specie auri, ut in tantis et talibus ramis jam nullis laqueis attentanda requiescas semper, et de volatu tali valida, et de tanta mansione segura. De similitudine sequenti, sequenti verbo, Domino docente, declarabimus.

^D ^d Hoc est, abbreviatur, ut psalm. lxxxviii, 14: *Minorasti dies temporis; ubi Hebræus legit abbreviasti.* MITA.

^e Futuram evangelicæ doctrinæ vim et incrementum prædicit Christus. Quam late vero et quam cito sparsum fuerit verbum Domini eruitur ex Actis Apostolicis, Epistolis Pauli, et scriptoribus sequentis sæculi. Confer Iræneum, lib. 1 cap. iii; Origenem, homil. iv in Ezechiel; Arnobium, lib. ii; Athanasium, in epist. synodica, apud Theodoretum histor. lib. 4 capit. 3; Hieronymum, epist. ad Evagrium; Chrysostomum, serm. de Pentec. Tertullianus, qui scribebat circa annum 200, inter nationes Christo subditas, commemorat: *Getulorum varietates, Mavorum multos fines, Britannorum inaccessa Romanis loca, Sarmatarum, Dacorum, et Scytharum et multarum gentium Romanis ignotarum, etc.*

SERMO XCIX.

De parabola fermenti.

Bene occurrit hodiernæ series lectionis, ut evangelica mulier mater nostra acciperet a Domino fermentum, per quod nobis hodie hoc templum tantam sanctitatis exigeretur et surgeret in massam. Sic enim incepit Dominus: *Cui simile æstimabo regnum Dei? Simile est fermentum, quod acceptum mulier abscondit in farinae mensuris tribus, donec fermentatum est totum* (Luc. viii). Bonus Dominus, amator suorum Christus, regni sui similitudines iterat, variat comparationes, quas non de occulto sumit, non capiat de cœlestibus, sed profert de quotidiano usu, de communi conversatione proponit, ut ad omne genus hominum perveniat, quod est omnibus profuturum, juxta illud prophetæ: *Audite hæc, omnes gentes, auribus percipite, omnes qui habitatis orbem, qui que terrigenæ, et filii hominum, simul dives et pauper* (Ps. xlviii). Si quid de divinitatis occulto, si quid de secreto regali, si quid de penetralibus divitum afferet in medium, hoc nesciret pauper, non caperet mediocritas, notum simplicitas non haberet: nunc vero loquitur nota diviti, usitata pauperi, omnibus vitæ ipsius necessitate vernacula, quia homo in Devotione quæritur, non discernitur in ejus vocatione persona. Sed lectam similitudinem replicemus. *Cui simile, inquit, æstimabo regnum Dei?* Sic dicendo appendit animos auditorum, et attonitos reddit stupore toto, quid regno Dei, quid imperio divino valeat comparari: atque illis mente per multa et magna pervagantibus cœli Dominus in hospitio pauperis, in manu ^b panicoctariæ mulieris regni sui invenit et format exemplum, dicendo: *Simile est fermentum, quod acceptum mulier abscondit in farinae mensuris tribus, donec fermentatum est totum.* Ante regnum suum grano sinapis comparabat, nunc illud efficit simile fermento. Ante sinapis granum memorat accepisse virum, mulierem nunc asserit accepisse fermentum. Dicit ante exiguum semen virum sevisse in magnæ arboris incrementum, mulierem modo fermentam. breve ad profectum totius massæ abscondisse manifestat. Vere, sicut dixit apostolus Paulus: *Neque vir sine muliere, neque mulier sine viro in Domino* (1 Cor. xii). Ad unum regnum diversum sexum varia similitudo perducit, neque virum separat a muliere vocatione Christiana, quos Deus conjungit, natura sociat,

^a Deductum a verna, servo scilicet domi nato.

^b Ita plurimæ editiones. Aliæ cum ms. Vallicellano, *panicoctariæ*. In Consuet. Tolosæ part. ii, rubrica de debitis, apud Du Cangium, *pancoctariæ*. Barbarum verbum miratur Pignorius, de Servis. A *furno* dicebantur penes Latinos. Vide lib. xii de Fundo instructo, etc.

^c Vere mulier non est pars parabole, nisi velis dicere cum Chrysologo, infra, et aliis, Ecclesiam significare. Ideo autem nominator magis quam vir, quia pinsendi officium magis muliebre est quam virile.

^d Granum sinapis, si conteratur, accenditur, et in vim suam excitatur; et naturali quadam acrimonia lacrymas edentibus elicit. Unde Latins adagium: *Sinapi vicitiora, pro mastam ducens vitam.*

^e Ita pro tribus satis, Lucæ xiii, 21; Matth. xiii,

^A et mira similitudine similes reddat habitus, forma componit, et facit Deus, ut si homo unus due, duo unus, alter ipse homo in copula conjugati; ne sit aut singularitas destituta, aut confusa conjunctio. Sed quare has similitudines regni sui Dominus per virum ^e producit et feminam? Quare majestatem tantam vilibus, tam disparibus format exemplis? Fratres, pretiosum latet in hac vilitate mysterium, dicente Apostolo, *Mysterium hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia* (Ephes. v). Comparationibus istis humani generis negotium geritur principale, per virum et mulierem mundi causa scœulis tractata finitur: Adam primus homo, mulier prima Eva, ab arbore scientiæ boni et mali (Gen. iii), ad evangelici stnapis ardorem deducuntur, ut oculos quos illecebrosa arbor aperiendo cluserat, ^B sinapis arbor grani sui collyrio et ^d acritudine ipsa dum claudit aperiret, ut ora quæ venenosæ arboris gustus infecerat, salutaris arbor flammeo gustus sui sapore sanaret; et ista arbor igneo pastu suo conscientiam toto conversationis sue ardore succenderet, quam frigidam illa toto jam rigore perfecerat. Neque hic jam vel agit, vel confunditur nuditas, ubi hominem totum tegit venia, fidei facit cadere vestitus: sed hoc per granum sinapis, quod accepit vir, confertur feminæ. Quid vero per fermentum quod accepit mulier, confertur homini, sollicitius perscrutemur. *Simile est, inquit, regnum Dei fermentum, quod acceptum mulier, abscondit in farinae mensuris tribus.* Res de usu geritur: vir in agro sinapis arborem serit, domi mulier fermentum procurat, et panes præparat alimonie, quia virum foris expectat labor, intus mulierem domestica cura constringit. Hinc est quod Sara sterilis et anus ex ista præparatione fermenti, et ^e ex tribus mensuris, tres subcinericios panes dominice hospitalitati offert mystico et apponit obsequio (Gen. xviii), ut sterilitas mundi tota senectute conclusa, in mensuris tribus, ^f hoc est, in æqualitate Patris, et Filii, et Spiritus sancti, fermentum fidei collocaret, et Domino suo tres panes poneret confessione Trinitatis; atque pro munere hoc totam Christiani germinis fecundaret ad prolem. Sed ad proposita redeamus. Mulier accepit a Deo fermentum fidei, quæ accepit a diabolo perditionis fermentum; abscondit in mensuris tribus, hoc est, ^g in tribus hominum temporibus, quod

^D 33, legit Chrysologus cum Aræho. Satum autem, vel *seach*, tertia pars est *bathi*, seu *epha*. Capit autem sex *cabos*, scilicet sesquimodium Italicum. Sed cur tria dicit? Quia tria sata erant, ut videtur, mensura unius cocturæ. Abraham tria sata coxit, Genes. xxviii, 6; totidem Gedeon, Judic. vi, 19; et epha unum, quod ad idem recurrit, Anna Samuelis mater, I Reg. i, 24.

^f Vetustior hæc vel similis expositio et relatio, cujus meminit Hilarius Comment. in Matth. tom. I cap. 43 pag. 735: *Quamquam ad fidei sacramentum, id est Patris, et Filii, et Spiritus sancti unitatem, tres farinae mensuras esse referendas, sensisse multos meminerim.* Quam tamen merito improbat et refellit.

^g Ambrosius lib. vii, in Luc. de Comparat, regni caelest. ad. ferm. simile quid habet: *Et quia in tribus mensuris absconditum dicitur esse fermentum con-*

est ab Adam usque ad Noë, a Noë usque ad Moysen, a Moysen usque ad Christum; ut mulier quæ corrumperat fermento mortis in Adam totam massam generis humani, fermento resurrectionis totam carnem nostræ massam redintegraret in Christo; ut mulier quæ confecerat panem gemitus et sudoris, panem vitæ coqueret et salutis; et esset omnium viventium mater vera per Christum, quæ erat in Adam mater omnium mortuorum. Ob hoc namque Christus nasci voluit, ut sicut per Evam venit ad omnes mors, ita per Mariam rediret omnibus vita. Quæ Maria hujus fermenti implet typum, similitudinem præfert, consignat figuram, dum de supernis suscipit fermentum Verbi, et humanam carnem in alvo Virginis, immo in alvo Virginis cælestem totam conspersit in massam. Sed quid allegorici sensus in hac similitudine maneat, jam prodamus. ^a Mulier quæ accepit, fermentum, Ecclesia est: fermentum quod accepit, cælestis doctrinæ est sacramentum: mensuræ tres in quibus perhibetur abscondisse fermentum, Lex, Prophetæ, Evangelia, ubi divinus sensus mystico absconditur et celatur in verbo, ut fidelem non lateat, lateat infidelem. Quod autem dixit: *Donec fermentatum est totum*; illud est quod Apostolus dicit: Ex parte scimus, et ex parte prophetamus: cum autem venerit quod perfectum est, cessabunt quæ ex parte sunt (I Cor. xiii). In conspersione scientia nunc divina est, aspergit sensus, levat corda, incrementat ingenia, et doctrinarum more ad sapientiæ cælestis dilatat, suscitatur, diffundit augmentum, fermentatur totum. Quando? Adveniente Christo.

SERMO C.

De Syrophœnissa, sive Chananea.

Hodie Beatus Marcus, cum ^b Syrophœnissæ mulieris commendat prudentiam, fidem refert, credulitatis extollit ardorem, sollicitis auditoribus non parvam generat quæstionem, dicendo: *Et inde surgens Dominus abiit in partes Tyri et Sidonis, et ingressus domum, neminem scire voluit, et non potuit latere* (Marc. vii). Voluit et non potuit: velle, et non posse, non est divinæ majestatis, est ^c infirmitatis humanæ; scriptum est enim: *Omnia quæcumque voluit Dominus fecit in cælo et in terra, in mari et in omnibus abyssis* (Psalm. cxxxiv). Et Apostolus: *Voluntati ejus quis resistit* (Rom. ix, 20)? Succumbit necessi-

gram visum est ut Dei Filium crederemus absconditum in lege, ac opertum in prophetis, evangelicis prædicationibus adimpletum.

^a Ita Ambrosius lib. vii in Luc, cap. ubi supra. Beda item in Luc. xvii. Du-Hamelius, ut probet in hac parabola ostendi progressum Ecclesiæ, laudat verba hæc Chrysologi. Huic autem sermoni deest finis.

^b Matthæo mulier hæc dicitur Ἑλληνίς, Græca. Judæi majorem partem Syriæ Græciam vocabant, eo magis quod potius quam Græci rerum potiti fuerant, omnes gentes religione diversæ eis Græcorum nomine veniebant. Epist. ad Rom. i, 16; ii, 9; x, 12, ad Galat. iii, 28. Sane in historia Hebræorum, cum Antiochus e Judæa rediret Antiochiam, dicitur profectus in Græciam Chananea etiam dicitur Matth. xv, 22, quod

tati quæ non libera et absoluta voluntas. Leprosus dicit ad Dominum: *Si vis, potes me mundare* (Matth. viii); et evangelista dicit: *Voluit, et non potuit*. Quid ait beatus Marcus? Numquid extollenda ita est mulieris fides, ut inclinetur Domini possibilitas et voluntas? Aut est tanta sagacitas fidei, ut nolente Deo divinum valeat investigare secretum? Tale mihi videtur et illud esse, cum Dominus Hemorrhœissæ fidem in suæ virtutis vult proderet, ac probare documento, interrogando: *Quis me tetigit? Cui discipuli dicunt: Turba te comprimunt, et dicis, Quis me tetigit* (Marc. v)? Discipulis videbatur quod omnes tangerent Dominum solo corpore comprimentes, et tali carnali incessu omnes similiter jungerentur: similiter ille, qui aliter senserat, et aliter inquirebat, pervenisse mulierem ad majestatem suam, ad suam penetrasse virtutem, mente, non corpore. non communi tactu, sed fide, ^d istam sciebat. Unde clamat non homo, sed Deus; non caro, sed spiritus: *Quis me tetigit?* ut eum proderet virtus operis, quem tunc humanitas occultabat. Sed quid sit *voluit*, et quid sit *non potuit*, evidentius inquiremus. Promissionis suæ memor Christus, Israelitici populi primum venerat ad salutem, ut quod Abraham promiserat (Gen. xxi), et semini ejus David (Ps. cxxxii), ejusque posteris, fidele redderet persolutum: sed quia indignos se sua perfidia præstiterunt, obtinuit, rapuit, traxit ^e fides gentium, quod infidelitas sprevit et perdidit Judæorum. Audi ipsum dicentem. *Non sum missus nisi ad oves perditas domus Israel* (Matth. xv). Sed oves luporum contagione jam rabidæ, et ipsis bestiis propria feritate ^f vires, laniare et violare suum semper voluere pastorem: atque ideo velle suum Christus implere non poterat, non impossibilitate sua, sed nequitia perditorum, et quod aliis detulerat, aliis conferre cogebatur, dicente ipso: *Regnum cælorum vim patitur, et qui vim faciunt, diripiunt illud* (Matth. xi, 6). Vim fecit fides gentium, ut raperet hæreditatem Patris, ipsam hæreditatem totam diriperet filiorum, sicut evidentius præsentilectione monstratur. *Mulier enim statim ut audivit de eo, cujus habebat filia spiritum immundum, intravit, et prociidit ante pedes ejus. Erat autem gentilis Syrophœnissa generis. Et rogabat eum ut dæmonium ejiceret de filia ejus. Qui dixit illi. Sine prius satura filios; non enim est bonum tollere panem filiorum, et mittere canibus. Non dixit, non est bonum*

^D Phœnices Chananeorum ex genere essent.

^c Hilarius in psalm. cxxxiv, tom. I pag. 530: *Inferioris ab eo naturæ est, ne totum quod velit, et faciat.*

^d Editi omnes, *ista sciebat.*

^e Mulieris fidei, gentilium fides comparat, eosque in ea vult significari. At quomodo mulier ethnica cum fuerit, Christum Filium David, et Dominum suum vocavit? Crederem Græcam et ethnicam dici, quod Judæa quidem genere non esset, ad Judaicam religionem quodammodo accessisset; quem vel a parentibus hauserat, vel Judæorum consuetudine didicerat. Nisi velimus dicere ethnicis etiam Messiam e genere David forte innotuisse, et Jesum sub hoc nomine per universam Judæam agnitum. De fide autem et adoratione Chananeæ vide Origenem, Hilarium, Hieronymum hic, et Chrysostomum homil. 52.

mittere canibus; sed, Non est bonum tollere filiis, et
mittere canibus: quia dare panem canibus, etsi hu-
manitatis non est, humanæ tamen est rationis. * Can-
nis dormientibus dominis nocte et custos et pervigil
prodit extraneum, turbat furem, occurrit latroni, ut
curam relevet et sollicitudinem servulorum. Verum-
tamen quomodo tulit panem filiis, quibus toties et
taliter obtulit, tribuit, ingessit? Sed illi oblatum con-
culcare ad scelus, non ad vitam sumere sunt conati;
et tamen comminutum et conculcatum a filiis, canis
tota fide, toto desiderio lambere festinavit. Hinc est
quod sic respondit: *Utique Domine, nam ^b et catelli
sub mensa comedunt de micis puerorum.* Merito quæ se
canem confessa est, in hominem commutatur, et juste
c convertuntur in canes qui se filios esse noluerunt;
merito adoptatur in filiam, levatur, honoratur ad
mensam, quæ se sub mensa laudabili et provida hu-
militate dejecit; juste toto nunc epulatur micæ ex
pane, quæ suis meritis se intellexit, et confessa est
vix mereri, Et quid plura? Hinc est quod, propter
justitiam suam, Dominus, nec Judæis dare potuit,
nec gentibus denegare ^d.

SERMO CL.

*De morte contemnenda a fidelibus, et quare illam per-
miserit Deus. In illud Lucæ: Nolite timere eos qui
occidunt corpus, etc.*

Audistis, fratres, quemadmodum milites suos Chri-
stus regia exhortatione compellat, ut despectu mor-
tis * interfectores corporis non paveant. Denique
eos in amicorum jura transcribit, qui studio trium-
phi, qui amore libertatis, sanguinem cum gaudio et
sine trepidatione fuderint; sic enim ait: *Vobis au-
tem dico amicis meis, Ne terreamini ab his qui occi-
dunt corpus, et post hæc non habent amplius quid fa-
ciant. Ostendam autem vobis quem timeatis: time-
te eum qui postquam occiderit, habet potestatem mittere
in gehennam. Vobis autem dico amicis meis, Ne terre-
amini (Luc. xii):* quia libertatem probat virtus, metus
indicat servitatem; nam liber ad gloriam, servus natus
est ad timorem; merito ergo ad Dei amicitias sublima-
tur, qui propter Deum humanas despicit mortes, ne-
scit timores. Si amicos morum facit imitatio, morum
similitudo conjungit, convenienter eos amicos vocat
Christus, quos imitatione sua mundi jacula, et ipsam
mortis formidinem conscipit et prævidet calcaturos.
Vobis autem dico. Id est, ^f non omnibus, sed amicis
Vobis autem dico. Quos mors absolvit ista, non finit
Vobis dico. Quos corporis resolutio promovet ad me-

lius, non transducit ad pœnam. *Vobis dico.* Quibus
morte vita inchoatur, non finitur. *Vobis dico.* Quo-
rum mors pretiosa fit non sui qualitate, sed causa,
dum vitæ magis lucra invenit quam vitæ perdat usu-
ram. Sed audiamus quid dicat amicis suis. *Ne terre-
amini ab his qui occidunt corpus.* Audiant qui de bono
mortis veterum vetusta volumina detriverunt, nihil
tamen inde capere virtutis, aut consolationis aliquid
invenire valuerunt. Quia etsi totis eloquentiæ viribus
ad tolerantiam mortis armarunt animos, siccarunt
lacrymas, suspiria sustulerunt, negaverunt gemitus,
includerunt dolores, nihil tamen aut de spe certa, aut
de perpetua vita, aut de vera suis lectoribus salute
conquisierunt. Quis homini, quis sapienti dicat? Mori
naturæ est, necesse est deperire. Nobis vixerunt ve-
teres, vivimus nos futuris, nemo sibi; quod non po-
test tolli velle virtutis est: suscipe voluntarius ad
quod urgeris invitus; mors antequam veniat non est;
cum autem venerit, venisse nescitur. Nec ergo ami-
sisse te doleas quod cum amiseris non dolebis. Sed
hæc talia cum dixerint, & dicunt totum de sententia,
non de vita. Quia unde, et quando, et quomodo tibi,
et per quem mors venerit, nescierunt: nobis autem
auctor vitæ prodidit mortis auctorem; Deus namque
vitam fecit, diabolus machinatus est in vitam, divino
eloquio sic prodente: *Deus mortem non fecit (Sap. i),
invidia autem diaboli mors introivit in orbem terrarum
(Sap. ii).* Sed dicis, Quare Deus opere diaboli opus
suum passus est deperire? O homo, si interrogata
scire velles, vacares paululum, dares animum, ape-
reres aures, ut negotium principale arbiter ipse tu
tam curiosus agnosceres. Sed tu occupatus aliis sem-
per, tibi numquam, quare nescias rerum causas, ne-
gotia tota sæculorum, judiciorum profundum, et im-
penetrabile secretum, deses et otiosus accusas. Nonne
ut apices litterarum, ut elementa cognosceres, addi-
ctus magistro, scholis affixus, totus patiens laboris et
pœnæ, nec domum noveras, nec parentes? Quam utile
tibi est ad quod tibi magister addicitur, ingeritur
schola, et tibi pœnis tuis, labore suo doctor supplicat,
ut ista velis scire, ut talia et tanta digneris audire.
Probant hoc apostoli, et maxime Paulus, qui vapu-
lando docuit, non cædendo, ut eximius magister quot
sunt homini mores, tot ferret et exciperet passiones.
Et nos ea in puncto temporis rerum principia, causas
sæculi discamus, quia jubemur; et quomodo nos ju-
bemur? et tu audis non quomodo debes; et nos ista
servitus ^h necessitas talis excusat; te libertas tanta,

* Verba hæc laudantur a Pignorio, de Servis, pag. 274.

^b Antiquis catuli etiam erant inter delicias tricli-
narias. Vide Ursinum, in Appendice ad Ciacconium,
de Triclinio. Hoc et marmorum sculpturæ passim
testantur.

^c Hoc nomine gentiles innuit, quod impuram age-
rent vitam, et in sanguine idolothytorum immolato-
rum versarentur, inquit Theophylactus, in cap. xv
Matth.; vel tamquam exosos Judæis, ut idem alibi
repetit. Vide Clementem Alexandrinum Stromat. ii
pag. 36f; Chrysostomum, homil. 23 in Matth. Theo-
phylactus superius laudatus, in vii Matthæi subdit:

Canes sunt ἀπίστοι, infideles. Vide Photium, in epist. 54 pag. 107; Isidorum Peleusiota, lib. iv epist. 81

^d Huic homiliæ aliquid deesse videtur. MITA.

* Ms. Cæsensæ, suorum corporum.

^f Cyrillus in Catena Græcor. PP: Non quibus cum-
que enim hic sermo simpliciter convenire videtur, sed
iis qui Deum ex tota diligunt mente, quibus convenit
dicere: Quis nos separabit a charitate Christi?

^g De sententia lata in homines, quod sint mortales,
non de vita, etc. MITA. Vel de vita æterna, quæ nos
manet post mortem.

^h Ms. Cæsensæ, necessitas talis fortalis excusat.

voluntas talis, indubitanter accusat : quod dicimus, officii nostri est ; quod minus dicimus, est fastidii tui. Quæris, homo, cur non mortem Deus mox cum ipso exstinxit auctore, et lethale virus sua providentia tunc non providit, ne ad totius orbis, et præcipue ad suæ imaginis perniciem perveniret? Cælum quod tu vides, homo, firmatum aere toto portat aquas multas, nec portatur ab aliquo ipsum, quia sola illud appendit jussio, sola sustinet vis præcepti, divino eloquio sic prodente : *Qui extendit cælum sicut pellem, qui legit in aquis superiora ejus (Psal. ciii)*. Terra quam tanto calcatur pondere, atque onere montium, ac mole solidatur, supernatat liquido ^a fundamento, dicente propheta : *Qui fundavit terram super aquas (Psal. cxxxv)*, ut quod stat, mandati sit, non naturæ. *Ipsæ, inquit, dixit, et facta sunt; ipse mandavit, et creata sunt (Psal. cxlviii)*, ut quod stat, sit divini operis, non rationis humanæ. Mare quod tanto commotionis suæ vertice fertur, et elevatur ad nubes, frenant tenues arenæ, ut videamus potestatem tantam ^b non pulveri cedere, sed præcepto. Omnia quæ in eis sunt, moventur ac vivunt solo jussu facta ; iterum sola jussione solvenda confirmat propheta, cum dicit : *Initio tu, Domine, terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt cæli; ipsi peribunt, tu autem permanebis, et omnes sicut vestimentum veterascent; et velut operitorium mutabis eos, et mutabuntur (Psal. cx)*. Quomodo? Ut tempori vetustas, non Creatori pereat creatura. Sed tu jam nos, quicumque quæris, evagatos esse dicis : quia cum tu quæris quare Deus mortem in destructionem sui plasmatis permiserit permanere, nos cælum, terram, mare ex nihilo facta, et ^c solvenda iterum ex nihilo, longo sermone descripsimus, tibi magis ac magis disquirendi materiam acquisivimus. Dicis : Ego quæsi cur homo pereat, tu et ipsa elementa peritura firmasti, ut de generalitate pereundi solatium, non quietem de ratione, fessis mortalium sensibus provideres ; quasi non doloris sit perire cælum, solvi terram, et totam rerum faciem jure mortalitatis aboleri. Dicis, rogo, quid pulchrius cælo? quid splendidius sole? quid luna gratius? quid ornatius stellis? quid salubrius terra? quid utilius mari? aut quæ in istis vetustas? quæ sicut nata vel facta sunt perseverant ; quod utique gratius esset ista stare, quam perdere. Homo, forsitan esset jucundius, sed non utilius : nam istis stantibus tu nutasti ; istis lucentibus cæcatus es, ne videres ; cæli claritas stupefecit sensus tuos, oculos tuos soli splendore cæcavit : nam decore deceptus horum, opificem tu negasti ; istos rectores mundi, istos confessus es deos, quos

^a Alias, *elemento*.

^b Cælius Sedul., lib. 1 :

Qui maris undisonas, fluctu surgente, procellas
Mergere vicinæ prohibes confinia terræ.

^c Quoad vetustatem, ut paulo superius explicat cum ait : *Ut tempori vetustas, non Creatori pereat creatura*. Mundus enim purgandus est, et innovandus per combustionem omnium mixtorum in terra, aqua, vel aere existentium, et mutatio erit accidentalis, ut docent Theologi apud Bonaccin. de Incarn.

tunc Deus verus subiecerat servituti ; necesse est ergo solvi cuncta, novari omnia, ut vel tunc facta credas, cum videris esse reparata. Nec nos æstimes evagatos, quos in argumentum tuæ intelligentiæ totam percurrisse conspicias creaturam. Homo, quando te auctor tuus fecit ex pulvere, non divisti ; nam si te vidisses factum, numquam te moriturum sic deslevisse. Vidisti te perfectum, vidisti te viventem, vidisti te decorum, auctori tuo te similem jam vidisti ; unde es, qualis esses, qui nec nascentem, nec morientem videras, nesciebas? Hinc est quod naturæ didisti totum, tibi te, Deo nihil : propterea Deus per naturam redegit te, permisit ex nihilo in pulverem revocari ; ut quid fueris sic videas, et resurrecturus agas gratias, qui ^d factus, qui creatus ingrattissimus exististi. Non timeamus ergo, fratres, sicut dixit Dominus, eos qui occidunt corpus, quia istam vitam non perimunt, sed destruunt, dum de temporali faciunt sempiternam, Quid plura, fratres? permisit tunc mori, qui poterat suscitare ; qui vivificare sufficit, permisit occidi ; cui est honor et gloria in sæcula sæculorum, Amen.

SERMO CIL

De Centurione.

Christus in corpore nostro manens, quod omnes non suscitavit mortuos, omnes non sanavit egrotos, credamus hoc non potestati defuisse, sed tempori. Tunc orbem totum toto virtutis suæ fulgore radiasset, et sustulisset tempus fidei, et nihil secundi adventus sui reservasset ad gloriam. Nec vero sic virtutum suarum temperavit insignia, ut et divinitatis suæ manifestaret indicium, et credendi documentum plenissimum largiretur, et exauseionem callide infidelitatis auferret, sicut hodie centurio cujus evangelista Lucas meminit, fide sua providentiæque monstravit *Centurionis, ait, cujusdam servus male habens moriebatur, qui illi pretiosus erat*. Centurio hic Romanus erat ; sed plus erat hic ipse fructu ^e centesimo Christianus. Et Deo magis militabat iste quam sæculo ; et in humano bello fortis, fortior in divino, pacis custodia permanebat. *Cujus servus male habens moriebatur, qui illi pretiosus erat*. ^f Servus erat, qui pretio taxabatur. Quæramus ergo quis est iste servus qui illi erat pretiosus. Si dominatur anima, corpus servit ; et homini nil corpore pretiosius. Hic servus centurionis istius pretiosus infirmatur ad mortem ; ergo centurio rogabat ut Christus solus mortali corpori largiendo vitam perpetuam subveniret. *Cum audisset, inquit, de Jesu, misit ad eum ^g seniores Judæorum*. Gentilis Judæos ad Christum mittit ; et in

disp. 2, quæst. 5, punct. 5, et ultimo, Vide Bellarminum in psalm. Cl. vers. 26. MITA.

^d Alias, *refectus*.

^e Centenis enim militibus imperabant centuriones, fructusque centesimus major in usuris.

^f Fortasse et miles. Nam quandoque apud Hebræos milites appellabantur *Servi dæcum*.

^g Quem dominus plurimi faciebat.

^h Vel magistratus oppidi, vel prepositos Synagogæ. Utrique eorum hoc nomine gaudebant.

lege positus, qui sine lege erat, legis demonstrat auctorem. Nemo ergo miratur si gentilis, hoc est Christianus, aut vocat, aut ducit, aut perducit ad Christum. *Misit ad eum seniores Judaeorum, rogans eum ut veniret, et salvaret servum ejus. At illi cum venissent ad Jesum, rogabant eum sollicito dicentes: Dignus est ut hoc illi praestes, diligit enim gentem nostram, et synagogam ipse aedificavit nobis.* Judaei rogant pro gentili, qui pro se non rogant; et agunt satis pro salute alieni servi, qui pro salute suorum nihil agunt filiorum. Aiunt: *Dignus est ut hoc illi praestes.* Si dignus est qui audit, credit, mittit ad Christum: ad Christum qui venit, videt, et non credit, quam probatur indignus? *Diligit enim gentem nostram.* Ille diligit gentem vestram, quam sic Christo supplicem facit; sed vos odistis eam, quam sic Christo redditis contumacem. Aut quomodo Christianus non diligit gentem vestram, quidum Christum fatetur ex gente vestra, quidquid gentis vestrae est caelestem tollit et extollit ad gloriam? *Diligit enim gentem nostram et b synagogam ipse aedificavit nobis.* Audistis quia semper diruta est synagoga, et jacet jugiter in camentis, nec caelestem surgit in fabricam, nisi eam in Ecclesiam culmen Christianus fabricator instruxerit. *Jesum, inquit, ibat cum illis.* Sed illi non ibant cum Jesu, cum quo mens non ibant; nec cum illo erant, qui sejuncti corde, corpore videbantur adjuncti. *Et cum jam non longe esset.* A quo? A gentili. Quantum Judaei se sejungebant a Christo, Christus tamen gentibus jungebatur. *Et cum longe jam non esset misit ad eum centurio amicos.* Qui ante miserat Judaeos, nunc amicos mittit: ut Judaeos, sic dicendo indicet inimicos, probante hoc Apostolo cum dicit: *Inimici propter vos (Rom. xi).* Judaei dum credidisse gentes invident, quidquid erat et legis et gratiae perdidarunt. *Misit ad eum amicos.* Audi ad apostolos Dominum dicentem: *Jam non dicam vos servos, sed amicos (Joan. xv).* Sicut fides servos promovet in amicos, ita perfidia filios in poenalem c redigit servitutem. *Misit ad eum amicos, dicens: Domine, noli vexari.* Quare? *Quia non sum dignus ut intres sub tectum meum.* Videtis quia Christus ducebat magis Judaeos quam adduceretur a Judaeis, ut audirent esse penes centurionem Divinitatis reverentiam, penes gentilem legis cultum, penes militem stipendium gratiae, penes Romanum fidei doctrinam, in frigore pagano Christianum calorem, in terreno pectore caeleste secre-

rum, et notitiam totam dominationis superne in tota saeculi servitute. *Domine, noli te vexare.* Hoc est dicere, Deus, quid te vexas humano in corpore? quid te conficis labore terreno? et vis longitudine te fatigas? quid peregrinaris locis, qui es ubique totus? atque intra te totam tenes et possides creaturam? *Domine, noli te vexare, nos sum dignus ut intres sub tectum meum.* Fratres, quod est tectum quod hominem aut dignum facit, aut reddit indignum, quo divinum invitet, aut repellat accessum? Fratres, hoc tectum corpus est quod tegit animam, quod operit sensum spiritus, quod cordis domicilium velat, quod libertatem mentis a caelesti visione secludit. Sub hoc ergo tecto centurio indignum ducit intrare Christum, hoc est, in corpus humanum divinam succedere majestatem. *Non sum dignus ut intres sub tectum meum.* Sed Deus, qui quod humanum est, cum vult, facit esse divinum, et quod nostrae carnis est, cum dignatur, suum commutat in spiritum, nec habitare carnem, nec tectum nostri corporis dedignatur intrare. *Propter quod, inquit, et meipsum indignum arbitratus sum venire ad te.* Hoc utrumque devoti, quia et ad se Deum venire indignum ducit, et se accedere ad eum scit esse non dignum. Quis intrat ad judicem non vocatus? quis non jussus ingreditur ad regem? quanto magis ad Deum non venit quis non vocatus. *Quos vocavit, inquit, eos et justificavit (Rom. vii).* Centurio ergo non refugit adventum Domini, Christi praesentiam non recusat, sed agit ut vacantis sit gratia, non sit temeritas praesumentis. Nam Deus quid possit, humano suggerit et informat exemplo dicendo: *Nam et ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites; et dico huic Vade, et vadit; et alii, Veni, et venit; et servo meo, Fac hoc, et facit.* Hoc est, si ego, qui sum f sub potestate constitutus, imperio verbi solo facio mihi parere subjectos, quomodo tu qui nulli subjaces, et cujus omnia subjacent potestati, verbo non potes jubente curare? sanitatem mittere? mandare virtutes? Aut verbo reficere non potes, quod verbo feisti? *Dixit, inquit, et facta sunt: mundavit, et creata sunt (Psal. cxlvii).* Aut aliquid ex aliquo reparare non sufficis, cuivota ex nihilo qui parasi? *Dic ergo verbo, et sonabitur puer meus.* Implevit illud quod propheta de Deo cecinit: *Misit verbum suum, et sanavit eos; et eripuit eos de corruptela eorum (Psal. civ).* Fratres, centurio iste, dicendo: *Non sum dignus ut intres sub tectum meum,* Christiani populi gerit figu-

^a E gentilitate ad fidem evocatus, vel Christianus ob fidem qua credidit Christum ejus potuisse sanare servum. Et fortasse, ut advertit Grotius, centurio hic unius Dei cultum cum Hebraeis profitebatur; vel Christum Messiam a Deo missum credebat. Chrysostomus, homilia 26, alias 27, tom. VII Oper. pag. 314, edit. Monfauca: *Vide centurionem veram de Christo habuisse opinionem; nam non dixit Roga, non dixit Precare, Supplicare, sed solum Impera.*

^b Praecepit Augustus, cujus instituta sequebatur Tiberius, nec ulli Judaei vetarentur in synagogis convenire. Unde insolens videri non potest hominem Romanum restaurandae synagogae operam dedisse, usus fortasse laboribus militum, quos ne otium in lasciviam

verteret, solebant Romani ad publica munera applicare, Chrysostomus loco laudato pag. 316, in fine: *Quod autem Matthaeus declarat ipsum Israelitam non esse, et Lucas vero dicit, quod aedificavit synagogam, non est contrarium; potuit enim et Judaeus non esse, et synagogam construxisse.*

^c Ms. Caesen.: *Sicut fideles servos promovet in amicos, ita perfidia filios in poenalem redigit servitutem.*

^d Homini pio, humili, devoto utrumque convenit: scilicet, se indignum putare ut ipse ad Christum, et ad se Christus accedat.

^e Existimat indignum. Ita ms. Caesen.

^f Inuit se vel tribuno, vel praesidi subditum. Beda hic, cap. 25.

ram, qui Christi presentiam corporalem se iudicat non mereri, sed solo verbo, nuntio, auditu fidei tantum, totas Domini audit, credit, respicit in sua sanitate virtutes. Nam quod dicit: *Dico huic, Vade, et vadit; et alii, Veni, et venit; et servo meo, Fac hoc, et facit*; Judæorum repulsam, vocationem gentium, * Christiani populi obedientiam sic demonstrat. *Dico huic*, hoc est, Judæo, qui non credidit, *Vade, et vadit*; *et alii*, hoc est, Gentili, quia credidit, *Veni, et venit*; *et servo meo*, hoc est, Christiano, *Fac hoc, et facit*. Oremus, fratres, ut mereamur Christiani non nomine tantum esse, sed fide; et ut quæ jubentur, non audiamus tantum, sed faciamus audita. Quia sicut devoti servi est fecisse jussa, ista jussa contumacis est non fecisse. *Dic ego verbo, et sanabitur puer meus. Quo audito, inquit, Jesus miratus est.* Creator mirabilium ^b miratur; aurium conditor, quasi qui non audita nesciat, sic stupet audita; sed dum gentilem sic credidisse miratur, incredulitatem corripit Judæorum. Denique, *Sequentibus se turbis dicit, in morte manentes arguens sic Judæos: Amen dico vobis, nec in Israel tantam fidem inveni.* Verum est, fratres: fides sola vivit, et vivet in gentibus; signa et virtutes lassant, et nihil proficiunt in Judæis.

SERMO CIII.

De filio viduæ excitato a mortuis, deque corporum resurrectione.

Hodie beatus evangelista, quia viduæ matris unicum jam funereis vinculis illigatum, lamentabili impositum jam feretro; prosequentibus turbis euntem jam ^c carceris ad sepulcrum, per Christum vitæ redditum nuntiavit (*Luc. vii*), omnium concussit corda, movit mentes, stupefecit auditum. Sed hoc gentes mirentur, Judæi stupeant, mundus pavescat: nos autem, qui omnes a sæculis mortuos ad unam vocem Christi sepulcris excitandos credimus, cur miramur? *Exsurgent, inquit Isaias, mortui, et resurgent qui in monumentis sunt (Isai. xxvi, juxta LXX).* Et Dominus: *Veniet hora quando mortui audient vocem Filii Dei; et qui audierint, vivent (Joan. v).* Ad hæc Apostolus: *In momento, in ictu, oculi, in novissima tuba; canet enim tuba, et mortui resurgent incorrupti (I Cor. xvi).* Quæ est ista tuba, quæ inferis infert bellum, sepulcri resolvit moles, intonat mortuis vitam, resurgentibus in lucem perpetuam dat triumphum? Quæ est? Illa quam superius Dominus dixit: *Mortui audient vocem Filii Dei (Joan. v).* Tuba non quæ arctato

A spiritu per concavum cornu ligni vel æris tristam bellantibus dat ^d mugitum, sed quæ de corde Patris, ore Filii, vitalem simul et inferis et superis dat clamorem. *Et in novissima tuba (I Cor. xv, 52)*; tuba quæ in principio mundum vocavit ex nihilo, ipsa in novissimo mundum revocabit ex perditio; et quæ initio hominem suscitavit ex limo, ipsa in fine hominem resuscitabit ex pulvere. Fratres, sic credimus, quia tuba divine vocis chaos divisit, collegit orbem, mundavit elementa, distinxit mundum, suspendit cælum, fundavit terram, mare vinxit, mersit infernos, dedit ordinum vices, jussit rerum continuam servitutem; ac ne vacuum horreret orbis, aptavit habitatores, habitacula sic discrevit: in cælo posuit angelos solo spiritu viventes, in terra constituit vitas varias terrenorum, in aere dedit animas aligeras pervolare, in aquis tam pusilla quam magna fecit, ut viveret animalium multitudo; ac miro modo sic ex disjunctis partibus junxit compagem mundi, ut nec commixtio discreta confunderet, nec discretio rerum scinderet unitatem. Hinc est, quod diei ac noctis copula sic divisa est, ut ex quiete labor, requies ex labore constaret. Hinc sol et luna vicissim mundi circum-eunt metas, ut sol ^e geminata luce amplifloet claritatem diei, et luna ^f lumine suppari ex toto cæca noctis tempora non relinquat. Hinc stellæ suo cursu varios mutant ortus, ut noctibus et signent tempora, et vianibus dent ducatum. ^g Hinc tempora eundo veniunt, esse incipiunt dum desistant. Hinc semina nascuntur, crescunt, adolescent, juvenescunt, senescunt, decidunt, moriuntur, et iterum vitalibus sepulta sulcis, resoluta putredine, salutari ex morte in viam suam redeunt, de corruptione ^h perpetua suscitantur in forma. Etsi hoc, fratres, Dei vox, tuba Christi, per dies, per menses, per tempora, per annos vocat, revocat, ducit, reducit, præcipit esse, facit non esse, dat morti, vitæ reddit, quare quod in omnibus semper facit, semel facere non possit in nobis? Aut in nobis solis virtus divina lassescit, propter quos solos totum quod prædictum est Dei est operata majestas? Homo, si tibi omnia sua ex morte reviviscunt, cur tu Deo non reviviscas ex morte? Aut in te solo Dei creatura deperit, propter quem subsistit, agitur, mutatur, innovatur ⁱ tota quotidie creatura? Fratres, hæc, dico, non signorum Christi cupiens exinanire virtutes, sed hortor ut unius resurgentis exemplo ad fidem resurrectionis omnium concitemur, et credamus quod ^j crux nostri corpo-

* Mysticum sensum hoc tali modo explicat Beda. Insignem, sed longiusculum locum, lege apud eum cap. 25.

^b Nempe mirantis modo se habuit et locutus est, ut circumstantes centurionis fidem admirari et imitari possent. Vide Chrysostomum toties laudatum homil. 26, olim 27.

^c Ms. Vallicel., ad sepulcrum carceris.

^d Tubæ tribuit mugitum, cui tribuitur reboatus.

^e Nonnulli impressi codices habent *germinata luce*, sed corrupte. Nam sic emendat Latinus, et habent mss. omnia, et prima editio Bonon., ut advertit Mita, qui varias hic affert explicationes. Aptior autem: *Quod sol geminata luce splendens dicitur; primo*

enim ex se lucet, secundo mediante luna, et stellis, quas sua luce illuminat.

^f Luna tunc suppar videtur soli, quando ab ipso integre illuminatur.

^g Verba hæc, ut apposite dicta, laudat Barthius Advers. lib. LVIII, cap. 5 pag. 2730.

^h Ex mss. Cæsen. et Vallicell. Editi, *propria*. Quia hæc seminum forma perpetuatur et continuatur in mundo ex corruptione et vivificatione. Mira.

ⁱ Alias, *tota die*.

^j Symbolice dictum. Cæterum in cruce aratri figuram nonnulli scriptores observant. Vide Bosium, de Cruce.

ris sit aratrum: fides, semen; sulcus, sepulcrum; resolutio, germen; expectatio, tempus; ut cum ver Dominici adventus arriserit, corporum nostrorum matura tunc viriditas vitalem resurgat in messem, nescituram jam finem, nescituram canitiem, non pasuram fascas, nec flagella sensuram. Quia depositis in morte vetustatis paleis novum gloriosi corporis consurgit in fructum. Si ad unius viduæ lacrymas temporales sic motus est Christus, ut occurreret in via, ut ex oculis stillantia dolorum fluentia restingueret, ut recuteret mortem, reduceret hominem, resuscitaret corpus, vitam reduceret, planctum verteret in gaudium, et exsequias lugubres in festivitatem natalitiam commutaret, et feretro dotum matris vivum redderet ex morte quid modo faciet quando inardescet viribus suis ad Ecclesiæ suæ lacrymas diurnas, ad sponsæ suæ sanguineos sudores? Nam per supplicentem Ecclesiam lacrymas fundit juges, per martyres sacrum sanguinem sudat, donec unicum suum, hoc est populum Christianum, quem tot ad mortem ferunt tempora, occurrens Christus de mortali feretro perpetuæ vitæ reddat in supernæ matris gaudium sempiternum. Verum quia nascentis Christi venit tempus, et miraculum cœlestis jam radiat paritura virginitas, atque ortum divini regis nobis non stella jam nuntiât, sed ipse solis ascensus, adoraturi occurramus omnes, et muneribus sacris Deum regemque virgineo processisse fateamur ex templo: offeramus munera, quia nascenti regi semper publica paratur oblatio, offeramus munera, quia indevotus satis est vacuus adorator. Hoc probat magus, qui onustus auro, succensus thure, sacratus myrrha, Christi cunabulis inclinatur (Matth. II). Quale est, si quod fecit magus, non faciat Christianus? Quale est, si ad gaudium nascentis Christi fleat pauper, captivus gemat, hospes lamentetur, ejulet peregrinus? Festa cœlestia Judæus decimis semper honoravit, Christianus quid de se sentit, si vel centenis non honorat? Fratres, ne quis me hoc dicere existimet declamantis studio, non dolentis affectu. Doleo, certe doleo, quando lego Christi cunabula magos rigasse auro, et video cœlestis corporis Christi Christianos vacuum, reliquisse, et in tempore hoc præsertim, quando se pauperum fames vasta, quando se fundit turba lamentabilis captivorum.

^a Alias, *percuteret*.

^b Decimæ apud Hebræos duplicis erant generis: et quæ Levitis impendebantur, et quæ insumebantur in templo, occasione festivitatum. In quarum loco successisse videntur Agapæ Christianorum. Harum decimarum mentionem fieri volunt rabbini in Deuter. XIV, 22; XXII, 12; et XVII, 18. Vide Liranum in Deuteron. XXVI.

^c Christianorum mos erat antiquus eleemosynas ad pauperum sublevationem captivorumque redemptionem, super aram templi deponere: quas diaconi sumentes, egenis opportune distribuiebant, ut etiam Anctor, infra, serm. 155, et notat Baronius ad ann. Christi 402 MITA.

^d Mita cum editis legit *fames vastas*, et plura commentatur; quasi fames se ipsam devastet et destruat. Latinius emendat *vasta*; et sic legi in ms. Cassensæ, ipse Mita fatetur. Sensus est: *Quando se*

A Non habeo nemo dicat, quando Deus ex eo quod habes, non ex eo quod non habes, quærit, quando duo æra viduæ in acceptum dignanter ascribit. Devoti simus Creatori, ut nobis devota sit creatura. Proximorum nostrorum sustentemus angustias, ut a nostris liberemur angustiis. Repleamus altare Dei, ut nostra horrea repleat fructuum plenitudo. Certe si non damus, quia non accipimus non queramus. Ipse autem Deus noster donet vobis tam præsentia quam futura bona, per Dominum nostrum Jesum Christum, cui est omnis honor et perpetua gloria, una cum Spiritu sancto, nunc et semper, et per omnia sæcula sæculorum. Amen.

SERMO CIV.

De divite, cujus ager feraa fuit.

B Quotiens dives iste venit in medium, quem tot sæculis, orbe toto, die omni, clamor divinæ vocis accusat, totiens divitiarum fallax fugatur illacebra, totiens cupiditatum furens flamma restinguitur, avaritiæ totiens rabies vesana mitigatur. Sic namque hodie cœpit Dominus Jesus. *Hominis cujusdam divitis uberes fructus ager attulit; et cogitabat intra se dicens: Quid faciam, quod non habeo quo congregem fructus meos? Et dixit, Hoc faciam, destruam horrea mea, et majora faciam, et illuc congregabo omnia quæ nata sunt mihi bona mea; et dicam animæ meæ: Anima, habes bona multa posita in annos multos: requiesce, manduca, bibe, epulare. Dixit autem illi Deus, Stulte, hac nocte animam tuam repetunt a te, quæ autem parasti, cujus erunt? Miserum, quem ubertas sterilem, g abundantia anxium, inhumanum copia, divitiæ fecere mendicem. Humanus ager inhumanum dominum sustinebat; et quod terra fundebat largiter, concludebat et congregabat anguste; ut esset alienorum custos, qui esse suorum noluit prorogator, ingratus Deo, sibi nequam, hostis pauperum, divitum nota, b carcer naturæ. *Hominis cujusdam divitis uberes fructus ager attulit, et cogitabat intra se. Quasi possit extra se quispiam cogitare sed intra se iste cogitabat, qui in corde suo impietatis consilio recepto nil pietatis sibi, misericordiam nil reliquit. Cogitabat intra se, dicens. Digno consiliario se usus, i qui malî animi non poterat habere solatium, non poterat habere collegam. Et cogitabat intra se, dicens. Mens impia cum pietate certabat, et**

fames vasta, et turba fundit lacrymabilis captivorum.

^d Hoc est ejulatu, lacrymisque adeo Christianam pietatem clamat, ut metalli instar fundi pauperum viscera videantur. MITA. — *Turba se fundit*, id est, *effundit, concursat, etc.*

^f Optime concordat S. Leo serm. 3 de jejuniis septimi mensis. MITA.

^g Plutarchus de cupiditate divitiarum, aiebat: *Argenti cupidinem non exstinguit argentum, nec aurum auri; neque si plura possideas, coercetur plura possidendi cupiditas.* MITA.

^h Ea includens, quæ ad hominum commoditatem natura emittit. Basilius, homil. 6, quæ inscribitur *de Avaritia*, ait, talem divitem non meminisse humanæ naturæ.

ⁱ Interior noster collega, quocum ipsi nos ipsos consilimus, animus est. At animus malus non potest esse nobis nec solatii nec collegæ loco.

patiebatur intestinum bellum, qui misericordie patiente perdidit et quietem. *Et cogitabat intra se dicens: Quid faciam?* Interrogantis vox est; et quem putas interrogabat iste? Erat in illo alter, quia ad ejus penetralia jam diabolus possessor insederat; et qui intraverat in cor Judæ, mentis ejus tenebat arcanum. *Quid faciam quod non habeo?* Audistis quomodo non habet dives? Ecce clamat: *Non habeo.* Verum est, quia non habet semper, qui quærit semper; et non habet ubi congreget, qui ut congreget sic requirit. Sed audiamus quid ei responderit consiliarius internus. *Destruam horrea mea.* Evidenter apparuit quilibet, quia a destructione incipit semper inimicus. Agit, agit, ut quæ habes destruas et quæ concupieris non reformes. Miser dives, ignarus de præsentibus, disputas stultissime de futuris; quam melius præsentia, ubi est sedes animæ, transulisses! At nunc catenæ horreorum tuorum strinxerunt fauces pauperum, vinxerunt hospitem colla, esurientium viscera contriverunt: unde pauperum te præcedunt gemitus et sequuntur, accusant te hospitem luridi vultus, te turba impetit plangens petentium; ut addictus a superno Judice satietatem pœnarum capias, qui horreorum tuorum seras, negando cæteris, tibi met conclusisti. ^d Cogitanti intra se diviti merito ille taliter respondit, qui scit cogitationes hominum, quoniam vane sunt (Psal. xciii): *Stulte hac nocte repetunt animam tuam a te; quæ autem parasti, ejus erunt?* Bene stulte, quia ibi totum de carne fuerat, nil de corde. Bene stulte, quia migraturæ mox animæ condita salis longa præparabat. *Hac nocte a te repetunt animam tuam.* Convenienter hac nocte, qui fugiens misericordie lucem, avaritiæ tenebris se manciparat, dicendo: *Manduca, bibe, epulare.* Quod autem bibentes filii noctis sint, non diei, Apostolus sic declarat. *Et qui inebriantur, nocte ebrii sunt* (1 Thes. v); per obscura fertur, assumitur per tenebras, qui vitæ subsidium claustris suorum mandavit et condidit horreorum. *Repetunt animam tuam a te.* Quare non dixit: qui dederat, repetit, sed repetunt? Quia sanctorum Deus repellit animas et reducit; tartarei ministri repetunt et pertrahunt animas impiorum. *Et cogitabat intra se, dicens: Quid faciam, quod non habeo quo congregem fructus meos? Et dixit: Hoc faciam; destruo horrea mea et majora faciam, et illuc congregabo omnia quæ nata sunt mihi bona*

^a Alias, insidebat.

^b Hæc ex editione Mites et ms. Vallicell. In aliis desunt.

^c Similia his Basilius, homil. in divites, ubi plura de avaritia, tom. II oper. pag. 51: *Educ de carcere vincias opes.*

^d Ex ms. Vatic. Editi: *Cogitabat intra se dives. Merito ille, etc.* Mita vero: *Dixit autem illi Deus: Stulte. Merito illi taliter respondit, qui scit, etc.*

^e Gregorius, Moral. xii cap. 12: *Eadem nocte suscitatus est, qui multa tempora fuerat præstolatus; ut scilicet, qui in longum sibi colligendo prospexerat, subsequentem diem, vel unum, minime videret.* Mita laudat hic locum S. Maximi, serm. de sancto Michaeli: *Nudi in sæculo nascimur, nudi etiam accedimus ad lavacrum: quam ergo incongruum est, ut quem nudum ma-*

mea; et dicam animæ meæ: Anima, habes multa bona posita in annos multos: manduca, bibe, epulare. Dixit autem illi Deus: *Stulte, hac nocte repetunt animam tuam; quæ autem parasti cujus erunt?* Unde iste dives sic præventus est, ut magis cogitata perderet quam parata; et impletum est illud prophetæ: *Exibit spiritus ejus, et revertetur in terram suam; in illa die peribunt omnes cogitationes eorum* (Psal. cxlv). Cogitavit iste quid post se relinqueret, non quid præmitteret ante se: unde juxta Apostolum: *Evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum; æstimantes se esse sapientes, stulti facti sunt* (Rom. 1). Cui dicitur stulte, et excitatus de somno præsentis vitæ, in illa perpetuitate nihil invenit in manibus suis; sicut dixit Psalmista: *Dormierunt somnum suum, et nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis* (Psal. lxxv). Vigila ergo, dives, in opere bono, in malo dormi; ut non sit manus tua pauperi vacua, ut tibi plena sit semper. Quia dives quantum largiter profundit, tantum largiter redundat in rebus. Est ergo dives in misericordia, si semper esse vis dives: et tunc erunt horrea tua majora, tunc plena, si non fuerint largitate vacua, cupiditate inclusa.

SERVO CV.

De muliere quæ habebat spiritum infirmitatis.

Hodie cura Christi, et divinæ virtutis dedit mirabile documentum, et diabolicæ fraudis nudavit astutiam, et absolvit mulierem longo et obscuro vulnere sauciatam; sicut ait Evangelista: *Erat Jesus docens in synagoga sabbatis, et mulier quæ habebat spiritum infirmitatis annis decem et octo, et erat inclinata, nec omnino poterat sursum respicere. Quam cum vidisset Jesus, vocavit illam, et ait illi Mulier, dimissa es ab infirmitate tua. Et imposuit illi manus, et confestim erecta est et glorificabat Deum* (Luc. xiii). Habebat spiritum infirmitatis, et erat inclinata: patebat vulnus, sed auctor vulneris non patebat; languorem videbant cuncti, sed languoris materiam non videbant. Erat in aperto pœna, sed in ipsa pœna carnifex latebat inclusus; corpus aspiciebatur incurvum, sed non aspiciebatur incurvi corporis pondus; in medio civium portabat mulier hostem suum, sed hostem cives ut propellerent non videbant. ^h Ars nequissimi spiritus: corporis necessitas credebatur, ut prædo callidus teneret captivam dolo, quam tenere viribus non valebat. Diabolus nihil esset, si essent sollicitiores

^d ter genuit, nudum suscipit Ecclesia dives velit intrare in cœlum.

^f Ita et alii interpretantur. Animas impiorum repetunt angeli mali, boni pœnam.

^g Alias, in rivulis.

^h Cyrillus Alexandrinus, in Catena Græcorum Patrum: *Dicit autem spiritum infirmitatis, quia mulier patiebatur hæc atrocitate diaboli, derelicta a Deo propter propriam crimina; vel propter transgressionem Adæ, ob quam humana corpora infirmitatem et mortem incurrerant. Dat autem super hoc Deus diabolo potestatem, ut homines mole adversitatis depressi velint ad meliora transire.*

ⁱ Ac sic laborasset emprosthotono, quæ tensio est flectentium musculorum in anteriora.

homines et cautioree. Aut quid in homine unquam prevaluit ille virtute, nisi arte, mendacio, insidiis, fraude, dolo, nequitia, vitiorum ministerio, furore eriminum? Ille voluntates hominum semper explorat, et bonas quidem voluntates refugit; malis autem voluntatibus obsesundat, ut sit minister scelerum, criminum leno, parasitus ipse vitiorum. Et quia potestate non potest, dominatur turpissimis mentibus turpissima servitute. Sic mendacio decepit Evam (Gen. iii), sic cupiditate laqueavit Judam (Marc. xiv), sic Judæos oscavit invidia (Marc. xv), sic gentes idolorum caligavit errore, sic confundit populos pompæ rerum, sic parvulos vanitate ne sana sapientia occupavit. Denique quid circa præsentem mulierem molitus sit audiamus. *Et ecce, inquit, mulier, quæ habebat spiritum infirmitatis annis decem et octo, et erat inclinata, nec omnino poterat sursum respicere.* Videtis quia hæc mulier depressa nequissimi spiritus onere suspirabat, qui semper oneribus peccatorum deprimit homines, et inclinat ad terram, ne cælum videant, ne superna sapiant, ne Deum aspectent, ne ad libertatem suam per suam revertantur auctorem; sed inclinato capite, defixis oculis, prono vultu, captivi sub jugo semper hostis teneantur antiqui. Sic premebatur publicanus ille, qui oculos suos ad cælum tollere non valebat, sed percutiebat peccati conscium pectus; et quia negandi locus non erat, locum misericordiæ perquirebat, dicendo: *Deus, propitius esto mihi peccatori* (Luc. xviii). Hoc sustinens propheta beatissimus sic canebat: *Iniquitates meæ superposuerunt caput meum, et sicut onus grave gravatæ sunt super me* (Ps. xxxvii). Et ut sui operis aperiret auctorem, alibi sic profatur: *Verticem capilli perambulantium in delictis suis* (Psalm. lxxv). Quia qui non resistunt delictis, sed perambulant in eis, eorum diabolus et equitat, et percurrit in verticem; ut qui ad mala suo vadunt studio, ad pejora diaboli ducantur impulsu, Apostolo dicente: *Tamquam euntes ducebamini* (I Cor. xii). Sed quid in hac historia spiritualis intelligentiæ maneat perscrutemur. *Et ecce mulier quæ habebat spiritum infirmitatis annis decem et octo, et erat inclinata, nec omnino poterat sursum respicere.* Quæ est ista, cui ferre de terra, sed inclinare ad eam languor calidus sic studebat? Quæ est? Hæc quæ modo est sanctorum genitrix^b Ecclesia sancta filiorum, quam, sicut dicit Apostolus, *spiritus aeris hujus, spiritus diffidentiae, spiritus erroris* (Ephes. vi), spiritali vexabat incommodo, atque ita ponderibus diversis pronam dabat et deponebat ad terram, ut ad cælum numquam sublevaretur aspectu. Sed quid est quod hæc quæ Ec-

^a Locus OEdipo dignus. Fortassis: *Cui se auferre de terra negabat, sed inclinare ad eam languor calidus sic studebat.*

^b Ms. Cæsen. habet, *Ipsa est sanctorum genitrix filiorum Ecclesie sancta.*

^c Alias, *portavit pondera.* Graviores erant Judæorum præcepta, vel mortem, vel severiores pœnas transgressoribus minitantiæ.

^d Ita editi omnes et ms. Tunc legis scriptas deca-

clisæ typum portat, in Synagoga sic reperitur incurva? Quid est? Quia dum fugit gentium sacrilegia, et declinat sarcinas idolorum, graviores incurrit, et portat^c pondera Synagogæ, probante Domino, cum dicit: *Væ vobis, Scribæ et Pharisæi, qui alligatis onera gravia, et imponitis super humeros hominum* (Luc. xi), *ipsi autem nec vel minimo digito ea vultis movere* (Matth. xxiii, 14). Unde et beatus Petrus: *Nunc ergo quid tentatis Deum, inquit, imponere jugum super cervices discipulorum, quod neque nos, neque patres nostri portare potuimus* (Act. xv)? Hinc est quod Christus, ab his oneribus homines cupiens alleviare, clamat: *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos: tollite jugum meum super vos, quia suave est* (Matth. xi). Cum dicit omnes, et Judæos utique vocat, et gentes. Sed quare per decem et octo annos mulieris hujus trahitur ægritudo? Quia nisi decalogus legis^d ogdoadis venisset ad gratiam, numquam sancta Ecclesia, numquam mulier hæc ad plenitudinem temporis, ad diem salutis, ad tempus acceptum, ad sui Salvatoris præsentiam pervenisset. Hanc autem mulierem gessisse Ecclesiæ sic figuram ipsius qualitas curationis^e assignat. *Vocavit, inquit, ad se illam, et imposuit illi manus.* Sic curare semper Ecclesiam satis novit, qui fieri Christianus meruit, et quotidie fieri conspiciit Christianos. Namque ut incurvus peccatis erigatur gentilis ad cælum, prius a gentili^f per impositionem manuum nequam spiritus effugatur. Nam qui solo verbo fugarat dæmones, et infirmitates omnes sola sanaverat jussione, quare super hanc mulierem suas imponit manus? Quare circa istam curandi ordinem novat, nisi quia jam tunc in una sanat omnes; immo, quia non ante suscipit Ecclesiam, nisi eam per impositionem manuum suarum purget a diabolo, et faciat Christianam; et amplius, faciendorum Christianorum curam præsentis curæ formet et instituat sacramento. Sed archisynagogus indignatur quare Christus sabbatis curet, hodieque Judæus in Ecclesiæ cura zeli furore torquetur, dum cælestes sensus intelligentia terrena^g revolvit, ac putat sabbatum jumentis, non hominibus consecratum, qui periclitanti bovi vel asino sabbato festinus occurrit, hominique morienti sabbato pietatis quidquam, miserationis quidquam non indulget. Et hoc facit excors, ut in pectore violet sabbatum, et in homine ipsam violet sanctitatem: ac sic Deo Dei lege præscribit; et observando sabbatum, Deo sabbatum sic refundit, quod Deus Judæo pro labore terreno et opere carnis clementer indulget. *Et conversi sunt in arcum perversum* (Psal. lxxvii), qui in Dominum legis legis præcepta rectissima sic retorquent. Judæus,

logus ad gratiam octonarii numeri pervenit; quando carnem nostram assumpsit Filius Dei, et in ea mortuus resurrexit nobis. MITA.

^e Alias, *designat.*

^f Exorcismi et manus impositiones super capita baptizatorum, etiamnum moris sunt in Ecclesia.

^g Sic ex Latino. Editi, *pervolvunt*, vel *pravolvunt*.

^h Ms. Cæsen., *operibus carnis.*

qui te ab humanis, ut vel uno die, ve sabbato, salutis curatione cessares. *Deest quippiam.* Et tu, Christiane, a diem Domino dominicum serva, si vis illum videre Domini diem, si vis quidquid est dominicum per Dominum possidere.

SERMO CVI.

De ficu quæ fructum non protulit.

Sicut peritus magister ad audiendum rudes, ad intelligendum tardos, discipulorum sensus vario genere doctrinæ pulsat, suscitatur, accendit ingenium, ita Dominus similitudinibus variis, diversis comparationibus, populorum pigros, tardosque animos ad evangelicum convocatur et invitatur auditum; namque hodie sic cepit: *Arborem fici habebat quidam plantatam in vinea sua, et venit quærens fructum in illa, et non invenit. Dixit autem ad cultorem vineæ: Ecce tres anni sunt, ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, et non invenio: succide eam; ut quid et terram occupat? At ille respondens, ait illi, Domine, dimitte illam etiam hoc anno, usque dum fodiam circa illam, et mittam stercorea, et si quidem fecerit fructum; sin autem, in futuro succides illam (Luc. xiii).* Arborem fici habebat quidam plantatam in vinea sua. Rogo quid tam planum, quid tam lucidum, quid tam commune, quid rusticis sic vernaculum, quid proprium sic peritis quam propositæ similitudinis forma? Quæ de generali usu veniens omnes et verbo instruit et convertit exemplo. Infructuosa arbor intricat cespitem, necat spatia, exhaurit terræ vires, cultorem conficit damno, afficit tædio possidentem: ac sic excidere istam lucrum est, est istam commodum non habere. Sic homo utique qui naturæ donum, munus animæ, rationis beneficium, excellentiam sensus, iudicium mentis, artis industriam, culturæ bonum, per steriles atque inopes actus evertit, occupat, mergit, auctori fructum, cultori gratiam negat; sicut arbor e terra, sic iste e vita meretur excidi. Et sicut infecunda arbor si fuerit in vinea, dum fundit mortiferam subjectis viribus umbram, inimica non sibi soli, sed etiam palmitibus fit fecundis: ita homo deses, ignavus, si præsit populis, non sibi soli fit noxius, sed multis, dum sequentes se suo vitiat et perdit exemplo. Sed hanc similitudinem quare Dominus dixerit audiamus. Arbor fici, brumali tempore transacto, dum grossos producit in florem, et simulat suum suis floribus fructum, decipit incautos, illudit ignaros. Namque mox projicit grossos, pigrum proficit et prorumpit in germen, et fit posterior cæteris fructu, quæ videbatur cæteras antesse. Merito ergo a Domino ^b Synagoga arbori fici comparatur, quæ calefacta tempore legali, temporaliter ecclesiastici fructus floruit in figura. Patriarcharum namque

^a Ignatius, in epist. ad Magnes. pag. 57 edit. Genev. 1623, vocat diem hunc: *diem Resurrectioni consecratum et principem omnium dierum.* Fallitur ergo Nicephorus, lib. vii cap. 46 edit. Basil. 1562, dum asserit Constantium Magnum, omnium primum, diem hunc appellasse dominicum. Nisi dicamus Nicephorum hic innuere voluisse appellationem hanc, jam obsoletam, a Constantino iterum fuisse restitutam. Quod etiam eruitur a Sozomeno, Histor. Eccles. lib. i cap. 7 pag. 13. Cave autem hinc inferas diem hanc antea a Christianis non fuisse in honore. Vide

radice solidata, sacerdotali exaltata culmine, prophetis dilatata ramis, Judaicæ observationis repleta grossis florebat, tunc spe sola fructum datura per Christum, immo ipsum Christum datura et postfructum, dicente Psalmista: *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam (Ps. cxxx).* Unde sancti scientes hæc, spem fructus ex flore capiebant, et solabantur præsentia de futuris: videntes jam jamque succedere æterna mortalibus, perpetua caducis, Legi gratiam, Synagogæ Ecclesiam, cælestia terrenis, humanis divina, omnibus Christum; quem quia venturum longa patientia sustinebant, venisse fidei gaudio sunt gavisi. Ex istis erat Simeon ille, cui promissum erat ut non videret mortem, donec videret Christum Domini, quem in ulnas habens, talem prorupit in vocem. *Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace. Quia viderunt oculi mei salutare tuum (Luc. ii).* Ignari vero dum fiduciam gerunt in lege tota, neque sunt de Christi expectatione solliciti, neque suscipere Christum, neque agnoscere meruerunt: et ita sunt legalibus decepti flosculis, sicut nescios grossis suis decipit ficus. Hinc est quod Dominus adventus sui tempora scire cupientes mittit ad ficum, dicens: *Videte ficulneam et omnes arbores. Cum producant fructum, scitis quia prope est æstas; ita et voscum videtis hæc fieri, scitote quia prope est regnum Dei (Luc. xxi).* Videtis quia ficus non signat præsentia, sed indicat sic futura. Sed jam per ordinem propositam prosequamur exemplum. *Arborem fici habebat quidam plantatam in vinea sua.* Synagoga est arbor fici, possessor arboris Christus, vinea in qua refertur plantata arbor ista, Israeliticus est populus, Isaiæ propheta sic dicente: *Vinea Domini Sabaoth domus Israel est (Isai. v).* Venit, inquit, quærens fructum in illa, et non invenit. Venit Christus, et in Synagoga fructum fidei reperit nullum, quia tota Æolis erat inumbrata perfidiæ. Ad ficulneam venit Christus, ad quam legitur Adam nudus fugisse ^d post culpam, dicente Geneseos libro: *Et cognoverunt quia nudi sunt: et consuerunt folia fici, et fecerunt sibi succinctoria (Gen. iii).* Venit ergo ad ficum Christus, ut inveniret Adam, ut nudum tegeret pio suo corporis indumento, cuius ficus non velabat, sed stimulabat pudorem; cuius ficus ista, id est Synagoga, circumcisionibus suis nudabat partem verecundi corporis, non tegebat. *Venit, inquit, quærens fructum, et non invenit. Dixit autem ad cultorem vineæ: Ecce anni tres sunt, ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, et non invenio; succide eam.* Cultor vineæ, qui infructuosam ficum jubetur excidere, est præsul Synagogæ angelus, qui sterilitatem, quia non potest excusare, inducias impetrat supplican.

²⁹ concilii Laodicei, ibique Balsamonem et Zonaram; et consule Biblioth. Juris Canon. pag. 1242 edit. Parisiens. 1661.

^b Ita communiter hæc parabola interpretatur. Consule Ambrosium, Bedam, Theophylactum, Euthymium, et Augustinum. serm. olim 31, nunc 110, de Verb. Domini.

^c Ms. Cæsen., per fructum.

^d Hujus generis fuisse arborem Adamo interdictam, tradunt Hebræi et ex Græcis plerique. Vide Mariana hic.

quando! Sed istud præterendum non est quod dicit: *Ecce anni tres sunt.* Tres anni, tria sunt tempora per quæ Christus ad Synagogam fructum quasiturus advenit, id est, ^a per legem, per prophetas, per ipsam sui presentiam corporalem, ut in fructuosa ficus, quæ jam divinitati fructus velut non necessarios daret, vel homini, vel esurienti, vel manducaturus Christo cibos necesarios non negaret. Sed nunc quid cultor vineæ responderit audiamus. *Domine, dimitte illam et hoc anno.* Cultor vineæ concedi adhuc evangelici temporis precatur annum; de quo Isaias dicit: *Prædicare annum Domini acceptum, et diem retributionis (Isa. lx).* Ut quid? *Usque dum fodiam circa illam.* Vult enim apostolicè voverè ^b perfodere, quia legalis cultus non valuit sentire culturam. *Et mittam stercora.* ^c Tanta radici necessaria, quæ protanta pinguedine cespitiæ sanelli ^d tota celestis imbræ non movit esse fecunda. Ficus sterile, Synagoga misera miscatione gentium stercoratur; ut vilissimis adjuncta fermentis redeat ad fructum, quæ tanto et pretioso ubere decessit de fructu: quæ si post hæc in eodem sterilitate permanserit, jam non cultoris fides, sed ipsius dominantis securi, desperata et inutilis succidetur. Et ideo non dicit: In futuro succidam eam, sed Succides eam, juxta illud Joannis: *Jam securis ad radicem arborum posita est: Omnis ergo arbor non faciens fructum bonum, excidetur et in ignem mittetur (Matth. m).* Quia post evangelicè cultum temporis infructuosas arbores securis judicii succidet et nevissumas suscipiet et cremabit incendium.

SERMO CVII.

In D. Petrum episcopum Ravennæ.

Licet sancti sterilitas silentium mihi indicare videatur, loqui tamen vehementia cogit et sanctitas imperantis. Præstantius est in imperitum prodere eloquium, quam officiosam negare sermonem. Qui ergo tanti viri adhortationem recusat, eam e caelo contigit, et ^e apostolici vocabulum, et summi privilegium sacerdotis? Neque enim absque divino judicio fuisse credendam est quod prima illa vivendi rudis infantia tanti nominis adeptæ est dignitatem? Quem tunc affuisse, nisi Deum ipsam putamus, eum nescii parates

^a Hanc eandem interpretationem repetunt Ambrosius, et Theophylactus, et Gregorius, homil. 31. Alii explicant de triplici Judaicæ reipublicæ forma sub judicibus, regibus et pontificibus; alii de triplici hominis ætate, pueritia, virilitate et senectute; alii de membris de tribus annis quibus Christus docuit. Hæc prohibito. Verior sententia est, per tres annos divinam in sui misericordiam erga populum Judaicum. Dicit autem per tres annos, quia ficus, quæ frugiferæ sunt, diutius fructus non differant.

^b Latini dicunt *ablaqueare*, unde *ablaqueatio*.

^c Vere ficus, cæteris frigidior, stercoratione indiget.

^d Ex Latino. Edit. omnes, *tota celesti imbre*.

^e Vide quæ diximus in præfatione, et in notis ad vitam Chrysologi ex Castilio.

^f Vide Barthium, Adversar. lib. xii cap. 8 pag. 1490, ubi plura commentatur de voce *apostolici*, primis Ecclesiæ temporibus episcopis attributa.

^g Ex his verbis eruere pronum est Chrysologum, nam in ejus laudem pronuntiatum fuisse sermonem; hanc, in præfatione indicavimus, et viridi adhuc ætate

de futuris meritis Judicarent? Petrum enim vocari in aliis appellatio nominis est, in hoc prærogativa virtutis. Vere beatus Petrus, immobile fundamentum salutis, talem se exhibet in sacerdotio, quales videri volunt qui sacerdotium concupiscunt. Quemadmodum, igitur sanctitatis regulam & disciplinam monasterialibus imbutus exercet? Pallent ora jejuniis, macies corpus attenuat, elemosyna pro Delictis supplicat, ^h lacrymæ peccata baptizant. Sed ne forte hoc devoti populi turba miraretur, solet Petrus flere, cum in eum Christus intendit (Matth. xxvi). Nec quisquam in apostolo imbrem irrigui luctus accuset. Jucundæ sunt lacrymæ, quæ gaudium immortalitatis emerunt (Marc. xvi). Ipse est ergo ⁱ custos fidei, ^j petra Ecclesiæ, ^k janitorque cælorum. Ipse est apostolicus piscator electus, qui ad se turbas errorum fluctibus mersas, hamo sanctitatis invitat, et doctrinæ suæ ^l rete concludit ad fidem hominum multitudine copiosam (Luc. v). Est etiam ipse beatissimus et apostolicus auceps, qui animas juvenum per aera volantes calamo divini sermonis attingit. Jure igitur venerabilis Dei sacerdos olim apostoli ^m nactus vocabulum, nunc adeptus et meritum, scripsit in populos præcepta justitiæ, et manifesta luce reserat sacrarum voluminum mysticas quæstiones; tantumque est in cælestibus magisterium disciplinis, ut qui convertitur, ipsi absolutionem debeat; qui non corrigitur, sibi reatum. Omnis undique ad eum ex diversis regionum partibus visendi studio turba concurrat. Quicumque in vias solitudines aut latentes eremi latebras incolebant, mirabilem Petrum magis veniunt videre ⁿ quam sæculum. Datum est illis aliquando diacere, difficilius quidem, sed gloriosius ^o mundo præsentem luctari; et adversus instructas delinquentes turbas aciem quamdam disponere sanctitatis. Quanta enim in mundo positus post certamen palma est, si in solitudine constitutus sine luctamine coronæ debentur? Unde fratres, quoniam beatissimus Petrus omnia quæ sunt divinæ virtutis, predicatione suæ doctrinæ vos instruit, pariter et exemplis edocet, deprecemur Dominum Deum nostrum, ut ævo longissimo doctrinæ cælestis vos sermone lætificet.

intra monasterii septa dies transegisse suos. Vel ad hærendum Tillemontio, cui persuasum est hic monasterii nomine, vel Cornelii episcopi Imolensis domum, vel ejusdem episcopi seminarium indicari.

^h Lacrymas vicem baptismatis fuisse B. Petro apostolo, scribit Leo Magnus serm. 9 in passionem Domini. At hallucinatur Barthius, Advers. liv. lv col. 2613, cum hic de Petro apostolo loqui putat: hæc Chrysologum respiciunt.

ⁱ Nam contra Arium, Eutychem et alios hereticos, ac fidei Christianæ hostes quoscumque, verbo, scriptoque, fidem ipsam tutatus est, Mira.

^j Ideo janitor cælorum dicitur ab Adelpho Chrysologus noster, quia innumeros adducebat ad fidem, et peccatores suaviter trahebat ad penitentiam: Mira.

^k Ms. Cæsen., *retibus*.

^l Alias, *sortitus*.

^m Hoc est urbem Ravennatensem, ea tempestate, antea Cæsaris et insignium virorum confluentia et comitatu nobiliorem.

ⁿ Id est: *combattere de front contre le monde*; explicat Tillemontius.

SERMO CVIII.

De homine, ut sit hostia et sacerdos Deo. In verba

Apostoli: *Obsecro vos per misericordiam Dei, etc.*

Mira pietas, quæ ut precetur, ut largiatur, exorat. Hodie namque beatus Apostolus non humana petens, sed divina conferens, sic precatur: *Obsecro vos, per misericordiam Dei (Rom. xii)*, Medicus austeram remedia cum recipere persuadet ægros, agit precibus, non compellit imperio, sciens infirmitatis, non voluntatis esse, quod salutaria respuit, quoties profutura repellit infirmus. Et filium pater non potestate, sed amore ad rigorem pertrahit discipline, non ignorans quam sit aspera immaturis sensibus disciplina. Et si corporalis infirmitas ad curam precibus sic movetur, et si sic puerilis animus vix ad prudentiam ducitur blandimentis, quid mirum si Apostolus, qui semper est et medicus et pater, humanas mentes morbis carnalibus sauciatas, ut ad remedia divina subrigat. sic precatur: *Obsecro vos, per misericordiam Dei.* Novum genus obsecrationis inducit. Quare non per virtutem? quare non per majestatem, non per gloriam Dei, sed per misericordiam Dei? Quia per ipsam solam Paulus et crimen persecutoris evasit, et apostolatus tanti adeptus est dignitatem: sicut ipse fatetur, dicens: *Qui prius fui blasphemus et persecutor: et injuriosus, sed misericordiam Dei consecutus sum: Et iterum: Fidelis sermo et omni acceptione dignus: quia Christus in hunc mundum venit peccatores salvos facere quorum primus ego sum, sed misericordiam sum consecutus, ad exemplum omnium, qui credituri sunt illi in vitam æternam (I Tim. i).* *Obsecro, inquit, vos per misericordiam Dei.* Rogat Paulus, immo per Paulum rogat Deus, quia plus amari vult quam timeri. Rogat Deus quia non tam Dominus esse vult quam pater. Rogat Deus per misericordiam, ne vindicet per rigorem. Audi rogantem Dominum: *Tota die, inquit, expandi manus meas (Isai. lxxv).* Nonne qui expandit manus ipso habitu rogat? Expandi manus meas. Ad quem? ad populum. Et ad quem populum? Non tantum non credentem, sed contradicentem. Expandi manus meas, Distendit membra, dilatat viscera, pectus porrigit, offert sinum, gremium pandit, ut patrem se tantæ obsecrationis demonstret affectu. Audi et aliter rogantem Deum: *Popule meus, quid feci tibi, aut quid contristavi te (Mich. vi)?* Nonne dicit: Si divinitas ignota est, vel caro sit nota? Videte, videte in me corpus vestrum, membra vestra, vestra viscera, ossa vestra, vestrum sanguinem. Et si quod Dei est timetis, quare vel quod vestrum est non amatis? Si Dominum fugitis, quare non recurritis ad parentem? Sed forte vos Passionis meæ, quam fecistis, magnitudo confundit. Nolite timere. Crux hæc non meus, sed mortis est aculeus. Clavi ieti non mihi infigunt dolorem, sed vestram mihi infigunt alius charitatem.

* Toletus, I Petr. ii, 4, ubi Chrysologum laudat: *Ad hoc enim quilibet Christianus sacerdos est.*

..b Ut olim, quando extranea animalia immolabantur.

..c Hostia immolata adhuc vivit, quando homo ab

A Vulnera hæc non educant gemitus meos, sed magis vos meis visceribus introducunt. Exiensio corporis mei vos dilatat in gremium, non meam crescit in pœnam. Sanguis meus non mihi deperit, sed vestrum prorogatur in pretium. Venite ergo, redite et vel sic probate patrem, quem videtis pro malis bona, pro injuriis amorem, pro vulneribus tantis tantam reddere charitatem. Sed jam quid obsecret Apostolus audiamus: *Obsecro, inquit, eos, ut exhibentis corpora vestra.* Apostolus rogando sic omnes homines* ad sacerdotale fastigium provexit. *Ut exhibeatis corpora vestra hostiam vivam.* O inauditum Christiani pontificatus officium, quando homo sibi ipse est et hostia et sacerdos; quando homo non extrinsecus quod Deo est immolaturus^b inquit; quando homo secum, et in se, et quod pro se est, Deo sacrificaturus apportat: quando et eadem manet hostia, idem permanet et sacerdos; quando^c hostia mactatur et vivit, sacerdos nescit occidere qui litabit. Mirum sacrificium, ubi corpus sine corpore, sine sanguine sanguis offertur, *Obsecro, inquit, vos per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam vivam.* Fratres, hoc sacrificium Christi descendit ex forma, qui corpus suum pro vita sæculi vitaliter immolavit; et vere corpus suum fecit hostiam vivam, quia vivit occisus. In tali ergo victima mors expenditur, hostia permanet, vivit hostia, mors punitur. Hinc martyres morte nascuntur, sine inchoant, occisione vivunt, et in oculis lucent, qui in terris putabatur extincti. *Obsecro, inquit, vos fratres per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam vivam sanctam.* Hoc est illud quod propheta cecinit: *Sacrificium et oblationem noluisti, corpus autem perfecisti mihi (Psal. xxxix).* Esto, homo, esto Dei sacrificium et sacerdos; non amittas quod tibi divina dedit et concessit auctoritas; induere sanctitatis stolam, præcingere^d balteum castitatis; sit in velamento capitis tui Christus; crux in frontis tui munimine perseveret; pectori tuo appone divins scientiæ sacramentum; in odorem thymiana semper orationis accende; arripe gladium Spiritus; altare cor tuum pone; et sic corpus tuum admove Dei securus ad victimam. Deus fidem, non mortem querit; votum, non sanguinem sinit; placatur voluntate, non necesse. Hoc probat Deus, ad hostiam Abraham sancti filium cum poposcit (*Gen. xxi*). Nam quid aliud Abraham quam corpus suum immolabat in filio? Quid aliud Deus quam fidem requirebat in patre, qui filium sicut offerri jussit, sic non permisit occidi? Tali ergo homo confirmatus exemplo, offer corpus tuum et non solum macta, sed etiam seca per omnia virtutum membra. Quia toties tibi vitiorum artes moriuntur, quoties a te Deo viscera fuerint immolata virtutum. Offer fidem, ut perfidia sit punita; immola juvenium, ut voracitas cesset; sacrifica casti-

hæc vita deficit et carnalibus vitiis se mactat, mortificando carnem suam cum peccatis et concupiscentiis. MITA.

^d Cingulam scilicet, quo sacerdotis femora præcinguntur.

latem, ut moriatur libido; impone pietatem, ut deponatur impietas; invita misericordiam, ut avaritia deleatur, et ut consumatur stultitia, semper sanctitatem convenit immolare: sic fiet corpus tuum tua hostia, si nullo peccati jaculo fuerit sauciata. Vivit corpus tuum, homo, vivit quoties a te Deo virtutum vitiorum moribus immolatur. Non potest mori qui vitali gladius meretur occidi. Ipse autem Deus noster, qui est via, veritas et vita, et a morte nos liberet et perducatur ad vitam.

SERMO CIX.

De hostia corporis et animæ Deo rationabiliter offerenda. In eadem verba Apostoli.

Quoniam præcedens sermo tantum primordia^a tangit apostolicæ lectionis, nunc de his quæ sequuntur quod Dominus inspirat audiamus; sic enim cœpit: *Obsecro, inquit, vos, per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam vivam (Rom. xii).* Numquid Apostolus sic dicendo, solo corpora digna divinis hostiis probat, et animas velut reprobas aut tacet, aut præterit, aut relinquit? Nonne anima de cælo est, corpus e terra; hoc regitur, regit illa; illa dominatur, hoc servit; hoc vivit, vivificat illa; illa manet, hoc deficit; hoc ætates patitur, illa nescit; et ad extremum mors, quæ tantum dominatur in corpus, nec anima præsentem contingit? Et quid est quod tacetur anima, et solum corpus ad Dei hostiam sic vocatur? Fratres, hic Apostolus honorat corpus, non minorat animam. Nam corpus quod capiunt peccata, quod delicta vinciunt, quod deprimunt crimina, quod vitia corrumpunt, quod dejiciunt passiones, hoc Apostolus cupit solvere, liberare studet, laborat attollere, expiare contendit, ut corpus ad originem animæ conscendat, non anima descendat corporis ad naturam; et corpus animam comitetur ad cælum, non anima corpus sequatur ad terram. Audi Scripturam dicentem animam qualibus et quantis corporis cruciatibus aggravetur: *Corpus, quod corrumpitur, aggravat animam, et deprimit terrena cogitatio sensum multa cogitantem (Sap. ix).* Ergo non deponi animam, sed corpus Apostolus vult levare; et animam et corpus, id est, hominem totum, ad hostiam sanctam, ad placitum Deo sacrificium vult venire. Quod autem et anima sit Dei sacrificium, Psalmista declarat dicens: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus (Psal. l).* *Ut exhibeatis corpora vestra hostiam vivam, sanctam, placentem Deo.* Quia non homo ex eo quod vivit placet, sed placet ex eo quod bene vivit; nec ex eo fit homo hostia si se Deo offerat, sed si sancte offerat Deo. Quantum enim immacolata victima placat Deum, tantum Deum victima, si maculata fuerit, exacerbat. Audi dicentem Deum: Non offeras mihi claudum, non luscum, non mortis cogitatione pollutum, sed matu-

rum sine macula (*Levit. xii*). Hinc est quod Apostolus vivam Deo petit hostiam. Ergo, fratres, si nos ipsius propitiationis incensum. *Desunt nonnulla.*

Probat hoc Cain, qui cum Deo parva a quo totum perceperat ingratus pontifex sic divisit, ut quod erat pessimum, hoc adoleret altari; quod erat optimum, in suam reservaret offensam; denique cum sua suo mala partitur cum auctore, se suosque posteros et a vita et ab humano genere perdivisit (*Gen. iv*). Ergo Abel sequamur ad præmium, non Cain comitemur ad poenam. Abel agnum portans ad Dei sacrificium, sicut agnus assumitur; Cain gestans sibi stipulam, fomentam sibi, per quod exureretur, invenit. *Ut exhibeatis corpora vestra hostiam vivam, sanctam, placentem Deo, rationabile obsequium vestrum.* Quantum placat obsequium quod ratione subnixum est, tantum quod rationem non habet, exacerbat. Rationabile obsequium, quod non præsumptione turbatur, non temeritate confunditur, non violatur illicitis, non simulatione fœcatur. Ad obsequium regis militaris statio contremiscit; humana dominatio exigit sollicitam servitutem, ad arbitrium jubentis timor obedientis invigilat; qui et cauta devotio præmium justæ remunerationis acquirit, et temeritatis poenam præsumptrix servitus non evadit. Quis non vocatus ad aulae regalis se proripit servitutem? qui sine titulo militem se ausus est profiteri? quis sine dignitatis^b infulis nomen dignitatis invadit? Et si hæc penes homines sollicita cautaque sunt, si satione constant, si convalescunt ordine, si tremore servantur; quanto, penes Deum magis cauta est devotio, magis tremenda servitus, magis sollicitus cultus, ut divinum ratione præstet obsequium? *Rationabile, inquit, obsequium vestrum.* Obsequium ratione calens, fervor est; furor est, quod ratione non frenatur. Hinc Judaicus populus Deum dum sibi præter rationem quærit, Deum qui cum ratione serviebat, amisit (*Exod. xxxii*). Hinc filii Aaron dum rationis sunt immemores, dum præsumunt terrenos ignes divinis ignibus admovere, flammam sacrificii salutaris in poenale sibi incendium commutarunt (*Levit. x*). Hinc Saul^c tumens regali vertice, dum putat sibi et de sacerdotio quid licere, regnum quod acceperat, altaris temerator amisit (*I Reg. xv*). Hinc Judæus dum legem sine legis ratione excolit, legis interemit auctorem. Hic gentilis dum^d deorum populis et deorum monstris, nescius rationis, obsequitur, ad Dei, qui unus et verus est, pervenire non meruit servitutem. Hinc Arius Patri se putat obsequi Filium blasphemando; et dum Filio dat initium, Patri finem miserandus imponit. Hinc Photinus dum cœternum Patri Filium negat, Pater ut Pater non semper fuerit elaborat. Hinc omnes hæreses dum feruntur ad divinitatis injuriam, dum Trinitatem

^a Alias, cogit.

^b Sumitur infula aliquando pro corona imperiali, ut lib. i in fin. c. de Quadr. præscript. MIRA. — Hinc pro omni dignitatis ornamento ponitur.

^c Nonnullæ editiones corrupte, tremens.

^d Nullo aptiori vocabulo multitudo deorum genti-

lium exprimi poterat.

^e Nil enim rationi magis adversatur quam polytheismus, ut passim Arnobius, et Minucius in Octavio.

^f De Pothini hæresi vide Epiphanium tom. I lib. iii hæres. 64 vel 71 pag. 828.

mentuntur vocabulis, * blasphemis obsequuntur. Nos autem, fratres, et corpora nostra aptamus in vivam Dei hostiam, obsequium nostrum rationabile procuremus, ut sit fides vera, pura conscientia, mens sobria, spes firma, cor mundum, caro casta, sanctus sensus, pius animus, tuta ratio, casta charitas, larga misericordia, vita sancta, verecundus habitus, et ad omne Christi obsequium humilitas nostrum semper comitetur incessum.

SERMO CX.

De salute sub fide reposita, justificatione a Deo per Christum; et de morte pro Christo subeunda. In verba ejusdem: Non est autem scriptum propter Abraham tantum, etc.

Beatus Apostolus primis et novissimis, id est, Judæis et Græcis, fidei vexillum unicum semper et singulare erigit ad salutem: quod quisquis habere non meruerit et tenere, cælestium possidere non poterit, gloriam triumpharum. Solum est, fratres, quod contra perfidam diabolicam aciem dirigit, regem indicat, connectit socios, impiumque hostem sola sui visione terrificat. Sic enim hodie cepit: *Non est autem scriptum propter Abraham tantum, quod reputatum est illi ad justitiam; sed et propter nos credentes in eum qui suscitavit Jesum Dominum nostrum a mortuis (Rom. iv).* Videtis, fratres, quia dum priores futura, dum præterita credunt posteri, sic uno itinere fidei utrique perveniunt ad salutem, dum illi venturum Christum, nos jam venisse profiteamur, illi usque ad mortem moræ hominis descensurum mirantur et credunt, nos esse mortuum et resurrexisse gloriamur. Et quid plura, fratres? Ideo salus hæc tam antecedentium, quam sequentium oculis est negata, ut tota esset in fide. Quod autem dixit: *Qui suscitavit Jesum Dominum nostrum a mortuis.* Ne quis ab alio credat, ipse sui factor et resuscitator est corporis, qui dixit: *Potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam (Joan. x):* neque enim ab alio resurrectio suscitari, neque ab alio vivificari vita potuit, nec eadem negare sibi quod erat omnibus collatura. Quia nec fons sitit, nec panis esurit, nec sol indiget luce, nec requies ipsa lassescit, *Qui traditus est, inquit, propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram.* Traditus propter delicta, non ut ea quæ non poterat mori vita puniretur, sed ut delicta, quæ nos a vita exsularent, sola delerentur. *Et resurrexit propter justificationem nostram.* Manente condemnatione justificari non potest condemnatus; nos ergo quos primi culpæ parentis addixerat, ut mors obnoxios sibi jure retineret, Christus cælestis et verus parens, soluta mortis condemnatione, per mortem propriam resurrectionem justificat, ut non reus pereat, sed reatus; ipsaque pœna, id est mors, quæ reos fuerat jussa

A percellere, merito deficiat et suæ amittat infulas potestatis. Cur innocentem, cur ipsum judicem crudelis et impia est ausa contingere? et ideo addidit: *Justificati igitur ex fide pacem habeamus ad Deum (Rom. v).* Hoc est dicere, desinat, desinat mater dissensionum, hostis quietis, pacis inimica contentio, non extollatur Judæus per legem, gentilis non superbiat per naturam, philosophus ab opinionibus suis spumosis et inanibus detumescat, nemo de meritis, nemo de operibus gloriatur; quia vitam, quam prævaricatio prima sustulerat, et elongaverat a nobis furiosa contentio, restituit et reddidit pax divina. *Pacem habeamus ad Deum, per Dominum nostrum Jesum Christum.* Terra non rebellet in cælos, ^b caro non insurgat in spiritum; sed supernæ pacis humilis perpetem jungatur ad gloriam. *Per quem accessum habemus.* Quare nobis ipse factus est via, *fide in gratiam istam.* Dax viles istius fides est, fratres. *In qua stamus et gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei.* Stamus certe fide non corpore; et in spe, non in re jam percepta gloriamur. *Non solum autem, sed et gloriamur in tribulationibus, scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio autem spem, spes vero non confundit.* Ecce quibus ætatibus justus perfectum roboratur in virum: in tribulatione, patientia, probatione, spe. Tribulatio, fratres, velut prima justis viri concutit et conturbat infantiam: sed cum invenerit ista patientem, ad majora adolescentem jam bonæ indolis tunc erudit. *Tribulatio patientiam operatur.* Patientia est, fratres, quæ Christi juvenem aptum probat esse virtutibus. *Spes vero non confundit.* Spes est quæ virum perficit: et ad mensuram Christi plenitudinis indefessa producit. Perfectæ virtutis est, quod in re non teneas ^c spei robore possidere. *Quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Et ut diffusæ in nos divinæ charitatis ostenderet qualitatem, adjecit: *Ut quidem Christus, cum adhuc infirmi essemus secundum tempus pro impiis mortuus est? Vix enim pro justo quis moritur: nam pro bono forsitan quis audeat mori? Commendat autem charitatem suam Deus in nobis, quia adhuc cum peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est.* Si Christus genus hominum sic dilexit, ut daret pro impiis et peccatoribus mortem suam, ^d justis quid aliud credimus largiturum, quam vitam suam, regnum suum, gloriam suam. Ex te suscepit mortem, quam impiis impenderet super terram, reservat tibi, quod in se et per se semper possidet, et possidet in cælo. Dicamus ergo cum propheta: *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam (Psal. cxv).* Hoc est, et ego moriar pro illo. Et quid simile? Ille sponte pro impio et peccatore, ego vix pro justo et bono: ego vix, quia

* Hoc est voluntarie ex animo ac læte blasphemant. Mira. — Morem gerunt eis qui blasphemis Deum impetunt.

^b Hic enim est primus justitias effectus et reconciliatōnis cum Deo.

^c Nam spiritum promissionis accepimus, veluti pignus et archæbonem regni cælestis DUHAMEL.

^d Corruptura locum: *Justis cum qui credimus, etc.*, sanavit optime Latinus: *Mita nec male: Justis cum quæ credimus largiturum.*

me ad mortem non tam voluntas quam necessitas ducit. Audi ipsum dicentem ad Petrum. *Cum autem senseris, praeinget te alius, et ducet quo tu non vis.* In adversis, fratres, necessitas voluntati non potest comparari; acquiescere necessitas est, velle virtutis. Volenti mors ipsa subjecta est, quia semper dominata est mors nolenti. Et tamen, fratres, quia divinae charitatis nil simile potest homo redhibere, det quod potest, quia secundum quod habet acceptus est. Deficiat ad gloriam, moriatur ad vitam, pereat ad salutem. Gloriamur, fratres, de nova istius commutatione commercii; quia * mors, quae erat inter homines reparatio tota pietatis, per Christum divinae commendatio est facta charitatis.

† SERMO CXI.

De peccato originali. In verba ejusdem: Propterea sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit,

Præsens, fratres, Apostoli lectio cum dicit, per unum hominem mundum totum suscepisse sententiam (Rom. v), non ad perorandum nos, sed ad flendam renovato et intimo dolore compellit. Si enim eximii vates singularis populi, et unius urbis, ac solius nonnumquam hominis diu lamentare discrimen; quæ mens non totis tenebris obscuretur, quos sensus non tota hebetudo confundat, quos oculos non redigat in fontes et fluentia lacrymarum, quando unius lapsus existit ruina cunctorum, et unius culpa omnium defluxit ad poenam, ac parentis vitium universo generi exitium ferale præparavit, dicente Apostolo: *Propterea sicut per unum hominem in hunc mundum peccatum intravit, et per peccatum mors (Ibid.),* Miserram me! ipse qui erat causa honorum omnium, janua factus est hic malorum. *Peccatum in hunc mundum intravit.* In hunc mundum; miraris eum postea obfuisse, qui facinore suo damnaverit mundum? Sed dicis, Quomodo intravit? Per quem intravit? Quomodo? Per culpam. Per quem? Per hominem. Et quid? peccatum natura est, an substantia? Nec natura est, nec substantia, sed accidens: et adversa est hæc potestas quæ videtur in opere, sentitur in poena, impugnat animam, vulnerat mentem, ipsam violat, confunditque naturam. Et quid plura, fratres? Hoc est peccatum nature, quod est fumus oculis, quod febris corpori, quod dulcissimis fontibus amara salsedo. Uique purus et lucidus est oculus per naturam, sed per fumi conturbatur et obscuratur injuriam. At corpus membrorum partibus et sensibus suis, per hoc quod est a Deo conditum, viget; sed ubi vis febrium coeperit, et procella domi-

* Alius, mox quæ erat.

† Hujusmodi sermonis finis et scopus est originalis peccati veritatem contra Pelagianos statuere, et corruptionem inde nobis derivatam, nec alio remedio sanandam, nisi Deus se hominem fecisset. TILLEMONTUS.

‡ Si tantum de originali peccato est sermo, illud trino devorat ore ob triplices mali effectus, qui sunt diminutio boni naturalis, macula et reatus poenæ. Si de peccato actuali fatur, illud trino ore, hoc est, triplici peccato devorat: nempe cogitatione, verbo et

acti, totum efficitur imbecillum; tunc amaritudo oris, tunc oculorum caligo, tunc gressuum nutabunda vestigia, tunc inimica aura, tunc chari graves, tunc ipsa obsequia videntur odiosa. Et fontes quantum grati sunt per suam dulcedinem et naturam, tantum efficiuntur ingrati, cum aliquod vitium ex accessione susceperint. Sed ad coepta redeamus. *Sicut per unum hominem in hunc mundum peccatum intravit, et per peccatum mors.* Ecce, fratres, janua, per hominem peccatum, et per peccatum intrasse videmur in mortem. Peccatum, o crudelis fera, et non uno capite in hominum genus sævire contenta! quam vidimus atrino ore tota humanæ stirpis germina tam pretiosa devorantem: trino ore, fratres, peccatum capit, mors devorat, deglutit infernus. Et quo, sicut diximus, fonte lacrymarum talis nobis † plane defluendus est parens, qui nos tantarum miseriarum reliquit hæredes, qui non solum collata bona perdidit, sed omnes posteros suos tam feris creditoribus obnoxios sic reliquit? O dura hæreditas ac crudelis! O miseri, quibus nec adipisci libuit, † nec renuntiare licuit nos hæredes! Audi quod sequitur: *Et ita in omnes homines mors transivit.* Sed ne injustum forte videatur cum per unum in omnes, quia omnes per unum; per eum te detestaris esse damnatum, per quem te editum esse gloriaris in lucem. Sed dicis, Si generi debeo quod natus sum, numquid et crimini, ut ante me reum faciat natura quam culpa? Huic quæstioni tuæ mox qui sequitur Apostoli sermo respondet, dicendo: *In quos omnes peccaverunt.* Si in illo omnes peccaverunt, merito per illum omnes suscepere supplicium. *Sicut per unum hominem in hunc mundum peccatum intravit, et per peccatum mors: et ita in omnes homines pertransivit, in quo omnes peccaverunt.* Sive in homine, sive in peccato; per illum et in illo omnes peccaverunt. Non ergo peccatum versum est in naturam, sed dum peccatum mortem ingerit, poenam sibi debitam exigit per naturam. Deus naturam ita facerat ut homines crearet ad vitam: quæ tamen † dum morti nolens generat, illa se peccato fatetur obnoxiam, cujus poenæ deservit in vita. Nam quis ista sentiat, fratres, quod extingui velit natura partus suos, et germina sua tam chara velit necari? Sed dum ingemiscit et condolet, amissam suspirat et desiderat suspicere libertatem. Sed per quem acceperit, Joannes primus signanter ostendit, qui viso Christo proclamatur, dicens: *Ecce agnus Dei, qui tollit peccatum mundi (Joan. 1).* Peccatum mundi, hoc est, fratres, quod per unum hominem Apostolus intrasse testatur. Gaudete ergo, fratres, quia peccatum quod nos gravi

opere mortifero. MITA. — Se ipsum explicat Chrysologus. Peccatum Adæ triplici nos damno affecit: inclinatione ad malum, morte, æterna damnatione.

† Alias, plene.

‡ Uti hæredes necessarii: quemadmodum de æervo hærede instituto disponitur in § 1 Inst. de hæ. qualit.; vel uti filii hæredes sui et necessarii ex jure 12 Tabul., absque prætoris privil. sicuti § 12 eodem tit. habetur. MITA.

† Alias, ad mortem.

pondere deprimabat ad tartaram, a Christo sublatus est, in tartara jam demersum; et nos, quos morti culpa primi parentis addixerat, secundi et divini parentis gratia a pœna revocavit ad vitam. Salvati ergo sine Christo * homo non poterat, quia totius mundi peccatum ante ipsius permanebat adventum. Sed tu quod per Christum justificaris, amplecteris; et quod per Adam damnatus es, tu refutas; et alterius tibi pœnam obfuisse conquereris, qui tibi conspicias alterius subvenisse justitiam. Numquid non in semine tota arbor? Vitium ergo seminis vitium est totius arboris. Si sibi ipsa per se natura subvenire potuisset, numquam eam ad reparandum in se auctor ipse suscepisset. Ad vitam eam creatam credis, qui adhuc eam per auctorem dubitas esse reparatam? *Usque ad legem enim, inquit, peccatum erat in mundo.* Usque ad legem cum audis, usque ad finem legis, hoc est, usque ad adventum Domini nostri Jesu Christi, accipe. *Quia peccatum non imputabatur, ait, cum lex non esset.* Et quando lex non fuit, ^b quæ cum ipso homine cœpit? si lex non fuisset, Adam prævaricator utique non fuisset, sicut idem aperit Apostolus, cum dicit: *Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen.* Utrique legem acceperant: sed Adam mox prævaricatus est, ut accepit; Moyses prævaricatoribus promulgavit acceptam, dicente Apostolo: *Lex prævaricationum causa posita est (Galat. iii).* Regnavit ergo mors per legem, quia gravius prævaricatores quam peccatores; et non tantum parentis vitio, sed suo jam lapsos facinore, sæva devoravit. *Sed regnavit, inquit mors ab Adam usque ad Moysen, etiam in eos qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ.* Quia non tantum magnos, sed devorabat et parvulos; et non tantum noxios, sed et devastabat innoxios: innoxios dico a culpa propria, non parentis. Et hinc gravius erat lamentanda conditio, quia ejus parentis solvebat pœnam, cujus vix vitam degustarat infans; et luebat peccatum mundi, qui mundum cognitum non habebat. Aquiescamus ergo, fratres, quod per unum et unius delicto mors regnavit, si omnes per unum absolvi desideramus, et esse per Christum: quia qui vivit, Christo debet, non sibi: et Adam quod meretur id debet.

SERMO CXII.

De morte per hominem, vita et gratia per Christum habita, deque abundantia delicti propter legem. In verba ejusdem: Si enim unius delicto mors regnavit per unum.

Si quis proculam aquæ frigidæ sitienti porrigit viatori, aliquantum quidem animum recreat æstuantis, et humanitati ^c plane succurrit, non tamen penitus

* Mss. Cæsen. et Vallic., nemo poterat.

^b Certe præsto erant homini naturæ lex, interiorque conscientie lumen, quibus quid malum esse, quidve bonum, docebatur; sed obscuriori quadam turbataque ratione. Locum hunc Apostoli Basilides apud Origenem hic lib. v pag. 140 interpretabatur de metempsychosi; quasi semper in mundo fuerit peccatum, et hominibus tunc solummodo imputatum, quando in humana corpora commigrarunt.

^A vitium extinguit: ita et magnum divine scientie desiderantibus nosse secretum, noster sermo non sufficit, qui ad præsens festinationi deservit et tempori. Nam si ad humana perdecenda tota hominis brevis est vita, quod tempus sufficere credimus ad intelligentiam posse divinam? Date ergo veniam, fratres, si intra punctum temporis et ^d horæ unius vix momentum obscura lucidare, clausa reserare, firmare dubia, profunda contingere, tot sæculorum ineffabile sacramentum per omnem modum aperire non possum, et eloqui, si vel caute æmulis, secure filiis, credentibus confidenter, constanter incredulis non valemus. Verum quia hodie apostolicus sermo claro se lumine sensibus audientium totus infudit, nec quidquam catholicis mentibus reliquit ambiguum, cum dicit: *Si enim unius delicto mors regnavit per unum (Rom. v)*; declamandi studium seponentes, tota simplicitate ipsis apostolicis eloquiis innitemur, ut verum scire cupientibus nulla sermone nostro generetur obscuritas. *Si enim unius delicto, ut dicit, mors regnavit per unum,* quare mortem ab uno et primo homine esse posteris acquisitam insinuare et approbare evangelica laborat auctoritas? Et quamvis sufficiat illa sententia, quæ dicit: Deus mortem non fecit (*Sap. i*); quare eam tam trucem, tam crudelem, tam immitem nonnulli a Deo velint esse conditam, scire non possum. Nemo sine piaculo æstimat tam piæ, tam bonum Deum, mortem creare potuisse, cujus universus mundus dolore continuo, gemitu, lacrymis, accusat et delestatur auctorem. Si mors etiam penes homines est criminum pœna, quo ausu concreata homini et pœnæ ante creditur innocenti Deo insita esse quam vita? Sed audiamus Apostolum: *Si enim unius delicto mors regnavit per unum, multo magis abundantiam gratiæ, et donationis, et justitiæ accipientes in vita regnabunt per unum Christum Dominum nostrum.* Ecce, unum, et unum. Adam et Christus. Per illum peccatum regnavit in mortem, per istum gratia regnavit in vitam. Denique duo hæc principia vitæ et mortis, absolutionis et pœnæ, desideratæ libertatis et damnationis extremæ, is qui sequitur sermo Apostoli aperit et declarat. *Ignitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, ita et per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ.* Per unum et unum, aut mors regnat, aut vita conceditur. Quid hic ergo addere sermo possit interpretis? quibus ^e si adjunges silentium, omnis æmulorum succumbit intentio. *Per unius delictum in omnes homines in condemnationem, ita et per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ.* Sicut fontis fluvius, sicut fructus semini, ita origini deservit aut addicta aut erepta posteritas, sicut

^c Alias, plene.

^d Habendæ concionis tempus unius horæ spatio designebatur. Vide Origenem, homil. 3 in Genes.; Cyrillum Hiesosolymit., catech. 13: *Quæcum multa sint, et tempus horæ per breve*; Augustinum etiam, serm. 237 de Temp.; et Chrysologum nostrum, serm. 121, ibique notam ultimam.

^e Ex. Latinio; in editis deest s. Nonnulli, adjunges.

ex his quæ adjecit Apostolus plenius approbatur. *Sicut enim unius hominis inobedientia peccatores constituti sunt multi, ita unius obedientia justii constituentur multi.* Sit homo peccator, * ut sit Deus justus, quia reatus redundat ad judicem, si pœnæ percussit innoxium. Et ideo dixit: *Sicut per unius hominis inobedientiam peccatores constituti sunt multi.* Ut scirent se ejus culpæ fuisse participes, ejus pœnæ socios se esse persentiunt. Sed jam quid lex profuerit, attestante Apostolo, audiant legis amatores. *Lex autem, inquit, subintravit, ut abundaret delictum.* Ecce, ut Apostolus dicit, non immunitationem delictorum lex fecit esse, ^b sed copiam; non per se, fratres, sed per eum qui legem per imbecillitatem ferre non poterat. Non magnitudo lucis hebetat oculos, quæ solis a Deo creata est oculis, sed oculorum infirmitas lucis totam ^B sustinere non potest, et ferre claritatem: ita et lex, fratres, quæ per se satis justa erat, et satis sancta, dum ab homine fragili severam exigit disciplinam, magis magisque oneravit et prodidit delinquentem. Et hoc quare, fratres? Ut per gratiam et veniam Conditoris rediret ad vitam qui per tumorem et ignorantiam, ^c cum male de innocentia gloriaretur, in debitum parentis deducebatur et pœnam. Morbus igitur latebat occultus, per quem omnium secreta medullarum et venarum meatus in ipsorum vitalium tendebant exitum, et quamdam ^d *συνχρίσις* in omnibus generabat internis. Venit lex quæ et vulnus proderet, et tandem vetusto languori ^e supernum advenire medicum nuntiaret. Venit lex, quæ mandatorum fomentis in cutem produceret quod in altum lethaliter sæviebat. Venit lex, ut gladio præceptorum velut apostema longi temporis aperiret, et collectam diu saniam salutaris subinde siccaret effusio. Nec tamen per se, fratres, aut vulnus claudere aut ægrotanti perfectam addere valebat ipsa sanitatem. Quod ubi vidit ægrotans, et tandem statum suum miserandus agnovit, cepit tendere festinus ad medicum, ut quod per legem proditum, et per ipsam diu fuerat ampliatus, tanti medici peritia curaretur et gratia. Ampliatum vulnus dicimus, fratres, quia post incisionem, putredo, fetor, horror, vexatio ipsi vulneri abscissione generatur, et fit per curam deterior miserandi facies ipsa languoris quam fuerat ignoranti periculum cum lateret. Venit ergo medicus; et jam fesso curis, et eurationum vexationibus perdesesso, solius verbi auctoritate subvenit. Sicut centurio ille constat, sum

* Justus omnino est Deus, quia homo peccator est; et Deus justitiam in hominem, tamquam in vere peccatorem, exercet. MITA.

^b In Apostolo particula *ut abundaret* non est loco causæ, sed quod occasione legis evenit, quamquam ipsa repugnante lege, quæ minui peccata volebat, non augeri.

^c Homo justus adhuc sub lege naturæ videns se agere quod rectum est, tumore plenus de innocentia læstatur, quam se habere confidebat; et per ignorantiam minimesentiebat se justa a Deo puniri ob parentis delictum, et amissam in ipso parente innocentiam. Venit lex Moysis, quæ protulit totam. MITA.

^d Id est, contagionem, interpretatur Mita. Id est, idem judicium. Hoc est, omnia interiora similiter erant

^A dicit: *Dic verbo, et sanabitur puer meus (Matth. viii).* Et impleretur illud propheticum: *Misit verbum suum, et sanavit eos (Psal. cvi).* Et ideo sequitur: *Ubi abundavit peccatum, superabundavit et gratia.* Ac si diceret: *Ubi dilatatum est vulnus, supereffusa est sanitas.* Nemo ergo ingratus sit legi, quia quem ægrotantem et jacentem invenerat, levavit, fovit, et ut saluti traderet ipsum usque ad medicum salubri exultatione perduxit, ut, sicut dixit Apostolus: *Quemadmodum regnavit peccatum in mortem, ita gratia regnet in vitam æternam, per Jesum Christum Dominum nostrum.* Gratia in vitam, peccatum regnat in mortem. Recta fides non mortem, non interitum hominis auctori Deo deputat, sed salutem. Mors sit hominis, sit peccati, ut vita creata et reddita solum credatur esse per Christum.

SERMO CXIII.

De non permanendo in peccato, ut gratia abundet, et de virtutibus inseriando. In verba ejusdem: *Quid ergo dicemus? Permanebimus in peccato, ut gratia abundet?* etc.

Beatus Apostolus quando nota interrogat, quando manifesta perquirat, eos videlicet objurgat et increpat qui eloquia divina sua interpretatione corrumpunt; et inde concipiunt suffragia criminum, unde assumere debuerant documenta virtutum. Sic enim hodie cepit: *Quid ergo dicemus? Permanebimus in peccato, ut gratia abundet (Rom. vi)?* Superius dixerat, fratres: *Ubi abundavit peccatum, superabundavit et gratia;* et ideo ita exorsus est, ac pro illo divino et singulari magisterio imperitis se velut interrogatione participat, ut quæ sunt prudentiæ cœlestis plena eruditione respondeat. Si enim *ubi abundavit peccatum, superabundavit et gratia. Quid ergo dicemus? Permanebimus in peccato, ut gratia abundet?* Si prona est delinquentibus pietas, si gratia copiosa peccantibus, si injustis amica largitas est divina, certe si futura bona malis præsentibus acquiruntur, quid nobis virtutum iter arduum, quid durus obtinendæ justitiæ labor, quid inter malos jugis servandæ innocentie cruciatus? Angeantur humana facinora, ut bonitas cœlestis exuberet; faciamus mala, ut dixit, ut veniant bona (Rom. iii); permaneamus in peccato, ut gratia abundet. Ad hæc, fratres, idem qui interrogat Apostolus ipse respondit: *Absit. Qui enim mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo?* Cum dicit ^D *Absit*, taliter intelligentiam insipientium exsecratus affecta, legitur in margine pag. 484 edit. Colon. 1627.

^e Christus Dominus, non raro apud Patres dicitur medicus. Chrysostomus tom. V homil. 34: *Ne mihi dicas, peccavi; quid agam? Medicum habes infirmitate superiorem, medicum habes morbi naturam vincentem, medicum habes natu sanantem, medicum habes sola voluntate curantem, et qui potest, si vult.* Basilus Seleuciensis, orat. 33, vocat Christum *medicum sine medicamentis sanantem.* Hoc etiam de morbis corporis intelligi potest. Gregorius Nyssenus, orat. 3 contra Eunomeum.

^f Particula *absit* exsecrantis est, ut Rom. iii, 31: quasi dicit: *Absurdissimus est et detestabilis error.*

est et sensum : siquidem medicus non vulnere, sed cures proficit et saluti ; nec putredini, nec morbis, sed soli congaudet ille sanitati. Ita et Deus, qui pro magnitudine vulneris adhibuit magnitudinem vigoremque medicinæ, et nec peccato, sed homini largitus est gratiam ; nec ad multiplicanda, sed ad delenda delicta imbrem sue pietatis effudit. Nemo, nemo sic de ægritudine gratuletur, ut velit in vulnere permanere. Ingratus medico, inimicus est cures, qui semper curari æstuat, nec umquam desiderat hic sanari ; et ita Dei gratiam suis cupit exuberare peccatis, ut sibi cupiat peccata cumulari. Miser qui tali voto reus esse contendit per veniam. Fugienda, fratres, dementia ista est, fulgienda, quæ etiam post curam captiva tenetur amore morborum, recidiva enim lethalis est sæpius ægritudo. Quod autem dixit : *Qui enim mortuus sumus peccato*, presentis temporis loquitur hic figuram : quia mortuos nos dixit esse peccato, non nobis jam in toto mortuum dixit esse peccatum ; quia etsi peccatum ipsum actu operis sanctis et fidelibus est defunctum, vivit tamen, et adhuc in nostram desævit mortem. Tunc autem peccatum ipsum morietur in nobis, cum corruptibile hoc induerit incorruptiorem, et mortale hoc induerit immortalitatem, et factus fuerit sermo qui scriptus est : *ubi est, mors, aculeus tuus ? ubi est, inferne, victoria tua ? Aculeus autem mortis peccatum est* (1 Cor. xv). Vivit autem peccato, qui ejus, sicut in consequentibus dicit, concupiscentiis famulatur ; et stimulis miserandus incervit, qui obsecundat vitiiis, qui criminibus infelici et continua captivitate succumbit, qui quod delicti est esse autumat hoc naturæ, et morbo qui est accidens utitur velut opere et beneficio Conditoris. Et ideo ad arguendum talium ignorantiam addidit dicens : *An nescitis quia quicumque in Christo Jesu baptizati sumus, in morte ipsius baptizati sumus ? Consepulti enim sumus illi per baptismum in mortem*. Audiant fideles, et intelligant : quemadmodum tridua Domini sepultura trina demersione figuratur in baptismo ; ut resurrexisset cum Christo, et si necdum corpore, vitæ jam novitate congaudeant ; sitque totus homo virtutum domicilium, qui receptaculum fuerat ante vitiorum. *Ut, sicut dixit, quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus*. Christus quidquid suarum virtutum est, refert ad gloriam Patris ; et homo, cujus suum nihil est, sibi vindicare quod per Christum resurrexit elaborat. Quod autem dixit : *In novitate vitæ ambulemus*, quæ superius diximus, illa confirmat, ut si necdum hoc corpore, vitæ tamen jam totus immutatus incedat ; intelligat se, et dominetur elementis, qui elementis hactenus per ignorantiam serviebat ; largiatur sua per gloriam, qui prius turpiter furabatur aliena ; et qui carnis exerce-

* Juxta veterum philosophorum placitum, quibus aliquid mori dicebatur, cum suis exhibet finibus, in aliena transiens. Platoni homo mori dicebatur, et cum anima relinquit corpus, et cum anima in corpore constituta suas exiit passiones, et ad virtutes transit.

bat illicita, contemnat etiam licentias corporales ; et qui innocentiam hactenus impie mollebat extinguere, pro innocentia gloriosius ipse moriatur. Et quid plura ? Si ex veteri homine jam novus effectus est, vitiorum gurgitem in fontem commutat ipse virtutum. Usque ad finem autem lectionis hoc ingerit beatus Apostolus, hoc demonstrat, illum posse cum Christo vivere, illum regnare cum Christo, qui resurgentis Christi innocentiam sequitur, imitatur vitam, implere nititur sanctitatem. Quod dicit : *Ut destruat corpus peccati* ; destruat, fratres, actu, non substantia ; opere, non figura, quia peccato, non Deo vult hominem perire, qui ait : *Existimate vos mortuos esse peccato, vivere autem Deo*. Et supernæ libertati, fratres, restituere hominem tota pietate contendit, qui dicit. *Non regnat peccatum in vestro mortali corpore*. Et iterum : *Peccatum vobis non dominetur*. Non dixit, Non veniat ad vos ; non dixit, Non provocet, non titillet ; sed, *Non regnet, non dominetur*, confligat ad vincens gloriam, dimicet et decidat ad triumphum victoris ; et tandem se doleat impia peccati dominatio a servis quondam suis tota securitate calcari : et crudelis tyrannus iugemiscat subjectum a suorum pedibus captivorum ; et ad eorum triumphum, de quibus diu triumphaverat, se veteranus hostia pervenisse deplorat.

SERMO CXIV.

De sermo legis et gratie. In verba ejusdem : Peccavimus, quia non sumus sub lege, sed sub gratia, etc.

Sicut peregrinanti reditus ad propria deditis semper et charus est, et verna aula domus vestibula sunt gratiosa post tempus, ita mihi post intervalla sermonis ad apostolicarum seriem lectionum suavior est recursus. Siquidem a proposito dicendi ordine, et continuo tramite loquendi discedere nos sæpe necessitas religiosa compellit ; quia sic doctrinæ ordo moderandus est, ut non modo aliud impediatur ex alio. Unde quid hodie beatus Apostolus dixerit audiamus. Quid ergo ait ? *Peccavimus, quia non sumus sub lege, sed sub gratia ? Absit* (Rom. vi). Hæc interrogatio, fratres, eorum arguit imperitiam qui, legis consuetudine captivati, gratie beneficio nesciunt sentire virtutes ; et quos præceptorum legalium series prodidit contumaces, eos solamunerum commoda et festivitatum pompa observationibus vanis fecit et reddidit obstinatos. Et cum legem tempus excluderit, quid cultor legis a lege faciet abdicatus ? Judæo, quid habes quod non perdidisti ? Si autem perdidisti, quid gloriaris quasi non perdideris ? Ubi est templum, ubi est sacerdos, ubi sacrificium, ubi incensum, ubi purificationes tuæ, ubi solemnitatum tuarum non omittenda devotio ? Sed ut sis Judæus, merito circumcideris, quia bonis omnibus abscissus es supra-

† Concupiscentia quando vocatur peccatum, non ulique quia peccatum est vocatur, sed quia peccato facta sit. S. Augustinus, tom. VII, contra duas Epistolæ Pelagianæ, lib. 1 cap. 12. Nota.

‡ Vide notam c serm. 66, col. 385.

dictis. Scriptum est enim: Maledictus omnis qui non permanserit in omnibus quæ scripta sunt in libro legis (Deut. xvii). Si maledictus est qui in uno offenderit, quoties maledictus erit qui nihil ex omnibus probabitur effecisse? *Peccavimus* ait, *quia non sumus sub lege, sed sub gratia*? Ac si diceret, fratres Peccavimus quia in cura non permansimus jam sanati? Peccavimus, quia ignem, ferrum, medicamenta reliquimus jam curati? Infelix æger, qui post curam non vult curare tormentum. Et quid plura fratres? Numquam curat, qui infirmantis quærit et exspectat arbitrium? Nam cum ex humore frigido semper ignis succendatur in corpore, et rigor nimius dum membra vexat et conculcit, acrius ipse efficit et gignit incendium; ita ægrotus ad augendam flammam quæ suis semper æstuat et anhelat in venis, dari sibi aquam frigidam impatienter exspectat nesciens quod tunc calor calore restinguitur, frigore nutritur incendium. Lex ergo dum hominis semper exspectat et sustinet voluntatem, nec tamen homo peccati sarcina præpeditus sufficere legalibus prævalet obviare mandatis, cultorem suum lex non absolvit a peccati vinculo, sed crimine prævaricationis obligat. Et ideo addidit, dicens: *Nescitis quod cui exhibuistis vos servos ad obediendum, servi estis ejus cui obedistis, sive peccati ad mortem, sive obeditionis ad vitam*? Quid est, fratres, quod cum de lege loqueremur, hominem prodidit servum fuisse peccati? *Sive peccati, ait ad mortem, sive obeditionis ad vitam*. Quia superius dixerat peccatum vobis non dominetur, non enim estis sub lege, sed sub gratia. Qui ergo sub lege sunt peccati, deprimuntur et incurventur imperio, nec poterunt miseri de peccati turpissima servitute, nisi gratia manumittente, liberari. *Gratias autem ego, Deo, dixit quia fuistis servi peccati*. Sic gratias agit, quasi qui congaudeat hominem servum fuisse peccati? Absit. Gratias agit, non quia ante servi fuimus domini tam crudelis, sed quia etiam non sumus subjugati, sicut ex sequentibus id ipsum manifestat expressius dicens *Obaudistis autem ex corde in eam formam doctrinæ, in quam traditi estis: liberati autem a peccato servi facti estis justitiæ*. Obaudivimus fratres, beneficio vocantis, non nostro quia captivi sic tenebamur arbitrio. *Obaudistis autem ex corde in eam formam doctrinæ*. In quam? In Evangelii nempe, ubi novo libertatis genere non est omissa servitus, sed mutata, quia melior est devota famulatio quam vaga et

præsumpta libertas. *Servi facti estis justitiæ*. Hæc servitus, fratres, non obligat, sed absolvit; non onerat sed honorat; abstergit servitutis maculam, non inurit. Quid hic, rogo, non divinum est, ubi servitus pellitur servitute, ubi fugatur conditione conditio, ubi mors morte moritur, ubi perditio perditione sanatur et ut proprie ac breviter dicatur, ubi tota adversitas ipsius adversitatis mucrone prosternitur? Quod autem dixit: *Humanum dico propter infirmitatem carnis vestræ: sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiæ, et iniquitati ad iniquitatem; ita exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem*. Magitudinem pietatis ostendit, cum evangelicam doctrinam ad tam humilia et pene verecunda deponit exempla; ut sanctitali tantum quantum immunditiæ, quantum iniquitati justitiæ tantum imponat, et imperet servituti. Absurda, fratres, atque indecens videtur comparatio, quæ tantum gloriæ quantum turpitudini hominem cupit esse subjectum; sed utinam vel tantum! Et quando tantum Deo quantum mundo, quando tantum cælo quantum terræ, quando tantum virtuti quantum vitiis fragilitas humana famulatur? Totus homo miser sic carni deditur sic rebus præsentibus occupatur, ut nihil in se, quod futuræ vitæ, quod divinis bonis deserviat, derelinquat. Illecebræ temporalis vim beatus Apostolus uno sermone humanis conscientiis convenienter aptavit, convenienter expressit, ut tanta voluntate justitiæ, pudicitie ac munditiæ humana membra serviant, quanta vehementia dementiaque turpitudini vitiisque se dederunt. Parya aut forte nulla exigit, qui cupit devicta proprietate concedere; et adimit te repensari debere pro maximis. Da ergo homo, Deo tantum quantum carni vitiisque tribuisti. Et quid est, quod ante vitiis, non Deo, debeas te ipsum, quod a te Deus tuo tantum utique amore perquirat? Sequitur: *Cum enim servi essetis peccati, liberi fuistis justitiæ; nunc autem liberati a peccato, servi facti estis justitiæ*. Ante servi peccati nunc servi justitiæ. Per Apostolum ecce succedit servitus servituti, contumax tu nunc tempus tuæ libertatis ostende; peccatum te ante mentiebatur liberum quem tenebat miserande captivum, nunc gratia te vocat servum, quem ut vere faceret esse liberum, Dei ipsius adoptavit in filium. Impleta est ergo Christi sententia qua dicit: *Qui vult esse dominus si servus* (Matth.

* Subdit hic Latinus: Vide quam longe ab Apostoli vera lectione et sententia recedat Chrysologus. Alius certe est Apostoli sensus, dum inquit: *Peccavimus, quia*, etc. Et verbis illius *sub gratia*, repetit iterum, iterumque refellit objectionem sibi ab initio factam illis aliis verbis: *Quid ergo dicemus? Permanebimus in peccato, ut gratia abundet? Absit*.

† Ex humore frigido, putrido tamen, minorem resistantiam faciente, ignis in corpore nostro accenditur ac putrido ipso humore frigido nutritur; contrarium enim fit ex suo contrario, ut patet ex Aristotelis Physica. MIRA.

‡ Ms. Casen., *Calor non extinguatur frigore; sed frigore nutritur incendium*.

§ Alias, *detenta*, seu *retenta*. Ut sit cum res datur in emphyteusim; ubi parum, quod fere pro nihilo habetur, pro canone solvi mandatur ab emphyteut. Proprietas enim ac directum dominium penes concedentem remanet, ut cod. de jure emphyt. et late per Julium Clarum. MIRA.

¶ Hic suspicandum de veritate lectionis putat Latinus. Primam editionem Bon. secuti sumus. Lectio vero de qua Latinus: *Qui possibilis sibi et usitata præcipit, ut repensari debere pro maximis*.

‡ Resumit Chrysologus quod Apostolus dixerat superius Rom. v, 18.

§ Pro *miserere*. Sic etiam *miseriter* et *miserabiliter* apud Nonium.

xx). Beata est hæc servitus, quæ dominationem generat sempiternam. Illa enim libertas fructum pœnæ, et confusionem nobis intulit non ferendam, sicut dicit: *Quem enim fructum habuistis tunc in his quæ nunc erubescitis? nam finis illorum mors est.* Ecce qualiter manumittit, ecce quali præmio honorat illam diabolus servitatem; ut mors simul et vitam finiat et inchoet pœnam. At qui Christo serviunt, fratres illa morte ^a cum stipendiis, sanctitatis perpetuam transferuntur ad vitam; finis enim Christi non suscipit finem quia non interficit hominem finis iste, sed perficit.

SERMO CXV

De lege abrogata per gratiam. In verba ejusdem: *An ignoratis, fratres, scientibus enim legem loquor, etc.*

Posteaquam ^b Davidicam citharam spiritualis intelligentiæ plectro et modulatione tangentes, animos vestros et corda permulsimus, intonantis quoque Evangelii ad suscitandos sensus vestros principia metuenda præbuimus, ad Apostolicum magisterium mox credidimus esse remeandum, ut tripartitus ordo sermonis ecclesiasticæ doctrinæ salutiferam teneat et præbeat disciplinam. Nam et cantelina a continuo labore relaxat animos, et Evangelica auctoritas mentis reparat et exsuscitat ad laborem, ^c apostolicus vigor a tramite recto removeri et nostros non sinit sensus evagari. Hanc beati Apostoli per ordinem sequi hodie reperimus lectionem. *An ignoratis, d fratres, inquit, scientibus enim legem loquor quia lex dominatur homini quanto tempore vivit? Et incidit similitudinem. Nam quæ sub viro est mulier, vivente viro, alligata est legi; si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est a lege viri: igitur vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro; si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est a lege viri.* Videtis fratres beati Apostoli magnum cœlestis magisterii documentum, quemadmodum legis tempora legalibus testimoniis asserit præterisse, totamque ejus prærogativam miro conjugii exinanivit exemplo. Et merito lex ^e carnali conjugio comparatur, quæ non obtinuit cum synagoga spirituale consortium. Nam cum accepisset eam ad observantiam disciplinæ, ad sancti germinis fecunditatem, ad augmentum pudoris, ad custodiam castitatis, ad superni thalami sacrum reverendumque secretum, ad mysticam thori cœlestis unitatem, reperit in ea totius ^f meretricationis illuviem. Occurrit enim tanto viro, id est legi,

^a Stipendium peccati mors.

^b Superiores homilias innuit, in quibus, vel psal-morum versiculos, vel quædam Evangeliorum loca enarravit: nunc ad Apostoli Epistolas, quas superius interpretatus est, ait esse remeandum.

^c Ex Latino.

^d Judæos Romæ degentes alloquitur Apostolus, quos *fratres* vocat etiam carnis ortu, ait Grotius.

^e Sub statu legis Mosaicæ pauci erant *spirituales*, plerique *carnales*, ait idem Grotius.

^f Stupri scilicet, vel adulterii.

^g Quo sponsæ caput obnubebatur. Hieronymus in Epitaphio Paulæ, ut notaret virginem Christi suspi-

^a non compta moribus, non monilibus ornata virtutum non incessu gravis, non vere illo ^e flammeo virginalis verecundiæ operta velamento sed lasciva oculis, soluta gressibus, præventa illecebris, et tota dolis et simulationibus perfucata. Quam cum vir tantus visam juste indignatione despiceret, et eam procul a sua societate propelleret, atque toto execraretur judicio gravitatis; illa nec despecta erubuit nec contempta se correxit, nec resipuit, sed repulsa, sed tota præceps ad idolorum lupanaria convolvit, et maluit subire fornicationis infamiam atque ^b adulterii crimen incurrere, quam male placiti habitus turpitudinem non horrere. Unde et merito eam beatus propheta deplorat, dicens: *Quomodo facta est meretrix civitas fidelis Sion (Isai. 1)?* Cujus adulteria quoque Ezechiel sanctus toto pene volumine præscribit. Hinc est, fratres, quod cum in Evangelio a scribis et doctoribus legis apud Dominum ista ac cuseratur adultera, avertit faciem suam Dominus, et declinavit in terram, ne crimen cerneret quod puniret; et maluit, fratres, in pulvere scribere veniam, quam dare in carne sententiam (*Joan viii*). Hanc Apostolus adulteram ad Christi nititur revocare consortium, nec patitur pristini lapsus timore tardari, quæ vivente viro merito exstitit adultera, quia fuit cum alio viro, nunc vero non deserit legem, quæ ad legis recurrit auctorem; sed moritur legi legalibus addicta sententiis, ut vivat gratiæ et resurgat per veniam, quæ fuerat intemperat et mortificata per legem. Denique cum eam a maritali jure defuncto viro asserat ⁱ absolutam, ipsam potius, non virum, ^c insequentibus defunctam esse testatur: quia non lex homini sed homo ^j moritur legi; nec mandatum præterit, sed mandato deficit ille qui labitur a mandato. Audi quod sequitur. *Itaque fratres mei, et vos mortificati estis legi.* Numquid dicit mortua est vobis lex; *Et vos mortificati estis legi.* Et bene addidit, *Per corpus Christi.* Quia lex rem astringit, arctat obnoxium, punit et interficit criminis. Qui ergo per corpus Christi ab omni crimine exemptus est et erutus, feliciter moritur legi, ut innocentiae vivat et gratiæ. *Ut sitis, inquit, alterius, qui cum mortuis resurrexit. Aterius.* Alter ipse effectus est, cum nostram corruptionem in incorruptionem mutavit, et mortalitatem immortalitatis transvexit ad gloriam. *Ut fructificemus, ait, Deo.* Consortes cœlestis naturæ per Christum, non terræ, sed Deo; non morti, sed vitæ, et Deo fructam asserit deferri non carni. *Cum*

ciis consecrandam, ait eam Christi flammeo reservari.

^b Similitudinem ex Apostolo apte prosequitur. Non enim putandum est Paulum loqui de muliere per divortium dimissa, quæ alteri nupsisset, hoc enim per legem licebat, at de muliere nupta quæ cum alio viro consuevisset.

ⁱ Alias, cum sacro textu, *liberatam.*

^j Putant Theodoretus et Cajetanus Apostolum hic Judæis conniventem maluisse dicere, Mortui estis legi, quam Lex mortua est vobis. Eadem tamen est sententia; si enim Judæi ad Christum conversi mortui sunt legi, illis etiam mortua est lex.

enim, inquit, essemus in carne, passiones peccatorum, quæ per legem erant, operabantur in membris nostris, ut fructificaremus morti. Cum dicit: *Cum essemus, præteritum tempus indicat, dum in sola carne positi immo magis expositi, quæ carni sunt tantum sapere, facere, velle cogebamur, juxta aliud Apostoli: Qui in carne sunt, Deo placere non possunt (Rom. viii).* Cum enim essemus, inquit, in carne, passiones peccatorum, quæ per legem erant. Dicoam sicut dictum est a Domino: *Si lumen quod in te est tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ (Matth. vi)?* Si per legem passiones peccatorum membris dominantur humanis, quid ipsæ per se facient passiones, quæ nascenti mox homini infelicitate et penaliter obsecundant? Cum taliter nascentem, generatur taliter, angores deprimunt, urgent pericula, afficiunt pœnæ: passiones sunt, fratres, per quas infirmatur infantia, pueritia trahitur, adolescentia insanit, juvenus et senectus multis luctibus emulantur; ipsæ sunt quæ totam hominis vitam inimico conturbante comitantur ad lapsum; quæ lex dom prohiberet, admonuit; dum discuteret, ampliavit; dum accusaret, reddidit chariores; et quæ per ignorantiam latebant, fecit esse per scientiam notiores. Et sicut per falcem spinæ magis dum succiduntur accrescunt, ita dum resecantur per legem, pullulant passiones, quia intrinsecus velut in radice carnis fixæ solidantur. Lex intrinsecus culturam fidei habet satis justam, nec proficit: unde ad frugem mortis ipsum oespitem humanæ carnis sua excitatione perducit. *Passiones, inquit, peccatorum, quæ per legem erant, operabantur in membris nostris, ut fructificaremus morti.* Instrumentum quod ad vitam, erat, ad frugem mortis sibi in nobis vindicant passiones. Sauciati ergo taliter per Christi gratiam, a lege mortis absolvimur, et Spiritum sanctum percipimus intrinsecus debellatorem, victoremque vitiorum; ut passiones forinsecus exclusæ pulsant, tentent, provocent, sed concidant ad nostrorum gloriam triumphorum. Nobis, nobis cupit vincere, qui cum dominaretur nobis dignatus est militare, sicut dixit ^b. Ergo serviamus in novitate Spiritus a carnis servitute jam liberi, quia vera dominatio est ^c famulatus Dominicæ sanctitatis; nam et ^d vetus homo et vetus littera totam corrumpit et perdidit disciplinam.

SERMO CXVI.

De cognitione peccati per legem. In verba ejusdem:

Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? Absit, etc.

Quoties diverso genere, sed voce consona mystica redonat cantilena. mita dulcedine pascit et delectat auditum; ita cum vario modo, sed uno Spiritu eodemque sensu divina et cœlestis doctrina depromi-

^a Naturæ nostræ corruptione, quæ Dei beneficiis abutitur, lex nostra funesta evadit, nisi illam gratia Salvatoris comitetur. Primo enim inflammat concupiscentiam, quæ cohibita, velut aggere legis opposito, majori impetu in varia desideria erumpit; secundo peccatum excitat, quod in homine sine lege vivente consopitum fuerat. Vide Natal. ab Alex. in Epist. S. Pauli, tom. I pag. 101.

^b Videtur hic aliquid deesse.

^c Augustinus in psalm. xcix: *Libera servitus est*

libentius et cum suavitate maxima evangelicæ scientiæ pandit et aperit sacramentum. Et ideo post propheticam melodiam et virtutum Christi stupenda miracula, ad apostolicarum redeamus¹ ordinem lectionum. Talis ergo hodiernæ existit continentia lectionis. *Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognovi, nisi per legem: nam concupiscentiam non sciebam, nisi lex diceret: Non concupisces. Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam (Rom. vii).* Audistis, fratres, quo verbo sine Christo laboraverit humana conditio, quam captiva sine gratia fuerit humana fragilitas, quæ lege, quæ mandatis non prohibebatur, sed armabatur ad crimina; quæ ob hoc audiebat, ob hoc cognoscebat, non ut vinceret peccata, sed faceret. *Peccatum non cognovi, nisi per legem.* Vitia non nosse felicitatis est, nosse periculi, vicisse virtutis est. Rex nobilis et fortis, hostibus suis longius occurrit, et ita prævenit ingruentium dolos, ut dejici nequeat fides militum, civium nequeat conturbari constantia: sic modo generosus animus per Christi gratiam corporis sui transgreditur miserandas angustias, et ita totus delicta prævenit, proculcat vitia, et crimina totus internecone prosternit, ut nequeant fucis census fallere, dolis ingenium depravare, tumultu aliorum misera, imbecilla corda dissolvere, ardore, sanguinibus, ^e fumantes occasiones incendere, vario passionum genere membra naturaliter infirma vexare. Quod ignis aridæ segeti, hoc vitia corpori sunt humano, quæ sola securius separatione vincuntur, necantur ignorantia, et nescita feliciter evanescent

^c Nam si ad mentem et sensus pervenerint, si contigerint animos, si semel membra penetraverint, inextinguibile gignitur et exaltatur incendium: et nisi unda cœlestis corda rigaverit, mentes infuderit, membra madefecerit, totum quod est roboris humani, subditur et redigitur in favillam. *Lex, inquit, peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognovi nisi per legem.* Ac si diceret: Aurum avaritia non est, sed avaritiam non cognovi, nisi per aurum. Vinum ebrietas non est, sed ebrietatem non cognovi, nisi per vinum. Pulchritudo corporis non est concupiscentia, sed formæ decus concupiscentiæ in eam rapuit et perduxit ad lapsum. Sic ergo ipsa per se mala non sunt, quæ a Deo ad utilitatem, ad salutem, ad gratiam sunt creata, sed per ea delinquendi datur occasio. Ergo avarus aurum accusat, ebrius vinum, lascivus aut lepidus formæ vult esse quod contigit ad ruinam. Ita et lex quæ a Deo data fuerat ad salutem, quæ erat per se cœlestis et sancta, facta est per hominem miseri hominis ad ruinam, sicut ex sequentibus probat

apud Dominum: licera servitus, ubi non necessitas sed charitas servit.

^d Adam, et vetusta Hebræorum lex.

^e Lethale peccatum, quamquam sub cineribus penitentiae sepeliatur, si peccator ipse proximam delinquendi occasionem nondum dimiserit, et a se egerit, non dicitur penitus extinctum, sed tantum cinere coopertum, ut iterum data occasione accendatur. MITA.

Apostolus, qui dicit: *Itaque lex quidem sancta, et mandatum sanctum et justum et bonum.* Quod ergo bonum erat, non intulit mortem, sed peccatum, quod principaliter intulerat mortem, quod fragilem, quod imbecillem, quod humanam naturam pronam fecerat ad lapsus et vitia. Quod latebat, et hostiliter humano grassabatur in corpore, lex reprehendit, lex prodidit, dum admonet hominem de innocentia, de sanctitate, de justitia, de virtute, de fide; dum arguit de vitiis, de delictis, de criminibus. Sed homo, audire quidem cepit virtutes, cepit velle, sed non attigit; cepit detestari, sed sequi vitia; odisse delicta, sed facere; horrere crimina, sed implere: unde tarde se servum captivum, se malo rabiei sensit addictum et cepit clamare: *Infelix ego homo, quis me liberabit a corpore mortis hujus? Cui respondetur: Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum.* Quo audito cepit libertatem, quærere per auctorem, salutem per veniam, vitam per solam sperare gratiam. Nam diu ignoraverat unde esset difficultis innocentia, unde laboriosa justitia, anxiosa sanctitas, virtus ardua, fides tota periculis plena, unde sic tantas copias haberent delicta, unde crimina dum succiduntur increscunt, virtutes deficiunt dum coluntur. Lex aperuit, lex docuit, lex tota luce monstravit, crimina per peccatum, vitutes per Deum in humanis sensibus, in humana mente dominari; nec posse ante superari delicta quam delictorum fuerit auctor extinctus, quod est peccatum, quod Christus abstulit, attestante Joanne, cum dicit: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi (Joan. 1).* *Sine lege enim, inquit, peccatum mortuum erat. Ego autem vivebam sine lege atiquando. Sed cum venisset mandatum, peccatum revixit. Et ego mortuus sum, et inventum est mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem. Nam peccatum occasione accepta per mandatum seduxit me, et per illud occidit.* Peccatum mortuum erat, non quia non erat, sed quia ignorabatur, et proprie dictum est, *Peccatum revixit.* Quia erat sepultum in ignorantia nostra: non mandatum per peccatum, sed peccatum per mandatum revixit, dum facit prævaricari qui fuerat ante peccator; dum reum perficit etiam contumacem, desertorem exsuscitat et rebellem. Unde merito homo jam tunc se exclamat mortuum, quando se unde, et quare et per quem moreretur agnovit. Peccatum, fratres, quam crudelis tyrannus sit, jam videmus. *Per mandatum seduxit me, et per illud occidit.* Quia ar-

^a Ms. Cæsen, et Vatic., unde vitia.

^b Alias, suscepit.

^c Ms. Cæsennæ et Vallicel.: *Adam ille primus non habet initium, non habet hic novissimus finem; sed novissimus ille est, qui est primus.*

^d Ait non prius factum esse spirituale corpus, sed animale, tam in Christo quam in nobis. Præmittere enim solet Deus imperfectiora, ut perfectiora sequantur. Sic prius terra quam fructus, prius pueri sumus quam viri.

et per illud occidit. At quemodo sibi jara, quod esset occisus, provideret jam mortuus? nam quis poterat subvenire occiso, nisi Christus, qui vitam reparavit occiso? qui talionem mortui reddidit per mortem, mortem peremit, atque eam prodidit contumacem, quæ incubare jussa penis reorum, attentare ausa est ipsum judicem, in vadere ipsam innocentie præsumpsit auctorem: unde merito mors mortua est, et in me non ego vivo, sed vivit, agit, regnat, imperat Christus.

SERMO CXVII.

De Adam primo et novissimo. In verba ejusdem: *Factus est primus homo Adam in animam viventem, etc.*

Duos homines beatus Apostolus hodie retulit humano generi dedisse principium, Adam videlicet et Christum; duos homines pares corpora, sed merito dispares; compage membrorum tota veritate persimiles, sed ipso sui principio tota dissimiles veritate. *Factus est, inquit, primus homo Adam in animam viventem: novissimus Adam in Spiritum vivificantem (I Cor. xv).* Ille primus ab isto novissimo factus est, a quo est animam consecutus, ut viveret; hic est ipso se figuratus auctore, qui vitam non expectaret ab altero, sed ipse vitam solus omnibus largiretur; ille vilissimo plasmatur ex limo, ex utero pretioso Virginis hic procedit; in illo terra mutatur in carnem, in isto caro promovetur in Deum. Et quid plura? Hic est Adam, qui suam tunc in illo cum fingeret imaginem collocavit. Hinc est quod ejus et personam suscepit, et nomen recepit, ne sibi, quod ad suam imaginem fecerat deperiret. Primus Adam, novissimus Adam; ille primus habet initium, hic novissimus non habet finem. Quia hic novissimus vere ipse est primus, ipso dicente: *Ego primus, et ego novissimus (Isa. xlviii).* Ego sum primus, id est sine initio. Ego novissimus, utique sine fine. *Sed non prius, inquit, quod spirituale est, sed quod animale, deinde quod spirituale.* Prius utique terra quam fructus; sed non tam pretiosa terra quam fructus; illa gemitus exigit et labores, hic substantiam largitur et vitam. Merito propheta de tali fructu gloriatur, dicens: *Terra nostra dedit fructum suum (Psal. lxxxiv).* Quem fructum? illum nempe de quo alibi dicit: *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam (Psal. cxxxi).* *Primus homo, ait, de terra terrenus; secundus homo, de caelo celestis.* Ubi sunt qui conceptum Virginis, Virginis partum, mulierum partibus existimant exæquandum, cum illud de terra sit, hoc de caelo; hoc divina virtutis sit, illud infirmitatis humanæ; illud sit in corpore passionis, hoc totum sit in tranquillitate divini Spiritus, humani corporis in quiete? San-

^e Cerinthum, Ebionem, Carpocratianos, aliosque hujus communis viros vellicat. An vero Virgo sanctissima communi mulierum more Christum enixa fuerit, vide apud Mabillonium, præf. 2 in sæculum iv Bened. pag. 364 edit. Trident., occasione recensenda quæstionis ortæ inter Ratramnum, monachum Corbeiensem, et Paschasium Radbertum, ejusdem loci cœnositam.

^f Ms. Cæs., in corporis passione.

guis siluit, caro stupuit, soporata sunt membra, et aula Virginis tota est in cœlesti commoratione suspensa, donec auctor carnis, carnis sumeret indumentum, et fieret homo cœlestis, qui non solum terram redderet homini, sed homini donaret et cœlum. Virgo concipit, Virgo parturit, Virgo permanet. Ergo virtutis est caro conscia, non doloris, quæ magis pariendo integritatis augmenta suscipit, damna pudoris ignorat; testis potius sui partus existit, quæ nullas partus pertulit passiones; et sacramentis cœlestibus interfuisse se nova mater miratur, quæ nascentis ordinem intelligit humanæ consuetudinis nil habere.

^a Si Deum sic nasci magus fatetur munere, fatetur dum adorat; advertite quid sentire, quid credere debeat Christianus. Sed quod sequitur audiamus. *Qualis terrenus, tales et terreni, et qualis cœlestis, tales et cœlestes.* Quemadmodum non nati taliter, tales poterunt inveniri, non manendo quod nati sunt, sed quod renati sunt permanendo? Hinc est, fratres, quod virginei fontis uterum cœlestis spiritus arcana luminis sui admixtione fecundat; ut quos ^b origo limosæ stirpis profunderat sub misera conditione terrenos, cœlestes pariat, et ad similitudinem sui perducatur auctoris. Ergo jam renati, jam reformati ad nostri imaginem Creatoris, quod præcipit Apostolus impleamus. *Igitur sicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem cœlestis.* Fuerit necessitas, quod de terra concreti cœlestia ^c spirare nequivimus, quod de concupiscentia nati concupiscentiam non valuimus evitare, quod illecebris dominantibus acquisiti coacti sumus illecebrarum turpitudinem sustinere, quod sæculi huius habitaculo recepti captivi fuimus malis; ad instar nostri Domini, sicut diximus, jam renati, quos utique concepit virgo, vivificavit spiritalis, portavit pudor, genuit integritas, nutrit innocentia, edocuit sanctitas, virtus exercuit, Deus adoptavit in filios, imaginem totam tota similitudine nostri portemus auctoris: non majestate qua solus est, sed innocentia, simplicitate, mansuetudine, patientia humilitate, misericordia, concordia, qua dignatus est nobis fieri et esse communis. Cesset vitiorum pruritus pestifer, delictorum lethalia blandimenta vincantur; execrandus furor, criminum comprimatur origo; discutiatur a sensibus caligo tota pompæ sæcularis; abjiciatur a mentibus mundanæ cupiditatis illusio; appetatur paupertas Christi, quæ divitias in cœlestibus possidet sempiternas; tota sanctitas animæ custodiatur et corporis, ut non magnitudine, sed actu imago Creatoris nostri portetur et clarescat in nobis. Affirmat quod diximus Apostolus. cum dicit: *Hoc autem dico, fratres, quia caro et sanguis regnum Dei possidere non*

possunt. Ecce quomodo carnis resurrectio prædicatur, quia ibi caro possidebitur a spiritu, non caro spiritum possidebit, sicut ex sequentibus elucescit. *Neque corruptio incorruptionem possidebit.* Vides quia non caro deperit, sed corruptio; non homo, sed culpa non persona, sed crimen; ut homo in Deo, et coram Deo vivens, finem se delictorum tandem gaudeat consecutum. De resurrectione proprius sermo proferendus est, fratres, quia transcursim, et in ipso verbi fine, non convenit dici de eo quod nos ad æterna tempora ac perpetuam transmittit ad vitam.

^d SERMO CXVIII.

De morte et resurrectione carnis.

Quoniam tota ^e spes fidei Christianæ in resurrectione constituta est mortuorum, ne quisquam de ea ausus sit dubitare, beati Pauli asserentis, eam auctoritate, rebus, exemplis, latissimam recitari vobis fecimus ^f hodie lectionem, ad quam sermo noster quod adjicere possit non potuit invenire. Sed quia nostri officii vestra charitas semper exigit servitutum, repetere hæc eadem, inculcare vehementius hæc ipsa, resurrectionis ipsius ardore gestimus. Fratres, semper de resurrectione libet dicere, jugiter de resurrectione delectat audire, quia mori nunquam libet, vivere semper delectat. Resonet ergo in ore nostro resurrectio semper, semper resurrectio ad nostræ mentis transmittatur auditum, ut mors quæ nostros semper obsidet sensus, cum terrore suo, cum lamentis suis a nostris sensibus effugatur. Quia sic agricola fructus uberes et ^g exsatiatas epulas cantat, ut ^h immanem vomeris laborem non sentiat et sudorem. Sic nauta portus modulatur et lucra, ne undarum ruinas, ne maris discrimina pertimescat. Sic miles, ne vulnera metuat, ut gladios non pertimescat, prædas personat et triumphos. Unde resurrectionem mente, ore, oculis, spectet, cantet, cogitet Christianus, ut totam mortis possit despiciere et calcare formidinem. Mors est, fratres, desperationis domina, incredulitatis mater, germana corruptionis inferni parens, diaboli conjux, omnium malorum regina, quæ omne genus hominum tali ordine inexplebili impugnat, ut primum susurricem suam desperationem præmittat talia suadentem: Homo cur tua perdis tempora? Ecce domina mors tua venit, ⁱ animam tuam in nihilum redigens, carnem tuam putredine, ossa tua vetustate consumens, ut te qui non fuisti antequam nascereris, faciat non esse post mortem. Redde ergo debita ante mortem, moriturus cito, tibi, ætatibus tuis: da lusibus infantiam, da deliciis adolescentiam, da voluptatibus juventutem, da

Notum autem vobis facio, fratres, etc.

^e Hoc passim SS. Patres. Vide Theophylactum in I ad Corinth. xv, 1, pag. 291 et 292: *Totus Christianismus in resurrectionis dogmate situs est.*

^f Vide notam ¹ serm. 113.

^g Exsatiatas dicimus res, in quibus desideria nostra abunde complentur.

^h Ex mss. Cæsensæ et Vatic.; editi, *imminentem.*

ⁱ Hic anima sumitur pro vita corporali.

^a Hoc ipso ad hanc rem argumento utitur Noster in epistola contra Eutychem.

^b Similia Augustinus, lib. xiii de Civit. Dei, pag. 23: *Induimus imaginem terreni hominis propagatione prævaricationis et mortis, quam nobis intulit generatio; sed induimus imaginem cœlestis hominis, gratia indulgentiæ vitæque perpetuæ.*

^c Sic legit Latinus. Editi, *aspirare.*

^d Sermo hic alias inscribitur: *In verba ejusdem:*

senectutem mihi, ne sine causa despegogites desperatus. Post istam mittit incredulitatem suam filiam, sic minantem: Quasi non moriturus, quasi ^a evasurus mortem, sic de vita disponis? Homo, te decipit fides, tu fidei credis, quæ ut tollat præsentia, futura promittit, et ut auferat quæ sunt ante mortem, nescio quæ invisibilia pollicetur esse post mortem. Quis inde venit, aut quis sapiens credit tot sæculis promissa, nec reddita? O si manduces et bibas! *Manduca et bibe, cras enim morieris* (Isai. xxi). Tertiam germanam nequitiae suæ corruptionem tali dirigit cum furore, ut aspectus hominum invadat, attrahat, occupet, per sepulera, extremos ostendens carceres, suos jacere ibi demonstrat immobiliter vinculatos; et ut homines sensus hominis horrore toro, toto pavore conturbet, effundit putredinem, eructat saniem, spargit fetores, atque ad unum corpus hominis innumeros ^b carnifices a se vermes dedisse proclamat. Quare non desperationi, quare non incredulitati crederent Christiani? Hæc sunt mortis bella, his ducibus, his consiliis, tali conflictu captivat, vastat, interficit omnes quos natura præsentem perducit ad vitam, ^c ducit reges, trahit populos, gentes impellit, non divitiis redimi, ^d non flecti precibus, non lacrymis moliri, non viribus umquam potuit ista superari. Erravere, fratres, qui de bono mortis ^e scribere sunt conati. Et quid mirum? tunc se mundi sapientes magnos aestimant et præclaros, si id quod est summum malum, hoc esse summum bonum simplicibus persuaserint: merito Scriptura de istis dicit: *Væ qui dicunt bonum malum, et malum bonum* (Isai. v). *Væ qui ponunt tenebras lucem, et lucem tenebras!* Et re vera quem non isti fallerent, ^f quem non cæcare potuerunt, qui vivere malum, mori bonum, incauti credere perierunt? Sed hæc, fratres, veritas submovet, lux fugat, impugnat fides. Apostolus notat, Christus delet, qui dum bonum vitæ reddit, malum mortis prodit, dampnat, excludit. Sic enim cepit Apostolus: *Notum autem vobis facio, fratres, Evangelium, quod prædicavi vobis, quod et accepistis, in quo et statis, per quod et salvamini: qua ratione prædicavi vobis, tenere debetis, nisi sine causa credidistis? Tradidi enim vobis in primis, quod et accepistis, quia Christus mortuus est pro peccatis nostris, et quia sepul-*

^a Menander, teste Justino, Apolog. ad Antoninum Dium, pag. 145, sectatoribus suis suavit quod mortuum non essent.

^b Ipsa mors carnifex est, inquit Chrysostomus, homil. 75, tom. VII.

^c Claudianus de raptu:

Sub tua purpurei veniant vestigia reges
Deposito luxu, turba cum paupere mixti.
Omnia mora æquat.

^d Similia his Theodoretus, orat. 6 de Provid. pag. 267: *Lacrymantis non miseretur, precibus non movetur, donis non corrumpitur, etc.* Vide Basilium, epist. 185.

^e Ethnici fere omnes mortem laudabant. A rege Ptolomeo vetitus fuit Cyrenaicus Hegesias eam in scholis laudare, eo quod multi eo audito, mortem sibi sponte constiterent.

^f Alias, quem non cæcarunt.

tus est, et qui resurrexit tertia die secundum Scripturas (1 Cor. xv). Dei largitas victurum, non moriturum dicit. Aut quid bonum accipit, si non erit ipse qui accipit? *In quo et statis.* Stat utique qui semper vivit, quia et mortuus semper jacet. *In quo et salvamini.* Siquis moritur, perit; ^b salvatur vero ille qui semper vivit. *Qua ratione prædicavi vobis, tenere debetis, nisi sine causa credidistis.* Non solum, fratres, sine causa credidit, sed et sine causa vixit, qui se ad hoc solum natum credidit ut periret. Homo quid tibi oritur quod non occidat? quid tibi quod occiderit, non resurgit? Dies mane oritur, et iterum resurgit in mane; sero sepelitur in nocte, et iterum resurgit in mane; Sol quotidie nascitur, quotidie moritur, ⁱ resurgit ipse quotidie; tempora dum transeunt, pereunt; dum redeunt, reviviscunt. Unde, homo, ⁱ si Deo non credis, si non acquiescis legi, si non consentis auditui, vel oculis tuis crede, vel elementis resurrectionem tuam tibi jugiter prædicantibus acquiesce. Certe si ista longe sunt inferiora, quæ in tuis manibus sunt, et de morte tuo opere suscitantur, te posse Dei opere doceant suscitari. Vade ad semen, Apostolo te docente (1 Cor. xiii); tolle triticum aridum sine sensu, sine motu; duc sulcum, fodi terram, fac sepulcrum, sepeli triticum, inspicere quemadmodum morte deperit, humore turgescit, putredine corrumpitur; et cum pervenerit ad totum quidquid desperatio, quidquid incredulitas, quidquid corruptela tibi superius ingerebat, tunc subito reviviscit in germine, in herba pubescit, juvenescit in caule, maturescit in fruge, et ad illam totam ipsam, quam tu perisse deflebas, speciem resurgit et formam; ut te, homo, triticum non tam doceat manducare quam sapere, non tam cogat laborare quam credere. Reliqua nos taceamus, quia et unde, et quando, et quomodo, et per quem mors venerit, beatus Apostolus plano et satis lucido ac divino declarat eloquio. Homo, accipe fidem, quia gratis datur; crede resurrectionem, quia qui promittit illam pretium non requirit.

SERMO CXIX.

De vero cursu pro corona gloriæ. In verba eiusdem: Nescitis quod hi qui in stadio currunt, etc.

Beatus apostolus Paulus non solum per doctrinam

^g Editi plures, moriturus.

^b Mes. Ges. et Vallæ: *Salvatur vero per illum, quod supervivit.*

ⁱ Hoc argumento libenter uti veteres. Nyssenus, orat. de Resurrect. Christi, tom. III, pag. 439, Nam noctem mortis imaginem putabant, diem vitæ. Tertullianus, lib. contra Marcionem: *Señ nox est imago mortis.* Hilarius, Genes.: *Dica imago vitæ, nox mortis imago est.*

ⁱ Inter Iudeos Sadducei; inter Christianos Simon Magus; Hermogenes Sam. teste Tertulliano de Resurrect. carnis, cap. 4; Ioannes Hierosolymit.; Eutychius patriarcha, licet resurrexerit, resurrectionem corporum negarunt. Inter gentes non capitaliter errasse cenabatur, qui eam crederet, aut deceret. Id autem apud eos factum, credit Lactantius, ex cap. iv, 29, Act. ad coercendos, meta futurorum, facinorosos.

legis, sed sæculi hujus exemplo ad coronam nos gloriæ celestis hortatur. Sic enim inter cætera ait, ut audivit dilectio vestra. *Nescitis quod hi qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium*; et addidit: *Sic currite, ut comprehendatis* (I Cor. ix). Secundum terrenum exemplum, multi quidem, ut ait Apostolus, *a* in stadio currunt, sed unus accipit coronam, id est, ille qui melius currit; ita et in stadio vitæ præsentis, multi quidem currunt, sed unus accipit coronam. Currunt Judæi per legem, currunt philosophi per inanem sapientiam, currunt hæretici per falsam annuntiationem, currunt catholici per veram fidei prædicationem: sed de his omnibus unus coronam accipit, id est, populus catholicus, qui, recepto fidei cursu, tendit ad Christum, ut ad palmam immortalitatis coronamque perveniat. Quapropter et Judæi, et philosophi, et hæretici in vacuum currunt, qui non recto fidei tramite gradiantur. Quid enim prodest Judæis currere per observationem legis qui Christum, dominum legis ignorant? Currunt et philosophi per inanem ^b sapientiam sæculi, sed superfluum et vacuum cursus ipsorum est, qui veram Christi sapientiam nesciunt. Vera enim sapientia Dei Christus est, quæ non ornatur verbis, nec luculenta oratione, sed fide cordis agnoscitur. Currunt et hæretici per venenatam fidei suæ assertionem, currunt per jejunia, currunt per eleemosynam, sed pervenire ad coronam nequeunt, quia non fidei cursu currunt; falsa enim fides eorum veræ fidei gratiam accipere non meretur. Manifestat hoc Apostolus alio loco cum dicit. *Est si distribuero omnem substantiam meam pauperibus, et si tradidero corpus meum igni ut ardeat, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest* (I Cor. xiii). Non enim habet eharitatem Christi, qui Christo non fideliter credit. Et ideo bene addidit Apostolus, dicendo: *Sic currite, ut comprehendatis*. Currere ergo debemus fidei cursu in fide Christi, in mandatis Dei, in operibus justitiæ, ut ad coronam æternæ vitæ pervenire possimus. Denique quemadmodum nobis currendum est, idem Apostolus consequenter ostendit, dicendo: *Omnis, inquit, qui in agone contendit, ab omnibus continens est; et illiquidem ut corruptibilem coronam accipiant nos autem incorruptibilem*. Vide quibus nos Apostolus exemplis ad coronam ^c promissæ immortalitatis in-

^a Alludere videtur Apostolus ad Olympica vel Isthmica certamina, quæ Corinthi celebrabantur. Stadium in quo cursu certabatur pedibus, seu equis.

^b Alias, scientiam.

^c Alias, promissam.

^d Pauli vestigiis inherens Chrysologus, a cursoribus transit ad agonistas, athletas scilicet et pugiles.

^e Athletæ (quo nomine comprehendebantur apud Græcos omnes qui corpore decertabant, apud Latinos vero pugiles tantum et luctatores), licet essent voracissimi, caricis, caseo et nucibus alebantur; et ad carnibus, his tantam quæ nimium succi et pinguedinis habebant, et sine ullis condimentis. Hinc eorum victus, qui apud Latinos *colephium* vel *coliphium* dicebatur: *arida saginatio* dicitur a Tertulliano de Pallio, cap. 4, ubi vide Salmasium pag. 262, 267.

^f Horatius, de cursoribus:

^g vitat. ^d In agone isto terreno qui vincere volunt, abinent se ^e a cibis quibusdam, a potu nimio, abinent ^f ab omni impudicitia, sub tanta castitate, ut etiam propria conjugia non requirant; nec aliter se vincere posse sperant, nisi corpus suum castum & pudicumque servaverint. Et post tantum laborem quid aliud quam parvam, et corruptibilem, et vilem quidem coronam accipiunt? Si ergo ^h pro corruptibili corona tantus labor a quibusdam suscipitur, quanto magis nos omnem laborem sustinere debemus, quibus præmium celeste et æternæ gloriæ corona promittitur? Est ergo nobis agonizandum non levi certamine: certamus enim contra spiritualia nequitias, contra diabolum et angelos ejus; certamus contra injustitiam, contra impietatem, contra malitiam, contra impudicitiam, contra diversas illecebras peccatorum. Et si certantes ⁱ vincimus, tot coronas accipimus quot vitiorum victores fuerimus. Magnus itaque agone iste est, in quo spectaculum Domino exhibemus: spectamur enim certantes a Domino, spectamur ab angelis ejus; in terra vincimus, sed præmium virtutis in caelestibus accipimus. Denique sancti martyres in agone certaminis positi, non solum vitia peccatorum, sed ipsam mortem viderunt, et ^j præmia immortalitatis susceperunt. In hoc agone primo Dominus et Salvator noster, et certavit et vicit, ut nobis exemplum certaminis et victoriæ demonstraret. Hæc ergo vobiscum tractantes, semen boni certaminis injicimus in cordibus vestris, tanquam sulcata invenientes pectora vestra aratro justitiæ. Colite igitur verbum quod sparsimus in vobis, ut possit germinare quod satum est. Deus autem visitatione sua, rore suæ pietatis infundat; et dei incrementum seminibus nostris, quo possitis in collectis manipulis meritorum ad fructum centesimum pervenire.

SERMO CXX.

De figura sæculi vitanda, et forma Salvatoris assumenda. In verba ejusdem: Nolite configurari huic sæculo, etc.

Christus apostolos sal esse hodie patefecit, dicendo: *Vos estis sal terræ* (Matth. v). Ne quis ergo impatienter ferat, si beati Pauli verba ut grana divini salis terimus, quatenus altius soporati, sensus intel-

Multa fecit, talitque puer, sudavit, et alsit, Abstulit Venere et Baccho.

Chrysostomus in verba Pauli ad II Tim. ii, 5. *Nisi qui legitime certaverit, hæc habet cum nostro: Non sufficit ad legitimam decertationem, si agonista in agone descenderit, non si unctus fuerit... oportet insuper ut qui coronam consequi vellet, omnem agonisticæ professionis observasset legem tam circa ciborum, quibus vel abstinendum, vel vescendum athletic fuit, quam circa continentiam ac honestatis rationem.*

^h Laudat verba hæc Chrysologi Pitiscus in Lexic. Antiq. Romanar. tom. I pag. 197.

ⁱ Alianus Var. Histor. vi, 6: *Qui strenue pugnassent olivæ et aliis ramis redimiti, laudibus ferebantur.*

^j Vicerimus... accipiemus.

^k Hæc et ex superioribus nonnulla profert claris. Muratorius pag. 231 de Paradiso, contra Burnetum.

lignentiam condire possimus. Grana enim salis * integra saliant, quatenus in medullis ipsa subtilius attenuata descendant: sic sermo Apostoli communiter lectus præbet simplicem sensum, profundam scientiam præstat, lectione sedula iteratur ad illa quæ ante perscrutati sumus. Hodie dicit beatus Apostolus: *Nolite configurari huic sæculo* (Rom. xii). Putasne beatus Paulus apostolus dicendo sic, elementorum figuris ne configuremur obsistat? neve simus ut Persarum reges, qui subjecta nunc pedibus suis sphaera, ut polum se calcare credantur, Dei vices meatuntur: nunc radiato capite ne sint homines, solis resident in figura; nunc b impositis sibi cornibus, quasi viros esse doleant, c effeminantur in lunam; nunc varias velut siderum sumunt formas, ut hominis perdant figuram, et nihil supernæ claritatis acquirant. Sed ista licet de sæculi vanitate descendant, et sapientibus tam fugienda sint quam ridenda, tamen Apostolus cum dicit: *Nolite configurari huic sæculo*, sæculi vitam corrigit, arguit mores, iudicat institutum, castigat voluntates, luxuriam condemnat et totam vanitatum sæcularium pompam propellit, effugat, excludit a mentibus Christianis. Sed hoc modo strictim commonet quod est in principio hujus Epistolæ latius exsecutus, ubi figuram sæculi in vitiis sic figurat: *Repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, avaritia, nequitia, plenos invidia, homicidiis, contentione, dolo, malignitate, susurratores, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, erectos, superbos, inventores malorum, parentibus non obedientes, insipientes, incompósitos, sine affectione, sine misericordia, qui cum iustitiam, Dei cognovissent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt, digni sunt morte: non solum qui faciunt illa, sed qui consentiunt facientibus* (Rom. i). Fratres, audistis formam sæculi, didicistis speciem, vidistis figuram: si tamen formam et non informe monstrum, ubi confusione criminum tota rerum facies est deleta, ubi peccatorum connubio tota mundi figura est dissoluta, ubi delictorum morbis imago ipsa ablata est conditoris, ubi homo in vitiis est sepultus, ubi corrupti corporis scatent scelera, ubi homo hominis est sepulcrum, ubi in homine non homo cernitur, sed cadaver. Apostolus ergo huic formæ nos prohibet esse conformes, et configurari nos huic vetat figuræ; huic similitudini consimiles non esse permittit, sed ad formam Dei reformat, ad similitudinem revocat Christi, et totam reducit ad imaginem conditoris, dicens: *Sed reformamini in novitate sensus vestri*. Hoc est, sitis per Christum sensibus innovati, abjecta sæculi hujus figura; et tota in veteratæ imagi-

* Integra pro re incorrupta, non violata, sanie, neve confecta tæbe, ut dicat Auctor: grana salis res integras, nondum incorruptas saliant, si ipsa grana in medullis subtilius attenuata descendant. D. Chrysostomus, homil. 15 in Matth., inquit: *Quomodo fieri potest ut ea quæ jam corrupta sunt, salis præfricatione reparentur?* MITA. Ms. Cæsen., in medullas ipsas.

b Successores Alexandri, qui se filium Jovis Ammonis mentiebantur, cornuta fronte prostant in nummis

c Quin et Gordiani Pii nummus, dum Persas aggress-

nis deformitate projecta, d formam vestram in formam vestri reducite Salvatoris: ut novitas sensuum vestrorum in vestris actibus elucescat, et cælestis homo cælesti habitu jam gradiatur in terra. Qualiter autem componat formam novi hominis, iam patescat. *Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem habent actum; sic multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Habentes autem donationes secundum gratiam, quæ data est nobis, differentes. Agit, agit ut corpus, quod collocat in cælesti actu, in superna vita, in moribus sanctitatis membrorum consensu et copulatione consistat: neque pes oculi ministerium, neque oculus pedis officium perverso tumore confundat; sed ut sanctitatis membra donis contenta sint largitoris, et credant suum esse membra omnia, quod unum fecerit membrum, quia minorari nescit membrum unum, quod totum honoratur in corpore. Hinc est quod Apostolus actus membris, membra actibus sic depingit: *Sive qui docet in doctrina, qui exhortatur in exhortatione, qui tribuit in simplicitate, qui præest in sollicitudine, qui miseretur in hilaritate. Caritas sine simulatione; odientes malum, adherentes bono, invicem honore prævenientes, invicem benigni, sollicitudine non pigri, spiritu ferventes, Domino servientes, spe gaudentes, in tribulatione patientes, orationi instantes, memoriis sanctorum communicantes, hospitalitatem sectantes: benedicite et nolite maledicere; gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus; providentes bona, non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus. Nolite esse prudentes apud vosmetipsos, nulli malum pro malo reddentes; si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes; non vindicantes vosmetipsos, sed date locum iræ. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitit, potum da illi; noli vinci a malo, sed vince in bono malum.* Superius, fratres, Apostolus patefecit membra vitiorum, revelavit modo nobis membra virtutum; ut cæleste corpus tantis solidatum membris, nervis talibus roboratum, possit facile mundi bella prosternere, diaboli superare conflictus. Et ita vivens, ut Apostolus docuit, non prosternit mundum? non proterit carnem? non diabolum vincit? non æquatur angelis? non major est cælo? Plane major cælo, quia cælum non movetur sponte, non voluntate agit, non iudicio facit quidquam, sed sola necessitate servit semper, quia semel iussum est servire; impollutum se non viribus, non labore custodit: unde cum non sit obnoxium pœnæ, sic tamen nec consistit ad præmium. At homo ex terrena vilitate concretus, dum terre-*

surus Carras recepit, exhibet caput ipsius turritum, et in postica parte lunam falcata, apud Patinum, pag. 373. Luna in his regionibus, tum masculino, tum feminino habitu religiose colebatur. Spartianus de Caracalla: *Cum iterum vellet bellum Parthis inferre, atque hibernaret Edessos, atque inde Carras LUNÆ DEI gratia venisset.*

d Differt enim figura, quæ est fugax, externa, apparens potius quam existens; et Forma quæ est constantior et solidior.

nam labem vincit, dum sanguinis stimulos frangit, dum carnis exuberat passiones, transcendit cœlum, ad ipsam deitatis pervolat sedem: et sic fit major cœlo, meritis supergreditur angelos, non natura. Probat hoc apostolus Paulus, qui dum satis terram vincit, et intravit cœlum, et transivit alium, et usque ad tertium meruit pervenire. Et iuste, nam primus descendere debet cœlos: qui sic et verbo et exemplo homines penetrare docuit cœlos. Erit, erit major cœlo, qui vixerit sicut docuit Paulus; erit clarior sole, qui sic virtutum radiis toto orbe splendet, ut fuscari se nulla vitiorum nocte permittat. Erit, erit iste lucidior luna, qui tenebras has non tenuato lumine temperat, sed totam sæculi noctem pleno meritum fulgore depellit: nec sicut luna quotidiana lucis detrimenta præsentit, sed jugi factourm lampade in superni luminis claritate persistit; nec iste sicut illa menstruo interpolatur obscuro, sed in charitate Dei continua permanebit. Et si magna est illa, quod mitigat noctem, quanto hic major, cujus vita recipit nil de nocte? De stellis taceo, quia quot cœlum stellis, tot sancti virtutibus elucescunt, dicente Domino: *Vos estis lux mundi, lucete sicut luminaria in mundo* (Matth. v). Ad summum, cœlum, sol, luna, stellæ (Deo dicente) transibunt (Matth. xxiv), justus autem in claritate Dei continua permanebit. Velim, fratres, de singulo Apostoli verbo singulas proferre dictiones; sed quia et frequentata lectio fastidium generat audienti, et nos diutius non possumus a evangelicas tacere virtutes, gratum sit charitati vestræ quod compendioso sermone præsentem clausimus lectionem. Deus autem noster, et quæ diximus, et quæ tacuimus, ipse sanctis vestris sensibus insinuare dignetur.

SERMO CXXI.

De divite et Lazaro.

Audistis, fratres, hodie et paupertatis finem, et divitiarum qualis sit exitus cognovistis, dicente Domino: *Homo quidam erat dives, et induebatur purpura et bysso, et quotidie epulabatur splendido* (Luc. xvi). *Et erat quidam mendicus nomine Lazarus, ulceribus*

^a Sermo episcopi quandoque Evangeliorum lectionem præcedebat.

^b Apud veteres *obsequia* exsequiæ funebres sunt. Nicolaus PP. I in respons. ad consulta Bulgarorum, apud Du Cangium in Gloss. tom. III p. 32, ubi hunc Chrysologi locum laudat: *Non est solito cum obsequiis more ad sepulcra ferendus.*

^c Tangit veterum morem, apud quos usu venerat ut cum funus efferretur, propinqui, amici, cum servis, etc., honoris causa anteirent. Vide Hieronym. ad Paulam. de obitu Blesillæ; Sulpicium lib. II de Vita S. Martini; Hegesippum liv. v cap. 2.

^d Bajuli hic videntur esse *νεκροφόροι*, Latinis, *vespillones*. Ita apud Augustinus in epist. 19, ad Hieronym. : *Non erit pius deductor, ac bajulus corporis.* Hinc apud Marcellinum lib. xiv pag. 37: *Bajulorum præcentor.* Tibicen scilicet, qui vespillonibus præcinebat; vel alius quisque, qui eos ad opus excitabat, non secus ac celeustæ remiges. Laudat hunc locum Du Cangius in Gloss. tom. I pag. 482.

^e Deligebantur ad ministerium funeris *evullatores* ex ultima servitute homines, qui numero quatuor humeros cadaveri supponebant. Martialis, lib. viii pag. 74:

A plenus, qui jacebat ad januam ejus, cupiens saturari de micis, quæ cadebant de mensa divitis, et nemo illi dabat: sed et canes veniebant et lingebant ulcera ejus. Factum est autem ut moreretur pauper, et portaretur ab angelis in sinum Abraham. Dives autem mortuus est et sepultus in inferno. En, fratres, quam rerum lamentanda mutatio: pauperem portant angeli, divitem deglutit infernus. En, fratres, mors pauperis totam vitam divitis vicit, et elatio sola pauperis totam divitis pompam transcendit et gloriam. Quare sic sepultura decipit oculos? quare sic exsequiarum pompa mentitur? In ^b obsequium divitis migrat hic ^c tota civitas, cum funus effertur; pauper vadit solus, pauperem duorum portat miseratio ^d bajulorum, ^e nec quatuor ut mortuo, sed duo sub uno vecte, quasi projiciendo oneri portitores addicantur in viti. Merito si mox angelica officia, merito divina deputantur obsequia, cui tam crudeliter negata sunt ipsa humanitatis extrema. Funus divitis antecedit lugubris turba servorum; feretrum pauperis præcedit angelorum psallentium multitudo. In marmoreo tumulo et ^f curata veste jacet divitis corpus inclusum; pauperis caro & naturali quiescit in limo, et materiali situ ^h vermium morsus nescit, prævenit putredine et fetores. Sed requiramus, fratres, quæ divitis culpa, quod crimen, quod scelus eum suppliciiis addixit inferni, et ante judicium damnationis ejus, ⁱ elogium tot sæculis fecit, ipso judice referente, cantari, dicente Domino: *Homo quidam erat dives, et induebatur purpura et bysso, et epulabatur quotidie splendide. Et erat quidam mendicus nomine Lazarus, qui jacebat ad januam divitis, et cupiebat saturari de micis, quæ cadebant de mensa divitis.* Numquid per se tantum divitiæ criminose sunt? aut solæ et per se penes Deum damnandæ sunt vestes? et tantum per se puniendæ sunt epulæ, ut non solum careant præmio bonorum, sed omnium malorum ferant et mereantur ^j exitium? Aut ita per se probata est, et sanctificata mendicitas, ulcera tam sacrata, ut angelorum manibus Abraham sancti rapiantur ad gremium? Et mirum, fratres,

Quatuor inscripti portabant vile cadaver,
Accipit infelix qualia mille rogas.

Vide Pignorium, de Servis.

^f Alias, *aurata*.

^g Ms. Cæsen., *materiali limo et naturali situ.*

^h Quod provenire poterat, vel ex magna siccitate corporis ipsius mendici, vel ex natura telluris sabulosæ, nimis aridæ; vel quia ut caro putrescere incipit, mox terra ipsa putredinem corrodit, immo propria virtute putredinem prævenit, et vermes ex ipsa gigni prohibet, quod verius videtur. Mira. — Plurima sunt beatorum virorum corpora quæ, Deo annuente, incorrupta post obitum servantur. Huc fortasse respexit Auctor

ⁱ Elogium proprie est brevis criminis annotatio, seu titulus, ut dicitur in lib. III *D. Stellio natus*; et leg. ultima Cod. Theodos. de Naviculariis. Ammianus Marcellin., lib. xiv: *Multos sub uno elogio jussit occidi.* Zeno Veron., de Martyrio Isai. proph.: *Isaias cum Christum prædicaret, vel futuræ damnationis elogium Israelitico populo nuntiaret, etc.*

^j Alias, *judicium*.

quod Abraham, quondam dives, nunc divitem spernit, dicente Scriptura: *Erat autem Abraham dives valde* (Gen. xxx), et eum quem habuit in bonis presentibus parem, nunc reprobat et patitur esse pœnalem, præsertim cum neque pauperis hujus bona, neque mala divitis istius prodiderit sermo divinus. Cur ergo nunc Abraham ambit pauperem, divitem refugit et refutat? Aut quemadmodum huc Abraham innocentem habuere divitiarum, hunc fecere divitiarum, criminisum; illum promovere ad omnium requiem beatorum, hinc in omnium malorum barathrum deputarunt? Verum ne propositus sermo vestrum diu fatiget animum, suspendat auditum, acceleranda nobis est hujus solutio quæstionis. Abraham, fratres, non sibi, sed pauperi dives fuit, et opes non habere, sed prorsus gestivit: magis magisque in sinu pauperis quam in horreis recondere suas studuit facultates, sicut toto Vitæ ejus ordine perdocetur. Nam peregrinus ipse jugiter laboravit, sicque ne peregrinus peregrinum se esse sentiret (Gen. xviii): sub tentorio manens ipse, sine tecto advenam manere non passus est; et hospitem hospes semper ipse suscepit, extorris patria, domi illi nescius; ipse et dominus omnium fuit, et patria; solens se non incubatorem, sed dispensatorem divitiarum positum largitatis, ut vindicaret oppressos, absolveret captivos (Gen. xiv); eriperet jam jamque mortuos, ipsum se mortuus bellator addidit, apud quem pietas in alterum vita sua charior fuit. Abraham suscepto hospiti astilit, non assedit; et fuit iata non conviva hospitis, sed minister. Abraham viso peregrino, dominum se esse nescivit, ipse allator prandii, adeo quinam salis delicatam sollicitus addixit uxorem: et qui se suaque omnia famulibus suis credit ac committit, committere vix audet hospitem conjugii quam probatæ. Et quid plura, fratres? Hujus denique humanitas sic sancta, sanctis est semper manibus præparata, ut invitaret apud illum ipsum Deum, et compelleret hospitari. Ille ad Abraham, ille ad requiem pauperum, ille ad hospitem receptaculum venit, qui se in hospite et paupere receptum fatebitur id futuro, cum dicet: *Esurivi, et dedistis mihi manducare; sitiivi, et dedistis mihi bibere; hospes fui, et suscepistis me* (Matth. xxv). *Factum est autem ut moreretur pauper et portaretur ab angelis in sinum Abraham.* Non immerito, fratres, sua tunc omnes sanctos suscepit in requie, et in ipsa cœlesti beatitudine fungitur dispensatoris officio: quia dum semper hic suscepit peregrinos et pauperes, ipsum cum angelis suscipere Deum, ipsum sub tentorio suo videre hospitem meruit, quem semper habuit largitorem. Et revera, fratres, parum se bea-

^a Basilii Cæsariensis, in append. Conc. iv p. 26: *Oportet eos qui sapienter secum reputant, existimare divitiarum usum in administratione esse positum, non in fruendo.* Nam hoc esset quod est Chrysologo incubare divitiis. Vox autem est in sacris gentilium usitata, de iis qui in fanis deorum somnia captabant. Occurrit passim apud poetas. Vide Ciceronem, de Divinat. lib. ii; Tertullianum, de Abilita cap. 27; Arnobium, lib. i, etc.

^b Mutat hic ordinem Auctor, et a limbo Patrum

tum credidit, si in ipsa superna gloria ab hospitalitatis pio cessaret officio. Et solis donis frueretur divinis, qui hic humana bona crudelem se credidit cuiquam si negaret. Abraham, fratres, venientibus longe semper occurrit, prætereuntes etiam prece vocat, nolentes magna cum supplicatione suam compellit ad mensam, ^c prima et saginata de gregibus hospitibus semper apponit, suis et conjugis suæ manibus factos calentes semper offert panes, quos frigidos et hesternos esse utique jugis humanitas non sinebat. At iste dives, immo divitiarum captivus, servus opum, et ipsis censibus compeditus, tantum pompæ ignobile sepulcrum, in quo pietatis totus utique et visus defecerat, et auditus, non jam personam, non pauperem, sed ipsam misericordiam despicit ad januam suam Lazaro sic jacente. Purpura, bysso, delicatis vestibibus, epulis blandis ferrea viscera crudelis anima nutrebat: quem Deus humanæ salutis avidus inquisitor emollire cupiens, non tam Lazarum, quam ipsum pietatis ^d conflatorium ejus projeoit ad januam: conflatorium dixi, propter ferrea viscera. Impiis ergo oculis mendicus Lazarus ingeritur, admovetur, et ut dives dare possit, magis magisque divitis census cumulatur; sed dives adamante durior, quidquid Deus pauperis propter alimoniam divitis conferebat ad censum, ille aut effundebat turpiter, aut crudeliter reponebat. Item Deus, ut non taceret, ut clamaret, ut admoneret divitem, ut panem se querere tantum jejunos pauper ostendat, ut vel ad minima largienda abundantis impellat animum, augetur pauperi fames. *Cupiebat, inquit, de micis saturari quæ cadebant de mensa divitis.* At dives variis crapulatus ferculis indigiem suam ructabat ad cœlum, ne vocem pauperis humi et taliter jacentis audiret. Itemque Deus, quia obduratis auribus unius oris nil erat vox clamantis, ad aperiendum cor divitis totum corpus pauperis vulneribus aperit, ut in admonendo divite tot essent pauperis ora quot vulnera. Solvuntur viscera, ulcera producuntur, hiatus vulnerum dilatatur, sanies effunditur, et tota pauperis caro componitur in scenam pietatis: ut quem vox esurientis non moverat, vel suspiria, vel dolores, gemitus et tota ærumnarum congeries commoveret; sed dives superbo oculo, insatiabili corde, hæc omnia et audire, et videre, et sentire contemnit. Quærit adhuc Deus quemadmodum dives a sua obstinatione solvatur.

^D Solvit pauperi manus a suis artibus, uti nec abigeret canes divitis, quos vulneribus suis divitis erat pasturus in vulnus: et novo modo, fratres, humanitatis ordo mutatur; fit humana mendicitas, ut cupiditas ^e prodatur inhumana. Dives pauperem nec cadenti-

ad locam beatitudinis ascendit, ubi Abraham fungi dispensatoris officio fertur. Mira.

^c Pro optima.

. . . . O inter dilectos pars prima sodales.

Ovid. lib. iv Trist. Eleg. 9.

^d Vas in quo metalla liquefiunt. At Lazarus ferrea viscera divitis emollire non potuit.

^e Alias, proderetur.

bus de mensa micis pascit, et Lazarus pauper, quia aliud non habebat, etiam de carnibus suis canibus humanus exstitit. Miser dives, si panem non dedisti, quare vel canes abigere noluisti? Sed mitiores te canes tui, immo tu seivior canibus tuis: nam te seiviente illi parcunt, qui non ad morsum dentes, sed linguas ab obsequium sic producunt, ut in modum spongiæ non vexent vulnera, sed detergant. Dives, in canibus tuis famem plenas vicisti; in te pietatem saturitas non evicisti. Nam quod canes hoc studio facere curarunt, usus ipse, qui semper est in oculis, probat. Nam canes lambendo semper curant vulnera sua: canes curant pauperem in agisterio nature, et homo hominem negligit, ipsa graviter accusante natura. Verum est, verum est, quod dives nec micas dare potest, dum semper avarus eget. Differendus est sermo, fratres, quia et dicendi tempus absumpsimus, et lectionis loca, quæ nobis tractanda sunt maxime, subsequuntur.

¶ SERMO CXXII.

De eisdem.

Deberet, fratres, sermo noster hodie sancti Andreæ, in quantum sufficit, referre virtutes; sed quia de divite illo et Lazaro, evangelico paupere, quod superest nos diximus reddituros, et B. Andreæ apostolus et martyr sui prærogativa sufficit, et abundat ad gloriam, si placet, nos quæ promisimus, quæ debemus, ipso Domino reddente, solvamus. Scientes namque quod et dicenti et audienti semper generet lassitudo fastidium, superiore tractatu maximam partem propositæ distulimus lectionis, ut reparatis animorum viribus salutaris verbi sequentia toto vigore et debito caperemus auditu. Post illa enim quæ diximus, hæc sequuntur. *Et elevans oculos cum esset in tormentis, Abraham vidit a longe, et Lazarum in sinu ejus. Et elevans oculos suos* (Luc. xvi). Sero dives sursum levat oculos suos, quos semper depressit in terram. Dives, quos oculos levat, ipsi sunt accusatores tui; quos oculos levat, ipsi non placant judicem, sed inflammant; non reportant veniam, sed reatum; et exigunt pœnarum cumulum, non solamen. Quo oculos levat? quid clamas adhuc, dives? quo respicis, dives? Ibi est Lazarus, ibi est impietatis tuæ proditor, testis criminis, crudelitatis assertor. *Et clamavit, inquit Pater Abraham, miserere mei.* Modo cognoscis patrem, et modo tibi patrem se

¶ Ipse belluæ quadam in Lazarum pietate movere videbantur. At Augustinus serm. 78 recent. edit. comparat maledicos canibus lambentibus ulcera Lazari.

¶ Editi cum Mita, fecere curantur. Mellus non cum Latinio.

¶ Habendæ concionis tempus olim definitum fuisse ex Patribus probatur. Consule Origenem homil. 24 in Numer.; Augustinum homil. 23 lib. quinquag. Homil. et serm. 237 de Temp.; et Chrysologum rursus sermon. 112; et ibi notam 2.

¶ Ex hoc Chrysologi sermone, uti ex aliis aliorum Patrum, veluti Chrysostomi, in orat. III adversus Judæos; Augustini, in Præfat. ad exposit. Epistolæ B. Joannis; Gaudentii Brixienensis; etc., eruit Ferrarius de Concionibus, lib. III cap. 11 pag. 363, concionandi consuetudinem obtinuisse apud veteres Patres, non tantum diebus dominicis, sed et in aliis Festis, ac Martyrum præsertim.

A esse nescis, quem in Lazaro patrem sic sprevisi: modo tibi justus occurrit, qui tunc, ut tibi pius esset, diu Lazarum passus est cruciari. Infelix quæsti sic ipsa origo arguit, quem sic ipse lucis auctor addicit; infelix cui in judicio pro magnitudine criminis, non misereri genitor, non pater ignoscere, non affectu potuit subvenire. Quid clamas adhuc, dives? Adhuc dives, sed crimine, non censu; non substantia, sed reatu. Quid clamas? quid postulas? Hoc loco jam non geritur postulatio, sed controversia, ubi e diverso consistit ipse qui passus est: sed agentium diversus est locus: hic agit de proximo, ille de longe; hic de sinu suggerit, clamat ille de tartaro; exorat ille de fequie, quæritur hic de pœna. Sed quid dicit dives: *Pater Abraham, miserere mei.* Bene diceret, si Lazarus in sinu residentis ipsum peccatus judicis non teneret; bene diceret, si Lazarus justissimi cognitoris tota non possideret arcana. Grátis fugat judicem, quem sic innocens confessor accitit; et frustra sibi credit judicem posse subvenire, quando ore judicis pronuntiat ipse tanta qui peccavit. *Miserere mei, et mitte Lazarum.* Adhuc te in Lazarum sic crudelis? *Lazarum mitte.* Quo? Ad infernum de gremio, de solio sublimi ad profundissimum chaos, ad tormentorum stridorem de sancta quiete, de tanto silentio beatorum. *Et mitte Lazarum.* Ut video, quod agit dives, non est novelli doloris, sed livoris antiqui, et cœlo magis incenditur quam gehenna. Est grave illis malum, est illis incendium non ferendum quos aliquando habuere contemptui videre felices. Adhuc divitem malitia non deserit, quem jam possidet pœna, qui non se ad Lazarum duci postulat, se ad se Lazarum vult deduci. Ad cruciatum tuistratum, dives, pius Abraham Lazarum mittere non potest, quem tu ad mensam tuam non es dignatus admittere. Jam vobis versæ sunt vices: vides ejus gloriam, cujus supplicium sic sprevisi; videt ille cruciatum tuum, qui te tunc tua mirabatur in gloria. Sed videamus, fratres, quare sibi mitti Lazarum sic deplorat. *Mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aqua, et refrigeret, linguam meam.* Eras, dives, hæc flamma non tam linguæ quam mentis est, non tam linguæ quam cordis est; et adhuc iste conscientie calor est, non illud extremum quid te manet et exspectat incendium. Nam si te jam novissimi judicii totus ignis ambiret,

¶ Latinus legit *devoto*.

¶ Hoc est ipse Abraham, a quo tu originem dixisse dicis, dum Patrem vocas.

¶ Addicere, verbum judiciale, quando res plus offerenti addicitur. Hic autem pro *damnare, devovere*, etc.

¶ Passim apud veteres Patres mentio occurrit. Hilarius in psalm. cxviii, num. 2: *An cum ex omni otioso verbo rationem simus præstituri, diem judicii concupiscemus, in quo nobis est ille ignis indefessus subeundus?* Origenes, homil. 3 in psalm. xxxvi: *Omnes nos ad illum ignem venire necesse est.* Gregorius Nazianzenus sub initium orat. 261: *Ignis ille postremus, quo nostra crimina expendantur aut purgantur.* Vide Cæsarium, in append. serm.; August. serm. 15 num. 4; Ambrosium, serm. 20 num. 4. At in aliis locis, Patres pro igne judicii piacularis flammam intellexisse conveniunt tantum non omnes

et illius desperatæ damnationis sententia jam tene-
ret, numquam levares oculos, numquam patrem
colloqui, numquam pro te rogare, numquam præ-
sumeres intervenire pro fratribus. Certe si te jam
possidet totus ignis inferni, si te gehennæ flamma com-
plectitur, quare solius linguæ æstibus desideras sub-
veniri? Nisi quia cum pectus tuum anhelat flamma sui
criminis et reatus, magis lingua uritur, ardet, æstuat,
quæ insultavit pauperi, quæ misericordiam denega-
vit: hæc præcedit ad iudicium, hæc antea degustat
et patitur cruciatus, hæc de toto corpore prima sen-
tit ardorem, quæ cum prima hic varios deliciarum
cibos, et odorata degustaret pocula, mandare pieta-
tem noluit, fieri misericordiam non præcepit, sed et
ipsa cum alii facerent, derogabat. Ipse est qui in-
duebatur purpura et bysso. Quid est, dives? ab æstu
b byssus non defendit? purpura non resistit inferno? Re-
manserunt ista; deseruerunt ista, et ipse nunc nudus
sudas, æstuas, qui aliquando insultabas æstibus^a arti-
ficiose nuditate vestitus. *Et mitte Lazarum ut intingat
extremum digiti sui in aqua, et refrigeret linguam
meam.* Quid est dives? ubi sunt torrentes torcularium
tuorum? ubi sunt horreo ad famem pauperis non mi-
nus cupiditibus dilatata quam copiis? ubi sunt vicia
ad inopiam pauperis^b annositatibus et ipsa tempo-
rum oblivione servata? ubi sunt effusiones, lapsus,
flumina^c ministeriorum tuorum? Ista omnia tibi
periere, non crimini, quis sitis extremi digiti guttam,
quam si vel solam dedisses pauperi, non sitires. Im-
misericordem te gutta, et mica reddidit inhumanum,
in quibus totus pauperis et victus consistit et vita.
Velim scire, dives, si vel ipsi sibi in pœna positus
ignoscis, quia ad hæc mala non venisses, si de tantis
horreis micam, guttam de tantis torcularibus tunc
dedisses. Parum est quod caro eget, quod natura
exigit, quod sufficit vitæ; avaritia causa est quod
homo magna et multa recondit non sibi, sed aliis ad
suum plane præsentem vel posterum cruciatum. Sed
dicis, dives: Ego et si vinum negavi, aquam peto,
quam communem cunctis animantibus auctor ipse
omnium præstitit et natura. Puto, dives, quod et
aquam pauperi tunc negasti, cui ne ingrederetur januam
tuam, ne ad tuum puteum perveniret, d canes quam
plurimos objecisti. Quid est autem quod dicis? *Mitte*

Chrysologus vero videtur infernum innuisse. Tertul-
lianus etiam, Apolog. num. 48, de iudicio agens,
jugis ignis, ignis iudicii meminit; at tamen ibidem
solos reprobos respicit.

^a Auctor hic de byssi indumento loquitur: quod
tenuissimi lini genus est, ex quo fiunt vestes subti-
lissimæ, quæ non modo æstum corpori deferentis non
causant, sed potius æstum remittunt. Ex Mita.

^b Leg. 443 Cod. Theod. de Decurion., *annositate
se tueri.* In l. ult. eodem Cod. de Prædiis navicul.,
annositatis cursus. Petrus Collensis, lib. ix epist. 5:
Calamus noster annositate et desuetudine quassatus.

^c Servos quandoque ministeria dicta notat Pigno-
rius, pag. 404. Seneca, de Benefic. lib. iii cap. 18,
et apud Latinos Gallicos scriptores, ministerialis ser-
vus est. Quandoque etiam ministerii appellatione in-
telliguntur omnia vasa argentea sternendo triclinio
necessaria. Sacri pompam ministerii vocat vasa sa-
cra Paulinus Nolanus.

A *Lazarum ut intingat extremum digiti in aqua, et non
deferat aquam?* ergo juxta est aqua: et si juxta
est, quare de proximo non sumis? quare? quia vin-
ctæ sunt manus tuæ merito, dives, quia solutis debi-
litate Lazari manibus subvenire contempsisti. Debet
homo, debet debilibus sua membra partiri: quæ cum
Job non daret, sed redderet, sic dicebat: *Ego fui ocu-
lus cæcorum, pes autem clauderum; ego eram pater
invalidorum (Job. xxix, juxta LXX).* Homo, si non
habet nummum, da pauperi manum, quia majorem
misericordiam facit, qui ad mensam suam manu pau-
perem debilem ducit. Ipsum se pauperi dedit, qui se
aptavit in obsequium pauperis, aptavit in pauperis
servitutem. Iterum, fratres, præsentis verbi plenitudi-
nem differamus, ut tertia auditione quam sententiam
ab Abraham beatissimo pertulerit dives proloquamur.

SERMO CXXIII.

De eisdem.

Inverecundi debitoris est, aut differre credita, aut
promissa denegare; honesti, sine mora et mox utra-
que persolvere. Promissimus ut omne quod restat de
illo divite redderemus, qui cum in Lazarum visus sit
immitis, in se magis sævus existit et crudelis. Hac-
tenus quid dives ad Abraham locutus fuerit, et san-
ctus evangelista, et noster sermo, in quantum po-
tuit, declaravit. Dictum est: *Et elevans oculos suos
cum esset in tormentis, vidit Abraham a longe, et cla-
mans dixit: Pater Abraham, miserere mei, et mitte
Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aqua, et
refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.*
C *Cui nunc respondit Abraham, Fili, recepisti bona in
vita tua (Luc. xvi).* O mira pietas! adhuc vocat fi-
lium, quem degenerasse propria crudelitate sic re-
spicit. O singularis bonitas! adhuc vocat filium,
quem vidit inferni vernulam, pœnarum sobolem, ex-
tremum mancipium jam gehennæ. Sed vocat filium,
ut magis magisque filii prodatur impietas, quando
* cum tali etiam paterni sermonis pietas perseverat.
Tu vocas patrem, ego voco filium ut te graviter
doleas perdidisse quod natus es. Adhuc voco filium,
ut amarius doleas perdidisse te quod tibi gratia de-
derat et natura; quia non habuisse doloris non est
tanti, quanti habita mœroris est perdidisse. Voco
filium, ut intelligas iudicii esse quod pateris, s non

^d Servi ostiarii comes quandoque fuit canis. Plau-
tus Mistel.: *Tranio age canem, ustam a foribus facem
abducas.* Erant, et qui prope januam canem pictum
habent, ut Trimalcio apud Petronium. Seneca,
lib. iv. de Ira vocavit hos *catenarios canes.* Irascitur
jure Pignorius in nostrorum pictorum inscitiam, qui
in ipso divitis triclinio Lazarum humi cubantem
pingunt: scilicet janitores admisissent hominem sca-
lentem ulceribus, ipsi dorso luituri quidquid domi-
norum oculos offendisset.

* Ms. Cæsen. et Vatic.: *In eum talis etiam pa-
terni sermonis, etc.*

† In nonnullis editis, *adhuc ego.*

‡ Mysticum sensum eruit Mita, atque id quod
nunc patitur Hebræus, per divitem significatus, non
esse ullionem a Christo sumptam, sed justam deita-
tis iudicium; ut qui gentilem viam salutis docere
recusavit, ipsemet a Gentili viam salutis ediscat, et
laudat serm. 102 et serm. 171, satis a longe.

furoris: voco filium, ut in me mea patientia, et in te tua ^a maneat pœna. Sed iste, fratres, intelligit se non esse filium, qui fatetur et pensat de suo merito esse quod iam pii patris perdidit de natura. Qui tunc utique respondisset generi, si pius, si hospitalis, si misericors, in pauperem si fuisset humanus. Qui genitoris opera non facit, negat genus, Domino sic docente: *Si filii Abraham essetis, opera Abraham faceretis* (Joan. viii). Ille fidem generis probat, ^b qui paterni operis assertor assistit. Sed quid dicit Abraham? *Fili, recepisti bona in vita tua*. Si tantum divitis hujus istud est crimen, quia ^c recepit bona; quantum reus, qui invadit indebita? Si tantum criminisus qui sua claudit, qui non largitur accepta, quam pœnalis est, qui est suis incubat, et aliena pervadit? Fratres, demus nostra, si tamen nostra; demus tamen quæ putamus nostra; vitemus aliena, declinemus extranea; certe si cui aliquid tulimus, tota celeritate reddamus: ne hic relinquentes omnia, illuc censu pauperes, crimine divites, ad istum divitem perducamur. Discat tamen dives quia ^d recepit bona, non accepit. Videtis, fratres, quia Abraham sancti verbo istius divitis animus proditur, sensus arguitur, intellectus punitur, qui non sibi data, sed reddita credidit quæcumque Domino largiente possedit. Intelligite qua sensu incesserit, quo corde ambulaverit, qui Deum sibi credidit debitorem, et dominum suum male dives usuris suis addixit obnoxium: ignorans quia Dominus, etsi pauper incessit in terra, dives tamen ascendit in cœlum. Et dedit ille, non accepit in fenore, qui dedit uni quinque talenta, alii duo, alii unum; unde et promittit se exacturum, non redditurum usuram, cum dicit ad servum: *Serve nequam et piger, dedisses pecuniam meam nummulariis, et ego venissem, et exegissem eam utique cum usuris* (Matth. xxv). Hinc autem plus impius dives iste, quia non in alium pius exstitit: qui etsi recepit bona, non pro bonis bona, sed pro malis bona recepit indignus. Sed transeamus ad Lazarum, et quæramus quid est quod dicit: *Et Lazarus similiter recepit mala*. Et id sufficiat ad meritum, abundet ad gloriam, si non fecit bona, sed recepit mala. Plane beatus est, fratres, qui se a Deo accipere bona, ^e mala recipere fideliter credit. Beatus qui Deo semper reddit debita: certe si non potest, vel dimitti sibi debita tota humilitate deponat, ipso Do-

^a Alias, *permaneat*.

^b Locus restitutus ex ms. Cæsen.

^c Juxta varias hujus verbi *recipere* significationes, varia explicantur ab Auctore animi sensa. Hic *recipere* interpretor occultare; juxta l. fin. c. oper. lib. factam ab. inpp. Valente et Valentin., unde habentur crimina receptorum, eorum scilicet qui fures, raptores et cæteros malefactores, ut occultent, apud se recipiunt, ut ff. de Recept. et C. de his qui Latron, et in Can. *Sicut ait* de Hæreticis. Ideo recepisti bona in vita tua, est idem ac si diceret: Tibi, tuisque improbis usibus, cæteris occultata, bona reservasit. MITA. — Ingeniosius an verius, alii videant. Ἀπιδάξ; hic non solum *recepisti*, sed *plene accepisti* significat.

^d Recepit, id est habuit bona, ut ea Domino reddat cum fenore, vel pauperibus eroget. *Accipere*

Amino sic docente: *Dicite: Dimitte nobis debita nostra* (Matth. vi). Beatus qui Deo debita, et cum non intelligit se contraxisse persolvit, altius propheta instituentem cum dicit: *Quæ non rapui tunc exsolvobam* (Psal. lxxviii). Beatus qui se apud Deum semper ut excuset, accusat, Scriptura taliter admonente: *Justus in primordio sermonis sui accusator existit* (Prov. xviii, juxta LXX). Et si justus, quare se justus accusat? quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens (Psal. xliii). Homo coram homine de justitia, de innocentia, de merito forsitan gloriatur; coram Deo qui se de innocentia jactat, de sua justitia gloriatur homo non est. Hinc est, quod ille Pharisæus cum non orat, sed justitias suas computat, imputat, ructat, injustus et publicano deterior abscedit (Luc. xviii). Sed accedamus ad reliqua. *Nunc autem hic consolatur, ait, tu vero cruciaris*. Videte, fratres, intelligite, fratres, ex his quæ dicta sunt, quia justos et injustos etsi ^f discretio locorum, una tamen inferni adhuc regio continebat; atque eos etsi chaos jam magnum, nondum tamen cœlestis habitatio separabat; et si dividebat illos hiatus tristis, nondum tamen deputata superius angelis altitudo. ^g Flammea romphæa (sicut legislator refert) paradisi volvebatur in janua, ne illuc homini ^h pateret accessus (Gen. iii): æreis januis et ferreis vectibus portæ inferi obseratæ claudebantur, ne animabus, quæ illuc jactatæ fuerant de supernis, ullus pateret egressus. Nam et chirographum paterni debiti, quod morti singulos adjiciebat, stylo culpæ et reatus ipsius atramento tenebatur ascriptum, et ad sobolis noxam multa temporum currebat usura. Nec erat idoneus qui paradysum introiret, flammam exstingeret divinitus institutam, aut aperiret januas inferni cœlitus obseratas, aut solveret chirographum, quod in arca legali Dei præcepto tenebatur inclusum. Hinc est quod ipse Dominus, primi hominis, id est, contumacis servi, exsulator advenit; ipse Dominus qui observavit paradysum, qui clausit infernum, ad terras et ad inferos tota potestate descendit, ut accensa exstingeret, clausa protinus aperiret, protoplasti facinus aboleret. Hinc est quod aristem suæ crucis portat aggressurus infernum, ut conterat et confringat ipsas tartari januas ære munitas, et ferro. De latere fundit aquam, ut paradisi viam temperet; ignem ex parte sanctorum exstinguat inferni, totum

D autem est gratis aliquid ab aliquo habere, vel quod suum est sibi vindicare. Dives autem bona possidebat, Domino largiente, non Domino reddente. Ex Mita.

^e Hoc est: dum malis justus opprimitur, fideliter credit his a Deo opprimi, tamquam amantissimus filius a patre.

^f De his locis de quibus Chrysologus, juxta sanctorum Patrum mentem alibi disseruimus.

^g *Flammeum gladium* habet Vulgata pro flamma in figuram gladii conformata.

^h Consonat Origenes, Comment. in I Reg. xviii edit. Huetii, pag. 36, ubi docet feliciorum esse nostram conditionem, quam eorum qui ante Christum vixerant; quod *nulli eorum datum sit, ubi lignum vite erat prætergredi, et flammeum gladium pertransire*.

αἰρηγραφῆσιν debili diluat, et solvat antiquum, et patiendo hoc remittat ipse, quod ipse intulit importando. Agnoscite, fratres, lætamini, fratres, post triumphum Christi sanctorum custodiam dissolutam et in sanctos ultra inferni hinc debere: quando Christus ut justos, non injustos absolveret, ad inferos usque penetravit. Intelligamus, fratres, quantum Christus profuerit; immo quam sine Christo in nullo fuerit salus, cum præter istam corporum solutionem, sanctorum quoque animæ apud inferos tenebantur astrictæ. Beatus ergo Lazarus, qui totum Deo debuit, ut crimini nil deberet. Beatus quod hic recepit tot mala, ut ibi bona omnia possideret. Et adjecit Abraham, dicens: *Neque hinc ad vos transire neque hinc transmeare quis potest.* Terret, fratres, terret nimis hujus vocis auditus, quæ ostendit post mortem, et semel apud inferos pœnali a custodiæ deputatos ad sanctorum quietem non posse transferri, nisi Christi gratia jam redempti, ab hac desperatione sanctæ Ecclesiæ intercessionem solvantur; sit quod sententiæ negat, Ecclesiæ mereatur, præstet gratia. Hic tamen, dives rogat adhuc, et dicit *Pater Abraham.* Adhuc vocal Patrem, qui ineritis suis et patriam sic amisit. *Pater Abraham.* Hic miser et in pœna mentitur. *Pater Abraham, mitte eum in domum patris mei.* Si vere hunc patrem vocat, cujus domum patris alterius tunc requirit? nisi forte eum se in absentia habere patrem credit, quem in præsentia se taliter conspicit perdidisse: et sic sibi credit ejus patris domum ejus gratia custodiri, cujus ibi negari sibi sinum videt, videt requiem pernegari. *Pater Abraham mitte eum.* Quem? Nempe Lazarum. Ubi? *In domum patris mei.* Modo, et tarde, dives Lazarum ad domum patris sui non misericors, sed miserandus invitat, quem toto tempore substantiæ miseratione suis^b incumbentem Januis non recepit; et sub specie pietatis ad pristina vulnera, ad præteritos gemitus Lazarum vult redire, quem prima petitione ad suos devocare non potuit cruciatus. Ante dixit: *Mitte ad me.* Modo dicit, *Mitte ad fratres meos.* Dolet, agit infelix, ne videat felicem, quem aliquando putaverat infelicem, *Mitte ad fratres meos.* Ubi? *In domum patris mei.* Ut quid? *Habeo enim, inquit, quinque fratres, ut testetur illis, ne et ipsi veniant in hunc locum tormentorum.* Cui pius, qui sibi sic impius? Impudenter præsumit aliis impetrare pœnitentiam, qui sibi tam crudeliter ad veniam nil providit. *Mitte Lazarum in domum patris mei; habeo enim quinque fratres.* Et putas quod quinque fratribus tuis sufficiat

^a Chrysologum loqui de limbo SS. Patrum putat Mita, in quo detinebantur Patres in pœnam originalis peccati, nec poterant nisi per mortem Christi ab illa custodia exiri.

^b Alias, accubantem.

^c Ms. Cæsen. et Vallicel., *Nec Lazaro credit ab inferis revertenti.*

^d Locus scilicet apertus, in quo misericordia excurrat, Scamma in Gloss. Græco-Latin. *fossam*, vel *fossa*, redditur: unde non inepte Mita *cavea ludorum*, sicuti et in aliis editionibus, scilicet locus medius in quo athletæ luctabant, sive quia fossæ leviter

Lazarus, qui tibi tanto tempore, tot vulneribus suis, toto clamans corpore nil profecit? Merito ei respondit Abraham: *Habent Moysen et prophetas, audiant illos.* Sine Lazarum tantos requiescere post labores, et tu desine tuas, quas tuo merito sustines, pœnās. Deus autem fratribus tuis et omnibus, non pro tuo consilio, sed pro suo munere olim prospexit ad salutem: dedit per Moysen legem, prophetiam largitus est per Eliam; audiant ergo illos, ne tuis sentiant cruciatus. *Respondit dives: Non, pater Abraham, sed si quis ex mortuis resurrexerit, credent ei.* Cui respondit Abraham: *Si Moysi et Eliæ non credunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent ei.* Nihil tam verum, fratres, qui de cælo loquenti per legem, de cælo venienti Christo credere noluit, jam non^e merebitur credere ab inferis revertenti. Ipse Christus, fratres, Deus et Dominus noster ad Moysen est locutus de cælo, ipse in terra terreno est locutus in corpore, ipse cum terreno corpore ab inferis est reversus: et tamen referenti quæ bona in cælis, quæ sunt apud inferos mala, fratres, divitis illius, qui Judaicis intelliguntur in populis credere tota obstinatione noluerunt. Verum, fratres, quia nos, qui sit dives, aut quis Lazarus pauper, et qui sint quinque divitis fratres, dicere nunc tempus excludit, nec qui in hac historia spiritualis intelligentiæ lateat aperire permittit, edocti per Christum, quid apud ipsum justos maneat, quid apud inferos expectet injustos, agamus, curramus verbo, opere, misericordia, ut et superna bona apprehendere, et mala perterriti vitare et declinare possimus.

SERMO CXXIV.

De eisdem

Quoties nobis a Deo dives ingeritur purpuratus, quoties vulneratus pauper apponitur, toties nobis^d misericordiæ σκάμμα panditur, toties nobis stadium pietatis aperitur; ut de spectaculo cælesti possimus attendere, quem brevi quantumvis pauper ad palmam, dives pervenit ad ruinam. *Homo, inquit, erat dives, et induebatur purpura et bysso, et epulabatur quotidie splendide. Et erat quidam mendicus nomine Lazarus, qui jacebat ad januam ejus, cupiens saturari de micis quæ cadebant de mensa divitis (Luc. xvi).* Induebatur dives purpura, pauper livore; dives bysso, pauper squalore; auro dives, pauper fetore; dives plumeo decumbebat in sigmate, jacebat durissima pauper in terra; dives ructabat epulas, sanie pauper achelabat; fundebat vina dives, pauper lacrymas; exsatiatus dives projiciebat panes, micas

depressæ speciem præseferbat, vel quod apud Græcos fossa soleret cingi, ut apud Romanos Eucipo. Chrysostomo, homil. 55 tom. V edit. Paris. pag. 738, Scammata sunt fines curriculi, termini: *Homines angelos reddidit, et ad spem rerum cælestium vocavit, et stadia longius extendit.* Interpres minus apte: *longiora certamina posuit*, licet inficias non eam apud ipsum Chrysostomum, homil. 4 ad populum Antiochenum, tom. VI pag. 458, Isidorum Peleusiolum, aliosque, *scamma* item significare certamen. Vide notas serm. 33.

pauper esuriens non habebat; pascebat oblatrantes pauperem dives fereulis suis, pauper vulneribus suis saturabat divitis canes. Ac ne plurimis, ad divitem bona omnia, ad pauperem mala omnia perlegimus provenisse; neque tamen pauperem fregerunt adversa, aut diviti omnia secunda profuerunt: immo pauperem provexit ad philosophiam paupertas, ad virtutem dolor, contemptus ad patientiam, necessitas ad voluntatem, fames ad jejunium, sitis ad tolerantiam, ad vitam mors, ad præmium poena, ad cælum terra, egestas ad regnum; et divitem sic extulit purpura ad superbiam, byssus ad luxum, ad inhumanitatem copia, abundantia ad impietatem, unguenta ad mareorem, ad cæcitatem splendor, sublimitas ad ruinam. Ergo neque prospera ignavos erigunt, neque fortes adversa prosternunt: quia neque divites, neque paupertates, sed animus aut ducit gratos ad præmium, aut ad poenam deducit ingratos. Janus divitis pauper apponitur ulceribus plenus: ac fit hoc non humano casu, judicio fit divino, ut divitis et pauperis conflictus esset in terra, spectaculum maneret in cælo. Dives totus indutus divitiarum stabat armis; et contra pauper jacebat ipsa vestitus in carne nisi forte lorica erat illi, unum totius corporis vulnus. Dives morabatur a sarverum in choris, pauper exutus cute dolorum stimulis agebatur. Jacebat impietatis tela dives, clypeum miserationis Lazarus opponebat, crudelitatem suam dives pauperis vibrabat in vulnus, frustrabatur diviti b santom animam pauperis robor, quia corpore se deserente torus migravit in animam, et calcata carne in spiritum totus armiger supernus ascendit, ne ubi possit c ferire divitis crudelitas inveniret. Ob hoc enim egerat Deus ut dives pauperis, pauper divitis in oculis semper essent, quatenus vicissim sibi ambo curam de variolinguore præstaret. Egrotabat pauper corpore, mente dives. Hinc est quod differebatur cura pauperis, ut dives sumeret de vulnere medicinam, de gemitu compunctionem, de lacrymis poenitentiam, de patientia exemplum, de fame misericordiam, de siti sensum, ad summam, celeste de terrena compassione consortium: certe ut tantis dives bonis fultus Deo gratus esset, quando gratus Deo pauper in malis omnibus, vidente divite, permanebat. Merito ergo portabatur ab angelis qui jacebat; qui lugabat, Abraham consolabatur in gremio; et vivit Deo semper qui se sibi vivere nec scivit in mundo. Factum est inquit, ut moreretur pauper, et portaretur ab angelis in sinu Abraham. Mortuus est autem dives, et sepultus est in inferno. Miser accepit ante animæ, quam corporis sepulturam, nec ante quieti corporis quam poenali traditus est sepulcro; ut viva poenæ semper, cum

sit semel mortuus vitæ. *Et sepultus est in inferno: et vidit Abraham de longe, et Lazarum in sinu ejus.* Immutatio quanta rerum! quo descendit dives! quo pauper ascendit! Respicit ibi sursum, quem despexerat hic deorsum; et videt eum de inferno in sinu Abraham, quem jacentem se coram superbo de signale non videbat. *Pater Abraham, miserere mei.* Stulte petit a patre misericordiam, quam negaverat fratri. *Miserere mei.* Quid illi cum misericordia, cui jam totum cessit in poenam? Aut quæ illi supplicatio apud patrem poterit subvenire, cui in sinu patris residet accusator? Pectus patris Lazarus tenet, et totam sancti cordis pulsatur æquitatem, quatenus se filii patrem boni, mali judicem servet. *Pater Abraham, miserere mei: et mitte Lazarum ut intingat extremum digiti sui in aqua, et refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.* Mitte Lazarum: ut ipse qui cruciatus mei causa est, jam refrigerii minister extremum digiti sui solamen modo ipse porrigat, cui ego jacenti manus meæ totius solatium tunc negavi. *Et mitte Lazarum ut intingat extremum digiti sui in aqua, et refrigeret linguam meam.* Silit itaque guttam, qui vini lacus cum pauper sitiret, effudit; et stilla digiti extremi credit gehennæ flammam extinguere, qui mensuris per totam diem ebrietatis non exstinxit incendia. Sed hanc sibi guttam ad refrigerium dari petit, ad ardorem pauperis quam negarat. Ista gutta est, dives, quæ te facit crudelem; ista gutta est, quæ os Lazari a te negata siccavit, quia ad refrigerium corporis et gutta sufficit, et mica. *Cupiens, inquit, saturari de micis, quæ cadebant de mensa.* Spargebatur panis, fundebatur vinum, et quod ad extremam vitam pauperis negabatur, hoc totam diviti peribat ad pompam. *Et mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aqua, et refrigeret linguam meam.* Lingua in capite, caput mali; ipsa derogat egeno, insultat pauperi, pietatem latrat, misericordiam carpit: et merito prima est in gehenna, in cruciatu prævia, dux poenarum, quia ipsa interdixit misericordiam, cui datum fuerat ut juberet. Et quamvis series lectionis et me compellat dicere, et vos invitet audire, qui sit purpuratus dives, qui sit Lazarus pauper, qui sint quique fratres divitis, quomodo ante diem judicii dives cruciatus d sentiat gehennæ; attamen dolor revocat ad dicendum: *Mortuus est dives et sepultus est in inferno.* Et si est sub terra carcer, si est e καύσι; ardens si est inferus sine fine crucians, si est apparitor tristis, qui nos ad ista rapiat post sæculi labores; quid stupemus? ubi sumus? quis est iste qui nos eludit somnus? quæ est ista quæ nos tenet oblivio lethalis? quare non omnibus contemptis evadendi a malis talibus nobis sola sit cura, ne viventes mundo, ne aliis cur-

* Ex Latino.

b Dolebat Latinus locum corruptum et mancum esse. Modo ex ms. Cæsennæ et editione Mitæ restituitur.

c Ex emendatione Latini. Editi omnes, corrupte, ferre.

d Latinus putat hic aliquid deesse. At respondendum: Attamen dolor revocat ad dicendum: *Mortuus*

est dives, et sepultus est in inferno, quæ desunt in editis plurimis.

e Combustio, crematio.

f Latinus, apparitor instans; mendosæ editiones, apparitor istis. Aliquando, voce obsoleta, apparitores dicebantur limocincti. In veteri marmore: Apparitores et limocincti. Chrysologus hic pro apparitore mortem intelligit.

rentes, ad tantas, tales, tam crudeles subito rapiamur pœnas? Et si est ascendendi possibilitas ad superna, si est facultas vivendi in cœlestibus, si est Abrahamæ sinus bonis omnibus ad requiem præparatus, si est Lazarus in sinu patris tanti; immo quia dubium non est, ubi et loca, et personæ, et nomina describuntur, quare non cœlo mutamus terram? quare non caducis emimus æterna? quare non perituris manentia comparamus? ut et supplicia devitemus inferni: et hæc quæ audire desideramus anguste, late videre, habere et tenere possimus.

SERMO CXXV.

De villico iniquo.

Omnium quidem ciborum sal salubre est condimentum, si mensura non desit: alioqui sine modo et ipsum perit, et quod salierit perdit; amaratenim nimietas quod poterat condire mensura. Sic qui in nobis est sensus, si teneat modum, dat saporem, intellectum parit, prudentiam generat, cor dilatatur, auget ingenium, maturat dicenda, audienda componit, fitque sibi dulcis, fit degustantibus tota dulcedinis plenitudo; et plane erit ille melleus sensus, qui ore profert nil amarum. Hoc præmisimus, ut sit nobis in evangelicis sensibus nostri sensus constringenda mensura: quatenus vitalem cibum, divinum pastum, cœlestem saporem non violet, sed cautissima nobis sobrietate custodiat, juxta illud Apostoli: *Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem* (Rom. xii). Sed jam quid Dominus dixerit audiamus: *Homo quidam erat dives* (Luc. xvi). Et quid erat homo iste, nisi Christus? Quis dives, nisi ipse, qui in paupertate nostra totas creaturæ divitias possidebat? *Homo quidam erat dives*. Hoc Judæis sæpius inculcabat, ut intelligerent quod in esset ei locuples deitas, cui erat humana paupertas. *Erat dives*. Erat in majestate sua dives, qui oculis Judæorum erat pauper. Et quomodo dives non erat, cui ministrabant angeli, virtutes parebant, elementa serviebant, et quæ non erant, fiebant jussa, vocata veniebant? *Homo quidam erat dives; et habebat villicum*. Quem nisi hominem, cui ad colendum mundum^b tota fuerat commissa possessio? *Homo quidam erat dives, et habebat villicum: et hic^c diffamatus est apud illum*. Quasi non præscierit, quasi non præviderit, cui occulta nota sunt, cujus oculis etiam illa nuda sunt quæ teguntur. *Et hic diffamatus est apud illum*. Ergo ille famæ credidit? fama nuntiante cognovit? Absit. Sed quia illa

^a Theophylactus, ad Coloss. iv, 6: *Cibus si sale careat injucundus est; si vero nimium salsus sit, gustui omnino ingratus est.*

^b Duplex villicorum genus. Nonnulli mittebantur in villas, ut cæteris servis præessent, et quorum habitationem Varro lib. i de Re rustic. cap. 43, et Columella lib. i cap. 6, statui præcepere prope villæ januam. Sed totius etiam domus dispensatores erant, Græcis οἰκονόμοι, Latinis actores etiam dicti l. D. Famil. l. xl § 7 de Statu lib.: et talem esse se simulabat Leonidas ille apud Plautum Aein. ii 4, vers. 53. Alii in villas designabantur, ut cæteris tanquam dominorum vicarii imperarent, fundumque colerent; et ii etiam actores dicti lib. iii D. de Pignoribus. His postremis accensum

quæ noverat, quæ pietate velabat, quærere tunc cœpit quando accusabat terra: *Vox sanguinis fratris tui clamat de terra* (Gen. iv), clamabat terra, clamabat cœlum, dolebant angeli, quando jam tota sæculi fama loquebatur. *Et hic diffamatus est apud illum quod dissipasset substantiam ejus*. Filius junior ante istius hominis lectus est substantiam dissipasse, nunc ipsius bona villicus dissipasse perhibetur. Sicut idem Deus et homo Christus, idem paterfamilias et pater; sic hunc eundem esse et villicum constat et filium: est hic causarum diversitas, est mutatio nominum, non est varietas personarum. *Et diffamatus est opud illum quod dissipasset bona ipsius, et vocavit eum*. Vocavit per Evangelium. *Et ait illi*. Et quid per Evangelium non agit, per quod mores arguit, occulta nudat, conscientiam pandit, commissas castigat, dinumerat mala, et in his^d persistenti minatur pœnam, quam vis converso veniam repromittit? *Et vocavit eum, et ait illi: Quid hoc audio de te? Cognita velut audita imputat, quia in reum non vult accelerare sententiam; et convictum penes se, velut accusatum convenit, qui judicium gestit venia sic præire. Quid hoc audio de te? Redde rationem villicationis tuæ, jam enim non poteris villicare*. Tam piis tam sævera cur jungit? cur ante a villicatione submovet quam rationem agnoscat? *Redde rationem, jam enim non poteris villicare*. Rationem modo instar hominis expetit, modo sicut Deus instantia denuntiat et futura. *Redde rationem, jam enim non poteris villicare*. Rationem petit, non ut exigat, sed relaxet; petit, ut petatur; petit hic, ne petat tibi: petit in sæculo, ne petat in judicio; petit cito, ne pœnarum tempus, tempus satisfactionis excludat. *Redde rationem villicationis tuæ, jam enim non poteris villicare*. Quare? Quia venit finis vitæ, tempus mortis, jam te apparitio superna constringit, jam judicium vocat. Festina ergo, ne satisfactionis tempus perdas; qui tempus operis perdidisti. *Redde rationem*. Hoc est dicere, compone rationem, compone tuam, ne reddas mea; compones autem, si jam desines dissipare. Priora debita suscepi ego, cum te suscepi; solvi ego, cum te absolvi; ego cognitor pro te cognitori audiendus astiti; judicium intravi iudex; rei mei reus factus sum, a pœnalibus suscepi pœnas, a damnatis sententiam non refugi; mortis perditor mortem excepi; penetravi inferos destructor inferni, ut te per ista non modo subducerem tuæ pœnæ, sed et in eam consortem facerem dignitatis. Age ergo, ut te quem

dum villicum a Luca descriptum Chrysologus putavit, dum homini eum assimilat cui totam ait fuisse mundi commissam possessionem. Magistratus *reipublicæ villicos* dixit Cicero; et Arnobius, lib. iii adversus Gentes, nescio quod numen vocat *ministerium Jovis et villicum*.

^c Catechesis: neque enim falsa, vel calumniosa erat, sed vera hæc diffamatio. Ex his arguit Calmetus hujusmodi villicum evangelicum, qui heri sui bona dissipavit, non villicum fuisse, sed magnæ domus dispensatorem, penes quem dati et accepti rationes servabantur.

^d Sanavit Latinus corruptas editiones, in quibus præsistenti.

tempus tuæ villicationis exclusit, perpetuitas^a meæ damnationis non includat. Sed villicus quid responderit jam perscrutemur. *Ait intra se: Quid faciam? Quid faciam modo? semper homo bona facere tunc cupit, quando mors faciendi tempus ademit. Ait intra se. Quærit intra se concilium, qui foris unde sibi jam succurreret non habebat. Ait intra se. Pungit cor suum, stimulat mentem suam, et omnia vexat interna, ut a se pœnitentiam quam pro se dare possit extorqueat. Fodere non valeo. Non viresisti, sed tempora defecerant ad laborem. Fodere non valeo, mendicare erubesco.* Confusionem futuri iudicii pertimescit, in quo jam non pœnitendi tempus est, sed pœnarum, et ubi reus plus de conscientia aquam de gehennæ erubescit incendio. *Mendicare erubesco.* Et quis non erubescit^b in cœlestibus mendicare? Miser quem temporalitas habuit divitem, mendicum sempiternitas possidebit; et habebit hunc nudum tartarus, quem locupletem suscipere cœlum potuit et tenere. Præsens figura tendit ad populum, sed bonum nobis, bonum nimis, si ad nos ista aptemus singuli, si ad nos ista referamus, qui in terra nos debemus sentire villicos, ^c dominos non putare; prorogationis temporariæ ministerium suscepisse, non invenisse jus perpetuum possidendi; cavere ne ad patrem familias fama eversæ substantiæ nos præcedat, juxta illud Apostoli: *Quorundam peccata manifesta sunt, præcedentia ad iudicium; quosdam autem et subsequuntur* (1 Tim. v). Non pervenit ad statutum terminum vitæ, qui villicationis amittit tempus, quem sonarit credita dissipasse. Hinc hinc est immaturus exitus, hinc est ante diem mors, hinc est vocatio amara, hinc est seipsa acerbior redhibitio, sicut propheta lamentatur, clamans: *Viri sanguinum et dolosi non dimidiabunt dies suos* (Psal. lxxv). Sed utinam, quando nos de vocatione commonet ægritudo, quando febris a villicatione inclementer excludit, quando vis doloris ad reddendam villicationem properare compellit, præsentis villici factum sensumque sequeremur, converteremur ad animæ consilium, ad compunctionem cordis, ad mentis pœnitentiam, ad misericordiæ suffragium, ad pietatis patrocinium, ad confessionis advectionem! certe peteremus Dominicorum^d chirographa debitorum; et si non tota, vel media, sicut iste villicus, ad nostram veniam solveremus; ut qui bona credita dissipando iniquitatis vocamur villici, in novissimis pia fraude ipaius laudem iudicis consequamur. *Et laudavit,*

^a Sic ex mss. Cæs. et Vatic.; editi, *meæ donationis.*

^b Christianus adeo bonis cœlestibus exuberat in militanti Ecclesia, ut aliunde quærere sibi haud necesse sit; nam *Gloria et divitiæ in domo ejus.* Vide quam perperam agant, qui relictis sacris Scripturis et Patrum doctrinis pro sacris concionibus, quoscumque scrutantur auctores profanos, ut ex dictis eorum conceptus auribus prurientes extrahant et populo prædicent placentia. MIRA.

^c Ms. Cæsæn., *non dominos extimare.*

^d Vulgata, *cautionem.* Ita enim jurisconsulti, quod Græci *syngrapham* aut *chirographam.*

^e Vide superiorem notam. Hujusmodi vocabulo in hoc eodem sensu utuntur Tertullianus et Sal-

inquit, villicum iniquitatis. Et quia evangelici factum villici non parvam generat quæstionem, qui reus de multis unam legitur placuisse per fraudem: quare placuerit sic, vel quis sit iste, sequenti per Deum plenius sermone pandemus.

SERMO CXXVI.

De eodem.

Quam sit commodum, quam lucrosum debitorum nodos solvere, ^e cautionum vincla laxare, præsentis villici nos edocet et informat exemplum: qui dum chirographorum cumulos^f prudenti moderatur assensu, non modo evasit^g arctissimas discussionis angustias, sed etiam discussoris laudem mansuram sæculis conquisivit. Et nos, fratres, quod de præsentis lectione vobis fecit^h promissio me debere, auditu piissimo temperate, ne me vosque simul oneret severa discussio, quos intelligentia poterit benigne relevare. Unde quæ supersunt lectionis jam sequamur, et consilium villicus quod invenerit audiamus. *Ait, inquit, intra se: Quid faciam, quia dominus meus aufert a me villicationem? Fodere non valeo, mendicare erubesco. Scio quid faciam... Convocatis itaque singulis debitoribus domini sui, dicebat primo: Quantum debes domino meo? At ille dixit: Centum cudos olei. Dixitque illi: Accipe cautionem tuam; et sede cito, scribe quinquaginta. Deinde dixit alii: Tu vero quantum debes? Qui ait: Centum coros tritici. Et ait illi: Accipe litteras tuas, et scribe octoginta. Et laudavit dominus villicum iniquitatis, quod prudenter fecisset* (Luc. xvi). Vel nunc liquet in evangelicis lectionibus obscuratas mysteriis divinis, supernis velatas sensibus, contineri quamplurimas quæstiones, nec facile humano intellectui subjacere quod ore Christi de cœlestibus profertur arcanis. *Et laudavit, inquit, dominus villicum iniquitatis, quod prudenter fecisset.* Rogo quid hoc loco mundanus capit animus? quid hic communis capit et recipit auditus? ubi inter villicum et dominicos debitoresⁱ versutæ fraudis laudatur inventio, ubi debitoris honestas tollitur, aufertur pudor, violatur innocentia, verecundia tota sepelitur, ubi villicus reddendæ rationis tempore plus ardet in fraude, quam tempore villicationis anhelavit in luxu; in articulo discussionis ipsum dominicum plus in dispendium sævit quam diebus suæ fudit et disperdidit actionis; et qui ante substantiam vacuaverat dissipando, vacuando chirographo quod remanserat plus evertit; nunc curat unde possit sarcire quod deerat, sed quod remansit, quemadmodum minorare possit,

vianus.

^f Ex Mita. Alias, *pio.*

^g Ex eodem. Alias, *certissimas.*

^h Ms. Cæsænæ, *me constat promississ.*

ⁱ Et in hac versutia, vel solertia, non in fraude, et in facti improbitate, tota vis similitudinis sita est; nam etiam Genes. iii secundum LXX legitur quod *serpens prudentissimus erat*, ubi prudentiam non virtutem dicit, sed astutiam: *in qua mirandus est*, subdit Origenes (vel potius Geometer ut observat Corderius. in Caten. PP. Græcorum) *concursum et acumen quibus vigor mentis elicitur.*

^j Ita editi et mss. Reponerem, *violatur.*

excogitat. Dicebat debitori: Quantum debes domino meo? Non dicebat, quantum debes mihi? Conspicebat conscientiam, testabatur debitoris animum, sic dicendo. Et quid est quod sine respectu domini, debitorem ad tantam fraudem villicus? provocabat? Quantum debes domina meo? Dicit ille: Centum cados olei. Accipe cautionem tuam, et scribe quinquaginta. Ad tantam fraudem villicus conspirabat et agebat, ut totam fidem perderet, dum meditat^b cautionem. Quantum debes domino meo? Sciebant ambo quia presens erat ubique et semper supernus creditor, nec poterat fraude preveniri; sed neque in oculis dominicis desinit, semel coeperit qui furari. Esto tamen sit humani moris ut debitor quærat compendia fraudulenta, et villicus sibi consulat, sic furando: dominus iterum quare probat fraudem? furta collaudat? prædicat falsitatem? Quod est nequitia, prudentiam dicit, et hoc pium judicat quod multis pessimum falsitatis præstat exemplum? Sapiat ita carnalibus sensibus; spiritualibus, quod est divini luminis, jam luceat iterata est parabola per villicum, quæ fuerat juniorem prælibata per filium. Villicus iniquitatis a^c mammona iniquo gentium populus nuncupatur. Facite vobis, inquit, amicos de mammona iniquitatis, qui relicto Creatore totum se mammonæ tradiderat servituti. Quisquis est ab hujus mammonæ captivitate liber, et pecuniæ jam crudeli pondere non gravatur, consistat in specula cœlesti, et inde despectet mammonam mundo, et mundanis tyrannico furore dominantem. Imperat gentibus, jubet regnis, bella mandat, comparat bellatores, sanguinem vendit, agit mortes, prodit patrias, urbes destruit, subdit populos, arces urget, vocat cives, foro præsidet, jus delet, fas nefasque confundit, et ad mortes usque tendendo, fidem tentat, violat veritatem, famam carpit, honestatem dissipat, solvit affectus, innocentiam tollit, pietatem sepelit, necessitudinem scindit, amicitiam subruit. Et quid plura? Hoc est mammona, dominus iniquitatis, qui inique humanis et corporibus dominatur et mentibus. Hujus ergo mammonæ villicus, hoc est gentilis populus dissipatæ taliter substantiæ reus a Domino per Evangelium convenitur, ut reddat rationem villicationis suæ, id est, naturalis boni. Cui tunc dicitur: Jam non poteris villicare. Quando et finis sæculi nuntiatur. Credit denique juxta Apostolum figuram præterire mundi (1 Cor. vii), transire tempora villicationis humanæ; et intra se, in se reversus, quid facere deberet, interrogat. Ait intra se, Quid faciam? Ingegnit cor, doluit mens, respondit, fides, credas deulit

^a Ex ms. Cæsenn. ; editi. debitor ad tantam fraudem villico conspiraverat.

^b Alius hic a superiori hujus verbi sensus. Meditabatur villicus sibi cavere et prospicere. Frequens comicorum locutio. Terentius in Andria: Puerum autem, te rascucas mihi esse ab illo cautio est.

^c Mammon, sive mammona, Syriaca vox est, quæ significat divitias, et cum punicus sermo ex Hebræico nascatur, punicæ etiam mammona divitias sunt. Vide Augustinum, lib. ii cap. 21 de Serm. Dom. in Monte. Alii Interpretæ volunt: Mammona iniquum, vel iniquitatis, Hebraicam esse vocem pro mammona va-

dit consilium salutare, ut villicus ad verum dominum jam rediret, et erogando mammonam suam dominum suæ victor subdaret servituti, ut fieret salutis occasio, quod perditionis existerat^d instrumentum. Pergit ergo villicus gentilis quondam jam Christianus, ad primum debitorem domini sui. * Quem? Judæum debitorem, quem quid quantumque domino suo debeat interrogat; quasi nesciat modum debiti. Porritor cautionis noverat jam per Evangelium, sed interrogando confessionem taliter requirebat; denique et qualitatem, et quantitatem debiti constitetur, dicens: Centum cados olei. Quare non argenti, vel auri pondus? quare non centum decem, aut nonaginta, sed centum? Ut et de debito et de numero cœlestis lucaat sacramentum. Debebat Judæus oleum, quod chirographo legis ad unguendos reges, prophetas et sacerdotes, Christiani chrisma accepit in figuram, donec ad ipsum regum, et prophetarum, et sacerdotum principem perveniret, cui tota reddenda et infundenda erat cœlestis chrisma plenitudo. Sed quia contra cautionis fidem debitor, ne debitum redderet, occidit impius creditorem, legalis ipsa cautio pervenit ad gentes, hoc est lex: ut Judæus convictus per gentilem, quia debitum convertit in crimen, poenitentiam solvat usuram. Vides ergo quia villicus non fraudem, sed poenitentiam suadet: sollicitat ad acquirendam misericordiam, non impellit ad falsum, cum dicit: Accipe cautionem tuam, sede cito, et scribe quinquaginta. Quinquagesimum numerum ad misericordiam pertinere David pandit, cum psalmum quinquagesimum cantat, clamans: Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam (Psal. l.). Quinquagesimus numerus patefecit misericordiam, dum quinquagesimum annum, qui est jubileus, lex debitorum omnium, omnium contractuum delere et solvere ligamenta prescribit (Levit. xxv). Villicus ergo iste agit, ut per misericordiam Christi idoneus sit Judæus, qui per cautionem legis insolubilibus confusus debitis tenebatur. Debet Judæus oleum, qui juxta Apostolum (Rom. xi) feracis in se olive pinguedinem incredulitatis sterilitate sicceverat. Unde et evangelicæ fidei calore jam tota redit in ramos^f Christianos, totamque reviviscit in gratiam, Deinde alii dicebat: Tu vero quantum debes? Qui ait: Centum coros tritici. Posteaquam granum tritici, quod est Christus, satum est in terra nostræ carnis, et ad ubertatem supernam per Dominicam fecundatum est sepulturam, factum est ut homo centesimum fructum suo jam debeat auctori. Nisi, inquit granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet

nitatis. Eadem enim vox Hebræis vanitas et iniquitas. Vide Natal. Alex., Calmetum, aliosque. Consulto etiam Augustinum, de Quæst. Evangel. lib. i quæst. 34; Ambrosium, lib. vi in Luc. cap. ultimo; Theophylactum hoc loco, etc.

^d Vide ad rem Tertullianum, lib. iv contra Marcionem, et Ambrosium lib. vii, num. 24. De avaritia plura et insignia Salvianus lib. i.

^e Alias scilicet.

^f Ex ms. Cæsenn. Editi, crucis in ramos; Christiani totum, etc.

(Joan. xii). Videns ergo villicus satis providet, cum dicit: *Accipe cautionem tuam, et scribe octoginta*. Quia sicut quinquagesimus misericordiam confert, ita octogiesimus totam fidem præfiguratur et gratiam. Hic est numerus, in quo decalogum legis esse et octogiesimam gratie satis guarus legis, satis studiosus Evangelii lector intelligit. Itaque villicus cum dicit, *Scribe octoginta*, id agit, ut per gratiam solvat quod reddere non poterat per naturam. Bene ergo iste villicus meruit laudem domini sui, qui in chirographis non fraudem molitus est, sed salutem. Quod autem dixit: *Prudentiores sunt filii sæculi in generatione sua quam filii lucis*, ita intelligendum est, quia qui erant filii sæculi quodam, id est, gentiles, nunc electi sunt Dei: et qui erant filii Dei, hæc est Judæi, nunc in filiis sæculi sunt relictii. *In generatione sua*. Qua renati sunt, non que nati sunt. *Scribatur hæc*, inquit, *in generatione altera* (Ps. c). Altera hæc est generatio querentium Dominum (Psal. xxiii). Deus autem scientie et illuminationis illuminat corda vestra, et totam scientie sue plenitudinem in vestras mentis infundat arcana.

• SERMO CXXVII.

De decollatione B. Joannis Baptistæ.

Hodie nobis Johannis virtus, Herodis feritas dum refertur, concussa sunt viscera, corda tremuerunt, caligavit visus, intellectus hebuit, aufugit auditus. Aut quid constat in sensibus humanis, quando perdidit virtutum magnitudinem criminum magnitudo? *Herodes*, inquit, *tenuit Joannem et alligavit eum, et posuit in carcere* (Matth. xiv). Joannes virtutum sobola, magisterium vite, sanctitatis forma, norma justitiæ, virginitatis speculum, pudicitie titulus, castitatis exemplum, poenitentiae via, peccatorum venia, fidei disciplina; Joannes major homine, par angelis, legis summa, Evangelii sanctio, apostolorum vox, silentium prophetarum, lucerna mundi, præco judicis, præcursor Christi, præmetator Domini, Dei testis, totius cæli medius Trinitatis, datur incestus, traditur adulteræ, addicitur saltatrici. Merito ergo concussa sunt viscera, corda tremuerunt. At Herodes ipse est qui profanavit templum, sacerdotium sustulit, confudit ordinem, temeravit regnum, corrupit quicquid erat religionis; quod vite, quod legis, quod morum, quod fidei, quod di-

• Vide quæ in præfatione annotantur.

• Præcursor Domini vel prænuntius. Alibi de prætoribus nonnulla.

• Medius, id est nuntius Trinitatis, explicat Mita: quia eo mediante, dum Christus baptizatur in Jordane, tota Trinitas innotuit; Pater loquens, Filius testimonium recipiens, Spiritus sanctus sub specie columbæ descendens.

• Quod omnes editiones peccaverunt, datur incestus, emendavit Latinus.

• Herodes ille, cujus facinora enumerat Auctor, fuit Herodes cognomento Magnus, et aliter ab eo fuit Herodes ille qui Baptistam capite minui iussit. Is enim erat Herodis Magni filius ex Malthæe Samaritana, Antipas dictus, Galilææ tetrarcha, cui adhæserat Herodias, Aristobuli filia, et Herodis Philippi ejus fratris quondam uxor. Absit autem quod doctissimum Chrysologum tam late ignorantie accusamus: fortasse enim ex populi vulgæque mentibus accommodavit, in quibus statim ac insonat nomen He-

• disciplina, perdidit et confudit. • Herodes sicarius in cives, in nobiles latro, populator in socios, in domesticos prædo, interemptor plebis, occisor filiorum, homicida in extraneos, in proprios parricida, in ebrians cruore terram, in sili sanguinis permanebat. Hinc est quod Joannis sanguinem pium ingenii poculo crudelitatis absorbit: sed ipsa lectio jam loquitur. *Herodes*, inquit, *tenuit Joannem, et alligavit eum*. Qui vincula solverat peccatorum, peccatoris vinculis alligatur, ut vincula venia locum veniæ non relinquat. *Alligavit eum et posuit in carcere*. Herodes, tu f adulterium facis, et in carcerem vabit Joannes? Sic judicæ sedens in loco judicis reus, in loco vindicis innocentie persecutor? Rogo ubi reus? ubi fama? ubi pudor? ubi existimatio publici cognitoris? certe ubi Deus? ubi homo? ubi fas? ubi lex? ubi ipsius jura naturæ? Simul omnia sunt, Herodes, te agente, te judicante, te jubente confusa. *Tenuit*, inquit, *Joannem, et alligavit eum, et posuit in carcere*. Herodes, te causa petit, te arguunt vincula; te carcer accusat, te divulgat producta in publicum Joannis injuria: causam custodie qui requirit, invenit in te quod puniat, et in Joanne quod doleat. Joannes orbi notus, fama virtutis cognitus, celebratissimus sanctitate, dum trahit ad se sua inquisitores injuriæ, facit ut tuus cupidus innotescat incestus; s agit ut te habeat confusio publica, quem corrigere non potuit secreta correctio. Herodem Joannes monita, non accusatione pulsabat; corrigere voluit, non perire: sed Herodes faoibus libidinis ardens perire maluit quam redire, et uxorem fratris illicite possidere. Captivis criminum, incontinentie inimicis odiosa fit semper libertas, virtus contraria vitiosa, sacrilegis exosa sanctitas, inimica castitas impudicis, corruptis integritas poena, luxuriosis adversa frugalitas, crudelibus misericordia, pietas impiis, injustis justitia non ferenda. Probat hoc evangelista cum dicit: *Dicebat enim illi Joannes, non licet tibi habere uxorem Philippi fratris tui*. Ecce unde Joannes h offendit, ecce unde Herodes furit: malos qui monet, offendit; incurrit odium, qui arguit criminosos. Dicebat Joannes quod erat legis, quod justitiæ, quod salutis: certe quod erat non odii, sed amoris: ecce qualem consecutus est ab impio pro pie-

• *rodie*, illius crudelis impiique tyranni imago excitatur.

• Credunt nonnulli (inter quos, Et Nostrum annumerandum esse ex his patet) Herodes Philippum etiam in vivis degere, dum uxorejus Herodias pupit Herodi Antipæ.

• In Herode accedebat adulterio crimen incestus, ex lege Moysis, qui uxorem fratris habere vetuisset: uno dumtaxat excepto casu, si maritus mortuus fuisset illiberis. Maritus autem Herodiadis, quo tempore eam duxit Antipas, vivebat adhuc; et ex ea acceperat filiam Salomem saltatricem, cujus mentio in Evangelio. Uterius Herodias pedum Philippi Herodis Antipæ, licet non ejusdem uteri fratris, uxor fuerat; sed filia Aristobuli, quem Herodes Magnus genuerat ex Marianna, Hircanifilia; ex stirpe Asmeniorum. Vestita autem erant ex lege concubia, non tantum cum uxore fratris, sed et cum fratris filia; Levit. xviii, 17, ex multorum cordatiorum interpretum sententia, quamvis res difficultate non careat.

• *Alia editiones, adulteræ.*

tate mercedem. *Volens, inquit, occidere eum, timuit populum.* Facile deviat a justitia, qui in causis non Deum, sed homines pertimescit. Hic timor peccandi facultatem differre potest, auferre non potest voluntatem: unde etiam quos suspenderit a crimine, avidiores reddit ad crimen, et æstua animo quousque perficiat, quod cogitat malum. Solus est Dei timor, qui mentes corrigit, fugat crimina, innocentiam servat, perpetem tribuit facultatem. Sed audiamus ipsam Joannis beatissimi passionem. *Die natalis Herodis saltavit Herodiadis filia in medio triclinio, et placuit Herodi: unde jurejurando pollicitus est dare ei quodcumque postulasset ab eo. At illa præmonita a matre sua, da mihi, inquit, hic in disco caput Joannis Baptistæ.* Hæc est mulieris antiqua malitia, quæ Adam ejecit de paradisi deliciis (Gen. iii); hæc cælestes homines fecit esse terrenos, hæc humanum genus misit in infernum, hæc vitam abstulit mundo propter unius arboris pomum. Hoc malum quod homines ducit ad mortem, hoc malum fugit Elias propheta (III Reg. xix); et cujus lingua a clavis facta est cæli, tamquam reus fugit a faci mulieris; hæc invenit verum laborem et pressuram, quæ nunc occidit Joannem Baptistam, dejicit pueritiam, perdit juventutem, illicit et inquietat emortuam senectulem. *Præmonita a matre sua: Da mihi, inquit, in disco caput Joannis Baptistæ.* De matris pectore dans rugitum^b nova bellua, contempta corporis præda, caput ipsum truncatura pervadit. *Et contristatus est rex, propter jusjurandum tamen, et propter discumbentes jussit dari, misitque decollari Joannem, et allatum est caput ejus in disco, et datum est puellæ, et puella dedit matri suæ.* Audistis, fratres, quanta sit nata de voluptate crudelitas, de libidine impietas. *Et allatum est caput ejus in disco.*

^a Ignem enim e cælo evocavit Elias, pluviaque e nubibus suo nutu descendit, deciduisque ex aere flammis Dei hostes absumpsit. Chrysostomus, lib. iii de Provid. cap. 12 vocat eum *cælestem animam, qui si in terra versabatur, ut simni in cælo esset.*

^b Atheneus, lib. xiii Dipnos. pag. 414: *Ex belluis omnibus meretrices nulla perniciosior; Et parum supra: Thebanam sphingem omnes vocare meretrices possumus.* Ex Mita.

^c Laudat hunc Chrysologi locum, et illustrat Pignorius de Servis.

^d Sæcularis dicitur, quod centesimo quoque anno fiebat. In tragicis hisce ludis præco prænuntiabat: Populum Romanum eos visurum esse ludos, quo nemo ejus ætatis unquam vidisset, aut visurus esset posthac. Plinius, lib vii cap. 48. Sic Joannis Baptistæ decollatio tragædia sæcularis fuit, quia nemo unquam illius ætatis viderat, nec erat visurus in posterum. Mira. — Ludi sæculares, non centesimo quoque anno Romæ fiebant; sed ita nuncupabantur, quod quæ rara sunt, post sæculum evenire, loquentium consuetudo usurpat. Ovid. Trist. ii, 25:

*Jusserat, et Phœbo dici, quo tempore ludos
Fecit, quos ætas aspiciet una semel.*

Chrysologus mortem Joannis vocat *tragædiam*; in tragædia enim, non mediocri conditionis hominum, sed illustrium personarum funesti exitus habentur; *sæcularem* dicit veluti inauditam et insolitam.

^e Alias, *per verticem.*

^f Dies ab antiquis solemniter celebrati numerantur a Gregorio Nazianzeno, orat. 40. Inter eos præcipuus

^a In arenam vertitur, domus, mensa migrat in caveam; fiunt de pransoribus spectatores, furore mutatur convivium: fit cibus cædes, vinum transit in sanguinem, funus apponitur natali; in ortu exhibetur occasus, convivium in homicidium commutatur, organa ^d tragædiam personant sæcularem; intrat bestia, non puella; quærit ampulare, non saltare; discurrit fera, non femina; spargit juba ^e per cervicem, non capillos; membra dilatat anfractibus, sævitie crescit augmentis fit grandis crudelitate, non corpore; et singularis fera usque dum capiat prædam, fremit ore, dentibus frendit; ferrum non suscipit, sed producit. Verum ne quis existimet declamare nos velle de talibus, nos non declamare volumus, sed clamare, ut festivitatum gaudia sint cauta vestrarum, nataliumque vestrorum solemnitas teneat in exultatione mensuram, epulis nostris intersit Christus, in facie prandeatur auctoris; honestate convivii natura ipsa, quæ vos produxit, honoretur; lætitia mensæ vestræ pertingat ad pauperes, familia vestra innocentiam tripudiet disciplina, s luxur absistat, fugetur effusio; saltatricum pestis, lenocinia cantorum, voluptatum fomenta, ventris onera, naufragia ^b mentium cum Herodiadis conviviis abscindantur; ut præsens gaudium vestrum ad lætitiâ perveniat sempiternam. Hodie, fratres, sermonem tulimus, non in Herodem tantum, sed etiam in Herodiadem; quia satis auditor intelligit quanta sit felicitas martyris, quando miseriam persecutoris audierit: scire tamen nos convenit quia et Joannes de morte sua natus est, et de natali suo mortuus est Herodes.

i SERMO CXXVIII.

In divum Appollinarem episcopum et martyrem.

ⁱ Beatus Appollinaris, primus sacerdotio, solus

erat dies natalitius, seu γενέθλια, qui optimo magnificoque cultu festus erat.

^s Nequitie irritamenta, quæ olim in convivio usu venerant, perstringit Chrysologus. Cantores a conviviis arcebantur lege, cujus meminit Paulus Diaconus, lib. i de Theodosio: remque tangit Macrobius, lib. iii Saturnal., cap. 1. Excisa tamen luxuria hæc, quæ teste Augustino, lib. iii de Civit. cap. 21 pag. 63, ex Asia Romam commigraverat. per vices pullulare non desiit, teste, ut vides, Chrysologo. Cæterum similia his habet Sidonius Apollinaris, Epist. lib. i ep. 2, ubi laudat. convivia Theodorici regis: *Nullus ibi lyristes, chaurulus, mesochorus, tympanistria, psaltria canit,* etc. De mesochoris vide Plinium Epist. lib. ii ad Maximum.

^b Alias, *Mentis.* Non poterant aptiori vocabulo ebrietates et ebrietatum effectus innui. Vide Hilarium, tract. in psalm. cxxv pag. 459, qui ait *in ebrio mortem quamdam, natura incolumi, imperare.* Basilium in psalm, cxxxiv, vocat ebrietatem *rationis perniciem.* Idem multa habet dignissima quæ legantur, orat. 14, pag. 489.

ⁱ Primitus in Ecclesia acta gesta que martyrum legantur inter missarum preces in confessionibus. *Præfationes* vocant; de quibus intelligendus est locus Hilduini abbatis Dionysiani, in epistola Areopagiticis præfixa, ad Ludovicum Pium imperatorem, ubi ait inter celebrandum *tormenta martyrum succincto commemorari.* At cum hujusmodi acta, ut plurimum, ita referantur, ut vix a populo possent exaudiri et percipi, mos fuit episcopi fusius de iisdem disserere.

^j Fuit hic primus Ravennatum episcopus quem

^a hanc Ecclesiam Ravennatem vernaculo^b atque inclyto martyrii honore decoravit.^c Merito Apollinaris, quia juxta mandatum Dei sui, hic perdidit animam suam, ut eam inveniret in vitam sempiternam. Beatus qui ita cursum consummavit, fidem servavit, ut vere primus a credentibus suo reperiretur in loco. Ne eum quisquam^d confessoris vocabulo minorem credat esse quam martyrem, quem Dei nutu quotidianum et multiplicem reversum conspicit^e ad agonem. Audi Paulum dicentem: *Quotidie morior* (I Cor. xv). Semel mori parum est eum qui potest regi suo gloriosam sæpe de hostibus referre victoriam. Non tam mors quam fides et devotio martyrem facit, et sicut virtutis est in acie, in conflictu, ^f pro regis amore succumbere, ita perfectæ virtutis est diu agere et consummare certamina. Non ideo persecutus est martyrem, quia non statim intulit mortem; sed probavit martyrem, quia non elicit fidem; iniecit tela quæ potuit, et omnia armorum suorum genera callidus exegit inimicus: nec tamen fortissimi ductoris movere mentem potuit, aut temerare constantiam. Summum est, fratres, pro Domino præsentem vitam, si necesse sit, contemnere, sed gloriosum est etiam cum vita mundum suo temere et conculcare cum prin-

S. Petri discipulum fuisse tradunt. Plura de eo habes apud claris. Bacchiniū Vitæ Pontif. Raven. ex Agnello tom. I pag. 128. Vide Martyrologium Florentin., pag. 667; Suriū sub die 23 Julii pag. 275; Bollandistas tom. IV Julii die 23 pag. 341; Tillemontium tom. II pag. 102; Bailletum eadem die. Alia de eo Martyrologium Adonis tom. II pag. 349, et doctiss. Georgium in notis. Clar. P. Sabbatinius, in kalendario Neapolitano, observat referri a Gregorio papa lib. vi epist. 64 ad Castorium, in fine pag. 538, Ravennates religioni duxisse quidquid supra corpus S. Apollinaris promiserant non observare: quæ autem de sancto hoc narrat Chrysologus, ideo veris accensenda existimat Honoratus a S. Maria in Regul. Critic. tom. II pag. 66, eo quod sapiente, viri ad correctionem Breviarii Ecclesiæ Parisiensis electi, ab eo hominiam hanc expungere nefas habuere. Quam solide nitatur argumentum, alii videant.

^a Ex quo desumitur, usque ad Chrysologi tempora nullum ex Ravenn. Ecclesiæ archiepiscopis subisse martyrium præter divum Apollinarem: quod illos de mendacio utique arguit, qui asseruerunt ex quibusdam mss. habuisse S. Martianum, quartum in ordine archiepiscoporum Ravennatum, martyrio coronatum fuisse; de quo Rubeus, lib. I Hist. Raven. sub anno 127 meminuit: non tamen hoc ipsum affirmat, sed omnino negasset si præsentem sermonem considerasset. MITA. — Ex iis Nostri verbis eruit etiam Fabrus, et Henschenius in Acl. SS. Maii 22 tom. V pag. 127 edit. Antwerp. 1685, divum Martianum, cujus memoria agitur die 6 Martii, et qui sub Trajano martyrio coronatus occubuit, alium fuisse a Marciano Ravennatum antistite; quorum ambo Rubeus nominis similitudine deceptus in unum conflavit. Hæc etiam asserit Pet. Damianus serm. 32 de sancto Apollin. n. 3, pag. 222, licet sexcentis post Chrysologum annis.

^b Id est *domi permissio*. Sic Prudentius præfat. in Psychomach. Vide locum laudatum apud Barthium Advers. lib. xxix, cap. 9.

^c Fortasse etymologiam nominis respicit, Ἀπόλλων, *perdo*.

^d Num martyr dici possit Apollinaris vide Bollandianos loc. cit. pag. 341 num. 76. Insigni hoc titulo decoratur a Gregorio Magno lib. v epist. 29. In lita-

^a cipe. Festinabat Christus ad martyrem, martyr suum festinabat ad regem. Bene diximus festinabat, juxta illud prophetæ: *Exsurge in occursum mihi, et vide* (Ps. LVIII). Sed ut propugnatorem suum sibi Ecclesia sancta retineret, Christo vehementer occurrit, ut vincenti justitiæ reservaret coronam, et sibi belli tempore præliatoris sui præsentiam condonaret. Fundebat sæpe confessor sanguinem suum, suisque vulneribus, fide mentis suæ, testabatur auctorem. Cælum suspiciens carnem & despiciebat et terram. Vicit tamen, tenuit, et a suo desiderio retardari martyrem tenera adhuc^b Ecclesiæ impetravit infantia. Infantiam dico, fratres, quæ totum semper obtinet, quæ plus lacrymis quam virium ratione contendit. Neque enim tantum vultus et sudor fortium quantum possunt lacrymæ parvulorum, quia ibi corpora, hic corda franguntur; ibi mentis judicia vix moventur, hic tota pietas inclinata descendit. Et quid plura, fratres? Egit, egit Ecclesia sancta mater, ut nusquam a suo separaretur antistite. Ecce vivit, ecce ut bonus pastor suo medius assistit in grege, nec unquam separatur spiritus, qui corpore præcessit ad tempus; præcessit dico habitu, cæterum ipsaⁱ inter nos corporis sui habitatione quiescit. Exstinctus est diabolus, persecutor oc-

niis ævo Caroli M. apud Mabillon., Analect. tom. II pag. 683, inter martyres invocatur post Timotheum, ni forte, ut advertit Georgius ad Adonem loc. cit., sint Remenses martyres Timotheus et Apollinaris: in aliis item litanis apud Martenium de Antiq. Discipl. pag. 630 recensetur inter martyres post Protasium. At apud Chrysologum hic, et in litanis apud Thomasium, de Antiquis Missarum Libris, accensetur confessoribus post S. Benedictum. At licet mortem gladio non subierit, quia tamen sanguinem fudit et martyrii desiderio exarsit, hujusmodi titulo donari posse existimant.

^e D. Apollinaris, ut pluries fuit exilio mulctatus et cæsus; habet S. Petrus Damianus in sermonibus de eodem, et Rubeus lib. I Histor. Raven.

^f Sic editio Bonon. et mss. et ita legit Latinius; reliquæ omnes, *pro re amata*.

^g Alias, *contemnebat*.

^h Fuit namque martyrio coronatus anno Dom. 74, et præfuit Ecclesiæ Ravennati undetriginta. MITA. — Intelligendus est autem de numero pleno, nam annos sedisse 28 mens. 4, dies 4 habemus ex Agnelli Pontific., qui nullatenus suffragatur opinioni mortem Apollinaris ad annum 74 consignanti. Tradit enim Apollinarem, cum Petro apostolo Romam venisse, ab eoque post plurimum tempus ordinatum episcopum, et Ravennam missum. Cum autem Petrus Romam venerit anno æræ vulgaris 43, si Apollinaris, qui sedidit ann. 28, obierit anno 74, missus fuerit necesse est anno 2 pontificatus Petri. Id non consentit Agnellus, qui post plurimum tempus ab adventu Petri Romam, Ravennam missum fuisse scribit. Cum autem ex superioribus tabulis Vespasianum mortuum sciamus anno Christi vulgari 79, martyrium Apollinaris ultra illum annum differre, ut facit Rubeus, nefas ait Bacchiniis, pag. 135, putatque rectius statui divi Apollinaris obitum circa annum mortis Vespasiani: qui tamen, cum defunctus fuerit ex Suetonio VIII kal. Julii, mors Apollinaris non potuit accidisse, nisi anno præcedenti. *Qua chronologiæ ratione admissa, concludit Bacchiniis, initium pontificatus Apollinaris retrocedendo affigetur, servata die qua natale ejusdem in omnibus Martyrologiis signatur 23 Julii, anno vulgaris æræ 50, die vero 19 Junii.*

ⁱ Sepultus enim fuit Ravennæ, ait MITA.

subiit : ecce regnat et vivit, qui pro rege suo desideravit occidi, qui vivit et regnat cum Patre in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia seeculorum seecula.

* SERMO CXXIX.

In D. Cyprianum martyrem.

Quoniam hodie Deus in natali sancti Cypriani martyris convenimus, in quo miro certamine de diabolo triumphavit, et quia nobis virtutum suarum gloriosum reliquit exemplum ; ideo exsultare nos convenit et letari. ^b Natalem ergo sanctorum cum auditis, charissimi, nolite putare illum diei quo nascuntur in terram de carne, sed de terra in caelum, de labore ad requiem, de tentationibus ad quietem, de cruciatibus ad delicias, non fluxas, sed fortas, et stabiles et aeternas, de mundanis risibus ad coronam et gloriam, Tales natales digne martyrum celebrantur. Cum ergo huiusmodi festivitas agitur, noli aestimare, charissime, quod in solis prandis et ^c profusionibus epulis natales martyrum celebrentur: sed imitandum tibi proponitur quod in memoria martyris celebras. Aspice ergo, charissime, alacritatem populi circumstantis. In hac enim die aliquando turba astitit impiorum, cum sanctus Cyprianus jussu tyranni feriretur, turbæ erant malorum, expectantium chori; nunc multitudo fidelium ad collectandum devota confluit: tunc turba savientium, nunc exsultantium; tunc desperantium, nunc sperantium. Ideo ergo natales martyrum annua lætitia celebrantur, ut quod semel actum est, per omne ævum in memoria maneat devotorum. Gesta res est, charissime, ne te diceres ignorare; celebrantur annua, ne dicas, oblitus sum. Ad hæc ergo imitanda vos animate, charissimi, hæc magnanimitatis gratiam concupiscite; hoc petite dari vobis, quod ille meruit adipisci. Omnes enim caelestia cupientes terrenorum bonorum laqueis irretiri non possunt, quia conversationem suam in caelestibus statuerunt: sicut ait sanc-

* Vide quæ in præfatione annotata sunt.

^b Laudat verba hæc Binghamus, tom. IX; Orig. pag. 184, ut evincat usitatum jam dudum fuisse Ecclesie stylum, diem martyrii natalem martyris vocitare; et Du-Cangius tom. II pag. 808, in fine. Similia habet Chrysostomus hom. 129; Origenes, vel vetustus auctor, sub ejus nomine in Job tom. I lib. III pag. 274 edit. Paris. 1604, et fere eadem Eusebius Emisenus de natal. S. Genesii, Biblioth. PP. tom. I edit. Lugdun. pag. 670; Augustinus, tom. X, serm. 95 de S. Stephano, fol. 867 col. 1; Maximus in natali SS. Petri et Pauli, tom. VI Biblioth. PP.; et rursus Chrysologus serm. 138.

^c Martyrum dies emortuales quos, ut dixi, Ecclesia natales vocat, solemniter celebrari veteribus Christianis mos fuit. Priscis temporibus in huiusmodi diaram honorem convivia celebrabant, *agape* nuncupata, et diversa ab *agapis* illis, apostolis cognita. Cum autem ob consuetam hominum in malum propensam naturam, immodicis comensationibus et ebrietatibus fedari coepissent, et inde Manichæi calumniandi fideles occasionem arriperent, piorum hominum consensu eliminata fuere.

^d Sermo hic in nonnullis codicibus inscribitur: *In consecratione episcopi*. Festum enim consecrationis suæ quotannis celebrabant episcopi, sicut imperatores natale, seq. ortum imperii. L. II Cod. Theod. de Feriis. In utrisque autem papegyricos diei colere

tus Apostolus: *Nostra autem conversatio in caelis* (Phil. III). Dirigatur ergo cordis nostri desiderium ad habitationem caelestem, ubi cum dispersus fuerit pauperibus thesaurus vester, illie erit et cor vestrum. Thesaurus autem honorum omnium Christus est, qui vos cum Patre et Filio et Spiritu sancto donis caelestibus, et nunc, et in æternum cumulare et replere dignetur.

* SERMO CXXX.

In consecratione episcopi.

Sicut magnæ premissionis longa expectatio accendit animum, mentem fatigat, ita sensus omnes, et interna ipse viscerum suscitatur optatus promissionis effectus. Hinc est quod hodie, sicut dixit Isaias (Isai. LV), Ecclesia mater sancta festiva, tota gaudens et compta processit, induit se tunicam jucunditatis suæ; et sicut sponsa imposuit sibi mitram, ac vario se composuit et decoravit ornatu, ut caelum stellis fulget luminibus, et terra vernat floribus suis; et ut hortas producit germina sua, ita produxit lætitia in conspectu omnium filiorum suorum. Quia juxta pollicitationem David: Hodie pro patre natus est ei filius (Psalm. XLIV), qui eam non pondere inclinet, non auctoritate deterreat, non commotione sollicitet, non asperitate conturbet, sed fidei sustentet obsequio; cura pervigili faciat persecutam, sollicito labore necessaria procuret, familiam blanda institutione componat, hospitibus occurrat, parentibus serviat, regibus obtemperet, potestatibus collaboret, det senibus reverentiam, pueris gratiam, fratribus amorem, parvulis impendat affectum, liberam per Christum cunctis exhibeat servitutem. David dixit: *Audi, filia, et vide* (Psalm. XLIV). Ego dicam: Audi, mater, et vide, *pro patribus tuis nati sunt tibi filii*. Sint prudentia senes, gravitate patres, charitate filii, virtute juvenes, dulcedine soboles, innocencia infantes, malitia parvuli, que mundi sunt nescientes: totam regni Dei presentiam

ostendunt, quoad principes, ii qui in quinquennialibus vel decennialibus imperatorum dicti sunt; et quoad episcopos sermo hic, et alter inter Chrysologianos 107, et unus Ennodii in natali Laurentii Mediolanensis episcopi, alterque ejusdem in natali Epiphantii episcopi. Anastasius Paulinum Nolanum ad consecrationis suæ solemnitate litteris amantissimis invitavit eodem teste Paulino lib. XVI; Ambrosius lib. I cap. 5, ad Felicem episcopum Comensem ait, natalem ejusdem orationibus celebrasse. Et Hilarius scribens ad episcopum Tarraconensis Ecclesie inquit: *Læcis in conventu fratrum, quos natalis mei festivitas congregavit litteris tuis*. Ni fallamur animi moris hujus inventor Damasus, qui anno 360 sedere coepit. Vide Basnagium Ann. tom. III pag. 518. At hunc sermonem quod respicit, fere omnium qui de Chrysologo scripserunt mens est, ab eo fuisse recitatum Ravennæ, non suæ consecrationis recurrente die, sed in ipsa consecrationis solemnitate. Rubens Histor. Raven. lib. II, anno 449; Mita in ejus Vita; Baechinius ad Agnellum tom. I pag. 315; Pastritius, de Patena, etc., pag. 98, etc.

* Quia tres episcopi mitra fulgentes consecrant alium episcopum ex dispositione Anacleti papæ. Mirra. — Fortasse Chrysologus inter sponsæ ornatus mitra meminit, ut Onuphrius in calce libri de Vocibus Ecclesiasticis obscurioribus. Ovid. Heroid. IX, 63:

Aurus et herosus mitra reclinat episcopus.

possidentes, attestante Domino, cum dicit: *Sinite parvulos venire ad me, talium est enim regnum caelorum* (Matt. xix). Tales generat perpetua virginitatis copula, tales generat caelestis vitae conjunctio, sexus necia, conceptus conscia, gaura partus, corruptionis ignara, pudore integra, integritate clausa, casta pigneribus, fecunditate diffusa. Hæc tam pia mater dum unius germinis sui hodie natalitia festa celebrat, sinus aperit, extendit amplexus, emittit vocem, divinis cantat in canticis, ut omnes advocet, omnes capiat, omnes ad congaudendum sibi gremio charitatis includat. Adest ipsa etiam mater Christiani perennis et fidei imperii, quæ dum fide, opere misericordie, sanctitate in honore Trinitatis beatam sectatur et imitatur Ecclesiam, procreare, amplecti, possidere, augustam meruit Trinitatem. Sic remunerat Trinitas in sui amore et ardore ferventes, ista meruit ut daret sibi honorem, gauderet quod sibi fecit Dei gratia religionem consimilem. Ista meruit ut genitricis dignitas per genitricem redundaret in posteros. Orate, fratres, ut Christiani principes, quia pia devotione dignantur nostris occurrere gaudiis, nostris solemnitatibus interesse, ipsos quoque pari gratia omnium sacerdotum longo in tempore obsecratio devota commendat.

SERMO CXXXII.

De Deo, ut videatur; de livore et pertinacia Judæorum, deque hominis morte.

Sæpe diximus quod Deus corporeis oculis non videtur, quod divinitas non clauditur mente carnali, quod humana ratio rerum non capit conditorem, sed Deum sola fides attingit, credulitas sentit tota, nec quantum est, sed quia est, hominis, quantumcumque

^a Natalem intellige, non vitæ sed cathedræ.

^b Ms. Cæsensæ habet *clamat*.

^c Mita opinatur, nec male, huic sermone adfuisse Gallam Placidiam, Theodosii imp. filiam, et Arcadii et Honorii sororem. Habemus enim ex Rubeo in Historia Ravennatum, Valentinianum imp. præsentia sua hanc decorasse solemnitatem. Ex quo eruit idem Mita, his verbis debere alia præcedere, ipsum Cæsarem commemorantia, quod et arguit a particula *etiam*, quæ necessario aliquibus verbis conjungenda esset, quæ hic desiderantur: et liquido patet, inquit, ex fine serm., ubi Auctor rogat sacerdotes pro Christianis principibus orare, qui suis interfuere solemnitatibus.

^d Cum Chrysologi consecratio die Dominica habita fuerit in qua præfatio Trinitatis canisoleat: « Et quoniam Augusta, quolibet die dominico, in quibus præfatio de sanctissima Trinitate cantabatur, sacris intererat, ideo, ait Mita, sectatur et imitatur Ecclesiam. » An potius tribus virtutibus, fide, misericordia, et sanctitate Trinitatem honorando, beatam imitabatur Ecclesiam?

^e Obscurum locum in explicat Mita. Placidia igitur procreasse augustam Trinitatem fertur, quia fuit trium imperatorum procreatrix. Etenim ipsius causa Constantius olim exercituum ductor, jam ipsius maritus factus, paulo post Augustus ab Honorio declaratur. Secundo loco ipsa procreavit filium Valentinianum, a Theodosio Juniore appellatum Cæsarem, et septimo ætatis anno Augustum. Tertio tandem se ipsam quodammodo creavit Augustam, cum Honorius, ne sororem præter dignitatem Constantio collocasse diceretur, et Constantium ipsum et eandem

A est, intuitus aspectus. Denique Moyses, qui de servo in amicum, de homine promovetur in Deum, Dei faciem quaerit, sed non invenit; petit, sed non accipit et ut posteriora tantum Dei videat, admonetur (Exod. xxxiii): quatenus homo Deum quaerit sequi, non præcedere; neque ante Deum quæ sint quaerere præsumat; sed quod per Deum sint omnia aderator agnoscat. Crebro Deus hominibus formam hominis demonstrat, et magnitudinem suam tantam, brevem nostri operis calligine figuram, ut præsentium divinitatem possit infirmus noster oculus intueri, augustus noster recipere possit aspectus. Sic ad Abraham Deus venit in hominis forma, succedit hospitis in figura, et lassiviatoris in mortem accepit pedibus suis aquam (Gen. xvi); sed et invitatus ad mensam vituli et panis appositione saturatur: et ita se totus humano credit et committit obsequio, ut ipso tactu, visu, verum hominem videatur explere, et hoc eo tempore quo verus Deus sterilitati extremæ senis desperatæ patefactis visceribus in partum sobolem largiturus advenit. Sic Jacob vianti conviator occurrit (Gen. xxxii), et ita se humano collegio socium præbet, ut provocanti homini Deus totus in iustam inseratur, et tunc videbatur nervis aut lacertis vivere, quando victore ecclesia dat dona, munera dat divina. Sic Isaias Deum regali habitu sedere conspexit (Isai. xvi), ut agnosceret nisi a Deo rege regantur reges, ipsos cum sint homines, nihil regere posse rectores. Sic Daniel Deum Patrem, crine niveo, senectute reverenda, antiquitate terribilem, septem angelis, ignitum sede, ad judicandum residere conspexit (Dan. vii). Sic ipsum Filium Dei in hominis filio venientem cum cæli nubibus intuetur, ut ignotum

Placidiam Augustos appellavit. Verum, ut ait Bacchinius ad Agnelli Pontific., tom. I, p. 315, nec ob Placidie merita Constantius Augustus creatus est, sed ob propria. Sozomenus lib. ix cap. 16: *Constantium imperator præmii loco tum sorore, tum corona, tum purpura, tum imperii consortio honoravit*. Quare non potuit dici hunc Augustum a Galla Placidia fuisse procreatum. Sed nec ipsa Augusta renuntiata est, nisi cum Valentinianus declaratus est Cæsar. Igitur Chrysologus, juxta verborum proprietatem interpretandus est: scilicet, triplici modo ad Augustam dignitatem referri potest, quod Placidia Augustam meruit Trinitatem procreare, Valentinianum pariens; amplecti, Constantii nuptiis; possidere, Augustæ honores assecuta.

ⁱ Putat idem Mita innui his verbis, Placidie obligisse in virum Constantium catholicæ religionis assecram, sibi que consimilem, cum antea copulata fuerit Ataulpho regi barbaro, et si non pagano, saltem Arianae hæresis sectatori. Nonnullæ editiones habent: *Quod sibi fecit ei de gratia religionem consimilem*.

^k Meo sensu legendum esset vel genitoris dignitas, vel Augustalis dignitas. Siquidem per Placidiam dignitas Augustalis redundavit in posteros, hoc est in filios ac nepotes, ab ipsa et Constantio viro procreatos: et hæc dignitas Augustalis processit a Theodosio Cæsare, ipsius Placidie genitore, per quem in posteros memoratos exinde reflexit. MITA.

^h Sermo hic alias inscribitur: *In illud Joannis: Si quis sermonem meum servaverit*.

ⁱ Hic suspicandum an genuina sit lectio, inquit Latinus.

ante tantis perfidis Christum, fidelibus notum semper fuisse cognoscat. Si toties Deus ab hominibus in figura hominis videtur, quid est quod Judæus modo hominem videns Christum, sic exasperatur, nisi forte figura, honor, veritas, putatur injuria? Retulit evangelista hodie Christum dixisse: *Si quis sermonem meum servaverit, non videbit mortem in æternum* (Joan. viii). Ad quod verbum responderunt Judæi: *Nunc cognovimus quia dæmonium habes: Abraham pater noster mortuus est et propheta; et tu dicis: Si quis sermonem meum servaverit, non gustabit mortem in æternum. Numquid tu major es patre nostro Abraham? Quem teipsum facis?* Omnes perfidia qualiter excepit! o qualiter oculos claudit livor! quantum judicium cordis nequitia præjudicata confundit! o quam dure amputat obstinatio rationem! sensus humanus perversus audire non potest, quod semel statuit odisse, malis bonitas exosa, justitia injustis inimica. Hinc est quod homines mendaces cognoscere nequeunt veritatem, judex animus invenire verum non potest inter nuntia^a falsitatum. Quod vult, non quod est, audit semper, qui decrevit errare. Dixerat Christus: *Si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in æternum.* Judæus non discutit audita, interpretari sibi dicta non quærit: quo ipse impossibile æstimat, exigit ut ille astruat qui promittit; sed mox de conceptu mentis blasphemiam parturit, serit injurias, maledicta diffundit, et auctoritatem dicentis ita contumeliis vacuare nititur, ut et æterna dare posse mortalibus non credatur, qui sic humanis videtur subjacere. *Nunc scimus quoniam dæmonium habes.* Dæmon mali auctor, mala promittit, non bona; occidere, non vivificare consuevit; nec vult æternos esse homines, quos nec temporales esse permittit. Ergo non est dæmon, ^b sed Deus est Christus, qui redonat quam donaverat vitam, et verbo suo æternos facit homines, quos diabolus persuasione sua fecerat temporales. *Abraham, inquit, mortuus est et propheta, et tu dicis: Si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in æternum.* Audiat fidelis, ut fide revelante cognoscat quod infidelis nescit audire, quod videre non potest qui semet incredulitatis demersit obscuro. Dixit Christus: *Mortem non videbit.* Obstinatio tua, Judæe, merito dicere falsitatem quærit. Abraham et prophetae verbum audientes tenaciter servaverunt, sed tamen mortui sunt, sed non in æternum. Ergo cum dicit: *Mortem non videbit,* et addidit *In æternum,* ^c resurrectionem promittit, non temporaliter negat esse morituros. Judæe quos mors in præsentis sæculo

^a Varians lectio: *Internuntiam falsitatum.*

^b Ms. Cæsensæ: *Deus ergo Christus est, non est dæmon, qui redonat.*

^c Lege iis similia apud Augustinum, Tractat in Joan. 43 pag. 425 Oper. tom. III. *Quid sibi vult quod ait: Mortem non videbit in æternum? nisi quia Dominus videbat aliam mortem, de qua nos liberare venerat: mortem secundam, mortem æternam, mortem gehennarum, mortem damnationis, etc.*

^d Ita emendat Latinius quod habent editi, *suscitando suscitatus.*

faciebat non esse, nos resurrectio perpetuos relinquit in futurum. Audi apertius hoc dicentem: *Omnis qui crediderit, non morietur in æternum, sed transibit de morte ad vitam* (Joan. v et xi). Quomodo non moritur? Quia de morte transit ad vitam. Moritur ergo, moritur omnis qui nascitur de conditione mortali; sed vivit, et in æternum vivit, omnis qui renascitur de generatione vitali. Sed dico, qui potuit auferre mortem, quare hominem voluit transire per mortem? gratior enim videtur medicus qui anticipat morbos, quam qui morbis igerit seram et non sine dolore medicinam. Judæe, fecisset et hoc medicus Christus, si medico ægrotus non fuisset ingratus. Ille et vitam dedit, et homini mortem venire prædixit: sed ille qui adversa non senserat, prospera servare nescivit. Bona, quam sint bona, scire, nisi malorum cognitione non possumus. Ergo magnificabitur Christus, qui et ante inhabitam vitam dedit, et perditam modo reddit: et homo plus gnarus vite, erit sibi cautior, erit plus gratus auctori. *Numquid major es, inquit, patre nostro Abraham?* Plane major et tanto major, quantum servo dominus, quantum Deus homine, quantum factura factor, quantum vivificans mortuo, ^d quantum suscitans suscitato. *Respondit Jesus. Abraham exultavit ut videret diem meum; vidit, et gavisus est.* Ille, ut ostenderet vivere Abraham, dixit illum vidisse diem suum, id est ^e diem quo mundo natus est Christus. Dierum conditor non tenetur die, temporis auctor tempora nescit; sed Christus propter hominem homo natus, et diem suscepit et tempus. *Abraham exultavit ut videret diem meum.* Si Moyses et Elias in monte occurrunt, ut promissum conspicerent Christum, quomodo nec Abraham occurrit ad partum Virginis, ut promissam benedictionem in gentibus, id est, in semine suo, patientissimus expectator intenderet? *Amen, amen, inquit, dico vobis quia ante Abraham ego sum.* Si omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil (Joan. i.), et hic est cui Pater dixit: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram* (Gen. i.), quomodo Abraham non vidit? *Faciamus hominem ad imaginem, et similitudinem nostram.* Angelus et Deus, ut diversa est substantia, sic imago. ^f Ergo non nisi ad Filium loquitur Pater, cum dicit: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram,* quibus est imago eadem, eademque substantia. *Tulerunt lapides, ut mitterent in illum.* Et ^D ædificantes turrem, ut altius caderent, ipsi sibi lapides providerunt; et isti lapides, non ut Deum occiderent, sed unde se occiderent, miserabiles attulerunt. *Jesus abscondit se.* Non timens, sed ignoscens:

^e Augustinus, loco modo laudato, pag. 427, num. 16... *Incertum autem potest esse unde dixerit: utrum diem Domini temporalem, quo erat venturus in carne, an diem Domini, qui nescit ortum, nescit occasum. Sed ego non dubito patrem Abraham totum scisse.*

^f S. Barnabas in sua epistola: *loquente Patre ad Filium: Faciamus hominem, etc.* Justinus martyr, dialogo cum Tryphone; Theophilus, lib. ii ad Autolyce; Origenes, lib. ii contra Celsam; Eusebius Cæsariensis, Histor. Eccles. lib. i cap. 2, etc.

Deus peccatorem cum fugit, parcat; Deus rebellem A non vult perdere, cum declinat.

SERMO CXXXII.

De unitate fidelium.

Si perfecta omnia, si robusta, si nullius indiga gigneret et proferret natura, profecto aboleretur pietas, ingenium deficeret, ars periret, aurum obscuraretur in terra, gemma occultaretur in lapide: utraque tamen invenit, purgat, distinguit, elimat opifex disciplina; et ars eadem usque ad murenulæ preliossæ speciem, gratiamque perducit; et quod terra naturæ largo de fonte producit, aut asperatur sentibus, aut agresti luxuria dominante silvescit, nisi illud ad cultum suum solers agricolæ revocet industria; et ne longius evagemur, uno et vernaculo ea in quibus nitimur afferamus exemplo. In cunabulis jam natus homo in homine est, ^a sed latet; est corpus, et non est; membra videntur, et non sunt; vivunt quæ non vigent sensu; inclinatur pietas, desudat industria, ars laborat; et ut plenius dicam, quot membra hominis, tot magisteria ut hominem perficiant, elaborant. Et quid plura? cuncta quæ natura generat vel producit, pietas nutrit, industria excolit, ars decorat. Et quid mirum, fratres, si Deus, qui pati propter hominem voluit, ut hominis honoraret industriam, in rebus presentibus infirmari voluit et naturam? Hinc est quod ^b sensus in littera latet, occultatur divinum in humano sermone mysterium; ut quæ crederentibus adhuc futura jam patent, perfidis et non credentibus obscurentur, ac si infidelium pœna fidelium redundet ad gloriam. Non enim parvi est cruciatus vicia non cernere, audita nescire, salutifera velut noxia declinare, virtutes quasi vicia sic cavere, dicente ipso Domino: *In parabolis loquor, ut videntes non videant, et audientes non audiant* (Marc. iv; Luc. viii); et ad fideles: *Vobis autem datum est nosse mysterium Dei* (Matth. xiii). Nulli ergo, fratres, simplicitate sua aut communis aut vilis sermo evangelicus habeatur, præsertim cum ipsa ^c personans evangelicæ lectionis tuba bene petentibus et pie cupientibus prædixerit denegandum, dicendo: ^d *Quia si duo ex vobis convenerint super terram, de omni re, quamcumque petierint, fiet illis a Patre meo* (Matth. xviii). Audistis quantum possit et prævaleat sanctæ petitionis assensus: non dixit illud aut illud, sed totum se promittit quidquid unitas postulationis concupierit, præstaturum, cum dicit: *De omni re, quamcumque petierint, fiet illis*. Salva tamen ea cautela et reverentia, ut a Deo, quæ Deo ^e digna sunt, postulentur; qui enim mala a Deo postulat, Deum mali iudicat et sentit au-

ctorem: et quia vilia et indigna precatur, præstantis potestatem et potentiam degener petitor ignorat. Non ergo impia, sed pia; non terrena, sed cœlestia; non illecebris, sed virtuti congrua; non digna odiis, sed apta concordie, a tali semper exoranda sunt largitore. Ubi sunt qui præsumunt Ecclesiæ conventum posse contemni, et solitarias preces venerandæ congregationi autumant anteferri, si duobus vel tribus simul positis ^f medium se futurum, et omnia se promittit quæ postulatus fuerit præstaturum (Matth. xviii)? Qui nil negat tam paucis, quid in conciliis et congregatione sanctorum poscentibus denegabit? Sic credens propheta hoc adeptum se gloriatur cum dicit: *Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo, in concilio justorum et congregatione* (Psal. cx). Toto corde confitetur, qui totum sibi in concilio sanctorum quod poposcerit, ^g audit esse præstandum. Sed nonnulli sub specie fidei, contemptus sui excusare nituntur ignaviam; ut neglecto venerandi cœtus et congregationis ardore, illud se tempus orationi deputasse confingant, quod domesticis dederint et impenderint curis; et dum propriis desideriis mancipantur, divina contemnunt et despiciunt instituta. Isti sunt qui corpus Christi dissipant, membra dispergunt: nec ad decorem suum patiuntur formam Dominici habitus pervenire, quam propheta cum vidisset in spiritu, sic canebat: *Speciosus forma præ filiis hominum* (Psal. xlv). Habent quidem singula membra proprium sui munus officii, quod tamen tunc implere poterunt, si connexa sibi et compaginata perfecti corporis perveniant ad decorem. Hoc ergo interest inter congregationis plenitudinem gloriosam, et separationis præsumptam de ignorantia aut negligentia vanitatem; quod in salute et honore integri corporis speciosus est unitas membrorum et in separatione viscerum est fœda, lethalis et horrenda perniciosa. Homo, quid aliud te docuit in tuo corpore, aut sic divisa conjunctio, aut tam conjuncta divisio, nisi ut ex multis unus, et unus in multis viveres? Est membrorum commercio salutari pretiosus oculus, sed si perseverat in corpore; alioqui ubi corpori defuerit, sibi non aderit: debent illi membra omnia suæ lucis obsequium; sed et ipse oculus sentit corpori sedere quod lux est, qui utique cum omnibus membris ^h ministerium membrorum provideat, evulsus a corpore nec videt. Quisquis ille est qui se putat esse aliquid, tali institutus exemplo maneat in Ecclesia, ut sit aliquid; alioqui ubi defuerit illi, sibi esse mox definit. Quod qui plenius nosse desiderat, Apostoli de corpore Christi loquentis perlegat instituta, quia nos illa percurrere sermonis brevitatis amica

^a Imperfectus enim est, et non est completus. Ex Aristotele ii et iii de Generat. MITA.

^b Soli homini vitæ cursus in labore præscribitur, ut rationale quod accepit exercent. D. Ambrosius optime in præfat. Evangelii Lucæ, prope medium, ubi et congruentiam hujusce rei affert. MITA.

^c Ex edition. Bonon. 59, et ex Mita. Alise, perperam, cum ipsa præmia evangelicæ lectionis nihil, etc.

^d Miris modis hæc verba a Patribus exponuntur, ut

est apud Maldonat. in hoc textu Matth. xviii, 19. MITA.

^e Jac. iv, 3: *Petitis, et non accipitis, eo quod male petitis.*

^f Promissioni huic nititur Ecclesiæ nostræ fides, quæ fidelium cœtibus et conciliis, omnibusque locis, in quibus catholicus grex congregatur, Spiritum sanctum præesse constantissime credit.

^g Ex ms. Cæsen. in impressis, *audet.*

^h Ex mss. Cæsen. et Vatican. Editi, *ministratum.*

non patitur (I Cor. I). Lex est data non uni, sed omnibus, Christus non pro uno, nec ad unum, sed ad omnes, et pro omnibus venit; ut redintegraret omnes in unum, solum bonum, solum jucundum propheta futuri præsclus; sic proclamatur: *Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum* (Psal. cxxxii). Quia Deo non singularitas est accepta, sed unitas. Spiritus sanctus apostolis in unum congregatis ubertate tota sui fontis illabitur (Act. II), cujus ut simul discipuli operirentur adventum Dominica sunt præceptione commoniti. Fratres, amittit divina munera, perdit gratiæ largitatem, hereditatis fraudatur bonis, unitatis illum benedictio non manebit, qui de se maleficus, et ex defectu suo stultesibi sufficiens, sic præter Ecclesiam vitam querit, quam in ipsa tantum esse propheta testatur, dicendo: *Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum* (Psal. cxxxii); quia illic mandavit Dominus benedictionem et vitam usque in sæculum

• SERMO CXXXIII.

In D. Andream apostolum.

Beatus Andreas merito natus hodie creditur, quando non ad præsentem vitam ^b materno est effusus ex utero, sed ^c conceptu fidei, martyrii partu, caelestem noscitur generatus ad gloriam. Quando non eum materna cunabula susceperat vagientem, sed superna triumphantem secreta receperunt; quando non infirmum ^d lactis pastum genitricis trahit ex pectore, sed pro rege suo devotissimus miles virtutis sanguinem fudit. Vivit, quia mortem caelestis militis bellator occidit. Sequitur hic moriendo Domino restuans et anhelans, ac toto virtutis gradu Dominiceis incumbit hæreris vestigiis, ne eum cursus faciat disparem fratri, quem natura similem, vocatio socium,

^a Sermo hic in codice Vaticano inscribitur: *Incipit sermo de natale S. Andree.*

^b In margine ipsius codicis manu recentiori, *materno*; in textu; *merito*.

^c In eodem codice, *conceptu Dei*.

^d Codex Vat., *lactis potum*.

^e Ex editione Mitæ. In ms. Vat. et in editis aliis deest *largiente se*. Sermonem autem hunc, quo nil corruptior erat in editis, ad fidem mss. emendasse testatur Mita. Corruptus etiam occurrit in ms. Vaticano, et Vallicellano, in quo item inscribitur: *In die natali S. Andree*. De qua loquendi formula vide quæ notantur a claris. Meursio in Gloss. de nativitate martyrum; et Gasparem Barthium Adversar. lib. xix cap. 3; et Historiam de duobus Christi Militibus Damasceno ascriptam. Unde veteres martyrum passiones *baptismum* etiam appellavere. Vide notam ^d serm. 135.

^f Hujus sermonis titulus in ms. Cassenatico: *In natali S. Felicitatis*. Beata Felicitas una cum filiis Romæ martyrium passa est sub persecutione Severi imperatoris, circa annos Domini 200, vel paulo ante sub M. Aurelio tempore Soteris papæ anno circiter 176, MITA. — S. Felicitatis passio, una cum septem filiis, obvenit Romæ circa annum 150, sub Publio Urbis præfecto, et Antonino Pio imperatore: sub quo, licet placidissimo principe, martyria non defuere. Ejus festum tum antiqua Martyrologia, tum etiam Sacramentarium beati Gregorii a filiorum festo distinguunt; illorum enim memoriam habent die 10

A parem gratia ipsa perfecerat. Ad unam vocem Domini sicut ille patrem, patriam, censum reliquit: laboribus, opprobriis, itineribus, contumeliis, vigiliis, Christo largiente, se indefesse germani societati donavit: solum est quod tempore Dominice Passionis fugit, sed neque hoc impar, quia fugit. Negare autem si aliqua putatur culpa, non est gravius fugere quam negare. Sed tacenda sunt alia: æquavit, fratres, venia, quos sic discreverat culpa. Et subsequutus martyrii fervor devotos perprobavit, quos metus improbaverat antecedens. Nam crucem quam refugerant, postea conjunctis viribus ardentem invadunt, ut unde reatum sumpserant, inde conscenderent cælum, inde præmium sumerent et coronam. Petrus namque crucem, arborem conscendit Andreas; ut qui Christo compati gestiebant, in semetipsis figuram formamque ipsius exprimerent passionis; et redempti ligno, consummarentur ad palmam. Sic Andreas noster etsi credit ordini, præmio tamen non cedit et labori.

† SERMO CXXXIV.

In D. Felicitatem martyrem.

Quoniam varios martyrum multiplicesve triumphos, quos persecutoris crudelitas toties illusa cumulavit, tempus nos dinumerare non patitur, ad illam tota nostri sermonis confugit oratio, quæ meruit filios tot habere quot dies & mundus accepit. Vere mater luminum, fons dierum, quæ septenario corso germinis sui toto orbe splendet. Beata, quæ ^b non solum pro lege patitur, sed ipsius ^c legis heptalismum meruit mater sancta generare: heptalismum, fratres, qui non unius et temporalis tabernaculi illustraret arcanum, sed Ecclesiam sempiternam sacro illuminaret incenso. Felix, quæ meruit portare tot virtutum pignora quot illa arca ^d præceptorum volu

Julii, hujus vero die 23 Novembris. Celebrem autem fuisse olim Romæ Felicitatis memoriam, ex eo maxime arguitur, quod in die ejus passioni sacro sanctus Gregorius papa homiliam ad populum habuit, ubi mulieris hujus constantiam multis laudibus extollit: et olim etiam sub ejus nomine cæmeterium Romæ exstitisse notat Baronius in notis ad Martyrologium. Ejusdem acta sincera exhibet Ruinartius pag. 26. Vide etiam Martyrologium Adonis ad diem 10 Julii, et 23 Novembris, ibique notas doctiss. Georgii.

^e Scilicet quot dies consumpti sunt in creatione. Septem enim filios, qui una secum martyrium subiere, enixa fuit; et septimo die mundus absolutus.

^f Alludit ad illam Matrem septem filiorum II Machab. vii, quæ pro patriis legibus una cum filiis atrocissima tormenta ab Antiocho tyranno simul cum morte, potentissime sustinuerunt. De quibus S. Gregorius Nazianzenus, orat. 20 in Machab., pulchre. MITA.

^g Ita omnes. Mita addit in ora libri: *Heptalismus ponitur pro numero septenario*. Hic autem mendam cubare notat Macrius in Not. Eccles.; debet enim legi *heptalychnum*, juxta vocem Græcam *ἑπτάλυχνος*, lucernam, septem refertam luminibus, quæ ardebat in templo Hierosolymitano, et ad quam respicit Chrysologus.

^h In arca fœderis erat liber Deuteronomii scriptus tabulis lapideis ex sententia Testati. Forte sensu Auctoris, si lapides erant numero septem, in quibus Deuteronomium erat scriptum, quod præcepta conti-

mina sacra gestavit (*Exod. xxv*); et ut illa verbo, ita hæc doceret exemplo. Jam tunc eos, fratres, martyres genuit, quando eos partus septenario numero consecravit et mystico. Huc, huc sanctus Paulus veniat, qui adhuc parturit donec Christus formetur in homine (*Galat. iv*). Ecce mulier iterum atque iterum parturit donec in virtutem mutetur infirmitas, care transcendat in spiritum, terra transferatur in cælum. Ardebat, anhelabat, ut eos uno die sacros martyres pareret, quos vix parvulos per annorum curricula generabat. Ecce mulier, ecce mater, quam vita filiorum fecit anxiam, mors securam. Beata, cui in futura gloria tot astant candelabra, quot germina; beata, quæ tot præmisit ad regnum; beata, quæ suum in sæculo « nil amisit. » Discurrebat lætior inter confossa cadavera quam inter cunabula chara filiorum, quia internis oculis tot cernebat bravia quot vulnera; quot tormenta, tot præmia; quot victimas, tot coronas. Et quid plura, fratres? Non est, non est vera mater, quæ nescit filios sic amare.

« SERMO CXXXV.

In D. Laurentium.

Hodie tunc ^d dies baptismi martyris Laurentii corona illustratur, cujus egregii martyris merita « nulla pars Romani orbis ignorat. Passus est in ipso capite gentium, id est, in ipsa urbe Romana. Ibi enim diaconus ministravit, et ipso juventutis suæ flore decorem juventutis suæ sanguine purpuravit. Passio ejus insignis est, multumque mirabilis: hanc breviter, Domino adjuvante, narrabo. ^f Illo tunc archidiacono beatus Sixtus erat episcopus, cujus triumphus martyrii ante triduum fuit. Cum ergo sanctus Laurentius episcopum suum Sixtum pergentem ad martyrium sequeretur, fide fultus, tristis affectu, non quia ille patiebatur, sed quia ab illo ipse deserebatur, respexit venerabilis senex venerabilem juvenem, et ait illi: Noli esse tristis, fili, post triduum me

nebat. Scribit Joseph., de Antiquit. Jud. lib. iv cap. 8, quod stabat liber legis prope latus arcæ, sed extra et legebatur septimo quoque anno in festo Tabernaculorum a summo sacerdote. Vide, si placet, S. Hieronymum in Exposit. Deuteronomii. MITA.

* Filios enim non amisit, sed pignora præmisit ad cælum. ut ait B. Gregorius in laudata homilia.

† Laudat verba hæc Ruinartius loco superius citato, pag. 23.

‡ Vide in Præfatione.

§ Diem emortualem martyrum baptismum etiam a veteribus dictum superius innuimus in nota * serm. 133. Chrysostomus, homil. 75. V. tom.: *Ne miremini, quod baptismum vocaverim martyrium; etenim hic spiritus etiam copiose adest, et peccata tolluntur, et anima mirabiliter purgatur: et quemadmodum, qui baptizantur aquis, ita qui martyrii coronam consequuntur proprio lavantur sanguine.* Hoc etiam sensu vox *ἁγία πνεύμα* sumi de morte Christi Matth. xx, 22; Marc. x, 38; Lucæ xii, 50, notat idem Chrysostomus, homil. 32 tom. V; Theophylactus in cap. xx Matth. pag. 117.

* Protulit verba hæc Ruinartius, in actis Martyrum, de S. Laurentio, pagg. 188. Augustinus serm. 303 novæ editionis: *Quam non potest abscondi Roma, tam non potest abscondi Laurentii corona.* Leo Magnus, in serm. de hoc sancto ait: *Quam clarificatam*

A sequeris. Tunc ille ebibita prophætia, jam corde paratissimus, ex spiritu ebrius, certum speravit futurum quod prædixerat ille qui noverat. Deinde apprehensus, est adductus: et quoniam erat archidiaconus, apud illum esse utique t credebantur opes Ecclesiæ, quas desiderabat persecutor, non tam avarus quam furiosus. Oderat quem occidebat: sed amabat apud eum quod ille contemnebat. Erat autem sanctus Laurentius pauper opibus, dives moribus: non se negavit Ecclesiæ habere divitias, sed ut eas ostenderet, tridui dilationem petiit, deinde mandavit congregari agmina pauperum. Tunc deinde ipso die coronæ suæ præsentatus examini, tamquam demonstraturus quod ille quærebat, demonstravit quod habebat. Tunc ait persecutor: Ubi sunt Ecclesiæ facultates? At ille manum extendens in pauperes: Hæ sunt, inquit, Ecclesiæ facultates. Verum dixit, sed amarum. Quid autem mirum si veritas auxilium? Irrisum se dolens crudelis tyrannus et avarus inimicus, qui forte mitiorem pœnam cogitaverat, ferro interficere venerabilem juvenem, parati flammæ præcepit; plus ardebat quam urebat; urebat in carne, ardebat in corde. Supplicium ejus tantæ erat gravius, quanto interior. Tunc oblata est torrenda, et ut verius dicam, assenda martyrio ^b nobilis illa Laurentii craticula: astrictus est ferro, sed ille craticulam supplicii, lectum quietis putabat: supplicium dixi, secundum animam punientis, non secundum conscientiam patientis. Nullum est enim supplicium damnati, ubi non est pœna peccati. Itaque beatissimus martyr ostendens quam quiete jaceret in illo ignito ferro, ait circumstantibus: Jam me versate, ⁱ et si una pars coacta est, vorate. Miramur patientiam, donum Dei miremur. Ibi fides non solum non arsit, sed et consolabatur ardentem. Quare fides consolabatur ardentem? Quia fidelem tenebat promittentem. Ut fides non deficeret, ut spes non averteretur, ut e charitas inter pœnas igneas corporales

esse Jerusalem Stephano, tam illustrem fuisse factam Romam Laurentio.

† Innuit hoc idem Prudentius, hymno de S. Laurentio, libri *ἑπτὰ στροφῶν* hym. 2:

Hic primus « septemviris,
Qui stant ad aram proximi,
Levita sublimis gradu,
Et cæteris præstantior.

D § Hoc archidiaconorum munus. Ibidem:

Claustis sacrorum præerat:
Cœlestis arcanum domus
Fidis gubernans clavibus,
Votasque dispensans opes.

‡ Celebris hæc jam diu Romæ, Gregorius Magnus, indict. 11, epist. 33 ad Dynamium patricium Galliarum transmittit *crucem parvulam, cui de catenis S. Petri beneficia inserta sunt... et per quatuor in circuitu partes de B. Laurentii craticula in qua perustus est, beneficia continentur.* Servatur etiamnum Romæ extra muros ad divi Laurentii in agro Verano.

† Augustinus, serm. 303: *Jam, inquit, coctum est; quod superest, versate me, et manducate.* Prudentius;

Tunc ille: coctum est, devora,
Et experimentum capo
Sit crudum an assum suavis.

plus accenderetur, Dei dona erant. Fratres mei, nemo arroget potentiae suae quod non dat nisi Deus. Merito Apostolus alloquens martyres, ut in Epistola ejus hodie cum legeretur, audistis: *Vobis, inquit, donatum est pro Christo, non solum ut credatis in eum, sed etiam ut patiamini pro eo (Phil. 1).* Ergo martyrum merita velut Dei dona laudemus, amemus, oremus, sub inferamus voluntatem nostram. Voluntas enim sequitur, non praevent. Sed tamen non deest charitas, si non desit voluntas; ipsa enim ardens voluntas vocatur charitas. Quis est qui timeat volens? quis est qui amet nolens? ferveat oratio, et festum martyris celebretur: sed ut non sit inanis qui celebrat, imitetur.

SERMO CXXXVI.

In Adelphum episcopum.

Habet hoc Adelphi antistitis sanctus animus, et plena pietate dignatio, ut dives pauperis intret hospitium, pauperis se ponat ad mensam, et humilibus se faciat esse communem, quem divitiae, potestas, honor fecit et reddidit singularem. Inter maximas enim virtutes numeranda est ista voluntas, quae contempto obsequii sui fastu, despecta magnificentiae domus reverentia, calcato etiam suae fastigio potestatis, et abjecta opum suarum interna conscientia, unde tumor maximus humanis semper dominatur in mentibus, ad vilissimas inopis se inclinavit angustias, ut suo pauperem contubernio sublimaret. Beatus plane iste animus, et ab omni morbo arrogantiae remotus qui ad hoc pauperis diversorium prius intravit ut ante humanitatis debitor quam largitor^a existeret. Imitari Deum evidenter iste gestivit, qui ante humana in corpore suscepit obsequia, quam beneficia homini divina concederet. Quod pontificem Dei summi praesentem Adelphum fecisse conspicimus: qui cum sit verbo dives, scientia copiosus, magnus ingenio, loco primus, egeni sensus et mediocri eloquii nostri audientiam concupivit, illius prophetae instar qui illius viduae victum esurivit extremum, et parvulorum ejus sua fame vexavit angustias, novum differens sua petitione ministerium, ut petendo tribueret, esuriendo saturaret, et exhauriendo deficientibus horreum divina largitate cumularet (III Reg. xvii).

^a Sermo autem hic in ms. Caesensæ inscribitur. De laude S. Adelphi episcopi. Scimus enim apud veteres obtinuisse episcopos, in quoddam inter se observantiae specimen, si forte alterius sedi episcopi eorum concionibus aderant, in eorum laudes digredi; cujus rei obvia sunt exempla. Illustre quoddam apud Ennodium, dict. 2, tom. I Operum Sirmondi pag. 1033, ubi Laurentius episcopus Mediolanensis, qui aderat, pluribus laudatur. Quam tamen concionem pronuntiavit Honoratus Novariae episcopus ut suam, quod olim consuevisse notat Ferrarius de Concion. pag. 203. Nazianzenus orat. 6. praesentem Nyssenum laudat; et orat. 17, Basilium; et Eulalium orat. 30; et centum quinquaginta episcopos orat. 32. Augustinus, psalm. xcii, episcopum Carthaginensem: Gaudentius Brixianensis Ambrosium Mediolanensem, etc.

^b Cujus sedis fuerit episcopus Adelphus ignotum adhuc. Mita cum episcopum Metensem dicit; sed nullis vel futilibus superfultis argumentis, ait Tillemontius. Vide notas ad Vitam Chrysologi ex Ca-

A Etnos, filio, quod habuimus, dedisse non poenitet: quia etsi nos factum conturbavit ad tempus, relevat et solatur exemplum. Cito ad verbum hujus Dei hominis exiguitas ingenii nostri, ut viduae illius pastus, caelesti proficiet incremento; ac deinceps a reposito cordis nostri non vitae substantia deficiet, sed ipsa inopia abolebitur et defectus. Felix vena, quae suo ditatur irriguo, et fluentia putei sui tota acquirit atque attrahit^c ubertate. Ecce venit, et sublimes vestros animos caelestis imber infudit; totoque impetu superni fluminis, quae in vobis est, civitatem Dei suo rigavit illapsu, ut terra nostra divino rore madida centesimum usque fecundetur ad fructum. Aperite sensus, corda dilatate, et gremium vestrae mentis extendite: ut quidquid de caelestibus iste thesauris vobis^f largiter effuderit, ad aeternam gloriam et censum perpetem possidere possitis.

SERMO CXXXVII.

De praedicatione D. Joannis Baptistae.

Posteaquam legis vomere et jugi cultu exinanita Judaici cespitis est ubertas, beatus Joannes gentium convolans ad desertum, sentes criminum spiritus igne succendens, infructuosas arbores excidens ultionis securi, complanans asperos superbiae colles, humilitatis convalles erigens exaequando, et planitiem terrae totam (gramine perdit) aptans, nutricibus submittebat irrigua Jordanis: ac sic Evangelico semini novalia diffusa praeparat, secunda componit. *Factum est, inquit, verbum Domini super Joannem Zachariae filium in deserto (Luc. iii). Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (Joan. i). Super Joannem? Quare non ad Joannem, sed super Joannem? Quia quod desursum est, super omnes est. Factum est verbum Domini super Joannem. Quia Joannes vox est, Deus Verbum. Factum est verbum Domini super Joannem. Deus super Joannem, super servum Dominum, super vocem verbum. Sed dicis mihi: Quid, quod vox praecedat verbum? Praecedat, sed non praecellit: antecedit ad sequentis obsequium, non ad propriae potestatis indicium. Vox non est ipsa iudex, sed est nuntia judicantis: verbum iudicat, vox praetonat: jubentem potestas respicit, non clamantem. Sed hoc fateatur, testetur, asserat vox ipsa, praeco stillo. num. 7.*

^c Varians lectio, *existit*.

^d Chrysologus hic apertissime innuit S. Adelphum, quisquis tandem is fuerit, ordine, et gradu sibi superiorem fuisse. Antequam Ravennatensis Ecclesia jure metropolitico donaretur, nullum alium sibi superiorem agnoverat in Italia, quem Mediolanensem, vel fortasse Aquileiensem antistitem. Nullus temporibus Chrysologi in his sedibus Adelphus. Unde facile est hujusmodi virum de quo hic habetur sermo, episcopum tantum fuisse Chrysologo seniore. Licet enim Ecclesiam Ravennatensem, dum in ea sedebat Chrysologi praedecessor, metropolitanam factam credant nonnulli, id tamen nec certe nec tute asseritur. Unde non vero absimile est, ex Ravennatum antistitem numero, Chrysologum primum hac auctum fuisse dignitate.

^e Corrigimus ex ms. Vatic. et Latinio. Editi mendose, *libertate*.

^f Apparet ex his non obscure, et ipsum Adel-

ipse, qui clamat: *Quid post me venit, inquit, fortior me est (Matth. iii)*. Quare? Quia in me terror est, in illo est sententia, *Venit in omnem regionem Jordanis, * Venit ad Jordanem, quia Judaica sordes non poterat hydria jam lavare, sed flumen. Sicut scriptum est: Erant, inquit, hydriae lapideae secundum purificationem Judaeorum (Joan. ii). Venit ad Jordanem. Ut poenitentes portaret aqua, non vino. Venit in omnem regionem Jordanis, praedicans baptismum poenitentiae in remissionem peccatorum. Erat penes Joannem venia, sed non sine poenitentia; erat remissio, sed luctibus comparata; erat cura vulneris cum dolore; erat baptismus quod culpam tolleret, conscientiam non deleret. Et quid plura? Per baptismum Joannis * purificabatur homo ad poenitentiam, non promovebatur ad gratiam. At vero Christi baptismus sic regenerat, sic immutat, sic hominem reddit ex vetere novum, ut praeterita nesciat, non recordetur antiqua, qui de terreno caelestis jam caelestis possidet et divina. Hinc est, quod redeunti post luxuriam filio pater immortalitatis reddit stolam primam, ^d annulum libertatis imponit, occidit vitulum saginatum, aquas poenitentiae, gratiae convertit in vinum, ut convivium gratiae jam pocula mera satiarent (*Luc. xv*): quatenus conscientiae dolores, poenitentiae gemitus, peccatorum lamenta, sobria Dominici calicis aboleret ebrietas: dicente propheta: *Et calix tuus inebrians, quam praeclarus est (Psal. xxi)*. Quantum enim terrena ebrietas est deformis, tantum praecleara et decora ebrietas est caelestis. Dicebat ergo ad turbas quae exiebant ut ab illo baptizarentur: *Progenies viperarum, quis ostendit vobis fugere ab ira ventura? Facile ergo dignos fructus poenitentiae, et ne cuperitis dicere, Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quod potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham. Jam enim securis ad radices arborum posita est. Omnis arbor non faciens fructum bonum excidetur, et in ignem mittetur. Progenies viperarum. Exemplo corripit,**

phum populo Ravennati verba fuisse facturum, ut tunc moris erat, nobisque alias est observatum, serm. 438, not. °.

* Vel circa Hierichuntem cis Jordanem, et ad Jordanis occasum; vel Bethaniam, seu Bethabaram trans Jordanem; vel ad Ennon prope Salim cis Jordanem. In iis nempe locis constat Joannem praedicationem exercuisse.

^b Varians lectio: *ostenderet*. Qui baptismo Joannis baptizabantur, erant tantum baptizati in remissionem peccatorum media poenitentia ita ut virtute poenitentiae remitteretur culpa baptizati per illud baptismum. At hoc modo baptizati, quaecumque peccata sibi in illo baptismo remissa menti eorum occurrebant, tenebantur denuo conteri, et corde poenitere: qua de re conscientiam non debebat illud baptismum, hoc est conscientiae synderesim non auferebat, vel cum ma. culpam non tollebat, sed conscientiam ostendebat. Pro declaratione effectus baptismalis Christi Domini ac Joannis videre poteris Suarium in iii parte divi Thomae: hinc desumes explicationem loci D. Chrysologi sub serm. 43, paulo ante medium. **MIRA.**

* Joannis baptismus vera erat praeparatio baptismatis Christi: homines enim sic comparabat, ut Messiam audirent, et criminum remissionem per baptismum reci-

A comparatione notat, figura prodit, ut jam non mores solum, sed ipsam naturam possit venenosi germinis immutare. *Progenies viperarum*. Quia quos Deus creaverat homines, fecerat filios Abraham, malitia peperit et convertit in viperas; et quos conditor caelestis dulcedine pietatis infuderat, hos impietas amara fecit lethales vomitus, serpentinum virus effundere; et infando crudelitatis auspicio de morte patris concipi, matris de morte generari. *Progenies viperarum*. Soboles ingrata naturae, cujus ortus est genitoris exitium, cujus vita est mors parentis. *Progenies viperarum*. Vipera conceptus sui tempore intra os suum receptum caput conjugis refertur abscindere, ut per cruenta oscula non fetum concipiat illa, sed crimen, ac si carnifices sceleris sui pariat filios, vindictae ordine, non naturae. Nam genimina patris concepta de caede, sanguinis antequam lactis exigunt nutrimentum, et ultionem petunt; matris namque uterum viperae dicuntur excindere, et scelestum conceptus sui domicilium adhuc immaturis visceribus, maturo furore confringere, ut hoc sit illis vivere, matrem suam, matrem quae illos tales genuit, non videre. Compulsi latius comparationis quam sanctus Joannes fecerat typum descripsimus et figuram, ut non maledicti, sed veritatis sit, quod ab illo Judaei taliter nuncupantur. *Progenies viperarum*. Synagogam, fratres, ejusque filios tales fuisse demonstrat, ad quam Christus affectu conjugis cum venisset, dicente Joanne: *Qui sponsam habet, sponsus est (Joan. iii)*: inter amplexus et oscula cruenta Judae, Christi caput est expetitur, et ore petitur, cum dicitur: *Crucifige, crucifige (Joan. xix)*. Unde pignora sanguinis concepta, tanto mox ad matris armantur interitum, ut disrupto synagogae utero, ad vocem Joannis concurrerent et regenerarentur ad Dei progeniem. *Progenies viperarum, quis ostendit vobis fugere a ventura ira?* Quae est ista ira ventura? Illa quae non habet finem, quae hominem non absolvit morte, sed colligat: nec

perent. Gregorius homil. 20 in Evang. pag. 140, tergo 50 edit. Paris 1551: *Notandum itaque quod dicitur praedicans baptismum poenitentiae in remissionem peccatorum; quoniam baptismum quod peccata solveret, quia dare non poterat, praedicabat*. A loco Chrysostomi super Matth. homil. 40, licet aptissime hic conveniret, quoniam longiusculus est, abstinco.

^d Id erat praecipue libertinorum insigne, quod veste alba et annulo donarentur. Tertull., de Resurr. cap. 57; Lipsius, Elector. 1408; Joann. Kircham, de Annulis xv, 16; Thomas, de Usu pract. distinct. in ingen. et libert. xxvi, 25, pag. 44; Justinianus, novel. 78: cum discrimen abstulit inter ingenuos et liberos, annulorum usum excepit, quem illis sartum lectumque voluit.

* Christus appellat Judaeos filios vel progeniem viperarum per Hebraismum, ut filios arietum. Unde recte Chrysologus eos viperas vocat. Vide Suicerum tom. I pag. 734, ubi locum explicat.

^f Haec de vipera olim passim enuntiabantur. Nunc audi recentiores, quibus haec fabulam sapiunt. Consulas velim Matthiolum in Dioscoridem, ubi advertes ex male intellecto Aristotelis loco hanc effluxisse. De vipera similia etiam docet Basilius tom. II pag. 91 **C** recent. edit.

jama veniæ spem habere permittit, quam semel tartari deputari ad pœnam. Admoniti taliter, cognoscunt et genus, et crimen, et ideo responderunt, dicentes : *Quid faciemus ut salvemur ? Qui respondens, ait illis.* Quod dicturus est, fratres, timeo dicere, ne quot auditores hodie video contemptores, ille tot faciat contumaces. Quid faciam ? Dicere timeo, tacere non possum : aliud me prohibet pietas, ad aliud impellit utilitas : pietas, * ne auditor dum contemnit, incurrat : utilitas, ne qui facturus sit non audiat, et per hoc doctor offendant. Dico, fratres, ut et nudus se vestiat, et ego me exuam. *Quid hæcet, inquit, duas tunicas, det non habent; et qui habet esous, similiter faciat.* Putasne satis petiti, qui de duabus tunicis unam petit ? Non satis petit, quia non petit gemmam, sed tunicam ; non aurum, sed panem. Et si qui de duabus tunicis non dederit unam, reus est ; qualis est unam de plurimis qui negarit, qui ad hoc vestes suas carcerat, et panem elaudit, ut pauper fame pereat, frigore consumatur ? Ille vestes sepellit, non reponit ; non o credit diligentiam, sed sepulchris : qui quod negat pauperi, dat tinea : et ipse vestibus suis corporis vorator est. dicente Domino : *Vermis eorum non morietur (Isa. lxi),* quia Christum concussit pauperis fames ; dolor hominis Dei prostravit ad viscera, captivi gemitus ad Christi penetravit interna, inopis contemptus ad creatoris sui redundavit injuriam, proflente ipso, cum dicit : *Esurivi, et non dedistis mihi manducare, nudus fui, et non vestistis me (Matth. xxi).* *Venerunt et Publicani dicentes : Quid faciemus ?* Audiant publicani : *Nihil amplius quam constitutum est vobis petatis.* Prodidit quæ res reum faciat publicanum, ne amplius petatis. Qui plus petit, ^b fraudis exactor est, non tributi : cogitent quam Deo reus est, qui defessum et depressum publicat ; magis ac magis sua fraude deprimit et fatigat, et ad debita vix sufficienti superimponit, et auget indebita, *Venerunt et milites, dicentes.* ^c Audiant et milites quid etiam militibus interrogantibus responderit hic magister : *Et nos quid faciemus ? Et ait illis : Neminem concutatis, neque calumniamini, contenti estote stipendiis vestris.* Verus miles est, qui non concutit, sed defendit ; qui calumniam non ingerit, sed repellit ; qui currit ad regis stipendia, non qui currit ad prædam. Beatus Joannes sic divina docuit, ut non turbaret humana : instituit rem publicam, non dimovit ; probavit a Deo ordinata

* Plurimæ editiones, mendose, quæ non auditur.

^b Recte ; vectigalia enim et justa tributa a principibus imperata non damnat Christus, si ea ex legibus justitiæ et æquitatis indicta sint ; sed in exactio-nibus modum excedere, et plus justo extorquere, hoc Christus execratur. Vide Grotium ad hunc locum.

^c Milites quos alloquitur Joannes, vel erant ex militia Herodis Philippi, vel Herodis Antipæ, vel ex Judæis, qui in castris Romanorum merebant. Eos vero quos Chrysologus ille erant qui sub imperatore stipendia facientes, Ravennæ stationes habebant.

^d Sermo vero hic promissus vel interit vel promissus non stetit Auctor.

^e Vide præfationem. Moris autem fuisse in Ecclesia ut episcopi peregrini ad concionandam invitarentur, qui mos a canone 33 concilii iv Carthaginensis;

A esse quas docuit, posse facere et servare justitiam. Quid sit autem inter baptismum Joannis, et Christi baptismum, quia latius explanandum est, ^e nunc tacemus.

• SERMO CXXXVIII.

De pace.

Melius quidem fuerat, fratres charissimi, si pater ac ^f magister noster communis imperitiam nostram latere permitteret, nec publicaret penuriam, quæ in nobis hactenus velamento propriæ verecundiæ tegitur. Melius fuerat, ut qui tam copiose abundat in spiritualibus doctrinæ divitiis, de navicula pauperis nequaquam tenuis verbi vectigal exigeret. Quid enim aut egenus divitibus, aut peregrinus civibus, aut agrestis et ignarus studiosis conferat ? Tamen quoniam jussis parere cogimur, eadem nos humilitatis ratio, quæ excusare videtur, ad dicendum cogit, cogit ad obediendum. Quid igitur est, o religiosa plebs Domini, quod vobis quamvis pauperes, quamvis ineruditissimi, attamen decenter offerimus ? Pacem sine dubio, quam Dominus noster Jesus Christus ingredienti nos offerre omni domui jubet (*Luce. x*) : unde et nos in principio salutationis nostræ ^g pacem vobis a Domino exoravimus, quæ et habenda semper est, et ^h semper oranda ; non illa infida et instabilis hujus mundi pax, quæ vel pro commodis quæritur, vel pro timore servatur ; sed pax Christi, quæ secundum sententiam apostoli Pauli, superat omnem mentem, et credentium corda custodit (*Phil. iv*) ; pax quæ charitatis fecundis nutritur uberibus ; pax alumna fidei, columna justitiæ ; pax futuræ spæ pignus idoneum ; pax quæ præsentem sociat, absentes invitat ; pax quæ terrena cœlestibus et divinis humana conciliat ; sic enim dicit Apostolus : *Quod Dominus noster Jesus Christus pacificavit per sanguinem suum, non solum quæ in terris sunt, sed quæ in cœlis (Colos. i).* Hæc ergo vobis, charissimi, pro viribus pauperis viatici, peregrinus viator exposuit, expectans magis una vobiscum apud mensam potentis magistri affluentibus, et copiosis dapibus saginari. Deus autem pacis, qui cœlestibus terrena conjunxit, concedat nobis eadem sapere in alterutrum, et plena unanimitate gaudere per Christum Dominum nostrum, per quem est Deo Patri omnipotenti gloria in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO CXXXIX.

De remittendo fratri delicto.

D Sicut in terra latet aurum, ita divinus sensus verbis

Conciliar. tom. II pag. 4480, stabilitus fuit plurimis exemplis, quæ hic retexere non vacat, monstrat Baronius an. 36 num. 43 pag. 337, edit. Lucens. ; et Ferrarius, de Concionibus, lib. II, cap. 5 pag. 478. Sermonem autem hunc extra Ravennatem diocesim habitum fortasse fuisse notat Tillemontius.

^f Nonnulli putant præulem hic laudatum fuisse archiepiscopum Mediolanensem ; sed conjecturam hanc fatiscienti fulcro inniti, idem observat Tillemontius.

^g Hunc morem populo annuntiandi pacem solem-nem fuisse Chrysostomo, testatur Socrates, lib. vi cap. 14 ; Sozomenus, lib. viii cap. 18 ; et ex eo Nicephorus Callixtus, lib. xiii cap. 16.

^h Ms. Vatic., *exoranda.*

celatur humanis : et ideo quoties Dominica nobis eloquia panduntur, mens evigilet, animus intendat, ut intellectus possit scientiis celestibus intrare secretum. Quare Dominus hodie sic exeperit, audiamus. *Attendite, inquit, vobis (Luc xvii)*. Quid tibi ista novitas elocutionis? Que ista tendit admonitio preter usum? *Attendite, inquit, vobis*. Ille attendit sibi, qui non alienis actibus importunus, impudens, curiosus intendit. *Attendite, inquit, vobis*. Vagus oculus, lascivus intuitus, improbus aspectus, suas non respicit ad ruinas, alienos currit, et decurrit ad lapsus; sua cecus ad crimina, ad aliena errata perfluit; malorum suorum nescius, alienorum est accusator et testis; cum tepidus ad reatum, ad alterius et innocentis flammatur et excandescit examen. Et ne multis, sicut dixit Dominus : Oculus in se trabem non videns, videt in alio festucam (*Matth. vii*). Nonne oculus praevaricationis est auctor? *Et vidit, inquit, mulier quod bonum esset lignum ad manducandum, et quod gratum oculis ad videndum (Gen. iii)*. Mortis janua, invidiam fax, livoris caminus, toto cupiditatis incendio velocius per aliena percurrit, quam currit ignis arida et terrena per gramina. Deest quod oculus in orbem sic apertus arcetatur angustissimus in pupillam, quatenus moderate visum videat, non invidiat; praevidet, non propiciat; prospiciat, non despicit: oculus sit animae fenestra, speculum sit mentis, sit lumen corporis, membrorum dox sit, non introitus vitiorum. Sed ad praefata redeamus. *Attendite, inquit, vobis*. *Vobis non dixit tibi, quia quidquid alii attenderit homo, attendit sibi; et quantum videbit ipse alteri, videbit alter ipse, sicut ex sequentibus alioquit: Si peccaverit, inquit, in te frater tuus, increpa illum; et si poenitentiam egerit, dimitte illi. Ago, homo mandante Deo, dimitte, dimitte peccata: esto misericors ad delicta, in te commissorum tu remissor esto peccatorum, tu modo ne perdas in te divinae infulas potestatis; quidquid in alio tu non remisit, tibi in alio tu negabis. Si peccaverit in te frater tuus, inquit, increpa illum. Increpa ut iudex, ut frater remitte, quia juncta libertati charitas, charitati mixta libertas, et terrorem comprimit, et suscitatur fratrem: frater est in febre eum laedit, est in furore proximo eum delinquit, est sui nescius, est humanitatis extraneus: huic qui per compassionem non subvenit, hunc qui per patientiam non curat, non perveniam sanat, sanus non est, aegrotat, infirmatur, viscera non habet, et ab humano sensu monstratur alienus. Fuit frater, ascribe aegritudini, tu illum juva ut frater; ascribe tu, quod sic geritur, febre, et fratri non poteris imputare commissum; dabisque tu prudenter infernitati culpam, fratri veniam; ut illius sa-*

*nitias ad tuam gloriam recurrat, illius venia tuam redundet ad praemia. Si peccaverit, inquit, in te frater tuus, increpa illum; si poenitentiam egerit, dimitte illi. Nemo ista audiens censuram sibi remittens assumat, et imponat fratri delinquenti vana presumptione personam: ac sic durum putet remittere delicta. Se peccatorem, peccatorum se homo cogitet: et tunc incipit amare veniam, non amare vindictam. Audis tu quia remittere debeas, et quia tibi remitti debeat non audis. Peccabis et in illi cras, qui tibi hodie peccavit: et erit tibi iudex, qui tibi erat reus ante, et reddet tibi veniam, si dediti: si non dedisti, aut negabit veniam, aut si dederit, imputabit amplius quam donabit. Remitte peccanti, remitte poenitenti, ut cum tu peccaveris, repensetur in venia, non donec. Bona semper venia, sed tunc dulcissima cum debetur. Vicit poenam, iudicem praevenit, evasit iudicium, qui remittendo ante sibi veniam quam delinqueret jam providit. Et septies, inquit, in die peccaverit in te, et septies in die conversus fuerit ad te, dicens: Poenitet me, dimitte illi. Quare veniam lege constringit, angustat numero, sine concludit, quam sic pulsatur misericordiam, per gratiam sic relaxat: si septies, si octies? vincit numerus gratiam? bonitati calculus obestit? et addicit una culpa poenae quem commissa septem venia jam dederunt? Absit. Nam sicut felix ille qui septies remisit, ita felicior est iste septuagies septies qui remittit. Petrus mandati immemor hujus interrogat Dominum, dicens: *Si peccaverit in me frater meus, quoties remittam illi? septies (Matth. xviii)? Respondit Dominus: Non solum septies, sed septuagies septies. Praescriptus ergo numerus non angustat veniam, sed dilatat, et quod praepcepto finit, sine fine relinquit arbitrio; ut si quantum iusserit remisit, et tantum sit obedientiae, sit praemii. Verum septimus numerus, qui numerus videtur parvus, invenitur amplissimus sacramento: nam septimus numerus per dies gradus sabbatum facit, quod benedixit Dominus, et deputavit ad requiem, tam sui operis quam laboris humani. Septimus numerus per octiduas currens, sic septemuplicat septimanas, ut Pentecosten nobis impletam mysterii solemnitate concludat, totumque sancti Spiritus imbrem in ecclesiasticam segetem caelestis sonitu tunc effundat. Septimus numerus, cum per menses properat, septimi mensis festa consecrat tota nobis jejunii sanctitate (*Levit. xxiii*). Septimus numerus cum vadit per annos, septimanas facit, facit annum qui requiem dat terrae, nexus omnes fraternae obligationis absolvit (*Deut. xv*). Septimus numerus annorum cum circuit septimanas, annum quinquagesimum, qui jubileus vocatur, ad ple-**

* Ms. Caesena et 4 editio Bonon. habent *passibus intuitus*.

^b Magis tibi ad rationem ascribet, ad tuum debitum ponet, quam donabit. MITA.

^c In sensu sacrae Scripturae septenarius numerus pro incerto usurpatur. Vide Maldonatum, observ. in Matth. xviii num. 21 et 22.

^d Hoc est, Domini praepceptum est fratri peccanti remittere, etc. Sed, esto, si tantum usque ad nume-

rum septenarium: usque ad illum numerum qui remisit, praemium obedientiae recipiet; qui vero ultra hunc numerum condonaverit praemio supererogationis donabitur, quod maximum est supra praemium obedientiae; etenim si bonum est septies dimittere, et optimum erit semper et quodcumque frater opus habet ut sibi dimittatur dimittere. MITA.

^e Latinus legit: *per hebdomadas*.

nitudinem totam veniæ et remissionis adducit (*Levit. v*); ut tollatur servitus, redeat libertas; ut cautionum documenta et monumenta rumpantur; resurgat debitor, debitum sit sepultum; redeat ut ager pauperis, ut pereat divitis totus de cupiditate contractus. Et si septimus numerus septuplicatus per dies, per menses, per annos, totum contulit remissionis et veniæ, septuplicatus septuagies septies septimus numerus quid afferre possit, Christianus æstimet et advertat auditor. Tunc vere cessabit crediti contractus et debiti, tunc vere abolebitur tota conditio servitutis, tunc illa, illa veniet sine fine libertas, tunc æternus ager victurus semper remeabit. Veniet, veniet remissio tunc vera, quando abolebitur etiam necessitas ipsa peccandi, quando pereunte immunditia vere mundus jam vocabitur mundus, quando redeunte vita mors non erit, quando regnante Christo diabolus jam peribit. Orate, fratres, et ut nobis Dominus augeat fidem, quatenus hæc bona credere, videre, et tenere possimus.

• SERMO CXL.

De Annuntiatione D. Mariæ Virginis.

Satis modo sit oculorum nostrorum ^b pura acies, ut possit in divini ortus intendere claritatem: nam si nascentis jubar solis oculorum nostrorum vix suffert sanitas tota, vel puritas, quanta interni visus est præparanda sinceritas, ut splendorem sui ferre possit orientis et radiantis auctoris? *In sexto autem mense missus est, inquit, c angelus Gabriel in civitatem Galilææ cui nomen Nazareth, ad virginem desponsatam viro cui nomen erat Joseph (Luc. II).* Locum, tempus, personam, sanctus evangelista designat, ut relationis

^a Hujusmodi festum Annuntiationis jam a sæculo III in Ecclesia celebratum demonstrant tot SS. PP. sermones in eo habiti: scilicet ab Epiphanio episcopo Constantiensi in insula Cypri, a Chrysostomo, S. Aca- cio episcopo Melitiniensi, S. Basilio episcopo Seleuciensi, Tito episcopo Bostrensi, Anastasio archiepiscopo Antiochæno, Hesychio presbytero Jerosolymitano, aliisque multis, de quibus consule Combesium in Bibliotheca Concionatoria. Incidisse autem in diem 25 Martii, eruitur a Menologiis, et Meneis, et Calendariis Ecclesiæ Russiensium, Ægyptiorum Syrorum, Coptorum, aliorumque Orientalium. Idem habent antiquissima Martyrologia Ecclesiæ Latine; et Henschenius, præter Martyrologia ætate Caroli Calvi, uti Vandalberti, Adonis, et Usuardi, alia memorat hoc recinentia. Thomassinus, de Festis, tom. II lib. II cap. 12 pag. 299, cui assentitur Bailletus in Vitis SS. die 25 Decembris, ait hunc diem 25 Martii statutum fuisse a Patribus, non nisi communi opinione, quod Conceptio Nativitatem novem mensibus antecedit. Utrumque vellicat P. Honoratus in Animadvers. in Regul. et usum Critices tom. II pag. 271 et 272. Nescio autem si ejusdem argumenta tanti sint roboris, ut contrariam opinionem evertant. Concilium Toletanum x hujusmodi festum transtulit ad octavum ante Natale Domini diem, quem Hispani, sub titulo Expectationis, celebrem habent, et ab antiphonis *Festum O* appellatur. Toletana Ecclesia utramque retinet solemnitate: alteram mense Martio, ut Romanæ Ecclesiæ sanctissimum institutum sequatur; alteram octavo ante Natalem Domini diem. Qui plura cupit de Annuntiationis festivitate, adeat eminentiss. Lambertinium, nunc *Benedictum XIV*, de festis B. M. V. p. 41 § 29.

^A veritas manifestis ipsarum rerum comprobetur indicis. *Missus est, inquit, angelus ad virginem desponsatam.* Ad virginem Deus aligerum portitorem mittit: nam ^d dat arrham, dotem suscipit, qui fert gratiam; fidem refert, et tradit munera virtutis, qui mox virginei consensus ^e resolvit sponsonem. Pervolat ad sponsam festinus interpret, ut a Dei sponsa humanæ desponsationis arceat et suspendat affectum, neque auferat a Joseph virginem, sed reddat Christo, cui est in utero ^f pignorata cum fieret. Christus ergo suam sponsam recipit, non præripit alienam; nec separationem facit, & quando suam sibi totam jungit in uno corpore creaturam. Sed quid egerit angelus audiamus: *Ingressus ad eam, dicit: Ave gratia plena, Dominus tecum.* In hac voce oblatio est, oblatio muneris, ^h non simplex salutationis officium. *Ave.* Hoc est accipe gratiam. Ne trepides, ne sis sollicita de natura. *Gratia plena.* Quia in aliis gratia, in te tota ⁱ gratiæ pariter veniet plenitudo. *Dominus tecum.* Quid est in te Dominus? Quia ad te non visitandi studio venit, sed in te novo nascendi illabitur sacramento. Adjeoit congrue: *Benedicta tu in mulieribus.* Quia in quibus Eva maledicta puniebat viscera, tunc in illis gaudet, honoratur, suspicitur Maria benedicta. Et facta est vere nunc mater viventium per gratiam, quæ mater extitit morientium per naturam. *Quæ cum audisset, turbata est in sermone ejus.* Quid est quod personam videt, et de sermone turbatur? Quia venerat angelus blandus in specie, ^j fortis in bello, mitis in habitu, in sermone terribilis, ^k humana proferens, divina repromittens. Unde et virginem, quam leviter visus sollicita verat, nimium turbavit auditus; et quam missi

^b Ms. Cæsen., *purus intuitus.*

^c Qui missus est ad Danielelem et Zachariam missus et ad Virginem; ut huic soli demandatum videatur totum negotium annuntiandi mortalibus adventum Christi. Vide S. Gregorium, hom. 34 in Evang.

^d Nazianzenus, orat. in Christi Nativitate: *quod autem digna cognosceretur sponsalium, attestatur cum dicit GRATIA PLENA; quasi enim arrha, aut dos sponsi ostenditur, quod secunda sit gratiis.*

^e Vel forte clarius resignat sponsonem; hoc est aperit ablato quasi nexu, vel patefacit; aut virginei consensus sponsonem Deo reddit. MIRA.

^f Ex hoc loco eruit Mira testimonium pro Dei genitricis immaculata conceptione: et vult sensu Chrysologi *Mariam dici Christo pignoratam statim ac cepit fieri, ne ullo tempore diabolo pignorata diceretur.*

^g Ms. Cæsenæ, et Vallicel., *in uno corpore subito jungit creaturam.*

^h Alii e contra opinantur hanc simplicem fuisse salutationem. Vide Lighfootum in Harm.

ⁱ Ita arias Montanus ex vers. Syriaca, Arab. et Pers., *Κεχαριτωμένης, gratia atque favore plena.*

^j Ita plures editiones et ms. Vaticanum. Mira legit *fortis in verbo.* Lectionem editorum retinui, propter illud Gregorii, homil. 34 in Luc. tom. II pag. 124, 50 edit. Paris: *Ad Mariam Gabriel mittitur, qui Dei fortitudo nominatur. Illum quippe nuntiare veniebat qui ad debellandas æreas potestates humilis apparere dignatus est.*

^k In lucem aspectumque humana ostentans, et verbis divina repromittens, hoc est, re ipsa promittens. MIRA.

presentia parum moverat, concussit toto pondere mittentis auctoritas. Et quid plura? Mox sensit in se supernum suscipi Judicem, ubi ante jam coelestem vidit et contemplata est ^a metatorem. Quamvis enim blando motu, affectu pio, virginem sibi Deus in matrem, servam sibi verteret Dominus in parentem, turbata sunt tamen viscera, mens refugit, ipsa est tremefacta conditio, cum Deus, quem tota creatura non capit, totum se intra pectus recepit et condidit humanum. *Et cogitabat, ait, Virgo quæ esset ista salutatio.* Advertat vestra charitas, ut diximus, consensisse Virginem salutationi, non verborum, sed rerum; et vocem fuisse non communis obsequii, sed supernæ vim totam fuisse virtutis. ^b Cogitatergo Virgo, quia cito respondere est facilitatis humanæ, cogitare vero ponderis est maximi et iudicii permaturi. Quantum sit Deus satis ignorat ille qui hujus Virginis mentem non stupet, animum non miratur: pavet cælum, tremunt angeli, creatura non sustinet, natura non sufficit, una puella sic Deum ^c in sui pectoris capit, recipit, oblectat hospitio, ut pacem terris, cælis gloriam, salutem perditis, vitam mortuis, terrenis cum coelestibus parentelam, ipsius Dei cum carne commercium, pro ipsa domus exigat pensione, pro ipsius uteri mercede conquirat, et impleat illud prophætæ: *Ecce hæreditas Domini, filii, merces; fructus ventris (Ps. cxvii).* Sed jam se concludat sermo, ut de partu Virginis, donante Deo, et indulgente tempore, gratius proloquamur.

SERMO CXLI.

De Incarnatione Christi.

Quantum secretum cubiculi sit regalis, quali reverentia, quo tremore locus habeatur, ubi ipsa principis requiescit potestas, quam nulli extraneo, immundo nemini, nulli infideli pateat illius et ^d permittatur accessus; quam munda, quam casta, quam fidelia, ibidem præstolentur obsequia, imperialis aulæ manifestis docetur insignibus. Quis ad ipsas palatii fores vilis, quis propinquat indignus? Certe ad thalamum sponsi nisi satis proximus, nisi satis intimus, nisi bonæ conscientie, nisi laudabilis famæ, nisi probabilis vitæ nullus admittitur. Intra thalamum vero ipsum virginem Deus capit solam, suscipitur sola

^a Nil aptius. Metatorem angelum vocat; metator enim is est qui præcursor. Ducem præveniens loca designat ubi sedes et castra locanda sunt. Vide notas **D** serm. 91 et 127.

^b Geometer in Caten. Græcorum: *Audita letitia dictum examinavit; et neque manifeste obtulit per incredulitatem, nec statim parit ex levitate.*

^c Ms. Cæsen., *in sui pectoris thalamo recipit, et oblectat hospitio.* Alias, *in sui pectoris scriniolo capit et oblectat.*

^d Præsto enim erant cubilarii, ut indignos arcerent, qui et armigerorum vices quandoque impleverant. Vide Ammianum Marcellinum lib. xxvii.

^e Angelus naturali lumine incarnationis mysterium incognitum habet, sed ex Dei revelatione cognitum. Ambrosius, de Fid. ad Gratian.; August., lib. iv cap. 1. MIRA.

^f Varians lectitio naturæ nostræ.

^g Editio 4 Bonon., *niteris ratione constare.*

A virginitas illibata. Unde, o homo, his admonitus exemplis, æstima quis sis, quantus sis, qualis sis, et tunc demum cogita utrum possis Dominicæ nativitatibus penetrare secretum, utrum merearis ad illius pectoris cubiculum pervenire, ubi tota superni Regis, tota divinitatis requiescit majestas; utrum debeas humanis oculis, corporeis sensibus, conceptum virginis tæmerarius discussor attendere; utrum possis ipsas Dei manus operantes sanctum sibi corporis templum intra alvum genitricis audax et curiosus arbiliter intueri, conspectibus tuis absconditum sæculis nudare mysterium, revelare tibi ipsis ^e angelis invisibile sacramentum; et ita coelestis fabricæ presidere, ut deprehendas liquido tu quomodo Deus penetrale clausæ carnis intraverit, quemadmodum sacri corporis in illo venerabili utero præter Virginis conscientiam lineamenta pinxerit, quomodo præter concipientis sensum mansura sæculis ossa solidaverit; qualiter, præter hominis ordinem, hominis veram produxerit formam; quemadmodum, præter carnis sollicitudinem, totam carnis assumpsit veritatem; qua ratione, præter naturam nostræ carnis, integram suscepit qualitatem: et si ad hæc tibi liber non perpatuerit accessus, jam Deus ex carne nunc assumere non potuit, quod in principio assumpsit ex limo? Immo quia totum Deo est possibile, et tibi ne ad minima quidem operum Dei possibile est pervenire, conceptum Virginis noli discutere, sed crede; Deum voluisse nasci pia senti, quia facis injuriam si requiris; magnum Dominicæ nativitatis sacramentum fide percipe, quia ne minima quidem operum Dei **C** assequi poteris sine fide, dicente Scriptura: *Omnia opera ejus in fide (Psal. xxxii).* Sed tu hic totum vis des ratione constare, ubi totum consistit ex fide, quod tamen non sine ratione subsistit, sed ratione Dei, non tua, homo. Quid tam rationabile, nisi ut Deus quidquid voluerit possit? Qui quod vult non potest, Deus non est. Quæ ergo mandat Deus, ^h exæquitur angelus, implet Spiritus, efficit virtus, Virgo credit, natura suscipit, cæli narrant, annuntiat firmamentum, ostendunt stellæ, magi prædicant, pastores odorant, pecora cognoscunt, attestante propheta: *Cognovit bos possessorem suum, et i asinus præsepe Domini sui (Isa. i).* Tu homo, si non mox cum angelis, agnosce

^h Alias, *nuntiat angelus.*

ⁱ Ex iis verbis persuasum nonnullis fuit Isaiam hic, non Judæorum tarditatem, et ingrati animi vitium erga Deum, eorum benefactorem, exprobrasse, exemplo bovis et asini tardiorum animalium; sed in bovem asinumque singularem aliquem digitum intendisse, qui omnium Dominum, recens in præsepe natum, agnoverint. His accensendus Chrysologus, ut vides. Longe aliter locum hunc alii Patres exponunt, ac in illis disertissime Hieronymus in cap. i Isaiæ. Obtrudunt homiliam 32 Chrysostomi, tom. VI Oper., his similia recinentis. Nemo autem summis, ut loqui amant, criticem attigit labiis, qui eandem homiliam inter spurias amandandas non censuerit. Cæterum ignoscendum Chrysologo, si eadem sensit quæ Origenem, Ambrosium, Gregorium Nazianzenum, Nyssenium item, Cyrillum Hierosolymitanum, Paulinum, Prudentium, aliosque sensisse legimus. At sapientiores critici noverunt Patres illos figurate et allegorice

vel tardissime cum jumentis; sedum moraris, ipsis jumentis, quibus ante comparatus fueras, postpau-
ris. Ecce jumenta adulantur caudis, blandiuntur
auribus, linguis lambunt, et motu pro quo possunt
auctorem suum fatentur contra naturam in tuam
venisse naturam; et tu cum Judæis discutis, carpis,
qui exeluserunt a diversoriis suis Dominum suum,
quem jumenta suis in præsepibus susceperunt. Unde
si tandem vel angelis es pius præstaturus audi-
tum, quæ ab angelo dicenda sunt, si non feliciter
vel dignanter admittis: quod nos hodie differre, et
sequentem referre sermone, ^a sancti fratres, satis vo-
bis necessarius sermo compellit.

§ SERMO CXLII

De Annuntiatione D. Mariæ Virginis.

Audistis hodie, fratres charissimi, angelum cum
muliere de hominis reparatione tractantem. Audistis
agi, ut homo ^c cursibus eisdem quibus dilapsus fue-
rat ad mortem, rediret ad vitam. Agit, agit cum Ma-
ria angelus de salute, quia cum Eva angelus egerat
de ruina. Audistis angelum de carnis nostræ illo
templum divinæ majestatis arte ineffabili constru-
entem. Audistis in terris Deum, in caelis hominem sa-
cramento incomprehensibili collocari. Audistis inau-
dita ratione in uno corpore ^d Deum hominemque
misceri. Audistis fragilem nostræ carnis naturam ad
portandam totam deitatis gloriam angelica exhorta-
tione roborari. Denique ne tanto ponderi cœlestis fa-
bricæ in Maria, subtilis nostræ corporis arena suc-
cumberet, ^e et in virgine totius generis humani por-
tatura fructum virga tenuis frangeretur, fugatura me-
tum vox angeli mox præcessit, dicens: *Ne timeas,*
Maria (Luc. 1). Ante causam dignitas virginis annun-
tiatur ex nomine: nam Maria ^f Hebræo sermone, La-
tine, domina nuncupatur: vocat ergo angelus domi-
nam, ut dominatoris genitricem trepidatio deserat
servitutis, quam nasci, et vocari dominam ipsa sui
germinis fecit et impetravit auctoritas. *Ne timeas,*
Maria, invenisti enim gratiam. Verum est, quia qui
invenit gratiam, nescit timere. *Invenisti gratiam.* Apud
quem? *Apud Deum.* Beata quæ inter homines audire
sola meruit præ omnibus. *Invenisti gratiam.* Quan-

locutas fuisse, eoque bovis et asini animalium sub-
jugalium symbolo, pastores genere et religione Ju-
dæos, ferendo Mosaicæ legis ænervi assuetos, intel-
lexisse; qui, ex dato sibi signo a angelo, natum Do-
minum intellexerunt.

^a Hec olim nomine decorabantur fideles.

^b Sermo hic inscribitur: *de Annuntiatione beate
Mariæ Virginis*: cujus festivitatis meminisse videtur
Bergius papa: *Constituit, ut in diebus Annuntiationis
Domini, Nativitatis, etc.*, ubi Rosweidus contendit de
Nativitate Domini intelligi, non de ipsius Genitricis
per angelum Annuntiatione, in qua eum graviter sæ-
deque cespitasse notant alii. Gregorius Thaumator-
gus, orat. 2 in Annunt. omnia alia solemnitatibus
eam anteferre videntur. At de tribus his orationibus
subacti iudicii viri pleno jure dubitant. Vid. serm.
140, notam ^a.

^c Alias, *eisdem gradibus.*

^d Contra Butychen, ut pluries observatum est, et
errores Valentini, Manetis, et Apollinaris, quarum
nemo humanas carnis virtutem in Christo tenuit.

^e *tam? quantum superius dixerat: plenam. Et vero
plenam, et quæ large imbre totam funderet et infun-
deret creaturam. Invenisti enim gratiam apud Deum.*
Hæc cum dicit, et ipse angelus miratur, aut feminam
tantum, aut omnes homines vitam meruisse per fe-
minam: stupet angelus totum Deum venire intra virgi-
nalis uteri angustias, cui lata simul angusta est creatu-
ra. Hinc est quod ^b remercatur angelus, hinc est quod
Virginem vocat de merito, de gratia compellat, vix
causam prædici audienti, sicut ut sensum promoveat,
vix longa trepidatione componit. *Estimate, fratres,*
*quæ reverentia, quo tremore nos tanto interesse de-
beat et conveniat sacramento, quando ipse angelus
non sine metu metum discuti audientis. Ecce concipies
in utero. Bene concipies, quod caro nascit, conditio
non habet, non admittit natura. Ecce concipies in
utero. Quis ante ad fructum pervenit quam terra la-
berem sentiat et sudorem? Quis ante poma carpit
quam plantæ suam tribuat et impendat industriam?
ⁱ Quis præter viam ad ultam pervenit mansionem?
Quis præter naturam naturæ suscipit incrementum?
Beata ergo et vere beata Maria, quæ præter gene-
randi curas, præter materni doloris fastidia, tantam
germinis pervenit ad gloriam. Beata, quam divinum
pignus sic suo suscepit et servavit in pectore, ut il-
lud tota corporis externa nasciret. Beata, quæ
quod de supernis ^j angele referente suscepit sic
menti suæ solas commisit et credidit. Intra domum
Virginis negotium cœlestis sic geritur, ut manentibus
claustris, ipsa domus septa non sentiant. *Concipies
et paries Altium.* Qui ingreditur et egreditur, et in-
troitus sui et exitus nulla vestigia relinquit, divinus
habitor est, non humanus; et qui conceptu suo
virginem servat, et ortu suo relinquit virginem, non
terrenus homo est, sed cœlestis. Nostræ ergo carnis
ordo secedat; hic sibi natura nostra nil vindicet, ubi
ad divinam progeniem cœlestis ordo divinam insti-
tuitur in naturam. Conceptus et partus sermo au-
dientis animum non fatiget, nec leviter sensum ^k mo-
veat Christiani, ubi ad cœlestem progeniem ^l virtu-
tis Dei divina peraguntur insignia. *Concipies et paries
Altium.* Non dixit tibi, dixit tuum. Quare? Quia sen-*

Vide similia apud Hilarium, psalm. vi, num. 12, et
lib. de Trinit., num. 11.

^a Ma, Cænonæ, *virginæ virga.*

^f Mariæ nomen alii a voce Syriaca quæ dominam
significat; alii ab hebræo *marum*, quod est excellens
et sublime, deductum volunt. Vide Suicerum Thes.
Eccles. tom. II pag. 303.

^g Alias, *apud quam.*

^b Ne dicas vero ad horam usque nonam produc-
tum fuisse colloquium: quod Antonii Belingeri, lib.
de Angelo Custode commentum fuit. At multo magis
ridendus Rutilius Benzoni, qui Gabrielem in Mariæ
salutatione suavissimum hymnum carmenque lon-
gissimum musica modulatum occinisse somniavit.
Hæc germanissime gerræ sunt.

ⁱ Laudat verba hæc Suicerus in Thesaur. Eccles.
tom. II, pag. 415, in fine.

^j Alias, *deferentis.*

^k Alias, *Christianum.*

^l Alias, *Virtutis divinæ peraguntur insignia.*

etiam vocabitur *Filius Dei*. Virgo te gratia matrem A præstitit, non natura; genitricem te dici pietas voluit, quam non sinebat integritas; in tuo conceptu, in tuo partu crevit pudor, aucta est castitas, integritas roborata est, est * solidata virginitas, omnes perseveraverunt virtutes. Virgo, si tibi salva sunt omnia, quid dedisti? Si virgo, quomodo mater? Si sponsa, genitrix quomodo? Ille, qui tibi aucta sunt omnia, nil minuit, Virgo. Virgo, concepitur ex te † auctor tuus, tua ex te oritur origo, † in tuo gremio est genitor tuus, in tua carne est Deus tuus, et ipse lucem mundi † per te recepit qui lucem mundo dedit. Monita ergo per angelum, Virgo, † ne præsumas hunc vocare filium tuum, sed mox ut genueris, invoca salvatorem: quia virginitas non sibi parit filium, sed parit pignus auctoris, et integritas suum gestat dominium, non alumnus, dicente angelo: *Hæc vocabis* B *nomen ejus Jesum*, quod Salvator Latino vocabulo nuncupatur. *Dixit autem Maria ad angelum, Quomodo fiet istud? Ecce* Maria interrogat; et si qui interrogat, dubitat, cur solus Zacharias velut querulus percontator incurrit? Quia pectorum cogitationem non verba, sed corda parvidit; non quid dixerint, sed quid senserint, judicavit; erat enim interrogantium causa dissimilis, species perdivisa. Hæc contra naturam credidit, ille dubitat præ natura; hæc integritatem rei ordinem querit, ille quem Deus jubet fieri non posse perscrubit; ille impallentibus exemplis non accedit ad fidem, hæc sine exemplo percurrit ad fidem; hæc miratur de partu virginis, ille de conceptu disputat conjugali. Merito ergo hæc loquitur, hæc Deum suo cognoscit et confitetur in corpore; ille tacet, C donec Joannem quem negabat, convictus proprio redderet ex corpore. *Quomodo fiet istud? Quare? Quis virum non cognosco.* Mulier, quem virum queris? quem tu in Paradiso perdidisti? Redde virum, mulier, redde depositum Dei, redde ex te quem perdidisti per te: prætermitte naturam ordinem, recognosce ordinem Creatoris. Ille ex te assumet et faciet virum, qui in principio te fecit et assumpsit ex viro; ne quæras virum, cesset opus hominis, quia ad reparationem hominis sufficit ars divina. Hinc est quod Deus ipse ad te venit, quia te ponit ad hominem pervenisse †. Nec jam caro ad carnem;

* Communissima veterum Patrum sententia perpetuam agnoscit B. Virginis integritatem. Vide Hieronymum, contra Helvidium, cap. 9; Origenem, in Luc. homil. 7; Constantinum Magnum, in orat. ad SS. Coetum, cap. 19; Epiphanium, hæres. 78, num. 7; Augustinum (si ipse est) de Hæres. cap. 86. Helvidii argumentum refellit Basnagius, tom. I pag. 166. Tertullianus lib. de Velam. Virgine, ait hoc constare licet Hebion resistat. Post Helvidium et Hebionem hæc eadem effutisse scimus Jovinianum.

† Laudat hæc, et aliorum Patrum fere similibus verbis illustrat Barthius Advers. lib. I cap. 7 pag. 14. Bucherius, homil. in Annuntiat. B. V.: *Creator tuus erit filius tuus, qui fecit te nascetur ex te.*

‡ Alias, in tuo gremio.

§ Nonnullæ editiones, *Per te nobis dedit.*

¶ Verba hæc caute legenda, et recte explicanda advertit Latinus, scilicet: ne præsumas eum habere ad instar filii humano more geniti; sed eum veluti

sed Spiritus sanctus superveniet in te. Quia quod de carne natum est, caro est; et quod de Spiritu, spiritus est (Joan. III). Qui ergo de Spiritu nascitur, sine controversia Deus est, quia Spiritus est Deus. Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Obumbrat Dei virtus, ne partitura Deum, et fragilitas humana succumbat. Et virtus Altissimi obumbrabit tibi. † Status nostri corporis nescit quam divinus protegit umbra virtutis; nec secretum mundanae habitationis inquirat, quæ se septam superni splendoris circumspicit velamento. Propterea quod nascetur ex te sanctum, vocabitur *Filius Dei*. Nemo hic communiter accipiat sanctum, sed illa singularitate qua clamatur in ecclesiis: *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth* (Isai. VI). Mittitur autem Maria ad Elizabeth, virgo ad sterilem, infans ad aenum, ut certamine pio sumant ambo, percipiant pariter, altera de novitate fidem, altera de necessitate virtutem. His auditis, respondit Maria: *Hæc ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum.* Quæ vocatur ab angelo domina, ipsa se cognoscit et confitetur ancillam. Quia devotus animus in infusis beneficiorum crescit ad obsequium; augetur ad gratiam, non ad arrogantiam prosilit, non ad superbiam pertumescit. *Fiat mihi secundum verbum tuum.* † Quæ credit verbo, merito concepit Verbum: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* (Joan. I); et ad totam rem pervenit, quæ secretum † fidei consentit auditu. Quantum peccat hæreticus, qui post causam non credit, cum tantum hanc credidisse conspiciat ante causam.

SERMO CXLIII.

De eadem.

Debetur quidem vobis natalitius sermo, sed ineffabile Nativitatis Dominicæ sacramentum credere magis convenit quam referre. Virgo peperit. Quod natura non habet, usus nescit, ignorat ratio, mens non capit, pavet oculum, stupet terra, creatura miratur, quomodo sermo narrabit humanus? Denique evangelista conceptum Virginis, Virginis partum sicut humano sermone pandit, ita divino claudit arcano: et hoc facit ut homo, quod credere jussus est, discutere non præsumat. Quis attingit arcanum

Salvatorem tuum invoca et deprecare.

† Frustra hic se torquet Mita; nam Auctor loquitur de Eva, non de Maria.

‡ Juxta nonnullos per verba illa, virtus Altissimi obumbrabit, angelus operationis modum explicat: qui consistit in divina Dei protectione, qua remota, eam divina Majestas consumpisset; et hæc Chrysologi mens. Vide Synopsim Sacror. Critic. tom. IV pag. 247, in principio.

§ Vide S. Thomam p. III, quest. 27, art. 4, ubi docet B. V. nec fomitem habuisse.

¶ Fasciis, funibus beneficiorum.

‡ Alias: quia credit.

¶ Ad perfectam Verbi incarnationem, et Dei maternitatem pervenit B. V., quia auditu proprio, quasi per scalas gradus fidei summitatem ascendit. MITA.

† Consule præfationem.

Dei, partum Virginis, rerum causas, sæculorum negotium, commercium divinitatis et carnis, hominem Deumque unum Deum? Evangelista sic ait: *Missus est angelus Gabriel a Deo in civitatem Galilææ cui nomen erat Nazareth, ad virginem desponsatam viro cui nomen erat Joseph, et nomen virginis Maria (Luc. 1).* Missus est angelus a Deo; ubi mediator est angelus, humana cesset opinio; ubi celestis est nuntius, interpretatio terrena pellatur. Curiositas humana torpescat, ubi supernus habetur interpres. *Missus est angelus a Deo.* Qui audit attentius, quia a Deo missus sit, deitatis refugit perscrutari secretum. Quod per angelum Deus mandat, ille meretur scire, qui timet scire. Audi Dominum dicentem: *Super quem respiciam nisi super humilem, et mansuetum, et timentem verbum meum (Isai. LXVI, iuxta LXX)? Humilem, et mansuetum: quantum mansuetus est ille qui jussis obtemperat, immansuetus tantum est ille qui jussa discit. Missus est angelus ad virginem.* Quia semper est angelis cognata virginitas. In carne præter carnem vivere non terrena vita est, sed celestis. Et si vultis scire, angelicam gloriam acquirere majus est quam habere; esse angelum felicitatis est, virginem esse virtutis; virginitas animi hoc obtinet viribus quod habet angelus ex natura. Angelus ergo et virgo divinum agunt officium, non humanum. *Ingressus, inquit, angelus ad eam dixit: Ave, gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu inter mulieres, Ave, gratia plena, Dominus tecum: videtis quibus est virgo oppignorata muneribus. Ave, gratia plena, Dominus tecum. Ave, hoc est accipe. Quid? Virtutes munerum, non pudoris. Ave, gratia plena.* Hæc est gratia quæ dedit cælis gloriam, terris Deum, fidem gentibus, finem vitiiis, vitæ ordinem, moribus disciplinam. Hanc gratiam detulit angelus, accepit Virgo salutem sæculis redditura. *Ave, gratia plena.* Quia singulis gratia se est largita per partes, Mariæ vero simul se totam dedit gratiæ plenitudo. *Omnes, inquit evangelista, de plenitudine ejus accepimus (Joan. 1).* Unde et David dicit: *Descendit sicut pluvia in vellus (Psal. LXXI).* Vellus cum sit de corpore, nescit corporis passiones; sic virginitas cum sit in carne, vitia carnis ignorat. Celestis ergo imber virgineum in vellus placido se fudit illapsu, et tota divinitatis unda bibulo se nostræ carnis celavit in vellere, donec per patibulum crucis expressum terris omnibus in pluviam salutis effunderet. *Et sicut stillicidia stillantia super terram (Ibid.).* Ut vitalibus

* Locum exhibet Barthius Advers. lib. LVIII cap. 6 col. 2733, aitque mediatorem pro legato ab aliis etiam usurpari.

^b Suspicietur fortasse aliquis credidisse Chrysologum Mariam virginem jam Christum Dominum concepisse cum ab angelo salutaretur: quod erucendum putant ab illo Hieronymi, epistola 190 ad Principiam: *Sancta Maria, quia conceperat eum in quo omnis plenitudo divinitatis habitat corporaliter, plena gratia salutatur.* Ego tamen ægre admodum credam Hieronymum, et Chrysologum, aliosque, si qui alii sunt, a recto Evangelii sensu in re compertissima aberrasse, aliisque patribus repugnasse, qui Chri-

A partita stillicidiis tempora fidei rigarent germina, non necarent. *Ave, gratia plena, Dominus tecum.* Missus est angelus a Deo, et quid dicit? *Dominus tecum.*
^b Ergo erat cum Virgine, qui ad Virginem miserat. Præcessit nuntium suum Deus, sed a Deo non recessit: teneri locis non potest, qui omnibus habetur in locis; et totus ubique est, sine quo nihil est totum. *Benedicta tu inter mulieres.* Vere benedicta virgo, quæ et virginitatis possidet decus, matris et pertulit dignitatem. Vere benedicta, quæ et superni conceptus meruit gratiam, et sustulit integritatis coronam. Vere benedicta, quæ et divini germinis suscepit gloriam, et regina totius exstitit castitatis. Vere benedicta, quæ fuit major cælo, fortior terra, orbem latior; nam Deum quem mundus non capit, sola cepit. Portavit eum qui portat orbem, genuit genitorem suum, nutrit omnium viventium nutritorem. Sed videamus quid ait evangelista: *Maria, inquit, cum audisset angelum, turbata est in sermone ejus.* Turbata est caro, concussa sunt viscera, mens tremuit, tota cordis obstupuit altitudo: quia in ingressu angeli virgo sensit divinitatis ingressum. Turbatur humani corporis templum, et carnalis domicilii movebantur angustie, cum se in virgineo pectore tota Dei conderet magnitudo. Sed si placet, priusquam fidei Christianæ penetremus arcanum, loquamur ad eos qui partum virginis, qui magnum pietatis sacramentum, qui reparationem salutis humanæ referunt ad divinitatis injuriam. Venit ad virginem Deus, hoc est, ad opus suum opifex, creator ad creaturam suam. Quando ad opificis honorem operis restauratio non redundat? Quando honor non deputatur ad gloriam, si factor facturam suam reparat? Ne amittat quis opus suum, nonne cum veterascit revocat, et cum cadit erigit, et cum destruitur in melius non reformat? Ergo quod in partu virginis agitur, non est Creatoris injuria, sed salus est creaturæ. Si Deus fecit hominem, quis arguit cur refecit? et quod ex limo formasse digne creditur, quare ex carne reformasse judicatur indignum? Quid pretiosus, caro aut limus? Ergo reparationis nostræ quanto pretiosior materia, tanto major est gloria. Aut quando Deus non in utero plasmator est hominis? Audi Job: *Manus tuas fecerunt et finxerunt me.* Et post: *Ut caseum coagulasti me: ossibus et nervis inseruisti me, vitam et misericordiam dedisti mihi (Job. x).* Et David: *Tu formasti me, et posuisti super me manum tuam (Ps. CXXXVIII).* Et ad Jeremiam Deus: *Priusquam esses in utero, novi*

stum a Virgine conceptum credunt in ipsa tantum colloqui clausula, et post Virginis assensum: Augustino scilicet, serm. 18 de sanctis; Gregorio Magno, lib. xviii Moralium, cap. 27; Basilio Seleuciensi, orat. de Annunt.; Joanni Damasceno, lib. iii de Fide cap. 11; Bernardo, serm. 4 super *Missus est*; Sedulio, lib. xi Pasch.; Prudentio, in Carmine contra Homuncionitas; Ruperto lib. 1 de Spiritu S. Operibus cap. 9, etc. Idcirco Chrysologi et Hieronymi, etc., testimonia emollire et in rectum sensum deflectere opus est. Consulias velim doctissimum Serry, Exercit. 27 pag. 180, ubi hæc latius disputat.

te, et in vulva sanctificavi te (Jerem. 1). Si ergo parentis in alvo Job lineamenta despinxit, si matris in utero David membra compegit, si Jeremiam genitricis sanctificavit in vulva, si Joannem sterilis in utero replevit Spiritu sancto, quid mirum modo, si virginis habitavit in utero, qui mulierem hominis sumpsit ex latere? Ipse hominem mulieris resumpsit ex utero, qui virginem viri formavit ex corpore; ac perinde, homo, quæ tibi videntur nova, Deo habentur antiqua. Sed dicis: Quæ nascendi necessitas Deo cui suppetit faciendi potestas? Quæ? Ut ipsam naturam nascendo reficeret, quam fecerat operando: quia quæ facta fuerat ut generaret ad vitam, ipsa generabat ad mortem. Per peccatum primi hominis natura lethale vulnus accepit, et cœpit esse origo mortis, quæ erat initium vitæ. Hoc ergo negotium nativitatis quod nasci compulit Christum, ut naturæ curam nativitas daret auctoris, et naturæ curatio esset vivificatio filiorum.

SERMO CXLIV.

De eadem.

De nativitate Christi nos comperendinare sermonem altitudo rei facit, et cogit mysterii magnitudo. Virgo peperit, quis loquetur? Verbum caro factum est, quis narrabit? Si Verbum Dei infantis dat vagitum, homo imperfectus quomodo clamabit in verbo? Quantam stella magis nocte dedit quærentibus lucem, tantam doctoris sermo ortus Dominici præbet audientibus claritatem: ut Christum invenisse gaudeant, discurre non præsumant, honorent muneribus infantiam, non minorent. Sed orate, fratres, ut qui nostro sensim crevit in corpore, paulatim nostro crescere dignetur in verbo. Evangelista hodie angelum retulit sic locutum: *Ne timeas, Maria, invenisti enim gratiam apud Deum (Luc. 1). Ne timeas, Maria, quare? Quia invenisti gratiam, Timet non qui invenit, sed qui perdit. Invenit, invenit hæc concipiendo superni germenis gratiam, quæ pariendo non perdidit virginittis insignia. Ne timeas, Maria. Quid timet, quæ securitatem rerum concipit, parit gaudia sæculorum? Timor non est, ubi divinum et negotium, non humanum; ubi virtutis conscientia est, non pudoris. Quid timet, quæ suscepit eum quem timent omnia quæ timentur? Quid timet, cui judex causæ est as-*

^a Hoc est, quæ illum nacta est Judicem, cui perpetua ejusdem libertatis defensio cœlitus est demandata. Mira.

^b Emendatio Latini. Editi, *Verbum Deus.*

^c Alias, *meriti magnitudo.*

^d Vide quæ ex Tillemontio annotavimus in fine serm. 59.

^e Christum ærium, et de substantiis superioris mundi compactum corpus induisse, impia fuit doctrina Apellis, Marcionis discipuli. Contra eum surrexit Tertullianus lib. de Præscript. cap. 51 pag. 343, ejusque spectatores, in lib. de Carne Christi cap. 8, vocat *Appellitanos*; et August., lib. de Hæres. ad Quodvultdeum cap. 23, *Appellitæ* dicuntur; et ab Epiphano, hæres. 44 pag. 166, *Appelleiani*. De eodem sic Theodoretus, Hæret. Fab. lib. 1 cap. 25 pag. 211: *Christo corpus attribuit non humanum, sed de mundi substantia.*

^f Hæresim hanc fovērunt varii: Simon, Mehander,

A sertor, integritas testis innocentis? *Ne timeas, Maria, invenisti enim gratiam apud Deum (Luc. 1).* Quod erat in principio apud Deum, ^b Verbum Deum intra se virgo reperit, et factum est magnum deitatis templum, quæ erat pusillum humanitatis hospitium, et quem non capiebat pusillitas humani corporis, cœpit virginalis ^c uteri magnitudo. *Ecce inquit, concipies in utero.* Propter reverentiam dixisse suffecerat *concupies*; quod exaggerat, *in utero*, quid est? Ut conceptus esset veritas, non figura; ut partus esset proprietas, non imago, ut sicut de Deo vero Deus verus natus est, sic de vero conceptu ^d veritas humani corporis nasceretur. In ortu Christi, fratres, humani corporis injuria sublata est, non natura; nec est creatura delata, sed culpa damnata. Est ergo hæresis, quæ Christum ^e ærium corpus assumpsisse mentitur: nec habuisse carnem, ^f sed hominem simulasse confingit. *Concupies in utero, et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum.* Quod Hebraice Jesus, Græce Σωτήρ, hoc dicitur Latine Salvator. Merito ergo Virgini salva sunt omnia, quæ omnium genuit Salvatorem. *Et vocabis nomen ejus Jesum*, quia in hoc nomine deitatis tota adoratur majestas: omnes qui commorantur in cœlis, universi qui habitant terram, cuncti qui in profundo tenentur inferni, huic prosternuntur nomini, hoc adorant. Audi Apostolum dicentem: *Ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium et infernorum (Phil. 2, 10).* Hoc nomen quod dedit cæcis visum, auditum surdis, claudis cursum, sermonem mutis, vitam mortuis, totamque diaboli potestatem de obsessis corporibus virtus hujus nominis effugavit. Et si nomen tantum est, quanta potestas? Sed quis est iste qui vocatur hoc nomine? Jam dicat angelus. *Et Filius ^b Altissimi vocabitur.* Videtis quia quod concipit Virgo, non terrenum germen est, sed cœleste. Virgo peperit, sed Deus suscepit Filium. Ergo qui de hac nativitate humano modo disputat, ad omnem tendit tanti genitoris injuriam. *Et dabit, inquit, ei Dominus sedem David patris sui.* Hinc ⁱ hæreticus generat perfidie sue nebulas, hinc sibi fugit erroris materiam, *Ecce, inquit, non ego dico, sed angelus, Dabit illi Dominus Deus; numquid non major est qui dat, quam qui accipit? et qui accipit, antequam acciperet non habe-*

D Marcion, Valentinus, Basilides, Bardesanes, Cerdo, Manes. Vide Theodoretum Hæretic. Fabul. lib. 14 cap. 11 pag. 278. Idem, epist. 104 pag. 975; Chrysostomum, homil. 8 in Matth. pag. 52; Ignatium, in epist. ad Trallenses, pag. 13, Basilium, de Generat. Christi hum. pag. 589, ad illud. Matth. 1, 20; Socratem, Histor. Eccles. lib. 1 cap. 22 pag. 185; Photium, epist. ult. pag. 381; Leontium, de Sectis, act. 3 pag. 434. Huc quoque referri debent Gnostici, qui, scribente Epiphano hæres. 26 pag. 45, docuerunt *Christum non esse natum ex Maria, sed per Mariam ostensum; carnem vero ipsum non assumpsisse, sed speciem tantum fuisse, seu illusionem.*

^g Vide Synopsis Sac. Critic. tom. IV pag. 34 et 35. In sacris autem receptius *Sospitator.*

^h Deus dicitur *Altissimus* hic, et Gen. XIV, 9. psalm. LXXXII, 7; Marci V, 7.

ⁱ Arianos perstringit.

bat. Sed nos ista, fratres, audiamus, non ut perfidi, sed ut fideles; et sit nobis argumentum fidei, quod illis est erroris occasio. *Dabit illi Dominus Deus.* Quis dat, aut cui dat? utique Deus homini dat, divinitas carni. *Dabit illi Dominus Deus.* Quis Deus? utique Verbum quod erat in principio semper Deus. Cui dat? *quod caro factum est, et habitavit in nobis (Joan. i).* Audi Apostolum dicentem: *Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi (I Cor. xv).* Sibi utique non alii. Hic ergo. Deus, qui in Christo erat, regnum sibi dabat in Christo, et conferebat suscepto corpori quod semper sua divinitate possederat, sicut ex ipso angeli probatur eloquio. *Davit illi Dominus Deus sedem David patris sui.* Vides, quia quando accipit, David filius dicitur: quando dat, Dei Filius nuncupatur, ipse dixit: *Omnia quae habet Pater, mea sunt (Joan. xvi).* Et quae necessitas accipiendi, ubi est habendi potestas? *Alit, omnia quae habet Pater, mea sunt.* Quis accipit quae sua sunt? Aut in gratia dantis est, si accipientis est quod donatur? Fatemur quia accepit, sed iste qui natus est, qui suscepit carnem, qui suscepit infantiam, qui cunabula pertulit, qui suscepit etates, qui laborem sustinuit, qui famem sensit, qui silim passus est, qui * tot injuriarum genera non refugit, qui ascendit crucem, qui subiit mortem, qui intravit sepulcrum: haeretice. huic quod accedit ascribe. At putas quod honorem a Deo dedignatur accipere, qui ab hominibus tantas accepit injurias? Aut existimas quod conferri sibi regnum a patre fastidit, qui ab inimicis poenas, mortemque suscepit? Haeretice, quod est injuriae, quod infantiae, quod aetatis, quod temporis, quod danti, quod accepti, quod minorationis, quod mortis, si intellexeris non esse divinitatis, sed corporis. tu nullam Filio irrogabis injuriam, nullam tu facies in Trinitate distantiam. Sed revertamur ad nos, et quae sunt nostra iam loquamur. *Dabit illi, inquit, Dominus Deus sedem David patris sui, et regnabit in Domo Jacob in aeternum. et regni ejus non erit finis.* Qui in caelo semper consedit Patri, nunc sedem David accepit in terra; qui regnabit sibi semper, modo nobis in ^b domo Jacob regnum sortitus est aeternum. Gaudeamus, fratres, quia qui sibi regnavit regnaturus est nobis: gaudeamus, quia venit regnaturus in terra, ut nos cum illo regnare possimus in caelo. Audi Apostolum: *Sic compatimur, et coregnabimus (II Tim. ii).* Nobis natus est, nobis utique regnum venit donaturus, ipso promittente, cum dicit: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi (Matth. xxv).* Vobis dixit, non mihi. Venit, ut sit nobiscum semper, ut nostris sit semper in oculis, qui

* Ex Latino. Editi, *tota injuriarum genera.*

^b Consonant Patres, qui pro domo Jacob Ecclesiam et fideles innui volunt.

^c Vel de siderum, vel de angelorum militia haec intelligas, utraque semper eadem erit, nec unquam deficiet. Ex Nila.

^d Similia habes apud Theophylactum in II Tim. ii, S. Anathasium, q. 120 de Parab. Script.; Gregorium Nazianz., Orat. 11 in Pentec.; Augustinum, in psalm. lx; Ambrosium Offic. lib. i cap. 10.

nunc tantum nostris habetur in cordibus. Veniet, ut quibus est gloria de regno, sit de familiaritate fiducia. *Et regni ejus non erit finis.* Qui ejus adventum credis, gaude, quia regnum sine fine promisit, ubi est sine successore militia, ubi sunt perpetuae dignitates. Sed quid est quod permansura non ambiunt qui ambiunt transiura? Quid est? Quid est quod caducos honores auro comparant, et nolunt gratis accipere sempiternos? Fratres, hic parantur officia, hic decernuntur loca, hic honores designantur, hic qui non de Evangelii fide acceperit codicillos, ibi aeternarum infulas non habebit dignitatum. Ergo si delectat militia, si volumus semper militare, arripiamus arma Christi, vigilemus, sobriissimus, vincamus diabolum, prosternamus vitia, ut possimus ^d accipere praemia pariter et coronas ab ipso Domino nostro Jesu Christo, qui cum Deo patre regnat nunc et semper, et per omnia saecula saeculorum. Amen.

• SERMO CXLV.

De generatione Christi, et de Joseph Mariam dimittere volente.

Audituri estis hodie, fratres, quemadmodum nobis beatus evangelista generationis Christi retulit sacramentum. *Christi, inquit, generatio sic erat: Cum esset desponsata mater ejus Maria Joseph, antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu sancto; Joseph autem vir ejus cum esset justus, et nollet eam traducere, voluit occulte dimittere eam (Matth. i).* Et quomodo justus, qui conceptum sponsae duxit non discutere? Suspecti non equirit causam pudoris, conjugii famam non vindicat, sed ^f requirit? *Voluit occulte dimittere eam.* Hoc pro magis videtur convenire quam justo; sed humano judicio, non divino. Penes Deum neque pietas sine justitia est, neque sine pietate justitia; caelesti sensu sine bonitate aequitas, sine aequitate bonitas non habetur. Virtutes si separate fuerint, dilabuntur; aequitas sine bonitate aevitia est, et justitia sine pietate crudelitas. Joseph ergo merito justus, quia pius; et pius, quia justus. Denique dum pietatem cogitat, crudelitate caruit: dum causam temperat, judicium custodivit; dum vindictam differt, crimen evasit; dum refugit accusatorem, fugit sententiam. Aestuabat animus sanctae negotii novitate percussus, stabat sponsa praegnavens sed virgo; stabat plena pignore, sed non ~~vaca~~ pudore; stabat de conceptu sollicita, sed de integritate ^d ~~secura~~ ^{secura}: stabat vestita materno munere, sed non honore virginitatis exclusa. Sponsus quid faceret ad ista? Accusaret de crimine? Sed erat ipsa innocentiae testis. Culpam dicaret? Sed erat ipse custos pudoris. ^b Urgeret adulterium? Sed erat ipse virginitatis asser-

* In aliquibus codicibus inscribitur tantum: *De generatione Christi*; reliqua desunt.

^f Alias, *relinquit.*

^g Ut justus, id est patriarum rituum observator retinendam uxorem minime censuit; ut pius, similitere cogitavit; sed sine trepitu forensi et criminis infamia.

^b Nec veritus est Augustinus dicere nil aliud quam adulterium suspicasse. Justinus est in Colloquio cum Tryphone pag. 303 D, edit. Colon. 1666: Quod

tor. Quid faceret ad ista? Cogitat dimittere, quia non poterat vel foris prodere, vel intus quod evenerat continere. Cogitat dimittere, et dicit Deo totum, quia quod homini diceret non habebat. Et nos, fratres, quoties res turbat, fallit species, facit color negotii interna nescire, declinemus iudicium, subtrahamus vindictam, sententiam fugiamus, dicamus Deo totum, ne dum facile innocentum forte gestimus in poenam, ipsi nobis noxiam sententiam proferamus, dicente Domino: *In quo iudicio iudicaveritis, iudicabitur de vobis (Matth. vii)*. Carte si nos tacuerimus, clamabit Deus, respondebit angelus, qui Joseph, ne innocentiam desereret, sic praevenit: *Joseph, inquit, fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam, quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est. Pariet autem filium, et vocabis nomen ejus Jesum; ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum. Joseph fili David*. Videtis, fratres, in persona genus vocari, videtis ^a in uno totam prosapiam nuncupari, videtis in Joseph seriem Davidici stemmatis ^b jam citari. *Joseph fili David*. ^c Vicesima octava generatione natus, quomodo David filius dicitur, nisi quia generis aperitur arcanum, fides promissionis impletur, superna conceptio caelestis partus virginea jam signatur in carne? *Joseph fili David*. Tali voce ad David prolata fuerat promissio Dei Patris: *Juravit David Dominus veritatem, et non frustrabitur eum: de fructu ventris tui ponam super sedem tuam (Psal. cxxxi)*. Quod factum quidem tali gloriatur in cantico: *Dixit Dominus Domino meo, Sede a dextris meis (Psal. cxix)*. De fructu ventris tui, bene fructus ventris tui, bene de utero, quia caelestis hospes, supernus habitator sic in utero descendit hospitium, ut corporis claustra nesciret; sic de habitaculo ventris exiit, ut virginis janua non pateret, et impleretur illud quod cantatur in Cantico Cantico: *Hortus clausus, soror mea sponsa; hortus clausus, fons signatus (Cant. iv)*. *Joseph fili David, noli timere*. Sponsae causas sponsus ne

vero Joseph occulte dimittere, non palam traducere cogitaret, ideo fuit, quod certe adulteram nesciret, sed mere suspicaretur; immo potius fluctuatione et perturbatione animi moveretur.

^a Promissio Dei de Christo nascituro, non Judaeam gentem tantummodo, sed privatam Davidis prosapiam spectabat.

^b Alias, non mutari.

^c Corrupte legebatur *tricesima octava*. Facile enim fuit librariis pro *vicesima* scribere *tricesima*. *Matth. xvii: Omnes generationes ab Abraham usque ad David, generationes quatuordecim; et ab David usque ad transmigrationem Babylonis generationes quatuordecim; et a transmigratione Babylonis usque ad Christum, generationes quatuordecim*. Ergo vicesima octava generatione a David, natus est Christus. MITA.

^d Lege Moysis, Deuteronom. xxi, 20, statuabatur lapidatio in uxores adulterii reas.

^e Sponsa est, quae alicui pacta est uxor: nam quae desponsata erat, uxor habebatur destinatione, ac proinde uxor vocatur Genes. xix, 24; xii, 24, ubi punitur tamquam adulter, qui alterius sponsam corrumpit. Vox autem haec *conjugis* sponsalibus de futuro, usitato hominum sermone, non convenit. Quare inter Virginem ac Josephum matrimonium ratum, non consummatum intercesserat. Vide Duhamel in notis hic; et Augustinum lib. v contra Julian. cap. 12, qui eidem

timeat admonetur; et vere pius animus dum competitur, plus pavescit. *Joseph fili David, noli timere*. Ne cum ne conscientia securus sis, de sacramenti cognitione tuocumbas. *Joseph fili David, noli timere*. Quam vides virtus est ista, non crimen; hic non humanus lapsus est, sed est divinus illapsus; hic praemium est non reatus; hic incrementum caeli est, non corporis detrimentum; hic non est prodicio personae iudicis est secretum; hic palma cognitoris est, non supplicii poena; hic hominis furtum non est, thesaurus est Dei; hic non est mortis causa, sed vitae. Et ideo noli timere quia quae vitam parturit, non meretur ^d occidi. *Joseph fili David, noli timere Mariam conjugem tuam accipere*. Sponsam vocari conjugem legis est hoc divinum: sicut ergo manente virginitate mater est, ita ^e conjugis dicitur pudore permanente. *Joseph fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam, quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est*. Veniant, audiant, qui requirunt quis sit quem Maria genuit, *Quod in ea natum est, de Spiritu sancto est*. Veniant, audiant, qui Graeco turbine ^f Latinam nubilare nisi sunt paritatem, *καθ' ἑσπερον, χριστοτοκος*, ut *θεοτόκος* tollerent, blasphemantes. *Quod in ea natum est, de Spiritu sancto est*. Et quod de Spiritu sancto natum est, spiritus est, quia Deus spiritus est (Joan. iii et iv). Quid ergo requiris quis est qui de Spiritu sancto natus est, cum tibi quia Deus est, Deus ipse respondeat? cum te Joannes increpet, qui dicit: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum, et Verbum Deus caro factum est, et habitavit in nobis, et vidimus gloriam ejus (Joan. i)*. Joannes vidit gloriam, respicit infidelis injuriam. *Quod in ea natum est, de Spiritu sancto est*. Et vidimus gloriam ejus. Cujus ejus? qui natus est de Spiritu sancto, ejus qui *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis. Quod in ea natum est de Spiritu sancto est*. Virgo concepit, sed de Spiritu; virgo ^g parturit, sed eum quem praedixit Isaias: *Ecce virgo in utero accipiet, et pariet*

Juliano suffugium quaerenti, et evangelistam ex vulgi opinione locutum effutienti, dum Mariam Josephi conjugem dixit, arguta hac observatione occurrit: *Hoc potest evangelistam facere potuisse, cum vel sua, vel cujuslibet alterius hominis verba narraret, ut secundum opinionem populi loqueretur. Numquid et angelus loquens unus ad unum, contra conscientiam suam, et ipsius cui loquebatur, secundum opinioem potius quam secundum veritatem fuerat locutus; cui et dixit: Noli timere accipere Mariam in conjugem tuam?*

^f Vixerat Chrysologo coaevus Theoderetus Mopsuestenus secundum cujus pravam doctrinam: *Deus Verbum erat in illo homine quem Virgo peperit κατ' ἀρετήν, secundum dignitatem, κατ' ἀναφορὰν, secundum relationem, κατ' ἐπίγνωσιν, secundum operationem: unde ipsa virgo Maria καθ' ἑσπερον, hominapara, et Χριστοτοκος, Christipara, non Θεοτόκος, Deipara, dici poterat. Verosimilius autem est hic a Chrysologo vellicari haeresim Eutychemis, ut putat Bacchinius in Agnello tom. I. Ex hoc enim eruit vir doctissimus Petrus episcopus Ravennatem diversum esse a Petro nostro, qui recentiori aetate vixit; observavitque Tillemontius tom. V pag. 864, col. 2. Nota in hoc sermone nonnulla legi, quae occurrunt etiam in epistola Chrysologi contra Eutychem.*

^g Alias, concepit.

*filium, et vocabunt nomen ejus Emmanuel, quod interpretatur Nobiscum Deus (Isa. vii, Matth. i). Nobiscum Deus, cum illis homo. Et maledictus homo, qui spem ponit in homine (Jerem. vii). Audiant qui requirunt quis est qui natus est de Maria? Paries filium, inquit angelus, et vocabis nomen ejus Jesum. Quare Jesum? Apostolus dicit: Ut in nomine Jesu omne genu flectatur, caelestium, terrestrium, et infernorum (Phil. ii); et tu quis sit Jesus, dolosus cognitor nunc requiris? Omnis jam lingua confitetur quia Dominus Jesus in gloria est Dei Patris; et tu adhuc inquiris quis est Jesus? Paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum; ipse enim salvum faciet populum suum. Non alterius salvum faciet. Unde? A peccatis eorum. Esse Deum, qui peccata donat, si Christianis non credis, crede infidelissime vel Judaeis dicentibus: Cum sis homo, facis te ipsum Deum (Joan. x). Quis potest peccata dimittere, nisi solus Deus (Marc. ii)? Illi eum negabant Deum, qui eum peccata dimittere non credebant; tu ab eo peccata dimitte credis, et Deum dubitas confiteri? Verbum caro factum est, * ut hominis caro promoveretur in gloriam Dei, non ut Deus in carnis verteretur injuriam, sicut dicit Apostolus: Qui se jungit Domino, unus spiritus est (II Cor. vi). Et quomodo non quando se jungit Deus homini, unus est Deus? ^b Humanæ leges intra triginta annos litigiosas omnes interimunt quæstiones, et Christus ^c circa quingentos annos natiuitatis suæ causas præstat, ortus sui lites patitur, status sui sustinet quæstiones? Hæretice, desine judicare judicem tuum, et adora in cælis Deum, quem Deum magus adoravit in terris (Matth. ii).*

¶ SERMO CXLVI.

De eadem, ac Joseph sponso, et sponsa matre.

Quoties transcurtis anni metis dies Dominicæ Natiuitatis adventat, et virginei partus fulgor toto orbe diffunditur flammeo corusco, ^a voluntatis, non pavoris est quod tacemus. Quæ mens in ipso ortu divini regis obicere se præsumat? Solis radii cum erumpunt, visus hebetatur humanus; radiante Deo, quomodo non totus animorum sauciat aspectus? Reparatis ergo sensibus novi luminis post stuporem, tempus est quo jam nos visa Christi generatione per carnem ipsius etiam divinitatis contemplemur arcana. *Christi, inquit evangelista; generatio sic erat (Matth. i). Fratres, si volumus intelligere quæ dicuntur, divina*

^a Ms. Cæsen., et Vallicel., ut homo carne promoveretur.

^b Legem tangit a Valentiniano datam Arturo et Protogene cons. xv kalend. Julii, de triginta annorum prescriptione, c. de Præscript.

^c Ex his nonnulli eruerant ætatem Chrysologi, sed perperam. Vide Mitam in responsionibus ad opposita de Vita Chrysologi. Antiquos parum diligentiam in annis computandis impedisse fatentur omnes. Præcipue P. Ceiller, *Histoire générale des auteurs ecclésiastiques*, tom. IV pag. 13. Quin hic ipse sermo supputationis hujus errorem evincit. Ejusdem enim styli est quo scripta fuit epistola ad Eutychem, dubio procul data an. 449. Ni velimus dicere 50 jam ab ea transactis annis, adhuc Chrysologum in habendis ad populum concionibus exerceri.

A verba modis non pensemus humanis; seponendus est humanus sensus ubi totum quod dicitur est divinum. Sic Christus quod nascitur non est consuetudo, sed signum; non est natura, sed virtus; non ordo est, sed potestas; et est cœleste miraculum, ratio non humana. Hic mundana scientia quid capiet? hic carnis intelligentia quid requiret? *Christi, inquit, generatio sic erat.* Non dixit, Sic facta est, sed Sic erat, quia Christi generatio erat apud Patrem, quando generabatur ex matre. Quod erat, semper erat; quod factum est, hoc reddebatur: erat Deus, reddebatur homo; ex utero nos suscepit ille, qui nos plasmaverat ^f ex luto. *Cum desponsata esset mater ejus Maria.* Suffecerat dixisse, cum desponsata esset Maria. Quid sibi vult sponsa mater? si mater, non sponsa; si sponsa, non adhuc mater. *Cum desponsata esset Maria mater ejus.* Virginitate sponsa, fecunditate mater; mater viri nescia, partus conscia. Aut quomodo non ante conceptum mater quæ post partum virgo mater? Aut genitrix quando non, quæ sæculorum generavit auctorem, principum dedit rebus? ^g Natura virgo mater semper, sic semper noverca corruptio. Est ergo muneris virginalis ut regeneret per Deum virgo quod per Deum virgo generavit: Deus et integritas est cœleste consortium, virginitas juncta Christo copula est perfecta virtutis. Quod Virgo concipit, est honor Spiritus, non onus est carnis; quod parturit Virgo, secretum est Dei, non est ministerium conjugale; quod nascitur Christus, diviniæ majestatis est, non est imbecillitatis humanæ: est gloria deitatis tota, ubi nulla carnis sentitur injuria. *Cum esset desponsata mater ejus Maria Joseph, antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu sancto.* Quid est quod ad sponsam, et non ad liberam cœlestis innocentie destinatur arcanum? Quid est quod sic zelo sponsi, sponsæ periculum comparatur? Quid est quod virtus tanta pulatur crimen, salus certa discrimen? Quid est, quod inter innocentes taliter laborat pudor, verecundia succumbit, fatigatur castitas, sauciatur fides, exstat accusatio, urget causa, facultas tota excusatione aufertur? Quis excusat sponsam quam conceptus accusat? Aut quid proficiet defensor externus, quando facti testis internus assistit? Quid tenemus, fratres? Non apices, non litteræ, non syllabæ, non verbum, non nomina, non personæ in Evangelio divinis vacua sunt figuris. Sponsa quæri-

D ^d Alias titulum præfert *De eadem*. Cætera desiderantur.

^e Alias, *pavoris, non voluntatis est, quod tacuimus*. Verba hæc juxta mentem Tillemontii, tom. V pag. 187, innuere videntur Chrysologum in die Natiuitatis Domini a concionibus abstinuisse.

^f Alias, *ex limo*.

^g Ms. Cæsen., *Natura virgo vitata, finem attulit naturæ: sicut rerum natura virgo mater, sic rerum semper noverca corruptio*. Hoc est, cum natura quæ virgo a Deo creata fuerat, ob peccatum protoplasti vitata remansit, finem attulit ipsi naturæ virgini, quæ ulterius parere nequivit virgo, sed corrupta ut dicat plurimus generationem unius, alterius esse corruptionem; qua de re natura non amplius dicitur mater, sed appellatur noverca. MITA.

tur, ut jam tunc Ecclesia Christi sponsa signetur, juxta illud Osee prophetæ: *Sponsabo te mihi in justitia et judicio, et in misericordia et miserationibus et desponsabo te mihi in fide* (Osee II). Hinc Joannes ait: *Qui habet sponsam, sponsus est* (Joan. III). Et B. Paulus: *Sponsavi vos uni viro virginem castam exhibere Christo* (II Cor. XI). Vere sponsa, quæ virginali partu novam Christi regignit infantiam. Procurator Joseph sponsus, ut iste in illo Joseph Christi figuram impleat passionis; Joseph prophetalibus somniis incurrit zelum, Christus propheticis visionibus suscepit invidiam; Joseph missus in lacum mortis, vivus emergit a lacu, Christus mortis sepulcro datus, vivus remeant a sepulcro. Joseph venundatus est, pretio taxatus est Christus, Joseph transducitur in Ægyptum, ad Ægyptum fugatur Christus; Joseph esurientibus populis panem copiose ministrat, Christus cæli pane manentes orbe toto exsaturat nationes. Sic lucet cur Joseph iste cælestis sponsi typum prætulerit, portaverit imaginem, ambulaverit in figuram. Maria mater vocatur, et quando non Maria mater? *Congregationes, inquit, aquarum appellavit Maria* (Gen. I). Nonne hæc exeuntem populum de Ægypto concepit uno utero et emergeret cælestis in novam creaturam renata progenies juxta illud apostoli: *Patres nostri omnes sub nube fuerunt, et omnes mare transierunt, et omnes in Moyse baptizati sunt in nube et in mari* (I Cor. X). Et ut semper Maria humanæ prævia sit salutis, populum quem unda generatrix emisit in lucem, ipsa jure præcessit in cantico. *Maria, inquit, soror Aaron sumens tympanum in manu sua, dixit: Cantemus Domino, gloriose enim honorificatus est* (Exod. XV). Nomen hoc ^a prophetiæ germanum est, hoc renascentibus salutare, hoc virginitati insigne, hoc pudicitiae decus, hoc indicium castitatis, hoc Dei sacrificium, hoc hospitalitatis virtus, hoc collegium sanctitatis; merito ergo matris Christi nomen est hoc maternum. Diximus quare mater sponsa, quare Joseph sponsus, quare Mariæ maternum nomen, ut totum circa ortum Christi fuisse mysticum panderemus: nunc quare sponsa quesita sit ad partum Christi, aliis prodamus ex causis. Prædixerat Isaias et virginem parere Deum cæli (Isai. VII), regem terræ, orbis Dominum, reparatorem mundi, mortificatorem mortis, redditorem vitæ, perpetuitatis auctorem; hoc quam esset mundanis triste, terribile regibus, pavendum Judæis, ipse Dominicæ D

^a Maria Aaronis soror, prophetiæ dono claruit

A Christo tanta feritas quid fecisset? Hinc est quod providetur sponsus, providetur maritalis species, ut cedet miraculum, ut tegat signum, ut velet Virginis partum, ut crimini non det locum, ut furentis insidias sic eludat. Christus quamvis morti deditus, in utero si fuisset extinctus, mors præceps quod nostræ saluti venerat, abstulisset. Et quia locus iste multa nobis conferre poterit si dicatur, prælibasse nos hodie, fratres, Dominicum sufficiat sacramentum.

SERMO CXLVII.

De Incarnationis sacramento.

Dominum Christum, fratres, quæ res fecerit terreni corporis inire commercium, intrare humanæ carnis angustias, habitare virginalis uteri mansionem quia ante hac audire cœpimus, hodie plenius audiamus. Vos mihi vita, vos mihi salus, vos mihi gloria: et ideo non patior nescire vos ^b quod Deus mihi dederit scire. Deum scivit evangelista cum dicit: *Deum nemo vidit unquam* (Joan. I). Ergo Deum quem sciebat, agnoscebat, sentiebat: quia videre non poterat creatura, ferebatur servitute dura, triste exhibebat obsequium pro invisibili majestate; obsederat pavor omnia; timor solverat universa; cuncta concusserat terror; in cælo divinus splendor prostraverat angelos; in terra tonitrua et fulmina corda mortalium quassabant. Sic minus pavor amorem dominantis exclusit; angelos fugavit ad terras; homines traxit ad idola; mundum vanis erroribus occupavit: fecit omnes Creatorem fugere, colere creaturas. Amare non potest, qui satis timet: hinc est quod mundus perire maluit quam timere; pavore mors ipsa levior, Denique Cain ubi parricidali cœpit terrore vexari, mortem petit, requiem credit si periret (Gen. IV). Et quid dicam Cain? Elias ille ubi sensit toto se timore aspergi, repelebat quam fugerat mortem, melius existimans morti succumbere quam timori (III Reg. XIX). Petrus quoque Dominicæ virtutis timore turbatus, Christum ut a se discederet, supplicabat: *Discede, inquit, a me, quia homo peccator sum* (Luc. V). Hoc dicebat, quia quidquid erat amoris et fidei, pondus pavoris extinxerat; sic timor nisi amore fuerit temperatus, quamvis devotam servitute efficit contumacem. Videns ergo Deus mundum labefactari timore, continuo agit ut cum amore revocet, invitet gratia, charitate teneat, et constringat affectu. Hinc est quod inveteratam malis terram abluit ulciscente diluvio, et Noe novi sæculi vocat parentem, blando sermone compellat, dat familiarem fiduciam, pie de præsentibus instruit, consolatur per gratiam de futuris; et jam non jussis, sed participato labore una in arca claudit totius sæculi partum, ut societatis amor, timorem servitutis auferret, et servaretur amore communi quod fuerat communi labore salvatum (Gen. VII). Hinc est quod Abraham vocat de gentibus, auget nomine, patrem fidei facit, comitatur via, inter externos servat, ditat rebus, honorat triumphis, pro-

^b Ms. Cæsen. quod, mihi Deus scire donaverit.

missis oppignorât, eripit injuriis, hospitalitate blanditur, mirificat germine desperato; ut tot repletus bonis, tanta divinæ illectus dulcedine charitatis, Deum diligere disceret, non timere; amando colere, non pavendo (*Gen. xii*). Hinc est quod Jacob fugientem solatur in somnis, redeuntem pro certamine provocat, luctatoris constringit amplexu; ut amaret patrem certaminis, non timeret (*Gen. xxviii*). Hinc est quod Moysen patria voce vocat, paterna alloquitur charitate, ut sit plebis suæ liberator invitat (*Exod. iii*). Et quid plura? Deum facit, dedit eum in Deum Pharaonis; Deum facit, munit signis, armat virtutibus, jussis bella expugnat, militem ipso verbo vincere tribuit, præceptis triumphare concedit atque per omnes virtutum coronas ad amicitiam suam promovet, coelestis regni præstat esse participem, et ut ipse sit legislator indulget, totum tamen ut amaret accepit: denique tantum esset Dei amore succensus, ut ipse ardentem diligeret, et alios ut diligerent sic moneret: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, et ex tota virtute tua* (*Deut. vi*). Quidquid est cordis, quidquid mentis, quidquid virtutis humanæ, ita Dei amore voluit possideri, ut hominis mundanus non haberet quid violaret affectus. Sed per hæc quæ memoravimus, ubi humana corda flamma divinæ charitatis accendit, et humanis sensibus amoris Dei tota se fundit ebrietas, saucia mente ceperunt Deum carnalibus velle oculis intueri. Deum quem mundus non capit, angustus quomodo capere poterat humanus aspectus? Quid erit quid debeat, quid possit, non respicit jus amoris. Amor ignorat iudicium, ratione caret, modum nescit. Amor non accipit de impossibilitate solatium, non recipit de difficultate remedium. Amor nisi ad desiderata pervaserit, necat amantem; et ideo vadit quo ducitur, non quo debeat. Amor parit desiderium, gliscit ardore, ardor ad inconcessa pertendit. Et quid plura? Amor quod amat non potest non videre: hinc est quod omnes sancti omnia quæ meruerant parva duxerunt, si Dominum non viderent. Et revera, fratres, quomodo pro beneficiis reddat obsequium, si beneficiorum non videat largitorem? Aut quomodo credit a Deo se amari, cujus non meretur aspectum? Hinc est quod amor qui cupit videre Deum, et si non habet iudicium, habet tamen studium pietatis. Hinc est quod Moyses audeat dicere: *Si invenigratiam coram te, ostende mihi faciem tuam* (*Exod. xxxiii*). Hinc est quod alius dicit: *Ostende faciem tuam* (*Psal. lxxix*). Denique et ipsi gentiles ob hoc simulacra finxerunt, ut in ipsis erroribus oculis cernerent quod colebant. Sciens ergo Deus visendi se desiderio cruciari, lassarique mortales, unde se visibilem faceret hoc elegit, quod esset et terrenis magnum, et non minimum supernis. Nam quod in terra a Deo sibi simile factum

A est, in cælo non poterat honorificum non haberi? *Faciamus*, inquit, *hominem ad imaginem, et similitudinem nostram* (*Gen. i*). Perfecta devotio hoc debet imagini, quod debet et regi. Si de cælo sumpsisset angelum, nihilominus invisibilis haberetur: si de terra minus homine, et divinitatis esset injuria, et deiecisset hominem, non levasset. Nemo ergo, charissimi, Dei credat injuriam, si Deus ad homines per hominem venit, et assumpsit ex nobis, ut videretur a nobis qui vivit et regnat Deus nunc, et ^a per omnia sæcula sæculorum. Amen.

SERMO CXLVIII.

De eodem

Hodie, fratres, hesternum debemus redhibere sermonem, hodie Dominicæ nativitatis lætitiâ debemus iterare: quando concipit Virgo, virgo parit, manet virgo, non est consuetudo, sed signum; non est ratio, sed ^b virtus; auctor est, non natura; non est commune, sed solum; divinum est, non humanum. Cesset ergo inanis philosophiæ labor, nasci Christum non fuit necessitas, sed potestas; fuit honor, injuria non fuit; sacramentum pietatis fuit, deitatis non fuit detrimentum; fuit reparatio salutis humanæ, immunitio substantiæ non fuit hoc divinæ. Qui non nascendo ex intacto limo fecit hominem, nascendo ipse hominem de corpore fecit intacto; manus quæ in nostrum plasma lutum dignanter assumpsit, ad reparationem nostram dignanter assumpsit et carnem. Ergo quod Creator in creatura sua, quod Deus invenitur in carne, creature honor est, non est Creatoris injuria. Sed hoc contumeliam credit, qui credit lutum pretiosius esse quam carnem. Fortasse pœnitet de lutii injuria in honorem carnis, in hominis gloriam se mutatum? Homo, quare tibi tam vilis es, qui tam pretiosus es Deo? Quare sic honoratus a Deo te ipsum taliter inhonoras? Quare quæris unde factus sis, et ad quid factus sis non requiris? Nonne tota ista quam vides tibi facta est mundi domus? Tibi infusa lux circumfusas removet tenebras, tibi est temperata nox tibi dimensus est dies: tibi cælum, solis, lunæ stellarum vario fulgore radiatum est; tibi terra floribus nemoribus, fructibus est depicta; tibi creata est in aere, campis, in aqua speciosa continens mirabilis animantium multitudo, ne gaudium novi sæculi tristis solitudo confunderet. Hinc est quod fecit te esse de terra, ut esses tu dominus terrenorum, et esses ipsis in ipsius substantiæ communionem communis: nec tamen te terrenum terrestribus sic æquavit, ut non etiam coelestibus animatum te cœlitus exæquaret: et ut esset tibi cum Deo ratio communis, corpus commune cum jumentis, dedit tibi animam de cælo, dedit tibi corpus de terra, ut in te nexa cœli terræque concordia servaretur. Adhuc tamen quid adjiciat ad honorem tuum tuus Creator excogitat: in te imagi-

^a Hac formula absolvere conciones solemne fuisse Patribus, testatur Ferrarius de Concion. lib. 1, cap. 32, pag. 153, ubi et ipsum laudat Chrysologum.

^b Nil usitatus apud veteres quam virtutis nomine divinitatem, et maxime Christi, enuntiare. Sola testi-

monia quæ Theodoretus colligit ad calcem dialogi 3 contra Theopaschitas abunde faciunt. Addam illud Ambrosii lib. 11 de Fide cap. 7 num. 56: *Christus ut homo turbatur, non turbatur ejus virtus, non turbatur ejus divinitas.*

nem suam ponit (*Gen. 1*), ut terris invisibilem conditorem visibilis imago presentem poneret, et in terrenis dedit tibi vices suas, ut non ^a fraudaretur Domini vicario mundi tam larga possessio. Et si ista ita sunt, quare modo putatur injuria, quando Deus quod per se fecit in te, in se clementer excepit, et in homine se vere videri voluit, in quo ante imaginario voluit se videri; deditque ut ^b proprietas esset ipse, qui ante ut similitudo esset acceperat? Concepit virgo, virgo peperit, non te conceptus turbat, partus te non confundat auditus, quando virginitas quidquid est humani pudoris excusat. Aut que ibi veracundiam læsio, ubi in te deitas cum amica sibi semper integritate consortium; ubi est interpretis angelus, fides pronuba, desponsatio castitas, donatio virtus, iudex conscientia, causa Deus, conceptus integritas, virginitas partus, Virgo mater? Nemo ergo iudicet humano modo quod divino geritur sacramento, nemo ^c mysterium cœlestis discutiat ratione terrena, nemo ex usu tractet novitatis arcanum, nemo quod singulare est metiatur exemplo, nemo contumeliam de pietate componat, nemo periculum subeat de salute. Certe qui scire desiderat altiora, recurrat ad legem, per legem legis scientiam quærat, auctoris factum auctoritate cognoscat auctoris. Lex refert (*Gen. 1*) quod Deus hominem propriam creavit ad vitam, quod homini terram jussit proferre fructus spontanea servitute; quod bestias, pecudes, armenta, humanæ jussit potestati subjacere, non arti, ut homo laboris nescius, doloris ignarus, beatus delicias possideret. Sed omnia hæc ne haberet homo, angelus, qui inter primos habebatur, invidit, maluitque in diabolum commutari, ne hominem plenum gloria ^d sic videret. Denique hoc livore succensus aggreditur dolis feminam, virginemque ut velutum degustaret pomum inducit: inducta virgo inducit virginem mox maritum, ac dejecit vitæ statum, mortis cibum, peccati pabulum, dum ministrat, et ipsa fit totius materia ruinæ, quæ facta fuerat ad solatium singulare. Hinc peccatum primum, hinc origo mortis, hinc labor, hinc dolor, hinc gemitus, hinc amara ^e propagata est nostræ conditio servitutis. Namque homo ante dominus omnium, in omnium dejectus est servitute, et timet omnes qui timebatur ab omnibus; et vix arte valet, qui potestate regnabat. Hinc est, fratres, hinc est, quod Christi talis est ordo nascentis: ad virginem diabolus venerat, venit angelus ad Mariam; ut quod malus dejecerat angelus, bonus angelus allevaret. Perfidiam suavit ille, hic fidem: suavori credidit illa, ista credit auctori. Nascitur Christus, ut nascendo corruptam

^a Mita, mendose, fundaretur.

^b Homo prius tantum erat similitudo Dei; nunc etiam proprietatis dicitur, postquam humanitas accepta est a Verbo. MITA.

^c Hujus vocis significationem examinandam suscipit Casaubonus Exercit. 16 pag. 842, eamque a claudendo dictam putat. Universam autem Christi, et de Christo doctrinam appellant *mysterium*. Et I Cor. iv, 1, apostoli vocantur *dispensatores mysteriorum Dei*. A paganis vocem hanc effluxisse si quis contendat, non

redintegret naturam; infantiam suscepit ille, patitur nutrimenta, percurrit ætates, ut unam perfectam, manentem, quam ipse fecerat, instauraret ætatem: portat hominem, ne jam cadere homo possit; quem terrenum fecerat, fecit esse cœlestem; animatum humano spiritu, spiritum vivificat in divinum; et sic eum totum tollit in Deum, ut in eo quod peccati, quod mortis, quod laboris, quod doloris, quod terræ est, nil relinquat, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre vivit, et regnat in unitate Spiritus sancti Deus, nunc, et semper, et per immortalia sæcula sæculorum. Amen.

† SERMO CXLIX.

De Nativitate Christi et pace Christianorum.

In adventu Domini et Salvatoris nostri, atque in presentia ejus corporali angeli ducentes choros cœlestes, evangelizabant pastoribus, dicentes: *Annuntio vobis gaudium magnum, quod erit omni populo* (*Luc. 11*). Ab ipsis ergo sanctis angelis etiam nos mutuati vocem, annuntiamus vobis gaudium magnum. Hodie enim Ecclesia in pace est, et hæretici in ira; hodie Ecclesie navis in portu est, et hæreticorum furor jactatur in fluctibus; hodie, fratres, pastores Ecclesie in securitate, et hæretici in perturbatione sunt; hodie oves Domini in tuto, et lupi insanunt; hodie vinea Domini in abundantia, et operarii iniquitatis in indigentia; hodie populus Christi, charissimi, exaltatus est, et inimici veritatis humiliati sunt; hodie, dilectissimi, Christus in lætitia, et diabolus in luctu; hodie angeli in exultatione, et dæmones in confusione. Et quid plura dicere? Hodie Christus qui est rex pacis, cum sua pace procedens fugavit omne dissidium, dissensiones depulit, discordiam perturbavit, et sicut cœli splendor solis, ita Ecclesiam fulgore pacis illuminat. *Quia natus est vobis hodie*, ait, *Salvator mundi*. O quam desiderabile nomen pacis, quam religionis Christiane stabile fundamentum, et altaris Dominici cœlestis ornatu! Et quid dignum possumus de pace proloqui? Pax nomen est ipsius Christi, sicut et Apostolus dicit: *Quia Christus est pax nostra, qui fecit utraque unum* (*Ephes. 1*): quæ non sententiis, neque fide, sed invidia diaboli dissidebant. Verum sicut procedente rege, et plateæ mundantur, et omnis civitas diversis floribus et ornatibus coronatur, ut nihil sit, quod minus dignum vultui regis appareat; ita et nunc, procedente Christo rege pacis, omne quod triste est auferatur a medio; et illucente veritate, fugetur mendacium, fugiat discordia, resplendet concordia. Et sicut frequenter fieri videmus, ubi regum, vel fratrum tabulæ depinguntur, ut inter utrosque

renuam. Nonnulla enim eorum sacra vocabantur *mysteria*, vel *sacra opertanea*.

^d Alias, quam hominem sic videre.

^e Editiones correximus ex ms. Cæsen., in quibus deest, *propagata est*.

^f Huic sermoni in nonnullis editionibus titulus est: *De Nativitate Domini sermo: quem quidam D. Severiani Gabalensis putant, sed falso*. Consule annotata in præfatione.

unanimitatis declarentur insignia, artifex pictor femineo habitu post tergum utriusque a concordiam statuit, quæ brachiis suis utrumque complectens indicet, quod hi qui videntur corporibus separati, sententiis et voluntate conveniant; ita nunc pax Domini media assistens, et utrumque nostrum gremio palpante connectens, discreta corpora in unum convenire animum ulnis jungentibus docet, in quo sine dubio completur sermo propheticus, qui ait: *Et erit consilium pacificum inter utrosque* (Zach. vi). Et hesternis quidem b pater noster communis Evangelico pacis sermone præfatus est, hodie vero nos verbo pacis expromimus; ipse nos hesternis resupinis manibus in verbo pacis excepit, et nos hodie dilatato pectore ulnisque patentibus ad eum cum muneribus pacis occurrimus. Jam bella destructa sunt. Omnia pulchritudo pacis obtinuit, nunc in luctu est diabolus, et in lamentatione omnis dæmonum turba; nunc in cœlestibus lætitia, et in angelis exsultatio, quibus specialius familiaris est pax: hanc enim etiam cœlestes admirantur virtutes, apud quas fons ejus habetur perennis: ex quo etiam terreni, guttis quibusdam exinde distillantibus, irrorantur. Et ideo etiam si in terris pax laudatur a sanctis, laudis ejus splendor redundat in cœlum: laudant eam cœlestes angeli, et dicunt: *Gloria in altissimis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis*. Videtis, fratres, quomodo cœlestes omnes, et terrestres invicem sibi munera pacis mittunt, cœlestes angeli pacem terris annuntiant, sancti in terris Christum, qui est pax nostra, collaudant in cœlestibus positum, et mysticis choris conclamant: *Hosanna in excelsis*. Dicamus ergo et nos cum angelis: *Gloria in altissimis Deo*, qui humiliavit diabolus, et exaltavit Christum suum; gloria in altissimis Deo, qui discordiam fugavit, et pacem statuit. Videte, fratres, vocem angelicam exsultantem. *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax*. Dico enim vobis artem diaboli, cujus neque vos ignoratis astutias. Vidit Satanas firmitatem fidei stabilitatemque, vidit eam pietate dogmatum septam, vidit eam operum bonorum fructibus abundantem; et ideo pro omnibus ad insaniam venit, et rabie furoris exarsit, ut inscinderet concordiam, ut convelleret charitatem, ut dirumperet pacem, sed pax semper sit nobiscum.

SERMO CL.

De fuga Christi in Ægyptum.

Si conceptum Virginis, Virginis partum sermo non aperit, sensus non recipit, non capit mens humana, Deum fugisse ut hominem quis loquatur? Apparuit, inquit, Angelus Domini in somnis Joseph, dicens: *Accipe puerum et matrem ejus, et fuge in Ægyptum* (Matth. ii). Si pietatis esse diximus, quod

a Hæc apparent in nummo Juliæ Paulæ, et in veterum monumentis.

b Chrysostomus scilicet, qui pridie quam Severianus de pace sermonem habuerat et ipse.

c Male vulneratum in editis locum ex mss. Cæsæn. et olim Urbinat, sanavit Mita.

natus est Christus, Christus quod fugisse legitur, quid dicemus? Forte sicut natum diximus, ut repararet naturam, dicamus quod ut fugaces revocaret aufugit. Et revera si, ut revocet errantem ovem, in montibus ipse errat, quomodo ipse non fugit fugientes populos ut reducat? *Accipe puerum et matrem ejus, et fuge in Ægyptum*. Quid est quod sic cœlestis causa tractatur, ut sensus c confundatur humanus, lassetur animus, laboret intelligentia, hebetetur auditus, fides nutet, spes titubet, credulitas ipsa succumbat? *Accipe puerum et matrem ejus, et fuge in Ægyptum*. Persequente homine, Deus fugit; sæviante terra, cœlum trepidat; et volitante pulvere, pavore turbantur angeli, et pavor patris filio fugiente monstratur. *Accipe puerum et matrem ejus, et fuge in Ægyptum*. David persequente Saul, ad Judæam confugit, recepit vicinia (I Reg. xxi et xxii); domus unius viduæ Eliæ sufficit ad latebras (I Reg. xvii). Christo fugiente locus deest, provincia deficit, non subvenit patria. Dum migrat, non vicinæ gentes, non fluitimæ sufficiunt regiones: sed Ægypti tristem locum, extorrem habitum, lingua, moribus barbarum d procurat exsilium. *Accipe puerum et matrem ejus, et fuge in Ægyptum*. Si rerum refugium fugit, auxilium latescit omnium; si formidat fortitudo cunctorum, si se universorum defensio non defensat, quare humana notatur fuga, arguitur trepidatio, formido culpatur? Quare vocatur in crimen Petrus qui negat, Joannes qui expavescit et fugit, discipuli omnes, quia deserunt per pavorem (Matth. xxvi, Marc. xiv)? Et ista, fratres, esto facta sint, quare litteris mandantur, quare referuntur in libris, quare recitantur sæculis, quare quotidianis lectionibus innotescunt, quare omnes panduntur in gentes? Numquid ut divinum timorem lingua, locus, ætas, tempus, universa cognoscant? Sicut enim cum virtutes leguntur, animos erigunt ad profectum, ita deponunt animos cum recitantur infirma. Quid sibi vult ergo evangelista, quod hæc scribit ad memoriam sempiternam? Devoti militis est regis sui tacere fugam, referre constantiam, virtutes loqui, timores silere, aperire fortia, infirma reticere, adversa delere, prædicare victorias, quo et hostium frangere ausus possit, et sociorum excitare virtutem. Evangelista igitur referendo talia, videtur excitasse hæreticorum latratus, defensionem fidelibus sustulisse. *Tolle, ait, puerum et matrem ejus, et fuge in Ægyptum*.

D Mandatur fuga, non profectio; imponitur necessitas, non voluntas: incidit angelus latentem peregrinationem, non liberum comitatum; ut via, quæ est per se molesta, semper esset molestior per timorem. Ergo ob quam causam hæc nobis scripta sint, jam tempus est ut quæramus. *Tolle puerum et matrem ejus, et fuge in Ægyptum*. Bellicosus quod in bello

d Ms. Cæsænæ, sed Ægypti triste loco, extorre habitu, lingua ignotum, moribus barbarum procuratur exsilium.

e Ita emendat Latinius: Editi et mss., procuratur.

fugit artis est, non timoris; Deus quando fugit hominem, sacramenti est, non pavoris: potens quando se subducit infirmo, insequentem non pavet, sed foris producit; vult enim in aperto vincere, qui publicam referre cupit ex hoste victoriam; occultum se non patitur inire conflictum, qui mandare suum sæculis vult triumphum. Secreta victoria, virtusque latens exemplum posteris non relinquunt. Hinc est, quod Christus fugit, ut cedat tempori, non Herodi: neque enim mortem fugit, qui venerat de hoste reportare victoriam; neque humanas insidias expavescit, qui totas venerat diabolicæ fraudis aperire versutias; neque tunc timuit, quando infans, et secundum hominem timere nescivit, et secundum Deum potuit non timere. Christus, fratres, si mactatus in illo grege lactentium tunc fuisset, mors ei casus fuerat, non voluntas; non virtus fuerat, sed infirmitas; necessitas fuerat, non potestas; et innocentiae fuisset præmium, majestatis gloria non fuisset. Certe ubi esset, quod a Deo dictum est: *Non coques agnum in lacte matris suæ (Exod. xiii et xxxiv)? Futurum est, inquit, ut Herodes quærat puerum.* Herodes quærebat, sed quærebat diabolus per Herodem, qui videbat sibi magos, quos habebat in erroribus suis principes, aufugisse. Christus si vincit pannis, si sub matris uberibus occupatus, si tacens lingua, si latens opere, si gressu nullus, diaboli signiferos, hoc est magos in duces fidelissimos commutavit, perfectæ ætatis Christus quid posset facere diabolus jam videbat: et ideomovebat Judæos, instigabat Herodem, ut Christi suspectam sibi præveniret infantiam, ut futura virtutis ejus anticiparet insignia, ut peremptorium sibi nobis^b victoriosissimum vexillum crucis callidus machinator auferrer. Sentiebat diabolus, sentiebat quod Christus doctrinis, virtutibus, vitam mox repararet, et mundum totum, qui adhuc vagiens, ipsum quod erat mundani verticis, occuparet, juxta illud prophetæ: *Priusquam sciat puer vocare patrem aut matrem, accipiet et virtutem Damasci, et Spolia Samariæ (Isai. viii).* Et ut, ipsis probantibus Judæis, cum dicunt: *Videtur, quia nihil proficimus, ecce mundus totus post ipsum vadit (Joan. xii).* Christus se in carne venturum, ascensurum per elatum gradus, annuntiatum gloriam celestis regni, prædicaturum fidei doctrinam, et imperio verbi solo fugaturum dæmones, daturum cæcis visum, claudis

^a In erroribus scilicet, in quibus astronomicis observationibus dediti, ut plurimum, inducuntur. Ex quibus et ex sequentibus satis patet tradidisse Chrysologum, magos fuisse ariolos, et vanarum stellarum apparitionum studiosos, quos infra vocat *diaboli signiferos*. At nullus jam dubitat, magos hos fuisse sapientes, philosophos, et sideralis scientiæ peritos. Chrysologus fortasse nudæ vocis significationi adhæsit. Nam, ut ait Hesychius, magum appellabant *seductorem, incantatorem*; et Suidas: *Veneficos vocarunt magos*. Chrysologo propior Balsamon, ad can. 36 Laodicen. pag. 842: *Magi sunt, qui ad Satanam accedunt*. Non autem defuere ex Patribus qui cum Nostro male de evangelicis magis sensere. Hilarius, Comment. in Matth. cap. 1, num. 5, pag. 672, tom. I edit. Veron. vocat eos *homines professionis longe a*

^A *cursum, mutis verbum, auditum surdis, peccatoribus remissionem, mortuis vitam, per legem promiserat, et per prophetas. Unde hæc Christus impleturus vir, infans mortem distulit, non fugit. Denique fugam ejus non de periculi metu, sed de prophetiæ venisse mysterio evangelista asserit, sic dicendo: Accipe puerum et matrem ejus, et fuge in Ægyptum. Et post: Ut impleretur quod dictum est a Domino per prophetam dicentem: Ex Ægypto vocavi filium meum (Osee xi). Christus ergo fugit, ut staret legis veritas, prophetiæ fides, Psalmistæ testimonium, dicente ipso Domino: *Necessè erat impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi, et prophetis, et psalmis de me (Luc. xxiv).* Christus fugit, nobis, non sibi; Christus fugit, ut dispensanda temporibus sacramenta servaret. Christus fugit, ut futuris virtutibus subveniret, et perfidis materiam tolleretur excusandi, et credituris fidei fiduciam largiretur, quia in persecutione melius est fugere, quam negare. Denique Petrus, quia fugere noluit, abnegavit (Marc. xiv); Joannes ne abnegaret, aufugit.*

SERMO CLI.

De eadem.

Hodierna lectio novit corda, concussit viscera, stupescit auditum. *Eccè, inquit, angelus Domini apparuit Joseph in somnis, dicens: Surge, accipe puerum, et matrem ejus, et fuge in Ægyptum (Matth. ii).* Cui nascenti virginitas non resistit, non obviat ratio, non contradicit natura, quæ potestas, quæ vis, quod discrimen prævalet, ut compellatur ad fugam? *Accipe puerum et matrem ejus, et fuge in Ægyptum.* Reverentius diceret, *Vade in Ægyptum, ut esset profectio, non fuga; voluntas, non necessitas; judicium, non metus; humanum saltem, si non divinum: at nunc mandatur fuga, mandatur cœlitus, mandatur per angelum, ut videatur cœlum timor ante tenuisse quam terram. Accipe puerum et matrem ejus, et fuge in Ægyptum.* In Ægyptum fuge a tuis ad extraneos, ad sacrilegos a sanctis; a templo tuo ad dæmonum fana, ad idolorum patriam a regione sanctorum. Sic Judææ non sufficit latitudo, sic angustatur sæculi diffusa possessio, non capit secretum templi. Sacerdotum turba non suscipit, non abscondit numerositas investigabilis cognatorum, ut ad deitatis latebras profana Ægyptus conducatur: sic res urget, si non vacat intueri verecundiam virginis, laborem matris, sexus

^D *scientia divinæ cognitionis averse; Ignatius, Epist. ad Ephes.; Justinus, dialog. cum Tryphone; Orig. lib. 1 contra Celsum; Ambrosius, lib. 11 in Luc. num. 47 et 48; Hieronymus, in Isai. xix, 47, qui tandem palinodiam recinere videtur in Daniel. xi.*

^b Alias, *saluberrimum.*

^c Ms. Cæsen., *evacuaret.*

^d Alias, *veniam.*

^e Alias, *robustiori ætate.*

^f Fuisse Ægyptum idololatriæ sedem, nemo est qui ambigat: et, adventante Christo, Ægypti simulacra corruisse jam prædixerat Isaias cap. xix, de quo vaticinio Baronius in Annal. At alio intendisse animum prophetam sanctissimum, vult clariss. Serry Exercit. 38 pag. 261 et seqq.; quem consulas vellem, ut vulgo conceptam opinionem tandem exuas.

pudorem, periculum in Joseph, longinquitatis fatigationem, exitium totius domus, et quod his durius, Judæos peregrinatos in gentibus, quibus nec ipsa est, communio, immo est profundum legis ^a transgressione naufragium. O quam durum est peregrinatio etiam inter cives fratresque! sapit quid sit sua domus, qui sentit alienam: et ubi est illud: *Domine, refugium factus es nobis (Psal. LXXXIX)?* Et, *Deus noster refugium et virtus (Psal. XLV)?* Si refugium fugit, si timet virtus, si præsidium migrat, quæ vita, quæ spes, quæ securitas, quod munimen? Eliæ contra insidias liberi regis, vidua una sufficit (III Reg. XVII); Christo contra Herodis captivi minas Judæa tota non sufficit. Eliæ missos ad se cælesti igne consumit (IV Reg. I), Christus sola fuga fit salvus. Hucusque fugæ Christi querimonias exaggerasse sufficiat. Fratres, quod fugit Christus, fuit mysterii, non timoris; fuit liberatio, non periculum Creatoris; divinæ virtutis fuit, non fuit fragilitatis humanæ; non fugit propter auctoris mortem, sed fugit propter sæculi vitam. Nam qui mori venerat, quare fugeret mortem? Christus totam causam nostræ salutis occideret, si se parvulum permisisset occidi. Christus venerat, ut quos præceptis docuerat, firmaret exemplis, et ipse faceret quæ facienda mandaverat; et visu probaret possible, quæ impossibilia videbantur auditu. Venerat ut mundo notitiam suæ deitatis infunderet, et humani generis ignorantiam auferret. Venerat ut pigra mortalium corda ad fidem virtutibus excitaret. Venerat diabolum publico superare conflictu; ut ^b ab omnibus et divino vinceretur jussu, et humano presterneretur exemplo. Venerat presentis suæ promissa persolvere, ut quibus soire se dederat, concederet se videre. Venerat ut veniret Judæus de contemptu legis, Venerat introducere ad fidem gentes. Venerat eligere apostolos doctores orbis, eosque cælestibus implere doctrinis, munire virtutibus, armare signis, ut signis edomarent feros, sanarent virtutibus infirmos, doctrinis dociles edocerent: et ad summum, venerat mortem perdere moriendo, penetrando inferna dissolvere, resurgendo sepulcra reserare, ascendendo ad cælos cælestibus donare terrenos. Omnia hæc utique periissent nobis, si Christus, cum esset in cunabulis, non fugisset. Sed, auditor dicat, Cum posset aliter, quare tantis, quare talibus se submitit injuriis? Quare? Primum, quia neque sine ho-

^a Judæis ad exteros vetita peregrinatio.

^b Alias, ab hominibus.

^c Alias, alterius.

^d Corruptus in plurimis editionibus locus medica manu indigebat. Dum autem *martyremque* dicit, forsitan S. Stephanum respicit.

^e Ad litteram: Christus in Ægyptum se recepit, ubi nihil Herodes auctoritatis et potestatis habebat. Nec ejus, nec Scribarum, et Pharissæorum furor emittasset, ut observat Hieronymus, Comment. in Matth. lib. I, si extra Galilee tantum fines aufugisset. Nam persecutor Herodes integrum tum Judæorum regnum obtinebat, et post ejus tantum obitum in retrarchias divisio facta fuit.

^f Non quod tunc in Ægypto Christi fides recepta esset, ut gregarius quidam mysticus scriptor innuit;

A mine poterat salvari homo, neque sine humanis injuriis injuriæ humanæ poterant amputari: causam suam facit, qui ^c alteri vult cavere; qui non compatitur, amputare non potest passiones. Christus nos in se suscepit, ut se daret nobis; pertulit passiones nostras, ut nostras tolleret passiones. Hinc est quod Christus fugit, ut nostras fugas in persecutionibus temperaret. Martyr comprehensus debet tenere constantiam, non comprehensus debet fugere persequentem, ut et persecutori indulgeat respiscendi tempus, et sibi tempus non auferat supplicandi, dicente Domino: *Si vos persecuti fuerint in hac civitate, fugite in aliam (Matth. X)*. Persecutorem qui provocat, facit; corrigit qui declinat. Fugere debemus ergo, provocare non debemus, si salvari persecutores nostros volumus, pro quibus præceptum est nos orare. *Orate*, inquit, *pro persequentibus vos (Matth. V)*. Orandum est, fugiendum est, ut et ille qui per ignorantiam ferit, sanetur; et ille qui patitur de patientia palmam subeat, non subeat de temeritate discrimen. Fratres ^d si Saulum martyres non fugissent, Paulum martyremque non fecissent. Hoc faciendum docuit Christus, hoc nobis reliquit exemplum; ut fugiente Domino, fugere indignum non putet servus. Et alia est causa quod fugit Christus, quod infans tempus suæ distulit passionis, quod crucem supra tricesimum annum vitæ corporalis ascendit; ut qui ad vitam perfectum hominem fecerat, perfectam repararet in vitam; et qualem terris dederat, talem redderet cælo. Et quod ad Ægyptum fugit, ^e aliam procedit ad causam. Fugit ad Ægyptum, ut perfidiam Judæorum ^f per fidem gentium castigaret; nam Dominum suum quem Judæa fugaverat, Ægyptus obsequenter accepit, ut Ecclesiam Synagoga. Judæis gentes anteponendas in fide suam panderet per figuram.

e SERMO CLII.

De infantium nece.

Zelus quo tendat, quo prosiliat livor, invidia quo feratur Herodiana hodie patefecit immanitas: quæ dum temporalis regni æmulatur angustias, æterni regis ortum molitur extinguere, sicut ait evangelista: *Tunc Herodes videns quia illusus esset a magis, iratus est valde: et mittens occidit omnes pueros qui erant in Bethlehem et in omnibus finibus ejus (Matth. II)*. Videns quia illusus esset a magis. Dolent impietas se illusam, dilatam se crudelitas furit, fremit dolosi-

D nam ibidem ad annos usque rep. sal. 329 idololatriam durasse accuratiores scriptores docent. Et qui tradunt ad Christi adventum idolorum simulacra in eadem regione corruisse, si de dæmonum imperio ibidem excusso intelligunt, ea tradunt quæ elapsis temporibus, non quæ modo evenere. Cum autem in superiori nota meliori criterio examinandam dixi universam horum simulacrorum eversionem, non ideo omnia prodigia quæ tunc in Ægypto visa scribunt expunxi; hæc enim solius Casauboni aliorumque Protestantium audacia est; ea sola ratione, quod Christus initium suorum signorum fecisse dicatur in Cæna Galilee.

^g In nonnullis editionibus hanc epigraphem præfert; *Qui, non recte tamen, dici Severiani titulo circumfertur. Vido præfationem;*

tas se deceptam, et in se fraus reversa colliditur. Herodes stridet eadens ipse in laqueum quem tetendit: hinc iniquitatem quam condiderat evaginat: de fide perfidiae sumit arma; terreno querit furor, quem natum coelitus non credit; ad sinus matrum militum cogit castra, inter ubera arcem pietatis oppugnat, in teneris uberibus ferrum durat, lac fundit antequam sanguinem, dat antem mortem sentire quam vitam, tenebras ingerit in trantibus lucem. Sic ait magister mali, minister doli, irae artifex, inventor sceleris, impietatis auctor, pietatis praedo, inimicus innocentiae, hostis naturae, malus omnibus, suis peior, pessimus sibi: quem Christus, non ut evaderet, sed ne videret, aufugit. In altum tendens, cadit ab alto; oculum pulsans, intrat profundum; in se vadit, qui vadit in Deum; se occidit, qui vitam conatur occidere,^a quia capi non potest perditione salus, occisione vita, aeternitas sine. O ambitio quam caeca semper! O quam semper praesumptio pessima! O quam perdit concessa, qui inconcessa captat! Herodes obsidens terrenum regnum, impugnat caeleste; terrenis inhians, irrumpit in divina, ipsamque pietatem tota impietate insectatur. Audierat natum regem, quassierat ubi, quando, unde; et ad quid; at qualiter debuerat non quassavit, quia apud illum erat peccandi amor, amor innocentiae non manebat. ^b Destinatus ad caelum, ad piaculum promptus, paratus ad crimen, causas innocentiae non requirit, jus abrogat, confundit fas nefasque, sui nequitia est sodalis, cui odiosa est aequitas, iniquitas semper est amica, qui caedibus vivit, qui se munit sanguine, qui credulitatem sectatur, cui de timore stat totum, de amore nil constat. Herodes tunc caecus sic Christum gladiis quaerit, investigat oruore, crudelitate rimatur, successorem timens, incessit in auctorem; peremit innocentes, volens innocentiam deperire. Rector populi, morum custos, disciplinae censor, justitiae indagator, aequitatis defensor, servator innocentiae, ampliator populi, innocentis causam facit innocentium crimen, munus ^c vaticinatorum vertit in poenam, auctoris ortum orientum mandat occasum, negotium salvantis salvandorum jubet esse discrimen. Iudex audientes vocat, interrogat loquentes, negantes arguit, urget reos, percellit noxios, conscios corripit, ^d addit complices, sententiae dat detectos. Infantes quid? Quorum lingua tacuit, oculi nil viderunt, nil audierunt aures, manus

^a Alias, *extinguere*.

^b Ms. Caesen., *quia capere non potest perditionem salus, occisionem vita, aeternitas finem*.

^c Ms. Caesen., *peccandi timor*. Male.

^d Hoc est, a perversa voluntate destinatus ad committendum scelus; *destinare enim deliberare, statuere est*. MITA.

^e Id est magorum, qui eum Christi nativitate admonuerant. Ita ex ms. Caesensae emendandum duxi, licet Mita cum editis retineat *munus nati natorum*.

^f Fortasse, *addicit*.

^g Alias, *Subierunt*.

^h Ex ms. Vallicellano. Editi, *tempus affuit*.

ⁱ Exercitum vocat infantium numerum in Herodiana persecutione occisorum, quem Graeci in suis Menologiis et Aethiopes in suis Liturgiis ad quatuor-

nil fecerunt, et de quibus actus nullus est, unde culpa?

^a Sumpserunt mortem qui vivere nescierunt, non tempus ^b profuit non excusavit aetas, silentium non defendit, quibus apud Herodem solum quod nati sunt, hoc fuit irimen. Et revera, quomodo non redderent naturam creditum, a quibus causa exigebatur auctoris? Infelix homo, qui sibi ad accusationem paravit omnia, ad excusandum spatium non reliquit, sed totum paravit ad poenam! Quis excusabit, quem pulsant innocentia, infantia impetit, lac ut sanguis accusat? Hoc contra Herodem. At Christus futurorum praescius, conscius secretorum, cogitationum iudex, mentium perscrutator, quare deseruit quos sciebat querendos esse propter se, et propter se noverat occidendos? Natus rex, et rex caelestis quare neglexit milites innocentiae suae, coetaneum sibi quare contempsit ^c exercitum, quare cunabulis suis deputatas excubias sic reliquit, ut regem solum quaesiturus hostis totum grassaretur in militem? Fratres, Christus non desepit suos milites, sed provexit, quibus dedit ante triumphare quam vivere, quos fecit capere sine concertatione victoriam; quos douavit coronis antequam membris: quos voluit vitutibus vitia praeterire, ante oculum possidere quam terram, nec ante humanis inserere quam divinis. Praemisit ergo Christus suos milites, non amisit; recepit suas acies, non reliquit. Beati, quos ^d martyrio natos vidimus esse, non saeculo. Beati, qui labores in requiem, in refrigerium dolores, in gaudium commutarunt. Vivunt, vivunt, qui vere vivunt, qui pro Christo merentur occidi. Beati ventres qui portaverunt tales,

^e beata ubera quae se talibus infuderunt, beatae lacrymas quae pro talibus fuisse flentibus gratiam baptismatis contulerunt. Nam diverse modo, dono uno, in lacrymis suis matres, et suo filii sanguine baptizantur. In martyrio filiorum passae sunt matres; nam gladius filiorum pertransiens membra ad matrum corda pervenit, et necesse est ut sint praemii consortes, quae fuerunt sociae passionis. Arridebat parvulus occisori, gladio adjocabatur infantulus, nutricis loco attendebat lactans percussoris horrorem, nescia lucis aetas moritura gaudebat, infans filius omnem hominem non ut hostem recipit, sed parentem. Matres tulerunt quidquid et angoris exstitit, et doloris, et ideo non carebunt martyrii gaudio, martyrii lacrymasque fuderunt. Hoc loco attendat auditor, attendat, ut intel-

^f decim millia praeter omnem veri speciem, extendunt. Quis enim credat in tam angusto terrae angulo, spatio duorum tantum annorum, tot puerorum millia in lucem prodixisse, demptis insuper femellis, in quibus facile non saevitum est, cum ab illis nil sibi timeret Herodes, iisque infra id tempus placida proculdubio morte peremptis? Et haec ergo ad Graecas fabulas amandanda.

^g Bethleemitas pueros veros martyres esse tenet Ecclesia, eosque eo nomine veteres Patres commendant. In iis maxime S. Irenaeus, lib. iv adversus Haeres., cap. 8; Cyprianus, epist. 56; Augustinus, serm. 10 de sanctis; auctor homiliae 3 in diversa Evangelii loca apud Origenem. Quo autem jure eo ornentur titulo, merito disputant theologi. Vide Estium in iv Sentent. dist. 4 § 21.

ligat martyrium non constare per meritum, sed venire per gratiam. In parvulis quæ voluntas, quod arbitrium, ubi captiva fuit et ipsa natura? De martyrio ergo debemus totum Deo, nil nobis. Vincere diabolum, corpus tradere, contemnere viscera, tormenta expendere, lassare tortorem, capere de injuriis gloriam, de morte vitam, non est virtutis humanæ, muneris est divini. Ad martyrium qui sua virtute currit, per Christum non pervenit ad coronam: sed ipse nos cœlesti perducatur ad pabulum, qui nostro dignatus est jacere in stabulo, Jesus Christus Nazareus Dominus noster, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO CLIII.

De eadem.

Fratres, humani sensus non est virginei partus aperire mysterium: quod natura non habet, auctoris est, non naturæ; est opus superni spiritus, quod sentire non potest caro; ubi non est humanitatis indicium, ibi deitatis est signum, dicente propheta: *Ipsæ Dominus Deus dabit vobis signum. Ecce virgo in utero accipiet (Isa. vii)*. Ubi nil est terreni usus, est ibi cœlestis ordinis totum; quod de mundo non est, mundano intellectui non potest subjacere. Conceptus qui virginem servat, partus virginem^a qui relinquit, divinum est quod generat, non humanum; Deus graditur, ubi vestigium nullatenus humani transitus invenitur; consuetudo deficit, miracula cum geruntur; consuetudines non respiciunt signa, singularitas non admittit exemplum, sicut hodierna pandit lectio, quæ divina narrat prælia parvulorum. Coorta regi cohors sua, magis præmori quam commori tota gestit: Christo dicati milites ceperunt ante militare quam vivere, ante pugnare quam ludere, fundere ante sanguinem quam lactis ubera peroptare: ardentes animæ moras corporis non tulerunt, a gremio ad furentes hostium cuneos pervolantes, anticipant virtatibus blandimenta, vulneribus oscula, unguenta ferro, ut cœlum possint ante inhabitare quam terram, præmia spiritus ante portare quam carnem, ante referre triumphos Deo quam perferre hominum nutrimenta. Vere, vere, fratres, isti sunt gratiæ martyres, confitentur tacentes, nescientes pugnant, vincunt inscii, moriuntur in-

^a Alias, qui non violat.

^b Ex ms. Cæsen. Editi, *timoris ignavis*.

^c Titulus proprie lapis inscriptus, vel ipsa lapidis inscriptio. Hac notione, *lapidem titulum*, habet vetus inscriptio apud J. Sponium, in *Itiner.* tom. III p. 2 pag. 5. Vide Du-Cangium, in *Gloss.* tom. III pag. 1252, ubi, hujusmodi locum Chrysologi laudat.

^d Mariana hic: *Abram pater excelsus, Abraham pater turbæ*.

^e Ex eo enim quod multarum gentium erat futura parens... propterea congruo decoratur et nomine. *Sarai principem vel dominam meam* indicabat, quod uni homini, et uni familiæ præcelleret; verum venturæ dignitati anguste satis respondebat hoc nomen; propterea Deus illam in posterum vocari jussit *Sarah*; hoc est dominam indefinite, seu principem, ut multarum gentium stirps et origo diceretur. MITA — *Sara princeps mea, Sara princeps absolute, ob copiam posteritatis*, Mariana hic. Vide Philonem, de *Nominibus mutatis*.

conscii, ignari tollunt palmas, coronas rapiunt ignorantibus. Ergo sicut virginitas corruptionis nescia contulit honorem matri, sic infantia passionis ignara martyrii palmas rapuit et coronas. Sed quid dicemus quod rex ipse qui stare debuit, fugit solus, et fugit monente Patre? Fugere istud est amoris intimi, non timoris^b ignavi. Si stetisset Christus, haberet eos synagoga filios, hos Ecclesia martyres non haberet.

SERMO CLIV.

In D. Stephanum protomartyrem.

Sicut dominum prædiorum^c limitibus affixi tituli proloquuntur, ita nomina ipsa sæpes sanctorum merita, indicant, testantur insignia. Ita Abraham, quod fide credidit, nominis abjectione monstravit, quando ex Abram Abraham divinitus nuncupatur: ut dilatandus genere, nomine ante dilataretur, dicente Domino: *Et non vocabitur amplius nomen tuum Abram, sed^d Abraham erit nomen tuum, quia patrem multarum gentium posui te (Gen. xvii)*. Sic conjux sancta ejus cum de sterili fit fecunda, ex Sarai^e vocitata est Sarah, ut et ipsa ante crescat nomine quam crescat pignore; et quia^f permittente Domino risum edidit si vetula conciperet exarata jam rugis, si pareret desperata jam fecunditas, si sterilitas jam penes senectutis extrema prægnans fieret, risum mox quod genuit, nuncupavit; et hoc aptavit in nomine, quod sensu passa est cum rideret: *Et vocavit nomen eius Isaac, quod interpretatur risus (Gen. xxi)*. Sic Jacob, qui in utero cepit ante luctari quam videre, ante viribus superare quam membris, etiam inter viscera materna ipsa supplantatoris est vocabulum consecutus, eo quod antequam nasceretur noscitur divinitus reprobatum supplantasse germanum (*Gen. xxv*). Et quia longum est ire per singula, sicut Petrus a petra nomen adeptus est, quia primus meruit Ecclesiam fidei firmitate fundare; ita Stephanus^g vocatus est a corona, quia primus meruit pro Christi nomine subire conflictum, primus meruit sanguine militum Christi^h martyrium dedicare. Petrus apostoliⁱ chori vetustum teneat principatum, aperiat intrantibus regnum cœlorum, reos potestate vinciat, penitentes clementer absolvat; Stephanus est mar-

^f Non mediocri vitio laborantem locum sanavimus ex Latino. Editi et ipse Mita, *promittente Domino, risum credidit*.

^g Ennodius, *carm.* XLIV:

Quid Stephano potentius?

Dicas coronam, martyr est.

Fructum laboris, nomen est.

^h Cain dedicator mortis, et dicitur *serm.* 96. Stephanus dedicator martyrii, quia fuit primus qui pro nomine Christi, jam pro nobis passus, mortui et resuscitati, sanguinem fuderit. S. Fulgentius, *serm.* de eodem. MITA. — *Dedicare* idem ac *initium dare*. S. Cyprianus, *epist.* 33: *Hoc die auspiciatus est, dum dedicat lectionem*. *Gesta Constantini M.*: *Palatium usque ad perfectum fecit, quem non dedicavit, id est incepit*. Vox Tertulliano familiaris.

ⁱ Locum exhibet Barthius, *Advers.* lib. v cap. 2 pag. 2148, et observat *chorum* veteribus pro *jucundissimo* agmine usurpari, raro, vel numquam pro *tristi*. *Exempla* profert.

tyrum primus, Stephanus purpuratum^a ducat exercitum, qui pro Domini sui^b adhuc calente sanguine sanguinem suum avidus bellator effundit. Et quia cruore proprio tinctam sibi ipse purpuram conquistavit, merito a rege suo consecutus est post coronam, qui jam cum nasceretur nomen sortitus est a corona: vere quem præscivit et prædestinavit, ipsum nunc martyrii primum vocavit ad gloriam.

c SERMO CLV.

De kalendis Januarii, quæ varia gentium superstitione polluebantur.

Ibi nostram Christus pie natus est ad salutem, mox diabolus divinæ bonitati numerosa genuit et perniciosa portenta, ut ridiculum de religione componeret, in sacrilegium verteret sanctitatem, de honore Dei Deo pararet injuriam. Hinc est, fratres, hinc est quod^d hodie gentiles deos suos sceditatibus exquisitis, excogitato dedecore, et ipsa turpitudine turpiores^e videndos trahunt, distrahunt, f^f pertrahunt, quos faciunt non videndos. Quæ vanitas, qualis dementia, quanta cæcitas, fateri deos, et eos ludibriis infelicibus infamare! Irrisores sunt, cultores non sunt, qui deos quos venerantur illudunt; injuriis afficiunt, non honorant, qui deos a quibus se formatos existimant, sic deformant, confundunt, non glorificant, qui eos de ipsa confusione componunt. Vere sicut ait Apostolus, *Quia non probaverunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea quæ non conveniunt* (Rom. 1): quando eis quibus humana abrogant, dant divina, quando

^a Alias, ducit, duxit.

^b Pasus dicitur ab aliquibus die 3 Augusti ejusdem anni 34, quo Christus cruci affixus est pro omnium salute. Sed et traditione Ecclesiæ, Patrum testimoniis comprobata, coronatus est vi kalend. Januarii anno Christi 34 expleto, incohante illo ipso die annis 35 a nativitate Dom. Mira. — Martyrologium Adonis editum a claris. Georgio, tom. I. pag. 7: *Natale S. Stephani protomartyris non longe post ascensionem Domini passi, eodem scilicet anno passionis Christi.* An vero die 26 Decembris S. Stephani natalis celebratur, vel ejus inventio, an illius translatio Constantinopolim, quæ anno Dom. 439 hac die facta fuisse dicitur, consulendus Baronius in Martyr., die 3 Augusti, ac item Sollerius ad Usuardum, die 3 Augusti.

^c Sermo hic laudatur a Martene de Antiq. Eccles. Discipl. tom. I pag. 404. Notam omnibus, kalendas Januarias, quarum tertium diem vel pridie Novarum Vota vocitatum est, quod eo die vota pro salute principissusciperentur, apud Christianos adhuc immoderate libertatis et intemperantiæ fuisse. Quamobrem antiqui Patres et concilia acriter contra eorum observationem invehuntur. Chrysostomus, homil. 23 in eos qui novilunia observant, tom. I pag. 264 edit. Francofurt. 1698, multos eo die superstitionis observationi et auguriis deditos esse dicit, ac putare reliquum annum se hilariter transacturos, si novilunium hoc hilariter degerent. Similes quas Chrysostomus querelas habet Augustinus, serm. 5 de kalend. Januarii tom. X pag. 621; Asterius Amasenus, hom. 4 de festo kalend., ap. Combessis, auct. nov. pag. 65 Ambrosius serm. 17 per totum. Prudentius lib. 1 contra Symmachum:

...Jano etiam celebri de mente litatur
Auspiciis opulsi que sacris, quas inveterato
Hæc miser! sub honore agitant, et gaudia ducunt

^A eos judicant dignos celo, quando ipsos faciunt terra ipsa non dignos, vere dati sunt in reprobum sensum; et non est hoc judicii humani, est hoc sapientiæ Dei, ut ipsi sint injuriarum Dei vindices, qui injuriis probantur auctores. Quæ ira, quæ ultio, sic in Deum de idolis exsequeretur offensam, ut eos quos vetustas aris, incenso, victimis, gemmis, auro deos esse mentita est, posteritas turpi cultu homines fuisse turpissimos judicaret, et eorum vitam, mores, actus, ipse eorum signaret in vultibus, ac doceret tales fugiendos esse potius quam colendos! Defleamus, fratres, et eos qui talia sunt secuti, et nos evasisse talia oculis gaudeamus. Quorum formant adulteria in simulacris, quorum fornicationes imaginibus mandant, quorum^b titulanti incesta picturis, quorum crudelitates commendant libris, quorum parricidia tradunt sæculis, quorum impietates personant tragicæ diis, quorum obscena ludunt, hos qua dementia deos crederent, nisi quia criminum desiderio, amore seclerum possidentur, ⁱ deas exoptant habere criminosos? Qui peccare cupit, peccatorum colit et veneratur auctores. Hinc est quod se Veneri adulter inseruit; hinc est quod se Marti crudelis addidit. Hæc diximus, fratres, ut proderemus causam; quare gentiles hodie faciant deos suos talia committere, quæ sustinemus, et faciant tales qui videntibus et horrore sint et pudori; faciant ut eos aliquando et ipsi qui faciunt horreant et relinquunt, et Christiani gloriantur a talibus se liberatos esse per Christum: si modo non eorum ex spectaculis polluantur, si eorum non in-

^C Festa kalendarum. Sic observatio crevit Ex atavis quondam male cepta; deinde secutis Traditi temporibus, serisque nepotibus auctam. Traxerunt longam corda inconsulta catenam Mosque tenebrosos vitiosa in sæcula fluxit.

Vide Martene de Antiq. Eccles. Discipl. tom. I pag. 404; Durantium, lib. xi cap. 48 pag. 380; Du-Cangium, tom. II pag. 43; clariss. Sabbatinium, kalend. pag. 12; concilium Trullanum, canon. 62 concilior. tom. VII pag. 1375; Bing. Orig. Eccles. tom. IX, pag. 6 § 3, ubi Chrysologum citat.

^d Ex hoc textu dignum observatione censeo ea tempestate multos de plebe ac nobiles fuisse Ravenne, qui adhuc gentilitio more viverent, idolaque colerent. Mira. — Sed ludicra hæc Christianis etiam usitata erant. Consule quoad Ravennates Rubeum Bistor. lib. II pag. 406.

^e Editi: *Ipsa turpitudine turpiores deos suos videndos trahunt.* Frustra repetita verba deos suos expungit Meursius.

^f Simulacra enim deorum tunc temporis producebantur cum omni cultu: *Qui cum ridiculus esset ridiculum facere, et insultare ipsis diis suis talibus productionibus ait Chrysologus.* Barthius, Advers. lib. xii cap. 12 pag. 2503.

^g De hujusmodi lectionis veritate merita suspicandum esse notat Latinus: nam in suo codice legerat: *Non est hoc judicii divini.* Genuinam lectionem restitimus.

^h Exornant. Tertullianus in poem. de Judicio Dei:

Quis mihi ruricolæ aptabit carmine musas
Et vernis roseas titulabit floribus auras?

ⁱ Editi, *criminum deos exoptant.* Tò criminum bis repetitum iterum expungit Meursius.

^j Totam periodum ex mss. et conjectura restituit Mita. Alta nox penes alias editiones.

quinenti hora facta, si hujusmodi fugiant de assensione discrimen, quia factis semper est aequalis assensus, Apostole probante, cum dicit: *Non solum qui faciunt ea, sed etiam qui consentiunt facientibus* (Rom. 1). Et si tanta est de assensione damnatio, quis satis lugeat eos qui a simulacra faciunt semetipsos? Nonne isti amiserunt imaginem Dei, similitudinem perdididerunt, Christi exiit sunt indumentum, qui se simulacrorum formis sacrilegis formaverunt? Sed dicit aliquis, Non sunt hæc sacrilegiorum studia, vota sunt hæc jocorum; et hoc esse novitatis lætitiæ non vetustatis errorem; esse hoc anni principium, non gentilitatis offensam. Erras, homo, non sunt hæc ludicra, sunt crimina. Quis de impietate ludit, de sacrilegio quis jocatur, piaculum quis dicit risum? Satis se decipit, qui sic sentit; tyrannus est, tyranni habitum qui præsumit. Qui se deum facit, Deo vero contradictor existit; imaginem Dei portare noluit, qui idoli voluerit portare personam; qui jocari voluerit cum diabolo, non poterit gaudere cum Christo. Nemo cum serpente securus ludit, nemo cum diabolo jocatur impune. Si quæ sunt ergo viscera pietatis in nobis, si quæ est in nobis contemplatio humanitatis, si quæ nos habet fraternæ salutis affectio, abrahamus eos qui sic ad perditionem currunt, rapiuntur ad mortem, trahuntur ad tartara, festini sunt in gehennam. Abstrahat ergo pater filium, servum dominus, parens parentem, civem civis, homo hominem, Christianus omnes qui se bestiis compararunt, exæquarunt jumentis, aptaverunt pecudibus, demonibus formaverunt. Et ille qui liberat, invenit præmium; qui negligit, acquirit offensam. Beatus qui sum vitæ custos est, et provisor est salutis alienæ.

SERMO CLVI.

De Epiphania et magis.

Quoties salutaribus succis contra lethales morbos antidotum temperat peritia præcauta medicorum, si præter artem, præter medicinam, præter tempus, accipere præsumat ægrotus, sit periculi causa, quod provisorum est ad salutem; sic Dei verbum, si præter magisterium, præter doctrinam, præter dogma fidei, scire temerarius præsumat auditor, quod est vitæ materia, sit perditionis occasio. Quærendum est, fratres, ne per audiendi imperitiam, quod ad profectum nobis divinitus scriptum est, ad animarum ve-

^a Ad instar enim deorum, deæque personati procedebant. Vide apprimè ad rem Augustinum, seu quemvis alium, serm. 29 in appendice. Longior locus potè sine excederet. Audi tantum Rubeum pag. 106, de Ravenn.: *Deorum simulacra induti curritabant per urbem; idque eo gestu ac modo, ut quæ de illorum incestibus, adulteriis et cæteris improbe actis tradita sunt, ea fere omnia viderentur sub oculis poni.*

^b Et hæc quoque infamis horum profanorum ludorum consuetudo erat: pecudum cervorumque assumptis formis huc illucque discursare, et petulantius se gerere. Vide concilium Tolet. iv can. 10; Augustinum, serm. de Temp. 223; concil. Antisiod. can. 1; Ambrosium, in psalm. xli; Maximam Taur., serm. in kalend. Januar: *Nunquid non universos isti fide sunt, et incensæ, cum a Deo formati homines, aut in pecudes,*

^A niat detrimentum. Putasne d Chaldæos siderum scrutatores, errantes per astra magos, cœli negotia in tenebris noctium perquirentes, nascendi, moriendi causas, stellarum cursibus ascribentes, bona, malave hominum de arbitrio luminarium firmantes, evangelista hodie ortum Christi absconditum sæculis stella duce docuit invenisse? Absit. Sic sentit mundus, sic gentiles intelligunt, sic facit species lectionis: ceterum sermo evangelicus non humana loquitur, sed divina; non unitate, sed nova; non arte fallentia, sed veritate subnixa; non oculis alludentia, sed cordibus infixa; non conjecturis nutantia, sed auctoritate firmata; a Deo venientia, non a fato; non collecta numeris, sed virtutibus acquisita. Cum natus esset Jesus, inquit, *in Bethlehæm Judæ, in diebus Herodis regis, ecce magi ab Oriente venerunt Hierosolimam, docentes: Ubi est qui natus est Rex Judæorum? Vidimus stellam ejus in Oriente, et venimus adorare eum* (Matth. 2). Cum nascitur Jesus, oritur origo rerum, generatur largitor generis, nascitur auctor nature, ut repararet naturam, genus redderet, originem recrearet. Adam primus homo, pater generis, origo generationis, nature bonum, libertatem generis et germinis vitam sic perdidit, dum deliquit, ut malum nature, servitutem generis, germinis mortem successio lamentanda portaret. Hinc est quod Christus nascendo naturam reddidit, sustulit moriendo mortem, vitam revocat dum resurgit: et qui homini animam dederat de cœlo, inde hominem fecit et carne constare, ne terrena labe ealestem sensum rursus carnis demergat in lapsum, dicente Apostolo: *Primus homo de terra, terrenus; secundus homo de cœlo, cælestis: qualis terrenus, talis et terrenus; et qualis cælestis, talis et cælestis* (I Cor. xv). Et Joannes Evangelista: *Omnis qui ex Deo natus est, non peccat, sed generatio Dei servat illum* (Joan. v). Hinc est ergo quod nascitur Christus, ut jacentes in terreno germine cœlestem tolleret ad naturam. *Cum natus esset Jesus in Bethlehæm Judæ. Bethlehæm, fratres, Hebraice domus panis vocatur. His ergo vocabulis Judæ signatur domus, genus vocatur, ut promissionis fides, ut prophetiæ veritas impleatur, dicente Jacob: *Juda, te laudabunt fratres tui, manus tuæ supra dorsum inimicorum tuorum, adorabunt te filii patris tui* (Gen. xlix, juxta LXX). Et post: *Non deficiet princeps ex Juda, nec dux ex femoribus ejus, donec veniat cui reposita sunt, et ipse erit expectatio**

^D aut in foras transformat?

^c Alias, *Curandum est.*

^d Agit in astrologos judicarios, et contra Priscilianistas, opinantes magos naturali astrorum scientia Christum natum conjecisse, quos sæpius Augustinus, Chrysostomus et Gregorius arguerunt. Cumque Noster neget magos stella duce natum invenisse Christum, de naturali et humana scientia astrorum loquitur, ut innuit in seq. sermone. MITA. — Magos autem Chaldæos fuisse ad instar signenti habent eruditiores. Nam Chaldæa respectu Judæe Aquilonaris est, non Orientalis: unde toties prophete malum a Chaldæis inferendum Judæis ab Aquilone eriturum dicunt. Verosimilius est Persas fuisse, et a Perside venire. Fabella de magorum una coloris subnigri, a Collectaneis Ven. Bedæ perpetua ascriptis, emanavit.

gentium. Unde et David, *Juda rex meus* (Psal. LXX). *Cum natus esset Jesus in Bethlehém Judæe in diebus Herodis regis.* Quid est, quod tempore regis nefandi Deus descendit ad terras? miscetur divinitas carni? fit terreno corpori cœleste commercium? Quid est? et quando non verus rex expulsurus tyrannum, vindicaturus patriam, instauraturus orbem, libertatem redditurus adventat? Herodes^b refuga gentis Judææ invasit regnum, libertatem sustulit, profanavit sancta, confudit ordinem; quidquid disciplinae, quidquid cultus est, abolevit; merito ergo genti sanctas, quia humana desunt, divina succurrunt, et adest Deus ipsi, qui homo non erat qui adesset. Sic iterum Christus veniet, ut Antichristus subruat, liberetur orbis, paradisi patria reddatur, mundi perpetuetur libertas, sæculi servitus tota tollatur. *Ecce magi ab Oriente venerunt.* Ab Oriente ad Orientem veniunt magi, ut susciperet venientes ipse qui jusserat ut venirent: quando enim Deum magus, nisi Deo jubente perquireret? quando regem cœlinis revelante Deo^c astrologus invenisset? quando unum Deum sine Deo Chaldæus adoraret in terra, qui in cœlo^d diis totidem quot sideribus serviebat? Plus cœleste de magis quam de stella signum est, quod Judæam regem, quod legis auctorem magus scit, nescit Judæus; Chaldæa defert, non defert Judæa; Hierosolyma aversatur et refugit; Syria sequitur et adorat. *Ecce magi ab Oriente venerunt dicentes: Ubi est qui natus est rex Judæorum? Vidimus stellam ejus.* Et quid tamen est quod videtur? Vere sicut dixit Apostolus: *Cum esset dives, pauper factus est* (II Cor. viii); eam esset in ditate sua dives, nostra fit pauper in carne; et habere cepit stellam unam, totam qui fecit, habet et continet creaturam. *Vidimus stellam ejus.* Aliquando videt magus illum qui habet stellam, non habetur a stella; nec ipse agitur cursu stellæ, sed ipse stellæ agit cursum, ejus per cœlum sic cursum dirigit, sic moderatur incessum, sic viam temperat, ut magorum serviat et mittatur ad gressum. Nam ambulante mago, stella ambulat: sedente mago, stat stella; mago dormiente, excubat stella: sic sentit magus, ut quibus viandi par conditio est, par sit necessitas serviendi; et stellam jam non Deum credit, sed judicat esse conservam, quam cernit taliter suis obsequiis mancipatam. *Ubi est qui natus est rex Judæorum? Vidimus stellam ejus in oriente, et venimus adorare eum.* Dicendo, ubi est qui natus est rex Judæorum, non interrogant, sed

^a Convenit hædie inter chronologos insigniores, Christum natum esse anno mortem Herodis antecedente, qui, notante Flavio Josepho Antiq. Judaic. lib. xvii cap. 8, obiit anno 37 post adeptum a Romanis Judææ regnum: unde Christum necesse est natum esse anno Herodis 36, imperii Augusti 40, quande quidem annum imperii sui quintum agebat Augustus dum Herodem Judæorum regem constituit, ut plurimis momentis demonstrat card. Norisius, Cenaph. Pisau. dissert. 11, cap. 6, pag. 128 edit. Lugdun. per Van der Aa.

^b Unde refuga, nisi a Judæorum castris ad gentium imperatorum religionem? Vide not. 4 serm. 52.

^c Magos sapientes vocat astrologos: et seipsum explicat si forte alicui scrupulum injectisset serm. 439.

^d Insultant: quando scientes interrogant nescientes, non ipsi ignorant, sed negligentes arguunt, increpant desides, malos produunt, contumaces verberant, servos Domino non occurrisse accusant. Nam quid ab hominibus quærun, qui per Deum noverant quod quærebant? Ut quid illis ad hoc humanæ demonstrationis officium quibus ad hoc cœli sidera serviebant? Quo illis lucerna templi, quibus cœli sidus mirabile perlucebat? *Ubi est qui natus est rex Judæorum?* Hoc est dicere: *Cur rex Judæorum in præsepe jacet, et non decumbit in templo? Cur non fulget in purpura, sed squalet in pannis? Cur latet in specu, et manifestus in sanctuario non habetur? Receperunt jumenta in præsepe, quem in domo sua resipere vos spreveritis.* *Agnovit, sicut scriptum est, bos possessorem suum, et asinus præsepe domini sui* (Isai. i); tu autem, Israel, tuum Dominum non quæristi. *Vidimus stellam ejus.* Apparuit stella non volens, sed jussa; non cœli nutu, sed Divinitatis impulsu; non lege siderum, sed novitate signorum; non cœli climate, sed virtute nascentis; non ab arte, sed a Deo; non astrologi scientia, sed præscientia Conditoris; non arithmetica ratione, sed sanctione divina; superna procreatione, non curiositate Chaldæa; non arte magica, sed Judæa prophetia. Sic ubi vidit magus humanas perisse curas, suas defecisse artes, mundanæ sapientiæ exinanitos labores, omnium sudores obriguisse sectarum, totius philosophiæ thesauros esse vaeuatos, fugisse paganam noctem, opinionum nebulas concidisse, ipsas demonum delituisse umbras, stellam non ut cometam & incircumfuso crine occultare quod nuntiat, obscurare quod lucet, sic dicit: ^b *Fas est, tu novo radio, signifero lumine, splendore certo radiare videam in Judæam, atque illic natum regem, præter mundi legem, præter carnis ordinem, præter humanam monstrare naturam.* Sic deposito errore, sequitur, currit, pervenit, invenit, gaudet, procidit, adorat; quia non per stellam, non per artem, sed per Deum, Deum se invenisse humana miratur in carne. Ergo, fratres, lectione præsentis non est firmatus error magicus, sed solutus. Sed sufficiant ista hodie, ut per Deum quæ sunt in sequentibus clare elucescant.

SERMO CLVII.

De eisdem.

^d Dominice festivitatis causas suas suis vocabulis eloquuntur: nam sicut nascendo Christus diem dedit

Namquam vero magos reges vocat; atque nunquam hujusmodi titulo honorarunt veteres, si ab uno Tertulliano nonnullisque aliis discedas. Notabilis locus Origenis homil. 8 qui magos *miseros homines* vocat.

^e Sidera pro diis olim habita nemo est qui nesciat.

^f Origenes, in Joan. pag. 27. vocat stellam *magorum ministram, et servam, cognitionis Jesu.*

^g Ms. Cæsennæ, *non ignorant nescientes, sed arguunt negligentes.*

^h Mita legit, *cincinnati crine.*

ⁱ Mita: *Tempus est ut te præciam æquar, et noce,* etc.

natalem, et resurgendo resurrectionis diem dedit; sic lumine signorum diem suæ illuminationis ostendit. Qui enim nascendo ante humano corpore se velavit, postea operando ipse se cœlesti revelavit arcano: post Deum ipse apparuit trino modo, qui homo in partu patuit singularis. Merito ergo ^a solemnitas præsens Epiphaniæ vocabulo nuncupatur, in qua illuxit deitas quæ nostra nobis obscurabatur in carne. Ista est, fratres, ista est festivitas quæ, concepta tempore diverso, peperit tria deitatis insignia. Per Epiphaniam magi ^b Christum Dominum muneribus mysticis confitentur, et cultores siderum, ^c noctis incolæ, auctorem lucis densis inveniunt in tenebris: ut sit hoc auctoris gratia, non sit hoc industria sic quærentis; non sit stellæ, sed Dei; sit creatoris donum, non sit beneficium creaturæ; non sit humane artis, muneris sit divini. *Ecce magi, inquit, ab oriente venerunt, dicentes: Ubi est qui natus est rex Judæorum? Vidimus enim stellam ejus in Oriente, et venimus adorare eum (Matth. 2).* Vidimus stellam ejus. Et quid non ejus? Stella ejus est, non illo stellæ. *Stellam ejus.* Quæ accepit esse, sed non dedit; stellam, cujus ortum tenebat auctor, non quæ ortum tenebat auctoris. *Stellam ejus.* Venientem, ^d non a genesi, sed a genitore; mandato, non fato; non a computatore, sed ab auctore; non quæ daret ortum, sed quæ sustineret occasum, Stellam non legiferam, sed signiferam; ferentem non dierum ordinem, sed noctium lumen. Stella hæc ministra viæ, non vitæ; comes magorum, non cognata Christi; non Dominantis domina, sed ancillula servorum. Sed dicit aliquis: Quare magi? Quare per stellam? si cum stellis, cum origine nulla causa est, nulla ratio cum natura? Quare magi? Quare stella? Ut per Christum ipsa materia erroris sic fieret salutis occasio: quemadmodum per Christum mortis causa, causa facta est vitæ. Hostem proprio mucrone turbare singulare est insigne virtutis. Apud magos in culpa erat ignorantia, non voluntas; et erat in crimine non studium, sed error. ^e Quærere Deum, et nescire quærere, necessitas magis est quam reatus. Fuit ergo pium, ut et Deus invenire se a quærentibus daret et culpam deputaret errori. Denique Paulus iudicio tali de persecutore factus est prædicator, quia per zelum legis impugnabat legem, et in Deum ^f Dei amore peccabat. Hinc est quod fides currit ad Paulum,

^a Latinam Ecclesiam in hac die, tres jam dudum celebrasse solemnitates, hic a Chrysologo memoratas, patet ex Isidoro de Divinis Officiis; Maximo Taurinensi, homil. 1 in Epiph. et homil. 6 sub initio; aliisque plurimis.

^b Alias, Christum Deum.

^c Vel quia studio siderum addicti; vel mystice, quia in nocte gentilitatis vitam agerent. Ex Mita.

^d Natalem hominum diem observare, ut mos est astrologis improbat. Multa hic extra semitam aggerit. Mita.

^e Ms. Cæsensæ, quærere Deum, quem nesciebant, et nescire quærere, magis necessitatis est quam reatus. Non enim Deum in astris quærebant per pertinaciam, sed per ignorantiam, ait Mita.

^f Nam Christum, quem esse Deum nesciebat, ob zelum divinæ legis persequabatur.

^g Magos veri Dei fuisse adoratores; sed Judaicæ

perfidia ad ignorantiam recurrit. Sed adhuc dicit auditor: Esto quod stella, non nutu proprio, sed Dei jussu ostenderet viam quærentibus magis: unde tanta munerum scientia mysticorum, unde donorum sacramenta tanta? Non Chaldæa arte, sed de prisca sanctorum traditione majorum: erant isti & de genere Noe, de filiis Abrahæ, qui Christum nasci per Deum didicerant, non per artem; eumque hominem, Deum, regem, moriturum alto cognoverant sacramento. Hinc est quod apta patrum fidei munera portaverunt, ut aurum regi, incensum Deo, morituro myrrham scienter offerrent, talique munere et pietati satisfacerent et honori. Sed de magis ista sufficiant. Per Epiphaniam Christus in nuptiis aquas saporavit in vinum (Joan. 4), ut Christum nuptiis interfuisse virtutis fuerit, non voluptatis; non fuerit humanitatis, sed potestatis; signi fuerit causa, non ventris; ebrietatis non fuerit apparatus, fuerit deitatis ostensio. Denique ubi aqua mutavit naturam, mox patefecit auctorem, et elementorum creator ^h mutatione revelatus est creaturæ. Felices nuptiæ, felices illæ quibus Christus est præsens, quæ non luxu, sed virtutibus consecrantur. Quid ibi non transivit in gratiam, ubi aqua transivit in vinum? Per Epiphaniam Christus Jordanis alveo baptismi nostrum consecratus intravit (Matth. 3), ut quos nascendo, in terra susceperat, hos renascendo relevaret in cælum; in se haberet liberos, quos præter se viderat esse captivos; faceret vitales ipse, quos culpa fecerat esse mortales; perpetuos redderet, quos mors dederat temporales; et quos diabolus exsules fecerat terrenorum, hos ipse in cœlestibus sibi faceret esse consortes. Hinc est, fratres, quod Spiritus sanctus tunc toto se fudit illapsu, quando Pater de cœlestibus clamat: *Hic est Filius meus dilectus (Matth. 3)*; ut quibus in ereandis nobis operatio fuerat una cum Filio, una fieret de nostra reparatione dignatio; sicque Christus diverso tempore uno eodemque die magorum munere, aquæ mutatione, atque Patris voce Deus trino testimonio nosteretur, fieretque de trina ostensione Christi Epiphaniæ una et sacra solemnitas.

SERMO CLVIII.

De eisdem.

Sæpe quærimus quare sic mundum Christus intrat,

legis ignaros tradunt non pauci. Sed ii primitiæ gentium, communi consensu dicuntur a Patribus. Maleferiatus auctor anno 1636 integrum volumen in Gallia edidit, ut ostenderet magos Christi adoratores, haud alios fuisse quam Henochum, Eliam et Melchisedechum. Sic insanire solet:

Gens ratione carens, et mentem pascha chimeris,

ait Serry, pag. 336, qui opinionem hanc potius irridet quam expendit. Cæterum, id quod asserit Noster, magos scilicet fuisse ex filiis Abrahæ, ex Cæthura concubina, habes etiam apud Maldonatum, in cap. 11 Matthæi.

^h Quia id tam celeriter, et adeo absolute factum est, ut non nisi a Deo creatore id esse posse judicandum sit. MITA.

ⁱ Observa hic aureum eloquentiæ Romanæ flumen: pro materia, de Christo rege nato, magisque Chri-

ut ventris experiatur angustias, partus patiatur injuriam, sustineat vincla pannorum, cunabula toleret imbecilla, lacrymis uberum nutrimenta disquirat, ætatum gradus, necessitatesque persentiat. Et qualiter venire debuit, qui voluit apportare gratiam, timorem pellere, quærere charitatem? Natura docet omnes quid valeat, quid meretur infantia. Infantia, quam barbariem non vincit, quam non feritatem mitigat, quam crudelitatem non comprimit, quem non compescit furorem, quam non potestatem deponit, quem non molli trigorem, quam duritiam non resolvit, quid non amoris exoptulat, quid non affectionis extorquet, quam non imponit gratiam, quam non impetrat charitatem? Hoc ita esse sciunt patres, matres sentiunt, probant omnes, viscera humana testantur. Sic ergo nasci voluit, qui amari voluit, non timeri: et tamen apud malitiam humanam sic blanda, sic pia, sic chara, audite quid proficit infantia. *Audiens, inquit, Herodes rex, turbatus est, et omnis Hierosolyma cum ipso, et congregans omnes principes sacerdotum, et scribas populi, sciscitabatur ab eis ubi Christus nasceretur (Matth. ii).* Si Hierosolyma, si rex, si scribæ, si principes sacerdotum ad Christi sic turbantur infantiam, quid isti facerent, Christus perfectum mox in hominem si venisset, si fultus divitiis, et multitudine, si cum suspectis, si cum extraneis? Qui nil dant tempori, nil ætati, nil pauperi, nil parenti; sed ut audiunt natum, parant nascenti mortem, innocenti dolos, scelus pio, nudo gladios, soli milites, vagienti necem, pœnam parenti: et ut vis misceatur sanguini, crudelitas acerba cunabulis bella indicit, ubera telis urget, clypeos illidit gremiis, quatenus humanam divinamque sobolem ante sepulcrum faciat intrare quam mundum. Esto quod Herodes rex amore regni, successoris timore, coactus sit talia moliri; quare Hierosolyma, quare principes, quare scribæ? Quia nasci non vult profanus Deum, servus dominum, judicem reus, rebellis principem, perfidus cognitorem. Hierosolyma varia se contaminatione perfuderat, sacerdotes profanaverant sancta, et ^a peccata vendentes, in quæstum veniam pietatemque converterant. Scribæ doctrinam cœlestem, scientiam salutarem, vitale magisterium, in sævum sensum, in perfidiæ lapsum, in lethale vaniloquium commutarant. Hinc est quod Christum nolunt nasci, vivere timent, quia noverant se mox ignominie dandos, trahendos opprobriis, ejiciendos templo, privandos sacerdotio, oblationum munere vacuandos. Semel enim cupiditate flammati, capti pompa, vitilis sauciati, vanitate ebrii, madefacti luxu, quia de correctione nil cogitare poterant, de venia nil sperabant. Bonus villicus quando copiosum fructum continuo labore conquirat venire dominum suum ^b ad lucrum suum cupit, suum con-

stantiam requirentibus fuscum; pro auditoribus, Valentiniano imperatore, et Galla Placidia, ejusdem matre Augusta, nec non proceribus aulae; pro tempore, ubi mores hominum corrupti erant et depravati; pro eruditione, ut tota animi placiditate illos arguat, desumpta similitudine ab orationis argumento, et quomodo sanctis instruat præceptis. *MIRA.*

PATROL LII

A cupiscit ad gaudium: diligens operarius, quando opus suscepti laboris impleverit, ut mercedem percipiat, patrem familias desiderat advenire: devotus miles post conflictum, post victoriam, præsentiam regis optat, ut præmiis sudores et vulnera remuneratione compenset; sic ad palmam suam cupit venire Christum, qui bella mundi indefessa virtute prosternit; sic Christum venire non vult, qui superatus illecebris sæculi de pœna trepidat, de venia nil præsumit, *Fratres, faciamus bona, declinemus a malis: fugiamus vitia, virtutes sequamur, dissimulemus præsentia, futura cogitemus, nostrum petamus ad regnum, nostram veniamus ad palmam, optemus ad gloriam, tendamus volis omnibus ad coronam. Sed ad illa sermo quæ sunt in sequentibus jam recurat. Tunc Herodes, inquit, clam vocatis magis, diligenter didicit ab eis tempus stellæ quæ apparuit eis, et mittens in Bethlehem, dixit: Ite et interrogate diligenter de puero et cum inveneritis, renuntiate mihi, ut et ego veniens adorem eum. Occulte vocat magos, quia palam nil audet simulata mens, conscientia dolosa. Occulte vocat magos, quia fur amat noctem, latro in occulto tendit insidias. Diligenter inquirat tempus stellæ: sed cum timet regnum, signum cœli non timet, temporis non pertimescit auctorem. Quid turbaris, Herodes? Quid es tantum de successore sollicitus? Cui sidera militant, terreno imperio non tenetur. Ite, et interrogate diligenter de puero, et cum inveneritis, renuntiate mihi. Herodes, erras: magus adorare jussus est, non deferre; testari venit ille, non prodere; videre illi datum est, tibi non datum est invenire. Ite, et interrogate. Quasi magos semel interrogare non sufficit Interrogantibus pietatum est ^c sine pietate responsum. salutis nuntius male audientibus conversus est in ruinam. Contumax servus audit natum Dominum, sed Domino nascenti parat laqueos, non honorem; mortem præparat, ut careat servitute. Sed quia nec finire Deus, nec perire salus, nec vita poterat interire, permanet in honore Dominus, servus remansit in crimine; et ad pœnam trahitur qui ad obsequium venire contempsit; capitur ad sententiam, qui ad gratiam noluit pervenire. Ite, et interrogate diligenter de puero, et cum inveneritis, renuntiate mihi. Convenienter dixit *renuntiate mihi*, quia semper diabolo renuntiat, qui pervenire festinat ad Christum; Christianus futurus a sacerdote cum audit, Renuntias diabolo, respondit, Renuntio. Proprie ergo Herodes a magis sibi renuntiare debere dicit, qui se diaboli sciebat tenere locum, Satanæ noverat implere personam. *Ut et ego veniens adorem eum.* Vult mentiri, sed non potest: veniet, ut ad tormenta curvetur, ad supplicia jaciatur, sternatur ad pœnam, qui adorare sinxerat, ut sæviret. Sed magi, ubi Judaicæ perfidiæ*

^a Etenim oblatas victimas ad peccatorum expiationem sibi ipsis vindicabant, seu vindicatum pretium sibi recondebant. *MIRA.*

^b Alias, *ad agrum suum.*

^c Dum enim Herodes aulica benignitate magos abire sinxit, de Christi nece impius cogitabat.

nubila transierunt, et in Christianæ fidei sermo^a revident, quam viderunt stellam, ipsa prævia, ipsa duce, ad ortus Domini locum sacratissimum pervenerunt. *Et apertis thesauris suis obtulerunt ei munera aurum, thus, et myrrham.* Aurum regi, thus Deo, myrrituro myrrham, Dominicæ devotioni offerunt, scientibus thesauros maximos in posterum credituris; sic ad sua per innocentie viam redeunt, qui iter Herodiane fraudis calcaverunt in ruinam.

SERMO CLIX.

De eisdem.

Ante hos dies, id est, diem octavum kalendarum mensis hujus quo crescere dies cœpit, quia dies verus illuxit, in carne natum Dominum Christum Jesum, in Evangelio scriptum (*Luc. ii*), facile recolunt, qui legerunt, vel qui aurem legentibus præbuerunt. Israelitici pastores super gregem suum vigilantes, angelis nutiantibus, cognoverunt: hodie in eadem carne manifestatum gentiles magi curiosa sectantes, signis indicantibus, invenerunt. Illis ortum Dominicæ nativitatis annuntians locuta est vox spiritualium ministrorum, istis stella tanquam lingua cœlorum. Dicunt illi ad quos sæpius prophete missi fuerant: *Transeathus usque Bethleem, et videamus hoc verbum quod factum est ad nos; dicunt isti, quibus nullus umquam locutus fuerat prophetarum, et sciscitantes interrogant: Ubi est qui natus est rex Judæorum? Vidimus stellam ejus in Oriente, et venimus adorare eum (Matth. ii).* Accedunt ergo illi de proximo, hi veniunt de longinquo, utrique tamen ad unum eundemque fidei locum, pia devotione conveniunt: ibique regem Christum appositum ante duo^c prophetica illa jumenta, duorum videlicet populorum typum figuramque gestantia, intuentur, admirantur, agnoscunt. *Agnovit enim bos possessorem suum, et asinus præsepe domini sui (Isai. i).* Agnovit enim bos Judæus^d jugo legis excusso, agnovit et asinus paganus stultitiæ feritate deposita; ille deserens superfluum observationis laborem, hic relinquens vagum superstitionis errorem. Uterque agnovit, quia uterque ad unum præsepe Domini epulaturus accessit, epulaturus non fenum mortis, sed cibum salutis. Edite, edite, pia animalia, æternæ vitæ cibaria: et perpetuæ retributionis escam a vidis quantum potestis faucibus occupate, non dividentes in frusta, sed integrum, solidumque sumentes. Non potest enim edi Christus, et dividi; integer a credentibus sumitur, integer in ore cordis recipitur. *Verbum enim caro factum est, et*

^a Non abs re suspicantur aliqui ex sacræ Scripturæ enarratoribus spectatum in Oriente ab magis sidus, Hierosolytamam usque ducem præcessisse; inde negatum ejusdem lumen dum ibi commemorati fuere, iterum se egredientibus exhibuisse, ac Bethleem usque dedisse.

^b Neque verbo ad aures, neque scriptis et per prophetiam: licet enim per prophetiam Balaam et veterem majorum suorum traditionem scriberent magi quæ dicuntur in textu, tamen Balaam non fuit propheta, sed ariolus: et sicut Gaiphas, non sicut propheta prophetavit. Lege Maldonatum, in cap. ii, Matth., q.

^A *Abitavit in nobis (Joan. i):* habitavit, et quo uterum Virginis dignanter implevit. *Obtulerunt illi, ut scriptum est, aurum, thus et myrrham.* Nos fidei^e thus longinquæ regionis, nos^f proximæ confessionis myrrham boni odoris, nos suavevolentia dona charitatis tria namque ista offerimus, quando Christum, et regem, et Dominum, et hominem confitemur. Sed in spiritu et veritate adoremus Christum, si ei munera fidei et confessionis obtulimus; et nos sicut illi magi, qui sunt fidei nostræ duces credulitatisque principes, commoti in somnis, id est, in hac vita, quæ somno est similis, illuso Herode rege, id est, diabolo hujus mundi principe, per aliam viam, id est, et per alteram vitam, ad illam nostram patriam revertamur, de qua per Adam ejecti infeliciter sumus, per Christum vero misericorditer nunc reducti.

SERMO CLX.

De eisdem.

Quamvis in ipso Dominicæ incarnationis sacramento adfuerint clara semper divinitatis insignia, Deum tamen venisse in humanum corpus multis modis aperit et revelat hodierna solemnitas, ne perdat per ignorantiam semper obscuratibus involuta mortalitas quod tantum tenere meruit et possidere per gratiam. Nam qui nobis nasci voluit, a nobis noluit ignorari: et ideo sic aperit, ne magnum pietatis sacramentum magnifere erroris occasio. Hodie magus quem fulgentem querebat in stellis, in cunis reperit vagientem. Hodie magus clarum miratur in pannis quem diu in astris patiebatur obscurum. Hodie magus quid ubi videat profundo stupore pervolvit: in terra cœlum, in cœlo terram, in Deo hominem, in homine Deum, et universo sæculo non capacem concludi corpore perpusillo. Unde magus qui scrutari non valet capere non potest, mox adorat; videt enim non sic lucere in cœlo stellas, lunam, solem, qualiter illuxisse carnem contemplatur in tertis; videt in uno eodemque corpore divinitatis et humanitatis convenisse commercium. Hic dum credit Deum, sentit regem, intelligit humani generis amore moriturum, et pavida cogitatione petratat quem admodum possit mori Deus, qualiter possit vitæ restitutus occidi. Ac sic magus cessat arte quærere quod arte non potest invenire: et quia se in cœlo diu cum astris errantibus videt errasse, gaudet in terra ad Deum ducatu unici sideris pervenisse, et deprehendit magus cuncta quæ videntur in cœlo, humanis clara oculis, profundis esse obscurata myste-

4, et Num. xxii, 3. Mira.

^c Ex loco Isaiæ inferius laudato, quem ad Christum natum communiter applicant.

^d Hæc est prophetiæ hujus genuina explicatio. Vide dissertissime Hieronymum in cap. i Isaiæ.

^e Ab Hebræis enim ad nos ad nos nostræ peregrinata est.

^f A lege enim Christi nobis sacramentum peccati, et peccatorum confessio effluxit, nisi potius intelligat de fidei confessione quam corde et lingua efficitur. Et Mita.

^g Per præsentis vite emendationem.

riis. Jamque videns credere se, et non disontere, mysticis muneribus confitetur: thure Deum, auro regem, myrrha esse mortuorum. Thure Deum, auro regem, ut eum diviti placaret obsequio, quem curioso et importuno incessaret et offenderat instituto; atque implet illud quod multi de spadone ex Æthiopia suspicantur: *Æthiopia præveniet manus ejus Deo* (Psal. lxxvii). Videt Christum magus Judæum præveniens manibus suis, quia quando Christum Judæus Herodi sceleris prædebat, tunc magus Deum Christum muneribus favebat. Hinc est quod gentilis qui erat novissimus, factus est primus: quia tunc ex magorum fide est gentium credulitas dedicata, et Judæorum est notata crudelitas. Hodie Christus Jordanis alveum, mundi peccatum lavaturus intravit: ad hoc eum venisse Joannes ipse testatur. *Eccc Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi* (Joan. i). Hodie servus Dominum, homo Deum, Joannes Christum tenet; tenet accepturus veniam, non daturus. Hodie, sicut ait propheta: *Vox Domini super aquas* (Psal. cxviii). Quæ vox? *Hic est filius meus dilectus in quo mihi complacui* (Matth. iii). Hodie vox Dei super aquas, quia per Deum ut probaret generis fidem, ipse sui testis Filii, ipse assertor assistit. *Hic est Filius meus dilectus*, quia alterum qui testimonium diceret non habebat; arcanum Patris, arbitrium non habebat; testem generatio nescit divina; divinitas externam non recipit notionem, ipso Filio dicente. *Nemo novit Filium, nisi Pater, neque Patrem quis novit nisi Filius* (Matth. xi). Hodie Spiritus sanctus supernatal aquis in specie columbæ, ut sicut illa columba Noë nuntiaverat diluvium discessisse mundi (Gen. viii), ita ista indice nosceretur perpetuam mundi cessasse naufragium; neque sicut illa veteris olivæ surculum portaret, sed totam in caput parentis novi christiatis piaguedinem fundit, ut impleat illud quod propheta prædixit: *Propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis* (Psal. xlii). Hodie Dominus super aquas. Bene super aquas, et non subter aquas, quia Christus baptismati suo non servit, sed imperat sacramentis. Hodie Deus majestatis intonat, et si pater de cælo intonat; si Filius Jordanis insistit fluentis, si Spiritus sanctus corporaliter apparet desuperis; quid est quod Jordanis qui fu-

git ad presentiam legalis arcæ (Josue iii), ad totius Trinitatis presentiam non refugit. Quid est? Quia qui pietati obsequitur, incipit non esse timeri. Hic Trinitas exercet gratiam totam, totam secum loquitur charitatem: ibi elementa corrumpit, ut servulos instituat ad timorem. Inter hæc tamen talia et tanta intrepidus erat Joannes, quia timere non potest, qui totus ad Dei amorem natus angelico testimonio comprobatur. Hodie Christus initium dat signorum ecclesiæ, dum convertit aquas in vinum (Joan. ii), ut quem Pater voce Filium jam probaret, ipse se Deum virtutibus approbaret, quia auctor est elementorum qui elementa commutat; et naturam fecit ipse, qui contra naturam facere non laborat: aquam transfert in vinum, ut & divinitatis in vigore naturæ nostræ proficiat hebetudo. Nam qui vases quinque fragmento profuso et furtivo incremento, ad quicquid millia hominum tetendit et dilatavit saginam (Matth. xiv), potuit augmentis succrescentibus ad nuptiarum festa vini ampliare et perpetuare mensuras. Sed aqua in sanguinis erat convertenda mysterium, ut mera pocula de vase corporis sui Christus bibentibus propinaret, ut impleret illud propheta: *Et calix meus inebrians quem præclarus est* (Psal. xlii). Tribus autem modis hodie Christi deitas et probata: magorum mutere, Patris testimonio, aquæ mutatione in vinum; quia tribus stare omne verbum Scripturæ firmavit auctoritas dicendo: *In ore duorum vel trium testium stet omne verbum* (Matth. xviii). Sed quia festività ipsa ad mensam nos Domini et calicis istius lætitiæ commonet jam venire, res amplas brevi sermones sufficit conclusisse, per Dominum nostrum Jesum Christum, quæ vivit et regnat una bis semper, et per omnia sæcula sæculorum. Amen.

SERMO CLXI.

De parabola servi ab agro regressi, deque hominis erga Deum gratitudine.

Audistis, fratres, quemadmodum famulatum divinum Dominus exigit humanæ servitutis exemplo, dicendo: *Quis vestrum habens servum arantem, aut pascentem, qui regresso ab agro dicat: Statim transi, recumbe; et non dicit ei, Para quod cenem, et præcingere, et ministram mihi donec manducem et bibam, et post hæc tu manducabis et bibes? Numquid gratiam*

hominibus videantur, sæpe humana corpora assumere. Vide Maldonatum in cap. iii; Matth., num. 16. MIRA. — In hac re, inquit Calmetus, religiosi adeo non fuere Patres, ut recentiores nostri; neque indignam putavere Spiritu sancto columbæ speciem, cum passim in Scriptura Dei Filius describatur nomine Leonis Juda, Vermis Jacob, Agni, Lapidis, etc.

^f Ms. Cæsen., manifestaret.

^g Ms. idem, Detulit vino.

^h Hoc est absconditum, et humanis oculis imperceptibile.

ⁱ Scilicet in sacrificio Missæ. MIRA.

^j Hinc subinfertur Auctorem nostrum prædicasse populo divinum verbum ante sacrum, vel antequam sacrum faceret. MIRA. — Vel potius inter Missarum solennia, proxime pro Evangelii lectione, antequam populo sacra mysteria distribuerentur.

^a Ms. Cæsen., *trédit et non discutit, sed mysticis muneribus confitetur.*

^b In hoc nempe ratiocinatio conversionem gentium, Ægyptiorum maxime et Æthiopum, quorum primitiæ in reginæ Candacis spadone multi recognoscunt. Hilarius autem, cum Chrysologo putat magos Christum in incanabulis veneratos, ex iis regionibus esse profectos.

^c Ms. Cæsen., *ipse sibi, sui testis Filii.*

^d Scilicet Christi, qui omnium salvandorum ac reparandorum parens est. MIRA.

^e Quod vetera de naturalis columbæ fuerit hæc, plerique negant: verum tamen corpus habuisse affirmat S. Augustinus, sed corpus æthereum in speciem columbæ. Non tamen fuit illud corpus, quodcumque esset, a Spiritu sancto hypostatice assumptum, ut falso opinatus est Tertullianus; sed Spiritus sanctus fuit in illo, tamquam signatus in signo: sicut angeli, ut ab

*habet sermo illi, quia fecit quæ sibi imperavit? Non puto. Sic et vos, cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus; quod debuimus facere, fecimus (Luc. xvii). Sic et vos. Quid simile? Immo longe dissimile. Tantum debet homo Deo, quantum debet homini homo? Absit. Nam est alter ordo, diversa causa, a dissimilis fides. Deus hominem fecit esse, nasci iussit, dedit vivere, concessit sapere, donavit et tempora, distribuit ætates, concessit ad gloriam, aperuit ad honorem, præfecit animantibus, et toti terræ dominum definita lege et ætate præscripsit: et cum talia, tantaque prima homini Dei beneficia deperissent, secunda reparavit tanto majora, quanto divina; præstantiora tanto, quanto cælestia. Nam cæli post habitatorem dedit, quem dederat ante incolam terrenorum, ut adversum nullum illi, nullus incursum, b nullusque serpens terrenis latens, in bonis, irrepere amplius in hominem non valeret; servaretque conditio jam certa, quem perdiderat c incerta libertas; et esset homo liber omnium, sola Domini servitute, cui conditionem qua factus est dedit, debet originem: quod redemptus est, quod emptus est, debet utique servitutem, dicente Apostolo: *Prelio empti estis, nolite fieri servi hominum (I Cor. vii)*. Et propheta ut conditionem, ut originem fateretur: *Et servus tuus, inquit, et filius ancillæ tuæ (Psal. cxv)*. Deo ista, homini quid tale debet homo? Et tamen quærit Deus vel tantum; quia reddere homo Deo nil vult, cui debet totum. Sed repetamus lectionem, at oculis nostris similitudinem proponamus ipsam, et quod diximus tunc lucebit, quia nullam Deo, homini totam dependimus servitutem. *Quis vestrum habens servam arantem aut pascentem, qui regresso ab agro dicat: Statim transi, recumbe; et non dicit ei, Para quod cœnem, et præcingere, et ministra mihi, donec manducem, et bibam, et post hæc tu manducabis et bibes?* Quam familiaris, quam vernacula, quam de quotidiano usu veniens, quam communis est ista doctrina. Si dominus est, qui audit, agnoscit talia se exigere a servo; si servus, exhibere se domino ista cognoscit. d Servus namque post vigilias antelucanas, post totius diei varios et duros labores, post trepidantes et anxios concursus, et parat Domino*

a Hoc est fidelitas, vel constantia promissorum. MITA.

b Alta hic nos in veteribus editionibus. Lucem dedimus ex Mita.

c Anceps, fluctuans, quia in mutabili hominis arbitrio residebat MITA.

d Laudantur verba hæc a Pignorio, de Servis, pag. 68.

e Ms. Vallicel., *varios calices*.

f Vel quia sæpe in conviviiis fabulatur, vel respicit morem antiquorum, in quorum conviviiis ludicra et scenica agebantur, vel ænigmata a convivis solvenda proponebantur.

g Has serviles delicias, inquit Pignorius, tangit eleganter Geta Terentianus Phorm. Act. II, scen. 1:

Hærus si redierit
Molendum usque in pistrino, vapulandum; habendæ
Opus ruri faciendum, etc. [compedes,

A suo cœnam, et cinctus quod paraverat subministrat: non est elatus, quia fecit, sed cum devotione singula faciens contremiscit, et apponit domino suo cibos multiplices, arte lota lotius saporis conditos; ipse autem semicoctam, nec salitam forsitan cœnulam gustaturus; porrigens crebra pocula, e variat calices, vina mutat: ad longissimi f convivii fabulas longiores statfixus, stat moveri nescius, stat cujus lassescere non licet servituti. Et cum dominus jam partem noctis in somno deducit, peragit in quiete, servus colligit, curat, accurat, ponit, componit, reponit, et sic in rebus necessariis immoratur, ut nihil sibi, aut parum noctis ad escam reservet et soporem. Post hæc omnia nisi pervigilet in crastinum, et dominum prævenit dormientem, fessus, indefessus, g manebat ad verbera, ad præsentem pœnam nihil hesterni ei subvenit de labore, quia quidquid dominus indebite, iracunde, libens, nolens, oblitus, cogitans, sciens, nesciens circa servum fecerit, iudicium, iustitia, lex est, imperantis ira subdito jus est, et ad libitum domini vocem non habet conditio servitutis. Si ergo et servus sentit quid debeat homini taliter serviendo, et dominando dominus qualem servitutem Domino dominorum debeat, docetur et intelligit se magistro. Hoc implebat Paulus, qui h servitutis suæ titulos sic scribebat: *Usque ad hanc horam esurimus, et sitimus, et nudi sumus, et colaphis sædimur (I Cor. iv)*. Et alibi: *Lividum facio corpus meum, et servituti subjicio (I Cor. ix, juxta LXX)*. Præbebat vindictam bonus servus, qui se usque ad livorem sic agens jugiter verberabat: nec laxabat frena corpori, ne per indulgentiam carolaxata alterius incurreret servitutem. Sed, homo, quod a servo exigit, impende ei qui te dominum fecit. Tu qui semper dormis, et a servo exigit vigilias indefessas, aliquando vigila tuo Domino pro te sine cessatione vigilantem, assiste tuo Domino vel momento uno jejunanti, cui manducanti tuus servus semper assistit: remitte servo innocenti, i cui peccanti blanditur Dominus tuus; da interim veniam, cui tuus Dominus semper ignoscit. Certe si quidquam boni feceris, crede te j Domino solvisse debitum, non beneficium præstitisse. *Cum feceritis, inquit, omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite, servi*

h Nescio quid de viris principibus vulgo *titolati* somniet Mita. Tituli servitutis erant tabellæ in quibus inscribebantur mancipiorum morbi, et vitia, et quidquid aliud emptorum intererat non nescire. Pendebant autem hujusmodi tituli ex eorum collo. Propertius Eleg. 5 lib. iv:

Aut quorum titulus per barbara colla pependit.

Ait ergo Paulus inter titulos suæ servitutis, scripsisse tamen, nuditatem, etc.

i Blanditur Deus peccatori, vel statim non puniendo, vel largiendo temporalia, vel more optimi parentis, qui maledictis suorum infantium arridet, quo bonos efficiat; vel uti loquens de Saulo dixit Augustinus serm. 15 de verb. Apost., *sævi et miseretur*. Ex Mita.

j Alias, *dominanti*.

inutiles sumus; quod debuimus facere, fecimus. Quando per se homo utilis ad divina, qui sic sibi est inutilis ad humana? Cogitet homo cordis mala, carnis vitia, voluptatum fluctus, desideriorum procellas, irarum scopulos, naufragia criminum, et tunc quidquid in se est utile * dabit Deo, sibi quidquid inutile est deputabit. Sed ad proposita redeamus, ut quare Dominus discipulos suos admonuerit jam patescat. Apostolos suos Christus^b ut mitteret ad populos vario dolore languentes, dedit illis virtutem spiritus, potestatem supernam dedit, dedit gratiam sanitatum, unde perambulantes illi reddebant visum cæcis, claudis cursum, surdis auditum, et ne per singula vos morer, cunctis male habentibus dabant salutem, unde redeunt gloriabantur dicentes: *Domine etiam in nomine tuo demonia subjecta sunt nobis*. Quos Dominus temperat, dicens: *Nolite gaudere quia demonia subjecta sunt vobis: gaudete autem quia nomina vestra scripta sunt in cælis* (Luc. x). Ergo ne per relationem perderent quod conquiesierant per laborem, et deputarent sibi quod divinitus fuerant consecuti, ad humilitatem, quæ mater est doctrinæ, tali revocat exemplo: *Quis vestrum habens servum arantem, aut pascentem, qui regresso ab agro dicat ei, Statim transi, et recumbe, et non discit ei, Para quod cœnem, et præcingere, et ministra mihi donec manducem et bibam, et post hæc tu manducabis et bibes?* Post exactos labores, et magna et multa documenta virtutum, apostoli satis sibi utiles videbantur, sed versari in luto carnis, et limo corporis hujus, et quod essent inutiles, nesciebant, sed deprehenduntur cum Judas tradit. Petrus negat (Matth. xxvi), Joannes fugit, relinquunt omnes (Marc. xiv), ut solus in quo erat, et ex quo erat tota utilitas appareret. Quod autem dixit: *Et postea tu manducabis*, monet discipulos, ut post ascensionem suam statim copulari se Domino in illa beatitudine superna gestirent. Nam denique hic^c relicturos omnia approbat, et præcingit ad tolerantiam passionis, et ministerii sui perficit ad laborem. Nam tunc tanto tempore ministrarunt apostoli discumbenti, quanto tempore inter peccatorum coquinas et gentium focos cœnam Domini super mensas Ecclesiæ in memoriam perpetem præpararunt. Hanc cœnam qui^d fidelis est novit, qui nescit, et scire desiderat sit fidelis.

SERMO CLXII.

De eo qui volebat dividere hæreditatem.

Audistis, fratres, hodie quid a Domino hæres honorum petierit mundanorum. *Magister*, inquit, *dic fratri meo ut dividat mecum hæreditatem* (Luc. xii). Præceps cupiditas, et incauta, mundanæ litis arbitrum credidit ipsum sæculi cognitorem; et eum fieri

A voluit divisionis auctorem, qui ad restituendam venerat humani generis unitatem. *Magister, dic fratri meo ut dividat mecum hæreditatem*. Hic non magister quæstus est, * sed amor. *Dic fratri meo ut dividat mecum hæreditatem*. Cum dicit, *dic fratri meo*, præmisit quod charitatem moneat, quod interpellet naturam, quod pulset affectum. *Dic fratri meo ut dividat mecum hæreditatem*. Non potest dicere fratri, *Divide*, qui per prophetam doeuit: *Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum* (Ps. cxxxii). *Dic fratri meo ut dividat mecum hæreditatem*. Quæ major hæreditas, quæ melior hæreditas quam divinæ vinculum charitatis? Quia hæreditas aliquando perit, charitas numquam, dicente Apostolo: *Charitas numquam excidit* (I Cor. xiii). Sed dicit aliquis, Ergo charitas numquam perit, numquam violatur? Plane numquam, quia^f charitas si est, permanet; si non permanet, non est. Sicut sterilis arbor quæ vernali tempore cum tota candescit in flore, & fructum non dat illa, sed fallit; ita est charitas quæ putatur, et non est: occasionum concussa fluctibus evanescit, ac sic lædit sollicitos et decipit incautos. Sed ad cæpta redeamus. *Magister, dic fratri meo ut dividat mecum hæreditatem*. Hæreditas mundana, ante posteris infert jurgia quam confert censum; antequam dividat facultates,^b scindit hæredes; antequam debitas tradat singulis portiones, successores ipsos desecat et mittit in partes. Proinde non est hæreditas ista, sed pugna; et hæc noverca filiorum est, non facultas. Ille dicit filios, qui relinquit filiis plenissimam charitatem. At tu, quisquis ille es qui Dominum tali petitione compellas, Dominum provocas, Dominum producis ad litem, cum quo tibi Apostolus hæreditatem docet et ostendit esse communem: *Hæredes, inquit, Dei sumus, cohæredes autem Christi* (Rom. viii). Hic tibi sic hæres est, hic est tibi frater, qui nascendi sorte, conditione crescendi, vivendi ordine, moriendi exitu, per omnia tibi voluit similis inveniri. Nam cum esset et solus Dei hæres, et Filius unicus per naturam, te participem sibi, te cohæredem sibi voluit et fecit esse per gratiam, qui eras miser et subjectus ultimæ servituti. Habebis itaque, et collata poteris feliciter possidere, si manseris in aula Patris, si fueris in divina hæreditate communis. Dari potest, dividi non potest sors divina, quia cælestia et qui dederit non amittit, et qui acceperit sibi singulariter non recondit. Unde D homo quid hunc ad divisionem vocas, quid hunc ad discussionem miserandus invitas, quid ab eo partem petis, qui tibi quæsit et contulit totum? Vel expertus cessa, et jam pœniteat talia te petisse. Nam partem substantiæ principalis accepisti, et acceptam peregrinus, vagus, luxuriosus cum luxuriosis halluo

31 lib. iii: *Charitas, quæ deseri potest, numquam vera fuit; et Ambrosius: Ficta charitas est, quæ in adversis deserit*. Ex Mita.

^c Ms. Cæsen., *fructum dat nullum*.

^b Chrysostomus apud Lippom. in Catena: *Facultatum multitudo divisionem operatur, concordiam impedit, et cognationis vinculum dirimit*.

* Id est, ascribet Deo.

^b Alias, cum mitteret.

^c Non parvo loci detrimento ia editis omnibus deest vox omnia. Supplevit Latinus.

^d Sacram scilicet eucharistiam, quæ ea ætate arcani tenebris obtegebatur infidelibus et catechumenis.

* Editi, perperam, sed amoris.

^f Juxta. S Augustinum relatum a Magistro distinct.

perdidisti (Luc. xv). Hinc paradisi exsul, hinc hereditatis exors, hinc extorris a vita. Homo, dicit tibi Christus, Quod a me, et per me consecutus es, sine me non poteris possidere, quia sine me qualis fueris, jam vidisti; hæc sciens pro te Patrem ingrato omnium sic poposci: *Pater, quæ dedisti michi, vole ut ubi ego sum, et illi sint mecum* (Joan. xvii). Et quia nec hoc tibi sufficere poterat ad tutelam, nam cum mecum esses in paradiso, et a extra metu periisses, adjeoi, dicens: *Pater, sicut tu in me, et ego in te, ita et isti in nobis manent*. Ego ut Patris bona habeam, processi de Patre, a Patre penitus non recessi: et ideo tantum te in nobis habere volo, quantum nos ipsi sumus, et manemus in nobis. Desine ergo vel superna dividere, vel de terrenis me audientem litigare, ne quem tenes et habes hodie largitorum piæ, severissimum sentias postmodum cognitorum. Sed jam quid responderit Dominus audiamus: *Homo, inquit, quis me constituit judicem aut divisorem super vos? Quis me constituit judicem? Et ubi est illud quod tu dixisti, Domine: Pater neminem judicat, sed omne iudicium dedit Filio* (Joan. v) *et Aut divisorem super vos? Et quis dividet justos ab injustis, sicut segregat pastor oves ab hædis* (Matth. xxv) *et Si tibi iudicium debetur hominis, et per te est totius sæculi celebranda divisio, quomodo dicis, Quis me constituit judicem aut divisorem super vos? Est quidem penes Christum, et fuit, atque erit omne iudicium, sed tunc non iudicaturus venerat, sed iudicandus, nec addiculus reos, sed a reis innocens addicendus. In homine agebat Deum, in servo dominum, ut esset vernula temporis, qui erat et factor et æguitor sæculorum. Merito ergo respondit: Quis me constituit iudicem aut divisorem super vos? Et quis eum constitueret iudicem, qui constituit et restituit universa? Christus ad litigatoris arbitrium arbitrar esse non poterat, qui totius iudicii summa est et potestas. At illi iurgator quare non opposuit: Quomodo non invitatus a fratre taliter tu petisti? Nescis, quod justus mediator non est, qui ab una tantum eligitur parte? Verum hæc non dixit; sed invisus astitit, ut adjudicantis illi fas esset, fratri non esset, resillire sententiam. Et quia Christus correcturus venerat, non damnaturus reum, præcepto removet fomitem iurgiorum, dicendo: *Videte, cavete ab avaritia*. Hoc est dicere: Abjiciatur avaritia, et non erit in hereditate contentio. Avaritia, fratres, parentes negat, germanos dividit, separat socios, amicitiam solvit, excludit affectum: hanc qui intra se habuerit, erit nullius, suus non erit. Avaritia, fratres, sicut dixit Apostolus, *radix est omnium malo-**

* Alias, *extreme tu periisti*.

† Mirum quantum tota hæc periodus in omnibus editionibus scateat erroribus. Et cum etiam codices impendosi sint, eam ex conjectura Mitæ restituimus.

‡ Observat plurimis Mitæ, primum monumenta more antiquo in agris construi solita ex lapide lateritio. Si vere ibidem prope arbores plantatæ fuissent, illæ radicibus infra lapidum connexionibus immixtis, et lapides titulares, et lateres, sepulcrum componentes, e proprio loco indistincte prosternunt. MITA.

rum (I Tim. vi): quæ cum radicali coeperit in corde, sic morum dissipat ornamenta, sicut et arbor noxia feralibus radicibus nexa solvit, et dissipat monumenta majorum.

SERMO CLXIII.

De terrenorum cura despicienda.

Beati quorum corda hodiernus Dominici sermonis penetravit auditus, Beati quorum mentes promovit ad fidem tanta et talis promissio Salvatoris. Beati qui crudelitate celestium mandatorum duris absoluti sunt præsentium curis. Tali namque hodie discipulos suos, immo omnes auditores suos, Dominus voce compellat: *Nolite solliciti esse animæ vestræ quid manducetis, neque corpori vestro quod vestiamini. Anima plus est quam esca, et corpus plus est quam vestimentum* (Luc. xii). ^d Quis sic ita invidus bonis suis, quis si delictis suis inimicus, ut spontanea et cœlitus præparata despiciat, et concupiscat mundanis laboribus et doloribus conquisita? Degener nimis animus, mens tota servilis est, quæ coquorum et afflatus, squalores coquinæ, hesterni horrore fetentia perquirat obsonia, cui iugiter regius deservit atque adjacet apparatus. Noli ergo, homo, inania providendo gemere, noli laborare caduca præparando, quia prandii tui semper et ubique Deus præparator assistit. Quis rex devotis militibus debitam non procurat annonam? Quis dominus fidelibus servis ista cibaria non ministrat? Quis pater non dat panem filiis? Si ergo nobis Deus, et rex et Dominus, et Pater est, quid negabit? Stipendiis suis militans derogat miles regi; suis sumptibus vivens dominum servus accusat; pro se sollicitus filius culpatus superstitem patrem. Noli ergo, homo, exponere Deum pro te taliter cogitando, qui et justitia regnantis, et dominantis studio, et generantis affectu, in se totam tui recepit sollicitudinem, refudit et eura, dicendo: *Nolite solliciti esse animæ vestræ quid manducetis. Sed te forte mellitus imber, et singularis cibus, Judaici fastidii deterret exemplo, nec carnem credis humorum varietate concretam per solum manna sua voluntate compleri: dicis, Deus sicut corpus ex diversis voluit constare membris, ita variatis dapibus voluit et jussit enutriri. Superfluous est, o homo, iste qui te exagitat timor: nam Creatoris ad prandium tota concurrat et ad volat creatura. Unde si te legalis cibi singularitas et parcitas terret, invitet et provocet evangelici convivii cœlestis effugio, quæ in uno ferculo manducatur Petro totius apponit genera creature* (Act. x). Nam quidquid Noe et vector novi

^d Latinius, *quis sit*.

^e Ms. Cæsen. Editi, *affatus*.

^f Auctor sapientiæ xvi, 20, 21, tradit omnium gustui manna accommodari consuevisse, ut singulis sciperet. S. Augustinus Retract. lib. ii cap. 10, scite animadvertit hanc cibo virtutem, ut se omnium gustui accommodaret, non nisi pro filiis Dei inditam fuisse. Vide Gregor. Moral. lib. vi cap. 9.

^g Aliis epithetis eum ornant Patres. Dicitur esse a Chrysostomo, hamil. 110 tom. V pag. 711. *nausfragium facientis naturæ bonus gubernator*; a Nazianzeno

seculi, seculi servavit ad semen, quidquid in aere volitat et fertur, quidquid gignitur et vivit in terra, quidquid in aquis est, et movetur, hoc uno Patri collitus mactatur, et exhibetur ad omnem. Si ergo vis, homo, accipere et omnia manducare, despice vilia tibi providere cellaria. Et nos quidem magnis exemplis tibi superna cogitanti carnalia non defutura probare contendimus: Deus autem pro sume majestatis insignibus de suis dubitantem promissis ad vilia et extrema committit exempla; ut te tali examinatione redarguat, quem a tanta imitatione non traxit. *Considerata*, inquit, *ovos, quia non seminant, neque mesunt, quibus non est collarium, neque horreum, et Deus paravit illis; quanta magis vos pluris estis illis?* Dubium merito infidelam ad avem mittit, amicam belli, furoris sociam, insatietam sanguine, et in ipsos mortuos ferro gravius savientem. Namque cessante gladio carnifex improbius exanime grassatur in corpore, lanias, dissipat, spargit, ne quid funeris inventum, quieti misericors sepultura commendet. Itaque Dominus exemplo tali exaggerat dubitantis insipientiam, qui putat Deum hoc piis filiis denegatum, quod impiis a peccatis subministrat; et existimant reliquos tibus propter se patriam, domum, parentes, filias, conjugas, victus subsidia non datarum, qui nascenti indulget crescere, terminavit corporis incrementum. O miserum, o tota infelicitate dignissimum, cui cum datur regnum, suspirat panem; cum perpetuitate donetur, desinet potum; cum immortalitatis gloria induatur, plangit corporis vestimentum. Genuinum infelicitatis conscius, fieri non credit se felicem; et terram enutritus in pulvere oculi incolam dubitat se futurum. Convenienter ergo Dominus quae sequuntur adjecit: *Quis autem vestrum cogitando potest adjicere ad staturam suam cubitum unum?* Humanarum mentium cogitationes intimus scrutator exponit; nam omnis homo dum sui corporis pulchritudinem concupiscit, propter se esse exoptat; sed cogitare homo hoc potest, hoc per se homo obtinere non potest; ad id credendo pervenit, ad hoc pervenire non potest cogitando. Hinc est quod Dominus humani consocii desiderii hominem Christi tetendit in formam, ut in mensuram Christi speciositate tota decorus esset, qui in brevitate sua erat ipse erubescens deformis; unde bene subjunxit: *Si ergo neque quod minimum est potestis, de ceteris quid solliciti estis?* Hoc est, quid cogitatione, homo, majora praesumis, qui per fidem minora desperas? Quid vestimentum minus, quid majus corporis incremento? Credo ergo tibi a Deo vestitum corporis posse praestari, a quo tibi fides corporis incrementa repromittit. Verum, quia Deus sic humanum diligit genus, ut ipsos quos dominantis jure corripit, mox paterno soletur, et

orat. 18 pag. 297, *secundi hujus mundi parens*; a Theodoro in psalmum. xc, *generis nostri scintilla*; et iterum orat. 6 de Provid., *secundus humani generis princeps*, etc.

^a Sic placuit reponere cum Latinio. Editi omnes, *tanta mutatione*.

^b Ambrosius, apud Du-Hamelium hic: *Aves caeli*

^a nulleat blandimento, quae separatione foedissimae avis exasperasse videbatur, ad floris odorati et speciosi nimium hos reducit exemplum. *Considerate*, inquit, *lilia quomodo crescunt; non laborant, neque nent. Dico autem vobis, nec Salomon in omni gloria sua vestiebatur sicut unum ex istis*: O quantum se superna pietas hominis amere deponit! Nam qui poterat praeccepta sua sola auctoritate firmare, toto insinuat et astruit labora doctoris, et qui sufficiebat in sola fide promissionis suae terminum collocare, auditores ad fidem promissi suavis perducit exemplo; dubios illi comparatione confirmat, liliam Salomonis sublimat exemplo; quia ipso Domino, testante, inter omnes mundi reges Salomon singulari gloria, ornato unico, speciosus effulsit, et omnes terrae flores liliam vineit et praecellit in gratia; tantumque distat ab universo germinellum, quantum regem specie, gloria, oonotis, constat excellere. Nec a nobis latius liliam describenda et pulchritudo, cujus praerogativam Dominica testatio reddit singularem: iteranda sunt sane illa quae ad robur fidei nostrae geminato Dominus commendavit exemplo; quia Christianus de vita, de regno, de immortalitate certus, de pastu et vestitu non debet necessitate pulsari, cum videat Deum hodie nato, et perituro in crastinum germini a tantam vestibus gloriam contulisse. Sed sicut ariditate ista, sicut alibani deputantur incendio, ille mortis, ille gehennae ignibus destinatur, qui praesentia sibi a Deo praestari dubitant, cum futura sibi jam sentiant contributa. *Et vos nolite querere quid manducetis, aut quid bibatis et nolite in sublimia tolli; haec enim omnia gentes mundi querunt. Pater autem vester scit quoniam his indigetis. Verumtamen querite regnum Dei, et haec omnia adjicientur vobis.* Cum se patrem nostrum dicit, nostri sibi piam suam comprobare non deesse: cum nos regnum caeleste jubet querere, subjicienda monstrat omnia; nobis quidem quid caelestis, exigunt apparatus indicat ad futurum.

SERMO CLXIV.

De igne caelesti, de separatione facta a Christo, et de Ecclesia et Synagoga divisione. In illud Luc. 9; Ignem veni mittere in terram, etc.

Sicut febricitans amarus est semper salutaris cibis, ita et saepe Dominicus sermo contrarius imperitis; utriusque tamen aliter, aut ex corporis, aut ex mentis infirmitate contingit. Hodie Dominus exasperasse nonnullorum videtur auditum, dicendo: *Ignem veni mittere in terram, et quid volo, nisi ut accendatur?* Et infra: *Putatis quia pacem veni mittere in terram? Non, dico vobis, sed separationem* (Luc. xii). Et ubi est illud: *Ecce Agnus Dei* (Johan. i)? Ubi illud: *Sicut ovis ad occisionem ductus est, et sicut agnus coram tonante semutus, sic non aperuit os suum* (Isai.

speciale sibi nihil vindicant; et ideo pabulis indigere nesciunt, quia aliis invidere non possunt.

^c Ms. Caesen., *de pastu et vestitu non debet ambigere.*

^d Ms. Caesen., *tantam vestitus gloriam. Latinus, tantam vestium gloriam.*

LIU)? Sed et illud: *Dicite filiæ Sion: Ecce rex tuus venit tibi mansuetus (Matth. XXI)?* Et quid est quod Agnus iste tam dure in prædicatione percutit? Quid sic arietat in verbo, qui in passione * tanta patientia facit, in morte tota humilitate succumbit? Et revera, fratres, mundum suum Christus per omnia mitis et mansuetus intravit, dum nascitur nostro dulcis in germine, dum cunis blande blandior ipse fovetur, dum parvulus in gremio se fundit et resolvit humano, dum parentis in collo stringitur, et stringit toto charitatis amplexu. Et ut enutriet toto dum nutritur affectu, per omnes sensim currit et adolescit ætates: pauper agit semper, solitarius semper incedit, quia pauper communis est semper; patet omnibus solitarius semper. Et quid est quod tantum verbis spargit ignem, quod tanta et talia inflammat, et dilatat incendia, dicendo: *Ignem veni mittere in terram?* Quid est? Ager quoties longa incuria silvescit, et toto luxuriæ agrestis sordescit horrore, peritissimi cultoris utique semper aperitur et purgatur incendio: ac studio benigno cultor ignis apponitur, ut exustis sentibus reveletur prima facies campi, ^b præstetur agricolæ libera, fiat facilis via vomeri, sit germinis ferax sterilis diu terra, et longa ac mœsta otia læsto lætissima jam repenset in fructu. Ergo ubi Judaicus cespes continuo aratro legis et jugi cultu ^c effectus ad inopiam, non respondit germini, non labori, sed pro tritico lolium reddidit, protulit pro viribus spinas, Christus ad sata gentium divini cultus convertit industriam: ac diu oppressa dum nationum cupiens novalia purgare, ignem mittit primum maximus magister in terram, et quidquid naturalis squalificerat luxus, quidquid arefecerat brumalis rigor, artificii depurgat et consumit incendio; quatenus solo longa exhausta jejuniis ipsosuo cinere saginata pinguescerent, et post diuturnam duritiem tenera redderentur et mollia; ac si evangelico apta cultu semini redderentur commoda; et felici sulco jam redderent tricesimum, sexagesimum ac centesimum fructum. Sed hic ipse cultus non est novus agricolæ veteri et cœlesti, nam legem ^d pangere, gratiam serere, ignis semper uti opere consuevit. Daturus legem ignem præmisit in rubo; sed divinum rubus portavit, non concepit incendium (*Exod. v*), jam tunc aculeis malitiæ plenum et ingratum culturæ legis ^e populum præfigurans. Et nunc in arva gentium cum destinaret apostolos, sic eos igneo imbri perfudit, et ignis consedit super eos, ut possent humecta siccare, sicca infundere, decoquere cruda, frigida calefacere, accendere extincta, comburere noxia, et in opere diverso uno atque eodem igne ad cœlestem copiam tota percolere deserta terrarum, dicente propheta:

* Ms. Vatic et Vallicel., qui in patientia tanta ad mortem festinat.

^b Id est, a vepribus sentibusque soluta. Verum cum Latinio sic emendavimus. Editi omnes, præstetur agricolæ libertas.

^c Ita cum eodem Latinio: Editi, effectus.

^d Alias, spargere.

^e Divinam legem non concepit Judæus, sed eam tantum forinsecus portavit, veluti rubus in exteriori

^A *In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum (Psal. XVIII).* Sed ad illud jam quod sequitur transeamus. *Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut accendatur? Sed baptismo habeo baptizari, et quomodo coarctor donec perficiatur?* Urget aqua ignem: cogitanda est talis, tam divisa conjunctio. Urget unda flammam, multiplicat flamma undam. Quæ est talis, tam ^f concors ista discordia? Geritur hic, sicut diximus, agricolæ divini species: plena namque omnia calore germinant, humore nutriuntur. Unde rerum parens Deus ignis et aquæ commercio nos germinat, nos enutrit, quorum tanto ardet, calet, exæstuat, anhelat affectu. *Baptismo habeo baptizari.* Christus suo baptizatur in sanguine, ut quidquid ex nostra carne suscepit, diluatur, renovetur, et totam suæ diviniæ majestatis redigatur in formam. Baptizatur Christus suæ baptismate Passionis, qui totius peccatum mundi lavit, quod non nisi ab eo qui mundum fecerat, poterat aboleri. *Putatis, ait, quia pacem veni mittere in terram? Non, dico vobis, sed separationem.* Quare? Quia conjunctio cœlestis est in ista separatione terrena. Nemo potest connecti terræ, et jungi cœlo. Grata ergo et chara sit ista terrena separatio, quæ nos sic a terrenis separat, ut inserat nos divinis. *Erunt, inquit, ex hoc quinque in domo una divisi, tres in duo, et duo in tres: dividetur pater in filium, et filius in patrem; mater in filiam, et filia in matrem; socrus in nurum suam, et nurus in socrum suam.* Cum quinque dixerit ex una domo dividendos numero, nomina sex dividuntur, pater, filius, mater, filia, socrus, nurus: sed quia est ipsa socrus quæ mater est, certum est quinque tantum personas in his nominibus inveniri. Dividuntur autem tres in duo, dum in sponso sponsa conjuncta, socrus quæ tertia est, divisa remanebit in domo. Ergo ista in qua Ecclesia conjungitur Christo Synagoga, quæ mater est, et socrus, permanet suo jam marito perdivisa. Duo ergo in tres ita dividuntur, dum de isto Christi et Ecclesiæ consortio altera ^g hæres sciinditur et dividitur Synagoga, ut Christus et Ecclesia divisi ^h ab hæreticis, uno maneant et jungantur in Spiritu. Dividitur et pater in filium, et filius in patrem, dum Judaicus populus qui per carnalem Christi generationem paternum sortitus est nomen, a Christo Filio per invidiam separatur, pater lividus in odium vertit affectum, cui filii gloria jugis est pœna, est continuus cruciatus, dicente Apostolo: *Quarum patres, ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula (Rom. IX).* Dividitur et mater in filiam: est namque Synagoga mater, ex qua per Petrum et cæteros apostolos nascitur, Ecclesia filia, quæ ubi divini

tantum parte exardescens. Ex MITA.

^f Verba illa, *baptismo habeo baptizari*, diverso tempore a Christo fuisse pronuntiata existimat Maldonatus: unde inanis operæ esset eorum nexum cum superioribus quærere. Id autem egregie præstitit Chrysologus.

^g Latinus legit, et jure fortasse, *altera hæresis.*

^h Alias, a Judæis.

regis Christi meruit habere consortium, matrem et
 æmulam pertulit et novercam. Et quæ filie mater ta-
 lis, qualis nurui soerus? Hæc namque Synagoga ma-
 ter, ubi Ecclesiam nurum vidit ex gentibus adve-
 nisse, occidit scelestam filium, nurus consortium ne
 videret: occidit Christum, si vel sic amorem nurus
 furibunda valeret extinguere. Sed ex morte totum
 resurrexit in Ecclesia conjugium Christus; ut pro-
 barat charitatem non separari morte, sed crescere.
 Arguit eos autem Dominus qui faciem cæli, ortus nu-
 bium, stellarum cursus, plagas orbis student nimia
 curiositate perquirere, et tempus salutis suæ nullis
 studiis, nullis indiciis nituntur agnoscere. *Hypocritæ,*
ait, faciem cæli et terræ nostis probare; et quomodo
tempus istud non probatis? Oculus effusus perdit lu-
 men, quia tota hominis intra pupillam visio continetur.
 Ne ergo studeas videre multa, ut videas temetip-
 sum; ne præsumas excelsa contueri, nec longinqua
 ambias conspiciere, quia angustus oculus non capit
 multa, non penetrat excelsa, longinqua non perspi-
 cit, atque ita videt nihil, qui videre existimat totum.
 Agnoace ergo diem salutis, tempus acceptum per
 Christum Jesum Dominum nostrum, si vis a te.

Deest finis.

* SERMO CLXV.

De consecratione D. Projecti episcopi Foro-Corneliensis.

Omnibus quidem Ecclesiis venerationem debere me
 profiteor, et fidelissimam servitutem sed Corneliensi
 Ecclesiæ inservire peculiarius ipsius nominis amore
 compellor. ^b Cornelius namque memorie beatissimæ
 vita clarus, cunctis virtutum titulis ubique fulgens,
 operum magnitudine notus universis, ^c pater mihi
 fuit, ipse me per Evangelium genuit, ipse plus piis-
 sime nutrit, ipse sanctus sancta instituit servitute,
 ipse pontifex sacris obtulit et consecravat altaribus:
 et ideo mihi clarum, colendum, mirabile Cornelii no-
 men. Amor ergo cognominis me compellit Corne-
 liensis Ecclesiæ desideriis desideranter occurrere, et
 Projectum venerabilem virum amabilius pontificem
 consecrare. Projectum dixi, sed non abjectum, juxta
 illud: *In te projectus sum ex utero; de ventre matris*
meæ Deus meus est tu (Psal. xxi). Et vere iste Projectus
 ex utero humanæ matris matris divini in utero jugi-

^a Sermoni huic in ms. Cæsensæ præfigitur titulus:
In ordinatione episcopi Foro-Corneliensis nomine Pro-
jecti.

^b Vide quæ observata sunt in notis ad Vitam Chry-
 sologi ex Castillo, num. 5.

^c Forte per baptismum, certe per educationem,
 ordinationem, et consecrationem. De B. Ambrosio,
 D. Augustinus lib. contra Pelag.: *Baptizantem ven-*
ror ut Patrem; in Christum Jesum per Evangelium
ipse me genuit. MIRA.

^d Projectum una cum Chrysologo a B. Cornelio
 sacris aris addictum, et levitam consecratum, tradit
 Mira. Chrysologo inde ad Ravennatam sedem evecto,
 alter ab eo venit in archidiaconatus dignitate, quam
 postea, et ipse electus præsul, beato Donato levitæ
 Corneliensi cessit. Episcopalibus iufulis ornatus vide-
 tur anno 431. Eundem credit esse Baronius, quem
 Coelestinus PP. legatum elegit, ut suo nomine con-
 cilio Ephesino præset. Annal. tom. VII an. 431

ter mansit, qui domus suæ nescius, domus Dei esse
 perstitit habitator. Qualiter autem, fratres, cunabulis
 ab ipsis ^a gradus Ecclesiasticæ militiæ conscende-
 rit et officia, quia dicere mihi longum est, sicut di-
 cit Dominus, *cetatem habet, ipse ^e pro se loquatur*
(Joan. ii), per Dominum nostrum Jesum Christum,
 qui vivit et regnat cum Spiritu sancto in sæcula
 sæculorum, Amen.

* SERMO CLXVI.

De quadragesimali jejuniis.

Habet quidem simplicitas innocentie suæ gratiam,
 habet fidei suæ fructum; scientiæ præmium habere
 non potest, palmam habere non potest virtutum.
 Aliud est otio et securitati suæ vivere, aliud est pro
 omnibus ferre vigilias et labores. Simplicitas civem
 bonum facit, non facit militem fortem: hinc est quod
 ille censum solvit, hic stipendia percipit et honores.
 Civis aut cedit aut succumbit adversis, adversa miles
 sustinet et propellit; ille pugnare non didicit, hic non
 timere; ille cavet semper, hic vincit. Hæc diximus,
 ut quæ sit distantia monstraremus inter eum qui
 Christianæ fidei simpliciter accipit et sequitur sacra-
 mentum, et inter eum qui studet ipsius fidei et appre-
 hendere scienter, et nosse mysterium Ecce Quadra-
 gesimæ jejuniis, quod devotione solemniter die crastino
 suscipit universalis Ecclesia: multi putant abstinen-
 tiæ tantum studio, vel nobis traditum, vel pro nobis
 Dominum peregrisse, nec altioris intelligentiæ conti-
 nere mysterium, sed solummodo castigandis corpo-
 ribus, resecandis vitiis, temperandis mentibus hoc
 provisum. Porro quadragenarius iste numerus tam
 sacratus esse a sæculis, tam mysticus reperitur, ut
 semper efficiendis rebus divinis, et maximis Dei ne-
 gotiis explicandis adhibitus lege inviolabili perscri-
 batur. Quod ut luceat ad purum copiosissimis per-
 curramus exemplis, Cum mundus intra generis hu-
 mani primordia perdeflenda, nefando vitiorum squa-
 lore sordesceret, et totus criminum feteret horrore,
 ac pene ipso iniquitatis suæ fumo fuscare cæli tantam
 contenderet claritatem, quadraginta diebus ac nocti-
 bus expiaturus terram, cælestis imber effunditur
 (Gen. vii): ut, quia perire sibi mundus, quod factus
 fuerat, s jam debebat, gauderet tali baptismate se
 reatum, sciretque quod est, non se naturæ, sed

num. 22. At si hæc vera essent, communis de Chry-
 sologi ordinatione sententia corrueret, ejusque ca-
 thedræ natalem ante Sixti dies annumque 431 statuere
 oporteret. Non autem sibi constare videtur Baronius,
 dum alias Rubeum secutus, statuit ordinationem
 Chrysologi anno 433, Sixti PP. II ibidem num. 24
 anni 433. De Projecto episcopo silent Martyrologia.
 Eiusdem tantum meminit Ferrarius, de Sanctis Italiæ,
 sub die 23 Septembris, qui ei in Ecclesia Foro-Corne-
 liensi sacer est. Mira de eo narratur: qua fide, apud
 ipsum Auctorem videat is cui hæc scire placuerit.

^e Mos fuit ut qui episcopi consecrabantur verba ad
 populum facerent, ut alibi observatum est.

In quo Chrysologus, ait Castillo, Ravennatam
 vitiosa et nimis adulterata compescuit jejunia: nam
 quadragesimales hebdomadas, modo valde rigidas
 amplectebantur cives, modo nimis indulgentes et
 laxas diligebant.

^f Alias, *desolebat.*

auentis sui gratia, jam debere : ipsamque nostri baptismatis formam terra, nostri corporis origo, prælibaret ; ut quæ ante natos homines producebat ad mortem, hos ad vitam produceret jam renatos. Attendite, fratres, quantus sit quadragenarius numerus iste, qui et tunc cælum terris aperuit abluendis, et nunc fonte baptismatis orbem totum pandit gentibus innovandis. Merito nos quadraginta diebus per jejunium currimus, ut perveniamus ad fontem^a baptismatis et salutis. Quadraginta annis populum Judæorum panifluens in eramo pavit imber (*Exod. xvi*) ; nec solito ministratu in incrementa germinis produxit e terra, sed ipse terris potius fluxit frumenta ; totumque servitutis humanæ ademit laborem, qui blande rores esurientibus cælestem præbuit et evexit annonam. Quadraginta diebus terram septemmissionis exploratio missa divinitus circumvit (*Num. xiii*) ; ut hic saceratus numerus præmissa Israeliticum populum evocaret ad terras, qui nos quadragenarius jejuniorum surripus evocet, et perducit ad cælum. Namque et nostri corporis terram quadraginta diebus explorat nunc et circuit cælestis inspectio, ut expugnatis et expulsis vitiorum gentibus, regionem nostri cordis possideat turba virtutum. Et quia nihil emittendum est, Moyses ipse dierum quadraginta jejunio ita humano desecatus est et exinanitus a corpore (*Exod. xxiv*), ut totus divinitatis mutaretur in gloriam ; et adhuc in nostri corporis obscuro toto fulgaret lumine deitatis ; neque intueri eum mortalium visus posset, qui^b substantia Dei diu pastus tota mortalis cibi oblitus fuerat adjuvamenta : unde didicit coram Deo et cum Deo commorantibus vitæ subsidia non deesse. Et revera, fratres, nescit lassari, mori non potest, cui panis, cui vita Deus est. Merito hic talis legem sancisse meruit, qui totum quidquid in homine lex urgere poterat, peramissit. Præstiterat hoc Moysi iuge fortasse jejunium ; sed nondum reddiderat talem, si defuisset quadragenarius numerus hic saceratus. Jejunium Eliam levavit ad cælum (*IV Reg. ii*), et purificato sic corpori ignei cursus addidit obsequium ; ut ostenderet^c gehenna, quæ exurit reos, innocuis quam deservit : sed ut ad hoc perveniat et Elias, quadragenarii numeri ante viam mysticam prævenit (*III Reg. xix*). Ezechiel eximius prophetarum quadraginta diebus^d jacens latere uno, scientibus legem loquor, captivitatem futuram dum præfigurat, absolvit (*Ezech. iv*) : qui saceratus numerus iste suscipit iniquitates, ut deleat^e captivitates ut absolvat ingreditur ; vincula patitur,

^a Peracto expletoque quadragesimali jejunio solemnis in Paschate habebatur baptismus.

^b Hoc est essentia divina, vel sermone Domini, qui Moysen per aera per quadraginta dies bis renovaverat, ut ait auctor de Mirab. Script. in tom. III Oper. S. Augustini. MITA.

^c De hujusmodi vocis etymo vide Hofmannum, in Lexico ; Fungorum, in Gehenna ; Seldenum, de Dile. Syris, syntag. 1 cap. 6.

^d Ezechiel prophetarum vetustissimus diebus trecentis et nonaginta in sinistram latus, quadraginta in dexteram cubuit : omnino diebus quadraginta, et triginta per trecentos et nonaginta dies, annos toti-

ut relaxet. Hinc est ergo quod Dominus, aucter a sæculis in hoc numero absconditi sacramenti, intra ipsum numerum dierum quadraginta jejunii (*Matth. iv*), ut quod adumbraverat in famulis ipsa per se^f jam Veritas, facta et coepta perficeret, firmaret tenera, inchoata suppleret, et quæ præceptis instituerat, roboraret exemplo ; non enim suffecerat hoc tantum tanti numeri sacramentum imperasse verbis, nisi commendasset et facto. Et tamen, fratres, a tempore diluvii sacramenti hujus contendimus aperire mysterium, non ausi anteriora contingere, superiora rimari, loqui tacita, tam diu certe reposita proferre : præsertim enim mihi temerarium et vobis non necessarium videam causarum tales tantasque origines perscrutari. Veræ devotionis est, fidelissimæ servitutis est, quid fieri velit, non quare velit dominator, inquirere. Si ergo quadraginta dierum simplex, purum, æquale, tantis testimoniis, sub tanti numero sacramenti traditum nobis a Domino jejunium perdecetur, unde ista varietas, unde novitas ista, unde hebdomadæ nunc resolutæ, nunc rigidæ, nunc indulgentes nimium,^g nunc severæ ? Unde intemperati jejunii usus iste, qui aut afficiat sine venia, aut remittat ad crapulam ? Hoc est, separatim calida, separatim frigida, separatim salis, separatim cibi remedia suis usibus deputare, et totum vitæ negligere conditorum ? Certe qui corporis cibos condiunt, sapienter discant animæ pabulum temperare, ne aut plus salitum, aut penitus insulsum salutari cibi generat lethale fastidium. Jejunium sit æquale ; et, ut est nobis traditum (*Matth. ii*), servetur ad corporis et animæ disciplinam. Certe qui jejunare non potest, non præsumat inducere novitatem : sed fateatur esse fragilitatis propriæ quod relaxat, et^h redimat elemosynis quod non potest supplere jejunio ; quia illius gemitus Dominus non requirit, qui pro se gemitus pauperum sic redemit.

SERMO CLXVII.

De D. Joanne Baptista prædicante, deque penitentia agenda.

Opportune nobis Joannes beatissimus jejunii tempore penitentiae doctor adventit ; doctor dicto factoque, magister verus, quod verbo asserit, demonstrat exemplo. Magisterium stat de scientia, sed magisteri auctoritas constat ex vita ; docenda faciens, obedientem perficit auditorem. Docere factis, sola est norma doctrinæ ; doctrinæ in dictis scientia est, in factis virtus. Scientia ergo illa vera est, quæ fuerit mixta virtuti ; illa, illa divina est, non humana, evangelistæ

dem significantibus, Israelis iniquitas definitur ; per quadraginta, diuturnitas captivitatis Judæ indicatur. De cubatione autem Ezechielis, an ad prodigium recurrendum sit, vide Chrysostomum de Provid., Basilium in Isaiæ viii, Theodoret. in Osee, et ceterosque enarratores.

^e Corrupte in editis, ipsa per se jam veritate facta ; vel : ipsa per se jam veritas faciens.

^f De superstitione in hoc jejunio a pluribus adhibita habet S. Ambrosius serm. 23 et 24, in vetustis. MITA.

^g Vide quam optime S. Leo serm. de jejunio septimi mensis.

probata, cum dicit: *Quis cepit Jesus facere et docere* (Act. 1). Praeceptor eum docenda facit, et auditu instruit, et informat exemplo. *In diebus, inquit, illis venit Joannes Baptista predicans in deserto Judaeae, et dicens: Poenitentiam agite, appropinquavit enim regnum caelorum* (Matth. iii). Poenitentiam agite, quare non magis gaudete? gaudete magis, quia succedunt humanae divinae, caelestia terrenis, temporalibus sempiterna, malis bona, saeva anxietas, aerumnis beata, mansura peritura. *Poenitentiam agite. Poeniteat plane poeniteat qui divinis praetulit humana, qui servise voluit mundo, et dominationem mundi cum mundi Domino non habere. Poeniteat qui maluit perire cum diabolo, quam regnare cum Christo. Poeniteat qui virtutum libertatem fugiens, captivus voluit esse vitiorum. Poeniteat, et satis poeniteat, qui se vitam teneret, manus tradidit morti. Appropinquavit enim regnum caelorum. Regnum caelorum est praemium justorum, iudicium peccatorum, impiis poena. Beatus ergo Joannes, qui poenitentia iudicium voluit perveniri; peccatores non iudicium voluit habere, sed praemium impies voluit regnum intrare, non poenam. Et tunc Joannes vicinum esse iudicium regnum caelorum, quando adhuc puer mundus statum conquirebat augmenta. Modo caelorum regnum quam proximum iam solimus, quando mundus senectute fessus extrema, vacuatur viribus, membra deponit, amittit sensus, doloribus urgetur, curam respuit, vitam moritur, vivit morbis, defectum clamat, testatur finem. Nos ergo duriores Judaeis, qui fugientem sequimur mundum, qui futurorum temporum obliviscimur, praesentibus inhiamus, qui in ipso positus iam iudicio non timemus, qui venienti iam Domino non occurrimus, qui volumus manere mortem, resurrectionem volumus mortuorum, qui servire volumus, nolimus regnare, ut tantum regnum nostro Domino differamus. Ubi est illud: *Cum orabit, dicite: Veniat regnum tuum* (Luc. xi)? Majori ergo poenitentia opus est nobis, et pro modo vulneris modus adhibendus est medicinae. Poeniteamus, fratres, poeniteamus cito, quia nobis spatium temporis iam negatur, iam nobis ipsa hora concluditur, iudicii praesentia iam nobis satisfactionis locum excludit. Currat poenitentia, sententia ne praecurrat: quia Dominus quod non venit adhuc, quod adhuc exspectat, quod moras facit, nos sibi redire desiderat, non perire, quos pietate tali sepe est allocutus: *Nata mortem peccatoris, sed ut revertatur impius a via sua, et vivat* (Ezech. xxxiii). Poenitentes ergo revertamur, fratres, et ne de arcto temporis pertimescamus, quia auctor temporis nascitur aretari: probat hoc evangelicus latro, qui in cruce et in hora mortis rapuit veniam, invasit vitam, effregit paradysum, penetravit ad regnum (Luc.*

xxxiii). Et nos, fratres, qui de voluptate meritum non quasivimus, acquiramus vel de necessitate virtutem, ne iudicemur iudices nostri simus poenitentiam debemus nobis, ut possimus nobis auferre sententiam. Prima est felicitas perpetua innocentiae securitate gaudere, in violatam servare mentis et corporis sanositatem, nulla, immunda mundi inquinamenta sentire, reatus conscientiam non habere, vulnera noscitur peccati, gratiam semper possidere virtutum, semper sub spe vivere caelestium praemiorum. Sed si quo forte nostra mens in caelo fuerit confixa peccati, si caro tumescat ex crimine, si vitiorum sanie fragilitas humana corrumpatur; tunc aegris illa, quae non sanis poenitentiae medicinae succurvat, ferrum compunctionis accedat, apponatur adustio tunc doloris, adhibeantur suspiriorum tunc samenta, tumens conscientiae fervor evaporet; tunc reatus ulcera lacrymis abluantur, immunditiam corporis cilicium tunc detergant. Ferat, ferat amarum poenitentiae curam, qui servare et debitam poluit sanitatem. Cui vita sua cara est, dura et nulla est cura: medicus non est ingratus, qui per dolorem revocat ad salutem. Qui innocentiae creditum servat, poenitentiae non solvit usuram. Dominus hoc aperit dicendo: *Non est opus sanis medicus, sed male habentibus. Et qui male habent palas fecit, iterum dicens: Non veni vocare justos, sed peccatores* (Matth. ix). Revocat per poenitentiam Joannes, Christus per gratiam vocat: hinc est quod Joannes vestitu, vietu, loco, totus poenitentia formatus incedit. *Venit, inquit, Joannes Baptista predicans in deserto Judaeae et dicens: Poenitentiam agite.* Per desertum Judaeae poenitentiam clamat Joannes, quae legis cultum, prophetarum laborem, secunditatem patrum, frugem Dei sua sterilitate perdebat: unde ad poenitentiam merito vocantur disciplinarum deserta, non hominum, non locorum: vocat clamor, ubi non assistit auditor, *Ipse autem Joannes habebat vestimentum de pilis camelorum.* Fortit de caprarum, sed cilicio opus non erat: sed accepit a tortuosissimi pilos animantis nihil habentis recti, nihil gratiae, nihil decoris, quem natura dedit labori duro, addixit magno ponderi, extremae tradidit servituti. Tali poenitentiae magister indui debuit vestimento; ut qui a recti detorsarant disciplina, et deformes se totos formis reddiderant peccatorum, magis poenitentiae sarcinis subderentur, adicerentur duris satisfactionis angoribus; suspiria compunctionis laboriosa portarent; ut directi et attenuati in modum acus per angustum poenitentiae foramen ampla remissionis intrarent, et impleretur Dominicam dictum: *Camelum per foramen acus posse transire*

^a Alias, delicatam.

^b Ms. Caesensae, cui vita sua est chara, nulla cura est impura.

^c Vocat camelum animal tortuosum, fortasse quia solus camelus, referente Horo lib. ii cap. 98, femur inflectit; habet enim quatuor articulos in femore, totidem ossibus interjectis. Camelum ira percitum ita describit Nazianzenus:

Quid? si camelus quispiam serox tonet
Gutturis, tibi que tendat infestum caput?
Stabiane paganus? nonne qui sapit fugit?

^e In his Christi verbis multi opinantur non agi hic de camelo animali, sed de camelo, aut camilo, sive nautica. Nam camilum vocari crassum rudentem, quo nautae utuntur ad jaciendas anchoras, advertit Theophylactus, in cap. xix Matth. pag. 113. Jure

(Matth. xix). *Esca autem ejus erant locustæ, et mel silvestre.* Locusta castigandis peccatoribus attributa merito pœnitentiæ figuratur in pastum, ut de peccati loco exsiliens, in pœnitentiæ locum ad cœlum possit * pennis veniæ pervolare. Hoc propheta senserat, qui dicebat : *Sicut umbra cum declinat sublatus sum, et excussus sum sicut locustæ; genua mea infirmata sunt præ jejuniis, et caro mea immolata est propter misericordiam (Psal. cvm).* Audis quemadmodum de peccato in pœnitentiæ excussus est ut locusta, et curvavit genua ut pœnitentiæ pondera bajularet : et adjicitur mellis cibis, ut amara pœnitentiæ dulcis misericordia temperaret.

SERMO CLXVIII.

De parabola centum ovium.

Sicut profunda maris ingredi, et liquentis visæ calles invios transmeare artifex viator invenit : ita de Dei dictis aliquid audire, et ad divini sensus penetrare secretum dedit et docuit lex divina. Hinc est quod ratem nostræ mentis carnis a littore solventes, in pelagus evangelici sermonis intramus, credentes quod flante Spiritu sancto cœlestis intelligentiæ perveniamus ad portum. Dominus noster hodie spem peccatorum promovit ad veniam, et superbiorum murmur piissimo compressit exemplo. *Erant, inquit, appropinquantes Domino publicani et peccatores. et audirent illum : et murmurabant Pharisei et Scribæ dicentes, quia hic peccatores recipit et manducat cum illis (Luc. xi).* Non minus invidi quam superbi malignitiam de Dominica bonitate capiebant : de pietate Dei impii reddebantur, fiebant de Christi miseratione crudeles, sumebant de cœlesti curatione languorem, et pœnitentium veniam vertebant judicis in reatum. *Peccatores recipit, et manducat cum illis.* Sic videt invidus, sic superbus sentit : avarus sic sapit, intelligit sic malignus. *Peccatores recipit.* * Non dicunt suscipit. Quid amiserat, qui recipit ? Donat culpas, iram veritatis in gaudium, dolorem mutat in gratiam, quicumque invenit quod amisit. *Peccatores recipit.* Recipit peccatores Deus, sed Deus peccatores

autem hæret hic aqua eruditioribus. Animal intelligendum suadet vocis acceptio, et Talmudicorum proverbium, a Cainco pridem usurpatum de eo qui arduam rem aggreditur : *Forte ex urbe Pomboditha es, ubi immittunt elephantem per foramen acus ?* Christus vero pro *elephante*, *camelum* usurpavit, animal Judæis magis cognitum. At agi de rudente suadet analogia major inter rudentem et filum, quod solet per foramen acus induci. Certe Lyri et Arabes pro rudente intelligunt. Et Talmudicos ne quis objiciat, habent et ipsi adagium de rudente per foramen angustum, quale est foramen acus. Vide Suicerum.

* Ex his liquet credidisse Chrysologum locustas, *ἀπιδας*, de quibus pastum Joannem testatur evangelista, vere locustas fuisse, non *laganas in melle frictas*, sicut Ebionæi, teste Epiphano, lib. contra hæres. tom. II hæres. 30 pag. 65 ; non *arborum et herbarum extremitates*, ut Theophylactus in Matth. xi, Nicophorus Callixtus Histor. lib. i cap. 14 pag. 79, et Paulinus Nolanus carm. de Joanne Bapt. :

Præbebant facilem victum silvestria mella,
Pomaque, et incultis enatae cautibus herbæ.

† Aliud quoddam herbæ genus quod *melagram* vo-

esse non sinit, quos recipit; peccator Deum non violat appropinquans, Deus peccatorem sanctificat cum propinquat. Phariseæ, Christus peccata non recipit, cum recipit peccatorem, quia Deus non criminis, sed hominis est receptor. Unde Phariseus non quales venerant, sed quales redibant videre debuit peccatores. Certe Paulum, quem persecutorem miserant, prædicatorem viderunt mox rediisse. Sed jam Deus gaudium suum de reditu peccatoris comparatione qua, qua similitudine insinuet, audiamus. *Et ait ad illos parabolam : Quis ex vobis homo qui habet centum oves, et si perdidit ex eis unam, nonne dimittit nonaginta novem in deserto, et vadit ad illam quæ perierat, donec inveniat eam ? Et cum invenerit eam, imponit super humeros suos gaudens ; et veniens domum convocat amicos et vicinos, dicens illis : Congratulamini mihi, quia inveni ovem meam quæ perierat. Ita, dico vobis, gaudium erit in cœlis super uno peccatore pœnitentiæ agente, quam super nonaginta novem justis, qui non indigent pœnitentiæ.* Semper quidem cum perditam reperimus, novum capimus cumulum gaudiorum, et est jucundius nobis invenisse perditam quam non perdidisse servatam. Sed hæc parabola plus divinæ pietatis quam consuetudinis humanæ loquitur, et exprimit veritatem. Magna relinquere, amare minora, Dei potestatis est, non est cupiditatis humanæ : quia Deus et quæ non sunt facit esse ; et perditam sic sequitur, ut teneat quæ reliquit ; et amissa sic invenit, ut quæ servata sunt non amittat. Ergo non terrenus pastor iste est, sed cœlestis, et parabola hæc tota non figurata est laboribus humanis, sed divinis est obumbrata mysteriis ; sicut ex ipso numero mox lucescit cum dicit : *Quis ex vobis homo qui habet centum oves, et si perdidit ex eis unam ?* Quare non quinquaginta, quare non ducentas, sed centum ? quare non quatuor, quare non quinque, sed unam ? Ut ostenderet non ex damno fuisse, sed ex numero ^d plus dolorem. Namque amissio unius solum dissipaverat centenarium numerum ; et totum de dextera ^e redegerat ad sinistram, ut dispendio

cant, ut refert Theophylactus loco cit., et Jacobus de Vitriaco Histor. Orient. lib. i cap. 53 ; nec *aviculas*, nec *pisces marinos*, quod perridiculum est. Consonat Chrysologo communior sententia auctorum : nam Orientalibus, ut ait Hieronymus in Jovinian. lib. ii cap. 7 *locustis vesci moris est.* Hinc, teste Eustathio, Odys. θ, *ἀπιδόρατοι*, *locustivora* dicti sunt. Merite adeundus cl. Bochartus de Anim. p. ii lib. iv.

^b Alias, *peccati veniam.*

^c Hoc est, Pharisei minime considerantes, quod Christus Dominus nostrorum non indigena, sola misericordia et pietate nos ipsos quærit, dicunt : Peccatores recipit, hoc est peccatores, veluti rem sibi utilem recuperat amissam ; quasi dicere velint divinitatem ex perditione nostra aliquid damni passam fuisse. Bene dixissent : Peccatores suscipit, hoc est, peccatores in suam gratiam libere et gratis admittit, ut infra serm. 170. MITA.

^d Alias, *plus doloris.*

^e Irenæus, adversus Valentinum lib. i cap. 13, ait : *A numero nonagesimo nono, qui est in læva, per unius additionem transferri in dexteram, et ibi centena constituit.* Quem locum laudat Pierius Valerianus : et fuse docet hanc numerandi methodum ab antiquis

unius et sinistra clauderet omnes, et dextera nil haberet. Nonagesimus et nonus numerus in sinistra latet clausus, constrictus hæret, tenetur oppressus: qui tamen ubi unus perceperit et senserit augmentum, mox dextere transit ad palmam, mox centenarii numeri pervenit ad coronam; et si non habuisse centenarium numerum doloris est, cujus doloris est perdidisse? Videtis quia per unius ovis amissionem pastor iste totum gregem cecidisse de dextera, et totum in sinistram doluerat recidisse; et ideo relictis nonaginta novem, unam sequitur, unam quærit, ut inveniret in una omnes, redintegraret^a omnes in una. Sed jam cœlestis parabolæ pandamus secretum. Homo habens oves centum Christus est. Pastor bonus, pastor pius, qui in una ove, hoc est in Adam, posuerat totum gregem generis humani, hanc inter amœna paradisi, hanc in regione vitalis pascuæ collocaret; sed illa vocem pastoris oblita est, dum lupinis ululatus credit, et causas perdidit salutes, et tota lethalibus sauciata vulneribus. Hanc ergo Christus veniens quærere in mundum, in utero virginis regionis invenit. Venit suæ nativitalis in carne, et in crucem levis humeris suæ imposuit Passionis, et gaudens tota resurrectionis gaudio per ascensum ad cœlestem tulit et pertulit mansionem. *Et vocavit amicos et vicinos.* Hoc est angelos. *Dicens illis: Congratulamini mihi, quia inveni ovem meam quæ perierat.* Congratulantur et congaudent Christo angeli super ovis Dominicæ reditu, nec indignantur in toto sibi præsidere solio majestatis, quia^b de cœlestibus invidia cum diabolo fuerat jam fugata: nec poterat per Agnum qui peccatum mundi tulerat, in superna^c amplius invidiæ penetrare peccatum. Fratres, ille nos quæsit in terra, nos illum quæramus in cœlis; ille nos portavit suæ divinitatis ad gloriam, nos illum sanctitate tota nostro portemus in corpore: *Glorificate,* inquit Apostolus, *et portate Deum in corpore vestro (I Cor. vi).* Ille Deum in corpore suo portat, qui nullum portat in suæ carnis operatione peccatum.

SERMO CLXIX.

De parabola drachmæ perditæ.

Per omnes evangelicas lectiones latere mysticos sensus et cœlestis intelligentiæ manere secreta, norunt soli quicumque divini Spiritus gratiam percipere. Ecce posteaquam pastor Supernus perditam centenarii gregis ovem perquisivit, invenit et ange-

usitatam fuisse, et quomodo. Unde Auctor noster hunc morem respiciens, inquit: *nonagesimum nonum numerum in sinistra latere clausum.* Quoniam, cum læva manus, digitis complicatis, et pollice super medium digitum compresso, ostenderetur, nonagesimus nonus numerus indicabatur: cui numero si unum tantum addamus, mox centenarius numerus evadit; qui non per lævam, ut supra compressam, ostenditur, sed per dexteram compresso versus palmam auriculari digito. Unde numerus ille nonagesimus nonus, si per additionem unitatis fiat centenarius, de sinistra transit ad dexteram. Ex Mita.

^a Nonaginta novem oves humanum genus est perditum, una ovis Adam. Hac una recepta clauditur centenarius numerus, et omnes recipiuntur.

A lorum lætitiã totam cœlestiã jam retulit ad ovile mulier evangelica producit in figuram: quæ lumine accenso de decem drachmis unam drachmam perditam sic requirit, ut inventa hac de lucro suo, de suo gaudio, causam pariat cœlestium gaudiorum. Sic enim dicit: *Aut quæ mulier habens drachmas decem, si perdidit drachmam unam, non accendit lucernam et everrit domum, et quærit diligenter, donec inveniat? Et cum invenerit, convocat amicas et vicinas, dicens: Congratulamini mihi, quia inveni drachmam quam perdideram. Ita dico vobis, gaudium erit coram angelis Dei super uno peccatore penitentiam agente (Luc. xv).* Putasne mulier ista communis est, aut habuisse eam decem drachmas humano putatur ex sensu, aut unam casu creditur perdidisse mundano, aut simpliciter contingit quod eam nocturno requirit in tempore, aut lucernam de nostri usus more succendit, aut consuetum quod eam perdidit et invenit intra domum, aut familiare quod amicas ad lætitiã convocat et vicinas, quas perdens convocasse non legitur ad mœrorem? Novum damni genus, et quod drachmam^d non ablatam patefaciat, sed dilapsam: et quod eam domesticis absconditam tenebris et non defossam dolis loquatur extraneis. Videtis quam singulare sit totum, quam morem transeat et supergrediatur humanum, quam divinum spirat et redolet sensum, quam attollat ad cœlum mentis intellectum, quam collocet in supernis, quam cogat superni cordis accendere lucernam, et instar evangelicæ mulieris, per Dominicæ lectionis obscura, drachmam quærere scientiæ salutaris. Antequam Christus ad ovem veniret errantem, et miserandis discursibus attritam misericordibus humeris sublevaret ad cœlum, et onustus pecore pio inaccessas lupis perveniret ad caulas; mulier habens decem drachmas tenebras diutinas sustinebat, et non solum drachmam perditam deflebat unam, sed ipsas novem drachmas sibi residuas non videbat. Nox ei erat jugis, erat ei profunda et perseverans caligo; cui lucerna sine divino igne ad noctis solatium non lucebat. Sed posteaquam supernus ignis, ignis Spiritus sancti flammeo se super apostolos imbre diffudit, et non minus frigida quam tetra mortalium corda toto ignis sui calore succendit, mulier, id est Ecclesia, accendit lucernam suam, id est, internum illum sui cordis obtutum, hoc est, *illuminatos,* ut inquit Apostolus, *oculos cordis vestri (Ephes. 1).* Accendit ergo lucernam suam, et illam

^b Favet Auctor opinioni aliquorum theologorum asserentium Lucifero revelatam fuisse unionem hypostaticam humanæ naturæ cum Verbo divino, et inde sumptam occasionem superbiæ et invidiæ quæ diabolum et assecras ejus dejecit. Vide Suarium tom. I disp. 42 sect. 1. Mita.

^c Hoc est per gratiam bonis angelis concessum; vel, quia invidia fugata fuerat e cœlo per sempiternam diaboli et sectatorum expulsionem; vel quia Agnus propria morte cœlitibus pacem reddiderat. Mita.

^d Mulier quæ perdidit drachmam, Ecclesia gentium erat, quæ verum Deum perdidit, non quidem ablatum, seu ereptum, sed dilapsum, hoc est negligentius custoditum. Ex Mita.

Judaeorum oblitum ignorantiam. ^a *Etiam tenebris evertit apostolicum post laborem, donec jam de decem drachmis, hoc est, Decalogo legis, drachmam perditam reperiret in Christo. Christus est plenitudo deitatis numisma, Christus est drachma nostrae redemptionis et pretii, Christus est qui et erat in legis Decalogo et latebat, Christus est quem habebat et Synagoga, et tenebris impugnatibus non vivebat. Decem drachmas, decem legis diximus verba, ex quibus Verbum perdidit et Synagoga thum. Quod thum? Illud quod in Ecclesia primus quia lucerna ardens erat, Joannes invenit, dicente Domino: *Ille erat lucerna ardens* (Joan. v), dicente evangelista: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum* (Joan. i). Hoc fuisse in Decalogo jam patescat. *Audi, inquit, Israel, Dominus Deus tuus Deus unus est* (Deut. iv; Marc. xii). Hoc Synagoga dum non videt in Filio, admittit in Patre; dum non credit in Christo, Christum lethaliter crucifigit; cui merito per Decalogum consequenter dicitur: *Non occides* (Exod. xx). Siquidem dum Judaeus ipsam mandatorum seriem capite detruncat, ^b ante Christi quam legis exstitit homicida; unde et totum corpus Decalogi retorsit in Christum. *Non occides, non mœchaberis*: damnata est Synagoga, quae juncta diis gentium repulit Christum, qui seposita potestate dominantis, conjugis ad eam descendit affectus. *Non furtum facies*. Furata est Dominicam resurrectionem, quae pretium millibus dedit, ut resurrectionis infoderet et occuleret veritatem (Matth. xviii). *Non falsum testimonium*. Haec est quae conquistavit falsos testes (Matth. xxvi), ut impleret illud: *Exsurgentes testes iniqui, quae ignorabam, interrogabant me* (Psal. xxxiv). Et revera aliter tradere non poterat veritatis auctorem, quia semper sola impugnat falsitas veritatem. Sic ruit, sic per gradus cadit, qui de scalis labitur et corrumpit praeceptorum. Nam si Dominum Deum credidisset unum, ad hoc ruinarum barathrum non venisset. Sed nos lucernam matris Ecclesiae jam sequamur, et ambulantes in lumine Domini vultus, Christi perveniamus ad drachmam; atque amicos et vicinas, id est, Ecclesias gentium convocemus, ne matrem nostram, drachmam suam, nesciant invenisse; et dicamus cum propheta: *Paravi lucernam Christo meo* (Ps. cxxxii). Et quid lucerna profuerit audiamus: *Ecce audivimus eam in Ephrata, invenimus eam in campis silvae. Introibimus in tabernaculum ejus, adorabimus in loco ubi steterunt pedes ejus* (Ibid.). Ecce quod per distensos campos et nemora diffusa*

^a Ita editiones nonnullae, Colon. 1627, Venet. 1636, Lugdun. 1686, Lugdun. Raynaudi 1688. In nonnullis aliis, evertit. Evertit autem legitur in sacro textu veteres Latinorum libri, et mss., et editio Sixti V 1590. At mendose. Legendum enim est ut habet Graecus, evertit. Exemplaria olim quaedam, aetate Gregorii Magni ferebant emendat. Quibus assentitur Ambrosius epist. 11, initio. La Haye spreitis emendationibus legi vult evertit.

^b Ms. Cmsen. oppositum habet; *Legis antequam Christi exstitit homicida; unde et totum corpus Decalogi retorsit in Christum. Ultra sit germanior lectio,*

^a *querebamus, hoc in Domino, hoc matris invenimus ad lucernam. Super hoc laetetur et caelum, quia in uno peccatore penitentiam agente totius Christiani populi laetitiae plenitudo, et tota deitatis forma Christi nostra refulsit in drachma.*

SERMO CLXX.

De Christo pro nobis varias formas suscipiente. apostolos vocante, morbos curatum mittente, et paupertatem precipiente.

Beatus Matheus hodie cum Galilaeae Dominum retulit circumvisse castella, ineffabilem circa nos prodidit ejus pietatem. *Et circumibat, inquit, Jesus castella in circuitu docens* (Marc. vi). Audistis quemadmodum circuit, quemadmodum te et propter te tibi quae pietas indefessa perquirat. Et ille qui capit ipse omnia, nec ab alia capitur ipse creatura, intrat, et tuo angustatur in corpore, tuis in habitaculis se confectat. Et ille cujus majestatem vox fidelium quotidiana testatur clamans: *Pleni sunt caeli et terra gloria tua* (Eccl. in fine praefat. Miss.), tuis propter te circuit, apparet, videtur, et tenetur in locis. Quo se movet immobilis plenitudo; quo accedit, vel unde recedit, quo sunt plena omnia? Et tamen vadit, redit, descendit, ascendit, et totum te, et propter te homo Deus patitur, ^c quia te nimis diligit, nimis amat. Habitus suscepit, formas variat, commutat officia: et nunc igneus tibi resplendet in tubo (Exod. iii), ut perfidia te frigidum fidei calore succendat; nunc elucescit caelesti flammeus in columna (Exod. xii), ut remotis ignorantiae tuae tenebris, per solitudines mundi hujus, viam possis scientiae perecurrere salutaris; nunc idem tibi nubis vertitur in columnam, ut ardentes tuorum temperet aestus animorum: nunc te ut aquila protegit pennis sapientiae, et caelestem provocet ad volatum, dicente Moyses: *Sicut aquila protegit nidum suum, et super pullos suos confidit, extendens alas suas accepit eos, et suscepit eos super scapulas suas. Dominus solus lucebat eos, et non erat cum eis Deus alienus* (Deut. xxxii, *justa LXX*). Nunc sicut gallina educit, ducit, vocat, recipit, protegit, portat, fovet, ambit, amplectitur (Matth. xxiii), et sui volatus oblita, suae temporaliter immemor libertatis, tuis in penetralibus, tuo versatur in pulvere, ut te vernaculis, familiaribus, domesticis aliat, erudiat, instituat nutrimentis; nunc ut pastor bonus altissimis errantem solus requirit in montibus, solus invenit solus suis humeris imponit, et ne amplius in terrenis pascuis laporum morsibus pervadaris, caelestes evahit et perducit ad caulas (Luc. xv). Sic, sicut dixi-

lectorij dijudicandum reliquo. Mihi probatur impressa. Hoc est, cum Synagoga juncta diis gentium adulterium commisit, et Christum verum sponsum repulit, tunc caput decem praeceptorum Dei detruncavit; quod est illud: *Ego sum Dominus Deus tuus*, etc. Unde prius Christum mente occidit quam legem; et totum corpus Decalogi a se retorsit et rejecit; vel rejecit in Christum, id est Christo, et ejus Ecclesiae, observantiam Decalogi remisit, quam a se abdicavit. MZA.

^c Ms. Cmsen., qui te.

maus, habitus suscipit, formas variat; Et ut te mutet in melius, ipse sua toties muta et commutat offensa. Et quia diu circuestat ut diriperet et devoraret inimicus, nunc necessario circuit ut te vindicet, ut eripiat Christus, dicente Scriptura: *Adversarius vester sicut leo rugiens circuit querens quem devoret* (I Petr. v). *Et convocavit, inquit, duodecim.* Post diuturna tempora tærenocit, auroras sue desideratis splendore æternus dies Christus noster relaxit in lucem, qui duodecim suas horas in apostolis suis duodecim signanter aptaret. Hunc diem beatus Psalmista prophetali vidit spiritu, cum canebat: *Hæc est dies quam fecit Dominus, exultemus et lætemur in ea* (Psal. cxvii). Unde et Apostolus lucis ac fidei filios appellat credentes: *Vos filii lucis estis et dies* (I Thes. v). *Et convocavit duodecim.* Duodenarius numerus iste per quaternarium tripartitam nobis monstrat et format quadrigam: per quam Trinitas tota toto orbe apostolicis vehitur et fertur excursibus, ut diabolum mitis bellator expugnet, ut mundi superbiam mansuetus victor inclinet, ut discordias gentium pacificas auferat præliator, ut destructo inferno, hoc est, peccati foveæ, diuturno carcere animarum humani generis captivitatem liberam triumphum sui perducat ad gloriæ. Hunc Trinitatis cursum beatus Psalmista vidit prophetali spiritu, cum dicebat: *Ascendisti in altum, captivam danieli captivitatem, accepisti dñam in hominibus* (Psal. lxxvii). Hunc cursum sibi, suo Patri et Spiritui, sancto, Dominus cum diceret, præparabat: *Tollite jugum meum super vos, quia jugum meum suave est, et onus meum leve est* (Matth. xi). Nescit lassescere bajulus misericordiæ, pietatis erector. Duodecim patriarchas, duodecim distinctos in tribubus (Gen. xlix), quodecim fontes eremi (Exod. xv), duodecim Jordanis lapides elevatos ex alveo (Josue iv), in figuram formamque apostolici numeri fulsere descriptos scrutatori legis relinquimus altius ad probandum, quia nobis cur binos ad prædicandum discipulos miserit, propositæ lectionis series conatur aperire. *Et cepit eos mittere binos et binos.* Binus mittebat ne destituta singularitas aut abgaret, ut Petrus; aut fugeret, ut Joannes (Marc. xiv). Cito cedit fragilitas humana, quæ de se superbe confisa socios despicit, non vult habere collegam, dicente Scriptura: *Et vix uni cum ceciderit, et non est secundus qui erigat eum* (Ecccl. iv). Quantum autem alter alterius roboretur auxilio, eadem Scriptura testatur, cum dicit: *Frater qui adjuvatur a fratre, quasi civitas munita* (Prov. xviii). *Et cepit eos mittere binos et binos.* Neo mirum, fratres, si Trinitas, quæ ex duodecimario numero tripartitam conscendit quadrigam, hunc ascendit et bigam; ut duobus nuntiis duorum vocatio monstratur, et clareat populorum, dicente Apostolo: *Numquid Judæorum Dent tantum? Nonne et gentium?*

inimo et gentium (Rom. iii); et impleatur Isaie vaticinium, qui se ascensorem bigæ vidisse testatur, ubi audit sibi dici: *Quid tu vides? et respondit, video ascensorem bigæ* (Isai xxi), unde mox cecidisse Babylonem elamat, et omnia culpilia. Quis dubitat, fratres, per has bigas Christum salutare iniquitasse discursus, cum videat apostolica prædicatione corruisse templa, idola deperisse, cessasse peccatum mugitus, et victimas, ipsas aras cum thuris sic fumo jam tota evanuisse per æcula? Has bigas Habitu videt cum clamaret: *Qui ascendis super equos tuos, et equitatus tuus virtus* (Habae. iii). *Et dedit, inquit, eis potentatem spirituum immundorum.* Hoc est, divini virtutis insigne; hoc itopæum singularis triumphum, ut prædes sub prædæ ipse, ipse captivus suis ipse captivus, vinculis quondam suis vinculis ipse diabolus nunc tradatur, quatenus eorum subiciatur imperio, quorum ante fuerat magnificus servitute. Merito dollet, gemit merito, merito stridet, qui se videt hominum sententia, hominum potestate peccelli, qui se Deum hominibus longa diu fuerat persuasione mentitus. *Et præcepit eis, ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum, non peram, non panem, non in zona ves-* Homo cum operarios invitat ad opera, non necessaria victus solum, sed etiam largo fundit epulas apparatus, ut convivium humanitatis effusæ pondus operis superet et laborem. Deum quantum credit inhumanum, qui ad opera, ejus invitatus, pera, pane, pretio onustus incedit, et anxius; ut aut lassus aut tardior ad opus operarius infidelis occurrat, aut occurrere fortassis non possit! præmia promittit ille copiosa, tot chirographis, tot testibus, largam spondet ille mercedem, tu eum neque panem, neque vestimentum impio spiritu æstimas præbiturum? Te ipsum cum non esses, dedit esse; et quidquid, homo, habes dedit ipse; et cum tibi ac tuis voluptatibus viveres, victus necessaria non negavit: hunc suis virtutibus, suis operibus servienti, non panem, non vestimentum æstimas largiturum? Hoc ipsum quod in pera, quod in zona portas, quis dedit tibi? Quid illi de suo insultaturus occurris? Novit quia dives es. *Cede, homo, opibus tuis: sufficit tibi divina paupertas, depone sarcinas divitiarum tuarum, onustus non potest per angustam viam ad opus Dominicæ messis pervenire, veni expeditus, veni liber ad opera, antequam nudus et exspoliatus, infidelis omnibus operariis rapiaris ad penam; quia, sicut scriptum est, Mortentem divitiis non sequuntur* (Psal. xlviii). Sit tibi pera conscientia tua, sit tibi panis vita tua; ut sit verus panis Christus in vita, qui dixit: *Ego sum panis* (Joan. vi). Sit tibi in pretium merces tua, quia ille præmium exigit securus a Christo, qui ut sequeretur Christum, nudus despectit respiciens fideliter quod habebat.

* Missos fuisse binos tacet Matthæus. Misit autem, ut collata opéra se mutuo juvarent, ut ait Brugensis; testis ad plenam testimonii fidem, ut vult Grotius.

¶ Vidisse Dominum in hac prima legatione manifestum dare apostolis divinæ providentiæ documē-

tum, communis est cum Chrysologo sanctorum Patrum opinio.

© Locus ex Mita correctior. Aliæ editiones, *Cæsa, homo, operibus tuis.*

SERMO CLXXI.

De discipulis illotis manibus prandentibus.

Sicut fulgura cum saxa, montes, arbores, ipsa domorum culmina, terribili collisione dissolvunt, sensus hominum mentesque corripunt: ita Dominus quoties in Pharissos intonat, suos timore salutari corrigit et emendat, sicut hodie evangelicus sermo perdocuit, Pharissos et Scribas vituperasse aliquos discipulorum Domini, eo quod non lotis manibus manducarent. Nemo cum hæc audit, existimet discipulos Domini sub specie contemptus incultis et lutulentis manibus edere, nec mensæ Domini, nec convivii communis servare et colere honestatem: quando istud neque natura patitur, neque hospitalitatis admittit affectio. Quis aquam manibus non offerat mox ad venientis obsequium, qui ad offerentis tristitiam mox recuset? præsertim cum Dominus ipse arguat Simonem invitatus ad mensam? *Pedibus meis, inquit, aquam non dedisti (Luc. vii).* Vult itaque fieri, quod sic exigere perdocetur. Sed Pharissæi non diligentiam corporis in discipulis Domini, sed superstitionis suæ baptismata perquirebant; nescientes unum baptismata, quod Dominus non lavandis solum, sed in novandis animabus et corporibus invenisset; quod non corpus ad cultum vitæ, sed conscientiam dilueret ad salutem. Hoc propheta precabatur, cum diceret: *Amplius lava me ab injustitia mea (Psal. l).* Id est, quousque me legaliter lavas, et me non lavas? lava me per gratiam semel, quem lavacra legis innumera non laverunt. Sed hoc aperiat nobis ipse qui sequitur evangelicus sermo: *Pharissæi, inquit, et omnes Judæi nisi crebro laverunt manus non manducant, tenentes traditionem seniorum, et cum de foro veniunt nisi baptizati fuerint non manducant, servantes baptismata calicum et urceorum ac æramentorum et lectorum (Marc. vii).* Pharissæe, qui te mundum credis, cum tua omnia tuo sint polluta * convivio? In foro tude innocentis sanguine disputasti, de rapienda substantia pauperis perquisisti, perscrutatus es qualiter libertatem addiceres servituti, et cum interiora tua tanto sint confecta crimine, quemadmodum te exterior lavare et mundare sufficiat aqua? corda et corpora nostra mundare hæc poterit, cum fuerit et ipsa Spiritus sancti purificata commercio, ut visibili ministerio invisibile purificationis nostræ perficiat sacramentum. Sed tu, Judæe, calices, urceos, æramenta baptizas, quæ motu sensuque carentia per naturam, ut reatum nesciunt, ita non sentiunt; hæc honoras, et te per quem contaminata sunt omnia, non emundas; tuis usibus, tuis obsequiis hæc mancipata purificas, et te divinis officiis, divinis ministeriis non purificas mancipatum. Sed nos, fratres, non quid Judæis, sed quid discipulis suis Dominus responderit, audiamus: *Dicebat autem, quod quæ de homine exeunt, illa contaminant hominem. Abintus enim de corde hominum*

* Ob Pharisæicam conscientiam peccatis delurpata, ut infra. MITA.

^b Ms. Cæsen. *Iste suus expugnator esse potest; sed suus esse non potest liberator: hoc est, potest quidem*

*A procedunt cogitationes malæ, adulteria, fornicationes, homicidia, furta, avaritiæ, nequitia; dolus, impudicitia, oculus malus, blasphemia, superbia, stultitia: omnia hæc mala abintus procedunt et contaminant hominem. Quæ spatia terrarum, quæ magnitudo urbium, quæ latitudo regionum, tot hostes ferre, tot inimicos capere, tantas sustinere prævalet nationes, quot vilia, quot delicta, quot crimina rapiunt humanos sensus, hominum corda patiuntur? Vidistis, fratres, quod ad unam ovem genera lota, tota feritas bestiaram accedant, quæ magis eo sæviunt, quo se explere nequeunt, satiari non possunt unius captione voraci dente prædones; qui plus hinc æstuant et tabescunt, quod capere nequeunt et vorare; quod ad unam columbam tot milvi, tot aquilæ, vultures tot voraces, tantarum currat congeries avium sordidarum. Hanc numerositatem, hanc multitudinem senserat propheta cum caneret: *Circumdederunt me mala, quorum non est numerus: comprehenderunt me iniquitates meæ, et non potui ut viderem (Psal. xxxix).* Abintus de corde hominum procedunt. Tolerabilis est hostis cum muro arietat extrinsecus, cum foris positus cedit aliquando conflictui; cui vero est intus inimicus, cujus adversarius in ipsis penetralibus jam desævit, iste se intelligit, et sentit oppressum, iste se et captivum pervidet et deplorat, iste suus expugnator esse non potest, ^b suis esse non potest liberator, alienum requirit auxilium, quærit alterum defensorem. Abintus exeunt de corde. Novus est hic ordo bellandi: de homine contra hominem gentes exeunt bellaturæ: non contentæ in occulto vincere, prosternere in abdito; quasi quæ famam quærant hominis de ruina. Judæi, qui foris sunt, se et sua forinsecus lavent; nos, fratres, ab istis vitiorum sordibus emundemur intrinsecus: has nequitiarum gentes in nostris mentibus Christo propugnante vincamus, has delictorum bestias de nostris cordibus terrore Dominici nominis effugemus, has criminum rabies et voracissimas aves a nostris sensibus crucis hasta fortiter propellamus; ut civitatis nostræ splendor, templi nostri sanctitas, domus nostræ integer et singularis ornatus, ad habitandum semper in nobis nostrum provocet et invitet auctorem. Illuc vitia redire nequeunt, ubi Christus cum suis virtutibus commoratur.*

SERMO CLXXII.

De invidia et hypocrisi.

D Audistis hodie, fratres, quemadmodum, dum seclusit alios, se ipsum janitor invidiosus excludit. *Væ vobis, inquit, legis peritis, quia tulistis clavem scientiæ, ipsi non introistis, et eos qui introibant prohibuistis (Luc. xi).* Audistis ergo quemadmodum dum seclusit alios, se ipsum janitor invidiosus excludit. Acceperat claves Pharissæus non ut clauderet, sed ut intrare desiderantibus aperiret: sed ne intraret alter, ipse permanere foris maluit per livorem. Omnia quidem vitia ad suo-

per se pugnando vincere, sed ab molestiis, damnis, periculis se eripere, aut penitus liberare, non valet. Expugno signat pugnando vinco: Liberator vero dicitur periculi, et molesties ereptor. MITA.

tum semper tendunt et prosiliunt læsionem; sed suos semper amplius invidia consumit: invidia suorum carnifex semper existit, extendit sensus, torquet animos, discruciat mentes, corda corrumpit. Et quid plura? Hanc qui receperit, sua sustinet sine fine supplicia, quia in se domesticum semper diligit habere tortorem. Quis ibi malorum finis, ubi alterius^a bonum pœna est alterius? ubi cruciatus alienus est aliena felicitas? malum multiplex: quot sunt prosperitates hominum, tot tormenta sunt invidorum. Cum aliis vitiis animus poterit configere Christianus, invidiam quisquis antequam sentiat non fugerit, non evadit. Hæc peritis legis legem suasit non aperire, sed claudere; et salutaris præcepti non commodare doctrinam, sed negare; obserare scientiæ fontem et vitalis fluenti, originis suæ secreto^b divitias obstruere. Iste velociter fugiendus est morbus, quia quos contigerit non patitur jam sanari. Invidia cœlum tentavit; ibi enim diabolus fecit ex angelo; ussit terras, quæ utique paradisi nobis amœna flammeo custode seclusit. Reges urget, quia hæc Herodem in cœvos Christi sic compulit desævire, ut ante lac quam sanguis teneris funderetur ex membris (*Matth. II*). Charitatem violat, nam hæc Cain reddidit fratricidam, et innocuam adhuc terram^c novi sanguinis cruore perfudit (*Gen. IV*). Vastat populos, namque Judæos hæc, si dici fas est, si capit sermo, fecit esse deicidas: deicidas diximus, non quo pervenit, sed quo facinus hoc tetendit. In Christo enim Judæi non hominem tantum,^d sed Deum Filium Dei conati sunt opprimere, necare virtutes, cum dicunt: *Hic est hæres, venite, occidamus eum, et nostra erit hæreditas ejus* (*Marc. XII*). Sed quid valet diabolus ad Deum? Invidia quid valet ad Dominicam charitatem? Invidit diabolus nobis terram, sed donavit cœlum Deus; claves scientiæ legis peritus sustulit, sed claves cœlestis regni per Petrum largitus est Christus (*Matth. XVI, 19*). Ac sic invidia suis commodis est nudata, et homo ditatus est ipsa^e necessitate damnorum. Bene ergo in sequentibus Dominus adjecit, dicens: *Attendite vobis a fermento Phariseorum* (*Luc.*

^a Ms. Cæsen. et Vallicel., *honor*. At revera *invidia*, ut ait Damascenus lib. XI *Orthod. fid. cap. 4 pag. 128*, est *tristitia ex alterius proveniens bonis*. Et Basilius M., *orat. de Invid.*, statim post initium, pag. 445: *Invidia est dolor de proximi prosperitate ac rerum successu conceptus*.

^b Ibidem: *Vitalis fluenti originem, per suam invidiam obturare*.

^c Novus, id est recens per homines in mundum immissus. Ms. Cæsen., fortasse melius, *innocentis cruore perfudit*. His similia Chrysostomus hom. 40 in *Matth.* pag. 269: *Hæc sævum fecit demonem hac ratione prima cædes patrata, sic natura fuit ignorata, sic terra fuit contaminata*. Homilia Basili M. de *Invidia* digna est quæ integra legatur.

^d Contendit hic pluribus Mita Judæos in lege doctos cognovisse Christum esse Messiam et Dei Filium; at tamen invidia et malitia excæcatis ipsum morti adjudicasse: atque his terminis sententiam Chrysologi esse explicandam, licet in ea non omnes Patres et scholastici conveniant. Quam ut firmiter stabiliat, innititur præcipue Christi testimonio, in illis verbis Joan. VII, 28: *Et me scitis, et unde me scitis* Hebræorum Scripturæ duplicem Christi generationem

A XII). Quia in fermento non est moles magnitudinis, sed tumoris; et conspersio tali specie inflata est, non ditata: quantum enim efferbuerit ferventius, tantum farris massa turgescit et totam formam levitalis implet, et tumoris. Congrue ergo a Domino dictum est: *Attendite vobis a fermento Phariseorum, quod est hypocrisis*. Quid est hypocrisis, nisi species arte composita, quæ aliud in re agit, aliud promittit in vultu? Hæc penes Phariseos per scientiam tumescebat, Apostolo sic dicente: *scientia inflat* (*I Cor. VIII*). Illos namque scientia inflabat ad superbiam, non instruebat ad vitam; et corrumperebat ad malitiam, non ad prudentiam promovebat. Erat in eorum facie hypocrisis, erat in eorum mente invidiæ hydrops, erat in pectore siticulosus fons, erat ardens unda, quæ suis magis ac magis inflammabatur fluentis, ut bibentis non exstingueret sitim, sed augetet incendium. Sic, sic hypocrisi ministrante, suis semper invidia propinat. Ab hoc nos morbo subtrahit Apostolus: *Cum nos non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ et nequitiae, sed in azymis sinceritatis et veritatis* (*I Cor. V*), sanctum Pascha Domini celebrare compellit. Veritas nescit tumorem, simplicitas hypocrisim prorsus ignorat. In azymis sinceritatis et veritatis.^f Hæc sunt cordis azyma, hæc cœlesti dulcedine confecta, hæc gratiæ saporata pinguedine, hæc sancti Spiritus igne decocta; hæc nos manducantes Agnum Dei, Agnum qui tollit peccatum mundi, ad nostrum Pascha solemniter immolamus, quibus Christus ad lætitiã totam, totam est natus et immutatus ad gloriam.

SERMO CLXXIII.

De D. Joanne Baptista et Herode.

Pastor bonus pervigiles noctes, dies anxios ducit, ne quid callidus latro, ne quid luporum feritas astuta perniciosum charo gregi, ne quid noxium moliat. Pastor bonus, sicut Dominus dixit: *Animam suam ponit pro ovibus suis* (*Joan. X*). Sed et oves bonæ pastoris sui audiunt attentis auribus vocem, pastoris sui semper sequuntur arbitrium, pastoris sui totam faciunt voluntatem. Ascendunt colles, petunt ardua, mutant

tradebant: alteram æternam et hominibus ignotam; temporariam alteram, certoque tempore, loco familiarie addictam. Unde turbæ in vulgi animis excitabantur. In allatis autem Christi verbis innui humanam generationem sentiunt multi, quibus apte Christus respondit: *Unde me scitis, et ex Patre dumtaxat me agnoscitis; alia vero mihi est origo, quæ vos latet*. Locum diversimode interpretantur Patres Græci, et ex mente Chrysologi juxta Mitam: *Nostis quid ego sum, nedum ex hominum natura, verum etiam me scitis esse Messiam et Dei Filium, quamquam per summam malitiam dissimuletis*. Arrisit explicatio hæc Maldonato. Cæterum Judæos Christum cognovisse tenent Origenes tract. 49 in *Matth.*; auctor Oper. Imperfecti, homil. 40; Hieronymus in comm.; Beda, lib. III in *Matth.*; D. Thomas Aquinas III p. quæst. 47 art. 5 in corp.; alique a Mita laudati.

^e Hoc est, quia homo ex invidia diaboli necessario incidit in temporalia damna, propterea a Christo Domino ditatus est bonis spiritualibus, quæ altioris sunt gradus. MITA.

^f Ms. Cæsen.: *Veritas est cordis azyma, cœlesti dulcedine confecta, gratiæ saporata pinguedine, etc.*

sæpe regiones : ac sic apta pascuis, irrigua fluentis, umbrosa, accommoda, secreta quietis loca penetrant, reperiunt amœnitates, et deliciis perfruuntur. Et vos, filii, Dominici gregis portio copiosa, niveo et divino vestita jam vellere, molli fetu, coelesti germine perfeccnda, si per nostræ vocis auditum ad loca sæpe salutaria, ad salutaria pascua pervenistis ; si per nostri sermonis fluentia animi vestri æstus, vestras sitis temperatis ardorem ; si sub doctrinæ nostræ tegmine affluente commoditate recubastis, quæ ordinamus attendite, quæ dicimus audite, quæ facimus approbate ; nec pro voluntate vestra, sed pro dispositione nostra prædicationis nostræ percipite rationem : et sive cum dicimus ^a de gradu isto, sive cum de ^b sacerdotali sede pro temporis ratione tractamus, ut oves bonas, ut chæri greges, dilecta pignora, sine fastu impigræ, ac toto fidei cursu convenite, concurrите. Nec vos locorum mutatio tam propinqua, et spatia sic arcata, aut reddant desides, aut faciant murmurantes : quia nec ovis ad caulas pervenit, si pro suo libito pervagetur ; nec scientiam discipulus poterit obtinere, si doceri pro sua voluntate contenderit ; ægrotus quoque nunquam poterit recipere sanitatem, si pro suo fuerit curatus arbitrio. Sed quia nobis hodie contra lupum furentem sermo est, arrepto pastoralibaculo transeamus ad evangelicam lectionem. *Audivit, inquit, Herodes rex (manifestum enim factum erat nomen Jesu), et dicebat : Quia Joannes Baptista resurrexit a mortuis, propterea virtutes operantur in illo (Marc. vi).* Stultus de mortuo pie credit, quem feraciter persecutus est vivum. *Joannes resurrexit, ait, et tamen confitetur ignorans, quia in Christo pro Christo resurgit occisus. Herodes, quid egit gladius tuus ? crudelitas tua quid profecit ? quo processit impietas tua ? si ut ipse dicis, rediit ad virtutes, resurrexit ad opera divina, qui furore tuo putabatur extinctus ? Joannes resurrexit sicut fateris ipse : non hic persona, sed infirmitas perit ; non hic Joannes, sed mors magis tali morte succubuit : illusa est pœna, carnifex habetur irrisus, ipsa est cognitoris miseri decepta sententia, quæ interceptum non perdidit, sed promovit. Joannes resurrexit a mortuis, propterea virtutes operantur in illo.* Et si hostis legis, per legem tamen ille resurrectionem promissam didicerat mortuorum. Et si resurrectorum Joannem noverat, cum insanus occidit ?

^a Ferrarius, de Concion., ut astruat e gradibus altaris habitas fuisse conciones, hæc eadem verba Chrysologi laudat lib. iii cap. 7 pag. 347. Sidonius, carm. Euchar. ad Faustum Reïensem, sub fin. :

*Sen te conspicuis gradibus venerabilis aene
Concienatarum, plebs œdula circumstitit.*

Ex exedra pontificali item verba faciebant antistites. Vide laud. Ferrarium, lib. iii cap. 5 pag. 338. Aurélius Prudentius B. Hippolyti basilicam describens :

*Procto sub adversa gentibus sublimis tribunal
Tollitur, cunctos prædicat, unde Deum.*

^c Vel potius quoddam metempsychoseos gemis credidisse videtur Herodes : quod et Judæis persuasum fuisse edocemur, præcipue a Phylone, de Somnitiis. Hebræorum autem rabbini, de quibus Grotius ad

A Si ad totius divinæ virtutis culmen, si ad totum quidquid est potestatis insigne tali morte scisbat elevandum, ^d cur se tante mortis esse fecit auctorem ? Semper febricit impietas, a phrenesi semper crudelitas obtinetur, carere dementia furor nascit ; in se namque servit, quoties in alterum tendit ; se punit, dum percolit insonem ; sibi lethalis est totus, cum erga justum crudelis existit. Ecce Joannes, ut ipse dicit, jam viri in Christo : ad tuam penam redit, qui venit ad omnium coelesti munere medicinam. *Alii autem dicebant quia Elias est ; alii vero dicebant quia propheta est, aut quasi unus ex prophetis. Quo audito, Herodes ait : Ipse est Joannes, quem ego decollavi ; hic resurrexit a mortuis.* Malevolo quidem at veraci sensu testis ipse criminis sui, assertor sceleris sui, sui facinoris accusator existit. *Joannes, quem ego decollavi, ipse est ; hic resurrexit a mortuis.* Verum dicit : nam sicut in Christo sui resurgunt, ita in suis ipse patitur Christus ; et sicut honor capitis ad membra pertendit, ita membrorum pœna ad dolorem capitis, ad capitis redondet injuriam. *Joannes, quem ego decollavi, ipse est. Intel rex sapiens, egregius iudex, censor morum, discipline custos, vindex innocentie, criminum pœna, quod decollaverit Joannem dicit, quare decollaverit tacet, ne potestatem regiam tanti facti confunderet turpido : sed evangelista prodit, ut interfectoris dedecus interfecti producat ad gloriam. Nam ipse Herodes, inquit, misit, et tenuit Joannem, et vinxit eum in carcere propter Herodiadem, uxorem Philippi, fratris sui, quia duxerit eam uxorem. Dicebat enim Joannes Herodi : Non licet tibi habere uxorem fratris tui : Herodias, quæ uxor esse duorum fratrum sceleris amore contendit, et ut affectione violaret affectum, et sociaretur Herodi Herodias, ne essent vel nomine dissimiles, quærent sceleris, moribus vitæque consimiles, et jungerentur vocabulo, quæ criminum junxerat turpido : hæc ergo Herodias insidiabatur Joanni Herodes adulterum non vincebat animum, nefas tamen adulterio differbat. Illa, ne esset arguens, arguentis tendebat ad mortem ; ille, ut placeret incestæ, captivus ipse justum tantum tenuit, et vinxit inclusum, quia in innocentem reus facile non poterat dictare sententiam. Cum accidisset, inquit, opportunus dies, Herodes natalis sui æquam fecit principibus, tribunis et primis Galilææ ; cumque intrasset filia ipsius Herodiadis, et saltasset, et placuisset*

D Matth. xiv, 3, tradunt quidquid Plato, et Pythagoras, aliique disputavere, haustum esse a prophetis.

^d Ms. Ges., *cur se tante mortis auctor esse voluit ?*

^e Ibid., *possidetur.*

^f Omnia per ironiam dicta.

^g Armando Herodem violat affectum æti vixitque Philippo sui legitimi viri : et affectione in Herodem violat Herodis et Philippi fratrum mutuum affectum. MITA.

^h Quia Herodias in aviditate incestus Herodem superabat : attamen illem non offerebat Herodes, vel cum ms. Ges. : *Herodes adulterum non vincebat animum ;* hoc est, Herodes non tenebat animum Herodiadis sibi per vim subiectum, vel ad propriam æm paratam, ita ut ab illo recedere non valeret. MITA. — Fortasse Herodes non vincebat animum Herodiadis, satagendo ut eam a proposito timeret, sed tantum quæsitam ab ea Baptistæ necem differabat.

Herodi, simulque recumbentibus, Rex ait puellæ: *Pete a me quod vis, et dabo tibi. Et juravit illi, Quidquid petieris, dabo tibi, etiam si dimidium regni mei.* Ingratus, inhumanus rex, qui virtuti tantas, tam glorioso labori, tam memorabili facto, non totum regnum suum, sed dimidium dedit. Et quare sibi vel pro parte servavit, qui post tantam domus suæ gloriam, post tantam familiæ sanctitatem, post tale castitatis exemplum, esse, videri, vivere, non debebat? Illa argo criminis filia, non naturæ, non tam ad matrem, quam ad ipsam sentinam sui sceleris mox cucurrit; ut quæ fluida tota, tota ferat resoluta, æva, et truculenta revolaret, et, ut de ipsis arbitus loquar, ut tragœdiam nefandam caneret, quæ impleverat turpissime comœdiam. At illa egressa dixit matri suæ: *Quid petam? Illa vero dixit: Caput Joannis Baptistæ. Et ingressa statim eum festinatione ad regem, petiit dicens: Volo, ut protinus des mihi in disco caput Joannis Baptistæ. Et contristatus est rex; propter jusjurandum, et propter simul recumbentes, noluit eam contristare; et statim res misse spiculatori, jussit afferri caput ejus. Ille autem abiit, et decollavit eum in carcere, et attulit caput ejus in disco, et dedit illud puellæ, et puella dedit illud matri suæ.* Sic judicat a mens oppressa crapulis, soluta vino, et toto quodammodo ebrietatis demersa naufragio. *Volo, ut protinus des mihi in disco caput Joannis.* Serpentis germen caput hominis petit, cui suum caput sententia principali sciebat additum, dicente Deo: *hæc servabit caput tuum, et tu illius observabis calcaneum* (Gen. iii). In longum nos trahit prolixitas lectionis, et satis in altum promovet loci ipsius immensa profunditas. Differamus hodie quæ sequuntur, ne dum sermo festinat ad finem, quæ sunt prolixè dicenda transmittat. Id in clausula nostri commendamus eloquii, quod sine causa eueverit: nam tota germina serpentis antiqui iste Joannes noster interemit, et effusione sui sanguinis exstinxit occisus.

SERMO CLXXIV.

De decollatione D. Joannis Baptistæ.

Herodiane cœna, cruentas epulas, convivium sic ferale, tunc terra, tunc cœlum, hodie necum vester horruit et expavit auditus. *Herodes, inquit, natalis eum cœnam fecit* (Marc. vi). Bene cœnam, quia non luci, sed tenebris addictus est hic natalis, in quo noctis filius natus est, non diei. *Natalis sui, inquit, cœnam fecit principibus, tribunis et primis Galilææ* (Marc. vi). Quid egit incerta et cœna semper impietas? Omnes evocat potestates, ut non tam multos convivii sui socios, quam innumeros criminis sibi testes assumat,

* Chrysostomus, tom. I homil. 84: *Ebrietas nihil aliud est, nisi mentis commotio, eversio rationis, destitutio intellectus, absentia intelligentiæ.*

† Exemplaria quædam Latina legunt *ipse*, cum Chrysologo; Hieronymo, in Quest. Hebr.; Irenæo, lib. iv adv. hæres. cap. 78; Leone PP., serm. 2 de Nat. Dom. Onkelos apud Calmetum hic: *Recordaberis, quod sibi feceris ab initio, et in fine illum observabis*: nempe qui e femina illa nascetur filius, exiget injuriæ a te acceptæ ultionem; tu vero conceptam in illam, seu in mulierem, jam inde ab initio, rabiem

et tot habeat facinoris sui arbitros, quot habuit presides disciplinæ. Cumque intrasset filia ipsius Herodias et saltasset, inquit, et placuisset Herodi. Respondit suo turpis generi, dum patri compleret turpiori; de adulterio namque non nisi turpis debuit procreari: quæ fractis gressibus, corpore dissoluto, disjuncta compage membrorum, fluentibus ex arte visceribus, tota patri fieret deformitate formosior. * Et revera suam credidit tunc Herodes eum talem vidit; nam putasset alienam, si pudicam vel aliquantulum pervidisset. Serpens tunc latebat in femina, quæ reptans gressibus flexuosis lethale toto corpore virus effudit, ut discumbentium mentes furor, venenum corpora sauciaret, homines verterentur in bestias; nec vino jam laeta, sed sanguine potarentur; † nec panem rabi, sed carnibus vescerentur humanis. Tales utique tales reddidit, quibus adhuc fumante sanguine caput intulit tunc Joannis; ut illud Psalmistæ canticum probaretur: *Dederunt carnes sanctorum tuorum bestie terræ, effuderunt sanguinem eorum tanquam aquam* (Psal. lxxvii). Ecce quidquid parvitas totis neotibus protrahit convivii, ecce quid generat quod cum mensura emitur, et sine mensura habetur vinum. Ecce quo precipitatur esse, cum ad luxuriosum facinus voluptatis inflammatur incendia. Rogo quid tantis cœnis aretatur? Sufficit infelix caro sibi scilicet oculibus ad ruinam, attestante propheta eum dixit: *Ut quid irritis in hominem, interficatis universi vos tanquam pernicii inclinate et maceris impetite* (Psal. lxx). Jacebat in Herode caro oppressa crapulis, ebrietate captiva, quæ, libitante luxuria, et non tam ludente quam illudens lascivia, premitteret quidquid turpiter peteret se daturam. *Pete a me quod vis, inquit, et dabo tibi; et juravit illi.* Jurat miser, dum quidquid honestatis est virtutis abjurat. *Pete a me quod vis.* Quid peteret luxuria, nisi castitatis interitum, pudicitie necem, mortem sibi semper contrariam sanctitatis? *Volo ut des mihi in disco caput Joannis.* Si caput viri est, juxta Apostolum (I Cor. xv), Christus, jara tunc novello ore antiquissimus serpens Christi Domini tendebat ad mortem. *Volo ut des mihi in disco caput Joannis.* Jam tunc avidus draco in servi capite Domini degustabat sitiens passionem. *Volo ut des mihi in disco.* Cur in disco, cur pretiose gestas, quem * viliter occidis, nisi quia *pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus* (Psal. cxv)? Hoc ipsum quod vis non agis quomodo ipse vis, quia agit te superna ratione aliter quam vis. In illo quidem tunc ferale antro, non aula regis, rabies tunc fera pastum suum credidit, cum caput martyris vidit; lotum suum sensit,

fovebis.

* Jure Mita ait hallucinatura fuisse Chrysologum. Non enim Herodias ex hoc Herode Salomen filiam saltatricem, sed ex Herode Philippo tetrarcha, suscepit.

† Alludit ad canes rabidos, qui panem non edunt, neque edere possunt; ob rabiem tamen homines et cuncta animantia mordere satagunt ac rabie inficere. De quibus S. Augustinus, de Civit. Dei lib. xiii cap. 22 in medio. Mita.

* Emendat Latinum. Editi omnia, *viviliter*.

cum liquorem sacri sanguinis sitiens aspexit; ferulam crudelitatis suæ toto ore, totis faucibus contendit et conatur absorbere. Sed Joannes venit in sublimis positus, ut lucerna super candelabrum, tenebras ut fugaret, dicente Domino: *Ille erat lucerna ardens et lucens* (Joan. v). Venit Joannes, ut iudex in tribunali resplendens, ut qui arguit adulterium, exponeret et damnaret homicidam; et qui pie vivens incestum vocat ad pœnitentiam, reservaverat ad veniam, homicidium etiam damnaret occisus. Quæ quæ merito veniam, qui in morte Joannis ipsam pœnitentiam tam creduliter interemit? Gratis cucurristi. Herodes et Herodias, nomina non affectione sociata, sed crimine, ^a quæ vocem intercipi posse stultissime credidisti. *Ego sum*, inquit, *vox clamantis in deserto* (Joan. i). Vox occidi non potest, sed magis clamat angustiis corporis absoluta. Sic vox Abel in suo jam effusa sanguine magis sonat, magis penetrat, magis pertendit ad cœlum (Gen. iv). Sic nunc, Joannes toto orbe clamat, totis sæculis facinus vestrum cunctis refert, et ostentat in gentibus. Ecce Joannes Christi capite gloriatur, qui capiti putabatur addictus. Ecce eo die quo tu finisti tuum, ille sibi natalem cœli conquisivit: quia quando tuus ortus mersit in finem, tunc illius finis ortus mersit in natalem. Justus enim tunc inchoat vivere, cum pro Christo meretur occidi; transfertur ista morte vita martyris, non auferitur: morte magis claruit, qui ob hoc mortuus est, ut viveret in æternum. Ecce tu jaces in morte, Joannes vivit occisus. Tu fucam murice purpuram perdidisti, Joannes cruore suo fulgenti purpura semper gloriatur indutus. Tui convivæ nunc participes efficiuntur in pœnis, Joannes celestis mensa eum choris vescitur angelorum. Ille audit cœlestem jugiter symphoniam, tu audis inferni semper gemitum et stridorem. Ille meretricis tuæ, salatricis tuæ addictus in pretium, nunc regno, nunc præmiis cœlestibus honoratur, tu mercedem sententiæ tuæ cum tua filia in tartaro percepisti. Vestimentum Joseph, cum adulteram fugeret, derelinquit (Gen. xxxiv); Joannes ne videret adulteram, ipsum projecit et corpus. Joseph, ne adulterium faceret, libens carcerem suscepit; Joannes ut argueret adulterium, eremum carcere commutavit. Joseph somnia dum revelat, evasit ex morte;

^a Alias, qui vocem.

^b Ms. Vallicell., *feminarum insidias*.

^c Hæc inscriptio in mss. Cæsen. et Vallicell. Hunc autem sermonem Mita et Tillemontius habitum credunt Ravennæ, in die Dominicæ nativitatæ, occasione ordinationis Marcellini episcopi Vicohaventini; qui primus ab antistite Ravennati, uti metropolitano, fuit consecratus. *Vicohaventinæ* cathedra, quæ sæculo xiii invenitur dicta *Ferrariola*, nunc *parochia S. Georgii*, ad septentrionalem ripam minoris Padi, non diu post Lateranense concilium mansit: translationisque auctorem fuisse volunt Ferrarienses Vitalianum papam anno 657. Causam suspicatur Henschenius, tom. II Maii pag. 154, fuisse Mauri, Ravennatis archiepiscopi superbiam, qui a Romana sede deficiens, eo insolentiæ progressus fuit, ut Romano pontifici a suo tribunali judicando, diem dicere præsumpserit. Throni et delicti successorem habuit Reparatum; qui, cum cito resipuisset, a Deodato PP. Vitaliani successore, non

A Joannes, ut Dei Filium revelaret, suscepit et mortem. Joseph dum panem præparat temporalem, ex auro torquem meruit, et honorem; Joannes, ut ostenderet (Matth. xi) cœlestem credentibus panem, martyrii torquem meruit ex cruore. Merito in natis mulierum cunctis major est hic Joannes, qui non solum adulteras arguit, sed et licita mulierum consortia virginitatis amore calcavit. Et si Joannes tantus, Joannes talis, tanta eremo separatus a feminis ^b feminarum pericula non evasit, quis est qui inter feminas vivens evasarum se sine labore maximo, maxima sine cautione confidit, nisi is qui sancto alitur Spiritu? Qui cum genitore natoque una cuncta disponit sæcula per ævi omnia spatia.

SERMO CLXXV.

B ^c *De Marcellino episcopo Vicohaventino, et D. Mariæ, Virginis partu.*

Omnia quidem rerum primordia sunt dura, sed duriora sunt omnibus primordia generantis. Sancta Ecclesia Ravennas, ut primum pareret, viam fecit, angores pertulit, sensit dolores. Et hoc egit, fratres, ut ordinem partus divini toto veritatis tramite custodiret: nam posteaquam primogenitum totius creaturæ Virgo mater ut pareret, viam totius patriæ percucurrit; sic virgineus partus, sic primitivorum est dedicata nativitas. Et necessario, fratres, Via generatur in via. *Ego sum*, inquit, *Via* (Joan. xiv); ut omnis aditus excluderetur erroris, et viator tandem cœlum peteret, qui terreni itineris incassum diu sudores pertulerat et labores. *Et factum est in diebus illis*, inquit evangelista, *exiit edictum a Cæsare Augusto, ut scriberetur universus orbis. Ascendit autem et Joseph a Galilæa de civitate Nazareth in Judæam ad civitatem David, quæ vocatur Bethlehæm, eo quod esset de domo et familia David, ut profisteretur cum Mariæ desponsata sibi uxore prægnante. Et factum est in diebus illis, impleti sunt dies ut pareret, et peperit filium suum primogenitum* (Luc. ii). Libet hic aliquid de dolore dicere. Edicto Cæsaris et pagani universorum Dominus obtemperaturus occurrit, et decreto beati Petri, decreto principis Christiani, servus adhuc aliquis irreverenter obsistit? Verum, quia neque prospera adversis, neque gaudiis miscenda sunt tristitia, his omissis hodierni germinis lætitiæ proloquamur. ^d Habeat modo na-

alia lege veniam obtinuit quam ut Mauri nomen expungeret e diptychis. Interim factum videtur Henschenio, ut Vicohaventinus episcopus, archiepiscopi sui exsecratus superbiam, Romam se contulerit, ubi sedis suæ Ferrariam transferendæ petierit, et obtinuerit facultatem. Hæc ille.

^d Hic Auctor de S. Apollinari martyre loqui videtur, qui uti primus partus Ecclesiæ Ravennæ, de quo supra, reverentiam meretur. Quod si de Marcellino loqui placet, sciendum est quod Vicohaventinæ in primum suæ Ecclesiæ episcopum habuit Oltradum, exterum a sancto Sylvestro PP. immediate electum et consecratum anno Christi Domini 330. Exinde alterum habuit episcopum, pariter alienigenam, cui tertio loco successit Marcellinus iste, qui non advena, ut cæteri supra memorati, sed Vicohaventinus origine educationeque fuit. Itaque Auctoris sensus videtur: Ille episcopus, qui fuit primogenitus Ecclesiæ Vicohaventinæ, habeat reverentiam primogeniti,

tus, qui primum natus est, primogeniti reverentiam, teneat et honorem: Marcellinus hodie vernaculi partus totum rapuit et conquisivit affectum. Circumstant filii, adsunt propinqui, cognatio tota concurrat, familia exsultat omnis, et ipsa penetralia domus tripudiant et lætantur: quia videre oculis, suscipere manibus, hodie primum sanctæ genitricis partum sobolemque meruerunt. Ipsa quoque genitrix sponsa mater et virgo, in ipso conjunctionis suæ cubiculo genuisse nova gratulatione miratur. ^a Sed neminem turbet, nullum moveat, quod in thalamo ipso sponsa ipsa cernitur peperisse: talis non est de crimine, sed de virginitate conceptus, quando in tali germine cælestis partus est, non humanus: nec ullus hic est sinistrae suspicionis locus, ubi ipse sponsus sponsæ suæ testis habetur et custos. Quicumque sollicitus de facto, esto de exemplo maximo persecutus, et præcedentis trepidatio ad tuam cautelam proficiat, et munimen. Joseph ille maritus solo nomine, conscientia sponsus, prægnantem sponsam fluctuans et anxius intuetur, quia neque accusare innocentem, neque prægnantem poterat accusare; tacere tutum non erat, erat loqui periculum. Admittit, non prodit crimina accusator insontis. Erat ipse testimonium

quia peregrinus vim fecit, et more primogenitorum angores pertulit. At Marcellinus hodie, non quidem uti primogenitus, atque angoris, sed uti filius dominatus et domesticus partus, itineris expers (erat enim jam in fide catholica firmata illa Ecclesia), totum suorum sibi acquiri amorem. Forte etiam intellexit Auctor de Christo ipso primogenito Mariæ sacratissimo qui modo natus dicitur ante Marcellinum, quoniam erat annua dies Natalis ejus jam cœpta, fereque mediata, cum Marcellinus episcopus consecratus est.

MITA.

^a Fortasse populum turbaverat hujusmodi electio, nempe quod exterius non fuerat, aut alias a summo pontifice immediate electus et consecratus; sed civis, a civibus electus, arte piscatoria ignobilis, fortassis uxoratus, ac filiis dicatus, nec litteris satis eruditus: propterea suspicio esse poterat, maxime apud invidos, qui numquam moriuntur, et apud plebem seductam, aliquam criminis intercessisse labem. At Chrysologus noster rationibus et exemplis S. Joseph ac beatissimæ Virginis, hoc neutiquam suspicandum suadet, cum præsertim ipse Marcellinus sponsus sit testis et custos integritatis Ecclesiæ suæ sponsæ. Etenim quam optime novit in ejusmodi electione divinum adfuisse consilium, cui contraire nefas est. Quomodo autem distinctius facta sit Marcellini electio, non est meum divinare, et ex pervetustis Ferrariæ memoriis aliud habere nequivi. Unum id notum, quinquies fuisse Vicohaventinæ episcopos ab anno Christi 330 ad annum 657, quo tempore translata sedes Ferrariæ dicitur a Rubeo Histor. Ravennat. lib. xi pag. 109 edit. 2. Addentes ad Martyrologium Usuardi hunc Marcellinum in numerum sanctorum Dei locant: sed an hoc fuerit communiter Ecclesia Dei receptum, non satis constat. MITA. — Et revera altum de Marcellino in aliis ecclesiasticis tabulis silentium.

^b Fæde corruptus in multis editionibus locus restituitur ex Mita et ms. Vallicellano.

^c Ms. Cæsena, cum sibi angelum.

^d Vel piscator Marcellinus, seu ut opinatur Tillemontius, aliquam publicæ piscationis præfecturam gerens.

^e Non inanis nunc operæ pretium erit subdere, quæ de hujus sermonis explicatione scripsit Pastritius

A castitatis, erat custos pudoris: aliud noverat, aliud intuebatur; confundebat visus quem non confundebat^b Virginis fides: actus et vita in bivio; mens justa et sanctus animus ancipiti cogitatione torquebatur; sentit, sed tantum non potest penetrare sacramentum, quia nec accusare poterat, et defensare penes homines non valebat. Merito mox occurrit angelus, merito responsum subvenit mox divinum, cui humano deficiente consilio justitia non defecit. Et qui dicit? *Joseph fili David, noli timere.* Qui nihil fecerat, quid timebat? Timebat, quia etsi nullus in facto reatus erat, erat in causa maximus pavor. Sanctus animus quidquid non assequitur, expavescit. Cave ergo, homo, de partu nostræ matris taliter disputare, ^c cum angelum respondiisse sufficiat: *Noli timere accipere Mariam conjugem tuam; quod enim in illa natum est, de Spiritu sancto est.* Feliciter parturit, quæ virginitatis coronam magis magisque pariendo conquisivit et gloriam. Hic vero qui nobis hodie natus est, semper relia ^d tetendit in mare. Nemo ergo miretur, si piscatorem Petrus gestivit habere collegam. Orale ergo, fratres, ut piscari mereatur homines qui hactenus pisces capere hominum laboravit ad vitam *.

in suo Opusculo de *Patena Chrysologi*. Ea autem hæc sunt.

Expositio obscuri sermonis CLXXV D. Petri Chrysologi, ut veritas pateat, eundem primum metropolitancam dignitatem et auctoritatem exercuisse.

^c « Aliam moram, et quidem diuturniorem, considerare nos monet Chrysologi sermo 175, qui est de Marcellino episcopo Vicohaventino a se consecrato. Ostendit enim ibi resistantiam factam contra decretum B. Petri apostoli, et imperatoris edictum. Quis autem hic fuit? Audiamus verba sermonis. Præmittit ea fuisse primordia et generationem primam quæ non fit sine dolore. *Omnium quidem rerum primordia sunt dura, sed duriora sunt omnibus primordia generantis.* Assumit Evangelium sibi exponendum, cum Deipara Virgo genuit primogenitum, incipiens ab illis dictionibus: *Exiit edictum a Casare Augusto, et more suo in Evangelii processu præsentis res contemplatur, iis et verba et res Evangelii commodans; ideoque exigens acutam legentis vel audientis intentionem.* Post igitur proœmium circa duritiam, difficultatem et dolorem primum generantis, quod auditores non percepissent quorsum tenderet, dubium omne tollit proseguendo: *Sancta Ecclesia Ravennas, ut primum pareret, viam fecit, angores pertulit, sensit dolores.* Ergo de Ravennatensi Ecclesia in ordinatione Vicohaventini explicanda sunt Evangelii et Deiparæ Genitricis verba et res; proindeque sicut Deipara nullum antea genuerat vel pepererat, sed primogenitum edidit Christum Jesum; ita Ravennas Ecclesia nullum antea consecraverat antistitem, neque matris officium exercuerat, sed tunc primum in consecratione Vicohaventini episcopi matrem se demonstravit, cum primum genuit et primogenitum. Dolores quidem Deipara in pariendo non pertulit, quia sacra Virgo Spiritus sancti obumbratione concepit et virgo peperit, nisi dicamus difficultatem et dolorem fuisse itineris suscepti e Nazarena domo ad Bethlehemiticam speluncam. Sed Ravennas Ecclesia quæ etiam mater sacra et virgo illibata est, ut quælibet alia Christi Ecclesia, dolores veros pertulit, et angores antequam pareret. Quia scilicet dum mater effecta est per decretum sedis apostolicæ et imperatoris Va-

lentiniani III edictum, metropolitanus qui subjectas per hujusmodi decreta civitates Ecclesie Ravennati regebat, restitit, sua jura producens, et nolens potestate metropolitana circa easdem privari. Inde Ravennati Ecclesie necessitas orta fuit privilegium novum tuendi contra priorem metropolitanum, quanto studio, quot difficultatibus satis innuunt illa verba: *Angores pertulit, sensit dolores. Ad quid? Ut primum pareret.*

« Vicohaventinus episcopus spectabat antea ad Mediolanensem archiepiscopum, nam S. Ambrosius Mediolanensis scripsit epistolam 19 in aliis editionibus 44, et in novissima editione 2 ad Constantium Vicohaventinum episcopum, commendans illi Ecclesiam Forocorneliensem, tamquam sui juris, sibi que subjectam. Hæc vero Ecclesia sicut et Vicohaventina una cum aliis civitatibus in edicto Valentiniani III subjecta est Ravennati episcopo, ut ibi videre est, proindeque illæ civitates ad Mediolanensem pertinebant. Vicohaventia, nunc Ferraria nuncupatur. Cum enim multi vici ibi essent ad Padum, civitas dicta Vicohaventia, quasi vicos habens, corrupto deinde vocabulo in varias desiit appellationes: quia et ipsa penitus periit a Gothis destructa, et ad alteram Padi Ripam translatis habitatoribus atque Ferrariam condentibus, jus episcopale per Vitalianum papam illuc translatum est.

« Habemus metropolitanum qui cum Ravennate pugnabat, et illi Ecclesie constitutæ jam matri et metropolitane, angores, doloresque ingerebat antequam pareret primogenitum. Propterea Chrysologus sermonem suum proseguens ait: *Et hoc egit, fratres, ut ordinem partus divini toto veritatis tramite custodiret. Nam posteaquam primogenitum totius creaturæ Virgo mater ut pareret, viam totius patriæ percucurrat: sic Virgineus partus, sic primitivorum est dedicata nativitas.* Similitudinem inculcat partus primogeniti Ecclesie Ravennatis cum partu primogeniti Deiparæ, tum in eo quod ante partum opus fuit currere, ac percurrere plures vias, et laborare percurrendo Æmiliam viam et Flaminiam, quæ Romæ jungitur, immo quæ inde proficiscitur, apostolicam sedem obsecrando, ejus opem atque auctoritatem implorando ad privilegium firmiter tuendum, quod semel datum fuerat et recenter, sicuti Deiparæ opus fuit percurrere viam usque ad Hierosolymæ confinia seu Bethlehæm usque; tum in eo quod Deipara primogenitum peperit in via, vel secus viam, Ravennas vero Ecclesia primogenitum suum peperit in via Æmilia, in qua ditio Ravennatis Metropolitanus est: *Et necessario, fratres* (pergit Chrysologus) *Vita generatur in via. Ego sum, inquit, Via, ut omnis aditus excluderetur erroris, et viator tandem cælum peteret, qui terreni itineris incatus diu sudores pertulerat et labores.* Non modo in via generatur, seu paritur Christus, sed ipse est via, et proinde cum in via errare nemo possit, quisquis enim viator errat, ideo errat quia exit e via, et sudores multos subit, ut in viam reducatur. Ravennas Ecclesia erat quidem in via Æmilia, sed non habebat Æmiliam sibi subjectam, cum hæc agnosceret Mediolanensem Ecclesiam pro matre. Sed postquam privilegium habuit matris et Metropolis cum potestate generandi viam habuit, et viam fecit, ut initio sermonis dixerat Chrysologus: adeo ut episcopus qui in via Æmilia erant, non errarent si obedi-
rent Ravennati, quia validum erat et legitimum privilegium, nec per rapinam Mediolanensi subtractum, utpote via ordinaria, auctoritate scilicet apostolica et imperiali concessum.

« Necessum similitudo absoluta est in hoc partu Vicohaventini episcopi consecrati per metropolitanum Ravennatem cum partu Christi Domini ex Deipara. Nam in hoc intercessit edictum Cæsaris: *Et factum est in diebus illis, inquit evangelista, exiit edictum a Cæsare Augusto, ut profiteretur universus orbis. Ascendit autem et Joseph a Galilæa de civitate Nazareth in Judæam ad civitatem David, quæ vocatur Bethlehæm,*

A eo quod esset de domo et familia David, ut profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore prægnante. Et factum est in diebus illis impleti sunt dies ut pareret, et peperit filium suum primogenitum. Et hoc quidem in partu Deiparæ. Quid vero in partu Ravennatis matris? *Libet hic aliquid de dolore dicere: edicto Cæsaris et pagani Dominus obtemperaturus occurrit; et decreto beati Petri, decreto principis Christiani, servus adhuc aliquis irreverenter obsistit?* In utroque igitur partu edictum Cæsaris, et decretum promulgatum fuit: ibi Cæsaris Augusti, hic Valentiniani III Augusti; ibi hujusmodi decreto, et edicto imperatoris pagani universorum Dominus obedienter ac sine ulla mora, sine ulla resistantia, est obsecutus; hic imperatoris Christiani et edicto, non Dominus, sed servus et subditus episcopus Mediolanensis audet sine ulla reverentia resistere, et diu resistere; ita ut Ravennati Ecclesie angores gignat et dolores, ut non pariat. Dolendum plane et maxime dolendum; eo magis quod non intercessit solius imperatoris edictum in hoc privilegio matris seu metropolis concedendo; sed etiam decretum B. Petri, et quidem primo loco nominandum, cum ex eo tamquam ex prima radice firmitatem habeat hujusmodi prærogativa.

« Hinc sane Ravennates archiepiscopi Chrysologi successores discere poterant reverentiam erga sedem apostolicam, et non buccinare autocephallam, seu independentiam a Romano pontifice, privilegio Valentiniani se munientes: cum in hoc Chrysologi sermone non Cæsaris decretum tantummodo, sed B. Petri decretum, tum vero decretum Cæsaris animadvertendum fuisset. Hinc etiam refellendi sunt qui Valentiniani III edictum irrident tamquam spurium et abjiciendum, auctoritas enim Chrysologi cogit quemlibet sanæ mentis ad fatendum promulgatum fuisse privilegium imp. Valentiniani, sicut etiam decretum summi pontificis, ubi talis facultas dabatur Ravennati. Sed cum perierit hoc secundum, periit et primum fortasse vel additione aliqua corruptum legitur; sed negari nequit fuisse edictum Cæsaris, quo Ravennas episcopus constitutus fuerit archiepiscopus et metropolitaneus cum subjectione civitatum quæ in via Æmilia erant, et antea spectaverant ad Mediolanensem antistitem, qui non sine labore et dolore Chrysologi diu pro hac re certavit; obsistens tum decreto B. Petri, tum edicto imperatoris Valentiniani; sed tandem parta victoria post tot angores, Chrysologus primus fuit, qui episcopum Vicohaventinum consecrando tamquam primogenitum et Filium doloris (siquidem major dolor a matre percipitur, cum parit primogenitum, quam cum cæteros parit, sic virgineus partus, sic primitivorum est consecrata nativitas), metropolitani munus primarium exercuit, videlicet suæ provinciæ episcopos consecrando.

« Videtur præterea colligendum quod Joanni Ravennati, cognomento Angeloptæ antecessori Chrysologi, circa finem sui præsulatus Valentiniani privilegium fuerit concessum; ita ut in ista concertatione Mediolanensis diem suum obierit: quandoquidem post electionem suam Chrysologus in sede metropolitana sermonem habens conqueritur iis verbis, quæ prætulimus, et quidem in præsentem, *servus adhuc aliquis irreverenter obsistit*; quod plane innuit, post victoriam adeo feliciter obtentam, ut ad consecrationem episcopi Vicohaventini Ravennas procederet, adhuc Mediolanensem invitum obmurmurasse, quasi non cederet; sicut post judicis sententiam in causa aliqua diu agitata solet adversarius victus adhuc conqueri et mussitare.

« Verum quia neque prospera adversis, neque gaudia miscenda sunt tristitia, his omissis, pergit Chrysologus, hodierni germinis lætitiæ proloquamur. *Hebeat modo natus, qui primus natus est, primogeniti reverentiam, teneat et honorem.* Profecto habuit sedes Ferrariensis, quod non modo ejus episcopus cum Vicohaventinus dicebatur, primus inter consecratos a Chrysologo fuerit; verum etiam quod pri-

primogenitus Ecclesie metropolitanæ Ravennatensis: unde ab hominibus hanc reverentiam et hunc honorem tamquam primogenitus possit exigere. *Marcellinus hodie vernaculi partus totum rapuit et conquistavit affectum.* Partus Deiparæ, cum ea peperit Christum, fuit Dominicus partus: quia Dominus universorum natus erat: partus Marcellini episcopi in sua consecratione est vernæ et servi partus. Rapuit primus partus totum plebis Christianæ affectum, et conquistavit; affectum, inquam, qui Domino debetur adoratione quoque patriæ colendo: rapuit Marcellini partus totum plebis affectum, qui vernaculo partui et humano potest competere: neque enim unus affectus alterum exoutit, utpote in diverso ordine constitutum diversimode colens, sicuti neque affectus in Creatorem affectum in creaturas excludit. Rapere autem violentiam et efficaciam ostendit; sed conquistare, ex omnibus plane cordibus affectum educere commonstrat. Vernaculi partus vocabulum, sorte etiam servilem conditionem atque humilem ortu familiam Marcellini dixit, ut videtur colligi ex sequentibus. Sed cum in ecclesiasticis gradibus et dignitatibus non splendor natalium domusque inclytæ imagines fumosæ respiciantur, sed pietatis fulgor, virtutis atque religionis ardor; idcirco Marcellini quantumvis vernaculi partus, ut a consecratione eum non repulit, ita nec a gaudiis et plena populi jubilatione prohibuit.

« *Circumstant filii, adsunt propinqui, cognatio tota concurrat, familia exsultat omnis, et ipsa penetratilia Domus exsultant et latantur, quia videre oculis, suscipere manibus hodie primum sancta Genitricis partum sobolemque meruerunt.* Quoniam mentis oculus et loquentis intentio duos respicit partus primogeniti, hæc verba de Marcellini potius partu, quam de Dominico sunt intelligenda; cum nec filii, nec propinqui concurrerint ad Deiparæ partum, ut viderent oculis manibusque suscipere. Quapropter filiorum nomine intelligi possunt episcopi suffraganei, qui sunt quasi filii matris et metropolis; propinquorum vero nomine episcopi alterius provincie, Romano metropolitano subjecti, vel alteri. Concurrebant enim Ravennam, ubi erat imperator et Augusta, præsules non pauci et cum viderent hanc primam solemnitatem, et exercitium metropolitæ nuper facti, magis confestim, majorique lætitia, et exultatione consecrationi Marcellini plaudebant. Civis itidem et exteri signa gaudii edebant, et Marcellino congratulabantur. Sed filios quoque revera genitos a Marcellino, antea uxore, et propinquos carnaliter possimus explicare; non enim desunt exempla illis quoque temporibus, mortua uxore vel separata, vitæque dedita religiosæ, virorum qui pietate præstantes, vel doctrina, vel meritis, ad episcopales infulas sint promoti. Salvianus unus sufficeret in Gallia; sed in Æmilia præcesserat Severus Ravennatum antistes. Concursus filiorum, propinquorum, totiusque domus et familie facile fuit in metropolim ipsam Ravennæ; non enim mater ad filium, sed filius ad matrem debet convolare; itaque sancta Genitrix est sancta Ecclesia Ravennas, mater aliarum sibi subjectarum.

« *Ipsa quoque Genitrix, et sponsa, mater, et Virgo in ipso sponsi sui thalamo, in ipso conjunctionis suæ cubiculo, genuisse nova gratulatione miratur.* Neque hæc verba de Deipara, ejusque partu virgineo possunt accipi; proinde hæc etiam de Ravennati Ecclesia sunt explicanda quæ non solum sancta genitrix est, sed et virgo, habens Sponsum Christum Dominum, ut Deipara sponsum habuit; cum hoc tamen discrimine, quod Deipara cum sponso conjuncta non est, ut pareret suum primogenitum, aliter virgo non permansisset, sed ut sibi esset virginittatis testis et custos; Ecclesia vero, quia non carnaliter parit, sed spiritualiter, ut pariat primogenitum suum indiget sponso, ejusque thalamo, immo et conjunctione in qua et per quam gignens filios semper virgo perseverat, utpote spiritualia dona in consecratione com-

unicans ex Spiritus sancti gratia, quæ in omni Ecclesie operatione imploratur. Non obscure thalamus sponsi est major Ecclesia, et Metropolitana; atque adeo hinc etiam constare potest peractam Ravennæ Marcellini consecrationem, et hanc prærogativam, quod Vicohaventinus in metropolitana sit consecratus, novam gratulationis esse materiam Chrysologus deprehendit.

« At quia thalami et conjunctionis nomina primo aspectu videntur virginittati opponi, solvit sanctus orator et pastor hoc pacto nodum: *Sed neminem turbet, nullum moveat, quod in thalamo ipso, sponsa ipsa cernitur peperisse: talis non est de crimine, sed de virginittate conceptus; quando in tali germine celestis partus est non humanus, nec ullus est hic sinister suspicionis locus, ubi ipse sponsus sponsæ suæ testis habetur et custos: quicumque sollicitus es de facto, esto de exemplo maximo persecturus, et præcedentis trepidatio ad tuam cautelam proficiat et munimen.* Nempe partus hic in consecratione episcopi, carnalis non est, neque conjunctio carnalis est, sed spiritualis, virginittas vero carnalem conjunctionem excludit et propterea in ipsa generatione vel partu, sponsus qui conjungitur, spiritaliter, nempe Christus, testis est virginittatis et custos, sicut exemplo maximo docemur in partu Deiparæ virgineo, sponsum Josephum testem fuisse virginittatis suæ sponsæ, atque custodem. Quamobrem securus quisque debet esse, nullam hic labem, nullam turpem notam intercessisse; nec in hoc defuisse Marcellini primogeniti partui virgineo similitudinem cum partu virgineo primogeniti Deiparæ.

« *Joseph ille maritus solo nomine, conscientia sponsus, prægnantem sponsam fluctuans et anxius intuetur, quia neque accusare innocentem, neque prægnantem poterat excusare: tacere tutum non erat, erat loqui periculum. Admittit, non prodit crimina acuatorem insonitis. Erat ipse testimonium castitatis, erat custos pudoris; actus et vita in bivio; mens justa et sanctus animus ancipili cogitatione torquetur; sentit, sed tantum non potest penetrare sacramentum, quia nec accusare poterat, et defendere penes homines non valebat. Merito mox occurrit angelus, merito responsum subvenit vox divinum, cui humano deficiente consilio, justitia non defecit. Et quid dicit? Joseph, fili David, noli timere. Qui nihil defecerat quid timebat? Timebat, quia et si nullus in facto reatus erat, erat in causa maximus pavor. Sanctus animus quidquid non exsequitur, expavescit.* Quoniam Evangelium in ea parte qua Marcellini consecrationi congruebat expositum erat pluribus, ne videretur Chrysologus plus justo in causam suam pronus, et id quod præcipuum in evangelicis oraculis deseruisse, in perpendendis mysteriis ibi contentis modo moratur, transitumque facit a consecratione Marcellini ad Josephum sanctissimum Deiparæ sponsum: commemoratione sponsi Christi, in partu primogeniti Marcellini virgineo, studens excutere suspicionem de carnali complexu, et non virgineo partu, ex eo quod sponsus Christus erat virginittatis et custos et testis, quemadmodum Joseph virginittatis Deiparæ testis et custos fuerat. Describit ergo ejus suspicionem, non amittendo justitiam, eumque timorem divinitus excusum. Modo revertitur et concludit cum Vicohaventini episcopi consecratione.

« *Cave ergo, homo, de partu nostræ matris taliter disputare, cum angelum respondisse sufficiat: Noli timere accipere Mariam in conjugem tuam, quod enim in illa natum est, de Spiritu sancto est. Feliciter peperit, quæ virginittatis coronam magis magisque pariendo conquistavit et gloriam. Hic vero, qui nobis hodie natus est, semper retia tetendit in mare. Nemo ergo miretur si piscatorem Petrus gestivit habere collegam. Orate ergo, fratres, ut piscari mereatur homines, qui hactenus pisces capere hominum laboravit ad vitam. Rediens ad consecrationem, de ipsa tantum ostendit curam, innuitque fortassis aliquos non defuturos, qui talem partum suspicentur non virgineum, quandoquidem adhuc*

SERMO CLXXVI.

De cæco.

Deus quoties desperatas humanorum curat corporum passiones, deitatis suæ toties potentiam pandit: sed in una eademque infirmitate, quando ordinem suæ curationis immutat, causas propter quas hoc faciat, facit nos altius perscrutari. Nam juxta viam sedenti cæco visum sola restituit jussione; alii a nativitate cæco nato, non lumini, sed tenebris, et cui natura visum in viderat, atque ipsa, quæ parat et aperit oculos oculos clauserat et negat, Christus imponit lutum, et collyrio materiali fingit, facit procurat oculos, ^a non recurat (*Joan. ix*), ut creante, non medicante manu inde homini suppleret lumina, unde hominem fecerat totum. Iste vero cæcus, cujus nobis evangelista Marcus retulit curam, sic novo sanatur modo, ut omnes ^B compellat exquirere cur contumax cæcitas moram facere sic præsumit auctori, cujus nutu, visu, jussu infirmitates pereunt, redeunt sanitates, vita oritur, mors finitur, stant omnia, cuncta dilabuntur. Venit, inquit, *Jesus Bethsaida, et adducunt ei cæcum, et rogabant eum ut eum tangeret; et apprehensa manu cæci, eduxit eum foras extra vicum* (*Marc. viii*). Quasi eum curare non potuerit in loco, aut beneficio loci indiguerit, universis qui contulit visum. Hæc est Bethsaida cujus perfidiam Dominus exprobat, dicens: *Væ tibi, Chorozaïm, væ tibi, Bethsaida: Quia si in Tyro et Sidone virtutes factæ fuissent quæ in te factæ sunt, olim in cilicio et cinere pœnitentiam egissent* (*Matth. xi*). Ergo apprehensa manu ejus de domo infidelitatis educit, levat eum de perfidiæ sessione, ut ante fidem quam oculos daret, ante menti quam corpori redderet sanitatem, ante præberet ^b humani ducatus obsequium quam divinæ virtutis operaretur insigne. Illi rogabant ut vel tangeret eum: sed Christus, qui horrere ne-

mussitabat, adhuc resistebat Mediolanensis decreto pontificio et Cæsareo. Propterea, non sine causa timorem divi Josephi amplifice pertractat, exponitque late modum quo repulsus cælitus per angelum fuit ille timor; quasi diceret: Matris nostræ partus Ecclesiæ Ravennatis constitutæ in munere genitricis et metropoleos legitimus est: adeoque noli, quisquis es, suspicari quidquam mali; noli timere, Ecclesia quæcumque sis ex suffraganeis, matrem ipsam non esse veram, vel vim aliquam intercessisse imperatoriæ majestatis, vel dolum: coronam acquisivit et gloriam Ecclesia Ravennas, vicit causam jam agitatam reclamante adversario, et feliciter peperit hunc partum primogenitum Marcellini hodie nobis nati, qui piscatoriam artem exercuit. Non ideo tamen episcopalis infulis indignum se præbuit: immo B. Petrus apostolorum princeps, qui Romæ sedes habet, per suum successorem Sixtum III, admisit ad episcopatum hunc piscatorem; nec dedignatus est, qui ex piscatione piscium vocatus est ad piscationem hominum, hebere collegam Marcellinum piscatorem, ut eum faceret similiter hominum piscatorem. Quid aio non dedignatus est? Immo gestivit, lætatusque admodum est, cum similitudinem vocationis in ipso repererit, quæ solet gaudium gignere. Hinc videtur colligi hanc primam consecrationem post victoriam in contentione cum Mediolanensi fuisse peractam, cum consensu summi pontificis, et sic magis tutam securamque fuisse redditam, ne quisquam auderet male aliquid suspicari. Potest etiam exponi, quod Chrysologus ipse de se lo-

^A scit pauperem, pauperem scit amare, totam dedit pauperi manum, et debilitati Deus publicam præbuit servitute, ut homo non horreat hominem, et videns non videntem videat, et duce manu cæcum lucis faciat nescire orbitatem: ne dicat homo: Non habet manus mea quod det pauperi, det ipsam manum pauperi, et plus erit manum pauperi dedisse quam nummum, iter præbuisse pauperi quam pauperi panis dedisse fragmentum. *Et eduxit eum foras extra vicum, et exspuit in oculos ejus.* Dominico sputo vacuas oculorum replet lacunas, divino ore luciferam dat salivam, ut sancti roris gutta baptizaret oculos peccatoris, ut aperiret venia, quos clauserat culpa. Nemo ergo dubitet divino imbri tota arefacta mortalia membra posse reviviscere, cum videat parva Dominici sputi gutta arentes cæcitate oculos subito sic suscitatos in lucem: *Exsurgent, inquit Isaias, mortui, et resurgent qui in monumentis sunt, et lætabuntur qui sunt in terra.* Quomodo? Ros enim qui abs te est sanitas est illis: quod est pluvia semini, hoc resurrecturis Dominicus imber. *Et imposuit illi manus.* In faciendo, in reparando, in componendo hominem Dominicæ manus curatrices hominibus semper adsunt. *Manus tuæ, inquit, fecerunt me et plasmaverunt me. Et interrogavit eum si aliquid videret.* Interrogat ut homo, operatur ut Deus. Qui videt abdita terrarum, qui cordis intuetur occulta, cui omnia sunt nuda quæ sunt tecta omnibus, in opere suo, in oculis suis videre quærit, laborat scire, alio referente cognoscit? Absit. Sed interrogat ut præsentem scirent, futuri cognoscerent, cæcitate hujus non esse simplicem, sed mysticam curam. Denique non lumen, sed auroram quamdam, lucemque erumpentem datam sibi adhuc qui curabatur, Domino interrogante, respondit: *Video, inquit, homines ut arbores ambulantes.* ^c Imperfectis oculis

quatur, quod, cum metropolitanus esset et nomine Petrus, gestiebat in piscatoris consecratione, sortem apostoli cujus nomen deferebat in eo contemplatus.

^e En totus plane sermo Chrysologi, neque ulla vox omissa, ut per totum contextum sermonis veritas proposita elucescat, quod B. Petrus Ravennas archiepiscopus non fuit quidem primus qui hac fulserit dignitate, sed primus qui eam exercuerit in præcipuo metropolitani munere, suæ provinciæ episcopos consecrandi.

^D Habemus quoque alterum sermonem 165 in consecratione episcopi Projecti Corneliensis, ubi tamen nil habet simile, nec unquam aut dolorem aut angorem innuit in pariendo, vel antequam pareret mater Ecclesia Ravennas, sicuti nec tam ingentem lætitiæ cum peperit. Quod argumentum plane evidens videtur tunc temporis quiescere a querelis et turbis excitandis Mediolanensem antistitem, fuisseque Chrysologum in pacifica possessione consecrandi et exercendi munia archiepiscopalia. Quamobrem præcedit proculdubio tempore sermo habitus in Vicohaventini consecratione, quamvis numero posterior. »

^a Hoc est pristino lumini oculos haud restituit quia numquam lumen habuit, sed cæcus natus est. MITA.

^b In nos ante Deum naturæ quam gratiæ experimur: siquidem prius creatur homo naturalis, et exinde per gratiam baptismatis Christi regeneratur atque renascitur spiritualis. MITA.

^c Ex abundantia humoris chrysalidis, inquit Mita.

grandescunt formæ, turbantur species, res falluntur ipsæ, qui non jam visionem capiunt, sed adhuc umbram sustinent visionis. Et quare tamen sicut arbores, non ut columnæ, aut aliud quid, neque stantes, sed ambulantes? Quia post curam Christi viderat, quod homines velut arbores transirent in hoc sæculo, non manerent; temporalem planationem germinis humani esse in hac vita mox videt quem curaverit Christus. Iteranda est ergo cura Christi, ut perfecti oculi futura certa, manentia videant et æterna. *Iterum*, inquit, *posuit manus super oculos ejus, et cepit videre: et restitutus est, ita ut clare videret omnia, et misit illum in domum suam, dicens: Vade in domum tuam, et si in vicum introieris, nemini dixeris.* Aperiat jam spiritualis intelligentia, ut qui sit iste cæcus cognoscamus, et quare non sponte venit, sed ab aliis adducitur, et ducitur manu Christi, et educitur extra vicum, et alibi recipit visum, qui diu apud suos longam sui pertulera orbitatem: et exspuit in oculos ejus, et iteratur divinæ manus impositio, et cui videre extra domum datur, quid viderit, quomodo viderit, per quem viderit, suis dicere non donatur. Fratres, cæcus iste est Judæus, qui in Synagoga, hoc est, in perfidiæ domo

et in vico, hoc est, in conventu malignantium ignorantie cæcitate tenebatur, et sedebat oppressus. Hinc est quod non veniebat ad Christum, sed venit ad eum Christus, et apprehendit manum ejus, ut dono vocantis, non beneficio legis, non proprio curatum se gloriaretur arbitrio. Educit eum foras, ut in Ecclesia lucem fidei videat per libertatem gratiæ, qui sub legis velamine nil videbat. Imponit ei primum manum, ut videat transire umbram legis; ut sacerdotes, scribas, pharisæos, et figuram totam Judaicæ observantiæ videat velut arbores præterire, quæ ut in tempore, sic cum tempore senescunt, nascuntur, virescunt, florescunt, fructificant, pereunt, evanescent. Iterum imponit ei manum, ut resurgens non jam caduca videat sed æterna, et videat quidquid est divini luminis, honoris et gloriæ: sicut ille magnus ex ipsis Paulus, qui extra vicum et in via Judæus cecidit, ut resurgeret Christianus; et cæcatus est in lege (*Act. ix*), ut videret in gratia, sicut ab ipso perhibetur: *Nunc videmus in speculo et in ænigmate; tunc autem videbimus facie ad faciem (I Cor. xiii)*. Tunc quando quod sepultum est in morte, surget in vita, et quidquid satum est in contumelia, surget in gloria.

APPENDIX.

S. PETRI CHRYSOLOGI

RAVENNATENSIS ARCHIEPISCOPI

SERMONES VII,

A S. PATRE QUONDAM ABJUDICATI *.

SERMO I.

De oratione Dominica.

Accepistis auditum fidei, fratres charissimi, formam Dominicæ orationis audite. Christus breviter orare docet, qui cito vult postulata præstare: aut quid petentibus se non dabit, qui se ipsum non petentibus dedit? aut in respondendo quam faciet moram, qui in diota adis precibus vota supplicum sic prævenit? Hodie quod audituri estis stupent angeli, miratur cælum, pavet terra, caro non fert, auditus non capit, non attingit mens, tota sustinere non potest creatura, ego dicere non audeo, tacere non possum. Deus det ut vos audire possitis et ego dicere. Quid est magis tremendum quod se dedit terris Deus, aut quod vos dat cælo; quod societatem carnis intrat ipse, aut quod vos facit divinitatis consortium intrare; quod mortem sumpsit ipse, aut quod vos resumit ex morte; quod ipse in vestra nascitur servitute, aut quod vos sibi gignit in liberos; quod suscipit paupertatem vestram, aut quod vos facit hæredes suos, sui unici cohæredes? Est utique terribilius quod terra trans-

fertur in cælum, homo deitate mutatur, servitutis sors dominationis jura sortitur. Sed hoc quamvis metuendum sit, tamen, quia causa non dicentem respicit, sed jubentem, accedamus, filii quo vocat charitas, trahit amor, invitat affectio, Deum Patrum viscera sentiant, vox personet, loquatur lingua, spiritus clamet. Totum quod in vobis est respondeat gratiæ, non timori; quia judicem mutavit in Patrem, amari voluit, non timeri.

Pater noster qui es in cælis (Matth. vi, 9; Luc. xi, 2). Hoc cum dicis, non sic habeas quasi non sit in terris; non sic accipias, quasi sit loco clausus qui claudit omnia; sed intellige esse sibi genus e cælo, cujus Pater habetur in cælo. Et age ut vivendo sancte sancto respondeas Patri. Dei Filium ille se probat qui vitiis non obscuratur humanis, qui divinis virtutibus elucescit.

Sanctificetur nomen tuum. Cujus genus sumus ejus censemur et nomine. Rogamus ergo ut nomen quod in se et per se sanctum est, sanctificetur in nobis, nomen enim Dei aut honoratur ex nostro actu, aut

* Vide, supra, col. 479, censuram omnium sermonum.